

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

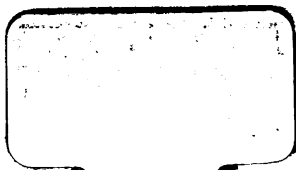
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B. F. Talbot -

23645 d. 37

Edward Fifer Talbot
May 5.th 1830.

C. CORNELII TACITI

OPERA.

TOMUS SECUNDUS.

C. CORN. TACITI
OPERA

EX RECENSIONE

JOH. AUGUSTI ERNESTI

DENUO CURAVIT

JER. JAC. OBERLINUS

ARGENTORATENSIS

INSTIT. LITTER. FRANCICI SOCIUS

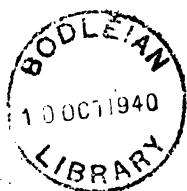
TOMUS SECUNDUS

LONDINI

EXCUDEBAT T. DAVISON

SUMTIBUS RICARDI PRIESTLEY

MDCCCXXV.

C. CORNELII TACITI
A N N A L I U M
L. XI.—XVI.

VOL. II.

B

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU DIVI AUGUSTI
A N N A L I U M
LIBER UNDECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1—3. Valerius Asiaticus a Suilio et Sosibio accusatus fraude Messallinae et Vitellii evertitur, et hilare moritur. 4. Somnium saevitiae caussa. 5. In perfidiam advocatorum lex Cincia flagitatur. 6. 7. Praemiis pro patrocínio modus ponitur a Principe.

8. Parthi discordant. Gotarzes pulsus vires reparat. 9. Pacem init cum Bardane; 10. hic victor a suis caeditur.

11. Ludi saeculares. Domitius Nero destinatur imperio. 12. Messallina Silium deperit. 13. Claudius aliud agit. Leges fert. Novas litterarum formas vulgat. 14. De litterarum inventoriis. 15. Claudius Haruspices firmat.

16. Italicus Rex Cheruscis petentibus datur: 17. mox de eo discordia gentis et bellum. 18. Rebellantes Chaucos Corbulo reprimit. Is severe agit in milites. 19. Frisios componit. Gannasum caedit. 20. Ardor ejus a Claudio repressus. Fossam inter Mosam et Rhenum ducit. Insignia triumphi ei indulta. 21. Sic et Curtio Rufo. 22. Nonius perit. De spectaculo gladiatorum et Quæstoribus.

23. Galli civitatem plenam adfectant et, 24. Principe patrocinate, 25. impetrant, et primo quidem Ædui. Patricii suppleti. Lustrum conditum.

26. Messallina, amore vecors, 27. Silio palam nubit. 28. Turbantur aulici. 29. 30. Narcissus per pellices rem defert. 31. Claudius trepidat. Messallina bacchatur; 32. preces per Vestalem parat. 33. Narcissus Principem nutantem incitat, 34. preces amolitur, 35. 36. sontium, in his Mnesteris, supplicium urget. 37. 38. Messallinam, languente Principe, dein ignaro; cædi curat. Hæc gesta annis fere duobus

C. VALERIO ASIATICO, M. VALERIO MESSALLA, COSS.

A. VITELLIO, L. VIPSTANO, COSS.

Hunc librum ἀνέφαλον esse ne moneri quidem necesse est. Desunt autem, a fine libri 6. ad hujus initium, res gestæ annorum circiter decem. In quibus C. Caligulae principatus in universum, et Claudiani imperii primores anni sex perierunt. Olim adolescentis con-

texui Caianam historiam, et initia Claudii Cornelianum exemplo stiloque. Distuli aut spreui edere: postea in migrationibus meis, ut alia quædam, perii mihi hic labor, fraude an casu, non dicam. Eius.

A. U. 800. A. C. 47.

I. NAM Valerium Asiaticum, bis Consulem, fuisse quondam adulterum ejus, credidit: pariterque hortis inhians, quos ille, a Lucullo cœptos, insigni magnificentia extollebat, Sui-
lium accusandis utrisque inmittit. Adjungitur Sosibius, Brit-
tannici educator, qui, per speciem benevolentiae, moneret
Claudium, "cavere vim atque opes Principibus infensas:

Adulterum ejus] Poppææ, ut appa-
ret. LIPS.

Credidit] Messallina scilicet.

A Lucullo cœptos] Libri vet. a Lu-
cullio emptos: iidem extollebat, non,
quod Rhenano supponere visum, exco-
llebat. Luculliani horti infra sæpius no-
minati; et in Principis res pervene-
runt, nanseruntque ad ætatem Trajani.
De iis quidem Plut. in Luc. c. 81. p. 518.
Ὅπου καὶ νῦν, ἐπιδοσὶν ταύτην τῆς τρυ-
φῆς ἔχουσης, οἱ Λουκουλλίανος κῆποι τῶν
βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀρι-
στούνται. LIPS. Alii tamen codd. a
Pichena et Schotto inspecti *cœptos*: quod
verum est. Atque hoc est etiam in
prima ed. (quanquam vicio operarum
est *cœptos* pro *ceptos*) item Puteol. Rivii.
Mox pro *extollebat* frustra Rhenanus
scripsit *excolebat*, ut etiam est in ed.
Puteolani, quam haud dubie veteris edi-
tionis nomine intelligit Rhenanus ad h. l.
nisi Rivianam dixit, quæ pariter sic
habet. *Extollebat* est augebat, insi-
gniore reddebat, ornabat. 6, 42. *Ti-
ridatem extollunt veterum Regum hono-
ribus*. Adde ad 13, 21. Rhenanum
tamen secutus est Aldus, Gryph. ERM.
Cod. Bud. clare habet *ceptus*... *extol-
lebat*. De hortis cf. c. 32.

Sosibius] Nescio, an ille sit, qui Ar-
nobio nominatus l. 4. p. 144. *Nam
ab Hippocoontis liberis ipsum Sosibius
Herculem cruciatum rettulisse pronun-
ciat*: itemque Clementi Alex. Ad gen-
tes p. 10. Suidas etiam literatoris me-
minit hoc homine in *Σωσίβιος*. LIPS.
Libertus, pædagogus, sive etiam servus
adhuc. Anicetus libertus, Neronis olim
educator, est 14, 3. Tales *educatores*
ap. Cic. Planc. 33. Mentio etiam edu-
catoris in inscriptione ap. Murat. p. 1021,
l. ERM.

Vim atque opes pr. infensas] *Vis* est
potentia, quo sensu non uno loco dixit
noster: *vis Parthorum* 2, 60. est po-
tentia Parthorum: de *infensas* vid. ad
6, 34. ERM.

Auri vim atque opes] In vulgatis est,
caveri vim: et turbant in restituendo
loco Rhenanus et Maurus. Mihi veræ
lectionis auctor Farnesianus liber in quo

cauri, e littera superius adpicta: et
historia ipsa, quoniam auri vis Asiatico
caussa necis. Dio 60, 27. Ὁ δ' Ἀσια-
τικὸς ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ἐκ αὐτοῦ τοῦ
πλούτου, ὡς ὅπερ καὶ ἀπίθανον. et, si
otium est, adde reliqua, cum iis quæ
apud Zonaram 11, 9. excerpta. *Auri
vis*, optima dictio, quam iterum usurpat
noster 16, 1. *Specum altitudinis im-
mensa*, quo magna vis auri contineretur.
Quod Vertranus interpunctione
juvari locum existimat, per speciem δ.
*moneret, Claudium caveret, vim atque
opes*; quasi Sosibius Asiaticum mo-
nuisset, non Claudium: clare sequentia
adspernantur. Denique, quid hoc sit,
vim esse Principibus infensas? quasi
non cuivis etiam e plebe. Nam omnis
certe vis omnibus mala. LIPS.

ADD. Repugnaverunt mihi quidem
e supervacuo, in verissima emendatione,
quam probet iis vel Aristoteles Polit. 4,
11. Οἱ μὲν ἐν ὑπεροχαῖς εὐτυχημάτων
ὄντες, ἰσχυρὸς καὶ πλούτος, καὶ φίλων, καὶ
τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἀργεῖσθαι οὕτως
βόλονται οὕτως ἐκπίπτουσι. Ex quo vides,
Sosibium nimis vere monuisse, *aurum
et opes Principibus infensas*. LIPS. Sic
(*auri vim*) esse in cod. Flor. Pichena
confirmat, negant alii, et ibi esse *caveri*,
quod restituit Jac. Gron. estque in ed.
pr. Puteolani etc. Sed *moneret* desi-
derat aut *caveret*, quod est in cod. Agr.
aut cum Guelf. *cavere*. Sic 4, 67. qui
*monerent perfugere ad Germanicos ex-
ercitus*. Video quidem a Salinerio lau-
dari orabant *caveri insidias*, e 13, 13.
Sed ibi Flor. *cavere*, idque recte repo-
situm a Pichena. Igitur non dubitavi
et hic sic rescribere. Si quis tamen
malit e cod. Agr. *caveret*, non valde
repugnem. Sed tamen *caveret* videtur
esse correctio librarii, ita affecti, ut Pi-
chena ad 13, 3. h. e. putantis, infiniti-
vum vitiosum esse. ERM. Fallitur egre-
gie Rhen. quum priorem codicis Bud.
lectionem fuisse tradit, *caveri indeque*.
Sunt hæc a secunda manu, restantque
vestigia, quæ docent, adfuisse *auri vim
atque*. Simile quid in cod. Flor. ver-
sari, dissensus Pichena et Gronovii osten-
dit. Ingeniose Bipontini ex cod. Farn.

præcipuum auctorem Asiaticum interficiendi Cæsaris: non extimuisse concionem Populi Romani, fateri, gloriamque facinoris ultro petere: clarum ex eo in urbe, didita per provincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multisque et validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes promptum haberet." At Claudius, nihil ultra scrutatus, citis cum militibus, tamquam opprimendo bello, Crispinum, Prætorii præfectum, misit; a quo repertus est apud Baias, vinclisque inditis, in urbem raptus.

II. Neque data Senatus copia: intra cubiculum auditur, Messalina coram, et Suilio "corruptionem militum, quos pecunia et stupro in omni flagitio obstrictos" arguebat, exin

lectione exsculpunt *Valerit*, ubi *moneret* idem, quod *doceret*. Putant, Sosibium ista geminatione nominis augendæ invidiæ et fidei gratia usum; fuisse quippe Valerio opes gentilitias et Asiatici cognomen majores spiritus et ferociam Principibus infensam signare. Addunt, solere nostrum et alias eos, de quibus dicit, mox gentilitio nomine, mox cognomine efferre, ut 3, 4. *Neronem Cæsarem, Germanici f. H. 3, 11. Aponium Saturninum*. Mihi recepta lectio bonum fundere sensum videtur.

Interficiendi Cæsaris] Interpunxi post *Cæsaris*, ne sequentia a præcedentibus pendeant. Nam caput est duplex: primum, quod auctor præcipuus fuerit Cæs. interficiendi; alterum, quod id etiam palam tulerit in concione; idque non animadversum, quia Tacitus non dicit, *nec ext.* Sed id non erat necesse. ERN.

Non extimuisse concionem] Ex scriptis legas, non extimuisse concione Populi Rom. fateri, gloriamque. Id est, in concione. Quod autem ait, præcipuum auctorem interficiendi Cæsaris Asiaticum, addicit ei Seneca de Tranq. 2, 18. *Ea referam, quæ illum (Caium) exitio dederunt: Asiaticum Valerium in primis amicis habebat, ferocem virum et vix æquo animo alienas contumelias laturum. Huic in convivio, item in concione, (forte, cognitione, cum videret addeessor ei consiliariusque Asiaticus esset) clarissima voce, qualis in concubitu esset uxor ejus, objecit. Di boni! hoc virum audire, Principem scire, et usque eo licentiam pervenisse, ut non dico Consulari, non dico amico, sed tantum marito, Princeps et adulterium suum narret et fustidium?* Vide Josephum Ant. 19, 1, 20. Lips. Rhenanus e cod. Bud. volebat concionem, quod est etiam in ed. princ. sublato

mox *fateri*: quod non quidem ab ipso, sed ab aliis tamen in textum receptum, etiam Lipsio. Quod nunc est, restituit Pichena e libris, estque in MS. Guelf. etiam in ed. Puteolani, et Rivii. De re ipsa vide narrationem Dionis 50, 30. Ceterum res hic invidiose augetur. Nam proprie non fassus est tale quid, sed se optare dixit, ut interfecisset ipse Caium. Locus Senecæ a Lipsio allatus extat de Constantia c. 18. ERN. Sequor Bipontinos, qui concionem codices Bud. admittunt, et recte distinguunt.

Didita per provincias] Sive mavis, *didita*. Lucretius 4, 240. — *rerum simulacra feruntur Undique, et in cunctas jaciuntur didita partes*. Virgilius 8, 132. *Cognatique patres, tum terris didita fama Conjunxere tibi*. Lips. Sic Faernus, et MS. Guelf. a pr. manu, et cod. Flor. unde recte receptum. Confunduntur hæc verba a librariis non raro. Ap. Virgil. Æn. 7, 144. *pro diditur libri permulti deditur*. Vide ibi viros doctos. ERN. Cod. Bud. *didita* a r. m.

Promptum haberet] Alter Vatic. *pretit haberet*. Nihil elicio, quod anteferam vulgatæ. Lips. Bip. forsitan pro pretio aut operæ pretium.

Crispinum] Vide de hoc 12, 42.

Neque data Senatus copia] Interpunctio vulgata indicat, pro ablativis accipi verba: quod etsi non plane abhorret, tamen potius pro nominativis accipienda: ita et elegantior oratio, et Tacito dignior. Ei rei interpunctionem accommodavi. ERN.

Suilio corruptionem militum] Sic cod. Flor. Guelf. ed. pr. Puteolan. Riv. Beroaldi, Alciat. Rhen. Ald. Gryph. ERN. Item Bud.

In omni flagitio] Rhen. malebat in omne flagitium, ut supra ad scelus cor-

“adulterium Poppææ,” ac postremum “mollitiam corporis” objectante: ad quod victo silentio, prorupit reus, et, “Interroga,” inquit, “Suili, filios tuos: virum me esse fatebuntur:” ingressusque defensionem, commoto maiorem in modum Claudio, Messallinæ quoque lacrimas excivit: quibus abludendis cubiculo egrediens, monet Vitellium, ne elabi reum sineret: ipsa ad perniciem Poppææ festinat, subditis, qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent; adeo ignaro Cæsare, ut, paucos post dies, epulantem apud se maritum ejus, Scipionem, percunctaretur, “cur sine uxore discubuisset?” ad quod ille, “functam fato,” responderit.

rupta 4, 10. ad facinus omne H. 1, 72. Verum puto. Melius certe, quam quod Grutero placebat; omni flagitio: quod tamen ferrem, si ante rō et abesset. ERN. Vulgata lectioni favent 15, 44. in crimine convicti: 13, 36. in contumelia detenti. Plant. Cas. 2, 3, 71. tenere in nova. Bip.

Ac postremum] Adverbialiter, 1, 74. perniciem aliis ac postremum sibi invicere. Guelf. habet ac postremum; non male: sed rō ad videtur natum ex eo, quod mox sequitur ad quod. ERN. Bud. ac p.

Mollitiam corporis] Impudicitiam: probra corporis dixit 6, 24. Sic mollis ap. Suet. Cal. 56. V. Burm. ad Phædr. 4, 14. Adde 15, 49. ERN.

Victo silentio] Veteres, indicto; recte: ut prorupisse ad loquendum intelligamus, etsi silentium ante jussum. LIPS. Quis codd. optimos auctores habet rō victo, quid moramur alteram, quod utcumque versabis, nihil ex eo sani exsculpes? Nec placet tamen, quod Salinerius et Fichena scribunt Asiaticum vicisse silentium. Qui enim ἀνομασπῆ, nec se continet diutius, is vincitur, non vincit. Itaque silentium ejus victum est ab impudentia Suili. *Victo silentio* est victa patientia. GRON. Ed. pr. inito. An finito fuit? Confunduntur enim in libris *finire* et *finire*. Vid. Drakenb. ad Liv. 35, 7. 44, 34. *Finis silentii* est ap. Cic. Marc. 1. Sed *victo melius*, eo sensu, quod Gronovius vult. Ea lectio præter eod. Flor. et Guelf. est in ed. Puteol. Ber. Alc. Rhen. Ald. Indicto, quod in scr. et eod. quibusdam reperitur, nihili est. ERN. Bud. et CORN. victo. Sic et 4, 8. *victo gemitu. Filios tuos etc.]* Quos indicat, mollitie infames esse. Vir opponitur patiblicis, cinædis: sic ap. Sueton. Vesp. 13. ego tamen vir sum. ERN. Brot. ex eod. virum esse me. Ast v. me esse Bud. et alii.

Sine uxore discubuisse] Discis hinc, uxores vulgo adhiberi solitas ad convivia. ÆM. Probus in præf. Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? Et olim quidem cubantibus viris sedere solitas, (ut Servius ex Varrone notat, ad Virg. 7, 176. Perpetuis soliti patres considerare mensis: et Valer. Max. 2, 1, 2. De matrim. ritu:) postea etiam accumbere. In accubitu ille mos, ut recumbent in sinu virorum. Ovid. ad puellam, quæ cum viro cœnatura Am. 1, 4, 5. *Alteriusque sinus apte subjecta forebis?* Injiciet collo cum volet ille manum? Iterumque v. 35. *Nec premat indignis sinistua collo lacertis, Mite nec in rigido pectore pone caput.* Sed et amicæ puerique meritorii non aliter jacebant apud amatores. Id vocabant interiorem jacere. Scipio in Orat. adv. Gallum ap. Gell. 7, 12. *Qui in convivio adolescentulus cum amatore, cum chirodota tunica interior* (etsi Agellii in libris inferior scriptum: non item male) accubuerit... eumne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinædis facere solent? Itaque arguit ecce mollitiam a decubitu ipso. Suet. in Cæs. 49. Cæsarem a Dolabella dictum ait, *spondam interiorem regie lecticæ*: non ab alia causa, ne interpretes ultra hallucinentur. Eodem faciunt Tranquilli verba de Cæli libidini. bus c. 24. *Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit, plenoque convivio singulas infra se vicissim collocabat, uxore supra cubantem.* Nam sorores infra se, id est in sinu, collocabat, quasi justas uxores; legitima consorte loco pulsa. Nec aliud Cicero significat ad Div. 9, 26. *Infra Eutrapelum Cythereis accubuit.* Livius 39, 43. de scorto: *Tum illam infra cum accubantem negasse, unquam videre quemquam securi ferientem.* Ubi liber optimus, in terra eum: ut videatur fuisse, intra: et forte sic in prioribus. LIPS.

Atque ille f. f. responderet] Non

III. Sed consultante super absolutione Asiatici, flets Vitellius, commemorata "vetustate amicitiae, utque Antoniam, Principis matrem, pariter observavissent," dein, percursis "Asiatici in Remp. officiis, recentique adversus Britanniam militia," quæque alia conciliandæ misericordiæ videbantur, "liberum ei mortis arbitrium" permisit: et secuta sunt Clau-

potest hoc cum præcedente ita coherere, ut responderet ab ut pendeat. Nam ignorantia Cæsaris non potuit facere, ut Scipio sic responderet. Sed Scipio sic respondit, rei legendæ causæ, ne Cæsarem epulantem perturbaret aut Messalinam irritaret. Scribendum arbitror, *responderebat, vel respondit*. Acidalius vidit, qui corrigat *respondere*. ERN. Bene, credo, Heinsius: *ad quod ille... responderit*.

Sed consultanti—commemorata] Vid. mox notam ad v. *permisit*. ERN. Bud. *consultanti*.

Antoniam] De qua lapis Romæ (ap. Grut. p. 236.) ANTONIAI AVGVSTAI DRVSI SACERDOTI. DIVI AVGVSTI MATRI. TY. CLAVDII CAISARIS. AVG. P. P. LIPS.

Liberum ei] Satis confuse ista, ut pleraque omnia hoc libro: quem scio interpolatum a mala et imperita manu. Sententia tamen hæc ex Dione 60, 29. ut subornatus Vitellius, quasi Valerii nomine, culpam agnoscentis, peteret mortis arbitrium: idque a Claudio concessum. LIPS.

Ei] Bud. *illi*. Heins. volebat *reo*.

Permisi] Interpres est, qui mavult *super supplicio*, quam *super absolutione*: neque enim se capere, quo colore Vitellius potuerit effundere lacrimas ob novissimum amici casum, et mortem ejus decernere, si Princeps ostendisset se ad mitiora inclinare. Non legerat, aut intellexerat parum, quæ præclare hic Mercerus. Et miror, ipsum Lipsium admonendum fuisse. Tacitus enim suavissimo lepore, in re inexpectata naranda, verbis quoque utitur, quæ illudunt *κατὰ προσβολὰς*, et fallunt expectationem legentis: et tamen suum illud *σεμνὸς* servat. Etiam Messalina commota erat, quæ jure injuria perditum volebat Asiaticum; nedum Claudius, cui nullum in eum proprium erat odium. Ergo, auditis partibus, rogaturus sententias, aliquid jecit, ex quo apparebat, placatum, et absolventes æquis auribus admissurum esse. Hic Vitellius, memor præcepti Messalinæ, docuit, quid esset apud Tacitum alibi, *peissimi inimicorum*

laudantes, quid *ornandum et tollendum*, mirificaque machina hominem *πυρίπυος* et instabilem circumegit. Lacrimæ enim illæ detestabiles, et commemoratio amicitiae meritorumque rei, et captatio misericordiæ fidem ei fecere benevoli: qui mox idem petens pro beneficio et rei et suo nomine voluntariam mortem, duplici miserum præjudicio gravat, tanquam, qui semetipse, et quem homo benevolentissimus ac precator supplicio dignum agnosceret. Id satis fuit Claudio, perinde hic, ut prius, *nihil ultra scrutato*, et jamdudum, quæ dixisset ipse Asiaticus, oblito. Sed quemadmodum hic eventus, contrarius principio totique actioni Vitellii, frustratus est haud dubie, quotquot in consilio erant, fraudis ignari, multosque Romæ, dum fama facti seritur: ita Tacitus etiam facete supplantat legentem, atque eo ipso ejus attentionem excitat, mirantemque ac destitutum, indignitatem negotii, scelus Vitellii, vanitatem cruentam Claudii aut cogitando invenire, aut aliunde exquirere compellit. Illa enim omnia, consultans super absolutione Princeps, flets Vitellius, amicitia, patrona communis et eadem Principis mater, res gestæ domi bellique, misericordia implorata, calculum album large promittebant; quum subito, velut scorpii cauda, niger apparet: *liberum ei mortis arbitrium permisit*: hoc est, rogavit Principem et suo et Asiatici nomine, ut ei tanquam confesso convictoque concederetur sponte mori, non sub carnifice. Rursus *εἰς ὁμοθυμῆν*: *Et secuta sunt Claudii verba in eandem clementiam*. Itaque locus hic mihi videtur singularis, et cui antiqua illa L vel X præfigi debeat: tantum abest, ut accusandus aut labefactandus sit. GRON. De re nihil habeo, quod contra dicam. Sed, an istius facietæ supplantationis Cornelianæ pars etiam est, recedere a regulis grammaticis, et fallere lectorem, verbum adjungendo, quod superioribus nullo modo conveniat? Miri sunt interdum doctissimi homines. Cum in mentem venit, omnia possunt non modo defendere, sed etiam exornare, ut pulcherrima sint. Ego nullo modo inducere

dii verba, in eandem clementiam. Hortantibus dehinc quibusdam inediam et lenem exitum, "remittere beneficium," Asiaticus ait: et usurpatis, quibus insueverat, exercitatio- nibus, lauto corpore, hilare epulatus, cum, se "honestius cal- liditate Tiberii, vel impetu C. Caesaris periturum," dixisset, "quam, quod fraude muliebri, et inpudico Vitellii ore

possum animum, ut credam Tacitum dixisse, Claudio, consultantis super absolu- tione Asiatici, Vitellius ei liberum mortis arbitrium permisit. Viri docti omnes tantum in verbo permisit adhæ- sere; quod ego non repugnem accipi posse pro petitis ut permittatur. Sed construc- tio tota vitiosa est, idque voluit Lipsius, qui alioqui et ipse sensum loci satis per- spexit: neque narratio perfecta est. Ita- que saltem consultantis legendum, vel consultantibus, quod prope magis placet; et tum permisit erit permittendum cen- suit: quamquam id ipsum aptius foret, si de damnatione Asiatici consultatio esset. Cui hoc non placet, poterit cum Acidalio, commemorat vetustatem amic- ci tamen ultima etiam sic ordinat: *se- cuta sunt Claudii verba in eandem clem- entiam; et liberum ei mortis arbitrium permisit*: ex quo nova difficultas oritur. Neque enim apparet, quid Vi- tellius voluerit, et quomodo absolutio- nem impedierit, quod sane nec lacrimis nec meritorum commemoratione fieri po- tuit. Nec ei rei conveniunt sequentia, quæ arguunt, duriora consilia fuisse. Quorsum enim Cesari opus de clemen- tia dicere, si de absolute actum erat? An, quia ante dictum, commotum Cæsarem fuisse, putarunt librarii, conde- mnationem esse alienam, et e condemna- tione vel damnatione fecere absolute? Sin hoc durius est, possis conjicere accu- satione. ERN. Sall. Catil. 51. *Leges... exitium permitti iubent*. Ne quem ad absolute offendat, Dio hac occasione utitur verbo ἀποδέναι l. c.

In eandem cl.] Sic 6, 49. *alia in eun- dem dolorem maesta et miseranda ferret*. ERN.

Hortantibus dehinc quibusdam] Ex- cidit vocula, puto: scribendumque *qui- busdam ad inediam*, si non imposuit olim mihi Orbilius meus. LIPS. Ve- teres dixere et hortari aliquem et hor- tari ad aliquid et hortari aliquid. De- dimus auctoritates ex Attio, Ovidio, Ju- stino vel Trogo, Seneca, Statio ad duos horum, postremum nominatos. (ad Senec. ep. 121. Diatrib. in Stat. c. 35.) Acce- dat Gellius 13, 23. *Hæc mera veritas*

Tusculani hominis... plus hercle pro- movet ad exhortandam parsimoniam sustinendamque inopiam, quam Græcæ præstigiæ. Accadat, ut etiam defen- datur, Vegetius 1, 28. sic proscribens: *De adhortatione rei militaris Romanæ- que virtutis*. Lemma ridiculum, inquit P. Scriverius: adhortatur auctor ad rem militarem Romanamque virtutem; non virtus aut militia ipsa loquitur: quare scribe, *ad rem militarem Romanamque virtutem*. At, o bone, qui adhortatur ad rem militarem Romanamque virtu- tem, is juxta commode, et exquisitis etiam, dicitur adhortari rem militarem Romanamque virtutem, aut facere vel scribere hortationem rei militaris et Ro- manæ virtutis. Quid ipso de Cicerone dicam? ad Att. 7, 14. *Pacem quidem hortari non desino*. Sic certe lectum olim: et sic in MS. est Helmstadienæ. Quare vellem, quibus MSS. plurium co- pia fuit, non tam negligentes transiisse hunc locum, et verbo attingisse, qua fidu- cia subjecerint: *Equidem ad pacem hor- tari non desino*. Nam et sic ad Att. 6, 2. *partes istius officii sunt pueri Cice- ronis, sive jam adolescentis; quod qui- dem illum soleo hortari*. Et ad Q. fra- trem 1, 1. *Sed quid ego te hæc hortor, quæ tu facere potes tua sponte?* GRON.

Lenem exitum] Lenem ed. princ. Puteol. Riv. Aldi: vitio, ut opinor, ope- rarum, in prima quidem. ERN. Bud. *lenem*.

Et usurpatis] Copulam Pichena re- stituit e vet. libris.

C. Cæs.] Bud. G. Cæs. more Græco. Sic ubivis.

Periturum] Int. fuisse, cujus sane hic durior ellipsis est. ERN.

Quam quod fraude muliebri, et im- pudico Vitellii ore caderet] Gruterus rotundiorum longe fore putat oratio- nem, si recisais quod et caderet, scribe- remus; *quam fraude muliebri, et im- pudico Vitellii ore*. De particula sub- scribo: et vitium est, quale apud Li- vium 28, 43. curavimus. Verbum fa- cile tolero. GRON. Sed quod etiam ferri potest, et loco Justini 19, 3. de- fenditur a Jac. Gron. qui tamen huic

caderet," venas exsolvit: viso tamen ante rogo, jussoque "transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur:" tantum illi securitatis novissimæ fuit.

IV. Vocantur post hæc Patres, pergitque Suilius addere

non similis est: nam ibi præcedit *ferre*, post quod necessario requiritur *quam* quod. ERN.

[*Impudico Vitellii ore*] Quiane inter Ligures Vitellius? an quia, ut Suetonius ait Vit. 1. *amore libertinæ periniamis: etiam salvis ejus melle commixtis, quotidie ac palam arterias et fauces pro remedio fovebat.* LIPS.

[*Securitatis nov.*] Vacuitatis a timore, constantiæ, tranquillitatisque. MS. Gueff. Edd. pr. Alciati, J. F. Gron. novissime. Melius novissimæ puto, respicue ad Virgilii 6, 231. 11, 825. *mandata et verba novissima.* ERN.

[*Pergitque Suilius addere reos*] Neque corrigendum est *agere*, cum Ursino, neque hoc magis ex antiquo auctore sumptum, quam ex quotidiana Romani oris consuetudine, nobis ex sat certis auctorum locis observanda, qua *addere* est augere, vel alios alius addere. Infra c. 13. *Ac novas literarum formas addidit*, id est, invenit et prioribus addidit. 1, 54. *Idem annus novas caerimonias accepit, addito Sodalium Augustalium sacerdotio*: i. instituto et addito iis, quæ antiquitus habebantur. Tale Plinii 22, 7. *Addidere vivendi pretia delicæ.* Quod etiam non cepere, ut ibi docemus. Sic igitur *addere reos* est alios corrumpere et Poppææ atque Asiatico addere. GRON.

[*Equites Romanos illustres*] Qui sunt Equites illustres? Neque enim temerarium est certe, quod totiens is titulus repetitus. Ut 4, 58. *Eques Romanus ex illustribus Curtius Atticus.* 6, 18. *Pater quoque illustris Eques Romanus ac frater Prætorius.* 15, 28. *Die pacta Tiberius Alexander, illustris Eques Romanus, minister bello datus.* Mox c. 35. *Eadem constantia et illustres Equites Rom. cupidus maturæ necis fecit.* Suspicio ego sic dictos, qui non quidem Senatores, sed et censum habebant et spem Senatoriæ dignitatis: immo etiam ordinis ejus insigne, id est latum clavum. Colligo, quod Tacitus Equites illustres cum Senatoribus conjungit pari gradu. 2, 59. *Acerrime increpuit, quod contra instituta Augusti..... Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcanæ, vetitis, nisi permisso, ingredi Senatoribus aut Equitibus Rom. illustribus, seposuit Egy-*

ptum. Et clare 16, 17. *Mella et Crispinus Equites Romani, dignitate Senatoria.* Hæreo, an ad hanc rem Dionis verba accommodem 59, 9. Τὸν τε τίλους τοῦ τῶν ἱππέων ἀλαβροῦντος, τοὺς πρῶτους ἐξ ἀπάσης καὶ τῆς ἑξῶ ἀρχῆς τοῖς τε συγγένεισι καὶ ταῖς περιουσίαις μεταπεμφάμενος κατελέξατο, καὶ τισιν αὐτῶν καὶ τῇ ἐσθῇ τῇ βουλευτικῇ, καὶ πρὶν ἄρξαι τινα ἀρχὴν, δι' ἧς ἐς τὴν γενομένην ἰσαριθμοῦντα, χρῆσθαι τι ἐπὶ τῇ τῆς βουλῆς ἐλπίδι ἔδωκε. Πρῶτον γὰρ μόνους, ὡς εἰσὶ καὶ τοῖς ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ φέλου γεγενημένοις τοῦτο ποιεῖν ἐξῆν. Hæreo, inquam, an ea faciant istuc: apta quidem, sed a Caio id statutum Dio ait: illustrium autem titulus ante eum. Refero ergo potius ad Augustum, (etsi de veste negare non possumus, quin sit a Caio) qui a. 742. legem tulit, ut ex Equitibus, qui non minus decies sestertio possiderent, eligerentur a magistratibus, e quibus Tribuni Senatoresque fierent; qui gesto Tribunatu aut retinerent Senatorium ordinem, si vellent, aut iterum redirent ad Equestrem. Verba sunt Dionis 54, 30. Τὴν δὲ δημογίαν ὀλίγων σφῆδαι.... αἰτούντων, ἰσομοδίτησιν, ἐκ τῶν ἱππέων, τῶν μὴ ἔλαττον πέντε καὶ εἰκοσι μυριάδας κερτημένων, προβάλλεσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἕνα ἕκαστον, καὶ τούτων τὸ πλεῖστον τοὺς ἡδίστους ἀρεῖσθαι, εἰ μὴ καὶ βουλήσιν μετὰ τοῦτο ἐθέλουν, εἰ δὲ μὴ, ἐς τὴν ἱππικὰν αὐτῶν ἱκανίαν ἐξίπναι. Qui ergo in hoc seminario Senatus Equites, dicti illustres. Reperio et insignes, ut c. 5. *Samius insignis Eques Romanus*: iterumque c. 22. *Cn. Novius insignis Eques Rom.* Item splendidos, ut Plinius Ep. 6, 15. *Passienus Paulus splendidus Eques Rom.* et ep. 25. *Scribis, Robustum splendidum Equitem Rom.* Et Cicero ipse non semel in Verrem, ut 2, 71. Sed hi duo tituli infra illum non dubie; et a fama ducti opibusque. Alii ab istis illustres sunt: qui in codice Justin. l. 1. t. 29. et Casiodoro in Epp. passim et Var. 6, 11. LIPS. Equites illustres jam libere Reip. temporibus occurrunt apud Ciceronem Verr. 3, 24. Sed ibi opponuntur obscuris, ut insipienti locum patebit, et sic dicuntur etiam ap. Livium 30, 18. ubi vide Dukerum. Sub Imperatoribus autem dicti, qui censum Senatorium haberent, et lato clavo, per-

reos Equites Romanos inlustres, quibus Petra cognomentum: at caussa necis, quod domum suam Valerii et Poppææ congressibus præbuisset. Verum "nocturnæ quietis species" alteri objecta, "tamquam vidisset Claudium spicea corona evinctum, spicis retro conversis: eaque imagine gravitatem annonæ dixisset." Quidam "pampineam coronam albenitibus

missu Imperatoris, uterentur, idque institutum ab Augusto, dictique etiam Equites laticlavii. Vide in pr. Rycium ad Ann. 2, 59; qui tamen Livii Equites illustres male huc trahit cum Pichena. ERN.

Quibus Petra cognomentum] A quibus ala Petrina, opinor, nominata H. 4, 49. itemque in Notitia imperii c. 89. LIPS. Ibi *Petrina* vocatur.

At caussa necis ex eo] Flor. cod. ac. Non sane satis aptum h. l. at, quod delecti, aut pro eo et legi volebat Acidalius: nec magis ac placet. Fortasse Tacitus scripsit: *quibus P. cognomentum*, vel *cognomen* (ut habet ed. pr.) *erat: caussa etc.* Terminatio verbi *cognomen* potuit absorbere primam syllabam *roû erat*. Neque semper verbum substantivum omittit Tacitus. Ann. 5, 1. *quorum utrique cognomentum Geminus erat*. Deinde delevi *ex eo*, quod non est in Guelf. ed. Puteolani, Beoraldi, Alciati, Rhenani, Aldi etc. nec satis dignum Tacito. ERN. Bud. habet.

Mnesteris et Poppææ congressibus] Veterum editionum lectio, *Valerii et Poppææ*, apta sane ad historiam, quia Valerio Asiatico obiectum adulterium Poppææ: et forte Equitibus istis, quod interpretes et administri. Libri tamen scripti *Nesteris*, aut *Nestoris*. Ex quo Rhen. M. *Nestoris*, nec recte. Germanum illi Pantomimo nomen *Mnester*; vel lapidis fide, qui in ædibus Crepanicorum Romæ (ap. Grut. p. 615.) TI. IVLIO. AVG. L. MNESTERI. Nescio ergo, an Poppææ etiam adulterium obiectum dilecti huius mimi: in quo et Messallina deperit. Ceterum hæc Poppæa illa est, quæ, cunctas ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam reliquit filie, quæ scortum sive uxor Neroni; quam genuit ex priore marito, T. Ollio. LIPS. Rhenanum secutus est, ut solet, Aldus. Ego veterem lectionem, quæ etiam Ryckio placebat, restitui: estque in Guelf. De Valerii et Poppææ adulterio quæstio erat, non Mnesteria. Is nec accusatus, nec damnatus tum erat; quod necessarium foret, si hic nomen ejus locum haberet. ERN. Bud. *mnesteris* habet, vel in

nesteris, non *nestoris*, ut Rhen. refert. In marg. recentior manus *Valerii*.

Spicea corona evinctum] Quæ Cereris propria, et Sacerdotum item Arvalium, ut Plinius notat 18, 2. Corona ea, alias non infelix, omen triste habuit, quod spicis esset retro conversis: sicut quod ante pugnam in Philippis, corona inversa Cassio imposita. LIPS. Cf. Plut. in Bruto c. 56. p. 1002.

Gravitatem annonæ dixisset] Frustra prædixisset, vel significari dixisset Rhenanus, et prædixisse Heinsius. Nam et dicere ponitur pro prædicere, ut Heinsius ipse docet ad Virgil. Ecl. 1, 17. et locis ibi citatis. Huc referebat etiam Burmannus locum Virg. Æn. 7, 370. *Sic dicere Divos*; ubi tamen hoc sensu dici non puto. Porro illud quoque non probandum, quod pro *gravitatem* Ursinus et Muretus volunt legi *caritatem*, quomodo etiam hunc locum laudat Burm. l. c. Nam *gravitas annonæ* est etiam 6, 13. Nempe, *gravitas* dicitur de omnibus, quæ male affecta sunt, non bene se habent: unde *gravitas corporum* ap. Cic. Tusc. 3, 1. Adde Acad. 2, (4) 17. quod bene contra Bentleium, *gravitas* corrigentem, defendit Schultens *ὁ μακρῆς* in Comm. ad Prov. Salom. c. 25. extr. Id. de Fin. 4, 12. *gravitate membrorum et cruciatu dolorum siquis quem levet*. V. Davies. ERN.

Quidam pampineam coronam] Consentit cum interpretatione hujus somnii Artemidorus 1, 79. ubi observat, coronam e vite præter Dionysiacos artifices mortem ac vincla significare, propter pampinos implicatos et inflexos. Similia crimina valuisse apud Constantium, non inscite Ammianus narrat 15, 3. *Mercurius solenniorum appellatus comes.....si per quietem quisquam vidisset aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in pectus, patulis Imperatoris auribus infundebat: et ob hoc homo, tamquam inexplicabili obnoxius culpæ, gravi mole criminis pulsabatur. Hæc augente vulgatus fama, tantum aberat, ut proderet quisquam vicia nocturna, ut ægre homines dormire sese præsentibus faterentur externis; mærebantque docti*

foliis visam, atque ita interpretatum," tradidere, "vergente autumno mortem Principis ostendi." Illud haud ambigitur, qualicumque in somnio ipsi fratrique perniciem adlatam. Sestertium quindecies, et insignia Præturæ Crispino decreta. Adjecit Vitellius sestertium decies Sosibio; "quod Britannicum præceptis, Claudium consiliis, juvaret." Rogatus sententiam et Scipio; "cum idem," inquit, "de admissis Poppææ sentiam, quod omnes, putate, me idem dicere, quod omnes:" elegantiam temperamento inter conjugalem amorem, et Senatoriam necessitatem.

V. Continuus inde et sævus accusandis reis Suilius, multique audaciæ ejus æmuli; nam cuncta legum et Magistratum munia in se trahens Princeps materiam prædandi patefecerat: nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quam advocatorum perfidia; adeo, ut Samius, insignis Eques Romanus, quadringentis nummorum millibus Suilio datis, et cognita prævaricatione, ferro in domo ejus incubuerit. Igitur, incipiente C. Silio, Consule designato, cujus de potentia et exitio in tempore memorabo, consurgunt Patres, legemque

quidam, quod apud Atlanticos nati non essent, ubi memorantur romanis non videri. LIPS. In h. l. lege somniorum ap. c. et p. p. inexcipiabili.

Vergente autumno] Farnes. *vertente*. LIPS. Illud melius. Ceterum verbum ostendi eleganter de prædicationibus et significationibus futuri. Mox Guelf. *ambigebatur*. ERN. Bud. *vergente*.

Sentiam] Si hæc scriptura Taciti, in qua nemo hæreat, unde monstra lectionum, quæ sunt in MSS. Florentinis *assenessentiam*: ex quo in ed. pr. *assenessentiam* expressum? Alii duo codd. Medic. *assentiam*. MS. Guelf. *Sententiam*. ed. Puteol. Riv. ERN. Bud. *assentiam*. Bip. forsan *uxoris sentiam*.

Eleganti temperamento] Etenim hæc duplicem sensum habent, alterum dignum amore conjugali: nemo credit vera esse, quæ Poppææ objecta sunt, nemo probat factum, nec ego: alterum periculo vitando aptum: credo, quæ objecta sunt, et eadem, quæ ceteri Senatores, decerno. *Elegantia* autem est in eo, quod *figura* est in his verbis, ut Suetonius vocare solet, eaque prudenter adhibita; in quo ipso est elegantia: tirones videant Clavem Cicero. in h. v. Rivius, deceptus vitiosa interpunctione, *idem dicere*: quod omnes etc. addidit de suo interpretati sunt. Omnino pessime in hac editione textus interpunctus est; sed fere ut in Puteolani editione. ERN.

Magistratum munia] Farnes. *nece*

refert pro *munia*. Deleo vero utrumque, ut glossema; scribeque, *cuncta legum et magistratum in se trahens*. LIPS. Male. Supra 1, 2. de Augusto: *munia Senatus, mag. legum in se trahere*. ERN.

Incubuerit] Ed. pr. *succubuerit*: et mox *potentiæ exitio*. Sed vulg. est jam ap. Puteolanum. ERN. Bud. *incubuerit*.

Memorabo] Vide c. 12. et 35.

Legemque Cinciam flagitant] Certa ea scriptura ex libris et historia. Legem de donis et muneribus (muneralem apte Plautus dixit ap. Festum) tulit M. Cincius trib. pl. a. u. 549. Retulit iterum Augustus evanescentem vetustate, et firmavit novo consulto Senat. Dio 54, 18. Καὶ τοὺς ῥήτορας ἀμισθεὶ συναγορεύειν, ἢ τετραπλάσιον, ὅσον ἂν λάβωσιν, ἰκτὴν ἰκτῆρος. Noto eo, nequis miretur, cum plebiscitum fuerit, vocari Senatusconsultum a Tacito 13, 42. *Ejus opprimendi gratia repetitum credebatur SC. panæque Cincie legis adversus eos, qui pretio causas oravisent.* Et Plinio Ep. 5, 21. *Causa dilationis Nepos Prætor, qui legi de muneribus præposuerat breve edictum, admonerat accusatores, admonerat reos, exsecuturum se, quæ SC. continerentur. Suberat edicto SC. hoc omnes, qui quid negotii haberent, jurare, priusquam agerent, jubebantur, nihil se ob advocatorem cuiquam dedisse, promississe, cavisse.* His enim verbis et mille præterea et venire advocaciones, et omni, ve-

Cinciam flagitant; qua cavetur antiquitus, “ne quis, ob causam orandam, pecuniam donumve accipiat.”

VI. Deinde, obstrepentibus his, quibus ea contumelia paratur, discors Sullio Silius acriter incubuit, “veterum oratorum exempla” referens, “qui famam in posteros, præmia eloquentiæ cogitavissent pulcherrima: alioquin et bonarum artium principem sordidis ministeriis fœdari: ne fidem quidem integram manere, ubi magnitudo quæstuum spectetur: quod si in nullius mercedem negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia et injurias foveri, ut, quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis ferat: meminissent C. Asinii et Messallæ ac recentiorum,

tabantur. Sed id, SC. credo fuisse a Trajano. Cetera super hac lege vide apud Manutium de legg. 18. cujus scrinia non compilo. Legem Titiam quisquis hic reposuit (ea enim scriptura in vulgata) Rhemniæ pœna dignus ipse. LIPS. *Cincia* ed. princeps. Sed Guelf. edd. Puteol. Beroaldi, Alciati, Rhen. Aldi etc. *Titia*: male. Notus est Fr. Brummeri de h. l. commentarius. Adde Schulting. Jurispr. Just. p. 561. ed. Lips. ERN. Bud. *Titiam*. V. et Augustin. de Legg.

Discors Sullio] Hæc verba non significant, hac in causa Silio aliud, aliud Sullio visum, ita ut nihil exprimant, nisi quod ex sequentibus satis noscitur, et jure prætereantur interpreti; sed volunt, nobiles publicasque inter Silium et Sullum fuisse similitudines, quod dedita opera interjecit Tacitus, ut intelligeremus, actionem eam, etsi foret in commune utilis, non tamen tam amore egregii publici, quam odio et cupidine inimicum ulciscendi, a Silio inceptam esse. GRON.

Fœdari] Ovid. Am. 1, 10, 39. *Turpe, reos emta miseros defendere lingua.*

Ne fidem quidem integram manere] Quum Rhenani lectionem, e Budensi proditam, *nec fidem integ.* neque ex Vaticanis Vertranius et Lipsius, neque ex Florentinis Pichena sollicitarint, vero simile est, eos codices istam adfirmasse. Illa autem non infimæ notæ editio, non magis quam Frobeniana a. 1519. quam Aldina 1534. et omnes, quæ præcesserunt Rhenani recensionem, habent et hanc et alias audaciæ primitus edentium notas: quos eadem, opinor, efficacis obiecta inanis species a veteri scriptura discedere compulsi. *Nec fidem* est quod alii exprimerent, *sed nec fidem*, vel, *nec vero fidem*. GRON. Aldina ed. non præcessit Rhenani recensionem, sed anno

post secuta est, eamque plerumque sequitur. Hic tamen ab ea recedit et habet *ne quidem*: et hoc habent MSS. laudati Ryckio (in his Flor.) item Guelf. et ed. princeps, Puteol. Itaque recte defendunt Ryckius et Jac. Gron. ERN. Male cepere critici verba Rhenani. Is enim recte refert, in Bud. legi, *ne fidem int.* (omisso *quidem*), unde ipse fecerit: *nec fid. int.*

In nullius m.] Acid. *nullius in m.*

Negotia tueantur] Facile credo, esse hic aliquid scabri. Lipsianæ ad marginem ostendunt in MSS. esse *negotiantur*. Forte: *Quod si in nullius mercedem negotia eant, pauciora fore*. Sic 3, 50. *qui neque servatus in periculum Reipublicæ, neque interfectus in exemplum ibit.* 14, 61. *Itur in principis laudes*. GRON. *Tueantur* a barbarica ætate et manu esse Jac. Gronovius iudicat, qui e cod. Med. *quod si in nullius mercedem negotia sint*, legi vult: quod et recepit Broterius. Ea si est Taciti manus, scire velim, quomodo inde *tueantur* factum: quod non erit barbarum, si intelligas *oratores vel advocati*. Si nec sic placet, lege *curentur*. *Curare et tutare* confunduntur in MSS. V. Cor-tius ad Sallust. Jug. 14, 19. idque est verbum proprium. ERN. Bud. *negotiantur*. Heins. volebat: *quod si sine ullius mercede neg. tueantur vel sustineantur*. Bip. *vertantur*.

Pauciora fore] In marg. cod. Bud. alii *potiora*.

Meminissent C. Asinii] Omisi verba, quæ non reperi in libris scriptis, aliunde inculcata. LIPS. Nempè *T. Gallæ*, quod est in vet. In MS. Flor. est *Galli Asinii Messallæ*: ex quo J. Gron. fecit *Galli, Asinii, Messallæ*, itaque edidit. Adjuvat ed. pr. in qua est *Gauinii Asinii M.* Nam *u potest esse factum ex u*, ut contra in eadem 13, 14. pro *demouet* est *demollicit*, et *nii*

Arruntii, et Æsernini: ad summa provectos incorrupta vita et facundia." Talia dicente Consule designato, consentientibus aliis, parabatur sententia, qua "lege repetundarum tenerentur;" cum Suilius, et Cossutianus, et ceteri, qui non iudicium (quippe in manifestos) sed poenam statui videbant, circumstantur Cæsarem, ante acta deprecantes. Et, postquam adnuit, agere incipiunt:

VII. "Quem illum tanta superbia esse, ut æternitatem famæ spe præsumat? usui et rebus subsidium præparari, ne quis inopia advocatorum, potentioribus obnoxius sit: neque tamen eloquentiam gratuito contingere: omitti curas familiares, ut quis se alienis negotiis intendat: multos militia, quos-

adhæssie e sequente nomine, ut supra in *ludibria pericularia*. Contra dici potest primum illud *gall* factum videri e *Gallii*: deinde vel maxime hoc, quod c. 7. in repositione ad hanc sententiam *Asinius* et *Messalla* commemorantur soli, nec credibile, eum, qui primo loco propositus esset, omissum fuisse in refellendo, cum etiam cetera nomina recentiorum accurate repetantur. Itaque retinui lectionem a Lipsio inductam. Corruptelæ locum illud dedisse potest, quod librarii putarent, nomen, non prænomen, hic esse debere, quod *Messalla* sine prænominis poneretur: cum etiam recentiores critici hoc non semper concoxerint, ut nota proxima, et infra in Hist. libris videbimus. EARN. Bud. *Galli*, *Asinii*, *Messalæ*.

Messalæ] N. Heinsius volebat *M. Messallæ*: probat Ryckius. Sc. quia in vulgatis erat ante *C. Asinii*: quod tamen non esse consequens, patet vel ex eo, quod sæpe in Consulibus edendis alterum sine, alterum cum prænominis, ponit, v. c. 6, l. EARN.

Ad summa provectorum] Videtur quidem rotundiorum facere periodum *ro provectorum*: et ideo sic ausi corrigere, qui primas editiones curaverunt. Sed neque spernendum est, quod constare membranarum clamat mihi silentium eorum, quibus harum copia fuit. Lævium imitatus dixisset: *Quos ad summa provectos*. Id pronomen omissum brevitatem Taciti haudquaquam dedecet. GRON. Adde ad Plin. 35, 4. Ed. princeps plane habet *prævectos*, haud dubie vitio operarum pro *provectos*. Hoc cum et cod. Bud. Flor. et alii ap. Ryckium habeant, et ipse secutus sum. *Provectorum* est in ed. Puteol. et seqq. plerisque. Et sic est etiam in Guelf. EARN.

Consentientibus] MS. ap. J. Gron. *consentibus*. Absolute *censere* etiam est

13, 26. *nec deerant, qui censerent*; sc. quod alii dixissent. Consentit Guelf. EARN.

Et, postquam annuit tacens] Veteres, *tacere*. Lego, *postquam annuit, agere incipiunt*. LIPS. Sic cod. Reg. ap. Ryckium. Cod. Agric. *dicere*. Flor. *postquam annuit, tacere incipiunt*, quod est in ed. pr. Inde Freinsh. corrigi *jacere*, quod placet Ryckio: male. Sequitur enim justa oratio, de qua *jacere* non dicitur. Sed nec melius Jac. Gronovii *facere*, intellecto *gratiam*, cuius ellipseos exempla desidero. Puteolanus autem ex eo fecit *tacens*, quod Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus, ceterique secuti sunt: est tamen in Guelf. Ego *agere* probo et recepi. Melius enim puto lectionem MS. sequi, quam conjecturam Puteolani. Ei lectioni favet etiam interpunctio cod. Flor. et cod. Agr. cuius lectio est glossa *ro agere*. Corruptela est nata e duplicatione finalis in *annuit*, quod genus frequens est in codd. EARN. In Flor. cod. alia manus, sed antiqua, superne adposuit *agere*. Bud. habet *tacere*, ex quo r. m. fecit *tacens*. Boxh. volebat *placere*. Hillerus Racem. 34. *aspere*, ut ap. Cic. de Orat. 1, 53.

Quem illum tanta superbia esse] Sic MSS. et ed. pr. At Guelf. Puteolanus *ullum*, vitiose: quis enim ita loquitur? et id tamen Beroaldus, Alciatus, Rhen. Aldus, alique secuti sunt. 12, 36. *avebant scire, quis ille tot per annos opes nostras sprevisset*. EARN. Bud. *illum*.

Usui et rebus subsidium præparari] scil. eloquentia comparanda. Eloquentiam comparari hoc consilio, ut prosit amicis, reip. Ed. pr. *præparare*. Mox Guelf. *potentibus*. EARN. Bud. *præparare . . . potentibus*.

Ut quis se a. n. intendat] Id se abundare iudicabat Heins. item Acid.

dam exercendo agros tolerare vitam : nihil a quoquam expeti, nisi cujus fructus ante præviderit. Facile Asinium et Messallam, inter Antonium et Augustum bellorum præmiis refertos, aut ditium familiarum heredes Æserninos et Arruntios, magnum animum induisse : prompta sibi exempla, quantis mercedibus P. Clodius, aut C. Curio, concionari soliti sint : se, modicos Senatores, quæta Rep. nulla, nisi pacis, emolumenta petere. Cogitaret plebem, quæ toga enitesceret : sublati studiorum pretius, etiam studia peritura.” Ut minus decora

qui legi volebat *impendat se*. Sed bene res habet, dicimus *intendere animum*, quidni et *se*? Imo id verbum ubi absolute ponitur, talis accusativus subauditur.

Multos militia] Ad eam sententiam Sallustius : *Humillimus quisque in arvis, aut militia, nullius honestæ rei egens, satis sibi, satique patriæ erat* : ut vere emendavit nobilissimus noster Douss. LIPS.

Exercendo agros] Poeticum est, e Virgilio sumtum *Æn.* 7, 798. Dixit tamen etiam Columella 8, 1. *exercere rus*. Noster iterum Germ. 29. et alii, ut plura alia, a poetis dicta. ERN.

Nisi, cujus fructus ante providerit] Sic ed. pr. Post inductum a Puteolano *providetur* ; quod in *providerit* rursus mutavit e cod. Bud. Rhenanus. Pichena e cod. Flor. *præviderit* scripsit, quod est etiam in Guelf. id Ryckius secutus est et J. F. Gron. Sed J. Gronovius docet, in cod. Flor. esse *providerit*. ERN. Et in cod. Agric. Planius tamen mihi hic videtur *præviderit*. Sic et Bip.

Refertos] Bud. *refectos*.

Qui a Republica] Quidam scripti, *qui et a* : ex quo Pichena, *quieta Rep.* et mox deinde, *petere*. Assentior. LIPS. At J. Gronovius sic mavult : *Se modicos Senatores : quieta Rep. nulla nisi pacis emolumenta. Petere ut cogitaret*. Etenim omnes scr. et edd. habent *petere* ; quod non est de nihilo. Nec antiquam lectionem arbitror spernendam *qui a Rep. nulla nisi pacis emol. petere*. MS. Guelf. *qui et a Rep.* ERN. Sic et Bud. et Flor.

Cogitare plebem] Displicent quæ scripsi olim, et induco. Vett. *cogitaret*. Scribo, *cogitare et plebem, qua toga enitesceret* : id est, etiam quemvis e plebe occupatum esse, ut emergeret se, et nitidiora toga uti posset. Sed revera (iterabo hunc animi mei sensum) et narrationes et orationes istæ, turbatæ, concisæ. Confer sodes, hunc XI librum cum uno quovis et primoribus : jurabis, elapsam eum imperitorum ma-

nibus, velut e pugna aliqua Cannensi. LIPS. Scripsit omnino Tacitus : *cogitaret plebem, quæ toga enitesceret*. Nec satisfaciunt interpretes. *Togam* utique Freinsih. accipit laxè nimis. Ea enim pacem pacisque artes omnes etsi aliquando possit complecti, tamen hic actius nihil aliud significat, quam eloquentiam forensem. Ut Livio 22, 26. de C. Ter. Varrone : *togaque ac forum placuere, proclamando pro sordidâ hominibus causis*. Plinius epist. 1, 22. *in toga negotiisque versatur : multos advocacione, plures consilio juvat*. Florus 4, 12. *ut primum togas et sciora armis jura viderunt*. Reliquis autem sensus : meminisset, magnam partem plebeios ac de plebe esse, qui enitescerent atque in lucem se proferrent toga et caudicina : qui non possent tam magnum induere animum, et operari illam gratuitam præstare, nisi esurire domi et fame perire velint, dum alios beatos faciunt. Nam, quod dicere Tacitum faciunt, plebi non esse aliam viam ad dignitates, falsum est, ut norunt rerum Romanarum periti. Pejus et ridicule, qui proprie accipit, quasi vellet Tacitus, ut plebs cogitet, quomodo niteat toga, sic oratorem cogitare quomodo niteat oratio. GRON. Rectissime hæc. Et plane ed. pr. et Puteol. sic habent. Guelf. *cogitaret—qua*. Ceterum *enitescere ætas* hæc sic dixit. Plin. Pan. 4. et alibi. ERN. Lipsium sequuntur Heins. et Bip. Mihi potior videtur lectio a Gron. recepta, quæ et Ferrario placet de re vest. 1, 33. Bud. *cogitaret p. qua*.

Ut minus dec.] Hæc interpunctio debetur Freinshemio. Ante male interpungebatur post *decora*. Ceterum in reliquis hæreo : quæ si sine vitio sunt, frustra est, sine idonea causa, qua moveri debeat ad discernendum secundum ea. Sed ita frustra non dicitur. Arbitror, Tacitum dedisse, ut m. *decora hæc, ita haud frustra dicta*. *Princeps cap. p. p. modum, deleta ratus*, quod est ab interpolatore, qui vitiosa interpunctioe deceptus, explenda sententiæ ad-

hæc, ita haud frustra dicta Princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, usque ad dena sestertia, quem egressi repetundarum tenerentur.

VIII. Sub idem tempus Mithridates, quem imperitasse Armenius, et ad præsentiam Cæsaris vocatum memoravi, monente Claudio, in regnum remeavit, sisus Pharasmanis opibus. Is Rex Iberis, idemque Mithridatis frater, nuntiabat, "discordare Parthos; summaque Imperii ambigua; minora sine cura haberi." Nam inter Gotarzis pleraque sæva (qui necem fratri Artabano conjugique ac filio ejus præparaverat, unde metus ejus in ceteros) accivere Bardanen. Ille, ut erat

didit ratus: nisi id factum e motus. ERN.

Usque ad dena sestertia] Eandem summam Nero etiam definiit, credo: de quo Suet. 17. Item, ut litigatores pro patrociniis certam justamque mercedem darent. Sæpius enim relata hæc lex, cum perumperet improbitas forensis. Eandem summam capere et Trajanus advocatis permisit, sed dumtaxat post negotia peracta. Plinius ep. 5, 21. *Peractis tamen negotiis mittebantur pecuniam dumtaxat decem millium dare.* Nam decem millia HS. idem quod dena HS. idem quod centum aurei; ut alibi docebo. Quod honorarium patrono Ulpianus tribuit in singulas causas, l. 1. D. De variis et extr. cognit. LIPS. Vide, ad hunc locum quæ scripsimus Pecunie Veteris, 2, 5. GRON. Suetonium Neroni tribuere, quod Claudio erat tribuendum, judicat Grævius ad l. cit. Verum Claudius modo terminum constituit, quem egredi nefas esset; Nero contra pro unoquoque genere causæ certam mercedem definiisse videtur. Ita Ernesti ad Suet.

Quem egressi] Quem, id est, modum. Sic e Flor. Pichena vett. edd. quæ. ERN. Bud. quæ.

Vectum memoravi] In libris scilicet, quibus descriptæ res Caii. Dio 60, 8. rem breviter tangit: τὸν Μιθριδάτην τὸν Ἰβήραν, ὃν ὁ Γάιος μεταπειράμενος ἰδεῖν, οἰκίσαι πρὸς Ἀνδάνην τῆς Ἀρχιῆς ἀπέπεμψε. Quod hic in Tacito est, vectum; manus. vectum. Legerim, ad præsentiam Cæsaris vectum vectumque memoravi. Quamquam Seneca non vectum modo, sed in exsilium missum fuisse significat, de Tranquill. 11. *Polemeum Africa Regem, Armenie Mithridatem, inter Cæianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est (Mithridates scilicet): alter, ut meliore*

fide mitteretur, optabat. LIPS. Restitui vectum, quod MSS. quidam et ed. pr. habent, et hic desiderari etiam Lipsius vidit. Quæ forma loquendi ad præsentiam alicujus vehi? Omnino nescio, quid sit ad præsentiam, quod cum vectum jam est in ed. Puteol. reperique et in Guelf. Ab ed. pr. abest. Tacitum quidem sic scripsisse non credo. ERN. Bud. victum et in marg. al. vectum. Bene Blp. vocatum, quo redditur Dionis παραπειράμενος. Vectum admitti posset, si adderetur adductum, vectum, vel simile quid.

Præparaverat] Nihil certius mihi, quam Tacitum scripsisse properaverat, quod et Mureto visum. Ut libro 2, 31. *petiturum se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset.* l. 1. Cod. de his qui par. Si quis parentis aut filii aut omnino adfectionis ejus, quæ nuncupatione parricidii continetur, fata properaverit. Virgilius 9, 400, *an sese medios moriturus in hostes Inferat, et pulchram properet per vulnera mortem.* Vulgatum vix Latinum est, neque elegantius paraverit. GRON. Sic noster etiam alibi loquitur, 13, 17. sed tamen vulgatum non adeo absurdum aut contra analogiam dictum puto. *Præparare alicui necem est moliri, per venena, ut projectionem præparare apud Sueton. Tib. 38. pro moliri.* Quod si tamen vi aperta sustulit, properare necessarium est. Verum ab initio hujus parentheses legendum puto quippe necem. Syllabæ ne absorpsit ultimam τοῦ quippe. Semper Tacitus in tali parenthesi hac particula utitur; ut ante c. 6. *Acidalius etiam ejus post metus deleri vult. Recte. Noster alibi: unde metus in omnes.* Exemplum Jac. Gronovii alienum est. ERN. Bud. præparaverat.

Accio. Bardanen] Paulo aliter Jos. Ant. 20, 2.

magnis ausis promptus, biduo tria millia stadiorum invadit, ignarumque et exterritum Gotarzen proturbat: neque cunctatur, quin proximas Præfecturas corripit, solis Seleucensibus dominationem ejus abnuentibus. In quos, ut patris sui quoque defectores, ira magis, quam ex usu præsentis, accensus, implicatur obsidione urbis validæ, et munimenti objecti amnis, muroque, et commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes, Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renovat: coactusque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit.

IX. Tunc, distractis Orientis viribus, et, quonam inclinarent, incertis, casus Mithridati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simul Ibero exercitu campos persultante. Nec enim resistere Armenii, fuso, qui proelium ausus erat, Demonacte, Præfecto. Paullulum cunctationis adtulit Rex minoris Armeniæ, Cotys, versis illuc quibusdam procerum; dein litteris Cæsaris coercitus, et cuncta in Mithridaten fluxere, atrocior, quam novo regno conducirer. At Parthi Imperatores, cum pugnam pararent, foedus repente iciunt, cognitis popularium insidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat, congressique primo cunctantur, deinde complexi dextras, apud altaria

Biduo] Deest in Bud.

Tria millia] Est ingens cursus in biduo: sed noctes etiam haud dubie assumptæ. Faciunt trecenta septuaginta quinque millia Romana: est idem cursus, quem Hannibal confecit, a Scipione victus: et vide me, si voles, Centuria Epist. ad Italos, epist. 59. LIPS.

Gotarzen proturbat] Sic jam ed. princ. Id deinde mutatum in *perturbat*, quod est in ed. Puteolani: restituit Rhenanus. Consentit Guelf. EBN. Bud. *perturbat*.

Præfecturas] Satrapias, ut Herodotus appellat 1, 192. *Præfecti* satrapæ. EBN.

Viribus] Bud. *copiis*.

Vi militis R.] Int. conversa, aut simile quid, quod latet in *persultante* c. *Συλλήθως*; hujusmodi exemplum jam non unum vidimus. *Campos persultare* e Livio est 34, 20. quam *sæpe* in agro eorum impune *persultavissent*. EBN.

Nec enim resistere Armenii] Sic ed. pr. Puteol. et e cod. Bud. Rhenanus, Aldus. Alii *restitere*. EBN.

Dein litteris Cæsaris coercitus] Sic e Flor. Pichena: sic ed. pr. EBN. et Bud.

Fœdus repente faciunt] Non ut in libris hodie, *faciunt*. Bene etiam Maurus, *iciunt*. Porro an hic Bardanes sit, quem in eo tractu, Regem a se visum et conventum Apollonius apud Philostratum dicit 1, 21, nescio. *Ætas patitur*: sed et ibi notatur, *pulsus cum regno fuisse, et tertium tunc annum iterum regnasse*. LIPS. *Iciunt* cod. Agr. quod non spernendum puto. Suet. Claud. 25. *foedus in foro icit*. Vid. ad 12, 62. Ex eo factum *faciunt* in MSS. et edd. pr. sqq. EBN. Bud. *faciunt*. *Iciunt* cum Bip. in textum recipio.

Gotarzes fratri patefecerat] Ita reposuit Rhenanus, quod Aldus ceterique secuti sunt. MSS. ed. pr. ceteræque ante Rhen. *patefecit*. Broterius edidit *fratris* f. quod, auctore Josepho A. J. 20, 3. frater Gotarzis Artabanus fuit, cujus filius Bardanes. Non ausim imitari: quia filius Artabani interfectus cum patre dicitur c. 8. ita, ut eum unum habuisse videatur; et potuit duos fratres, alterum Artabanum, alterum Bardanem habere. EBN. Bud. *patefecerat*. Muræus volebat *patri*.

Cunctanter] Ed. pr. *cunctantur*; quod mihi longe melius videtur. Duhitant primo, quid agant: deinde confirmati dextras complectuntur. Forma

Deum pepigere, "fraudem inimicorum ulcisci, atque ipsi inter se concedere." Potiorque Bardanes visus retinendo regno: at Gotarzes, ne quid æmulationis exsisteret, penitus in Hyrcaniam abiit: regressoque Bardani deditur Seleucia, septimo post defectionem anno; non sine dedecore Parthorum, quos una civitas tamdiu eluserat.

X. Exin validissimas Præfecturas invasit: et recipere Armeniam avebat, ni a Vibio Marso Syriæ Legato, bellum minitante, cohibitus foret. Atque interim Gotarzes, poenitentia concessi regni, et, revocante nobilitate, cui in pace durius servitium est, contrahit copias: et huic contra itum ad amnem Erinden: in cujus transgressu multum certato, pervicit Bardanes, prosperisque proeliis medias nationes subegit ad flumen Sindem, quod Dahas Ariosque disternat. Ibi modus rebus secundis positus: nam Parthi, quamquam victores, longinquam militiam adspernabantur. Igitur ex-

etiam narrandi Tacito convenientior. ERN. Recte.

Deinde c. d.] Dein c. d. Bud. contra c. 2. pro *exin* habet *exinde*.

Exin validissimas præfecturas invasit] MSS. ed. pr. *invisit*: quod tamen in exemplo nostro antiqua manus correxerat *invasit*: et sic edidere Beroaldus, Alciatus, Rhenanus etc. Sed ante jam Puteolanus. Et ita est in Guelf. ERN. Rhen. in Bud. legi ait *invisit*: debebat addere, id esse a r. m.

Et recipere Armeniam]* Non sanus locus; de quo velut in tenebris micabo. Libri scripti voce auctiores, *recipere Armeniam habebat*. Et rectumne illud? ut sit Græcorum ἔγω, ἔστ) τοῦ δόσαναι: quomodo Cicero, Apuleius, Agellius, alique e Latinis interdum. An *habebat*? an *audebat*? verbum quidem infarciendum est, ruenti sententiæ sustentandæ. Veneta editione, *recipere Armeniam parabat*, expressum invenies. In Vat. opt. (siquid hoc ad rem) *habeat*, scribitur; littera alia superne adjecta. Quid si etiam, *recipere Armeniam idat*? sive *vadebat*? LIPS. Optime Rhenanus et Salinerius, qui *recipere* pro *reciperabat* volunt. Vide Obs. 2, 14. GRON. *Habebat* est etiam in ed. pr. *parebat* in MS. Guelf. Codex Agr. adeo addit *in animo*. Mihi dicta a Gronovio l. c. nondum satisfaciunt. Nam exemplum infinitivi desidero in hac structura, sequente *ni*. Taciti quidem perpetua est consuetudo, in hac forma orationis verbum finitum usurpare. Hæc dubitatio dum idoneis exemplis tollatur, liceat mihi credere, legendum esse *reciperabat*. Verbum pa-

rabat in MSS. tribus reperit Broterius, ediditque Puteol. et inde Ber. quos Broterius secutus est. Ego eos imitari non ausus sum, quia in eo verbo minus est, quam res requirit; ideoque interpolatorem redolet. ERN. Bud. a r. m. *recuperare* et in marg. *parabat*. Bip. *habebat* h. e. poterat. Sed id *habebat* in codd. ortum videtur ex *avebat*, ut recte Heinsius. Cui hoc non placet, legat *reciperabat*.

A. Vibio] Præpositio est in MSS. ed. pr. Omisit Puteolanus, non demum Beroaldus, ut vult Jac. Gron. qui restituit. ERN. Bud. *nisi a V.* Sed hoc a r. m.

Foret] Bud. *esset*: et mox vocante. *Amnem Erinden]* Ed. pr. *Eriden*. Ryckius conjicit, *Charindam*, qui a Ptolemæo 6, 2. inter Hyrcaniam et Mediam ponitur, memoratus etiam Ammiano 23, 6. ERN. Bud. *Erindem*.

Ad flumen Ginden] Vett. *Sinden*. Gyndes fluvius nominatur etiam Senecæ Ira 3, 21. *Cyrus cum Babylonem oppugnaturus festinaret ad bellum, Gyn-den late furum amnem vado transire tentavit*, et quæ sequuntur: e quibus hauris sententiam Tibulliani versus 4, 141.—*aut rapidus Cyri dementia Gyn-des*: ubi male vet. libri, *Cydnus*. Nam et Herodoto Gyndes, 1, 189. LIPS. Ed. Puteol. alique vet. edd. *Gyn-den*. At ed. pr. MSS. etiam Guelf. *Sinden*: quod restituit Broterius; nam *Gyndes* Babylonius est alienus, de quo v. Broukh. ad Tib. p. 372. ERN. Bud. *Sinden*.

Longinquam militiam] Sic ed. pr. quod restituit (ex Bud.) Rhenanus, inducto inde a Puteolano *quamque*. Guelf.

C

structis monumentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur; ingens gloria, atque eo ferocior et subjectis intoleratio: qui, dolo ante composito, incautum, venationique intentum, interfecere, primam intra juventam, sed claritudine paucos inter senum Regum, si perinde amorem inter populares, quam metum apud hostes quæsisset. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res inter ambiguos, quis in regnum acciperetur: multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdaten, prolem Phrahatis, obsidio nobis datum: dein prævaluit Gotarzes; potitusque regiam, per sævitiam ac luxum adegit Parthos mittere ad Principem Romanum occultas preces, quis, "permitteri Meherdaten patrium ad fastigium," orabant.

XI. Iisdem Consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam, quarto et sexagesimo, quam Augustus ediderat, spectati sunt. Utriusque Principis rationes prætermitto, satis narratas libris, quibus res Imperatoris Domi-

longinquam amicitiam. ERN. In Puteol. non est *quamque*, sed *quanquam*. In Frob. 1519. *quamque*: quod Rhen. omisit.

Nec cuiquam—parta] Sic dedit e cod. Bud. pro *nec enim cuiquam—parata* Rhenanus. *Enim* etiam ab ed. princ. abest. Rhenanus statim secutus est Aldus. ERN. Bud. a l. m. habebat *parata*. Rhenanus male ad eum p̄vocat.

Subjectis intolerantior] Jam diximus ad 3, 45. *curis intolerantibus* pro *intolerandis* dixisse Lævium: ut *intolerantior* possit esse minus tolerandus. GRON. Mox pro *apud hostes* ed. pr. *inter*. ERN. Grotius volebat *intolerantior*, quod placet. Cf. 12, 11.

Turb. P. res, inter etc.] Muretus ita: *turb. P. res. Inter a. q. i. r. accipietur, multi etc.*

Prolem Phrahatis] Non filium, ne errea, sed nepotem ex Vonone. Ipse Tacitus infra 12, 10. LIPS.

Obsidio n. d.] Ryckius suspicatur, *obsidium* dici per appos. pro *obsidem*, et ex Agr. cod. citat 51, 1. *temeritate obsidii*, ubi in aliis *obsidis*. *Obsidium* pro statu obsidis sumi notat Gesnerus in thes.

Potitusque regia] Vat. opt. *regiam*. Itaque scripsit. LIPS. Sic et Flor. ed. pr. *Regia* dedit Puteol. et seqq. sic MS. Guelf. ERN. Cod. Agr. *rerum*.

Permitteri Meherdaten] Vide Obs. 2, 13. GRON. i. e. ut potestatem daret eundi in patriam et capessendi regni. Adde Gruter. ad Martialem 10, 12. Drak. ad Liv. 3, 70. ERN. Scil. non-

nulli legendum suadebant remitti, quod Grut. inprobat.

Quarto et sexagesimo] Plinius 7, 49. *Eo minus miror Stephanionem, qui primus togatas saltare instituit, utrisque secularibus ludis saltasse, et D. Augusti, et quos Claudius Consulatu suo quarto fecit; quando sexaginta tres non amplius interfuerunt anni.* LIPS.

Rationes prætermitto] Quæ tamen claræ sunt. Augustus enim priscam institutionem secutus est, et edidit quintos ludos sæculares anno centesimo et nono (decimo debuisset, si paruisset arctæ legi) exacto. Claudius ita rationem instituit, ut centesimo quoque anno censuerit celebrandos; quasi sæculum rotundo centum annorum numero definiens. Itaque, insuper habita computatione Augusti et prisca, rettulit nunc octingentesimo urbis anno, se IV, et L. Vitellio III Coss. Plura si cupis, vade ad Onufrii Panvini ea super re libellum; viri industrii, diligentis, et cui Romanæ memoriæ (curam tantum ferre potuisset aut limam) debent, debebuntque. LIPS. Immo Claudius celebravit ludos sæculares urbis conditæ, sæculum centum annis finiens, ut post alii Imperatores fecere, ultimusque Philippus millesimo ab U. C. anno: sed Augustus celebravit ludos sæculares e præscripto oraculi, quod est ap. Zosimum 2, 6. qui etiam c. 5. ritus horum ludorum narrat, primumque celebrati sunt a. U. 353. L. Valerio Potito quartum Trib. mil. Cos. pot. ab Augusto a. U. 737. C. Furnio et C. Junio Silano coss. quintum. Quibus rationibus autem Au-

tiani composui: nam is quoque edidit ludos sæculares; iisque intentius adfui Sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor: quod non jactantia refero, sed quia conlegio Quindecimvirum antiquitus ea cura, et magistratus potissimum exsequebantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio, Circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Trojæ inirent, interque eos Britannicus, Imperatore genitus, et L. Domitius, adoptione mox in Imperium et cognomentum Neronis adscitus, favor plebis acrior in Domitium, loco præsagii acceptus est: vulgabaturque, “adfuisse infantiae dracones in modum custodum;” fabulosa et externis miraculis adsimulata; nam ipse, haudquaquam sui detractor, unam omnino “anguem, in cubiculo visam,” narrare solitus est.

XII. Verum inclinatio populi supererat, ex memoria Germanici, cujus illa reliqua soboles virilis: et matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sævitiam Messalinæ; quæ semper infesta, et tunc commotior, quo minus strueret crimina et accusatores, novo et furori proximo amore detinebatur. Nam

gustus usus sit, non constat. Nam, si initium numerandi duxisset ab a. 353. cecidissent in a. 793. sive a quartis a. U. 605. incidissent in a. 715. in quo ponit Zosimus c. 4. sed falso, et dissentiente Censorino c. 17. qui in a. 737. ponit. Sed hæc disputare non est hujus loci. Videant, qui volunt, Pagium Diss. Hypat. P. 2. c. 10. et qui de ludis sæcular. scripsere. ERN.

[*Collegio Quindecimvirum*] Ideo Horatius in Carm. Sæc. 70. *Quindecim Diana preces virorum Curet.*—Et in nummis Augusti: IMP. CAES. AVG. LVD. SAEC. XV. S. F. id est, *Quindecimviri sacris faciundis*. Quamquam ad eos et aliorum ludorum curam pertinuisse, alibi mihi dictum. LIPS.

[*Magistratus potissimum*] Hoc ad id spectat, quod Prætorem se tunc præmisit; eoque, inquit, gnarum hujus rei et permixtum. LIPS.

[*Pueri nobiles*] Male Spanh. de Pr. NN. diss. 12. 2. ad Britannicum et Neronem hos restringit. Inter eos fuisse clare Tacitus refert.

[*Ludicrum Trojæ*] Cf. Serv. ad Virg. Æn. 5, 545. Suet. Jul. 39. Aug. 43. Dio 43, 23.

[*L. Dom. adoptione*] Huc Vaill. NN. Col. in Ner. trahit nummum Babbæ cum eum c. epigr. NERO CLAUDIVS CAESAR.

[*Infantiae ejus*] Abest a Guelf. ejus: bene. ERN. et a Bud. Bip. conjiciunt: *adf. infanti duos dr.* ingeniose: firmatur per sequens unam.

[*In modum custodum*] Genios enim specie anguium apparere opinio erat, ut multis locis poetarum patet. V. Heins. et Drakenb. ad Silium 2, 585. Gorius ad Donii Inscr. ant. p. 44. ERN.

[*Miraculis adsimulata*] Flor. *adsimulata*: quod recepit Pichena. Ego hanc notam potius ætatis in librario puto, qui Tacitum et æquales ejus nunquam *assimilare*, ut sequiorem ætatem, scripsisse arbitror, et de eo ad Statium c. 6. dicere cœperim. GRON. MS. Agr. ed. Puteol. et seqq. *assimulata*. Sed Guelf. ed. pr. *assimilata*: de verbo jam supra dictum. ERN. Bud. *adsimilata*.

[*Sui detractor*] Burm. ad Ov. Met. 5, 246. putat fuisse *detractor*, et pro eo in MSS. datum *detractor*. Verum puto. Sic H. 1, 83. libri quidam *detractiōne* pro *detractatione*. ERN.

[*Unam omnino anguem*] Paulo aliter Xiphil. 61, 2. qui exuvias dumtaxat serpentis ad caput Neronis pueri inventas ait: idque vates ita interpretatos, magnam potentiam ab homine sene capturum, quia serpentes positus exuviis senectutem exuerent. En vanitatem! LIPS. Adde Sueton. Ner. 6. ERN.

[*Detinebatur*] *Distinebatur* edd. omnes, quas inspexi, præter primam, quæ habet *detinebatur*. Verba illa sepe in MSS. confundi constat, v. Drakenb. ad Liv. 5, 20. atque etiam in editis. Proprie quidem *detinere* est retinere, quocum etiam confundi solet, ab aliqua re abstrahere. *Distinere* autem in diversas partes trahere. Itaque in *distinendo* due

in C. Silium, juventutis Romanæ pulcherrimum, ita exarserat, ut Juniam Silanam, nobilem feminam, matrimonio ejus exturbaret, vacuque adultero potiretur. Neque Silius flagitii aut periculi nescius erat: sed certo, si abnueret, exitio, et nonnulla fallendi spe, simul magnis præmiis, opperiri futura et præsentibus frui, pro solatio habebat: illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum, egressibus adhærescere; largiri opes, honores: postremo, velut translata jam fortuna, servi, liberti, paratus Principis apud adulterum visebantur.

XIII. At Claudius, matrimonii sui ignarus, et munia Censoria usurpans, "theatralem populi lasciviam" severis edictis increpuit, "quod in P. Pomponium, Consularem," (is

ad minimum res intelligi debent, in detinendo sufficit una. Hinc fit, ut, cum res sit una, trahatque non in diversas et plures, sed unam partem, *detinere* dicendum sit. Hæc si ita sunt, ut puto, h. l. *detinebatur* est vera lectio, non *distinebatur*, quam quia ed. pr. habet, non dubitavi reponere. Similis locus est ap. Cicer. Phil. 9, 2. *putat nos alio bello detineri*, sc. quo minus eum coerceamus; sic tibi vulgo bene legitur: male alii *distineri*. Si dixisset simpliciter *putat nos distineri*, rectum esset; intelligeretur enim, duobus bellis: sed additum *alio bello* desiderat *detineri*: noster dicit *attineri* 13, 27. Sic hic Messallina *distinebatur* studio ultionis et amore; sed amore *detinebatur*. Consideret quis exempla verbi *distinere* a Drakenb. l. c. Heins. ad Ovid. Her. 8, 69. et aliis, collecta, ita esse reperiet. Atque hinc facile in aliis locis judicabit. Grævius observatiuncula de hoc verbo captus, id interdum male obtrudit scriptoribus. Sic Justino 29, 2. recte restituit *distineri*, male obtrusit 6, 6. ERN. Bud. *detinebatur*.

C. Silium] De hoc c. 5. et 35. et 4, 18, 19. et Juven. 10, 330. De Junia Silana 13, 19.

Vacuò adultero] Vide ad 6, 34. Cic. Catil. 1, 6. *domum novis nuptiis vacuefecissent*. Liv. 1, 46. *cum domos vacuas novo matrimonio fecissent*. Guelf. ed. pr. *adulterio*, ut infr. c. 26. init. *adulteriorum* pro *adulterorum*. Sed MS. Guelf. etiam in fin. cap. *adulterium* pro *adulterum*. Ceterum hæc sententia non pendere potest a præcedente supra ut, sed a tota præcedente sententia. Nam Messallina exturbavit uxorem e matrimonio Sillii, quo sola frueretur adultero. Itaque suspicatus sum legendum esse, *vacuo quo ad. p. vel, quo vacuo a. p.* ERN. Sic jam Ryck.

Ille] Si sequens statim periodus non ab at inciperet, crederem hic interdiscisse at per finalem præcedentis verbi syllabam. Silius sperabat rem latere posse, at illa, quomodo res lateret, nihil curabat. Vix dubito, Tacitum scripsisse ipsa. ERN.

Egressibus adhærescere] Qui mos Romæ colendi potentiores. Lips. Idem factum interdum pantomimis supra proditum, item a Plinio juniori, scimus, amore, sicut h. l. ERN. Bud. et gressibus.

Paratus Principis] Cf. c. 30. et 36. Munia Censoria usurpans] De anno cæptæ a Claudio Censuræ v. Pagium Crit. Bar. A. C. 48. de Censura ipsa dicta ad Suetonii Claud. 16. ERN.

Severis edictis increpuit] Pichena et Gruterus velut e MSS. restitutum jacent *severis edictis*. At ego in omnibus meis edd. pr. Puteol. Ber. Alc. Rhen. Aldi *edictis* reperi. In Lipsianas vitio operarum irrepsit *dictis*, quod et in ultimæ recensionis exemplo (1600. 4.) reperi. In iis, quæ post mortem facta sunt, *edictis* reperi, ut 1645. ERN. Cod. Covarr. et Bud. *edictis*.

In P. Pomponium Consularem] Qui Consul fuit a. 782. iterum sub Caio, a. 794. Sed de prænomine illustris viri et poeta, quæro. Hic Publius dicitur: infra 12, 27. Lucius, Deinde L. Pomponius Legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas, etc. Loqui enim eum de hoc poeta, docent quæ subjunxit: *decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ ejus apud posteros, in quibus carminum gloria præcellit*. At Dioni 59, 6. est Quintus: *Ἐξίτα τὸς ἐν τῷ διαμνησθῆναι ὅτις ἀπὸλυσε τὸν ἐκ τῶν Κόρινθος Πομπόνιος, ἐπὶ δὲ τοῖς ἱεροῖς ἐν τῷ οἰκῆματι μετ' ὑπάτων κακώδης*. Quæ ipsa de hoc vate accipienda, clarum ex iis, quæ Tacitus 5, 8. Ubi cum de-

carmina scenæ dabat) "inque feminas inlustres, probra jecerat." Et lege lata sævitiam creditorum coercuit, "ne in mortem parentum pecunias filiis-familiarum scœnori darent." Fontesque aquarum, ab Simbruinis collibus deductos, urbi intulit. Ac

scripsisset custodiam hujus Pomponii apud fratrem, addit: *At Pomponius multa morum elegantia, et ingenio illustri, dum fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit.* Et sunt ab eo tempore ad liberationem e custodia anni septem. Hanc nōminis litem dabam secundum Dionem (quippe integre per-scriptum apud eum prænomen est) nisi submonuisset Tacitus fratrem poetæ fuisse Quintum, 6, 18. *Sancitæ aqua et igni interdictum, accusante Q. Pomponio.* Is, moribus inquit, hæc et hujusmodi a se factitari prætendebat, ut, *paria apud Principem gratia, periculis Pomponii Secundi fratris mederetur.* Itaque nihil constituit. Est autem hic, non Atellanarum scriptor, (qui L. Pomponius Bononiensis dictus, Ciceroni, Senecæ, Macrobio, Nonio, Festo, laudatus) sed tragædiarum. Quintil. 10, 1, 98. *Eorum, quos viderim, longe princeps Pomponius Secundus, quem senes parum tragicum putabant, eruditione ac nitore prætare confitebantur.* Plinius epist. 7, 17. *Pomponius Secundus, scriptor tragædiarum: niquid forte familiarior amicus tolleretur, dum ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, Ad populum provoco.* Hic est, quem tanti Plinius alter fecit, ut vitam ejus miseric in scripta. 14, 6. *Nobili exemplo docuimus, referentes vitam Pomponii Secundi vatis, cœnamque quam Principi dedit.* Et 13, 26. *Ita sunt longinqua monumenta Tiberii Cæsarique Græcchiorum manus, quæ apud Pomponium Secundum vatem civemque clarissimum vidi annos fere post ducentos.* LIPS. De Consulatu Pomponii primo, nondum mihi res liquida. In fastis quidem Coss. suffecti traduntur eo anno Q. Pomponius et Sanquinus ab Onufrio, sed nullo argumento. In ed. Almeloveenianorum Fastorum pro testimonio laudatur inscr. ap. Grut. p. 1087. n. 1. Sed ibi A. Plautius et L. Nonius eduntur, quos suffectos eo anno facit etiam Muratorius in Thes. Inscr. p. 302. Sed tota illa fabrorum vitis plena est, omninoque optandum, ut aliquis vir in his rebus accurate versatus, nominatim Hagenbuchius, hanc curam in se suscipiat, et fastos Consulares constituat potius il-

lustretque universos, quam epistolam Consularem tantum scribat, cujus edendæ spem ab eo fieri video.—Sed de Hagenbuchio irrita vota fuere. Cui nunc provinciam hanc deferri cupiamus, non reperimus. ERN.

Lege lata] Tirones caveant, ne hæc e prisco more intelligant, velut ad populum de eo relatum fuerit. Comitibus populi tum nulla. Senatus-consultum intelligendum est. Sic ap. Suet. Claud. c. 23. dicitur obrogasse legi Papie Pœpæ: id factum SCto. Ceterum *lata* non aptum videatur esse his temporibus, quibus leges fiunt, dantur etc. sed non feruntur. Sufficiebat lege sævit. cr. coercuit. Sed tamen et H. 4, 47. legem tulisse Domitianus dicitur, cum relationem de lege sancienda in Senatu fecit. ERN.

Sævitiâ creditorum] Exquisite sic vocat avaritiam et lucri sordidum studium, quam et acerbitatem vocant, unde acerbissimi feneratoribus Cic. ad Att. 6, 1. Simile est, quod *cruentus* usurat dicunt. Ceterum verba *lege-coercuit* excidire in MS. Guelph. ERN.

Ne in mortem parentum] Quæ circumscriptio juventutis jam ante vetita Læstoria lege. Sed paullo aliter. Nam Læstoria lex saltem caverat iis, qui intra 25 annos; alios insuper habuerat: Claudius universe constituit de omnibus filiis-familiarum, etiam supra legitimam ætatem. Læstoria etiam lex, scœnori aut pecuniæ nulla mentione, simpliciter vetabat, minorem viginti quinque annis stipulari, id est *ἐπιχωρῶσαι*, ait Priscianus, sive stipulanti respondere. De ea non dubie Plautus sensit Pseud. 1, 3, 68. *Perii! an non tum me lex perdit quinta vicenaria?* *Metuunt credere omnes.* Et Rud. 5, 3, 25. *Ni dolo malo instipulatus sis: nunc etiamdum siem* *Quinque et viginti natus annos.* Asperius eandem Claudii legem retulit Vespasianus Suet. c. 11. *ne filiorum-familias feneratoribus exigendi crediti jus unquam esset, ne post patrum quidem mortem.* Satis multa Jcti ad SC. Macedonianum. LIPS. MS. Guelph. in morte, male. ERN. Sic et Bud.

Ab Simbruinis collibus] Vett. *Sub imbruinis.* Lego, *sub imbrivinis.* Prox-

novas litterarum formas addidit vulgavitque; comperto, Græcam quoque litteraturam non simul coeptam absolutamque.

XIV. Primi per figuras animalium Ægyptii sensus mentis effingebant; (ea antiquissima monumenta memoriæ humanæ inpressa saxis cernuntur) "et litterarum semet inventores" perhibent; "inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamque adeptos, tamquam reppererint, quæ acceperant." Quippe fama est, "Cadmum, classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis ejus auctorem fuisse."

sum addi eam voculam placet. Non enim ex ipais collibus deductam aquam vult; sed fontes aquarum, qui sub collibus, Romam perductos. Locus ipse in melioribus Lævii libris, *Imbrivium*, 8, 30. et Silio 8, 370.—*gelidoque rigantur Imbrivio*. Apud Celsum tamen Simbruinas item aquas legas 4, 5. *Constituere in frigidis medicatisque fontibus, quales Cutiliarum Simbruniarumque sunt, salutare est*. LIPS. *Sub imbrivinis omnes vett. libri* (in his et Bud.) ad Rhenanum, qui e Taciti A. 14, 22. correxit *Simbruvius*. Veterem lectionem reduxit e Flor. Pichena, quem secuti sunt Gronovii: Rycklius autem Rhenanum. E Læpsio correctione laudat hunc locum Sigonius ad Lævium L. c. Sed Lævii locus nil prodest Læpsio. Est enim Lævianum *Imbrivium* s. *Imbrinium* potius, diversum ab loco hoc, unde aquæ deductæ, ut monuere Ortelius et Cluverius ap. Drakenb. ad l. c. qui edidit *Imbrinium*. Apud Silium 8, 371. meliores libri habent *Simbruvio*: atque id defendit N. Heinsius, ediditque Drakenb. Ergo non dubitandum, hic quoque *Simbruvius* vel *Simbruvius* scribendum esse, præsertim cum infra 14, 22. hæc scriptura sit in omnibus editis. Sed quia, ut recte monuit Jac. Gronovius, non est de nihilo, quod in MSS. est *sub Imbr.* ex ejus mente edendum curavi *ab Simbruvius*. Non male, ut opinor, Heinsius suspicatur in Vibio Sequ. v. *Anien*, corruptum nomen *Simbruvini* lacus in *Velinum* p. 8. ERN. Adde, quæ ipse ad h. l. Vibii notavi p. 53. De stupendo opere ipso, quo Curtium et Cæruleum fontes Claudius urbi intulit, v. Plin. 36, 24. qui nihil magis mirandum in toto orbe terrarum fuisse adserit.

Comperto Gr. qu. 1 Ed. pr. *Comperit quoque Græcam*. Puteol. *comperto quoque*. ERN. Sic et Bud.

Primi per figuras animalium] Non animalium solum, sed et rerum muta-

rum; quæ hieroglyphicæ notæ dictæ. Litteras tamen postea Ægyptiis sive Isis regina tradidit, sive Mercurius: sed ita, ut priscae illas notas, quas *λεγάς* dicebant, Sacerdotes retinerent: alias, quas *πανάμους*, vulgus, LIPS. Specimen scripturæ hujus extat in obelisco Ramessis, de quo 2, 60. ERN.

Et antiquissima monumenta] *Lego ea antiquissima*. LIPS. Sic et Freinsh. qui hæc ut in parenthesi dicta accipit: estque durior hic crebra repetitio copulæ, præsertim in oratione Taciti. ERN. Recte vidit Freinshem. sequor.

Fama est etc.] In totum hunc locum de literis Græciæ e Phœnice in Græciam perlatis, inde in Italiam, qui velut justum commentarium desiderat, legat disp. Scaligeri in *Animadvers.* ad Eusebii Græca p. 110. et Montefalcon. Palæogr. Gr. 2, 1. sqq. atque etiam Edm. Chishullum ad *Inscr. Sigeam* in *Antiqu. Asiaticis*, ut alios taceam: in primisque inspicat ap. Chishullum tabulam p. 24. in qua naturæ et orbis alphabetum exhibetur. ERN.

Cadmum] Atque ita creditum plerisque scriptoribus: ut Clementi Alex. Strom. 1, 16. Κάδμος δὲ Φοινικῆς ἦν, ὁ τῶν γραμμάτων Ἑλλήσιν εὐεργετής, ὡς Φοῖβος Εὐφωρος (verius, Ἐφωρος), ἔδωκε καὶ Φοινικῇ τὰ γράμματα Ἡρόδοτος κελεύειν γράφει. Q. Curtius 4, 4. *Si jamæ libet credere, hæc gens (Phœnicea) litteras prima aut docuit, aut didicit*. Isidorus 1, 3. *Græcarum litterarum usum primi Phœnices reppererunt.....* Hinc est, quod Phœniceo colore librorum capita describuntur, quia ab ipsis littera initium habuerunt. Quod ait de colore capitum sive titulorum in libris, verum et vetus est. Ovidius Trist. 1, 1, 7. *Nec titulus minio, nec cedro charta notetur*. Causa tamen inepta, et ex pectore Isidori. De Cadmo inventore, Agenoris f. vide et Plinium 7, 57. et Suidam in Φοινικῇ. LIPS.

Quidam "Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, et temporibus Trojanis Palamedem, Argivum," memorant, "sexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem, ceteras reperisse." At in Italia Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigines Arcade ab Evandro didicerunt: et forma litteris Latinis, quæ veterimis Græcorum. Sed nobis quoque paucæ primum fuere: deinde additæ sunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adjecit, quæ usui, imperitante

Cecropem Atheniensem, vel Linum] Cecropem tamen plerique Ægypto ortum fatentur, et illic intulisse litteras. Linus est Apollinis et Terpsichoræ filius, de quo Suidas: *Αίγεται δὲ πρῶτος ὄντος ἀπὸ Φοινίκης γράμματα εἰς Ἑλλήνας ἀγαγόν.* Ita vides in diversitate sententiarum, consentire tamen omnes de Phœnice, aut Ægypto: et bene Plinius, nunquam dubitasse ait l. c. quin litteræ ab Assyriis essent. LIPS.

Temporibus Trojanis Palamedem] Videamus. Trojanis temporibus repetæ primum litteræ? Imo, sive Cadmus, sive Cecrops eas reperit, trecentis propenodum ante id bellum annis. Quin et Orpheus Poeta vixit scriptique major illo ævo. At quidam ita memorant de Palamede. Sed vix tamen aliqui veterum; et ad fidem rerum emendes: *Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, sedecim litterarum formas, et Trojanis temporibus Palamedem Argivum tres memorant, mox alios ac præcipue Simonidem ceteras reperisse.* Ita res habet. Sedecim litteræ primo: Palamedes tres addidit, ut Isidorus l. c. censet: sive quatuor, ut Plinius 7, 57. Suidas in *Παλαμήδης* (et per me quidem in Tacito etiam legeris, *Palamedem Argivum* 4, *memorant*: nam ex notis omissis confusisque hic error) alias Simonides Pythagorasque. Possis etiam verbis non trajectis scribere: *Quidam Cecropem Atheniensem vel Linum Thebanum. Et temporibus Trojanis Palamedem Argivum memorant 4 litterarum formas, etc.* Etsi fateor tamen, in Gorgiæ declamatione pro Palamede eum dici auctorem litterarum *ἁπλῶς* et indefinite. Itaque non nimis pertendo: etsi pro mea sententia licet Irenæum etiam ad das advers. Hæres. 1, 12 (15). LIPS. Taciti lectionem vulgatam defendit Casaubonus ad Sueton. Claud. c. 41. prolati Græcorum scriptorum locis, idem de Palamede tradentium. ERN.

In I. E. ab C. Dam.] Id falsum videtur. Nam ante habuere litteras Pelasgicas, ut e monumentis antiquis docuere doctissimi viri, quæ sunt Cadmeis antiquiores. ERN.

Arcade ab Evandro] Sive a Carmenta ejus matre, ut visum aliis. LIPS.

Et forma] Sic MS. Guelf. ed. pr. et Puteol. Itaque frustra Jac. Gronovius obloquitur Rhenano, qui hanc lectionem antiquiorem vocat. Postquam Beroaldus formæ dedit, sive lectionem cod. Flor. *formas* sic corrigens, sive errore operaram, ut credo, id secuti sunt ceteri. *Forma* recte restituta. Male J. Gronovius defendit *formas*. Etenim directa oratione uti cœpit Tacitus. ERN. Bud. *forma*.

Veterimis Græcorum] Intelligit Phœnicias. Rem ita esse, videbit, qui Chishulli tabulam ante laudatam, aut etiam ceteros, quos laudavi, inspiciet. Swintonus autem diss. 5. c. de priscis Rom. literis p. 13. veterimas intelligit Pelasgicas s. Etruscas, et litteras Latinas non recentes, quæ Taciti ætate fuere, sed antiquiores, quæ eadem cum Etrusciis. Falso. Nam Tacitus diserit Phœnicias h. e. Cadmeas antiquissimas facit. ERN.

Sed nobis quoque paucæ] Latinis primo non nisi 16 litteræ. Kappa Salustius ludimagister invenit: gamma Spurius Carvilius: litteram X ætas Augusti. LIPS.

Claudius tres litteras adjecit] Suet. 14. *Novas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maxime necessarias addidit.* Uterque esse litteras tres ait. Sed querimus eas: et quibusdam visum promptius, dubitare de Suetonii scriptura. Non adhibebo id mantellium ignaviæ meæ ego. Planissime tres Claudius reperit. Æolicum digamma, cujus facies litteræ J inversæ. Quintil. 1, 7, 27. *Nec inutiliter Claudius Æolicam illam J ad hos usus litterarum adjecerat.* Et

eo, post obliteratæ, adspiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.

12, 10, 29. *Æolicæ quoque litteræ, quæ cervorum servomque dicimus, etiam si forma a nobis repudiata est, vis tamen manet.* Hanc non Claudius solus inter litteras habendam censuit, sed et Varro, si credimus Annæo Cornuto. *Hanc litteram, inquit in Orthographia ap. Cassiod. n. l. in Putschii sylloge p. 2281. Terentius Varro dum vult demonstrare, ita præscribit: VA. Qui ergo in hac syllaba sonus est, idem litteræ erit.* Hoc digamma etiam hodie in lapidibus Claudianis (ap. Grut. p. 196. 236. 238.) TERMINAUIT AMPLIAUITQUE. et DII. AVGUSTI. De hac ergo clarum. Secundum eruo e Prisciano l. p. 557. antisigma. Ait; *Huic S præponitur P et loco V fungitur. Pro quo Claudius Cæsar' antisigma X hac figura scribi voluit: sed nulli ausi sunt antiquam scripturam mutare.* Antisigma ideo, quia duo sigma obverso dorso ꝢC. Hac enim semilunæ figura prisci Græci sigma formabant. In tertia littera hæremus: nec auxilio est Grammaticorum manus. Non ille, qui AI diphthongum fuisse censet, quia in Claudii ævo lapidibus, ANTONIAI. DIAI. et similia scripta. Constat enim, antiquitus creberrime usurpatam hanc diphthongum. Non etiam ille, qui litteram nescio quam inventam a Claudio leniendo R putat, ex corruptis Velii Longi verbis: in quibus prioribus de Æolico digamma saltem egisse Velium scio. Sed nec Martianus Capella, qui sic scribit l. 3. *Huic litteræ S Divus Claudius P adjecit aut C propter ψ et ξ Gracas, palterium, saxa.* Censet enim ille, a Claudio novum X repertum, quod vanum puto, quia X in usu temporibus jam Augusti, ut diserte monet Isidorus l. 4. Sed et X inter eas a Varrone et Quintiliano l. 4, 9. censetur, quæ non necessaria. Varro in Fragmento quopiam ex libro de Grammatica: *Litterarum partim sunt, et dicuntur, ut A, B; partim dicuntur, et non sunt, ut H, et X; partim sunt, neque dicuntur, ut φ, ψ.* Ex quibus verbis non absurde collegeris, duabus his litteris, quæ necessariae Varrone teste, novam formam induisse Claudium nomenque. Et de ψ, quidem clarum, cui Antisigma respondit: de φ Claudiano, neglexerunt tradere Grammatici,

et ego non divino. Phi quidem littera, non dubie necessaria, et alius ejus sonus quam F, uti monuit etiam Quinctil. 12, 10. 29. Hæc in re Grammatica nugamur: et omittere licuisset, si Claudii liber exstaret, quem de ratione harum litterarum edidit. LIPS. Vide interpretes Suetonii et Claudii locum, et Taylorum in primis ad Marm. Sandvic. p. 48. ERN. *Propter syllabæ finalis, quæ per duo u scribenda est, sonum declarandum, repertam esse novam litteram, quæ digamma adpellatur, scribit Gellius l. 4, 5. Cf. et Priscianus l. 4. De hac littera nullum dubium; nec vero ætatem tulisse, jam ex Quinctil. l. c. patet. De secunda et tertia Crollius ex his istius auctoris verbis l. 4, 7 et 8. An cujuscumque auri est etc. infert, litteras, a Claudio introductas, fuisse et necessarias et Latinæ scriptioni proprias, quod de digammate valet. Earum alteram medium inter I et V, alteram inter I et E, sonum exhibuisse. Priorem hariolatur ex antisignate Ꝣ et littera I junctis sic ꝢI fuisse conflata, alteram esse eam, quæ in quibusdam monumentis occurrit, hanc II, ut in FIICIT pro FECIT. Exemplum dabit Museum Schœpffini p. 34. Broterius tres Claudii litteras esse statuit, Ꝣ pro V, ꝢC pro PS. vel ψ, et F pro sono inter I et V medio. Sed heus! sic conjecturarum satis.*

In ære publicandis plebiscitis] Ego vero cum Imperatoribus tollo hæc plebiscita; quæ vim usumque Claudii temporibus habere non potuerunt, omni potestate tralata ad unum. Quære exempla in historia Principum, non invenies. Legerim, *publicandis scitis*. Sciti nomen generale est, et ad decreta omnia pertinet ac jussa. Et haud dubie ea scriptura observata non solum in plebiscitis (ut demus ea fuisse) sed in legibus aliis edictisque. LIPS. Grotius longe melius, qui sic scribi locum volebat: *publicandis plebi SCtis*. quod mihi verissimum videtur cum Ryckio. Librarii cum compendium scribendi SC. non intelligerent, satis constat vel mediocriter in his litteris versatis, quam varie corruerint hoc verbum. Sic et Hæschelius volebat et Schefferus 'Aveñ. Gr. p. 291. Obs. Misc. vol. 8. p. 291. De re adde Sue-

XV. Retulit deinde ad Senatum, super collegio Haru spicum, "ne vetustissima Italiæ disciplina per desidiā ex oleceret: sæpe adversis Reip. temporibus accitos, quorum monitu reintegratas cærimonias, et in posterum rectius habitas: primoresque Etruriæ sponte, aut Patrum Romanorum impulsu, retinuisse scientiam, et in familias propagasse: quod nunc segnius fieri, publica circa bonas artes socordia, et quia externæ superstitiones valescant, et læta quidem in præsens omnia; sed benignitati Deum gratiam referendam, ne ritus sacrorum, inter ambigua culti, per prospera oblitterarentur." Factum ex eo SC. "viderent Pontifices, quæ retinenda firmadaque Haruspicum."

XVI. Eodem anno Cheruscorum gens Regem Roma petivit, amissis per interna bella nobilibus, et uno reliquo stirpis regiæ, qui apud urbem habebatur, nomine *Italicus*. Paternum huic genus e Flavio, fratre Arminii, mater ex Cattumero, Principe Cattorum erat: ipse forma decorus, et armis

ton. Claud. 41. qui eas litteras etiam in multis libris, actis diurnis et titulis operum restitisse suo tempore tradit. Inscriptiones antiquas, in quibus digamma adhuc visitur, laudavi ad Sueton. l. c. ubi v. Intt. ERN. De plebiscitis v. Gall. 10, 20.

Vetustissima] Quam ipsi Romani liberos suos capere volebant, ac publice mittebantur. Vide Valerium de Relig. 1, 1. et Ciceronem de Divin. 2, 23. LIPS.

Temporibus accitos] *Accitis* MSS. vet. edd. omnes. Sed *accitos* verum est, idque constructio desiderat. Sic volebat etiam Groslotius in Syll. Burm. t. 1. p. 350. ERN. *Accitos* ex cod. vet. dedit Ursinus. Bud. *accitis*.

Valescant] Ed. Puteol. *invalescant*, et omnes deinceps ad Pichenam, qui e MS. Flor. restituit *valescant*, quod etiam ed. princeps habet. Tacitum simplicibus delectari supra notatum. ERN. Bud. *valescunt*.

Referendam, ne] Non videtur cepisse vir insignis, Freinshemius, quum iudicavit, hoc membrum a proximo τὰς ἐποστικῶν separandum. Neque enim novum argumentum est, aut stimulus hortationis differens ab eo, quo jam usus est: sed id ipsum, quod brevius attigerat, persequitur explicatius. *Gratia*, quam Diis referri censet, hæc est una, ut cærimoniarum rebus Romanis multo minoribus aut in arcto servatæ diligenter, temporibus secundis ne negligantur. Intelligimus enim *gratiam*, non quæ verbis haberetur, aut aliis suppliciis, sed si fieret, ex quo appareret, in hoc genere

cultus gratos esse erga Deos. Ut 2, 13. milites promittunt Germanico se *gratiam in acie* relatuuros. Deinde τὴν *gratiam* accipiendum, quasi dixisset *eam gratiam* vel *hanc gratiam*. GRON. Freins. scilicet a ne novum duci argumentum putabat, quod secus est.

Quæ retin. firm. Haruspicum] Intellico sane: sed non videtur Claudius voluisse delectum fieri, quid negligendum, quid servandum; sed disciplinam priscam retineri et servari. Itaque videtur decretum esse, ut Pontifices de disciplina illa retinenda et firmanda viderent. Suspicatus sum excidisse *disciplina*: quæ essent disciplina Haruspicum retinenda firmandaque; phrasi antiqua et bona, quam sæpe corruperunt librarii incititia priscæ Latinitatis. Et intelligendum forent. ERN.

Roma petivit] MS. vet. edd. *Romæ*. Aldus e Rhenani conjectura recepit primus *Roma* (ut 12, 14.), quem ceteri recte secuti sunt. ERN. Bud. *Rome*.

Italicus] Ryckius e cod. Agric. profert probatque *Italicus*, et sic in sequentibus etiam exhibere MS. Flor. Et sic, quoad posteriora loca, etiam ed. pr. Itaque non dubitavi restituere. Vulgo *Italus*. ERN. Bud. *Italus*.

E Flavio] Cf. 2, 9.

Ex Catumero] In Vatic. est, *Actumero*: Strabone 7. p. 292. Οὐκράμερος ἡγεμὼν Κάττω, id est, *Ucomerus*: vel ad etymon Germanicum verius, *Acromerus*. LIPS. *Actumero* etiam ed. pr. MS. Bodl. *Catumero*. ERN. Bud. *Actumero*. Ex Bodl. videtur scribendum *Catumero*.

equisque, in patrium nostrumque morem, exercitus. Igitur Cæsar auctum pecunia, additis stipatoribus, hortatur "gentile decus magno animo capessere. Illum primum, Romæ ortum, nec obsidem, sed civem, ire externum ad Imperium." Ac primo lætus Germanis adventus, atque eo magis, quod, nullis discordiis inbutus, pari in omnes studio ageret: celebrari, coli, modo comitatem et temperantiam nulli invisam, sæpius vinolentiam ac libidines, grata barbaris, usurpans. Jamque apud proximos, jam longius clarescere, cum potentiam ejus suspectantes, qui factionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur, "adimi veterem Germaniæ libertatem, et Romanas opes insurgere: adeo neminem, iisdem in terris ortum, qui principem locum impleat, nisi exploratoris Flavii progenies supra cunctos adtollatur? Frustra Arminium præscribi: cujus si filius, hostili in solo adultus, in regnum venisset, posse extimesci, infectum alimonio, servitio, cultu, omnibus externis: at, si paterna Italico mens esset, non alium infensus arma contra patriam ac Deos Penates, quam parentem ejus, exercuisse."

XVII. His atque talibus magnas copias coegere: nec pauciores Italicum sequebantur: "non enim inrupisse ad invitos, sed accitum," memorabant: "quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, avo Cattumero præberet: nec patrem rubori, quod fidem adversus Romanos, volentibus Germanis, sumptam, numquam omisisset: falso libertatis vocabulum obtendi

Atque eo magis, quod nullis] Veteri Covarr. abesse *magis*, Gruterus testatur. Abest etiam ab ed. pr. *Celebrari, coli*, pro celebrabatur, colebatur. ERN. *Magis* abest a Bud.

Jamque apud proximos, jam longius clarescere] Sic vet. edd. usque ad Rhenan. qui e cod. Bud. recepit: i. *apud pr. longius* (omisso altero *jam*); quod secutus est Aldus. *Apud*, quod e Flor. se restituere ait Pichena, in omnibus veteribus est, primumque in Lipsiana reperi ad. ERN. Bud. *apud*.

Principem locum impleat] Hoc ex Flor. dedit Pichena, et sic Tacitus alibi. Vett. edd. omnes et MSS. alii *principis*. ERN. Sic et Bud.

Supra cunctos adtollatur] Rhenanus se castigasse dicit *attollatur*, et *solo*, et *posse*, pro *extollatur*, loco, *posset*. At omnia ista sunt in ed. pr. nisi quod *attollitur* vitio operarum, et *venisse posse Testimæci*. Puteolanus induxit *extollatur*, loco, et *posset*; sed tamen e MSS. Nam et Guelf. loco et *posset*. ERN. Bud. habet *extollatur... solo... posset. Temitecci*.

Arminium præscribi] Qui illi patruus, et tamquam in ejus gratiam honoremque Principatu ornatus esset. LIPS. Cf. 4, 52.

Infectum alimonio] Ita e Flor. Pichena. Sed sic etiam ed. pr. Puteolanus mutavit in *alimonia*, ut est in Guelf. unde in ceteras edd. fluxit. Add. Burm. ad Sueton. Calig. 42. Mox Guelf. ac. ERN. Bud. *alimonia... at*.

Quam parentem ejus exercuisse] Omnes volunt *parentem* scribi. Non paruisse, nisi plane sic esset in ed. pr. Puteolanus dedit *parentes* cum ceteris omnibus. ERN. Sic et Bud.

Cattumero] Hic Bud. *Catumero*.

Nec patrem rubori] Quia sic est in MS. Flor. et ed. princ. *esse* etiam abest a MS. Covarruv. non dubitavi hoc præferre vulgato: *nec patrem illi rubori esse*. Et sic placebat Jac. Gronovio. Sic e cod. Agric. laudat probatque Heinsius in Obs. Misc. t. 9. p. 383. ad 2, 2. Forma loquendi iterum occurrit 14, 55. et est a Livio 45, 13. ERN. Bud. *nec patrem robort*. De re ipsa v. 2, 9, 10.

ab iis, qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias, habeant." Adstrepebat huic alacre vulgus; et magno, inter barbaros, proelio victor Rex; dein secunda fortuna ad superbiam prolapsus pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus reffectus, per læta, per adversa, res Cheruscas afflictabat.

XVIII. Per idem tempus Chauçi, nulla dissensione domi, et morte Sanquini alacres, dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam incursare, duce Gannasco; qui natione Canninefas, auxiliari et diu meritis, post transfuga, levibus navigiis prædabundus, Gallorum maxime oram vastabat, non ignarus, dites et inbelles esse. At Corbulo provinciam ingressus, magna cum cura, et mox gloria, cui principium illa militia fuit, triremes alveo Rheni, ceteras navium, ut quæque habiles, per æstuarium et fossas adegit: lintribusque hostium depressis, et exturbato Gannasco, ubi præsentia satis composita sunt, legiones, operum et laboris ignaras, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit; ne quis agmine decederet, nec pugnam, nisi jussus, iniret: stationes, vigiliæ, diurna nocturna que munia, in armis agitabantur. Feruntque "militem, quia vallum non accinctus, atque alium, quia pugione

Ab iis] Bud. *ab his*.

Magno inter barbaros proelio victor Rex] Forte, magno ut inter. LIPS. Sed etiam alibi et apud alios ut interdum in tali forma omittitur. ERN. Acid. conjicit *magnus*.

Dein] Sic cod. Flor. Guelf. ed. pr. dehinc a Puteolano venit. ERN. Bud. deinde.

Morte Sanquini] Sanquini Maximi, de quo ad 6, 4. LIPS.

Canninefates] Plin. 4, 29. *Cannenefates*. Apud Grut. p. 385. *Cannenefates*.

Auxiliari, et diu meritis, post transfuga] Vaticana scriptura, *auxiliare est in meritis*. Fortasse, *auxiliari*, dein emeritis. Nam et auxilia, illo ævo, credam adstricta ad militiæ certum modum. Mercero placet, *Auxiliare æs diu meritis*. LIPS. Farnesianus codex MS. *auxiliare ex drummentis*: unde conjiciebat olim Lipsius, *auxiliari ex frumentariis*: postea omnem hanc annotationem expunxit. Quod in conjectura facile fero: sed scripturam vetusti codicis insuper haberi nolim: quippe in qua videam vestigia veritatis adhuc usque latentis. Eam esse credo: *auxiliari et dux gentis*. Juvat quod legitur 4, 46. de Thracibus: *ne Regibus quidem parere, nisi ex libidine, soliti, aut, si mitterent auxilia, suos duces præferre*. GRON. Cod. Flor. *auxiliare ex diu meritis*, unde Jac. Gronovius faciebat

auxiliare æs diu meritis cum Mercero. Cod. Bud. et Agr. *auxiliari ex diu meritis*, quod probat Ryckius. Reg. *auxiliari ex diu meritis*. Ed. pr. *auxiliare est in meritis*: quod favet et ipsum Mercero. Puteolanus, *auxiliari et diu meritis*: unde hæc lectio in ceteras edd. fluxit. MS. Guelf. et ex diu m. Lectionem quidem textus vitiosam esse, facile est sentire. ERN. Bud. plane ut Flor. nam *auxiliari* est a r. m.

Gloria] Bud. cum gloria.

Cui principium illa militia fuit] Referendum hoc ad gloriam, non ad Corbulonem pro cuius gloriæ princ. i. m. f. ERN.

Ceteras navium] Rhen. ita se emendasse dicit pro ceteras naves: at ceteras navium est in ed. pr. et Puteol. Naves dedere Beroaldus, Alciatus: nescio unde. ERN. Bud. navium.

Æstuarium et fossas] Per Drusianam fossam, et lacus, qui plures tunc, in unum meridiionalem coiverunt. LIPS. Mox Guelf. *deprehensis*. ERN. Bud. depressis.

Operum et laboris ignaras] Farnes. ignavas. LIPS. Sic et ed. pr. MSS. Guelf. et alii: quod recepit Broterius. Ignaras est, non adsueta labori. ERN. Bud. ignavas a l. m.

Vallum non accinctus] Aliud est, ac si dixisset, *discinctus*. Non accinctum fodere, est sine gladio fodere; discin-

tantum accinctus foderet, morte punitos :” quæ nimia, et incertum an falso jacta, originem tamen e severitate Ducis traxere : intentumque et magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam adversus levia credebatur.

XIX. Ceterum is terror milites hostesque in diversum adfecit : nos virtutem auximus : barbari ferociam infringere. Et natio Frisiorum post rebellionem, clade L. Apronii cœptam, infensa, aut male fida, datis obsidibus consedit apud agros, a Corbulone descriptos. Idem Senatum, magistratus, leges imposuit : ac, ne jussa exuerent, præsidium immunivit ; missis, qui majores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo adgrederentur : nec inritæ aut degeneres insidiæ

ctum fodere, est soluta fluxaque tunica in morem muliebrem. At ex disciplina erat, cum gladio opus facere. Vegetius 3, 8. *Milites gladio cincti fossam aperrunt.* LIPS.

Foderet] Freinsh. vult *cederet* aut *ferret*. Sed, si *vallum* pro aggere castrorum accipimus, qui e terra et cespite fit, nihil impedit, quo minus *foderet* rectum sit. ERN.

Quæ nimia et incertum an falso jacta] Ed. pr. *quæ nimia e. i. a. f. acta*, vitiose sive pro *jacta*, sive pro *aucta*, sed illud potius credo, atque hanc esse lectionem cod. Flor. testatur Pichena. Sic et est in MS. Guelf. nisi quod *actam* scripsit librarius, ad *originem* temere referens. Non igitur Rhenanus demum sic dedit, ut vult videri : nec *nimia* pro conjectura debebat a Pricæo rejici. Mox Puteol. *munia et jacta vel aucta* edidit, quod secuti sunt Beroald. Alc. Rhenanus autem, Aldus, Lipsius edidere *nimia et falso jacta*, quod nescio cur a Gronovio mutatum, et *vel aucta* additum sit. Mihi autem *jacta* vel potius *jactata* magis placet, quam *aucta*. Nam *re augere* jam est in *nimia* : deinde *falso* aptum est *re jactata* non *re aucta* : huic enim frustra additur, cum per se intelligatur, nec addi soleat. Aliud est in *falsum augere*, h. e. augendo falsum efficere, aliud *falso augere*. Porro aliud est *jacere*, aliud *jactare*. Illud dicitur, cum aliquis interdum aliquid, obiter, suspicionis movendæ, pungendi, irridendi causa, dicit : vide nostrum A. 1, 10, 2, 55, 4, 7, 68, 6, 31, 46, 11, 13, 12, 64, etc. Adde quæ de h. v. viri docti ad Livium 25, 4, et alibi dixerunt : hoc, cum palam, crebro, apud omnes : in primisque *jactari* dicuntur res, quæ fama celebrantur. Pro *jactatus* a librariis subinde scriptum *jactus* docebit Drakenb. ad Liv. 10, 37, item *actus* pro

jactus ap. Quintil. 9, 2, 37. Liv. 25, 4, etc. ERN. Pricæus ad Apul. Met. 1. p. 7. *re nimia* substituebat *immania*.

Falso jacta] Venet. editio *jacta*, *aucta*, hæsitante librario utrum præferret, utrumque adscripsit. Ego quidem hic malim, *falso aucta*. LIPS. Veneta editio est Riviana, in qua sic est. Ed. Put. *jacta vel aucta*. ERN. Bud. *acta*, ut Flor. Puteol. *jacta vel aucta*. Sic et Aclati. Sed Rhen. *jacta*. Bip. præferunt *aucta*.

Nos virtutem auximus] Vereor ut scriperit, *virtute auximus*. Augendi verbum patiendi significatu, ut infra. LIPS. Recte dissentit Mercerus. ERN.

Post rebellionem] Non, ut receptum, *per rebell.* Historia ipsa narrata 4, 73. LIPS. Post cod. Flor. ed. pr. *Per a Puteolano inductum*. Idque habet etiam Guelf. *mox et male f.* ERN. Bud. *post*.

Præsidium immunivit] Ita MSS. At vulgi lectio, *inde munivit*. Suspiciari possis, antiquæ fuisse *endomunivit*. Uti apud Livium 5, 39. *Juventutem militarem Senatusque robur in arcem capitolumque descendere : armisque et frumento collatis, ex loco inde munito Deos hominesque et Romanum nomen defendere* : scriperim, *endomunivit*. LIPS. Nihil hic sollicitandum. Nam eadem vis est verbi, quam correctionibus quærent. Sic Suet. Tib. 39. *in prætorio, cui Speluncæ nomen, incenante eo, complura eaque ingentia saxa fortuito superne delapsa sunt*. Ut incenante eo, est quum ibidem cœnaret ille, sic *immunivit* est ibidem munivit. GRON. Acidalius conjecterat, *inibi munivit*. ERN. Bud. *immunivit*.

Degeneres insidiæ] Non indignæ nomine Romano, aut ipso Corbulone, quia nempe in transfugam, et militiæ

fuere adversus transfugam et violatorem fidei. Sed cæde ejus motæ Chaucorum mentes, et Corbulo semina rebellionis præbebat; ut læta apud plerosque, ita apud quosdam sinistra fama: “cur hostem conciret? adversa in rempublicam casura: sin prospere egisset, formidolosum paci virum insignem, et ignavo Principi prægravem.” Igitur Claudius adeo novam in Germanias vim prohibuit, “ut referri præsidia cis Rhenum” juberet.

XX. Jam castra in hostili solo molienti Corbuloni hæ litteræ redduntur. Ille, re subita, quamquam multa simul offunderentur, metus ex Imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, quam “beatos quondam Duces Romanos!” signum receptui dedit. Ut tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium et viginti millium spatio fossam perduxit, qua incerta Oceani

desertorem. Hoc enim est, quod *fidei violatorem* dicit, id est, sacramenti. LIPS. MS. Guelf. ac degen. ERN.

Cum prospere egisset] Josiæ Merceri lectio verior, *sin prospere*, et approbata quibusdam libris. Sententia: adversa Reip. nocitura; prospera, ipsi Corbuloni. LIPS. Recte. Cod. Flor. *casuras inprospere*, quod expressit ed. pr. nisi quod, sive vitio operarum, sive quod ita descriptum e cod. esset, habet *casurus in*. Puteol. habet *casura*: cum, ut est in Guelf. sensum autem potius cum Freinshemio puto, homines calumniatos dixisse, Corbulonem animos majores sumturum et Claudio periculosum futurum. ERN. Bud. *casura ni*. Sed r. m. ex ni fecit cum.

Igitur Claudius adeo] Sic cod. Flor. Oxon. Guelf. edd. pr. Puteol. Beroaldi, a qua hic discedit ed. Alciati exhibens *Ideo Cl. adeo*, vitio haud dubie operarum, nam sequi Beroaldum solet: atque hinc *ideo* in ceteras venit, Rhen. Aldi, etc. Restituit igitur Jac. Gron. ERN. Bud. *Igitur Claud. adeo*.

Prolocutus] Rhenanus ita se emendasse ait pro *perlocutus*, quod sc. in Alciati ed. repererat. Sed ed. pr. et Puteol. sic jam habent. ERN. Bud. *prolocutus*.

Beatos quosdam Duces] Corruptione litteræ perit huic dicto Venus. Scribe, *quondam*, id est, olim libera Rep. Persuadet Dio, qui sic extulit 60, 30. ὁ μακάριος οἱ πάλα ποτὶ στρατηγῆσαντες. LIPS. Recte. Sed edd. omnes *quosdam*. ERN. Pro *quosdam*, quod et in Bud. pugnat Salinerius.

Ne tamen miles] Sententia scripturam eam damnat. Lege ergo *Ut tamen*.

LIPS. Sic et Gruterus et Pichena volebant: recte. In cod. Flor. est *vi*, quod confundi solere cum *ut*, docet post alios Drakenb. ad Liv. 4, 51. Ed. pr. et MS. Reg. plane habet *ut*. Puteolanus *ne* inexit, quod est et in Guelf. ERN. Et in Bud. De otio v. c. 18.

Inter Mosam Rhenumque] Dio consentit 60, 30. διατρέγουσι, inquit, πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τοῦ Ῥήνου καὶ τοῦ Μόσου, οὐαδὺς ἰσθμῶν καὶ ἰκατὸν μάλιστα. Nam stadia centum LXX milliaria conficiunt XXIII, duobus stadiis et semi minus: ita ut septem stadia cum dimidio pro milliari capias; quod Plutarchus, Suidas, alique monuerunt. Interpres tamen Dionis milliaria XXI vertit; et addit, non convenire illi cum Corneliæ ratione. LIPS. Quæ de hac fossa varie a viris doctis disputantur, commemorare nihil attinet. V. Ryckium ad h. l. Cellar. G. A. t. l. p. 211. Altingium t. l. p. 47. et 114. qui sequitur Cluverium, qui putabat esse fossam, quæ a Leida Delphos, hinc ad vicum Mæsseland ducta, tandem ad propinquum vicum Sluys Mosæ jungitur. ERN. Plura et ipse olim in Diss. de jungend. mar. fluviorumque moliminibus, et l'alande in traité des canaux navigables. Par. 1778.

Fossam perduxit] Hec est lectio ed. pr. quam et MS. Guelf. exhibet, quam restituere non dubitavimus. Est verbum proprium in ea re. Cæsar B. G. 7, 36. *fossam*—a majoribus castris ad minora *perduxit*. Dio l. c. διατρέγουσι πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τοῦ Ῥήνου, καὶ τοῦ Μόσου, quod est ipsissimum *perduxit fossam* etc. Nam *perducere fossam* dicitur ut *perferre legem*. Puteolanus deinde pro *perduxit*, dedit *produxit*, unde in omnes

vetarentur. Insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamvis bellum negavisset. Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus quærendis venis argenti; unde tenuis fructus, nec in longum fuit: at legionibus cum damno labor, effodere rivos, quæque in aperto gravia, humum infra moliri: quis subactus miles, et quia plures per provincias similia tolerabantur, componit occultas litteras, nomine exercituum, precantium Imperatorem, "ut, quibus permissurus esset exercitus, triumphalia ante tribueret."

XXI. De origine Curtii Rufi, quem gladiatore genitum

edd. venit *produxit*. Jac. Gronovius autem valde pugnat pro *præduxit*, sic compendium MS. Flor. legit, idque in textum recipit. In quo falli virum clarissimum putamus. Verbum *præducere* dicitur illud quidem de fossis sæpe et ap. nostrum 14, 32. sed semper cum vi muniendi, in castris, in obsidionibus, arceendi causa, intercludendi etc. factis, ut patet ex omnibus exemplis, quæ collegit præter Lipsium, quem ipse laudat de Mil. 5, 5. Heinsius et Drakenb. ad Silium 10, 411. alique: unde ipse comparat cum Græco προβάλλειν, quod est ab h. l. alienissimum. Est pacis opus, non belli, recipiendæ aquæ factum, non arcendæ. ERN. Bud. *produxit*.

Qua incerta Oceani vetarentur] Recte, non *vetarentur*. Dio l. c. interpretatur, ἡνὰ μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τοῦ ὠκεανοῦ πλημυρσί ἀναρρίοντες πελαγίζωσιν. Fuisse ergo, necessum est, fossam eam inferioris Bataviæ parte, inter Rhenum veterem Mosamque; ubi fere ubique inter duos fluvios XXXII milliarium intervallum. Supra agrum Batavum, inter Mosam et adhuc integrum Rhenum, esse non potuit; quoniam illic certe periculum nullum ab æstu. Vertranus, cui legi placet *vetarentur*, (hoc sensu, ut fossam eam perduxerit, qua commeari a Mosa ad Rhenum posset, ne Oceani pericula necessum esset subire) non placet. Multo minus Ferretus, qui *μυρίατος* certe fuit, cum Mosam hic cum Mosella confudit, et ea scripsit quæ rideant Batavorum pueri. LIPS. Recte Lipsius. *Vetarentur* est arcerentur, prohiberentur, ne restagnando terris nocerent. Adde Observ. 1, 5. GRON. Et sic edd. vett. ERN. Flor. Agr. Bud. etc. *vetarentur*.

Qui in agro] Muretus volebat *quia*: minus bene.

In agro Mattiaco] Suspectum esse, et potius *Maciaco*, vel *Mazyaco* legendum videri (qui populi Africæ sunt)

docui in Saturn. 2, 1. LIPS. Vide quæ diximus de Pec. Vet. 4, 9. GRON. *Mattiaco* placet Rhenano, defenditque Cluver. Germ. Ant. 3, 7. Non in Africa ista gesta: quod e c. 21. patet, triumphi insignia nactum ante, quam in Africam venisset. ERN. Bud. *machiacho*. In Hassia argenti fodinas extare hodieque, notum.

Effodere rivos] Omnes MSS. et edd. ante Lipsium habent et *fodere*. Ceterum melius puto, intelligo fossas, quibus aquarum rivi e metallis deducantur. ERN.

Triumphalia ante tr.] Nempe ne triumphalium consequendorum causa militibus molestias crearent, quales Corbulo et Rufus creassent. ERN.

De origine Curtii Rufi] Est, qui hunc censeat esse illum, qui memoriam scripsit rerum Alexandri, pure mehercules et Latine. Modius certe noster, cujus censura Curtius non leviter debet, testatum reliquit, cognomen ei Rufi tribui a libris. Pugnare tamen ætas videatur, siguidem ad Augustum referenda illa sunt e libro ejus 10, 9. *Proinde jure meritoque Populus Rom. salutem se Principi suo debere proficitur, cui noctis, quam pæne supremam habuimus, novum sidus illuxit. Hujus hercule, non solis, ortus lucem caliganti reddidit mundo, cum sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum exstinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subita serenitate discussit? Non ergo revirescit solum, sed etiam floret imperium. Absit modo invidia, excipiet hujus sæculi tempora ejusdem domus utinam perpetua, certe diuturna posteritas.* Sed non sunt: nec quidquam hic de sidere Julio, ut nungantur. Refutant sequentia: quoniam Augustus cum ad imperium venit, non exstinxit bellorum faces, non gladios condidit; sed accendit, eduxit. Refutat et ille locus e 4, 4. de

quidam prodidere, neque falsa prompserim, et vera exsequi pudet. Postquam adolevit, sectator Quæstoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto, vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris ultra modum humanum, et audita est vox: "Tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro Consule venies." Tali omine in spem sublatu, digressusque in urbem, et largitione amicorum, simul acri ingenio, Quæsturam, et mox, nobiles inter candidatos, Præturam Principis suffragio adsequitur: cum hisce verbis Tiberius dedecus natalium ejus velavisset, "Curtius Rufus videtur mihi ex se natus." Longa post hæc senecta, et adversus superiores tristi adulatione, adrogans minoribus, inter pares difficilis, Consulare imperium, triumphi insignia, ac postremo Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præsagium inplevit.

XXII. Interea Romæ, nullis palam, neque cognitis mox

urbe Tyro. *Multis ergo casibus defuncta, et post excidium renata, nunc tamen, longa pace cuncta refovente, sub tutela Romanæ mansuetudinis acquiescit.* Nam ait et agnoscit longam pacem in re Romana. An ea sub initia Augusti? imo viginti annorum bella. Itaque priora illa refero ad C. Caligulæ cædem, et confusionem quæ secuta; senatu imperium abrogante, milite et plebe stabiliente. Hæc sunt illa sine capite discordia membra; et Claudius ipse, novum sidus. Tamen incerta hæc mihi, fateor: et facile manum dederò, si quis adferet verisimiliora. LIPS. Esse historiarum scriptorem putat etiam Ryckius. Non est hujus loci aut consilii nostri ista disputatio. ERN. Non esse historicum, ex silentio Taciti post alios infert Brotier.

Sectator Quæstoris] VATIC. *Sector:* nec sperno. Ad hastam enim sectiones exercebant. Vulgatam tamen firmat Plinius de hoc ipso Curtio Rufo ep. 7, 27. *Tenuis adhuc et obscurus obtinenti Africam comes hæserat.* Ait enim, comes. LIPS. Non solet sectoris nomen magistratibus jungi. *Sectatores et associatores* magistratuum dicuntur tenues homines, qui se adjungunt, quæstus alicujus causa. V. Cicero pro Rab. Post. 8. *Gabinii comes vel sector.* Gabinus autem Proc. Syriæ. Verr. 2, 26. 11. *Africanus vetus associator.* Cf. Balb. 2. Sector autem alicujus est, qui ejus bona sub hasta emit, ut Antonius in Philippica 2, 15. *sector Pompeii.* ERN. Bud. *sector.*

Oblata ei species muliebris] Plinius

super eodem miraculo l. c. *Inclinato die spatlabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque: perterrito, Africam se futurorum prænunciam dicit: iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reveraurum; ibique moriturum.* Quod ait ultra modum humanum: semper ita antiqui, ut fidem Divinitatis adstruant ejusmodi idolis. Virgilius Æn. 2, 773. *Visa mihi ante oculos, et nota major imago.* Juvenalis 13, 221.—*tua sacra et major imago Humana, turbat pavidum cogitque fateri.* Xenophon 8, 7. *παῖδας.* Ἐδοξεν αὐτῷ προσελθὼν κρατῆρα τις ἢ κατ' ἀνδρῶν, ἰσχυρὴ συναντῶν, ἢ κύβη. ἥδη γὰρ εἰς θεοῦς ἄνει. Tacitus H. 1, 86. *Erupisse cella Junonis majorem humanam speciem.* LIPS.

Videtur mihi ex se natus] MS. Guelph. ed. pr. *esse natus:* quod est illud ipsum, quod Rhenanus e cod. Budensi dedit *ex se natus.* Puteolanus dederat *ex senatu.* Est autem ambiguitas in verbis. Nam *ex se nati* dicuntur, qui majores ciere non possunt, obscuri homines genere; verum etiam, qui ipsi sibi nomen peperere, non a majoribus accepere. Ergo indicavit Tiberius, Rufum obscuri loco ortum, et sibi aliquid nominis peperisse. ERN. Sic Cicero *ex se ortus.* Phil. 6, 6.

Mox] Heinsius vult *noxæ* ad Vellei. 1, 12. probat Græv. ad Flor. 3, 10. non Jac. Gronovius, nec ego. Respicit ad tormenta mox adhibita ad rependiendam causam. ERN.

caussis, Cn. Nonius, Eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium Principem: nam, postquam tormentis dilaniabatur, de se non inficiatus conscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem Consulibus P. Dolabella censuit, "spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui Quæsturam adipiscerentur." Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas

[Cn. Nonius eques Rom.] Ed. pr. S. N. Nonius, quod est ortum e scriptura cod. Flor. Gn. Nonius; abestque insignis. Puteol. Cn. Novius eques Rom. et sic sequentes veteres; item MSS. plures ap. Broterium, qui restituit. In Lipsianis insignis additur, quod recte Gronovii et Ryckius orhisere. Nonius prætuli. ERN. Bud. Novius Eques Rom. prænomen Gn. a. r. m. — insignis abest.

[Ferro accinctus reperitur] Ideo Claudius primus (et fortasse hac occasione) scrutatores instituit, qui promiscue omnes ad Principem salutandi vel qua alia causa venientes excuterent. Suet. 35. *Salutatoribus scrutatores semper apposuit, et quidem omnibus, et acerbissimos.* Quos tamen Vespasianus iterum sustulit, narrante eodem Suetonio 12. Verba Dionis ad hunc morem digna legi 60, 3. *Καὶ οὕτως τότε ἄλλα ἀκριβῶς ἐφυλάττετο, καὶ πάντας τοὺς προσέρχοντας οἱ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἑρυνδᾶσαι ἐπέλει, μή τι ξιφίδιον ἔχουσιν. ἵνα τοῖς συμποσίοις πάντως τινὲς στρατιώτας συνόντας εἶχεν. καὶ τοῦτο μὲν ἐξ ἐκείνου καταδειχθὲν, καὶ διῆρος ἀπὸ γίνεσθαι. ἡ δὲ δὴ ἑρυνία ἡ διὰ πάντων διὰ Οὐεσπασιανοῦ ἐπαύσατο.* Mansit igitur de militibus: at de scrutatione Vespasianus sustulit. Mos iste scrutandi vetus, et Græcis quoque. Tangit Plutarchus in Timoleonte 21. p. 245. ubi Dionysium, jam exsulem, irrisum a quodam ait, qui intrans ad eum vestem excussit, ut tyrannis fieri solet. LIPS.

[De se non in—conscios] Non integer locus vel indicio libri Farnesiani, qui cum lacuna refert: *De se novi :: :: conscios.* Videmur non incommode explere posse: *de se Novius confessus, conscios non edidit.* LIPS. Edidi scripturam codicis Flor. potius quam conjecturam Novius, quam primus Puteolanus edidit, extatque in Guelf. Farn. cod. novi. — quod edidit Ryckius. Ed. pr. habet *de sonoi* vitiosæ pro *de se non in*: (nisi virgula est alieno loco, edique debuit *nōi*, ut in eodem libro 12, 58,

itesceret pro nitesceret) nulla sequente lacuna. Quicquid sit, etiam hinc confirmatur Jac. Gronovii conjectura, quam verissimam puto: *de se non inficiatus.* Bene Pichena comparat locum Livii 24, 5. *de se ipso haud cunctanter fassus, conscios celabat:* quem in animo habuisse nostrum facile patet. Heinsius conjecit e cod. Farnes. vestigiis *de se novissime confessus.* Sed illud novissime friget, ut bene monuit idem Gron. ERN. Bud. *de se novius conscios n. ed.* absque lacuna. Sanum sic esse locum, judicat Broterius post Gruterum. Ellipsin scil. admittunt et ita distinguunt: *de se Novius: c. n. e.* Lipsii conjectura favet cod. Agric. qui, teste Ryckio, habet *de se confessus c. n. e.* Displicet hoc Acidalio, quod in re manifesta confessione non esset opus. Ex hac ratione Bip. conjiciunt, *de se noxiæ fassus.* Verum in ista confessione non potest aliud esse sensus, nisi noxiæ. Hinc non spernenda lectio cod. Flor. mihi videtur, a Gronovio, quem sequor, egregie supplenda. Barth. Adv. 45, 3. expungit *de*, reliqua sana perhibet: *se Novius, conscios non edidit.*

[Spectaculum gladiatorum] Suet. c. 24. *Collegio Quæstorum, pro stratura viarum, gladiatorium munus injunxit.* Quod mutavit Nero, qui censuit, ut *ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset*, ait Tacitus 13, 5. Iterum induxit Domitianus, notante Suetonio c. 4. et perseveravit. Tertull. de Spectac. 12. *Transiit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viventium, Quæsturas dico, et magistratus, et Flaminia, et Sacerdotia.* Plura de his, proprio libro. LIPS.

[Qui Quæsturam apiscerentur] Pro peterent, apisci vellent: contextus facile docet: et esse deberet; *adepti essent*, si sensu vulgari diceretur. ERN. Rhen. e Bud. *adipiscerentur*: prius legebatur *adipiscerentur.* Ceterum v. Lips. ad 13, 5.

[Ne ætas quidem dist.] Ut post factum est, inductis legibus annalibus;

quidem distinguebatur, quin prima juventa Consulatum ac Dictaturam inirent. Sed Quæstores, Regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt: quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque Consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem Populus mandaret: creatique primum Valerius Potitus et Æmilius Mamercus, LXIII anno post Tarquinius exactos, ut rem militarem comitarentur.

de quibus dicere h. l. nihil attinet. Mox cod. Fl. et ed. pr. et non ac, ut ceteræ. ERN.

Ac Dictaturas] Bud. et *Dictaturam*; bene. Rarior dictaturæ usus; nulla ergo ratio pluralis numeri.

Sed Quæstores, Regibus] De Quæstore origine, ratione etc. qui volet cognoscere plura, adeat inprimis Pighium in Annal. ad a. U. 244. Tum abest a MS. Guelf. ERN. In Bud. abest tum, abest etiam.

Quod lex curiata] Intelligitur lex de modo potestatis, quæ Regibus esset in populum: repetita est a Bruto, ut Coss. eadem potestas esset, quæ Regibus fuisset. Eam Taciti temporibus adhuc superfuisse ex h. l. clare patet. ERN.

Mansit Coss. potestas deligendi] Videtur dissentire Plutarchus in Valer. Popl. c. 38. p. 110. sed vide notam ad verba LXIII. a. p. T. c. ERN.

Valerius Potus] Ita libri scripti. Lego, *Potitus*, quod Valeriæ gentis cognomen est. In vulgatis Valerius Postumius, imperite. Est autem ille ipse, qui Consul postea a. u. 284. Quod clare ex Dionysio hauries 9, 51. Lips. Ed. pr. *Potus*, Puteol. dedit *Postumius*, ut est in Guelf. quod omnes secuti sunt ad Lipsium usque. Eadem editio habet copulam et, quæ e cod. Flor. accessit, neglecta inde a Puteolano, usque ad Pichenam, qui restituit. Pro *Potus* recte restitutum *Potitus*. ERN. Bud. *Val. post. et emilius*.

LXIII anno post] Error numeri: nisi placet de primis Quæstoribus totos XL annos a Livio et Dionysio discrepare Tacitum. Nam a. u. 269. Q. Fabio Ser. Cornelio Coss. Livio 2, 41. primi Quæstores nominati L. Valerius et Cæso Fabius: itemque Dionysio 8, 77. At ex hac Taciti putatione, circa a. demum u. 308. Quæstores statuamus, necesse est. Quod falsum esse, liquet vel ex eo, quod Livius et Dionysius post annum illum 269. sepius jam Quæstores nominant. Corrige hic ergo, *XXIII anno*; ut ratio constet. In altero tamen Quæstore manet adhuc dissensus: qui Livio et Dionysio est Cæso Fabius,

VOL. II.

non Matr. Æmilius, ut nostro. Nam Plutarchus plane diversus, qui P. Veturium et M. Minucium nominat. Lips. Eadem repetit Ryckius ad h. l. nec se expedit. In ed. pr. non per LXIII exprimitur numerus, sed est *sexagesimo tertio anno*. Ceterum Tacitus cum Livio et Dionysio, Plutarcho item, facile componetur sic: Plutarchus tradit Quæstores primos, a Regibus exactis: Livius et Dionysius nihil, nisi qui illo anno Quæstores fuerint, qui diem dixerint Sp. Cassio; qui fuit annus *XXIII* a Regibus exactis: Tacitus autem qui primi Quæstores a populo creati sint; quod attendenti facile patebit, monuitque jam Drakenh. ad Liv. 4, 41. Plutarchus dissentit in hoc, quod jam Valerium Poplicolam concessisse populo creationem Quæstorum dicit, a populoque creatos Veturium et Minucium. Verum aut alios auctores secutus est uterque, aut ea tantum liberalitas Valerii fuit, quam ceteri Consules non sunt imitati, donec lege populo creatio Quæstorum vindicata aut permissa est. Abrahams ad Ciceronis Phil. 2, 20. sic conciliat Tacitum Plutarcho et Junio Grachano, qui etiam sub Regibus a populo creatos scripsit, ut Reges quidem Consulesque ipsi elegerint, sed populus lege curiata probaret electionem. Sed ea ratio per legem curiatam sancienti jam constituta senior est, et instituta ad usurpandam vetustatis memoriam. Lata disp. ad h. l. est viri docti in Miscell. Obs. t. IO. p. 257. in pr. p. 287. qui per transpositionem conciliari Livio et Plutarcho posse Tacitum existimat sic: *Creatique primum, qui Romæ curarent: dein, gliscitibus negotiis, duo additi, Potitus et Æmilius Mamercus, 90 anno post Tarquinius exactos, ut rem militarem comitarentur. Mox etc.* Videntur, quibus otium est, hæc excutienda. MS. Guelf. habet annos. ERN. Bud. verbis expressis: *sexagesimo tertio*. Bip. nodum bene solvunt. Tacitus suos sibi auctores habuisse putandus est.

Ut rem militarem comitarentur] Tacitum a Livio et aliis discrepare, monet Pighius l. c. quod primum duos

D

Dein, gilscentibus negotiis, duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiaria jam Italia, et accedentibus provinciarum vectigalibus. Post, lege Syllæ, viginti creati supplendo Senatui, cui judicia tradiderat: et, quamquam Equites judicia recuperavissent, Quæstura tamen, ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium, gratuito

militares Quæstores creatos dicat, deinde demum additos duos urbanos, cum Livius tradat 4, 43. ab initio duos urbanos tantum fuisse, additos deinde duos alios, qui Consulibus in bellum profectis adessent. Verba sunt: *Molcs discordiarum inter plebem ac Patres orta est; capta ab duplicando Quæstorum numero, ut, præter duos urbanos Quæstores, duo Consulibus ad ministeria belli præsto essent.* Ego rem omnem sic concipio. Fuere Quæstores semper, sed a Coss. ab initio creati, nisi ubi magistratum ambitio, ut Poplicolæ, populo permitteret. Sed, cum Coss. opus videretur in bellis ministerio Quæstorum, propter rem pecuniariam, necessarium visum est, Quæstores creati a populo comitiis curiatis, ut rem. militarem possent attingere, quod injussu populi et sine lege curiata non licet. Id apparere videtur, ut arbitror, ex eo, quod etiam semper Quæstoribus, Consulem, qui imperium haberet, secuturis, lege curiata, dicis caussa, ut ipsis Procons. opus fuit, ut existimat Gruchius, quamquam dissentiente Sigonio. Cicero Phil. 2, 20. obijcit Antonio, quod, Quæstor creatus, statim ad Cæsarem in provinciam cucurrerit *sine SC. sine sorte, sine lege.* Ergo Quæstores cum ante semper in urbe curassent ærarium, coeperunt jam etiam bellis interesse: ideoque, cum prope perpetua bella essent, prope semper aberant ab urbe Quæstores. Hinc consilium natum est, ut præter duos illos, quibus liceret in bellum ire cum Consulibus, crearentur alii duo, qui assidui in urbe essent, quique Quæstores urbani dicerentur, cum antea Quæstores simpliciter dicerentur. Ceterum MS. Guelf. habet *comitillarem*, corrupte. Vide ad 1, 43. ERN.

Curarent] Sic 4, 36. et Sall. Catil. 9. *Rempubl. curarent.*

Mox duplicatus numerus] Epitome Livii 15. *Quæstorum numerus amplius est, ut octo essent.* Quod accidit circiter a. u. 488. LIPS.

Viginti creati supplendo Senatui] Ut i Cæsare Dictatore quadraginta, eadem, ni fallor, caussa. Vide Dionem, 43, 47. LIPS.

Post lege Syllæ viginti creati supplendo Senatui] Nam Senatores fiebant maxime, qui magistratum inferiorem gessissent. Solos Quæstorios in Senatum lectos a Censoribus, ut cum Sigonio vult Pichena, non credo. MS. Guelf. *supplemento.* ERN.

Equites judicia recuperavissent] Non ut adimerentur omnino Senatui, sed ut cum Equitibus etiam communicarent, quod factum esse constat lege Aurelia L. Cottæ. ERN.

Facilitate tribuentium] Steph. Pighius 'ad a. U. C. 672. hæc verba accipit, quasi Sulla tulerit, ut quotannis isti xx Quæstores, partim populi suffragio, partim Consulum beneficio crearentur: nam Tacitus, inquit, profecto dixisset *populi, non tribuentium facilitate*, si solus populus Quæsturam tunc dedisset. Idem ei apertius ostendere Cicero videtur in Interrogatione, quum c. 5. ait Vatinium Quæsturæ candidatum, *invitis omnibus, non populi, sed Consulibus beneficio extremum adhasisse.* Ea enim verba docere, uno Quæstore populi suffragiis creato, alterum mox renuntiatione Consulibus e turba candidatorum adjici potuisse; atque alternatim usque ad extremum. Et id fortassis eo instituisse Sullam, ne nimis diu extraherentur comitis in tanto Quæstorum numero. Hæc somnia sunt inanissima. *Beneficium Consulibus* Ciceroni nihil est aliud, quam Consulibus, qui comitiis præerat, studium et contentio in commendando Vatinio, et vehemens pro eo supplicatio, quod rogandi genus cum semper sit gratiosum, tum sunt interdum, quibus nihil sit, quod rogantibus non jure se concessurum populus putet, hi multis sæpe indignis profuerunt et suffragia quamvis invitis extorserunt. Neque inepte Nic. Abramus, posse et fraudis suffragiorum punctis adhibitis suspicionem motam crediti. Nam Tacitus non solum intelligere populum, et solita sua subtilitate usum, quum *tribuentium* maluit, facile largimur: quippe et populum et Senatuum et Principes comprehendens verbum ponere debuit. Ita *facilitate tribuentium* libera Republica et jure comitiorum penes populum est

concedebatur, donec sententia Dolabellæ velut ventundaretur.

A. U. 801. A. C. 46.

XXIII. A. Vitellio, L. Vipstano coss. cum de supplendo Senatu agitaretur, primoresque Galliæ, quæ *Comata* adpellatur, fœdera et civitatem Romanam pridem adsecuti, jus adipiscendorum in urbe honorum expeterent, multus, ea super re, variusque rumor. Et studiis diversis apud Principem certabatur, adseverantium, "non adeo ægram Italiam, ut Senatum suppeditare urbi suæ nequiret: sufficisse olim indigenas consanguineis populis, nec penitere veteris Reip.

stadiis tribuum; postea partim Senatus, ad quem translata comitis sub Tiberio; partim Principum suos candidatos sine metu repulsæ obducientium. GRON.

Velut ventundaretur] Quod jam nemo, quamvis dignus, Quæstor fieri vel auderet, vel posset, nisi qui valde dives, et perferendis munerum impensis esset. ERM.

L. Vipstano] Sic edd. omnes: Rychius cum Ruperto ep. 48. ad Reines. vult *Vipstano* e vestigiis codd. Flor. et Agr. quorum ille *Vipsana*, hic *Vipstano* habet. *Vipsana* etiam Guelf. mox c. 25. *Vipstano*. Infra quidem hoc nomen eodem argumento pluribus locis receptum. Quidni ergo et hic recipiamus? ERM. Bud. *Vipsana*.

Fœdera et civitatem] Duplex Gallia, Cisalpina, Transalpina. Cisalpini iterum duplices, Cispadani, Transpadani. Ex his, qui cis Padum, jus civitatis adsecuti sunt post bellum Marsicum: qui trans Padum, jus Latii eodem tempore, ferente Pompeio Strabone, qui pater Magui. Ea lex, Pompeia dicta. Sed, non contenti Latinitate, Transpadani turbas sæpe moverunt; incitante etiam post Quæstum C. Cesare. Nec enim de aliis Suetoniana illa capio Jul. 8. *Decedens ergo ante tempus colonias Latinas, de petenda civitate agitantes, adit, et ad audendum aliquid concitasset, nisi Consulæ conscriptas in Ciliam legiones paulisper ob idipsum retinuisent.* Donec ille Cæsar Dictator primum transtulit eos in civium jus, narrante Diono 41, 36. Τοῖς Γαλάταις, τοῖς ἑνὲς τῶν Ἀλπεῶν ὑπὲρ τὸν Ἠπείαν οὐκῶν, τὴν πολυτείαν, ἀπὲ καὶ ἀρχαῖς αὐτῶν, ἐκίδωκε. At de Transalpinis non liquisse pureque aliquid scriptum reperio, nisi quod Strabo ostendit Cavaros Salyes-

que civitate donatos, tempore tamen non expresse l. 4. p. 186. Πάντας, inquit, οὕτω προσαγορεύουσι (Cavarorum nomina, scilicet) τοὺς τὰν τῶν βαρβάρων, οὐδὲ βαρβάρων ἐνὶ ὄντας, ἀλλὰ μετακλιμένους τὸ πᾶν εἰς τὸ τῶν Ῥωμαίων τίπον καὶ τῇ γλώττῃ, καὶ τοῖς ὅμοις, τοὺς δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ. Donatos tamen non dubium est ab Augusto: tancne, cum Italiam ad Alpes promovit? an potius in diuturna illa peregrinatione, cum ad res Galliæ constituendas biennium continuum ille egit? Quod obiter suadere Dio videtur 54, 25. qui Augustum in ea peregrinatione libertatem et jus civitatis aliis dedisse ait, aliis ademisse. Civitatem autem accipimus, sine jure suffragii, quod nunc a Claudio denum adsecuti. ERS. De loco Strabonis v. Spanh. de O. R. 2, 16. p. 92. qui per πολυτείαν male vult intelligi Reip. formam. ERM.

Apud Principem] Sic cod. Bud. et alii, item edd. veti. Recentiores quædam *Principes*, male.

Indigenas consanguineis] Sensus videtur. Olim Latinos (qui indigenæ) sufficisse Romanis, sanguine et affinitate cum iis junctis: cur non nunc tota Italia? Possis etiam, *indigenas consanguineos populos*; eodem sensu. LRS. Accipio interpretationem Pichena: *indigenas* sc. Italici, Romanis *consanguineis* suis olim sufficisse: sed ei obstat *et populi*. *Populum Romanum*, non *Populos Romanos* novimus. Ergo aut inducenda vox ea, ut sit, *sufficisse olim indigenas consanguineis*: aut *populos* faciendum, ut sit, *sufficisse olim indigenas consanguineis populos*: aut denique scribendum, *sufficisse olim indigenas consanguineo populo*; nempe Italicos populo Romano, qui Etruscos, Latinos, Sabinos etc. miscuerit, et unum

Quin adhuc memorari exempla, quæ priscis moribus ad virtutem et gloriam Romana indoles prodiderit. An parum, quod Veneti et Insubres curiam intruperint, nisi cœtus alienigenarum, velut captivitas, inferatur? quem ultra honorem residuis nobilibus, aut si quis pauper e Latio Senator, fore? oppleturos omnia divites illos, quorum avi proavique, hostilium nationum Duces, exercitus nostros ferro vique ceciderint; D. Julium apud Alësiam obsederint. Recentia hæc: quid si memoria eorum inoriretur, qui capitolio et ara Romana

ex omnibus sanguinem ducat; ut ait Florus libro 3, 18. Et hoc præfero. GRON. Lipsius in prioribus edd. conjecterat cum consanguineis populis: sed hanc conjecturam post damnavit et sustulit in posterioribus edd. Jac. Gronovius indigenas consanguineis populi: quia in cod. Flor. consanguines: mira ratio. ERN. Consanguineis populis sexto casu dici Heins. putat, quod arripit Bahrtdio.—Bip. postremam Gronovii conjecturam in textum receperunt. Mihi consanguineis populi sunt, qui in Romanam Rempubl. confluxere e vicinia et sanguinem cum Romanis miscuere: sic dandi casus subsistere potest. Ita fere et Hillerus Rac. 34.

Veneti et Insubres] Qui populi Transpadani. Ex his colligas, Cavaros, de quibus Strabo l. c. pleno civium jure non fuisse. Eos enim potius hic nominassent. LIPS.

Nisi cœtus alienigenarum] Quod sane haud diu post evenit: adeo ut Augustinus vere scriperit: *Namquid non multi Senatores in altis terris, qui Romanam ne facte quidem norunt?* De civit. 5, 17. LIPS. Cod. Ursini inseratur. Verum captivitati non convenit.

Aut si quis pauper] Negandi vim habet: quasi dicat; an aliquis etiam pauper e Latio Senator fiet? non fiet: posset etiam aut equis. LIPS. Non male Acidalius conjicit: quem—nobilitum, aut, si—senator, fore; i. e. quem honorem ultra fore nobilibus aut Senatoribus pauperibus e Latio. Sed vulgatum etiam defendi potest, et intelligi dictum pro pauperibus Senatoribus e Latio. Ed. pr. senatus. ERN. Acid. conjectura optimum sensum exhibet. Adsumere Bip. Recepi et ego.

Ferro vique ceciderint] Ita in meis libris, et recte. Vulgo, ferro ignique. Simile mendum scio esse in Suetonii Claudio 21. *Diu cunctatus, an omnes igni ferroque absumeret, tandem e sua sede prostravit.* Lege, vi ferroque. LIPS. Sic cod. Flor. Guelf. et alii ed. pr. At

Puteol. et sequentes ignique. ERN. Bud. ferro vique, ut Flor.

Inoriretur] MSS. Flor. Agr. Guelf. ed. pr. moreretur. Puteol. et seqq. inoriretur. Ex illo J. Gronovius facit moveretur. Heins. renovaretur. Illud melius. Putem inoriretur ferri posse, quamquam est verbum insolens. Lãbrarii ex inoreretur fecere moreretur, ut alibi multus ex inultus et similia. Oreretur pro oriretur sæpe est in libris antiquis. Vid. Burrm. ad Sueton. Cæs. 64. Aptius h. l. videtur verbum, quod significet veniret in mentem, quam quod, commemoraretur. Adde not. seq. ERN. Bud. moreretur. Acid. pro inoriretur dabat iniretur et pro ara, arce. In frequens est inoriri; apud Frontin. tamen Strateg. 2, 1. in plur. codd. legi inoriente... die testatur Oudend. nec proinde id verbum compositum Latio ejiciendum.

Qui capitolio et ara Romana] Locus fractus corruptusque, uti oratiuncula hæc tota. Nec ista Attius Navius pater Augurum restituerit, sine libris: nedum ut Beatus nobis persuadeat germanam lectionem esse, qui capitolio et ara Romana? manibus eorumdem parceretis? Est enim, inquit, aposiopesis; subaudiendumque, potiti sunt: qua figura mediisfidius vellem ipse usus esset. Mei libri, memoria eorum memoretur qui capitolio et ara Romana manibus eorumdem per se satis. LIPS. Tentabam: Recentia hæc: quid si memoria eorum inoriretur, qui capitolium et arcem Romanam, manibus eorumdem prostratis? Intelligo, obsederint, edificii urbis adfectis incensaque. Ista, quæ recensuerat, ferro vique cassas legiones, D. Julium apud Alësiam obessum, recentia et memoria nondum exoletæ. At, quanto graviore invidia premi posse Gallicum nomen, quanto minus dignos curia Romana visum iri, si mentio etiam fiat illorum, qui moribus incensais ac prostratis circa montem Tarpeium et arcem per sex menses

manibus eorundem per se satis* fruerentur sanie vocabulo civitatis: at insignia Patrum, decora Magistratuum, ne vulgarent."

XXIV. His atque talibus haud permotus Princeps, et statim contra disseruit, et, vocato Senatu, ita exorsus est: "Majores mei (quorum antiquissimus Clausus, origine Sabina, simul in civitatem Romanam, et in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis Remp. capessam, transferendo huc, quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Alba, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo, et, ne vetera scrutemur, Etruria Lucaniaque, et omni Italia, in Senatum accitos. Postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritum, sed terræ, gentes,

minacissimi pependerit. GRON. Hæc saltem commodum sensum habent. Sed alias rationes afferemus, et lectoribus electionem relinquemus. MSS. Flor. Guelf. Vat. habent *per se satis*; ita editio pr. exhibet. Sed Jac. Gronovius scripturam codicis Flor. aliter legendam putat, atque ex ea conjicit *pestem minati sunt*, pro *ara, arci*. Ceterum Puteolanus edidit *prostratis*, quod omnes secuti sunt præter Ryckium, qui *per se satis* dedit. Nerijs in *Analect.* l. 4. conjiciebat *prostrati*. Heinsius in ep. ad Periz. in *Coll. Burm.* t. 4. p. 783. sic locum totum refingit: *quid si memoria eorum iteretur, quis pro capitolio et arce Romana manubias Deorum pensastis vel depensastis, vel repensastis.* Perizonius respondens Heinsio p. 788. probat *manubias Deorum*; et est sane elegantissima conjectura: et præterea conjicit *pensastis*: ceterum veretur, ne hic lacuna sit; quod valde probabile est. ERN. Bud. *per se satis*. Qui hic adlegatur, Nerijs, estne Jos. Nerijs, cujus commentaria in Tacitum extant, an potius Salinerius? huic saltem eam conjecturam tribuit Gron. Reddit autem capitolio et ara prostrati per strati pro cap. et ara. Heinsii *manubias* non est ex ipsius ingenio; in cod. Agr. legitur *manubias eorum per se satis*. Addo, quæ insanabili curando vulnere a variis frustra licet sunt adlata. Freinsih. Q. si m. cor. inoriretur, qui, capta olim et arsa Roma, manibus eorundem prostrati fuerint. Justus G. Voessius G. F. Q. si m. e. inor. qui, cap. et ara Rom. manibus eorundem prostratis fruerentur? Sane vocab. civ. (omisso sed) ins. P. d. m. ne v. Broterius: Q. si m. e. renovaretur, qui, cap. et arce Rom. manibus eorundem fere superatis, pretium P. R. mille pondus auri fecerint. Bip. Quid si m. Senonum recoleretur, qui, capite olim a se Romanis,

manubias eorum dein processerint satis. Sub eorum latere Senonum jam Heinsius conjecerat. Sic conspirare hæc putant Bip. cum iis, quæ cap. seq. leguntur. Hiller. Rac. 34. Q. si m. Senonum moveretur, qui, capitolio et arce Rom. per se salvis, manibus ædes prostrarent.

[Sed insignia patrum] Addidi sed, e vestigijs ed. pr. quæ habet, et insignia: et ortum est, cum finalis præcedentis verbi absorbuisset literam s; quod satis constat huic particulæ sæpe accidisse. Si quis tamen malit at, non valde repugnem. Locus similis supra 3, 5. sane corpus—quoquo modo crematum: sed tanto plura decora mox tribui par fuisset. Vide tamen infra ad c. 30. ERN. Aptius at. Bud. copula caret.

[Ita exorsus est] Quæ oratio Principis, memoriæ causæ, Lugduni habita, celeberrima urbe Galliarum, et in æs incisa. Tabula manet illic etiam nunc; et dignum lectu exemplar ejus, quod, exscriptorum fide, proposui in Exc. A. eo magis, quod multa in eo ad Taciti lucem. LITS. Mox ed. pr. *Claudius*. Puteol. *Clausus* cum seqq. ERN. In nupta quoque urbis obsidione salva suo loco perstitit tabula, quod rei antiquariæ amicis gratum fore confido.

[Orig. Sabina] Cf. Suet. Tib. 1.

[Coruncanios Camerio] Cic. Planc. 8. Tusculanos facit, ut jam monuit Ryckius, item pro Sull. 7. In quibus locis nihil movendum bene monet Perizon. An. Hist. p. 193. quod in rebus tam antiquis varios auctores sequi potuerint Cicero et Tacitus. ERN.

[Postremo ipsam] Romanam civitatem. ERN.

[Sed terræ gentesque] Codd. Flor. Agr. et ed. pr. absque copula, sed terræ, gentes. Heinsius conjiciebat *integræ gentes*. ERN. Copulam non habet Bud. nisi a r. m.

in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, et adversus externa florimus, cum Transpadani in civitatem recepti, cum, specie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validissimis, fesso Imperio subventum est. Num poenitet, Balbos ex Hispania, nec minus insignes viros e Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmonius et Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi, quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plebsque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum filiis Magistratus mandari, non, ut plerique falluntur, repens; sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus: scilicet Volsci et Equi numquam adversam nobis aciem instruxere! Capti a Gallis sumus: sed et Tuscis obsides dedimus, et Samnitium jugum subivimus. Attamen, si cuncta bella recenseas, nullum breviori spatio, quam adversus Gallos, confectum: continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, adfinitatibus nostris mixti, aurum et opes suas inferant potius, quam separati habeant. Omnia, P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere: plebei Magi-

Deductarum per orbem] In colonias nempe deductarum, hisque mixti e provincialibus sere semper aliqui, eodem jure. LIPS.

Num patentes] Sic edd. omnes quas vidi, præter Gronovianas, in quibus est non: veror ut consulto. Sic tamen est in MS. Guelf. qui et non exhibet vitiose pro num c. 29. EBN. Bud. num.

Viros] Sub hac voce familiæ cujusdam nomen latere putat Muretus: placet et Acidalio.

Dein cives] Bud. eodem cives: non male. Sed r. m. ex eodem fecit dein.

Libertinorum filiis] Hoc illud est, quod Suet. notat in Claudio 24. *Aprium* Cæcum Censorem, proauctorem generis sui, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit: ignarus, temporibus Apri et deinceps aliquandiu libertinos dictos, non ipsos, qui manu militarentur, sed ingenuos ex his procreatos. Et notat vere. Nam libertorum filii adeo a curia remoti temporibus præcis, ut nec in militiam sint admissi: et bello Italico libertini primum militare ceperunt, ut notat Epitome Læviana 74, LIPS. Ed. pr. mandaret. EBN.

Non, ut plerique falluntur, recens] Non hercle antiquius, quam a Cæsare. Primus ille libertorum filios allegit in Senatum, et magistratu ornavit. Dio 43, 47. καὶ ἀναμνηθεὶς μὲν ἐπὶ τὴν γερουσίαν, μὴδὲ διακρίνων, μήτ' εἴ τις στρα-

τήτης, μήτ' εἴ τις ἐκκληνέθιρος παῖς ἦν, ἐκτραφέν. LIPS. MS. Guelf. falluntur. EBN.

Non, ut plerique falluntur, repens] Sic cod. Flor. et ed. pr. Ceteræ usque ad Pichenam recens: quia etiam sic est in MS. 6, 7, nec credibile librariorum recens mutasse in repens, cum contra sæpe factum sit: repens etiam hic servavi. Vid. ad 6, 7. Mox iisdem auctoribus libris dedi instruxere pro vulg. struxere. Præcedens littera, ut sæpe, absorpsit primam syllabam. Sic etiam cod. Reg. apud Ryckium, et Vatic. ap. Lipsium in margine. EBN. Bud. recens, unde r. m. recens: mox idem instruxere. Sic et Vat.

Breviore spatio] Ita, si Galliam Co. matam spectas, de qua hic agitur: nam decimo anno a Cæsare perdomita est. Aliter in aliâ, quod historia dicent. LIPS.

Omnia, P. C. quæ nunc] Pulchram et acutam sententiam reperio a Synesio Cyrenensi Episcopo, haud disparibus sane verbis, expressam in epist. 57. πολλὰ δὲ τῶν δόντων ὁ χρόνος ἐξέρχεται, καὶ διαγράφεται. οὐχ ἅπαντα πρὸς παραδείγματα γίνονται, καὶ τῶν γενομένων ἕκαστον ἀρχὴν ἔχει... ἡμῶς ἀρχὴν δώμας ἔδει βελτίους. Simile, sed breviter, Tertull. adv. Marc. 1, 9. Omnis res anterior posteriori normam præministravit. LIPS.

stratus post patricios; Latini post plebeios; ceterarum Italiae gentium post Latinos. Inveterascet hoc quoque: et quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit."

XXV. Orationem Principis secuto Patrum consulto, primi Aedui Senatorum in urbe jus adepti sunt: datum id foederi antiquo, et quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum Populo Romano usurpant. Iisdem diebus in numerum patriciorum adscivit Cæsar vetustissimum quemque e Senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus *majorum* et L. Brutus *minorum gentium*

Orationem Principis] Sunt, qui putent, Galliae Comatae universae civitatem optimo jure hoc SC. datam, eoque aludi a Seneca de Benef. 6, 19. idque ipsi Lipsio ad Senec. l. c. videtur. Id falsum esse, verba Taciti sequentia arguunt, e quibus patet, ad solos primores Aeduorum beneficium pertinuisse. Non vero exemplo utitur ibi Seneca, sed ficto, ut Philosophi solent. Itaque etiam Hispanias adjungit, quibus Seneca temporibus jus civitatis datum non constat. V. plura contra disserentem Spanhem. in Orb. Rom. 4, 15. init. ERN.

Soli Gallorum fraternitatis nomen] In Panegyrico Flaviensium nomine ab Eumenio apud Constantinum dicto 2. *Quenam igitur gens toto orbe terrarum in amore Romani nominis Aedui se postulet anteponi? qui primi omnium inter illas immanes et barbaras Galliae gentes plurimis Senatus-consultis fratres Populi Rom. appellati sunt; et, cum a ceteris Rhodano ad Rhenum usque populis ne pax quidem posset nisi suspecta sperari, soli consanguinitatis nomine gloriantur.* Et postea 3. *Imputavere se origine fabulosa in Sicilia Mamertini, in Asia Ilienses: soli Aedui non metu territi, non adulatione compulsi, sed ingenua et simplici caritate fratres Populi Rom. crediti sunt.* Bene ait, crediti. Neque enim aliunde, ai credo, fratres, quam ex sermone communi Gallorum Germanorumque, quo fideles socii, fratres amiceque dicuntur; non quia ab Iliaco sanguine, ut suggerunt quidam. Sed, quod Tacitus dicit, solos Aeduos id nomen usurpasse, repugnat Lucanus, qui tribuit etiam Arvernus 1, 426. *Et docilis rector monstrati Belga coveni, Arvernique ausi Latio se fingere fratres Sanguine ab Iliaco populi.* Et lapis antiquus, qui Batavis (ap. Grut. p. 499, 13.) GENS. BATAVORVM. AMICI. ET. FRATRES. ROM. IMP. quæ inscriptio eruta armamentario Briennico,

ad ostium veteris Rheni. Tamen Diodorus etiam pro Tacito 5, 25. *Ἡ Γαλατία κατοικεῖται μὲν ὑπὸ πολλῶν ἰσθῶν διαφέρον τοῖς μεγάλαισι... ὧν ἱστῶν ἐν πρῶς Ῥωμαῖους ἔχον συγγένειαν παλαιὰν καὶ φίλαν, τὴν μέχρι τῶν κατ' ἡμᾶς χρόνων διαμένουσαν.* LIPS. Adde Cicer. ep. ad Div. 7, 10. et ibi Manut. ERN.

Usurpant] Bud. *usurpabant.*

Vetustissimum quemque e Senatu] Aliud patricii, aliud Senatores. Senatores multi e plebe, ut septuennibus pueris notum. Claudius igitur, ne extinguatur, et intermori patriciorum familias pateretur, antiquissimum quemque e plebeis Senatoribus rettulit in Patres. Dico antiquissimum; sive ætatis ratione, seu potius temporis, quo in Senatu fuit. Hæc clara Taciti mens. At vir juris et antiquitatis consultus, (Vertranius) quasi in Cimmericis delatus esset, ita hic cæcutit. Vertit se in omnes formas, et tandem definit scribendum esse; *vetustissimum quemque e se natum.* Sapis lector, et non rides? LIPS.

Romulus majorum] Tacitus sensisse videtur, omnes patricios, qui a Regibus lecti (plures enim Reges post Romulum legerunt) majores fuisse; qui a Bruto, minores. Livius tamen 2, 1. et alii, contra: cujus rei confusam veritatem vide apud Onufrium in Fastis, quem non exscribo. Sed Tacito, ut opinor, auctores sui. Lud. Vives tamen, patrum ævo doctrina celebri, verbis aliquot insertis hic legebat: *Romulus majorum gentium, L. Tarquinius minorum, Brutus conscriptorum appellaverant:* cujus epistolam ea super re publicavit amicus meus, dum vixit, G. Canterus in Notis suis (Nov. Lect. 2, 24. in Grut. Iamp. t. 3. p. 563). At mihi nondum animus adsentiendi; nec tibi quidem, si cum judicio excusseris, quæ Onufrius per satyram et confuse, ut solet, collegit. LIPS. Canteri correctionem refellit Arnænius ad Victorem 6, 6. Filius ejus in Miscell. c. 1. p. 11. a Livio non dis-

adpellaverant; exhaustis etiam, quas dictator Cæsar lege Cassia, et Princeps Augustus lege Sænia sublegere. Lætaque hæc in R. P. munia, multo gaudio Censoris inibantur. Famosos probris quonam modo Senatu depelleret, anxius, mitem et recens repertam, quam ex severitate prisca, rationem adhibuit, monendo, "secum quisque de se consultaret, peteretque jus exuendi ordinis: facilem ejus rei veniam: et motos Senatu, et excusatos simul propositurum: ut judicium Censorum, ac pudor sponte cedentium permixti, ignominiam mollirent." Ob ea Vipstanus Consul retulit, "*Patrem Senatus* adpellandum esse Claudium: quippe promiscuum *Patris Patriæ* cognomentum: nova in Remp. Merita non usitatis vocabulis honoranda." Sed ipse cohibuit Consullem, ut nimium adsentantem: condiditque lustrum, quo censa

sentire Tacitum disputat, existimans et Prisco et Bruto lectos Senatores minorum gentium dictos, Brutinos etiam Conscriptos, ut visum jam Augustino de Legg. c. 7. et a Tacito Bruto uni tribui, quia is posterior tales legit. Contra est, quod Livi Bruti Senatores dicit ex Equitibus fuisse, quia patriciorum numerus non sufficeret Senatoribus legendis: sed gentes tum majores tum minores sunt patriciorum. ERN.

[*Lege Cassia*] De lege hac nominatim nuspiam traditur. Rem tradit Sueton. Cæs. 41. *Patricios allegit*: sed id fecit potestate, quam lex Cassia dederat. ERN.

[*Augustus lege Sænia*] Ille idem Vives scribit *Servia*. Jus et mos Belgæ, dissentiendi ab Ibero. *Sænia* enim vera lectio. Colligo ex Dione 52, 42. extr. qui hunc patriciorum delectum confert in a. u. 725. τότε τῶν εὐπατριδῶν γένος, inquit, συνεπλήρυσσε, τῆς βουλῆς οἱ δὲ δυνάμει πατριάρχης τοῦτο ποιῆσαι. Ex quo vides, SC. aliquod fuisse ejus rei, sive legem. Legibus nomina a Consulibus: et Consul suffectus prioris anni L. SÆNIUS in monumentis. Vertranium ergo, qui *Scniam* reposituit, non audiemus. LIPS. Non SC. sive legem: sed SC. et legem. Monum. Ancyr. Pilæ prioris tab. 2. init. *Patriciorum numerum auri Consul quintum jussu Populi et Senatus*. Nam legem non Tribunitiam semper præcedit SC. scriptoresque modo legem solam, modo SC. modo utrumque memorant, positoque uno, semper alterum intelligendum, neque ullo modo dissensus inter scriptores fingendus, aut ipsi reprehendendi hoc nomine. Vertranii conjecturam sequitur Hotomannus de Leg. Rom. 1, 1. ERN.

[*Multo gaudio Censoris inibantur*] Sic MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. Puteol. Rhen. Ald. aliaque. Sed cod. Farn. edd. Ber. Alciat. *Casaris*: male. Vid. c. 13. ERN. Grut. volebat *mutuo gaudio*.

[*Mitem et recens repertam*] Repertam ab Augusto. Habes in Dione 52, 42. in extremo. LIPS. Adde Sueton. Aug. 35. ERN.

[*Ex severitate prisca*] Hallucinor, aut scribendum vix addita, *haud ex severitate*. Sententiam eam esse, id mihi certum. Hæc ita scripseram: sed ecce Pichena ex Flor. vere emendat, *repertam quam ex*: sententia illa mea, id est (Corneliana phrasi) *potius quam*. LIPS. Plane sic ed. pr. Sed Puteolanus *quandam* induxit, quod Rivius et alii secuti sunt. ERN. Bud. *quam ex s. p.*

[*Jus exuendi ordinis*] Solos Cilicias abite nebulones. Enimvero Latinitas scribi vult *ordine*; aut potius, *exuendi ordinis*. Ita 3, 17. *Piso exorta dignitate in decem annos relegatur*. LIPS. *Exuendi* recepit Ryckius, quem secutus sum. Noster H. 2, 86. *Senatorium ordinem cauerat*: secutus est Broterius. ERN. Bud. *exuendi*.

[*Et excusatos*] Bud. *excusatosque*.

[*Ut judicium Censorum*] Faernus legebat, *ut judicium Censorium*, etc. Sic supra c. 13. *munia Censoria*: sed, quia collegam habuit L. Vitellium, Suet. Vit. 2. infra 12, 4. vulgatum sine libris tentari, non est necessarium. ERN.

[*Patrem Senatus*] Quod imitati sibi sumpserunt Balbinus et Pupienus Augusti. In Nummis: IMP. CAES. PVIEN. MAXIMVS. AVG. Tum parte versa: PATRES SENATVS. LIPS.

sunt civium LXIX centena, XLIV millia. Isque illi finis inscitiae erga domum suam fuit: haud multo post, flagitia uxoris noscere ac punire adactus, ut deinde ardesceret in nuptias incestas.

XXVI. Jam Messallina, facilitate adulteriorum in fastidium versa, ad incognitas libidines profluebat; cum "abrupti dissimulationem" etiam Silius, sive fatali vecordia, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus, urgebat. "Quippe non eo ventum, ut senectam Principis opperirentur: insontibus innoxia consilia; flagitiis manifestis subsidium ab audacia petendum: adesse conscios, paria metuentes. Se caelibem, orbem, nuptiis, et adoptando Britannico paratum: mansuram eandem Messallinae potentiam, addita securitate, si praevenirent Claudium, ut insidiis incautum, ita irae prope- rum." Segniter hae voces acceptae, non amore in maritum; sed, ne Silius summa adeptus sperneret adulteram, scelusque, inter ancipitia probatum, veris mox pretiis aestimaret. Nomen tamen matrimonii concupivit, ob magnitudinem infamiae, cujus

LXIX centena, et XLIII millia] Convenit cum Cassiodori ratione sexaginta novem centena millia exprimentis; cum libris haud plane convenit, e quibus Vatic. ille fides exprimere videtur *quinguenta octo centena et octogintaquatuor millia et LXXII*. Nec miremur de granditate numeri; cum jam tunc sub Augusto (nondum tot populis in civitatem acceptis) censa reperiam *quadragies centena millia*. Lapidis inscriptio quam obtrudunt, TEMPORIBVS CLAVDII TIBERII FACTA HOMINVM ARMIGERVM OSTENSIONE IN ROMA SEPTIES DECIES CENTENA MILLIA LXXXVII. parum vera aut fida mihi est: et tamen, cum de his saltem, qui arma ferrent, agat, nihil nobis obstat. LIPS. Ed. pr. LVIII. LXXXIII. LXXII. et sic cod. Flor. sed cod. Agr. pro LVIII. habet LVIII. MS. Guelf. LVIII. LXXII. Ed. Put. LXVIII. centena et XLIII. millia, et sic quoque Rivius Ber. Alc. Rhen. Ald. Atque hinc efflata est ea, quae nunc obtinet, lectio. EBN. In Bud. turbati sunt numeri. Cassiodori ratio nec in ed. Fornerii nec Garetti cum Tacito convenit.

Facilitate adulteriorum] Sic edidi ex ed. pr. ceteras omnes *adulteriorum*. Etsi nihil interest admodum; tamen lectionem ed. pr. praestuli, quod et fecit Broterius. EBN. Bud. *adulteriorum*.

Sive fatali vecordia, etc.] Acidalius vel deleri sive, vel ipse legi vult. Ipse non patitur tamen etiam. Sive sequente an est etiam 14, 59. alias sane sive omittere noster solet. EBN.

Ut senectam Principis opperirentur] Cod. Flor. (et Bud. a r. m.) *senecta pr. opperiretur*, quod recepit Pichena. Ed. pr. *senecta pr. opperirentur*. Sed Puteolanus *senectam* edidit, quod et Spirensis edere voluisse videtur: idque ceteri secuti sunt, atque haud dubie verum est. Res enim pertinet non modo ad Silium, sed etiam ad Messallinam. Saltem legendum *senectam opperiretur*. Mox frustra Acidalius, Heinsius, et Ryckius malunt *flagitii manifestis*: nam et vulgatum sensum bonum habet, nec Tacitus in oppositionibus sibi similis esse solet, ut jam saepe vidimus. EBN.

Flagitiis manifestis] Sic 1, 3. *subsidia dominationi*: ut non sit opus cum Acidalio, Heinsio, et aliis legere *flagitii*, etsi et hoc bonum sensum pareret.

Ne Silius summa adeptus] Sic prim. ed. Beroaldi; nescio an consulto: nam Puteolanum alias sequitur in his libris. Ceteras omnes *summam*, etiam MSS. Rhen. qui e MS. Bud. dedit *summam*, int. rerum: idque Aldus secutus est, ceterique usque ad Lipsium, qui *summa* reddidit. *Summam* etiam MS. Guelf. EBN.

Ob magnitudinem infamiae] Elegantissima gnome, cujus acumen non cepit Ferretus. Explicat unus Seneca ep. 123. (122.) *Nolunt solita peccare, quibus peccandi premium infamia est*: ubi tamen male, et praeter reliquum iudicium, Pincianus, in fama est, legi voluit. Ita autem est: hominibus perditis et ad flagitia projectis, ipsa infamia

apud prodigos novissima voluptas est. Nec ultra expectato, quam dum sacrificii gratia Claudius Ostiam proficisceretur, cuncta nuptiarum solennia celebrat.

XXVII. Haud sum ignarus, fabulosum visum iri, tantum ullis mortalium securitatis fuisse, in civitate omnium gnara et nihil reticente, nedum Consulem designatum, cum uxore Principis, prædicta die, adhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum causa, convenisse: atque illam audisse

voluptas est. Audi Valerium Max. 6, 9. *De mutatione morum: Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemo, neque illecebris tantum, sed etiam ipsa infamia gaudens.* Ubi addo voculam e libro veteri, *neque illecebris ejus tantum*: sententia omnino volente. LIPS. *Prodigos* int. fama. Qui famam prodigunt atque contemnunt, tandem eo amentias veniunt, ut ipsa infamia delectentur, appetantque ea, unde vel maxima infamia veniat. ERN.

Sacrificii gratia Ostiam] Immo rei frumentariae gratia, ait Dio 60, 31. pellicum causa, Victor. Sed sacrificium credo a Claudio institutum rei frumentariae causa, in Castorum aede. Id enim numen ibi cultum, ventorum marisque causa. Ita lego apud Ammianum 19, 10. in summa inopia frumenti, Tertullum qui Præf. annonæ, *apud Ostiam in aede Castorum sacrificasse, tranquillitatemque mare moluisse.* Id sacrum perpetuum fuit, et suspicor a Claudio institutum, qui portum illum celebrem et sanum Ostiæ exstruxit. Celebrabatur sollenni quadam lætitia, mense Maio; ideoque post sæcula Maiuma dictum. Suidas: Μαῖουμᾶς. πανήγυρις ἐγένετο ἐν τῇ Ρώμῃ κατὰ τὸν Μαῖον μῆνα, τὴν παράλιον καταλαμβάνοντες πᾶσιν τὴν λεγομένην Ὀστιάν, οἱ δὲ πρῶτα τῆς πόλεως τελευτῶντες, ἡδονακτεῖν ἤνευγοντο, ἐν τοῖς θαλάττοις ὕδασι ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. Julianus in Antiochico p. 362. Τῶν δ' ἑκαστος ἰδίᾳ μὲν εἰς τὰ δῶπνα καὶ τὰς ἐορτὰς . . . τοῦ Μαῖουμᾶ χρήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὧν αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως οὐδὲς δύνει. Nec aliud intellexit Æthicus in Cosmogr. Tiberis insulam facit inter portam urbis et Ostiam civitatem, ubi Populus Rom. cum urbis Præfecto vel Consule, Castorum celebrandorum causa egreditur, sollennitate jucunda. Ubi vides, Castorum sollenne et Maiumam idem esse. Hanc originem Maiumæ nec incitam, nec alienam a vero puto. LIPS.

Nedum Consulem designatum] Nen-

beneficium Principis exprobrat hic titulus Silio, sed personæ ejus eminentiam respicit, in qua nihil esse poterat obscurum: adeoque magis mirum et minus credibile sit hujus loci hominem ad tantum vecordie fuisse progressurum. Cæterum, quod oratio scabra et rudis Vertranio videtur, id facile vitaveris, si memineris, Taciti verba sic esse accipienda, ut ante *et nedum Cons. des.* intelligamus *et et quemquam*: quasi esset, *tantum ullis mortalium securitatis inesse*: et *in civitate omnium gnara et nihil reticente quemquam, nedum Consulem designatum, cum uxore Principis, etc. convenisse.* His duabus voculis, quas studio brevitatæ auctor noster fecit lucri, per intellectum appositis, nihil hac parte restat difficultatis. GRON.

Qui obsignarent] Int. tabulas dotis, sive, ut mox vocat, nuptiales tabulas. V. Sueton. 26. qui Claudium inter signatores fuisse tradit. De tabulis nuptialibus v. Lipsium ad c. 30. ERN.

Suscipiendorum liberorum causa] Ea formula in nuptiis legitimis sollennis, ad conjugii verum finem. *Nec enim ob aliud*, ait Augustinus de sancta virg. 7. *femina nubit, quam, ut mater fiat*: unde et matrimonium omnis causa dictum. Ideo Græci definiunt, γάμον, σύνθετον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς κατὰ νόμον, ἐπὶ γνησίῳ τέκνῳ σκοπῶ. Et apud Athenienses (ait Isidorus Pelusiota 3. epist. 243): Ἡ συνάρθρα ἡ κατὰ νόμον ἐπ' ἀρετρῶν παίδων ἐλέγετο γένεσθαι. Menander etiam pulchre, apud Clementem Strom. 2. p. 421. Παῖδων σκόπῳ τῶν γνησίῳ διδωμὶ σοὶ Γι τὴν ἑμαυτοῦ θυγατέρα. Et Augustus senile quoddam conjugium injustum pronuntiavit, *quoniam non querendorum liberum causa initum*, ait Valerius 7, 7. In ipsis autem tabulis ea verba solita exprimi. Augustin. De civitat. D. 14, 18. *Quid concubitus conjugalis, qui secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum sit causa liberorum?* Adde et Suet. Jul. cap. 52. LIPS.

Auspicum verba, subisse, sacrificasse apud Deos : discutitum inter convivas : oscula, complexus : noctem denique actam licentia conjugali. Sed nihil compositum miraculi caussa, verum audita scriptaque senioribus tradam.

XXVIII. Igitur domus Principis inhorruerat : maximeque, quos penes potentia, et, si res verterent, formido, non jam secretis conloquiis, sed aperte fremere, "Dum histrio cu-

Auspicum] Bud. *Haruspicum*.

Subisse, sacrificasse] Verbum *subisse*, corruptum judico. Forsitan, *nupsisse*, id est, sollemni luteo flammeo, qui mos nups nuptis, faciem velasse. Scripsi et sensi ita olim : at nunc delibero etiam atque etiam, et ambigo, an subeundi verbum non hic germanum et inter legitima nuptiarum. Quintilianus suspensionem facit in sermone Declam. 24]. *Dicit pars diversa : non fuisti uxor : non subisti cum illo.* Legerim, *non subisti*. Et subitionem hanc intelligam, sive cum deducta subiret mariti domum ; sive de jugo : modo is ritus tamen satis certus. LIPS. *Subisse verba* videtur dici, cui alius *verba praeivit*. v. Obs. 2, 4. GRON. Quod satis probabiliter disputatur ibi. Et priori Lipsii conjecturae favet primo locus e Declamatione, ubi hodie e MSS. legitur *nubisti*. V. ibi Schultingius : deinde, quod verbo nubendi in ea re etiam utitur Suetonius, nec credibile satis, Tacitum sollemnissimum ritum, cum ceteros memoraret, omisisse. Ceterum post *Deos* colon posui, ut est in edd. primis, et mox bis. EBN. Heinsius deesse quid putat, ut *templa subisse*. Bip. vel *nupsisse* legendum putant, vel intelligendum *subisse* velum nuptiale.

Discutitum inter convivas] Et quidem forma nuptiali : quae volebat, ut nova nupta in gremio mariti jaceret. Morem eum exprimit Juvenalis 2, 119. — *ingens Cana, sed et gremio jacuit nova nupta mariti* : quasi ecce id inter sollemnia nuptiarum. Apuleius de nuptiis Psyches Met. 8. *Accumbebat summum thorum maritus, Psychen gremio suo complexus*. Ideo recte in Catullo 61, 171. *Adspice intus ut accubans Vir tuus Tyrrio in thoro Totus immineat tibi*. Nec recte magnus ille censor, quem unum aemulor mirorque, *adspice intus*, emendavit. Imusne in illo geniali suo epulo maritus ? imo summus, vel Apuleio teste. Intus accubare, ut intus canere. Interior autem maritus, respectu sponsae ad quam hic sermo. Siquid tamen mutandum, legerim, un-

ctus ; qui mos Romanis in omni convivio solenni. LIPS.

Tradam] Magis pro mente, *trado* : jam enim illa incredenda scripsit. LIPS. Ferri potest, si pro conjunctivo praesentis accipiat. Si quid mutandum, malim, *tradiderim*, e quo, per compendium scripto, *tradam* fieri potuit. LIV. 1, 46. pluribus tamen auctoribus *filium ediderim* : et sic centies idem et alii. Nam cur *trado* in *tradam* mutarint librarii, vix intelligi potest. EBN.

Verteant] Bud. *verterentur*.

Dum industria cubiculum] Regem olim feci, qui emendasset hunc locum : itaque concursum a multis ad coronam, et non unus mihi indicavit scribendum : *Dum histrio cubiculo Principis occultatur, dedecus* ; verissime : intelligi enim Mnesterem illum Pantomimum, qui diu in deliciis Messallinae. Libri scripti non longe abeunt ab hac lectione, *dum instruo cubiculum Principis exultavero, dedecus*. Possis extrema item scribere, *cubiculo Principis exsultat, vere dedecus*. LIPS. Simplicissimum, *dum histrio cubiculum Principis exsultaverit, dedecus quidem illatum, sed excidium procul abfuisse*. Illud Salmassii eruditum, *exsultare esse exorchiadai*. Quod melius intelliges, ubi consideraveris, quae vir insignis Hen. Savilius notavit ad Chrysostomum in Psalmos, eo verbo usos veteres, Andocidem, etc. et recentiores Lucianum, Plutarchum, Chrysostomum, pro *καίλασχοναι*, *ἐξορχίζω* metaphoram sumpta ἀπὸ τῶν ἐκπομπῶν τῶν μυστήρια, ut idem sit τῷ Χρυσόστομῳ ἐξορχίσασθαι τὴν πολιτείαν τὴν πατριάν, quod Maccab. 1. βεβλήσας τὰ σάββατα καὶ ἱερὰς καὶ μὴ γενῆαι ἄγλασμα. Quamquam ipsum illud ἐξορχίσθαι τὰ μυστήρια etiam translatum putem : et omnia ista dici ex eo, quod saltabatur in scena, ita ut ἐξορχίσθαι τινὰ εἴη καμφοῖν. Proprie exsultantur οἱ καμφοδοῦμενοι et τὰ καμφοδομένα : quemadmodum saltatur fabula, Cyclops, Niobe : quemadmodum canticum desaltatur (ut ap. Suet. Cal. 54). Quae ab histrionibus et mimis in pulpito representantur ; publicantur uti-

biculum Principis insultaverit, dedecus quidem inlatum; sed discidium procul abfuisse: nunc juvenem nobilem, dignitate formæ, vi mentis, ac propinquo Consulatu, majorem ad spem

que atque invulgantur; inde *ἱεργιστά* τὰ *μυστήρια* dicuntur *οἱ ἱεραγούργοι*; Sed et derisui sunt ac ludibrio: inde *ἱεργιστά* τινὰ est *ὀβριζέειν, προπηλακίζειν*. Hinc etiam Tacitus sumsit, ut diceret *causatori* ab histrione *cubiculum Principis*, id est, infamari, inhonestari, contaminari, conspurcari: quorum verborum aliquo aut simili usus fuisset, si de quovis alio homine quam scenico loqueretur. Artificium hominis et genus vitæ impetrarunt, ut hoc verbum mallet, qui ubique decora personis animadvertit et tribuit. Nec Lucilius aliter multo videtur dixisse apud Nonium 4, 178. *debelles me atque deuras, exultes, sollicites*. Dum histrio cubiculum Principis poluit et in eo quasi in scena exultat, *dedecus quidem inlatum*. Intellego *domui*. Itaque placet *excidium*, non *dissidium*, non *discidium*. Et hoc ipsum *excidium* grandius quam *exitium*. Horatius ode 3, 16, 11. *concidit Auguris Argivi domus ob lucrum Demersa excidio*. GRON. Hæc erudite disputari non negem; sed tamen nondum moverunt, ut me conjecturæ meæ, quæ, cum primum locum hunc consideravi, venit in mentem, et quam postea Franc. Medicis jam tributam reperi apud Pichenam, me penituerit; *dum histrio cubiculum Principis persultaverit*: nam hoc quoque verbum est contumeliæ indicandæ usitatum, et ab artificio hominis non alienum. Vide supra c. 9. quamquam ad contumeliam respici non est necessarium, ut mox videbimus. Simile illud Catull. ep. 29. *Et ille nunc superbus—perambulabit omnium cubilia*: et ep. 6. *lecti argutatio inambulatioque*. Ubi *argutatio* non de crepitu lecti cum Statio intelligenda, sed eodem fere sensu, quo *inambulatio*. *Argutatio pedum* v. c. est saltantium, ut *fullones* etiam dicti in fragm. veteris scriptoris (Titinnii) apud Nonium 4, 34. *pedibus argutari*, quod haud dubie a saltatoribus ductum. Sic *argutæ digitorum*, de molliori et nimis artificiosa gesticulatione digitorum apud Cicer. in Orat. c. 18. et *arguta manus* de Orat. 3, 89. Gell. 1, 5. *manus inter agendum argutæ admodum est gestuosa*. In Salmasii et Gronovii ratione non modo est aliquid ad sensum contorti, sed etiam *ταυτολογία*. Nam si *exsultare cubiculum Principis* est infamare, pol-

luere; quorsum sequitur demum *dedecus allatum*? Nonne hoc ipso patet, in verbo præcedente dedecoris rationem habendam non esse? Itaque non indignor Pichenæ, qui *persultaverit* recipit. Sed age varietatem lectionis indicabimus. Cod. Flor. *histrio et exsultavero*. Reg. *instruo, exultavero*. Agr. *inservit c. p. adulterio*. Ed. pr. *instruo c. p. exultavero*. MS. Guelf. ed. Puteol. *industria c. p. occulit adulteros*: quod omnes secuti sunt ad Pichenam usque, qui dedit, ut supra dictum est. J. Fr. Gron. *histrio—exultaverit*, quod Ryckius servavit. Conjecturis aliis onerare librum nil attinet. Vulgatum quomodo explicet Gesnerus, v. in Thesaur. L. L. in *exultare*. Aliiter quoque Gronovium olim intellexisse hunc locum, patet e nota ad Liv. 29, 6. ERN. Groslet. in Syll. Burm. t. 1. p. 3. lectionem Puteolani tueretur. Rhen. in Bud. adfuisse perhibet *inclusionem* in. Mihi manifesto adparet, scriptum fuisse, *industria c. p. exultavero*; unde r. m. fecit, *inclusa in cubiculum principis exultat cum adultero*. Bip. legunt *insultaverit* l. e. invaserit, ut ap. Ter. Eun. 2, 2, 54. vel ludibrio sibi habuerit, ut A. 4, 59. Sic et Hiller. Rac. 7. Levis hæc mutatio planum sensum reddit.

Sed excidium] In Flor. est, *sed et scidium*: e quo Pichena *dissidium*. Sed profecto plus quam *dissidium* hic timebatur, et *exitium*, atque extrema. LIPS. Bud. *excidium*. Tac. videtur scripsisse *excidium*. Lall. præfert *discidium*, ut c. 30. Sic et Bip. quos sequi lubet.

Dignitate formæ, juvenia] Ita lego, non *forma*. Dignitas formæ proprie de viris, uti notat vetus litterator Agrætius (ap. Putsch. p. 2269.) illud, *juvenia*, suspectum facit Vatic. qui refert, *Vimentis*. Ex quo Palmerius deductum legebat, *vi mentis*. LIPS. *Vi mentis* est in cod. Flor. Ed. pr. *jumentis* corrupte pro *vi mentis*: ut mox *dejunctum* pro *devinctum* ibidem expressum est: unde natum videtur *juvenia*, ut Puteol. et ceteri, donec Pichena *vi mentis* edidit, quod tamen et MSS. habent. *Forma* MS. Guelf. omnes vet. edd. ad Lipsium usque. ERN. Bud. *forma*. Idem habuerat *vimentis*, unde factum *juvenia*.

accingi: nec enim occultum, quid post tale matrimonium superesset." Subibat sine dubio metus reputantes, "hebetem Claudium et uxori devinctum, multasque mortes jussu Messallinae patratas." Rursus ipsa facilitas Imperatoris fiduciam dabat, "si atrocitate criminis praevaluissent, posse oprimi damnatam ante quam ream. Sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur, utque clausæ aures etiam confitenti forent."

XXIX. Ac primo Callistus, jam mihi circa necem C. Cæsaris narratus, et Appianæ cædis molitor Narcissus, flagrantissimæque eo in tempore gratia Pallas agitavere, "num Messallinam secretis minis depellerent amore Sili, cuncta alia dissimulantes:" deinde metu, ne ad perniciem ultro traherentur, desistunt: Pallas, per ignaviam; Callistus, prioris quoque re-

Mortes] Sic Lactant. *de mortibus persec.* Aristoph. Plut. v. 483. *Σωτῆρος; εὐνοῖα.*

Sed in eo etc.] In eo abest ab ed. pr. Ceteræ omnes habent. Mox pro *utque* puto legendum *neque*: alias dura ellipsis statuenda. Sensus enim est: hoc modo timendum et cavendum esse, ne Messallinae defensione audiretur a Claudio, neve, etiam si non defenderet crimen, sed confiteretur, tamen deprecanti et culpæ veniam oranti, facilem se præberet et exorabilem. Si *utque* est a Tacito, intelligendum *timendumque ut c. a. etc.* vel *efficiendumque ut.* ERN. Bud. *utque.* Broter. legi vult *utique*, certe, omnino. Bip. reddunt *per et quomodo*; sic *τῷ* verti *discrimen* jungitur ap. Quintil. β. 1, 37.

Circa necem Cæsaris narratus] C. Cæsaris Caligula; cujus necis conscius particepsque fuit hic libertus, narrante Josepho 19, 1, 10. Scilicet autem, Tacitum hoc narrasse in libris, qui de Caligula. LIPS. *Circa necem* MS. Flor. Edd. omnes ad Pichenam *circa mortem*. Mox C. Cæsaris legendum, quia Cæsar simpliciter dici solet Dictator, cum aliis viris doctis credo. ERN. Bud. *necem.* Appianæ cædis molitor] Vide Sueton. 37. in cujus verbis, *Nec multo post ex composito irrumperet Appius nuntiatus, qui pridie ad id temporis ut adesset, præceptum erat: quasi plane representaretur somnii fides, accessi statim, ac mori jussus est, menda est.* Quo enim accessi jubetur, qui jam aderat? Non fugit Torrentium qui ex libris legit, *accessi*, pro accusari, ut interpretatur. Mihi, *arceri*, verum videatur; ut exclusum eum a Claudio in-

telligamus, nec admissum. Transcripserim etiam, *arceri, ac statim mori.* Historiam pete a Dione 60, 14. LIPS.

Eo in tempore] Ita Flor. Guelf. ed. pr. Vulgo, *eo tempore*, inde ab ed. Puteol. restituit Pichena. ERN. Bud. *in eo tempore.* Sic 13, 47.

Num Messallinam secretis] Obscura examinanti, nec scio an satis nexa. Sententia videtur, deliberasse libertos bifariam: primo, an ad Claudium deferrent, quæ pars prævit: hic jam, an ipsam Messallinam secreto de Silio monerent, alia adulteria dissimulantes. Destitere ab utroque alii: *Narcissus perstitit*, sed in sententia priorē, id est de Claudio admonendo. LIPS. MS. Guelf. non, male: v. ad c. 24. Mox ed. pr. *ultra* male pro *ultro*. Sed hæc verba crebro etiam in MSS. confusa sunt. Sensus: ne non modo nihil proficerent, sed insuper etiam perirent. ERN. Bud. *ultra* a r. m.

Prioris quoque regie] Sub Caio, apud quem in gratia potentiaque fuit. Dio, ubi de Domitio Afro 59, 19. Et eleganter Seneca ep. 47. *Stare ante limen Callisti dominum suum vidi, et eum, qui illi impegerat titulum, qui inter redicula (rejcicula) mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi.* Sed fuit non minus magnus apud Claudium: estque ille ipse, cui Scribonius Largus medicus ejus ævi opus suum inscribit, et appellat C. Julium Callistum. LIPS. *Acricibus* MS. Guelf. edd. pr. Puteol. Riv. Beroald. Alc. *Acricoribus* Rhen. Ald. etc. *Acricibus* restitui, ut volebat etiam J. Gronovius. *Acricoribus* est e conjectura, ducta a consuetudine Taciti. Mox Guelf. *perstitit*: similem confusionem supra notavimus. ERN. Bud. *acricoribus*.

giæ peritus, et potentiam cauti, quam acerbis, consiliis tutius haberi. Perstitit Narcissus, et, solum id inmutans, ne quo sermone præsciam criminis et accusatoris faceret, ipse ad occasiones intentus, longa apud Ostiam Cæsaris mora, duas pellices, quarum is corporibus maxime insueverat, largitione ac promissis, et, uxore dejecta, plus potentiae ostentando, perpulit, delationem subire.

XXX. Exin Calpurnia (id pellici nomen), ubi datum se cretum, Cæsaris genibus prostrata, "nupsisse Messallinam Silio," exclamat: simul Cleopatram, quæ idem opperiens adstabat, "an comperisset?" interrogat: atque illa adnuente, "cieri Narcissum," postulat. Is, "veniam in præteritum petens, quod ei cis Vectium, cis Plautium dissimulavisset, nec nunc adulteria obiecturum," ait: "nec domum, servitia, et cete-

Et solum id inmutans] MSS. Flor. Reg. et, quod habet etiam ed. pr. Puteol. edidit et, quem secuti sunt Beroaldus, Riv. Alciatus, Freinsh. Gron. Rhezanus deleuit et, secutis Aldo, Pichena, Lipsio, Ryckio, nec est in cod. Agr. Mihi et verum videtur, tum propter liberos, in quibus est et MS. Guelf. tum propter consecutionem. Si et deletur, debet esse punctum ante ipse, ut est in vet. edd. neque solum in iis, qui et non habent, et ed. Beroaldi, ut ait J. Gronovius, sed etiam ceteris, ed. pr. Puteol. Sed quis non sentit, frigere jam rō ipse, quod sic non ponitur, nisi in oppositione aut distributione: quamquam ne sic quidem satis recte positum est, nisi ante legas vel facerent, vel, ne—præscia—fuerit. Jac. Gronovius vult at: quod mihi non placet. ERN. Bud. ut.

Quarum is corpori] Vatic. corporibus. LIPS. Sic et ed. pr. Recepi: aliae omnes corpori. ERN. Bud. q. is corporibus assueverat.

Cis Vectium, cis Plautium] Emendavi præeunte Vaticano, qui habebat, *cis Vecticis Plautio*. Et vere. Duo enim famosi in hac Messallina et quasi primorum ordinum adulteri, Vectius Valens et Plautius Lateranus; quos tamen dissimulasse, et siluisse se dicit. Sed, an magis pro hac sententia, *his Vectium, his Plautium*? An, circa Vectium? Non accusatos quidem illos, aut certe iterum excusatos, sequentia etiam dicunt. Ceterum famosi, ut dixi, hi adulteri. De Vectio, mox noster, et Plinius de medicis 29, 4. *Exortus mox est Vectius Valens, adulterio Messallinae Claudii Cæsaris nobilitatus*. Item Scribonius Largus c. 22. *Hoc medicamentum Apuleii Celsi fuit, præceptoris*

Valentis et nostri. De Plautio mox, et 13, 11. *Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallina ordine remotum reddidit Senatui*. At viri docti desperatam hujus loci restitutionem ceasebant; cum vulgo esset, *cis Vectium Plautium*. LIPS. Scribendum, quod ei cis Vectios, cis Plautios dissimulavisset. Quid? patrat, sed instantia, neque ultra tales et hanc feditatem excurrentia Messallinae adulteria. Quam vocem differt in membrum sequens. Particula *cis* idem vult quod *intra*. Sic *cis Tiberim*: sic Plauto Most. 1, 1, 17. *cis paucas tempestates*. Ut mox 12, 22. *Vis Agrippinae citra ultima stetit*. Veniam peto, Cæsar, inquit, quod tacui, dum Vectiis, dum Plautiis moechis contenta fuit Messallina, dum intra hos et horum similes libidinem stetit GRON. Ut Lipsius e Vat. laudat, ita est in ed. pr. Sic etiam citat scripturam cod. Flor. Pichena. Sed J. Gronovius testatur, ibi esse *cis Vecticis* (ap. Pich. *Vecticis*) Plautio. Cod. Agr. *Cincios, Vectios, Plautios*. Unde conjiciebat Heinsius *Cincios*. Utrum *Cincios*, an *Titios* e c. 35. an aliud quid hic legendum sit, non dicam; ceterum hanc lectionem optimam puto. Illa *cis Vectium* etc. sunt sane duriora: hæc facillima. Broterius edidit *Titios, Vectios, Plautios*: et mox, *nec nunc Silio a. o. e vestigiis* ed. pr. quæ habet *simul*, quod sane placet. Nam ad eum ista pertinere res docet. Itaque certe ad eum ista referenda sunt. ERN. Bud. *cis vecticio plautio*. Bip. conjiciunt, *quod incesta uxoris flagitia dissimulavit*. nomenclationem quippe nec esse plenam, nec bene respondere sequenti *nec nunc*.

Ne domum, servitia, et ceteros for-

ros fortunæ paratus repositere : frueretur immo iis : at redderet uxorem, rumperetque tabulas nuptiales." "An discidium," inquit, "tuum nosti? nam matrimonium Silii vidit populus et Senatus et miles: ac, ni propere agis, tenet urbem maritus."

XXXI. Tum potissimum quemque amicorum vocat : primumque rei frumentariæ præfectum, Turranium, post Lustum Getam, Prætorianis inpositum, percunctatur. Quibus fatenti-

tunæ paratus repositere] Contaminatissimum locum Ferretus esse vult; qui mihi castus, purus. Invidiosa concessione libertus: Fruatur sane, inquit, Silii domo tua, servis, veste, et gaza omni regia, (nam hæc tralata ab adultera ad Silium, notante etiam Dione, 60, 31.) reddat saltem uxorem. LIPS. Freinsheimius legi vult, nec—repositere. Verum puto. Paratus jam in ed. pr. non demum Rhenani. Puteolanus dedit apparatus, quod exhibet Guelf. et ed. Bix. ERN. Bud. paratus. Freinsih. emendatio placet et Bip. imo sic jam Acidalius. Paratus occurrit c. 12.

Frueretur immo etc.] Ed. pr. habet, frueretur immo et his: redderet uxorem. Puteol. autem edidit, quod nunc obtinet, f. i. iis, et redd. Si satis commode hic intelligi posset et his, præferrem lectionem ed. pr. Redderet uxorem, haberet majorem vim, meo sensu, absolute dictum. Sed quid est, quod Silium præter ista frui vult? Itaque frueretur immo iis vel hic verum puto. Ceterum hic quoque correxī sed. Vide supra ad c. 23. similima hic ratio. Scio, pluribus locis Taciti et prope idem esse, quod sed, ponique, ubi alii sed dicant, ideoque tentanda talia loca negavi. Vide ad 5, 3, 6, 21. Verum aliter est in figura ea, qua hic Tacitus utitur, et c. 23. Erotarius dedit ad is. Sane at bene; sed is, quod e MS. Regio addidit, languet nimis. ERN. Bud. et, rectius at.

Rumperetque tabulas nuptiales] Ad legitimum matrimonii actum tabulæ et signatores adhibiti. Tabulis et dos continebatur, et illa sollennis conjugii causa, liberum querendorum. Juvenalis 2, 119. Signatæ tabulæ, dictum, feliciter! Apuleius Apol. p. 76. ed. Pric. Quod in villa, non in oppido tabulæ sint consignatæ, quarto et ultimo loco objicere. Meminerunt non semel jurisconsulti: et proprio huic rei libro Brissonius, cujus accuratæ diligentiae doctrinæque non a me, non ab alijs quidquam addo. Ut ergo eas tabulæ matrimonio firmando, sic eadem ruptæ, disparando. Juvenal. 9, 75.—tabulas quoque ruperat, et jam Signabat, tota vix hæc ego nocte

redemi. De his tabulis locum accipio, qui in priscis Glossis: Λειτουργίας τῆς γυναικὸς τὴν ἐκδοσὶν τοῦ ἰδίου υἱοῦ ἀφῆρησθαι ἀπὸ τῆς, αὐτὸν τὴν υἱὸν ἰδίον εἶναι, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀνήκειν τὴν ἐκδοσὶν, ἡγήσατο ἄλλοις ἀπεκρίθη γυνή, ῥωμαϊκῇ αὐτὴν γεγενησθαι, καὶ δέλους μὴ γεγράφθαι, γάμους δὲ μὴ γεγονέναι. μὴ δυνηθέντος οὐκ αὐτὸς ἀποδοῦναι υἱὸν ἰδίον εἶναι, περὶ δὲ ἐπράττετο, ὅπως μὴ εἴη σὺς υἱός, τὴν ἐκδοσὶν ἀπόδοι. LIPS.

An discidium, inquit, tuum nosti?] Et hic Tacitus scripsit, discidium. Numquid scis tibi nuntium remissum? divorcium tecum fecisse Messallinam? GRON. Quid opus verbis? Ed. pr. habet discidium: unde restituimus. Ceterum etiam an mihi fingere videtur. Fortius foret non. ERN. Bud. et Agr. discidium.

Potissimum amicorum] Aut potissimos legendum, aut quemque addendum, dudum, et vere monuerunt viri docti Lipsius, Mercerus, Freinsih. ERN. Item Acidalius. Cod. Agr. potiss. quemque, teste Heinsio.

Rei frumentariæ Præf. Turranium.] Dixi aliquid ad 1, 7. et videtur primus in hoc munere fuisse. Tamen ambigo de tota hac sententia, et ne verius legi: Tum potissimos amicorum vocat, primumque rei fr. Præf. hac mente: vocat præcipuos amicos, ac primo Turranium, deinde Getam. LIPS. Turranium jam ed. pr. non primus Rhenanus. Puteol. Turranus. ERN. Bud. Turranium.

Lustum Getam] Id illi verum et gentile nomen, non Lucium, aut Lusium. Duo autem hoc tempore Prætorii Præfecti, Lusius Geta et Rufus Crispinus LIPS. Lusius h. l. ed. pr. at 12, 42. L. Geta. ERN. Bud. Lusium.

Quibus fatentibus tum c. c.] Libri mei scripti tacentibus. LIPS. At MS. Flor. ed. Put. Beroald. etc. fatentibus: quibus edd. omnes MS. Flor. J. Gronquis. Sed tum hic nullo modo ferri potest, nec est in ed. pr. ERN. Bud. fatentibus. Acid. mavult tacentibus, ignaris scil. quid Principi consulerent. Tum non est in Bud.

bus, certatim ceteri circumstrepunt, "iret in castra, firmaret Prætorias cohortes, securitati ante, quam vindictæ consuleret." Satis constat, eo pavore offusum Claudium, ut identidem interrogaret, "an ipse Imperii potens? an Silius privatus esset?" At Messallina, non alias solutior luxu, adulto autumno, simulacrum vindemiæ per domum celebrat. Urgeri præla, fluere lacus: et feminæ pellibus accinctæ adsultabant, ut sacrificantes vel insanientes Bacchæ: ipsa crine fluxo, thyrsum quati-

Ex pavore offusum] Cod. Agr. eo pavoris effusum. Genitivum probat Heins.

Adulto autumno, simulacrum vindemiæ per domum celebrat] Adulto autumno, id est mense Octobri. Itaque etiam in horologio veteri Romæ signatum eo mense, VINDEMIÆ SACRUM LIBERO. Et persuasum mihi, non aliud esse hoc vindemiale festum, quam sacra Liberi, quæ C. Cæsar primus Romæ celebravit; etsi Athenienses mense Novembri celebrasse, in Philostrati 4, 21. legi. De ipsa re, Servius ad Virg. ecl. 5, 29. *Daphnis et Armentas*, etc. Hoc, inquit, aperte ad Cæsarem pertinet, quem constat primum sacra Liberi patri transulisse Romam. Ideo numerus percussus Cæsari, in cuius parte C. VIBIUS RUFINUS, et impressa ara, cui persona histriionis imposita, item thyrsus, et tigris adjuncta; ad memoriam non dubie hujus rei. Lampadius in Heliog. 11. *Cum ad vindemiam vocasset amicos nobiles, et ad corbes sedisset, gravissimum quemque percontari cepit, an esset promptus in Venerem...* Posteaquam senes vidit erubescere, contulit se ad juvenes; a quibus cum audiret ætati congrua, gaudere cepit, et dicere vere liberam (emendo, Liberi: in eo enim lusum, quasi ea libertas vindemialis digna vere Libero Deo) vindemiam esse, quam sic celebrarent. Ferunt multi, ab ipso primum repertum, ut in vindemiarum festo multa in dominos jocularia et audientibus dominis dicerentur. Capitol. in Antonino Pio 11. *Vindemiæ privati modo cum amicis agebat.* Videturque ritus postea Imperii fuisse, ut Princeps extra urbem dies aliquot lasciviret et vacaret huic vindemiali festo. Paullus Diac. De gestis Longob. 3, 12. *Procedente itaque Tiberio ad villam, ut juxta ritum Imperialem triginta dies ad vindemiam jocundaretur, Sophia vocatum ad se Justinianum voluit ad Imperium sublimare.* Idem festum magnam coronam dictum esse, suspicor

ex Tertulliani his verbis de cor. 7. *Sed et alias Liberum principem coronæ plane laureæ... etiam vulgus agnoscit, cum dies in illum sollemnes magnam appellat coronam.* Alia ab hoc festo, ne erres, Liberalia: quæ antiquæ liberæque Reip. et incidebant in xv Kalend. Apriles. De quæis Varro L. L. 5. et Calendarium Romanum. Lips. *Adulto autumno, ut adulta ætate* 2, 23.

Per domum celebrat] Gregorius Tur. 5, 31. *Procedente autem eo ad villam, ut juxta ritum imperialem xxx diebus ad vindemiam jocundaretur.* Gron. Rhenanus, Aldus, Lipsius celebrabat. Ceteri celebrat, quod servavimus, etsi sequitur adsultabant. In tali genere narrandi nulla in temporibus constantia. 2, 65. se excipiunt *onerat, scripsit, firmabat.* MS. Guelf. habet *simulabat.* Ern. Bud. celebrabat.

Femina pellibus accinctæ] Codd. Oxon. Guelf. nebridibus; quod Jac. Gron. doctius, quam pro liberiorum capiti, videbatur. Nebrides, pelles damarum, quibus Bacchæ incingebantur: unde ap. Statium Theb. 2, 664. nebrides et thyrsi junguntur. Sed poetarum illud verbum est, quod aliquis ad marginem codicis sui adscripsit, unde in textum venit. V. ad H. 2, 98. Ern.

Ut sacrificantes vel insanientes Bacchæ] Muretus delet ut insanientes Bacchæ, probatque Acidalius, nescio quare. Nam nebridibus incinctæ sacrificabant Bacchæ, ut scholiastes ad Statii l. c. docet. Ern.

Ipsa crine fluxo, thyrsum quatens, juxtaque Silius, hedera vinctus, gerere cothurnos] Eodem habitu Antonium depingit Velleius, qui Liberum se ferebat 2, 82. *Cum Liberum patrem appellari se jussisset, cum redimitus hedera coronaque velatus aurea, et thyrsum tenens, cothurnisque succinctus, curru velut Liber pater vectus esset Alexandria.* De cothurnis etiam Virgil. G. 2, 8. — *nudatque muto Tinge novo necum direptis crura co-*

ens, juxtaque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos, jacere caput, strepente circum procaci choro. Ferunt, Vectium Valentem, lascivia in præaltam arborem connisum, interrogantibus, "quid adspiceret?" respondisse, "tempestatem ab Ostia atrocem:" sive ceperat ea species, seu forte lapsa vox in præsagium vertit.

XXXII. Non rumor interea, sed undique nuntii incedunt, qui, "gnara Claudio cuncta et venire promptum ultioni," adferrent. Igitur Messallina Lucullianos in hortos, Silius, dissimulando metu, ad munia fori digrediuntur. Ceteris passim dilabentibus, adfuere Centuriones, inditaque sunt vincula, ut quis reperiebatur in publico, aut per latebras. Messallina, tamen, quamquam res adversæ consilium eximerent, ire obviam, et adspici a marito, quod sæpe subsidium habuerat, haud segniter intendit, jussitque, "ut Britannicus et Octavia in complexum patris pergerent." Et Vibidium, virginum Vestalium vetustissimam, oravit, "Pontificis maximi

thurnis. De thyrso, præter alios Justinus ep. ad Zenam c. 6. Ὁσπερ αἱ Βάκχαι διὰ σχήματος εἰρηνικοῦ τὰς λογὰς ἐν τοῖς θύρσοις περιφέρουσιν. Vide et Plinium 16, 62. Athenæus ejusmodi Bacchi insignia in Pyrrhicha saltatione recepta fuisse ostendit 14, 7. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς πυρρήχη Διονυσιακὴ τις εἶναι δοκί, ἐπιμικτωτέρα οὐσα τῆς ἀρχαίας. Ἐγούσι γὰρ οἱ ἐργαζόμενοι θύρσους ἀντὶ δωράτων πορνεῖνται ὃ ἐπ' ἀλλήλους, καὶ νάρθηκας καὶ λαμπάδας φέρουσιν. Ὀρχοῦνται τε τὰ περὶ τὸν Διόνυσον, καὶ τὰ περὶ τοῦς Ἰνδοῦς, καὶ τὰ περὶ τὸν Πανθία. Quæ verba lucem dare volo iis, quæ hic præcedunt, *feminae pellibus accinctæ assultabant, velut sacrificantes vel insanientes Bacchæ.* LIPS. Cod. Oxon. *Crine fuso.* Deinde Guelf. *hedera junctus*, confusione frequenti librariis in istis syllabis. Mox c. 33. idem liber *vis pro jus.* Adde ad 12, 16. 29. ERN.

Ferunt, Vectium] Bud. *Fertur, verticum.*

Ceperat ea species] Si vera hæc lectio, intell. *animum.* Sive ea species animo oblata est prospicientis etc. ERN.

Undique nuntii incedunt] Freinsh. frustra *incidunt*: veluti nimis lento altero. *Incedunt* est crebrescent, repente superveniunt. V. ad 3, 26. Alias et *incidunt* aptum, et sæpe pro *incidere* librarii dedere *incedere.* V. Drakenb. ad Liv. 9, 24. ERN.

Lucullianos in hortos] De quibus initio hujus libri. Tamen et Luciliana prædia reperio, et hic in MSS. constanter hortos Lucilianos. Lapis Romæ (ap. Grut. p. 594.) D. M. CRESCENTIS. NE-

VOL. II.

POTI. FORTVNTATI. CAESARIS N. SER. EXACTORIS. PRAEDIORVM. LVCILLIANORVM. LIPS. Quia haud dubie Luculli horti intelliguntur, de quibus c. 1. quod clare patet e loco Jo. Antiocheni, quem ad c. 37. affert J. Fr. Gron. *Lucullianos* etiam contra libros legendum. MS. Flor. h. l. *Fucillianos*, ut Guelf. infra c. 37. *Lucilianos*, ut ed. pr. a qua non longe abit cod. Bud. *Fulcianos*, *Lucianos.* *Luculliani* horti occurrunt ap. Plut. in Lucull. 81. p. 518. Sed ap. Sext. Rufum et Aurelium Victorem reg. IX. urbis Romæ *Lucullani* dicuntur. V. Ryckius ad h. l. Utrumque rectum. ERN. De cod. Bud. ita cape: hic habet *fultianos*, sed duæ primæ litteræ secundam manum sensere: c. 37. *clare lucianis.*

Dissimulando metu] MS. Guelf. *dissimulato.* Illud melius: dissimulandi metus causa. Flor. Bud. *metum*: male. ERN.

Digrediuntur] Ita Flor. et ed. pr. Ceteri *digreditur.* Illud recte restituit Pichena. ERN. Bud. *digreditur.*

Quamquam res adversæ consilium eximerent] Sic MSS. Flor. Bud. Agric. Guelf. ed. pr. Ceteri scripti et edd. *adimerent.* Illud merito prætuli. ERN. Cf. 13, 15.

Jussitque, ut] Hoc quoque exemplum adscribetur iis, quibus viri docti hanc constructionem verbi *jubere* defendunt. V. Drakenb. ad Liv. 32, 16. et quos laudat et ipse et Dukerus ad 23, 21. ERN.

Vibidium] Bud. *urbidium.*

Vetustissimam] Ubi eadem, quæ

E

aures adire, clementiam expetere." Atque interim, tribus omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium urbis pedibus emensa, vehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat; nulla cujusquam misericordia, quia flagitiorum deformitas praevaleret.

XXXIII. Trepidabatur nihilominus a Cæsare: quippe Getæ, Prætorii præfecto, haud satis fidebat, ad honesta, seu prava, juxta levi. Ergo Narcissus, adsumptis, quibus idem metus, "non aliam spem incolumitatis Cæsaris," adfirmat, "quam si jus militum, uno illo die, in aliquem libertorum transferret: sequē," offert, "suscepturum." Ac ne, dum in urbem vehitur, ad poenitentiam a L. Vitellio et P. Largo

virgo maxima dicitur. Nam ab ætate prærat, et sic dicebatur. Nos in *Vesta*. LIPS. *Vetustissimam* esse, quæ maxima est, facile concesserim, cum plerumque, quæ dignatione ac loco, præcederet etiam ætate, certe annis Sacerdotii. Sed maxima proprie princeps collegii, ut *Pontifex maximus*, *Augur maximus*, *Curio maximus*. In quo Lipsius de *Vesta* cap. 7. nudum latus obicit Gutherio de jure Pontif. 1, 4. qui tamen ipse hac occasione ingerit, quæ nunquam defendet. Quid est enim *Pontifex maximus* dici, quod maximi esset imperii? et nuncupatum a potestate et imperio, quod utrumque maximum legibus Romanis sit assequutus. Nugæ de Pontificum imperio: Sigonio, cui obtreccat, manus dare debuerat. *Maximus* autem, qui primum inter eos locum teneret, collegiumque cogeret atque ei præsideret. Pari judicio *Prætorum maximum* facit urbanum, quem M. Tullius dixerit primum. Verba Cic. in Pis. 1. *Me cum Quæstorem in primis, Ædilem priorem, Prætorem primum cunctis suffragiis Populus Romanus faciebat*. Quemadmodum nullus nuncupatione propria Quæstor est in primis, nec Ædilis prior, ita nec Prætor primus: tantummodo ante collegas se renuntiatum significat. Sed nec in Prætoribus, quales intelligimus, qui jure dicendo præessent, ullus maximus. Majorem et minores novi. Festus: *Majorem Consulem L. Cæsar putat dici vel eum, penes quem fasces sint; vel eum, qui prior factus sit; Prætorem autem majorem urbanum, minores ceteros*. Quemadmodum autem Consul maximus non dicebatur ille major, ita nec major ille Prætor maximus. Sicubi autem occurrit hic titulus, *Prætor maximus* est maximus magistratus. Ut apud Livium 7, 3. *Ut qui Prætor maximus sit, idibus Septembris clavum pangat*. Hunc

ut haberent, Dictator dictus L. Manlius. Olim enim *Prætores*, qui postea *Consules*, a Bruto nempe Tarquinioque ad communicatum cum plebe Consulatum, cum magistratu jure dicendo datum hoc nomen; iis autem, qui antehac *Prætores* fuerant dicti, *Consulum*. Festus in *Prætorii porta*. Livius, quem margini Gutherius allevit, 25, 12. ex vate Marcio Prætorem nominat, *qui jus populo plebique dabit summum*, non *Prætorem maximum*. Nihil magis eum juvat Festi: *Maximum Prætorem dici putant alii eum, qui maximi imperii sit; alii, qui ætatis maxime*. Veriorem esse priorem sententiam liquet ex Livio. Addit: *Pro collegio Augurum decretum est, quod in Salutis augurio Prætores majores et minores appellentur; non ad ætatem, sed ad vim imperii pertinere*. Hoc aut consentit cum illis verbis, quæ supra adduximus; aut ibi *Prætores majores et minores*, ipsi fuere Consules et Prætores: nam imperium minus Prætor, majus habebat Consul, ut ex Messalla refert Gellius 13, 15. Gron. Mox eod. Agric. *adiret, expelleret*. ERN.

Eripiuntur] MS. Reg. *expuuntur*. Ed. pr. *reperiuntur*: ceteræ *eripiuntur*. An *excipiuntur*, vel *egeruntur*? Post forte melius *spem inc. Cæcari*. V. Intt. ad Liv. 1, 36. ERN. Bud. *eripiuntur*. Heins. *excipiuntur* probant et Bip. Hiller. Rac. 8. conjicit *exportantur*.

P. Largo Cæcina] Fratre, opinor, C. Cæcinæ Largi, qui Consul cum Claudio fuit, a. u. 795. et in Consulatu interfectus. Quem intelligit Asconius, in pro M. Scauro: *Scauri domum possidet nunc Longus Cæcina, qui Consul fuit cum Claudio*, scribe *Largus*: et discite hinc, quæ Asconii certa ætas. LIPS. Ryckius putat, Consulem ipsum illum gratiosum intelligi, legendumque C. Largo. Broterius edidit et P. L. C.

Cæcina, mutaretur, in eodem gestamine sedem poscit sumitque.

XXXIV. Crebra post hæc fama fuit, inter diversas Principis voces, cum modo incusaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam conjugii et infantiam liberorum revolveretur, non aliud prolocutum Vitellium, quam, "O facinus! o scelus!" Instabat quidem Narcissus, "aperire ambages et veri copiam facere:" sed non ideo pervicit, quin suspensa, et, quo ducerentur, inclinatura responderet, exemploque ejus Largus Cæcina uteretur. Et jam erat in adpectu Messallina, clamitabatque, "audiret Octaviæ et Britannici matrem;" cum obstrepere accusator, "Silium et nuptias" referens: simul codicillos, libidinum indices, tradidit, quibus visus Cæsaris averteret. Nec multo post urbem ingredienti offerebantur communes liberi; nisi Narcissus "amoveri eos" jussisset. Vibidiam depellere nequivit, quin multa cum invidia flagitaret, "ne indefensa conjunx exitio daretur." Igitur, "auditurum Principem, et fore diluendi criminis facultatem," respondit: "iret interim virgo et sacra capesseret."

XXXV. Mirum inter hæc silentium Claudii: Vitellius ignaro propior: omnia liberto obediebant: "pateferi domum adulteri, atque illuc deduci Imperatorem" jubet. Ac primum in vestibulo, effigiem patris Silii, consulto Senatus abolitam, demonstrat: tum, quidquid avitum Neronibus et

quod in MS. Reg. est a P. L. C. non male. Pro mutaretur MS. Guelf. invitaretur. ERN.

P. Largo Cæcina] Cod. Bud. P. Cæcina.

In eodem gestamine etc.] Id est, gestatoria sella, quæ a Claudio deducta in vulgi usum, ut docui. Sic 14, 4. Gestamine Baulos pervectam. Apparet tamen in uno gestamine plures sellas fuisse, ut hic vides in Narcisso, qui eodem gestamine sellam poscit sumitque. LIPS. Nullam necessitatem video sellæ intelligendæ, cum etiam lecticæ gestamen sit 2, 2. Sed recte Ryckius monuit, carpentum intelligendum. Neque enim quatuor in sella gestatoria sedes, nec in lectica, ut opinor: nec sedes de lectica commodè dicitur. Gestatio quidem etiam de navi, vehiculo, dicitur ap. Celsum 2, 15. Ceterum assumitque cod. Flor. unde lectio vitiosa ed. pr. positus sumitque. ERN. De gestamine v. Schef. fer. de re vehic. Bud. poscit sumitque.

Post hæc] Bud. post hac.

Cum obstreperet accusator] Acidilius et Freinsh. corrigunt obstrepere: et propter structuram orationis, et, quia,

si finite ponere voluisset verbum, obstrepebat dicendum fuisset. Recte. ERN.

Vibidiam depellere nequivit, quia] Quin cod. Flor. Guelf. et ed. pr. restituit Pichena pro vulg. quæ. ERN. Bud. quæ.

Igitur auditurum] Sic MS. Flor. teste Jac. Gron. ad c. 19. Guelf. et ed. pr. quod cur non et hic restituitur, ut ibi? Vulg. ergo. ERN. Bud. igitur.

In vestibulo effigiem patris Silii consulto Senatus abolitam demonstrat] In atrio sive in vestibulo ædium imagines majorum uti hic Silii patris. Sed enim Silius Legatus olim inferioris Germaniæ damnatus crimine majestatis cum uxore Sosia Galla, ut 4, 19. narratum: ideoque et imagines abolita, quas tamen filius restituerat. Criminatur ergo id libertus. LIPS.

Quidquid habitum Neronibus] Lege, avitum: quod monuit me IC. Claudius Chiffletius. LIPS. Sic et Faernus volebat. Confundi ista verba in libris notum est. V. Græv. ad Cic. Or. pr. Cluent. et infra 13, 34. Mox MSS. Flor. Guelf. Bud. et ed. pr. erumpentem, quod restituimus: vulgo prorumpentem. Add. ad H. 2, 70. ERN.

Drusus, in pretium probri cessasse: incensumque et ad minas erumpentem, castris infert, parata concione militum; apud quos, præmonente Narcisso, pauca verba fecit: nam, etsi justum, dolore pudor impediēbat. Continuus dehinc cohortium clamor, "nomina reorum et poenas" flagitantium: admotusque Silius tribunali, non defensionem, non moras tentavit, precatu, "ut mors acceleraretur." Eadem constantia et inlustres Equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum, custodem a Silio Messallinæ datum, et indicium offerentem Vectium Valentem et confessum, et Pompeium Urbicum, ac Saufellum Trogum ex consciis "trahi ad supplicium" jubet. Decius quoque Calpurnianus, Vigilum Præfectus, Sulpicius Rufus, Ludi Procurator, Juncus Virgilianus, Senator, eadem poena adfecti.

[*Cohortium clamor deh. cont.*] In Guelf. et aliis MSS. ap. Broterium hic ordo: *Continuus dehinc cohortium clamor*: melior, ut puto. ERN. Sic et Bud.

[*Inlustres Eq. R.*] Bud. *illustres viros eq. R.*

[*Cupidos maturæ necis*] *Maturæ* deest in Bud.

[*Custodem Silio ac Messallinæ datum*] Quis dederit Silio custodem? Claudius, qui omnium ignarus? Logi. In Vat. est: *custodem Messallinæ dat.* aliena deinde manu adpictum, ac Silio. Lego igitur: *custodem Messallinæ datum*: vel etiam, *custodem a Silio Messallinæ datum*. Alterum quidem verum est, ut hic Titius sive a Claudio adpositus uxori custos, sive a Silio, ut amicæ. Utrumque enim solens Romanis. De maritis, Tibullus 1, 6, 9. *Ipse malus docui, quo posset ludere pacto Custodes*. De amatoribus, Propertius 2, 5, 29. *Quos igitur tibi custodes, quæ limina ponam?* Misellus ille custos, cui id monstrum commissum, quod non Argus cum Mercurio custodisset! Vertranus inexplicabilem locum censet, huius custodem pro exactore interpretetur, scilicet qui mortis poenas exigit. Verum merumque somnium. LIPS. Sine dubio illa, castas imitata, per blanditias hunc *accipit* a marito novo ipsa exegit. Martialis 10, 69. *Custodes das Polla viro, non accipis ipsa*. Tales ille, qui dominam nec vir nec femina servabat adversus Nasonem Am. 2, 3. Juvenalis 6, 347. *quis custodiat ipsos custodes?* GRON. Plane sic MS. Flor. Edd. vet. omnes *custodem Silio ac Messallinæ dat.* Lipsius edidit *datum*. Quod nunc est, Pichena edidit. Mox pro *Urbicum* MS. Guelf. *Vibium*, et *trahi* pro *trahi*,

utrumque male. ERN. Bud. *Silio et Messallinæ dant*.

[*Indicium offerentem*] Bene confessum. Nam indicium, ait in Eunuchō 5, 7, 13. Donatus, proprie est ejus, qui una peccaverit. Asconius ad illud Cic. in Div. ad Q. Cæc. 11. *Quapropter si indicium tibi postulas dari*; ait: *Index est, qui facinoris, cujus ipse est conscius, latebras indicat, impunitate proposita*. Quæ tamen impunitas circumscripta est: quia, ut idem notat, *Certa sunt, in quibus impunitas indicī datur, ut in causa proditiōis, majestatis, et si quid hujusmodi*. LIPS.

[*Et confessum*] Bud. copula caret, quod probat Rhen. In voce *confessum* latere nomen cujusdam e consciis, putat Lall. quod verosimile.

[*Saufellum Trogum*] Vatic. *Saufellum*. Scribo, *Saufellum*: et induxit librariorum illud l longiusculum, ut *L* scriberent. Horum omnium mentio Senecæ in Menippæa de Claudii morte; ubi tamen disjunctim scribe *M. Helvius, Trogus*. Qui hic etiam Traulus, male fortasse in Seneca, *Ser. Trallus*. LIPS. *Saufellum* ed. pr. ERN. Bud. *Saufellum*, quod Lipsii conjecturam firmat: facilis in ea littera lapsus.

[*Trahi*] Bud. *tradi*. Rhen. in *trahi* mutandum suadet.

[*Decius quoque Calpurnianus*] Scripti libri, *Deorius*. Puto, *Decius*: quod nomen et infra invenies. LIPS. *Deorius* ed. pr. Mox *Luncus Virgil.* Guelf. *Juncius*. Glandorpī Onomasticum laudat ex h. l. *Junium Virgil.* nescio, quo libro auctore. Ceterum verum videtur. Mox de *Procuratore ludi* vid. ad 13, 22. ERN. Bud. *Decius q. Calpurnianus vigiliis præfectus...Juncus V.*

XXXVI. Solus Mnester cunctationem adtulit, dilaniata veste, clamitans, “adspiceret verberum notas, reminisceretur vocis, qua se obnoxium jussis Messallinae dedisset. Aliis largitione, aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam: nec cuiquam ante pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur.” Commotum his, et pronum ad misericordiam Cæsarem, perpulere liberti, “ne, tot inlustribus viris interfectis, histioni consuleretur: sponte an coactus tam magna peccavisset, nihil referre.” Ne Trauli quidem Montani Equitis Romani defensio recepta est: is modesta juventa, sed corpore insigni, accitus ultro, noctemque intra unam a Messallina proturbatus erat paribus lasciviis ad cupidinem et fastidia. Suilio Cæsonino, et Plautio Laterano mors remittitur: huic, ob patrum egregium meritum: Cæsoninus vitii protectus est, tamquam, in illo foedissimo coetu, passus muliebria.

XXXVII. Interim Messallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnulla spe, et aliquando ira: tanta, inter extrema, superbia agebat. Ac, ni cædem ejus Narcissus properavisset, verterat perniciem in accusatorem. Nam Claudius, domum regressus et tempestivis epulis delinitus, ubi vino incaluit, “iri” jubet, “nuntiarique miseræ” (hoc enim verbo usum ferunt) “dicendam ad caussam postera die adesset.” Quod ubi auditum, et languescere ira, redire amor, ac, si cunctarentur, propinqua nox, et uxorii cubiculi memoria timebantur; prorumpit Narcissus, denuntiaturque Centurioni-

Mnester] Sic Bud. unde Rhen. male *M. Nestor*.

Obnoxium jussis Messallinae] Commentum femine lepidum. Mimum istum deperibat Messallina; sollicitat. Ille tergiversari, metuiere Imperatorem. Quid ergo, si maritus ipse jubeat? inquit. Et cum marito egit, quasi opera Mnesteris aliqua in re illi usus. Ille vocatum mimum male accipit, jubet in omnibus uxori obediat pareatque. Paruit; et id jussu valere sibi nunc vult ad veniam obtinendam et vitam. Dio 60, 22. LIPS.

Perpulere] Bud. *populere*.

Tam magna peccavisset] Reposuisse se e Budensi pro tam magne peccavisset, Rhenanus ait. At sic et ed. pr. MS. Oxon. *patravisset*: quod non spreverim. *Magna* MS. Guelf. sed sine tam. ERN.

Ad cupidinem et fastidia] Sic MSS. Flor. edd. Puteol. Ber. Alc. Rhen. Ald. Gry. Pich. Gron. Ryck. At ed. pr. Lips. *fastidio*: in ed. pr. et MS. Guelf. est etiam *perturbatus*: male. ERN. Bud. *proturbatus...fastidia*.

Ob patrum egregium meritum] A. Plautii, suspicor, qui Britanniam Claudio subegit. Cf. Agr. 14. LIPS.

Passus muliebria] Simile illorum inventum in Suetonii Domit. 10. *Qui se, quo facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probaverant.* Dii Deaque istos, non corpore non animo viros! Adeo turpior omni morte hæc fuga mortis. LIPS.

Lucullianis in hortis] Jo. Antioch. *Malala*: τῶν μὲν βασιλείων ἑξωθεΐσα, περὶ δὲ τοὺς Ἀσιατικοῦ κήπους πλανωμένη, δὲ ἵνα τὸν δούλου Ἀσιατικὸν μικρῶν πρὸς δὲν ἀπολωλῆσι. GRON.

Tanta] Bud. a r. l. *tantum*.

Verterat perniciem in accusatorem] Sic ed. pr. recte: restituit Rhenanus. Puteol. Ber. Alc. *perniciem*, etiam MS. Guelf. Mox MS. idem *incaluit*, et omnes vet. præter Rhen. quem sequitur Lipsius. Porro *ferunt* abest a cod. Oxon. ERN. Bud. *perniciem* a r. l. Sic *vertere* neutraliter 2, 20. 4, 31. 6, 19. 13, 37. 14, 31.

Temp. epulis] Ad quas temperius a maturius solita hora conveniebatur. V. Cic. ad Att. 9, 1 et 13. Cf. Manutii Quæst. p. ep. 1, 5. et Salmas. ad Vopiscum Flor. 6.

Prorumpit Narcissus] Sic MS. Flor.

bus et Tribuno, qui aderant, "exsequi cædem : ita Imperatorem jubere : " custos et exactor e libertis Euodus datus. Isque raptum in hortos prægressus, reperit fusam humi, adsidente matre Lepida, quæ, florenti filiæ haud concors, supremis ejus necessitatibus ad miserationem evicta erat ; suadebatque, " ne percussorem opperiretur : transisse vitam, neque aliud, quam morti decus, quærendum." Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum inerat : lacrimæque et questus inriti ducebantur ; cum impetu venientium pulsæ fores, adstititque Tribunus per silentium, at libertus increpans multis ac servilibus probris.

XXXVIII. Tunc primum fortunam suam introscepit,

recte. (Sic et Bud.) Nam sequitur *denuntiaturque*. Ante Pichenam omnes *prorupit*. Confusio præsentis et perfecti frequens est in his libris, v. ad 15, 5. Mox ed. pr. *pergressus*, vitiose pro *prægressus*, quod habent edd. Puteol. Ber. Alc. Ryck. J. Gron. denique MS. Fl. idque secuti sumus. MS. Guelf. Rhennanus e Bud. *progressus*, item Ald. Lips. Jac. Gron. male, ut etiam contextus docet : similis confusio infra 14, 13. ERN.

Euodus] Scribendum foret *Euhodus*, ut ap. Grut. 611, 12.

Assidente matre Lepida] Quænam hæc Lepida? Ego vero reperiisse me

censeo famosæ feminæ (Messallinam dico) stirpem et matrem. Suetonius scribit 26. *Post hæc Valeriam Messallinam Barbat Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit* : ubi dissimulant interpretes, quomodo hic Valerius Claudio consobrinos. Dicam ego. Ex L. Domitio et majore Antonia natus est Cn. Domitius, pater Neronis Principis, et item Lepida amita ejusdem, de qua infra. Hæc Lepida est illa ipsa, quæ nupta Valerio Messalla, et quæ hic Messallinæ dicta mater. At Claudius natus ex Druso et minore Antonia, uti clarum. Stemma istud :

	ANTONIA major.	CN. DOMITIUS.	
M. ANTONIUS III. VII.	L. DOMITIUS maritus.	AGRIPPINA uxor.	NERO IMP.
OCTAVIA.	ANTONIA minor.	DOMITIA LEPIDA. VALERIUS MESSALLA maritus.	VALERIA MESSALLINA uxor Claudii.
	DRUSUS maritus	GERMANICUS. CLAUDIUS IMP.	

Vides ergo, Claudium et Lepidam Domitiam (id enim duplex illi nomen fuisse alibi ostendo) vere consobrinos. Atque hac ratione forte maritum ipsum Lepidæ Suetonius dixerit Claudii consobrinum. Tamen tutius putarim legi, *Barbat Messallæ et consobrinas suæ filiam*. Sententia quidem non alia est : et hæc Lepida Neronis amita, Messallinæ mater. Suet. Claudii c. 26. LIPS. In loco Suetonii errasse Lipsium existimat Perizonius in epistola ad Heinsium t. 4. Coll. Burm. p. 801. 802. Sed res ea non est hujus loci. Qui rationem Perizonii cognoscere volent, adeant ipsum. Dissentit etiam a Lipsio Ryckius. ERN. Periz. Lipsio opponit A. 12, 64. ubi *Lepida dicitur minore Antonia genita*. Diversum stemma concinnavit Ryckius.

Neque aliud] Bud. *neque quicquam aliud*.

Morte decus] Placet, *morti*, ut in Veneto. (Riviano.) LIPS. Sic MS. Guelf. ed. pr. Puteol. Ber. Alc. Rhennanus *morte* dedit, quod Aldus secutus est et cett. Mox *cum impetu* ed. pr. quod e MS. Flor. reposuit et Pichena, ut mox *adstititque* : ceteræ vett. *tum et adstitit*. Post ex eodem MS. bene Pichena dedit *at* pro vulg. *ac*. Denique MS. Guelf. *increpitans* ; quod non displicet. Amat Tacitus frequentativa. ERN. Bud. *morti*. Forsan operatum vitio ap. Rhen. legitur *morte* ; nil enim monet. Porro Bud. *tum impetu...astititque...ac lib...et servii*.

ferrumque accepit, quod frustra jugulo ac pectori, per trepidationem, admovens, ictu Tribuni transfigitur. Corpus matri concessum. Nuntiatumque Claudio epulanti, "perisse Messallinam," non distincto, sua an aliena manu: nec ille quæsit: poposcitque poculum et solita convivio celebravit. Ne secutis quidem diebus, odii, gaudii, iræ, tristitiæ, ullius denique humani adfectus signa dedit; non, cum lætantes accusatores adspiceret, non, cum filios mœrentes. Juvitque oblivionem ejus Senatus, censendo, "nomen et effigies privatis ac publicis locis demovendas." Decreta Narcisso "Quæstoria insignia;" levissimum fastidii ejus, cum supra Pallantem et Callistum ageret. Honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, tristitiis multis.

Ictu Tribuni transfigitur] Malim, *transfigitur*. LIPS.

Priv. ac publ.] *Ac Rhen. ex Bud.*

Levissimum fastigii ejus] Hæc cum lineis postumis, corrupta, hiulca, nec juvant aut discrepant libri, nisi quod, *tristitiis inultis*, non *flagitiis*, uti substituisse fatetur Rhenanus. Ego ab ejusmodi ulceribus sanandis, sani hominis censeo, abstinere manum. Nam sine librorum ope irrita abierit Hygia ipsa. LIPS. MSS. Flor. Vatic. duo et ed. pr. *fastidii*, quod ego recipere non dubitavi, convenientissimum impotenti et arrogantis liberto. Gratia liberti non dicitur Latinis, ut opinor, *fastigium*. Nec obstat, ut Ryckio videtur, quod hic laudare Narcissum voluisse Tacitus videatur. Vult dicere, eum honorem Narcissi superbiæ parum satisfecisse, cum in aula primum gratiæ locum teneret. Plin. Pan. 55. *Ut appareat, non superbia et fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris*. Ubi pariter in cod. Vatic. *fastigio* ap. Schwarziū ad h. l. Ceteri scr. (in his Agr. et Reg. Ryckii) et edd. *fastigii*. Enimvero nec sic locum persanatum puto. Quis enim dicat *leve fastidii vel fastigii*? Immo *fastidio vel fastidii* potius legendum. ERN. Bud. *fastigii*, quod Rac. 35. præfert Hiller. Bene quippe id convenire favori, quo liberos ceteros apud Claudium vicerit Narcissus. At potior omnino altera lectio, *fastidii* i. e. arrogantia.

Cum supra Pallantem] Sic in MS. Flor. esse testis J. Gron. scripta per compendium voce *supra*, quod etiam in aliis locis, ut supra c. 16. in verbis *supra cunctos attollatur*, occurrit: sane jam, dejecta Messallina, principem locum tenuit inter liberos potentes. Ryckius edidit *super*. V. ad 12, 9. ed. pr. mox *egeret vitiose pro ageret*. Ceterum ista

in parenthesi accipienda, si *honesta* refertur ad *insignia quæstoria*, ut opinantur; sed vide mox. ERN.

Honesta quidem etc.] Hæc vulgo referuntur ad *Quæstoria insignia*, sed nullo commodo sensu: nec patiuntur sequentia, quæ profecto non orta sunt e Quæstoriis insignibus, omninoque illis Senatus decretis. Primus Ryckius, ut opinor, vidit, esse epiphonema, quale Tacitus, alique historici, solent addere in fine rerum magnarum. Sed ego insuper existimo, hic verba quadam excidisse, quorum in his ratio reddatur, velut: *hæc tum acta flagitiis Messallinae ulciscendis*: aut, *hæc supplicia a Messallina et adulteris sumta*: aut simile quid. Inspiciat lector aliarum talium narrationum clausulas, ut A. 3, 19. inpr. hoc ipso libro c. 26. Nam verba *honesta quidem, sed ex quibus etc.* necesse est habeant aliquid, ad quod referantur; quod hic nusquam est. ERN.

Flagitiis inultis] MSS. fere *tristitiis multis vel inultis*. Vid. notam Lipsii proxime præcedentem. Ed. pr. *tristitiis ultis*, et paullo ante *quis*: Ed. Puteol. et beqq. *flagitiis multis*, nescio unde. Rhen. Ald. etc. *flagitiis inultis*, e conjectura Rhenani. *Flagitiis multis* nullo commodum sensum habet in hoc contextu. Messallina flagitiosa: sed Agrippina facinorosa et scelerata. Itaque præfero *tristitiis multis*: sed id corruptum videtur e *tristitiæ multis*, sive *tristissima multis*. Sensus; Recte quidem Messallina cum adulteris punita: sed ea origo novorum malorum: nam hinc multa nata sunt publice noxia, et privatis tristissima: quæ deinde in sequentibus libris traduntur. ERN. Bud. *tristitiis inultis*. Bip. conjiciunt *tristitiis mutatis* i. e. ut tristibus tristiora succederent. Hiller. Rac. 35. *astutiis multis*.

C. CORNELII TACITI
AB
 EXCESSU DIVI AUGUSTI
 A N N A L I U M
 LIBER DUODECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. 2. Claudius de matrimonio cum libertis deliberat. 3. Agrippina, Germanici fratris ejus filia, aliis prælata, L. Silano, cui desponsa Octavia, insidias struit, 4. administro Vitellio, 5—7. cujus artibus inducti Senatus Populusque infames nuptias probant. 8. Silanus mortem sibi consciscit. Seneca ab exilio redux studiis Neronis præest, 9. cui despondetur Octavia.

10. Parthi Regem Roma petunt Meherdatem, 11. quem, missum a Claudio, Cassius in regnum ducere conatur. 12. Obstat fraus Abgari et 13. Izatis. 14. Victus Meherdates Gotarzi traditur. Hoc mortuo regnum in Vononem, dein Volagesem transfertur. 15. Mithridati, regnum Ponti recipere niso, Romani resistunt et Cotys et Eunones. 16. Uspe urbe capta, 17. Zorsines deserit Mithridatem, qui, 18. supplex Eunoni, 19—21. per eum a Principe veniam impetrat Romamque perducitur.

22. Agrippinæ artibus Lollia cedere Italia jubetur, Calpurnia pervertitur. 23. Salutis augurium. Pomerium Urbis prolatum: 24. et qui olim protulerint.

25. Nero Domitius a Claudio adoptatur auctoritate Pallantis. 26. Britannicus depressus. 27. 28. Colonia in Ubios deducta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. 29. 30. Vannius Suevorum Rex a suis pulsus.

31. In Britannia turbantes reprimunt Ostorius Icenos, 32. Canagos, Brigantes. 33—35. Silurum Regem Caractacum vincit. 36. Is, Romam perductus, 37. mascole Cæsarem adloquitur et veniam impetrat. 38. 39. Britanni vires reparant. Ostorius, obtentis triumphis insignibus, obit. 40. Ei Didius suffectus. Bellum intestinum Venutii et Cartismanduæ.

41. Neroni virilis toga maturatur, posthabito Britannico. 42. Burrus Prætorio præfectus. Agrippinæ adrogantia. Vitellio favet. 43. Prodigia Romæ. Caritas annonæ.

44—47. Bellum Armenios inter et Iberos. Rhadamistus Pharasmanis filius Iberus specie fœderis Mithridatem invadit, vinclis onerat, interimit. 48. Quadratus, Syriæ præses, de ultione deliberat. 49. Pelignus Rhadamistum temere regium insigne sumere hortatur. 50. Parthi Armeniam invadunt. 51. Rhadamistus a suis pellitur. Zenobia conjunx, ab eo vulnerata, ægre servatur.

52. Furius Scribonianus relegatus. SC. de mathematicis. 53. SC. Claudianum de feminis, quæ servis conjungerentur. Adulatio in Pallantem. 54. Felix et Ventidius turbant Judæam. Quadratus quietem reddit. 55. Motus in Cilicia sedat Rex Antiochus.

56. Lacus Fucinus emissus et in eo navale spectaculum, 57. et convivium cum periculo. 58. Nero ducit Octaviam. 59. Statilius Taurus eversus. 60. Procuratorum in provinciis auctoritas aucta. 61. Cois concessa immunitas. 62. 63. Byzantiis tributum ad tempus remissum: ejus urbis situs.

64. Prodigia Claudianæ necis. 65. Lepidæ mors indicta. Narcissi liberæ voces. 66. 67. Claudium Agrippina veneno tollit. 68. Nero primordia Imperii capit. 69. Funus et consecratio Claudii. Gesta hæc annis sex,

C. POMPEIO, Q. VERANNIO, COSS.

C. ANTISTIO, M. SUILIO RUFO, COSS.

TI. CLAUDIO V, SER. CORNELIO ORFITO, COSS.

P. CORNELIO SULLA, L. SALVIO OTHONE, COSS.

D. JUNIO SILANO, Q. HATERIO, COSS.

M. ASINIO MARCELLO, M' ACILIO AVIOLA, COSS.

A. U. 802. A. C. 49.

I. CÆDE Messallinæ convulsa Principis domus, orto apud libertos certamine, quis deligeret uxorem Claudio, cælibis vitæ intoleranti, et conjugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarserant: suam quæque nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare. Sed maxime ambigebatur inter Lolliam Paullinam, M. Lollii Consularis filiam, et Juliam Agrippinam, Germanico genitam: huic Pallas, illi Callistus, fautores aderant: at Ælia Petina, e familia Tuberorum, Narcisso fovebatur. Ipse modo huc,

Deligeret] Lips. *diligeret*. Istud restituit Pichena. Sic et cod. Bud.

Cælibi vitæ intonanti] In MSS. quibusdam *cælibis*: et vellet Pichena, *cælibis vitæ intoleranti*. Illud vulgatum, nescio quo modo, mihi pro moribus et sermone Claudii videtur. Lips. Recte Pichena: quem omnes postea editores secuti sunt. *Cælibis* ed. pr. Ceteræ omnes *cælibi*. MS. Agric. *insolenti*: quæ est glossa rei *intoleranti*. *Intonanti* restituit J. Gronovius, defensione et explanatione verborum promissa, non adlata. Ern. *Intonanti* probat et Urs. Lipsius adv. Lampugno. id tuetur ex Liv. 3, 48. *quum hæc intonauisset*. Ryckium perpetram in suas partes trahit J. Gron.

Ac digna tanto matrimonio] Forte *dignas*. GRON. Frustra, judice Nic. Heinsio Obs. Misc. t. 9. p. 289. et Burm. ad Sueton. Claud. 38. Cic. Tusc. 1, 24. *tam natura putarem vi-*

tam hominis sustentari, quam vitis, quam arboris. Hæc enim etiam *discimus vivere*: non *has*. Sed sæpe de hac re critici, et frequentia sunt exempla in primis apud Græcos. Sed tamen MSS. Flor. Guelf. *dignam*, et ed. Puteol. Beeroald. Rhen. Ald. etc. int. *se*. Livius 1, 47. *defuisse, qui se regno dignum putaret*. Ern. Bip. præferunt *dignam*. Brot. et Lall. *digna*.

M. Lollii Consularis filiam] Non prisci illius Lollii, qui moderator C. Cæsari datus, ne erres, sed filii ejus; qui tamen quando Consul fuerit, ignoro. Tempora suadent, et clarissime Plinius 9, 58. qui hanc Lolliam Paullinam neptem illius Lollii appellat. Lips. *Filiam* abest a Guelf. Ern. Et a Flor. item a Bud. Adjecta videtur ab editoribus.

At Ælia] Sic Rhen. e Bud. prius legebatur *et*.

modo illuc, ut quemque suadentium audierat, promptus, discordantes in consilium vocat, ac "promere sententiam et ad-jicere rationes" jubet.

II. Narcissus "vetus matrimonium, familiam communem," (nam Antonia ex Petina erat) "nihil in Penatibus ejus novum," disserebat, "si sueta conjunx rediret; haudquaquam novercalibus odiis usuram in Britannicum et Octaviam, proxima suis pignora." Callistus "inprobatam longo discidio, ac, si rursus adsumeretur, eo ipso superbam: longequae rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuum æmulatione, et privignis parentis loco futuram." At Pallas id maxime in Agrippina laudare, "quod Germanici nepotem secum traheret, dignum prorsus Imperatoria fortuna, stirpem nobilem, et familiæ Claudiae quæ posteros conjungeret;

Ut quemque suadentium audierat promptus] Muretus, pronus. Non male: sed h. l. facilius *promptus* feram, quam 4, 60. ERN. Acid. *pronus*.

Discordantes in consilium vocat] Sic non modo MSS. Agr. et Reg. ap. Ryckium, sed et Guelf. et omnes vett. edd. quas insperi. Primum *concilium* in ed. Lipsii vidi, in quam haud dubie vitio operarum irrepsit. *Consilium* restituit Ryckius. Frustra illud servavit J. Gron. nixus cod. Flor. Mox ed. pr. *addicere* pro *adjicere* e scr. vetere *adicere*. ERN.

Familiam communem] Muretus *filiam*: probant Acidalius, et Ryckius, Recte. *Familiam* de uno capite dici, nondum reperi. ERN.

Antonia] V. Suet. Claud. 26, 27.

Novercalibus odiis usura in Britannicum] Sic ed. Puteol. aliaque vett. MSS. edd. pr. Lips. Pich. *visura Britannic.* unde Heinsius corripbat, *ursura*, probante Ryckio et Burm. ad Valer. FL 7, 93. ubi, *odiis urgete tyranni caput*. Insolentia participii facit, ut dubitem. MSS. tres ap. Broterium *usuram*, quod ei non displicet. ERN. Bip. *visuram Brit.* Provocant ad Sen. Exc. Controv. 4, 6. *quid alterum novercalibus odiis intueris?* Sed ibi ed. Lipsii, Gronovii etc. et Bip. *oculis*.

Longo discidio] Immo *discidio*, ut supra sæpius. GRON. Sic ed. pr. Puteol. autem *disidio* cum seqq. ERN. MS. Reg. et Agr. *disidio*.

Germanici nepotem] MS. Guelf. *nepotes*, quod defendere licet similibus apud nostrum exemplis. ERN.

Et familiæ Claudiae] Expediri sententia potest: tamen mavelim scribi, *et familiæ Claudie, quin posteros conjungeret*: ut quasi hortantis ea sint liberti. Lips. Ego vero illud, *dignum prorsus Imperatoria fortuna*, Neroni de-

trahi nunquam patiar. Significat enim, dignissimam Augusto lare, dignam Cæsarea domo partem. Deinde accipio quidem Lipsii *quin*, et sagaciter odoratum Muretum puto, non omnia locum suum tenere: sed quem appellavit auctor *dignum Imperatoria fortuna*, eum eodem ordine vocari *stirpem nobilem*, parum acre parumque decens mihi videtur. Scribo autem: *quin stirpem nobilem et familiæ Claudie posteros conjungeret*. Hoc est, magnopere suadere, ut diductam nunc in duas domus primæ nobilitatis gentem revocaret in unam, et Claudii nominis posteros, seque et fratris nepotem, matre illius uxore ducta, Penatibus consociaret, ne matrona felix et probati uteri, ætate habili et indeflexa, conjugio suo quemcumque alium extolleret ac nobilitaret. Sic infra c. 20. *quin arripere oblata et servaret exulem*. GRON. In cod. Agr. est *dignam*: quod merito placet Ryckio. Non enim conveniens videtur, Pallantem destinare Neronem Imperatorem. Reliqua Heinsius sic constituebat: *stirpe nobilem* (sc. Agrippinam) *et familiæ Julæ Claudiaeque posteros conjungere*. *Conjungere* etiam Freinshemio placebat. Nec longe hinc discedit J. Gronovius: *stirpem nobilem etiam Julæ Claudiaeque posteros conjungere*. Ryckius denique: *stirpe nobilem, et familiæ Claudie quæ posteros conjungeret*. Mihi facillimum videtur, quod etiam Mureto in mentem venit: *stirpem nobilem et quæ familiæ Claudie posteros conjungeret*, sc. matrimonio cum Agrippina ineundo. In ed. Puteol. et inde Riv. est punctum ante *stirpem*, quod huic conjecturæ favet; item colon in ed. pr. et aliis vett. ERN. Acid. *Stirpem nobilem et f. Claud. posteros conjungeret*: deleta *quæ*. Sic *stirps nobilis* est Nero. Potius mihi est Agrippina. Recte Bip.

ne femina expertæ fecunditatis, integra juvena, claritudinem Cæsarum aliam in domum ferret."

III. Prævaluere hæc, adjuta Agrippinæ inlecebris, quæ, ad eum, per speciem necessitudinis, crebro ventitando, pellicit patrum, ut prælata ceteris, et nondum uxore, potentia uxoria jam uteretur. Nam, ubi sui matrimonii certa fuit, struere majora, nuptiasque Domitii, quem ex Cn. Ænobarbo genuerat, et Octaviæ, Cæsaris filiæ, moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano desponderat Octaviam Cæsar, juvenemque et alia clarum, insigni triumphalium et gladiatorii muneris magnificentia, protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo principis, cui non iudicium, non odium erat, nisi indita et jussa.

IV. Igitur Vitellius, nomine Censoris serviles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum provisor, quo gratiam Agrippinæ pararet, consiliis ejus implicari, serere crimina in Silanum, cui sane decora et procax soror, Junia Calvina, haud multum ante Vitellii nurus fuerat: hinc initium accusationis: fratrumque non incestum, sed incustoditum amorem ad infa-

monent, si dignum legas, id in contumeliam Britannici dictum fore.

Ne femina etc.] Broterius e MS. Reg. edidit *nec f.* quod narrationem postulare putat. Frustra: non cepit satis sensum V. C. Intelligendum est: verendum esse, ne f. quod genus ellipseos frequens est apud Latinos scriptores. Mox dubium est, utrum *expertæ fecunditatis*, an *expertæ fecunditatis* dederit Tacitus: sed quia in cod. Agr. illud est, et Tacitus libenter constructionem variat, cum Ryckio prætuli. *Expertæ fecunditatis* aliud significat, quam res hic desiderat: nam *expertus* cum genitivo est tritus in aliqua re usu. ERN.

Prævaluere hæc] MS. Guelf. *prævaleres*: mox abest *quæ*, item ab aliis MSS. ap. Broterium. ERN. Et a Bud.

Juvenemque et alia clarum] Ita diserte Vatic. vereque. Transmarina forma sermonis est, *ναίλον τὰ τ' ἄλλα λαμπρόν*, crebrumque apud Latinos, *homo cetera bonus*; et similia: in Agellio, *homo plerique non indiligens*. LIPS. Sic MS. Flor. Sed MSS. Guelf. et alii; edd. vet. *alias*. Mox ed. pr. male insignia. MS. Guelf. *munificentia*. V. ad H. 3, 34. ERN.

Nisi indita et jussa] Muretus, *indicta*. LIPS. Sic et Acidalius, Pichena. At sic oritur tautologia. *Indita* sunt, quæ subjiciuntur, suggeruntur ab aliis. ERN. Heins. *induta*.

Serviles fallacias obtegens] Dubitavi ne prisco verbo scrib. *serviles pellacias*. Apud Lucretium scriptum 2, 559. Sub-

dola cum ridet placidi pellacia ponti: et convenientior huic sententiæ visa ea vox. Non enim tam fraudes erant, quam adulationes humiles et demissæ ad pellicieñdam parandamque gratiam Agrippinæ, ut addit noster. LIPS. Sed adulationes maxime ad fallendum comparantur. ERN.

Serere crimina in Silanum] Sic edd. Puteol. Beroald. Alc. Gronovium, Ryck. quod verum puto. Cetera *ferre*. Vitellius materiam criminandi suggerebat, quod est *serere crimina*, non *ferre*: cujus formulæ loquendi etiam exempla desidero. Confundi hæc verba in libris docet Drakenb. ad Sil. 5, 235. ERN. Rhen. e Bud. *ferre*.

Et procax] Heins. *sed procax*.

Fratrisque non incestum] Vatic. *fratrumque*, quod probro. In reliqua scriptura pendeo animi. Vulgatam si ferimus, sententiam esse volo: tractum in crimen esse non amorem incestum inter fratrem sororemque, sed tantum incustoditum: id est, amorem parum cautum circumspectumque, et qui sine crimine, rapi tamen in crimen poterit. Simillimum illud Plinii ep. 6, 29. *Tutus sum Julium Bassum, ut incustoditum nimis et incautum, ita minime malum*. Siquid mutandum, legerem, *incustoditum sermonem*. Ex Seneca certe clarum, non aliud vere obiectum huic Silano, quam verba adversus sororem nuptialia, et parum cauta. Ait in Ludo de morte Claudii: *Qui, quantum quidem in ipso fuit, damnatum incesti L. Silanum gene-*

miam traxit: et præbebat Cæsar aures, accipiendis adversum generum suspicionibus caritate filiæ promptior. At Silanus, insidiarum nescius, ac forte eo anno Prætor, repente per edictum Vitellii ordine Senatorio movetur, quamquam lecto pridem Senatu, lustroque condito: simul adfinitatem Claudius diremit; adactusque Silanus ejurare magistratum, et reliquus Præturæ dies in Eprium Marcellum conlatus est.

A. U. 803. A. C. 50.

V. C. Pompeio, Q. Verannio coss. pactum inter Claudium et Agrippinam matrimonium jam fama, jam amore illicito firmabatur: nec dum celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductæ in domum patruī fratris filiæ. Quin et incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erum-

rum suum occidit. Oro propter quid? Sororem suam festivissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Junonem vocare: ita enim restitui eum locum nuper. LIPS. Recte omnino. Sic Seneca Medea v. 56. ad Regum thalamos, id est, Regis et puellæ regię. Dein idem v. 59. Scep̄trigeris colla tonantibus, hoc est, Jovi et Junoni. Neque erat, cur penderet animi δ̄ π̄άω in tam comoda explicatione reliqui. Non fœdam et sceleratam libidinem, sed simplicem nimis et incautam, eoque malignæ interpretationi obnoxiam consuetudinem et conversationem arripuit in crimen. Apud Senecam in ludo scribendum: Si mehercules a Saturno petisset hoc beneficium, cujus mensem toto anno celebravit, non tulisset illud. Nedum ab Jove, quem, quantum quidem in illo fuit, damnavit incesti. L. Silanum enim generum etc. Eodem pertinet ibidem: unum abnepotem L. Silanum. Videris, Jupiter, an in causa mala? certe in tua. Vide quæ ibi notavi. GRON. Sic MS. etiam Flor. ed. pr. Idemque voluit exprimere scriptor cod. Bud. qui dedit fratrem. Ceteræ edd. ad Pichenam fratrisque. Fratres dici de fratre et sorore, exempla docent in Gesneri thesauro prolata, et a Benthelio et Burmanno, locis ibi citatis. ERN. Accipiendis] Heins. arripiendis, ut 15, 54. V. et mox c. 6.

Per edictum Vitellii] Nam Censores edicta proponebant. Livius 43, 16. Multis equos ademerunt: in ea re quum Equestrum ordinem offendissent, flammam invidiæ adiecere edicto, quo edixerunt, ne quis eorum etc. Plinius 13, 8. Urbis a. 565. P. Licinium Crassum L. Julium Cæsarem Censores edixisse, ne quis venderet unguenta ero-

tica. Idem 14, 16. P. Licinius Crassus L. Julius Cæsar Censores edixerunt, ne quis vinum Græcum Amineumque octonis æris singula quadrantalibus venderet. Suet. de Rhet. De eisdem interjecto tempore Cn. Domitius Aenobarbus et L. Licinius Crassus Censores ita edixerunt. De quo ante, item Censorium edictum subijciam. Ne quem frustretur, qui edictum, tacentibus aliis, explicat album Censorium cum Senatorum nominibus, quod postquam Augustus publicarit primus, ex eo edictum sit appellatum. Nihil aliis cum Senatoribus; solo cum Silano negotium in hoc edicto Vitellio fuit. GRON.

Jam fama] Distinguunt libri mei, matrimonium, jam fama. Et recte: quoniam ante istos Consules matrimonium pactum. Supra enim scriptum c. 3. quæ ubi matrimonii sui certa fuit. Statim etiam e Farnes. scripseris, deductæ in domum patruī fratris filiæ. LIPS. Sic et MS. Flor. Contra edd. vet. filia deducta. ERN.

Quin et incestum] Sententiam loci censeo: Fruebantur quidem matrimonii bonis Claudius et Agrippina: an non securi? quia et incestum subesse videbatur, nondum firmatis ejusmodi nuptiis; et periculum ne populus, ab exemplo, passim usurparet, publico malo. LIPS. Gerra Siculæ male πολιτικῶν, quæ hic Boxhornius. Freinshemio Catone simus contenti. Claudius haud erat intacti superstitione animi. Immo, quo mente commotior, eo paullo infirmior unus mulorum, eo supersticiosior. Docetque id etiam Suet. in vita ejus 22. Semper autem incesta in prodigiis habita, in expiandis et procurandis, in iis, quibus iram Deorum putabant denuntiari. Reliqua pete a Freinshemio. GRON. Cf. c. 8.

peret, metuebatur. Nec ante omissa cunctatio, quam Vitellius suis artibus id perpetrandum sumpsit. Percunctatusque Cæsarem, "an jussis Populi an auctoritati Senatus cederet?" ubi ille, "unum se civium, et consensui inparem," respondit, "opperiri intra palatium" jubet: ipse curiam ingreditur, summamque Remp. agi obtestans, veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque: "Gravissimos Principis labores, quis orbem terræ capessat, egere adminiculis, ut domestica cura vacuus, in commune consulat. Quod porro honestius Censoriæ mentis levamen, quam adsumere conjugem, prosperis dubiisque sociam; cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus adsuefactus, sed qui prima ab juvena legibus obtemperavisset?"

VI. Postquam hæc favorabili oratione præmisit, multaque Patrum adsentatio sequebatur; capto rursus initio, "Quando maritandum Principem cuncti suaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimonia insignem. Nec diu anquirendum, quin Agrippina claritudine generis antiret: datum ab ea fecunditatis experimentum: et congruere artes honestas. Id vero egregium, quod, provisu Deum, vidua jungeretur Principi, sua tantum matrimonia experto:

Civium et consensui] Delenda copula, vel, quod verius, addenda vox scriptori elapsa, *civium et S. consensui*: id est, Senatus. Ita respondebit Claudii oratio Vitellianæ. Tamen aliquis ceperit (aut jam cepit) quasi esset, *unum se civium, et consensui inparem*: quod ego non probem, nec certe Princeps unus e vulgo civium est: non. LIPS. Vulgatum frustra a Lipsio tentatur aliisque. MS. Reg. ed. Puteol. *consensu*, pro *consensui*, non male. ERN. Intellige *Senatus et Populi*.

Summamque Remp. agi] Scribo, *summamque Republicam*. LIPS. Sic MS. Flor. unde cum Ryckio et J. Gronovio recepi. De forma loquendi *summa Respublica* hodie nota omnia, sed *summa Remp.* idem est. Vide quæ dixi in Clave Cic. in v. *summa*. Nimis viri docti adamarunt observationem de *summa Republica*. ERN.

Orbem ter. capessat] i. e. curet. Supra 11, 34. *iret virgo et sacra capesseret*. Adde infra 15. Mox pro *commune* Guelf. *concionem*. ERN.

Censoriæ mentis levamen] *Censoriæ*, non *Cæsareæ*: ut Acidalius (ex cod. Farn. qui habet *Cæsaris*) et Pichena volunt. Non Censorum erat exigere matrimonia. Censor adiebat solenne jusjurandum: *Tu ex animi tui sententia uxorem habes?* teste Gellio 4, 20. Huc pertinet oratio Q. Cæcili Metelli Nu-

midici, *quam in censura dixit ad populum de ducendis uxoriis*, ut est apud eundem 1, 6. Vel *de prole augenda*, ut inscribit Suetonius, qui et Augustum eam senatui recitasse et populo per edictum notam fecisse scribit c. 89. Itaque Censor uxore legibus ducenda exemplum salubre prodebat populo. Claudius autem non modo forte, sed certe Censor, et post longum intervallum, Augusto, et aliis Magisterio morum contentis. Sueton. 16. *Gessit et Censuram intermissam diu post Paullum Plancumque Censorum*. Quod honestius levamen ei, qui non nomen modo Censoris et officium, sed et mentem, castam illam, sanctam, integram, dignamque Censore unico et morum custode, præstaret? GRON. Mox Guelf. *dubiis sine copula*. ERN.

Non luxui] Cod. Oxon. *luxu*, quod verum videtur; nam sic in dativo libenter veteres, etiam noster. V. Quidendorp. ad Suet. MS. Guelf. *et volupt.* ERN.

Anquirendum] Sic Pich. e Flor. vulgo *inquirendum*.

Vidua jungeretur] Vidua Agrippina, mortuo, sub initia imperii Claudiani, Crispo Passieno, cui post Domitium nupserrat. Plinius libro 16. *Arborem mori eximiam ætate nostra ad-amavit Passienus Crispus bis consul, orator, Agrippinæ matrimonio et Nerone privigno clarus*. Sueton. Nerone: *Verum Claudio imperium adepto, non*

audivisse a parentibus, vidisse ipsos, adripi conjuges ad libita Cæsarum: procul id a præsentī modestia: statueretur immo documentum, quo uxorem Imperator acciperet. At enim, nova nobis in fratrum filias conjugia: sed aliis gentibus solennia, nec lege ulla prohibita: et sobrinarum diu ignorata tempore

solum paternas opes recuperavit, sed et Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. Tamen idem ille Passienus antea maritus Domitiæ sororis Ænobarbi. Quod ex Quintil. colligas 6, 2, 50. Apud Senecam de hoc eodem Natur. Quæst. 4. præf. Crispus Passienus, quo ego nil novi acutius in omnibus rebus, maxime in distinguendis, (omnino scrib. distringendis) et curandis vitiis, sæpe dicebat, adulationi opus esse non claudere ostium, sed aperire; et quidem sic, quemadmodum amicæ solet; quæ, si impulsit, grata est; gratior, si effregit. Iterum scribe, sed operire, id est, leviter obducere, opponere ostium; ne pereat dicto sua Venus. Plusscula etiam in Excurs. A. vide. LIPS. MSS. Senecæ: adulationibus non claudere ostium, sed aperire. Scribendum igitur: adulationi nos non claudere ostium, sed opponere; et quidem sic, quemadmodum amicæ opponi solet: hoc est, non observare aut repagulis firmare, sed sine sera, dempto obice, manibus tantummodo obtendere, vel objectum sustinere ac præstendere. Nam operire, in quo et Gruterus arguitur, ipsum claudere est. Terentius Phorm. 5, 3, 33. Jamne operuit ostium? Noster 3, 15. egressa cubiculo uxore operiri fores jussit. GRON.

Vidisse ipsos] Principe Caio. LIPS. Documentum, quo uxorem] Nugæ oratio: quid enim? non antea Imperatoribus semper uxor? semper. Quid ergo opus ei rei documento? Tu corrige, quomodo uxorem. Id enim vult adulator homo, prodendum esse posteris exemplum, ut Imperator uxorem Senatu suasore et auctore capiat. LIPS. Quicquid obtrectent Lipsio Pichena et Freinshemius, multo magis respicit Latium vetus, statueretur immo documentum, quomodo uxorem Imperator acciperet, quam alterum. Hoc enim vult, tempus venisse, ut exemplum prodatur, idque jam prodi posse, quod respicientes quoque admoniti secuturi Principes discant, qualiter et quemadmodum matronam introducere in Penates deceat Augustum. Adhuc enim nullum exemplum conjugii Cæsarum salubre extabat. Adde quæ scripsimus Obs. 4, 11. GRON. Sic et

Ryckius: recte. Mox Guelf. connubia. ERN. Lamp. quo explicat per secundum quod: non male. In Flor. teste Gron. post Imperator est lacuna; eam Brot. replet verbis fratris filiam; Bip. malunt vacuum ex 13, 44. Acumen in arripi—acciperet notat Pichena. Acciperet scil. ex arbitrio vel consensu populi: sic non necesse est addi quidquam; nec lacunam habet Bud.

Sobrinarum] Sobrinas appellat, tamen palam est, intelligi debere de consobrinis. Quis enim hoc censeat, eos, quos proprie sobrinos legum auctores appellant, arceri inter se nuptiis? nunquam factum. Sed veteres hæc miscabant: vocularum haud æque curiosi captatores. In glossis priscis legas: Ἀνεψίος, consobrinus, sobrinus. Aliibi: Θεία πρὸς μητρί, consobrina. Et Ἐξάδελφος, ex ὁδο ἀδελφῶν Σηλεῖων, consobrinus. Quid, quod Velleius simili libertate, 2, 3. consobrinum Ti. Gracchi Scipionem Nasicam appellat; qui Jurisconsultorum finitione sobrinus sit? LIPS.

Tempore addito percrebuisse] Malim, tempore percrebuisse, rejecta voce quæ glossographum sapit: aut potius invertam, tempore adeo: et id verum puto. De re ipsa Plutarchus auctor in Caussis, quæst. 6. diu apud Romanos sobrinarum conjugia (ἀνεψιάς ipse appellat, et bene vertit Xylander) fuisse invisa: cepisse tamen a levicula causa, quam ipse denarrat, factumque decretum populi, Πᾶσιν ἐξῆναι γαμῆν ἄλλοις ἀνεψίων, τὰ δὲ ἀνωτέρω κεκωλύσθαι. Id est, licere omnibus ducere usque ad consobrinas, supra autem vetari. Hoc quando proprie ceperit, non dicit: satis vetus esse, ex Livio discas; apud quem 42, 34. ita loquitur Sp. Ligustinus: Cum primum in ætatem veni, pater mihi uxorem fratris sui filiam dedit: imo quasi in laudem hoc recenset. Sane conjugia ea deinceps crebra: et sic inter illustres M. Marcellus Juliam Augusti F. duxit, sibi sobrinam; alique plures. Sustulit tamen eas ipsas nuptias Theodosius, de quo Victor. Tantum, inquit, pudori tribuit et continentia, ut consobrinarum nuptias vetuerit, tamquam sororum; permiseruntque iterum Arcadius et Ho-

addito percerebuisse : morem adcommodari, prout conducat, et fore hoc quoque in his, quæ mox usurpentur."

VII. Haud defuere, qui certatim, " si cunctaretur Cæsar, vi acturos" testificantes, erumperent curia. Conglobatur promiscua multitudo, " Populumque Romanum eadem orare," clamitat. Nec Claudius ultra expectato, obvium apud forum præbet se gratantibus: Senatūque ingressus, " decretum postulat, quo justæ inter patruos fratrumque filias nuptiæ etiam in posterum statuerentur." Neque tamen repertus est, nisi unus, talis matrimonii cupitor, T. Alledius Severus, Eques Romanus, quem plerique, " Agrippinæ gratia impulsus," ferebant. Versa ex eo civitas, et cuncta feminæ obediebant, non per lasciviam, ut Messallina, rebus Romanis inludenti: adductum et quasi virile servitium: palam severitas, ac sæpius superbia: nihil domi inpudicum, nisi dominationi expediret: cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur.

VIII. Die nuptiarum Silanus sibi mortem conscivit: sive

norius 1, 19. C. De nuptiis. LIPS. Addito scripti et edd. omnes; et verum puto cum Freinshemio, pro procedente tempore: mox orare cod. Fl. Oxon. ed. pr. et ceteræ ante Rhenanum, qui (e Bud.) rogare substituit. ERN. Plin. 11, 108. addita etate.

Decretum postulat] Zonaras 11, 10. *ἡ φρίσημα τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐξ ἑνὸς Παυλοῦς ἀδελφίδης ἀγνοῦναι.* Ait Tacitus fratrum filias: et stricte capias; non enim licuit sororum. Quod notavit accurate et diffuse, quantum satis est, Cujacius obs. 13, 16. quem non exscribo. Nec sustulit Nerva hoc SC. ut idem vera interpretatione collegit. De Claudii hoc facto Tragicus Octavia 1, 141. *Genitamque fratris conjugem captus sibi Toris nefandis flebili junxit face:* ubi melius leges, *genitamque fratre conjugem captam.* Domitianus imitatus exemplum est, qui Juliam habuit filiam Titi. LIPS.

Taliedius Severus] T. Alledius scribo: et vidi postea ita citare hunc locum Beroaldum. In monumentis præcis (ap. Grut. p. 667, 2.) M. ALLIDI in Juvenali 6, 118.—*tibi habe frumentum, Alledius inquit.* Quod noster unum imitatore sceleris ejus facit; Suetonius dissentit, qui duos c. 26. Noster, credo, non habuit curæ nescio quem recensere libertinum. Vocat etiam Equitem R. quem ille Primiplarem. Nec aberrat, quoniam primi pili comes gradus Equestris. Martialis 6, 58. *Et referes pili præmia clarus eques.* LIPS. Recipere Ryckius et Pichena, et alii: sic

volebat etiam Torr. ad Suet. Claud. l. c. ERN.

Ut Messallina] MSS. tres ap. Broterium et ed. Beroaldi *Messallina*, quod recepit Broterius: non bene: nec enim pendere potest ab obediebant. Sensus est, non per lasciviam illudebat rebus Romanis, ut Messallina fecerat, sed etc. ERN.

Addictum quasi] Arbitrio meo, transponantur verba, *addictum et quasi virile.* Lectioni stabiliendæ (nam ego olim sollicitavi) est, quod apud eundem Tacitum de Mor. Germ. 43. scribitur: *Trans Lygios Gothones regnantur, paullo jam addictius quam ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem.* Nec poenitet tamen prorsus conjecturæ, *adductum*, præsertim quæ firmatur cod. Bud. et Flor. de quo verbo in H. 3, 7. LIPS. *Adductum et quasi* est in MS. Guelf. ed. pr. At Puteol. *additum quasi et vile*, vitiose: quod secuti sunt Riv. Beroald. et Alciatus. Sed Rhenanus *addictum quasi et virile*, et seqq. usque ad Pichenam. ERN. Bud. *adductum quasi et v. s.*

Die nuptiarum] Mala ergo distinctio, et historiæ vitiandæ, in Suetonio obtinuit 29. *Silanus abdicare se Prætura, morique initio anni coactus. Die ipso Claudii et Agrippinæ nuptiarum in quinque et triginta Senatores trecentosque amplius Equites animadvertit.* Apage: nulla cædes nuptiali ejus die lecta, scribeque initio anni coactus, die ipso Cl. et Ag. nuptiarum. In quinque, etc. LIPS.

eo usque spem vitæ produxerat, seu delecto die, augendam ad invidiam. Calvina, soror ejus, Italia pulsa est. Addidit Claudius, "sacra ex legibus Tulli Regis, piacularaque apud lucum Dianæ per Pontifices danda:" inridentibus cunctis, quod pœnæ procurationesque incesti id temporis exquirentur. At Agrippina, ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam exsilii pro Annæo Seneca, simul Præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem studiorum ejus, utque Domitii pueritii tali magistro adolesceret, et consiliis ejusdem ad spem dominationis uteretur: quia Seneca fidus in Agrippinam, memoria beneficii, et infensus Claudio, dolore injuriæ, credebatur.

IX. Placitum dehinc, non ultra cunctari: sed designatum Consulem, Memmium Pollionem, ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, qua oraretur Claudius, "despon-

Calvina soror ejus] Fortasse illa, quæ vitam produxit ad Vespasiani imperium, de qua Suet. Vespas. 23. *Cum mansoleum repente patuisset. . . . ad Juniam* (male enim editum suppositum-que a scholiastis *Juliam*) *Calvinam e gente Augusti pertinere dicebat.* Nam Silani isti inter abnepotes Augusti fuerunt, ut dicam. LIPS.

Italia pulsa est] Si pulsa tantum, quid ita commentator Juvenalis scribit eam a se interfectam? *Calvina*, inquit, *Prætoris cujusdam soror, quæ se occidit tamquam infamis in fratrem* (lego *fratre*) *Claudii temporibus.* Hoc notat ad illud c. 3, 133.—*donat Calvinæ vel Catiænæ: Homo errat.* LIPS.

Sacra ex legibus Tulli] Non alia sacra piacularaque accipio, quam quibus Tullus olim Rex in Horatio sororium cædem luit expiavitque. Livius 1, 26. *Itaque, ut cædes manifesta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri, ut filium expiaret pecunia publica: is, quibusdam piacularibus sacrificiis factis, (quæ deinde genti Horatiæ tradita sunt) transmissa per viam tigillo, velut sub jugum misit juvenem.* Similiaque Dionys. 3, 22. qui addit, ea sacra per Pontifices facta: convenienter cum iis, quæ hic Tacitus. LIPS. Alia piacula intelligenda, vere judicat Ryckius. ERN.

Apud lucum Dianæ] Plin. 16, 19. *Est in suburbano Tusculani agri colle, qui Corne appellatur, lucus antiqua religione Dianæ sacratus a Latio.*

Inridentibus cunctis] Ethercle ridiculum, quod Claudius Silani cum sorore incestum piacularibus sacris lueret: ipse in eadem culpa. Nam piacula ista cave

alio referas, quam ad crimen Silani. LIPS.

Veniam exsilii] Relegatus enim Seneca post Quæsturam a Claudio in Corsicam insulam, ob suspicionem adulterii cum Julia Germanici filia, Vincii uxore. Cujus criminis scena a Messallina fuit. Scena dico. Non enim re ipsa expetit in te hæc culpa, o Romani nominis et sapientiæ magne sol.

Tali magistro adolesceret] Magno, magno magistro: utili privatim et publice, si Neronis indoles, aut Romana fata, voluissent. Sed ad historiam adde hæc scholiastis in Juvenalis Sat. 5, 109. *Seneca sub Claudio, quasi conscius adulteriorum Julæ, Germanici filie, in Corsicam relegatus, post triennium revocatus est. Qui etsi magno desiderio Athenas intenderet, ab Agrippina tamen, erudiendo Neroni in palatium adductus, sævum immanemque natum et sensit cito et mitigavit: inter familiares solitus dicere; non fore sævo illi leoni, quin, gustato semel hominis sanguine, ingenua redeat sævitiæ.* LIPS. Mox uteretur MS. Flor. Ceteri scr. et edd. uteretur ad Pichenam usque. Illud verum: nam et mox est inducunt: intellige Agrippinam cum libertis et ceteris instrumentis impotentis; quamquam ibi Broterius dedit *inducit* e MSS. et ed. pr. Post bene e cod. Fl. oraretur pro vulg. hortaretur restituit Pichena. Puteol. Riv. oraret. ERN. Restitui uteretur: ad Agrippinam hoc solam pertinet, ut prius impetrat. Quod sequitur *inducunt*, respondet bene *repositum*, quod ad ipsam cum consilio; nec displicet, si quis cum Mureto legere velit *inducit*.

F

VOL. II.

dere Octaviam Domitio:" quod ætati utriusque non absurdum, et majora patefacturum erat. Pollio haud disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet: despondeturque Octavia, ac, super priorum necessitudinem, sponsus jam et gener Domitius, æquari Britannico, studiis matris, arte eorum, quis, ob accusatam Messallinam, ultio ex filio timebatur.

X. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, ut retuli, Meherdaten missi, Senatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt: "Non se foederis ignaros, nec defectione a familia Arsacidarum venire; sed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accedere adversus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique juxta intolerandam. Jam fratres, jam propinquos, jam longius sitos, cædibus exhaustos: adjici conjugēs gravidas, liberos parvos, dum socors domi, bellis infastus, ignaviam sævitia tegat. Veterem sibi ac publice cœptam nobiscum amicitiam: et subveniendum sociis, virium æmulis, cedentibusque per reverentiam. Ideo Regum obsides liberos dari, ut, si domestici imperii tædeat, sit regressus ad Principem Patresque, quorum moribus adsuefactus Rex melior adscisceretur."

XI. Ubi hæc atque talia dissertavere, incipit orationem Cæsar "de fastigio Romano, Parthorumque obsequiis:" seque D. Augusto adæquabat, "petitum ab eo Regem" referens, omissa Tiberii memoria; quamquam is quoque miserat. Addiditque præcepta (etenim aderat Meherdates) "ut non dominationem et servos, sed rectorem et cives cogitaret; clementiamque ac justitiam, quanto ignara barbaris, tanto tole-

Majora patefacturum] i. e. facultatem majorum perficiendorum, aditum ad majora daturum. Mox *super priorem* bene e cod. Flor. Pichena. Ante vulgati omnes *secundum*: ut 11, 38. ERN. In Flor. s'. Vulgo huic compendio solet adponi r. Bud. habet *secundum*.

Ut retuli] 11, 10. LIPS. Mox *mandataque* cod. Fl. Guelf. ed. pr. Put. omnesque ad Rhenanum: restituit Freinsheimius. ERN. Sic et Bud.

Sed filium Vononis, nepotem Phrahatis accedere] MS. Fl. Bud. Agr. Reg. Guelf. ed. pr. *accedere*, quod recte restituerunt Ryckius et Jac. Gronov. Puteol. dedit *accersere*, quia ante *expetere*, 6, 31. *poscere* etc. ut opinor; quod sequitur Rivius. Verum in Guelf. vett. edd. est *et filium*. An Tacitus scripsit *ut—accederent*? id certe accuratius antecedentibus opponeretur. Item Jac. Gronov. legi vult *dominationum intoleranda*: quia ultima vox sic in cod. Fl. Non placet mihi. ERN. Bud. *sed et*: ubi Rhen. et vitiose positum

putat pro *ad*. Hoc et Broterio visum. *Accedere* Rhen. probat, sed retinet *accersere*. Prius istud sæpe noster absque repetita præpositione usurpat, ut c. 31 et 33. item 2, 58.

Bellis infastus] Elegantissimi ingenii et doctrinæ noster Modius (ep. 99. in Grut. Lamp. vol. 5.) observat e libro vetere, (Cod. Agric.) *belli infastus*; recte: ea forma, qua militiæ clarus. LIPS. Ed. pr. *bellisque*. Ante eadem *adici* vitiose pro *adici*, scriptura sæpe obvia, sed non constante. Vitio operarum in ed. Puteol. irrepsit *abijci*, quod propagatum est ad Rhenanum usque, qui verum restituit. ERN. Bud. scilicet habet *adici*, ut alias pro *adici*. Bip. conjectant *addici* vel morti vel servituti; quæ ellipsis dura nimis mihi videtur. Ryckii cod. *bellique*.

Is quoque miserat] Et quidem tres miserat, Vononem, Phraatem, Tiridatem. Adi 2, l. 6, 30. sq. LIPS.

Quanto ignara barbaris] Ita edidi e Vatic. Farnesiano erat *ignota*, vulgo

ratoria capesseret." Hinc versus ad legatos, extollit laudibus "alumnus urbis, spectatae ad id modestiae: ac tamen ferenda Regum ingenia, neque usui crebras mutationes. Rem Romanam huc satietate gloriae provectam, ut externis quoque gentibus quietem velit." Datum post hæc C. Cassio, qui Syriæ præerat, deducere juvenem ripam ad Euphratis.

XII. Ea tempestate Cassius ceteros præminebat peritia legum: nam militares artes per otium ignotæ, industriosque aut ignavos pax in æquo tenet. Attamen, quantum sine bello dabatur, revocare priscum morem, exercitare legiones, cura, provisu perinde agere, ac si hostis ingrueret: ita dignum majoribus suis, et familia Cassia ratus, per illas quoque gentes celebrata. Igitur excitis, quorum de sententia petitus Rex, positisque castris apud Zeugma, unde maxime pervius annis, postquam inlustres Parthi, Rexque Arabum Acbarus

ignoratoria. Phrasis vulgata et obvia in Tacito. LIPS. Sic scriptor libri Flor. dare voluit, in quo est *ignata*: sic ed. pr. et MSS. ap. Brot. pro quo Puteol. *ignoratoria* dedit, quod in omnibus est usque ad Lipsium, qui *ignara* recte restituit. Guelf. *ignorantiora*. ERN. Bud. *ignara*, quod Rhen. probavit, sed in textum non admisit. Usus vocis frequens Sallustio B. Jug. 18. *ignara lingua*: 52. *regio hostibus ignara*. Cf. Gell. 9, 12. Non. Marc. 2, 465.

Tanto toleratiora capesseret] Fluctus hic interpretes movent in simpulo. Vid. Obs. 1, 14. GRON. Sic e cod. Flor. dedit Pichena. Vett. edd. omnes *tolerantiora*. *Toleratiora* sunt gratiora. Nam, ut Græci τὸ πάρον etiam de rebus bonis dicunt, sic *tolerari* dici possunt etiam grata et bona. Sic *vita tolerari* dicitur sæpe, nulla molestiae significatione adjuncta. Possis etiam sic capere: eas virtutes tolerabilius reddere regium imperium. Sed non est necesse. Frustra viri docti tentarunt corrigere *latiora*, *gratiora* etc. ERN. Nullus dubito, quin et 3, 45. et 11, 10. legendum sit *intolerator*. Homo dici potest *tolerantior laborum*; ast labor aliis *toleratior*, sic et homo homini.

Ac tamen ferenda Regum ingenia] Ed. pr. *at tamen*. Rhenano quoque *ac tamen* (cod. Bud.) suspectum, quod omnes a Puteol. habent. Mox ed. pr. *posthæc*, ceterum totus locus sic, ut nunc editur, ibidem expressus est. Ceteræ edd. omnes ad Pichenam: *velit datam*. *Posthæc—ad Euphratis* judet. ERN. Sic Bud. a r. m. Prius enim plane, ut teste Pichena Flor. habet et a Mureto restitutum Gron. recepit et Ern. alique.

Ceteros præminebat] Vatican. *ceteris præerat*. Accipio. LIPS. Ita etiam ed. pr. Et est sane exquisitius dictum: nec dubitarem restituere, nisi suspicio superesset, id repetitum a librario e præcedentibus. *Præminebat* ceteri omnes: nisi quod Gronovianæ et Ryck. *præminebat*, quod secutus sum, quia sic omnes vett. edd. c. 33. et supra aliquoties MS. Flor. unicus. Post dedi aut e MS. Flor. ed. pr. pro *ac*, quod ceteri habent omnes, nisi quod etiam Rhenanus sic volebat, non parentibus operis. *Ac* sequente vocali inusitatum veteribus fuisse, sæpe monere viri docti. ERN. Bud. *præminebat*: quod hic rectius, quia mox præcessit *præerat*. Aut Bud. quoque habet.

Exercere legiones] Vett. *exercitare*. LIPS. Sic et cod. Flor. unde restituit Pichena. Mox *ratus* abesse testatur J. Gronovius a cod. Flor. nec in ed. pr. comparet, unde valde credibile fit, id esse insititium. Nec, id ipsum, aut *ferens*, *dictitans*, intelligi, alienum a Taciti stilo. ERN. Bud. habet *ratus*, dein lacunam.

Per illas quoque gentes] Ob Cassium illum, qui τραπεζίτης, cujus in Syria prospera res post cladem Crassi. LIPS. Cf. Dio 40, 28.

Abbarus] Solenne illis Regibus nomen, ut Ptolemæus Ægyptiis. Vatican. *Acbarus* semper scriptum, et Appiano Ἀχάρος: in nummis antiquis, Ἀἰγάρως. LIPS. Budensis mox *Acbarus*, mox *Abbarus*. Flor. Guelf. et Reg. constanter *Acbarus*: ed. pr. *Aebarus* vitio operarum pro *Acbarus*, ut cod. Agric. unde id cum Jac. Gronov. recepi. Ryckius maluit *Abgarus*. sequi, scripturam nummorum, de quibus vid. Spanhem.

advenerat, monet Meherdaten, " barbarorum inpetus acres cunctatione languescere, aut in perfidiam mutari: itaque urgeret cœpta." Quod spretum fraude Acbari, qui juvenem ignarum, et summam fortunam in luxu ratum, multos per dies adinuivit apud oppidum Edessam. Et vocante Carrhene, " promptasque res" ostentante, " si citi advenissent," non minus Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petunt, id temporis inportunam, quia hiems occipiebat.

XIII. Exin nivibus et montibus fessi, postquam campos propinquabant, copiis Carrhenis adiunguntur: tramissoque amne Tigri, permeant Adiabenos, quorum Rex Izates societatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occulta et magis fida inclinabat. Sed capta in transitu urbs Ninus, vetustissima sedes Assyriæ, et Arbela, castellum insigne fama,

de U. et P. N. t. l. p. 126, 534. qui acriter *Abgarus* defendit. Vales. ad Euseb. H. E. l. 13. utrumque rectum esse defendit, sed præfert Ἀγάρος, *Acbarus*, ob consensum Græcorum et Latinorum scriptorum. Scilicet, non quæritur, utrum sit per se rectius, sed utrum vulgo inter Græcos et Latinos tritius. ERN.

Carrhene] Jac. Gronovius notat, in MS. Flor. scribi sine aspiratione: semel uno r. Ed. pr. semper *Carene*: sed ibi etiam infra *Parracts*, et in aliis quocunque verbis una litera pro duplici. Sic et Guelf. ERN.

Quia hiems occipiebat] MSS. Reg. Agr. ed. pr. *occupabat*: et sic placebat Mureto. Ceteræ edd. *occipiebat*. ERN. Bud. *occipiebat*. Rectius forsitan *occupabat*, nam hiems jam erat adulta. Ea dicendi forma occurrit et Germ. 22.

Campos] Sic Flor. Reg. Agr. Alii et Bud. *campis*. Eadem diversitas apud Liv. 30, 25.

Quorum Rex Juliates] Ita edidi ex meis libris. Vulgo tamen, *Hylliates*: et statim infra, *Ezates*, etiam in manuss. Scito, verum nomen esse *Jazates*. Ita enim appellatur constanter Josepho 20, 2, 3. ubi et historia omnis explicita de origine hujus Regis et progressu. Narrat autem Josephus, Judaicæ religionis eum et matrem Helenam fuisse; multaque alia, quæ operæ sit legere. LIV. *Juliates* ed. pr. et mox *Ezates*, ut Guelf. Mox eadem *per occulta et magis fida*, ut post Rhenanus dedit e cod. Bud. cum intermediæ edd. dedissent *occultam et m. fidam*. ERN. Ap. Jos. *Izates* vocatur in ed. Froben. et Haverc. In hac tamen p. 958. in vers. Lat. *Jazetes* dicitur in ncta h. Bud. *Yliates*: mox *Eza-*

In transitu urbs Ninus] *In transitu* est, dum eas regiones transeunt. De Nino porro ne dubites, quam funditus a Cyaxare et Nabuchodonosore deletam scimus: instaurata post videtur, sed ut ad pristinam magnitudinem non rediret. Sic videtur cum aliis, tum Cellario G. A. T. II. p. 600.

Castellum insigne fama] Attentum lectorem non fallat vitium. Quid enim? An Ninon castellum vocat, quam paullo ante urbem? Et utrumne apud Ninon postremum Darii cum Alexandro prælium fuit? Imo haud procul Arbela, apud pagum Gaugamela. Insuper ergo vocem, *sedes Assyriæ, et Arbela castellum insigne fama*: aut certe, si satis sit id intelligi, addita copula, *sedes Assyriæ et castellum*. LIV. *Ryckius* e MS. Agr. recepit *et Arbela, c. i. f.* Sed illum codicem interpolatum non uno loco contendit Jac. Gronovius, nec probat Ryckii factum. Pichena posteriorem Lipsii conjecturam recepit. Ego vitium esse in h. l. non ambigam. Nam potuit quidem Tacitus periphrasi uti; sed tum debuit dicere: *c. i. f. ad quod — Persarum opes conciderunt*: non sic, ut est in vulgatis. Nunc clarum est, nomen loci præcessisse, de quo aliquid addat, ut ante de Nino. Itaque recepi lectionem codicis Agr. Unde Gronovius didicerit, præclaram urbem fuisse, nescio: Curtius vicum appellat. ERN. Pichenam sequuntur Bip. Bud. *sed. Ass. cast. i. f.* absque copula. Si quid supplendum, Bip. potius *Gaugamela* id esse volunt, rectius tamen plane nomen omitti censent. Ceterum Arbela Strabo 16. p. 737. κατοικία ἐξέδοχον, et Arrian. 3. p. 173. πόλις vocat. Ast Gaugamela hoc teste l. 6. p. 399. vicus erat non magnus nec celebris. Unde factum, ut

quod, postremo inter Darium atque Alexandrum proelio, Persarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes, apud montem, cui nomen *Sambulos*, vota Diis loci suscipiebat, præcipua religione Herculi; qui, tempore stato, per quietem monet Sacerdotes, "ut, templum juxta, equos venatui adornatos sistant:" equi, ubi pharetras telis onustas acceperere, per saltus vagi, nocte demum, vacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus Deus, qua silvas pererraverit, nocturno visu demonstrat; reperiunturque fuscæ passim feræ.

XIV. Ceterum Gotarzes, nondum satis aucto exercitu, flumine Corma pro munimento uti: et, quamquam per insectationes et nuntios ad proelium vocaretur, nectere moras, locos mutare, et missis corruptoribus, exuendam ad fidem hostes emergari. Ex quis Izates Adiabeno, mox Acbarus, Arabum cum exercitu, abscedunt, levitate gentili, et quia experimentis cognitum est, barbaros malle Roma petere Reges, quam habere. At Meherdates, validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione suspecta, quod unum erat reliquum, rem in casum dare, proelioque experiri statuit. Nec detrectavit pugnam Gotarzes, deminutis hostibus ferox. Concursumque magna cæde et ambiguo eventu; donec Carrhenen, profligatis ob-

Arbelis potius gloria pugnae adscribere-tur.

Præcipua rel. Herculis] MSS. Flor. Oxon. Guelf. et edd. Puteol. Rivii *Herculi*: quod non spernendum, i. e. sed maxime vota suscepit Herculi. Ed. pr. etiam *præcipua*. Vulgati sensus: sed maxima religione ibi Hercules colitur. Mox *stato* e Fl. cod. Pichena vett. edd. *statuto*. Illud verum esse, Latinitas docet, estque et in aliis MSS. ap. Broterium. ERN. Bud. *præcipua rel. Herculi*.

Telis onustas] Vatic. *telis omisris onustas*: nec scio quid voce ea faciam. Forte, *telis omni-genis onustas*. LIPS. Sic et ed. pr. Acidalius conjiciebat *missilibus*. Credo, vitiosam et veram scripturam a librario fuisse conjunctam, quod vitiose scriptum delere nollet: nam *omisris* et *onustus* confundi possunt. Ante pro ubi MS. Oxon. ut, et Guelf. ERN.

Rursus] Cod. Agr. *rursum*. Sed v. 13, 14.

Qua silvas pererraverit] Vulgo, *quas silvas pererraverint*. Florentini lectionem reposuit Pichena. *Pererraverit* ed. pr. MS. Guelf. ERN.

Mox Acbarus Arabum, cum exercitu abscedunt] Pichena conjicit et *Rex Abbarus Arabum* c. ex. et tantum de Ara-

bum exercitu intelligi, cum Izates privatus fuerit, nec copias adduxerit. Hæc non excidissent viro præstantissimo, si Josephum et Zonaram inspexisset; aut animadvertisset c. 12. legendum: *Adiabenos, quorum Rex Izates*. Intelligo tamen, esse in hac narratione, quo aliquis, acutum videns, facile offendatur: eique hoc remedii censeo, ut scribamus: *Ex quis Izates Adiabeno, mox Abbarus Arabum cum exercitu, abscedunt*. Si non dixisset supra c. 12. *Rexque Arabum Abbarus*, admitterem Farnesianum, tanquam Izati nunc eum titulum temperasset apponere, quia c. 13. dederat. Sed, quum superius utrumque Regem appellasset, fatua hic ea mentio in altero. Non minus fatuum *Izates Adiabenus*, tanquam id antea non percepissemus. Nihil commodius quam *Adiabeno*, ut intelligas ex proximo, *cum exercitu*. GRON. Placet Ryckio et mihi. ERN. Emendo sic cum Bip.

Roma petere Reges] Schægkian ad Vellei. 2, 102. e cod. Herbiopol. laudat *Romam*: idque probat, et exemplis illustrat. Adde Burm. ad Ovid. Met. 7, 296. Et sic plane exhibent MS. Guelf. ed. princ. Mox cod. Bud. Guelf. et ed. pr. Rhen. Aldi, Gryph. non habent *erat*. ERN.

versis longius evectum, integer a tergo globus circumveniret. Tum omni spe perdita, Meherdates, promissa Parrhacis, patrum clientis, secutus, dolo ejus vincitur, traditurque victori. Atque ille, "non propinquum, neque Arsacis de gente, sed alienigenam et Romanum," increpans, auribus decisis vivere jubet, ostentui clementiæ suæ, et in nos dehonestamento. Dein Gotarzes morbo obiit, accitusque in regnum Vonones, Medos tum præsidens. Nulla huic prospera aut adversa, quis memoraretur: brevi et inglorio imperio perfunctus est; resque Parthorum in filium ejus Vologesen translatae.

XV. At Mithridates Bosporanus, amissis opibus vagus, posteaquam Didium, Ducem Romanum, roburque exercitus abisse cognoverat, relictos in novo regno, Cotyn, juvenem rudem, et paucas cohortium, cum Julio Aquila, Equite Romano; spretis utrisque, concire nationes, incitare perfugas: postremo, exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioque ejus potitur. Quæ ubi cognita, et jam jamque Bosporum invasurus habebatur, diffisi propriis viribus Aquila et Cotys, quia Zorsines, Siracorum Rex, hostilia resumpserat, externas et ipsi gratias quæsivere, missis legatis ad Eunonen, qui Adorsorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam adversus rebellem Mithridaten ostentantibus. Igitur pepigere, "equestribus proeliis Eunones certaret; obsidia urbium Romani capessere."

XVI. Tum composito agmine incedunt; cujus frontem et terga Adorsi, media cohortes et Bosporani tutabantur, nostris in armis. Sic pulsus hostis, ventumque Sozam, op-

Medos tum præsidens] Ita e FL edit Pichena: quam constructionem supra vidimus 3, 39. 4, 5. etc. Editi ante Pichenam omnes *Medis*. ERN. Sic et Bud.

Mithridates] Dio Mithridatem quemdam nominat, prolem magni illius; cui Claudius regnum Bospori largitus sit. 60, 8. Sed is alius debet fuisse ab isto. LIPS.

Et jam jamque Bosporum invasurus habebatur] Sic omnes editi, nisi quod ed. pr. *januamque* vitiose pro *jamjamque*, et *invasurum*. Rhenanus dicit se delevisse *et jam*, et pro *habebatur* scripsisse *videbatur*: sed operæ vulgatum dedere; quod non tentandum est. *Invasurus habebatur* pro, erat, dicebatur. Virgil. 12, 134. *tumulus, qui nunc Albanus habetur*: noster infra c. 23. *jure, quo Sicilia haberetur*, i. e. esset etc. Mox bene Pichena dedit *diffisi* e lectione eod. FL. *diffisi*: quod est etiam

in ed. pr. Ceteri *diffisus*. ERN. Rhen. etiam delevit auctoritate Bud.

Soracorum Rex] Farnes. *Siracusorum*. Vera scriptura, *Siracorum*. Nam et a Strabone in 11. p. 506. *τὰ τῶν Σιράκων πόλιν* dicuntur. Populi sunt ad Caucasum. LIPS. *Syracusorum* etiam Flor. Guelf. Reg. ed. pr. Puteol. *Syracusarum* Alc. *Soracorum* primus dedit Rhenanus: infra Guelf. ed. pr. *Seracorum*. Ryckius recepit *Siracorum*. Initium ejus vocis certe desiderant scripti. Sed scriptura MSS. potest etiam facta esse e *Siracenorum* vel *Seracenorum*. Nam Ptolem. 5, 9. vocat *Σιρακηνὸς*, et scriptura Strabonis 11. p. 492. *Σιρακηνός*. ERN.

Adorsorum genti] Straboni, Plinio, Ptolemæo, hi populi dicti *Aorsi*: inter Scythas. LIPS. Quod recepit Ryckius. ERN.

Nostris in armis] Aliter exaudio, quam vulgus: id est, nostri in lateribus erant, et ad annos. Nec enim solos

pidum Dandaricæ, quod desertum a Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri, relicto ibi præsidio, visum. Exin in Siracos pergunt, et transgressi amnem Pandam, circumveniunt urbem Üспен, editam loco, et mœnibus ac fossis munitam; nisi quod mœnia, non saxo, sed cratibus et vimentis, ac media humo, adversum inrumpentes invalida erant: eductæque altius turres, facibus atque hastis turbabant obsessos: ac, ni prælium nox diremisset, cœpta patratæque expugnatione eundem intra diem foret.

XVII. Postero misere legatos, "veniam liberis corporibus" orantes: "servitii decem millia" offerebant: quod adspernati sunt victores, quia trucidare deditos sævum, tantam multitudinem custodia cingere arduum: belli potius jure caderent: datumque militibus, qui scalis evaserant, signum cædis. Excidio Üспенium metus ceteris injectus, nihil tutum amnis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amnesque et urbes juxta perrumperentur. Igitur Zorsines, diu pensitato, Mithridatisne rebus extremis, an patrio regno consuleret; postquam prævaluit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæsaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum et victorem, tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit; quia navium quasdam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum

Romanos in armis fuisse censendum; sed cum Aorsi in fronte agminis et tergo essent, in medio Bosporani, Romanos latera tatatos esse. Nisi tamen legendum, *nostris armis*, ut dicat Bosporanos, Romano ritu instructos armatosque: quod malo. LIPS. Posterius verum puto. Mox *Sozam* cod. FL. ed. pr. Sed ceteri *Soza*. Item *Dandaricæ*, quod se correxisse pro *Dandaridæ* dicit Rhenanus, est in ed. pr. ERN. Romano more instructos cum Lipsio intelligunt Pich. Heins. alii. Favent loca 2, 52. 3, 43. Hirt. B. AL. 34. Nec tamen delenda præpositio, ut recte monent Acid. et Bip. Bud. habet *nostris in armis*, ubi Rhen. supplet *erant*. Porro Bud. *Soza Dandaricæ*, quod recepit Rhen. sc. terræ. Nec ea re suspecta debebat esse Rhenani fides Ernestio in præf. ed. 2dæ p. xxxii. Haud raro Bud. cum edit, pr. conspirat.

Sed cratibus junctis] Vatic. *cratibus et vimentis*, probò. LIPS. Sic et Flor. Reg. Agr. Ed. pr. transpositis vitiose, ut alibi, literis *jumentis*. Cod. Bud. *cratibus vincitis ac vimentis*. *Junctis*, quod est in ed. Puteol. et Riv. factum *et vincitis*, quod est in Guelf. ut ante *jumentis et vimentis*. Vid. ad 11, 31. *Vincitis* autem natum est e glossa. Bro-

terius edidit *cratibus revinctis*, per conjecturam: *vimentis* improbat, quia nupiam id verbum apud Latinos occurrit. *Media humo* illustrabit Cæsar B. G. 7, 23. ERN. De cod. Bud. sic habeto. Clare adparet, scriptum fuisse per errorem his *ac vimentis*, dein secundam manum ex priori fecisse *vincitis*. Hinc Rhen. conjectabat *vincitis sarmentis*. Etsi *vimentum* non occurrat apud scriptores, analogiæ tamen non repugnare cum Ryckio arbitror. Ex *media* in Bud. r. m. fecit *modica*, quod et in Flor. superscriptum.

Ut belli potius jure caderent] Hæc verba pendent ab *aspernati sunt*. Acidalius autem malebat transponere post *signum cædis*. Non absurda conjectura. Forte tamen ut delendum, quod etiam hic, propter frequentiam *rei* u, ingratum est. *Belli potius jure caderent*, multo fortius et efficacius erit, et ita Tacitus aliis quoque locis. Mox pro *perrump*. vitiose edd. vet. *prorump*. usque ad Rhenanum. ERN. In Bud. tamen est *prorump*erentur; ergo Rhen. ex ingenio.

Apud eff. Cæsaris] Qualis ferebatur in signo militari. Cf. 15, 24. et Suet. Cal. 14.

delatas circumvenere barbari, præfecto cohortis et plerisque Centurionum interfectis.

XVIII. Interea Mithridates, nullo in armis subsidio, consultat, cujus misericordiam experiretur. Frater Cotys, proditor olim, deinde hostis, metuebatur: Romanorum nemo id auctoritatis aderat, ut promissa ejus magni penderentur. Ad Eunonen convertit, propriis odiis non infensum, et recens conjuncta nobiscum amicitia validum: Igitur cultu vultuque quam maxime ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusque ejus provolutus, "Mithridates," inquit, "terra marique Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum. Utere, ut voles, prole magni Achæmenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt."

XIX. At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, et prece haud degenerare permotus, adlevat supplicem, laudatque, "quod gentem Adorsorum, quod suam dexteram petendæ veniæ delegerit." Simul legatos litterasque ad Cæsarem in hunc modum mittit: "Pop. Romani Imperatoribus, magnarumque nationum Regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam: sibi et Claudio, etiam communionem victoriæ esse. Bellorum egregios fines, quotiens ignoscendo

Plerisque Centurionum] A Rhenano est, ex emendatione, ut ait, codicis Bud. Nam mei manuss. itemque editiones antiquæ, *plerisque Consularium*; (ut Guelf.) quidam *consiliarium* (ut cod. Fl.). Verum puto, *auxiliarium*. Nam præit de Præfecto cohortis. Lips. *Centurionum* verum esse puto. Magnæ semper cladis signum apud historicos, interitus multorum Centurionum: infra c. 28. *Præfectus tamen et octo Centuriones cecidere*: sic alibi. Pichenæ conjectura est *classicorum* vel *classiariorum*: N. Heinsii, *commanipularium*; J. Gronovii, *contubernarium*. Mox ed. pr. *id auctoritatis*: item Puteol. et MS. Guelf. pro quo temere Beroaldus et Alciatus *ejus auctor*: restituit verum Rhenanus. ERN. Is recte monet de Bud. nam et in hoc prius erat *Consularium*, ut habent cod. Reg. et Agr. teste Ryckio.

Propriis odiis infensum] Franc. Modius e Rodolphi Agricola codice negationem inserit, *non infensum*. Quod approbo. Non enim Eunones a se Mithridatem oderat, sed in gratiam aspectumque Romanorum. Lips. Idem placet Gronovio, vel *nullis*: cujus notam contra Salinerii ineptias omisi. Ceterum malui prius exhibere cum Ryckio, quod est in MS. quam *nullis* cum Freinsh. de mera conjectura, etsi nixa loco Taciti 15, 64. *nullo proprio in Paullinam odio*:

J. Gronovius dedit *inoffensum*. Mox Guelf. *maxime sine quam*. ERN.

Prece haud degenerare permotus] Scripsisse se, uti ante, *permotus*, Rhenanus ait: at ita jam ed. pr. *Promotus* est in ed. Puteol. vitio operarum, ut opinor, quod servat Rivius. Ed. pr. etiam *degeneri*. Mox frustra Rhenanus quod *deleri* volebat. ERN. In Bud. vitiose est *premotus*. Ibi est quod g. *Ad. quod* etc.

Petendæ v. d.] Cod. Agr. inserit *exemplum*.

Etiam communionem victoriæ esse] Sic Flor. Guelf. ed. pr. Puteol. Riv. Ceteræ *ex communiione victoriæ*, ad Pichenam usque. Illud Taciti stilo convenientius, ob varietatem constructionis, qua delectatur. ERN. Bud. *communione*.

Quoties ignoscendo transigatur] Mihi multo potius *transigatur*, in quo intelligitur, *controversia*, id quod bello quaeritur. Sic H. 3, 46. *Affuit, ut sæpe alias, fortuna Populi Romani, quæ Mactanum viresque Orientis illuc tulit; et quod Cremonæ interim transeginimus*. Annon hic quoque verbum absolute ponitur? Numquid autem conventio utriusque partis consensu inita accipienda est? Non secus in Agricola 34. *Transigite cum expeditionibus: imponente quinquaginta annis magnum diem*. GRON. Sic et MS. Guelf. ed. pr. idque restituit Rhenanus (e Bud.) cum *transigantur* dedissent Puteol. Riv. Beroald. Alciatus: idque

-transigatur. Sic Zorsini victo nihil ereptum. Pro Mithridate, quando gravius mereretur, non potentiam, non regnum precari; sed ne triumpharetur, neve pœnas capite expenderet."

XX. At Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitavit tamen, accipere captivum pacto salutis, an repetere armis rectius foret. Huc dolor injuriarum, et libido vindictæ adigebat. Sed disserebatur contra: "Suscipi bellum avio itinere, inportuoso mari: ad hoc Reges feroces; vagos populos; solum frugum egens: tum tædium ex mora, pericula ex properantia, modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ, si pellerentur. Quin adriperet oblata, et servaret exulem; cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus supplicii fore." His permotus scripsit Eunoni, "meritum quidem novissima exempla Mithridaten, nec sibi vim ad exequendum deesse: verum ita majoribus placitum, quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum: nam triumphos de populis regnisque integris adquiri."

XXI. Traditus post hæc Mithridates, vectusque Romam per Junium Cilonem, Procuratorem Ponti, ferocius, quam pro

frustra defendit Freinsh. Ceterum etiam bellum transigi recte dicitur, nec de eo dubitandum erat. Noster Hist. 2, 38. *singulis veluti ictibus transacta sunt bella*. Livius 9, 12. *transigere cum Publio certamen*, quod tuetur Drakenb. ERN.

Non potentiam, non regnum] Sic MS. Guelf. quod ut elegantius et stilo Taciti congruum recepi; alii *neque regnum*. Secutus est Broterius rationem nostram. ERN.

Pœnas capite expenderet] Farnes. *exciperet*. At de more ipso plectendi in carcere triumphatos Duces, suadeo omnino legas Fabrum Semestr. 2, 3. Lips. Cod. Agr. *excip.* unde Ryckii amicus conjiciebat, *exigerent*. ERN. Bud. *expenderet*. Bip. *recepere exciperet*. Sed *expendere pœnas* tritum. Sic Cic. Tusc. 2, 10. *Pœnas futo Jovi expendisse*. Cf. Virg. Æn. 11, 258.

At Claudius] Sic J. Gron. e MS. Flor. Idem est in Guelf. ed. pr. Ceteri libri *atque*. ERN. Bud. *at*.

Hinc dolor injuriarum] Forte *huc dolor*. Lips. Recte. Mox ed. pr. *adjacebat*. Post eadem *ad hoc*: ut Rhen. (e Bud.) dedit. Sic Guelf. ERN. Pich. etiam in marg. *huc*. In Bud. supra *dolor* a r. m. scriptum *livido*.

Vagos populos] Guelf. corruptissime *pulsos*. Mox melius *periculum*. ERN.

Cui inopi] Flor. Guelf. ed. pr. *quin inopi*: Cui verum est. Ante ed. pr. *pelleretur*. ERN. Heins. *quia*.

Quanta pervicacia in hostem] A Mureto est, qui ingeniose veram lectionem perdidit: nam vulgo erat *quantalibet pertinacia in hoc tentata*. *Pervicacia* autem in Vatic. scriptum. Lips. Ed. pr. *quanta pervicacia in hoc tentata*. *Pervicacia* pro constantia in bonam partem non semel est apud nostrum. ERN. Fallitur Lips. quum vulgo *per tinacia* scribi refert. Saltem Beroaldi editio et Rhen. habent *pervicacia*. Bud. propius accedit ad emendationem Mureti: *quanta pervicacia in hoc templa benef.* quod r. m. porro magis etiam corrupti. De *pervicacia* indicem consule.

Mithridates] Eum putat esse Ryckius, de quo sermo 12, 15. contra mentem Lipsii, qui negat ad h. l.

Junium Cilonem] Hic et infra emendo *Cilonem*. Dio auctor 60, 33. faceta narratione inserta super hoc homine. Præfuerat Bithynis, inquit; (nam Bithynia adjuncta, ut opinor, Ponticæ administrationi) et præfuerat nequiter, avare. Questi Bithyni apud Claudium sunt, poposceruntque pœnas. Cum parum intellexisset Claudius in turba strepituque adstantium, quid dixissent Bithyni, alios interrogat. Ibi Narcissus pronus in Cilonem, audaci mendaci edidit, gratias eos agere Ciloni. Tum ille: præsit ergo eis alterum biennium. Dicitur autem Dionī 'Ιούλιος Κλάω. et firmat Velius Longus (ap. Putsch. p. 2234.). *Cilonēs*, ait, *vocantur homines*

fortuna, disseruisse apud Cæsarem ferebatur. Elataque vox ejus in vulgum hisce verbis: "non sum remissus ad te, sed reversus: vel, si non credis, dimitte et quære." Vultu quoque interrito permansit, cum rostra juxta, custodibus circumdatus, visui populo præberetur. Consularia insignia Ciloni, Aquilæ Prætoria decernuntur.

XXII. Iisdem Consulibus, atrox odii Agrippina ac Lollia infensa, quod secum de matrimonio Principis certavisset, molitur crimina et accusatorem, qui objiceret "Chaldaeos, magos, interrogatumque Apollinis Clarii simulacrum, super nuptiis Imperatoris." Exin Claudius, inaudita rea, multa de claritudine ejus apud Senatum præfatus, "sorore L. Volusii genitam, majorem ei patrum Cottam Messallinum esse, Memmio quondam Regulo nuptam: nam de C. Cæsaris nuptiis consulto reticebat:" addidit "perniciosa in Remp. consilia, et materiem sceleri detrahendam. Proin, publicatis bonis, cederet Italia." Ita quinquagies sestertium, ex opibus immensis, exsuli relictum. Et Calpurnia inlustris femina pervertitur, quia formam ejus laudaverat Princeps, nulla libidine, sed fortuito sermone: unde vis Agrippinae citra ultima stetit. In Lolliam mittitur Tribunus, a quo ad mortem adigeretur. Damnatus et lege repetundarum Cadius Rufus, accusantibus Bithynis.

XXIII. Gallia Narbonensi, ob egregiam in Patres reverentiam, datum, "ut Senatoribus ejus provinciae, non ex-

angusti capitis et longi: chitones a brevioribus labiis dicti. Glossæ; *cilo*, *ποικίφαλος*. Declamator in Sallustium c. 6. pro hominibus nequam improbisque accepit: *Quidquid impudicorum, cilonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum in tota urbe fuit.* Vide Festum in *Chilo* et *Cilo*. LIPS.

Sorore L. Volusii genitam] De cujus gentis nobilitate Rutilius in *Itiner.* 169. *Qui Volus antiquo derivat stemmate nomen; Et Reges Rutulos, teste Marone refert.* LIPS.

Memmio quondam Regulo] Vide Sueton. in *Caio* 25. itemque Dionem 59, 12. Statim vox *nuptiis* abest Farnes. codici: et illæ sententia potest. LIPS. Cf. 14, 47. Male ed. ant. *Memmio*.

Et materiem sceleri] Ed. pr. *materiem celeriter detrahendam.* *Materiem* primus Rhen. dedit (e Bud.). Mox *Acidalius* putat ita incongruum, legique vult at, vel expungendum; frustra. Sensus est: his dictis Senatus motus decrevit exsilium et publicationem bonorum, sed ut quinquagies relinqueretur e bonis. De divitiis Lollia Plinius 9, 58. ERN.

Cadius Rufus] Male ego olim, *Claudius*; male vir doctus, in Re nummaria, *Cordius* restituit. Est ille, de quo H.

1, 77. *Redditus Cadio Rufo, Pedio Blaeso, Senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant.* Si mutamus, legerem *Tadius*. LIPS. Firmant *Cadius* nummi ap. Pellerinum in nummis urbium t. 3. p. 227. Cod. Reg. *Claudius. Agr. Cælius.* Vir doctus ap. Ryckium *Canis* e *Martial.* 3, 20. Mox pro *in Patres* ed. pr. *in partes*, solenni etiam in scriptis confusione. ERN. H. 1, 77. cod. *Agr. habet Cadius*: inde conjectura de *Canio* firmari posset.

Ut Senatoribus ejus provinciae] Libera Rep. liberum Senatoribus peregrinari etiam rei privatae causa. Id tantum excogitatum, ut legatio libera peteretur a Senatu sumereturque; quo majori abessent cum dignitate. Cicero sæpe. At, lapsa rep. in servitutem, Senatoribus etiam adempta hæc libertas. Augustus id instituit imperio firmando, et nequis illustriorum commeari ad exercitus aut conciliare milites provincialesve posset. Dio eleganter 52, 42. *Προσκαίπει πᾶσι τοῖς βουλευομένοι μὴ ἐκδημῆν ἐξω τῆς Ἰταλίας, ἀν μὴ αὐτοῖς τινὲς κέλονται, ἢ καὶ ἐπιτρέψῃ. Καὶ τοῦτο καὶ δεῖρο ἀλλ' οὐδ' ἔσεται.* Quamquam prævisse ad hoc factum Augusto Julius videtur:

quisita Principis sententia, jure, quo Sicilia haberetur, res suas invisere liceret." Ituræique et Judæi, defunctis Regibus, Sohemio atque Agrippa, provinciæ Syriæ additi. Salutis augurium, quinque et viginti annis omissum, repeti, ac deinde continuari, placitum. Et pomerium auxit Cæsar, more prisco;

qui sanxit, nequis Senatoris filius nisi contubernalis aut comes magistratus peregre profisceretur, ait Sueton. 42. Ubi libido mihi legendi, nequis Senator Senatorive filius. Si enim filiis interdictum; major ratio, ut Senatoribus ipsis. In usu autem, ut comæatus peregrinandi a Cæsare ac Senatu peterentur. Sueton. Calig. 29. *Prætorium vitæ ex secessu Anticyræ...propagari sibi comæatum sæpius desiderantem, cum mandasset interimi, etc. quo loco rejecta vocula scripserim, Prætor. virum secessu Ant.* Sed Claudius a se solo id peti primus instituit. Sueton. 23. subobscurè: *Comæatus a Senatu peti sôktois sui beneficii fecit:* cui lucem do ex Dione 60, 25. *Τοῖς δ' οὖν, inquit, αἰτουμένοις, ὅσπερ ἔξω τῆς Ἰταλλίας ἀποδηῆσαι, ὅρσι μὴ καὶ κατ' ἑαυτοὺς ἀντὶ τῆς δηλῆς. Τοῦτοι μὴ καὶ ὅρα τινὶ αὐτῶ δονεῖν ποιῆν, ὅραμα γενέσθαι ἐκείνῳ.* Vide et l. 22. D. Ad municipalem. Atque in primis Cassiodorum; apud quem expressa formula ipsa dandi hujus per Principem comæatus Variar. 3. epist. 21. Augustus tamen in hoc decreto suo Siciliam exceperat: sicut nunc Claudius Narbonensem, quia utraque provincia vicina et quæsi suburbana. Dio 52, 42. *Πλὴν γὰρ ἐτι ἐς τὴν Συκίαν καὶ ἐς τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ Νάρβωνα, οὐδαμῶς ἄλλοτε βουλευτῇ ἀποδηῆσαι ἔξεστιν.* Ad hoc Claudianum interdictum respexit Suidas, etsi id paullo aliter effert, in *Κλαύδιος*. Ait: *Νόμον προὔθηκε, μὴ δύνασθαι βουλευτὴν ὑπὲρ ἰστέα σημεῖα τῆς πόλεως ἰδεῖν, χωρὶς τῆς τοῦ Βασιλέως κεινύσεως.* LIPS. Non exquisita Principis sententia iis modo Senatoribus permissum in Sic. et G. N. profiscisci, qui in ea possessiones haberent. Dio l. mox c.

Sohemio atque Agrippa] Quorum ille Arabum Ituræorum, hic Judææ Rex. Sohemus autem scribendum, aut certe Soemus ex Dione; non Sohennius, ut edition. vulgata. Dio de Caligula 59, 12. *Ἐν δὲ ταύτῃ, Σοῆμῳ τὴν τῶν Ἰτουραίων τὴν Ἀράβων...καὶ Πολέμῳ τὴν παρὰ τὴν ἀρχὴν Ἀφροισαμείτης δὴ τῆς Βουλῆς ἐχαρίσατο.* De Agrippa et mutatione secuta vide Josephum 19, 8, 9. qui tamen nihil aperte de contributione Judæorum in Syros. Immo vero etiam nunc ut ante,

Præsides suos sive Procuratores habebant, qui adspiciebant quidem Legatum Syriæ, sed non assidue audiebant. Quin et Agrippa junior Rex etiam fuit, patre defuncto. Quomodo igitur *provinciæ Syriæ additi* noviter, cogitandum sit, aut a perisioribus rogandum. LIPS. Ed. pr. *Sohema*, vitiosæ in terminatione. ERN.

Salutis augurium] Quod e tenebris primus eruit Politianus, quem licet legas Miscell. cap. 13. Dionem 37, 24. 51, 20. Festum in voce *Maximus Prætor*. Sed numerus in Tacito satini verus? delibero. Nam suprema mentio capiti hujus augurii apud Dionem 51, 20. est a. u. 725. cum et Janus item ab Augusto clusus: atqui ab eo die ad hunc 802. u. a. non 25. uti hic scriptum, sed 77. intersunt anni. Ut ergo verus justusque hic numerus sit, a Tiberio repetitum id augurium necesse est Cornelio Cethego, Visellio Varrone coss. a. u. 777. LIPS. Adde interpr. ad Sueton. Aug. c. 31. Cic. de Div. 1, 47. *Augurium* autem pro omine dicitur; de quo vid. Burm. ad Suet. Aug. 95. ERN.

Pomerium urbis] Idque lapis etiam nunc testatur Claudiani ævi, Romæ (ap. Grut. p. 196.): *TI. CLAUDIVS. DRVSI. F. CAISAR. AVG. GERMANICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. VIIII IMP. XVI. COSS. IIIII CENSOR. P. P. AVCTIS. POPVLI. ROMANI. FINIBVS. POMERIVM. AMPLIATIT. TERMINAVITQ.* Auxit, post Britanniam Romano imperio adjectam. LIPS. Apud Gruterum est etiam altera inscr. p. 1078, 10. pertinens ad pomerium ab Augusto prolatum: *C. MARCVS. L. F. L. N. CENSORIVS. ET. C. ASINIUS. C. F. GALLVS. COS. EX. S. C. FIN. POMER. TERMIN.* In MS. Guelf. non est *urbis*: et, quoniam in inscriptionibus allatis et aliis auctorum Latinorum locis pomerium simpliciter dicitur, ut ap. Cic. N. D. 2, 4. Läv. 1, 44. et c. 24. nostrum, id verbum et hic sustuli. ERN. In posteriori Grut. loco omissa vox *POMER.* Sed v. Pigh. Ann. ad a. u. 745. In lapidibus scribi solet *pomerium*. Sic et Græci. Alias *pomarium*, quasi post mæros a. muros. Läv. 1, 44. *Urbis* est in Bud.

quo iis, qui protulere Imperium, etiam terminos urbis pro-
pagare datur. Nec tamen Duces Romani, quamquam magnis
nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sulla et D. Au-
gustus.

XXIV. Regum in eo ambitio vel gloria, varie vulgata.
Sed initium condendi, et, quod pomerium Romulus posuerit,
noscere, haud absurdum reor. Igitur a foro boario, ubi æreum
tauri simulacrum adspicimus, quia id genus animalium atrato
subditur, sulcus designandi oppidi cœptus, ut magnam Her-
culis aram amplecteretur. Inde certis spatiis interjecti lapides,
per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad curias veteres,
tum ad sacellum Larium: forumque Romanum et capitolium
non a Romulo, sed a T. Tatío additum urbi credere. Mox
pro fortuna pomerium auctum. Et, quos tum Claudius ter-
minos posuerit, facile cognitu et publicis actis perscriptum.

A. U. 804. A. C. 51.

XXV. C. Antistio M. Suilio coss. adoptio in Domitium,

L. Sulla et D. Augustus] Non de-
fendo te, Corneli: erras. Etiam C. Cæ-
sar auxit interjectus inter eos duos.
Agellius auctor 13, 14. Dio 43, 50.
Ταῦτά τε ἐποίησε, καὶ νόμους αἰείεσθαι, τὸ, τὴν
πομπήν ἐν τῷ πλείονι ἐκτελέσθαι. Apud
eundem Antonius in laudatione Cæsaris
funebri 44, 49. Ὁ καὶ τὸ πομπήν αὐτῆς
(τῆς πόλεως) ἐπαύξησας. Cicero ad Attic.
13, 20. De urbe augenda quid sit pro-
mulgatum, non intellexi: id sane scire
velim. Juvat tamen aliquid nostrum,
quod Suetonius, exacte in tabulis di-
ligentia, nihil hujus in Julio commemo-
rat: et forsitan concepta a Julio res,
perfecta demum ab Augusto. Nam ille
nugator apud Senecam de Brev. vit. 14.
ridiculus, qui *Sullam ultimum Ro-
manorum protulisse pomerium tradi-
dit*; quod numquam provinciali sed
Italico agro acquisito mos proferre apud
antiquos fuit. Vide, quæ huc faciunt,
apud Vopiscum in Aureliano 21. LIPS.

Regum in eo ambitio] Consule Onu-
frium in urbe Roma. LIPS.

Interjecti lapides] Sunt cippi pome-
rii, quos Varro vocat L. L. 4, 32. co-
lumellæ positæ pomerii designandi caus-
sa. ERN.

Mox ad curias veteres] Ita manus.
et recte, Varro de L. L. l. c. Curie
duorum generum. Nam et ubi cura-
rent Sacerdotes res divinas, ut curie
veteres; et ubi Senatus humanas, ut
curia Hostilia. Festus: Novæ curie
ad compitum Fabricium ædificate, quod

parum amplæ veteres a Romulo factæ.
Plautus Cure. 4, 1, 19. Sub veteribus
ibi sunt qui dant, quique accipiunt fa-
nore. Liv. 44, 16. Ædes P. Africani
pone veteres ad Vortumnii signum la-
neasque (scribe, lanicinasque) et tabernas
conjunctas in publicum emit. Ovidius
eandem intelligit Fastor. 3, 139. Janua
tunc Regis posita viret arbore Phæbi:
Ante tuas fit idem, curia prisca, forcs.
LIPS. Loca Plauti et Livii ad veteres
tabernas pertinent, non ad curias veteres.
ERN.

Ad sacellum Larium] MSS. Flor.
Guelf. Agr. larum: idque exprimere
voluerunt operæ ed. pr. quæ habet la-
rem. Ejus scripturæ multa e libris
scriptis exempla vide ap. Oudend. ad
Suet. Domit. 17. intelliguntur autem
Lares publici: porro Ryckius inter-
pungit post forum Romanum. Sic et
alii volvere, ut quatuor anguli Romæ
ab initio quadratæ explerentur. Sed et-
iam Dionys. 2, 50. forum numerat in
partibus Tatío demum recepto additis,
sed ab ipso et Romulo communiter, ut
videtur. Si placet post for. R. interp-
ungi, legam deinde at Capit. ERN.

Publ. actis perscriptum] Sic MSS.
Flor. Guelf. Reg. Agric. Ed. pr. J.
Gron. Ryck. Ceteri præscriptum, vi-
tiosæ. Verba illa in scriptis et editis
olim sæpe permixta notum est. Guelf.
addit etiam est. ERN. Bud. a l. m.
perscriptum.

Adoptio in Domitium] Agnosce ergo,

auctoritate Pallantis, festinatur; qui obstrictus Agrippinæ, ut conciliator nuptiarum, et mox stupro ejus inligatus, stimulabat Claudium, "consuleret Reipublicæ: Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud D. Augustum, quamquam nepotibus subnixum, viguisse privignos: a Tiberio super propriam stirpem Germanicum adsumptum. Se quoque accingeret juvene, partem curarum capessituro." His evictus, biennio majorem natu Domitium filio anteponit, habita apud Senatum oratione in eundem, quem a liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricos Claudios reperiri, eosque ab Atto Clauso continuos duravisse.

XXVI. Ceterum actæ Principi grates, quæsitore in Domitium adulatione: rogataque lex, qua "in familiam Clau-

lector, et tolle librarii errorem (non enim ipsius Suetonii, puto) Neronis c. 7. *Undecimo ætatis anno a Claudio adoptatus est, Annæque Senecæ jam tunc Senatori in disciplinam traditus*. Adoptatus Nero XI ætatis anno? Falsum, vel te judice et indice, Suetoni. Nam idem scribis XVII anno ad Imperium eum pervenisse, quod et Tacitus et Dio adstruunt. Atqui ab hoc die ad imperium anni intersunt non quinque. *Duodecimo*, ergo in Suetonio scribendum, si ratio quidem constatura est. LIPS. Ed. pr. *Optio*: item MS. Guelf. qui et infra, h. c. habet orationem pro adoptionem. Paulo post ed. pr. *pueritium robur circumdaret*. ERN.

Se—accingeret juvene] Ed. pr. *accingeret: juvenem p. c. capessiturum*. ERN.

Biennio majorem natu] Freinsh. corrigit triennio ex 13, 6. 15. ubi eodem fere tempore Neroni XVII, Britannico XIV anni tribuuntur. Ryckius autem natalibus utriusque comparatis e Suet. Ner. 6. et Claud. 27. quatuor annis majorem Neronem facit. Dodwellus denique Præl. Camden. 5, 6. *quinquennio* corrigendum censet: primam vocis partem notis numeralibus scriptam fuisse: e V, factum II, quem lapsam librariorum frequentem esse in libris scriptis: quod etiam pluribus locis ad Livium notavit Drakenb. Si Tacitum sibi constare velimus, Freinshemius hic potius audiendus erit. Mox Guelf. *habita ante ad Senatum*. Mox eundem videtur indicare, in nulla parte immutatam a Claudio orationem: alias esse debebat eum. ERN. *Triennio* probant Bip. item Brot. Tres annos et duo menses inter Neronis et Britannici natales intercessisse, notat etiam Eckhel. in D. NN. vet. vol. 6. p. 260.

Nullam antehac adoptionem] Atqui Tiberius Germanicum adoptavit, ut notum. Excusabunt id curiosi, quod Tiberius jam e Claudia migrarat in gentem Juliam. LIPS.

Atta Clauso] Secuti sumus spectatæ fidei codicem Vat. qui disertim habet *Atta Clauso*: superius tamen aliena manu I addito, ut fieret *Attio*. Ut mirer, Jurisconsultum Vertranium scribere duos Vat. *Accio Clauso*, referre. Sed ille quidem nobis imposuit: ego si fallo, tum mihi quivis oculos *Istor*, *suppositis eruito manibus*. Facit a Vatic. in eadem bibliotheca vetus Sueton. qui initio libri tertii, *Atta Claudio* refert. Et quidni probabile, cum Claudius recens e Sabinis esset, prænomen eum habuisse terminatione Sabinum? Emendandus ita, me judice, Livius 2, 16. *Atta Claudius*, cui postea Appio Claudio Romæ nomen fuit. 10, 8. *Principem nobilitatis vestræ, seu Attam Claudum, seu Ap. Claudium vulgiis*. De Clauso, manifeste post Virgilium Silius 17, 33. *Hic, prisca ducens Clausorum ab origine nomen, Claudia*. Et Ovidius in Fastis 4, 305. *Claudio Quincta genus Clauso referebat ab alto*. LIPS. *Atto* Flor. cod. quod verum est. Vide supra ad 4, 9. Edd. pr. Rhen. Ald. etc. *Appio*. Puteol. Beroald. Alc. *Actio*. ERN.

Quæsitore in Domitium adulatione] Pichena bene sic e cod. Fl. ubi est *quæsitore*. Ed. pr. *quæstore*, ut Guelf. quod ex eodem ortum. A Puteol. ad Pichenam editum erat *exquisitor*. Tacitus sæpe simplici illo utitur, ut vel index docet. ERN.

Rogata lex] Curiata apud Pontifices. Vid. Hist. 1, 15. Mox tentor legere *fortuna marore*: sed vulgatum etiam, quamquam durius, ferri potest. ERN.

diam et nomen Neronis transiret." Augetur et Agrippina cognomento *Augustæ*. Quibus patrat, nemo adeo expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ mœror adficeret: desolatus paullatim etiam servilibus ministeriis, intempestiva novercæ officia in ludibria vertebat, intelligens falsi: neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt: sive verum, seu periculis commendatus, retinuit famam sine experimento.

XXVII. Sed Agrippina, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci inpetrat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem, Rheno transgressam, avus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germania trepidatum adventu Cattorum, latrocinia agitantium. Inde L. Pomponius, Legatus, auxi-

Desolatus paullatim] Ita capio. Britannicus spoliatus exutusque paullatim non solum honestiore comitatu, sed etiam servulis; cum Agrippina eos, quasi ad alia officia operasque, avocaret. Desolatus, *μωυδής*, solus relictus: uti 1, 30. *Nonanus opperitendas Tiberii epistolas clamitaverat; mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte prævertit.* LIPS. Add. Gronov. Obs. 4, 21. ERN.

Intempestiva novercæ officia] Sic correxi ex ed. pr. deleta præpositione *per*, quam ceteri libri omnes habent. Viri docti frustra quærunt sensum commodum *per* int. n. o. referentes ad *desolatus*. Tum sequentia nullum sic commodum sensum habent; at deleta *per*, omnia bene procedunt. Noverca volebat officiosa videri; sed id faciebat inepte. Itaque Britannicus, intelligens fraudem, ridebat inepta officia. Nihil clarius esse potest. Mox *falsi* etiam est in Guelf. et ed. pr. sequentes usque ad Rhenanum *falsi* se. Post a Guelf. *abest ei post segnem*: quod placeret, nisi scirem, atque alibi exemplis positissimis monuissem, Tacitum id pronomini, etiam præter necessitatem et elegantiam, ponere solere. ERN. Bud. *per i. n. off.* ubi Rhen. putabat *ri* *verto* absolute poni; frustra: delenda præpositio. Dein *falsi* Rhen. e Bud.

Sive verum; seu periculis] Desistite medici: nullum hic vulnus. Sive, inquit, revera non segnis illi indoles fuit; sive pericula, et ex periculis favor, hanc ei famam circumdederunt. Alternans hic sermo per Tacito familiaris: 3, 31. *Longam et continuam absentiam paullatim meditans, sive ut amoto patre Drusus munia Consulatus solus obiret.* 2, 22. *De se nihil addidit metu in-*

vidiæ, an ratus conscientiam factis satis esse. Et exempla obvia. LIPS. Recte. Livius 1, 4. *seu ita rata, seu quia Deus auctor culpæ honestior*: ed. pr. his habet *sive*. Mox *retinuit* est pro *obtinuit*. *Commendatus* sc. favori hominum, favorabilior factus. ERN. Bud. *sive v. sive p.*

Deduci inpetrat] Sic Guelf. ed. pr. Puteol. ceteraque. In Lipsianas *inpetrat* vitio operatum irrepsisse puto: unde Freinshemio nota nata. ERN.

Ex vocabulo ipsius] Parum *ἀναλόγως* ergo vulgo Colonia Agrippina dicitur, etsi ita passim in *Æthico* et *Itinerario Antonini*: melius Agrippinensis aut Agrippinensium. Etiam Claudia agnominata, fide lapidis, quem totum adscribamus ad gratiam celeberrimæ urbis (ap. Grut. p. 436.): M. MARIO. M. F. STEL. TITIO. RVFINO. COS. LEG. I. MINER. P. F. CVR. COL. CLAVD. AVG. AGRIPPINENSIVM. PRO. COS. PROV. SICILIAE. CVR. AMITERNOR. PRAET. TR. PL. Q. PROV. MACEDON. SEVIR. TVRMAR. EQ. ROM. TRIB. LATIOL. LEG. I. ADIV. P. P. IIII. VIRO. STILITIVS. IVDIC. Quo jure deducta colonia fuerit, Paullus lib. 2. De censibus D. 50. 15. *In Germania inferiore Agrippinenses juris Italici sunt.* LIPS.

Avus Agrippa] Quod factum credo Agrippa et L. Gallo Coss. a. u. 717. ex Dione 48. 49. LIPS.

Adventu Cattorum] Muret. *Caucorum*. Ed. pr. *Canthorum*, et mox c. 28. *Canthi*. Nempe tum scribebant *Cathi*, ut est in ed. Put. hinc *Canthi* efficit. MS. Guelf. *Cattorum*: at post *Cathi*, ERN.

Deinde L. Pomponius Legatus] Parum coheret narratio. Cui rei enim

liares Vangionas ac Nemetas, addito equite alario, monuit, "ut anteirent populatores, vel dilapsis inprovisi circumfundere-
rentur." Et secuta consilium Ducis industria militum, divisique in duo agmina, qui lævum iter petiverant, recens reversos, prædaque per luxum usos et somno graves, circumvenere. Aucta lætitia, quod quosdam e clade Variana quadragesimum post annum servitio exemerant.

XXVIII. At, qui dextris et propioribus compendiis ierant, obvio hosti, et aciem auso, plus cladis faciunt; et præda famaque onusti, ad montem Taunum revertuntur, ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti, cupidine ulciscendi, casum pugnae præberent. Illi metu, ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis æternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem et obsides misere; decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ ejus apud posteros, in quis carminum gloria præcellit.

XXIX. Per idem tempus Vannius, Suevis a Druso Cæsare inpositus, pellitur regno; prima imperii ætate clarus acceptusque popularibus; mox, diuturnitate in superbiam mutans, et

illud *deinde*? Vereor, ut exciderint ea, quæ de Sulpicii Galbæ et P. Gabinii expeditione adversum Cattos Marsosque Dio narravit 60, 8. Quamquam ea gesta annis aliquot ante. LIPS. Acidalius succurrebat corrigendo *proinde*. Sed videtur hic lacuna esse. In ed. pr. punctum est post *deinde*. Non moveret me, cum valde vitiosa et absurda sæpe sit in hoc libro interpunctio: sed hic non de nihilo esse videtur, non modo rei causa, sed etiam quia idem punctum in editione Puteolani Rivique expressum est, item in Guelf. MS. Mox eadem ed. pr. *Vangionas*, ut MS. Flor. ed. Puteol. Alciati, J. Gron. Primus mutavit Rhenanus in *Vangiones*, sive operæ. ERN. Punctum post *deinde* in ed. Puteol. parum juvat, nam et istam particulam punctum præcedit. Lampugn. e cod. Mir. dare se profitebatur *proinde*, quam plum-baturam parum firmam vocat Lipsius. Verum sic sæpe Cic. ut Catil. 2, 5. Verr. 5, 71. Sall. Jug. 49. Plin. ep. 7, 1. Hillero Rac. 36. placet *inde* eodem sensu, i. e. quam ob rem. Hoc verum puto. Bud. *Vangionas*. De Pomponio v. 5, 8, 11, 13. de Orat. 13.

Addito equite alario monuit] Codex Bud. Guelf. habet *monitos*: unde opinatur Rhenanus scribendum, *addit, equite alario monito*: sane et ed. pr. *monito*. Vulgatum est a Puteolano. Vix aliquid certi dici posse arbitror, propter suspicionem lacunæ. Sed monitum Pomponii non modo ad equites

pertinuisse, sed etiam pedites, patet e sequentibus. Mox *dilapsis* Guelf. ed. pr. Puteol. Riv. Ber. Alc. ut e cod. Flor. dedit Pichena. *Delapsis* est a Rhenani editione. Mox Guelf. *militis*. Singularis etiam alibi pro plurali restitutus in hac voca. ERN. Bud. *dilapsis*, et mox *militum*.

Quadragesimum post annum] Justa supputatio. Clades illa enim accepta a. 763. LIPS. *Quadr. post* ed. pr. et sequentes usque ad Rhenanum, qui (e Bud.) *post* præposuit. Restituit in locum e cod. Fl. Pichena. Post *Taunum* se correxisse pro *Taurum* dicit Rhen. At sic jam ed. pr. *Taurum* fluxit a Puteolano: sed est et in scriptis, velut Guelf. de Tauno monte dictum est ad 1, 56. ERN. Bud. *Taunum*.

Suevis a Druso] Non genti toti Suevorum, sed iis, qui Maroboduum et Catualdam Reges comitatis erant; qui a Druso, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum et Cusum locati sunt, dato Rege Vannio gentis Quadorum, ait nooster 2, 63. Vannii regnum in parte describit Plinius 4, 25. *Campos et plana laryges Sarmata, montes vero et saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem, a Moro* (nescio an corrig. *Maro*) *sive is Duria est, a Suevis regnoque Vanniano dirimens eos.* LIPS.

Mox diuturnitatem] Lego *diuturnitate*. *Mutans*, pro mutatus, quod apparet ex MSS. Varro: *In priore verbo*

odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. Auctores fuere Vibillius, Hermundurorum Rex, et Vangio ac Sido, sorore Vannii geniti. Nec Claudius, quamquam saepe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens, si pelleretur: scripsitque P. Atellio Histro, qui Pannoniam praesidebat, "legionem, ipsaque e provincia lecta auxilia, pro ripa componeret, subsidio victis, et terrorem adversus victores, ne, fortuna elati, nostram quoque pacem turbarent:" nam vis innumera Lygii, aliaque gentes adventabant, fama ditis regni, quod Vannius XXX per annos praedationibus et vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques e Sarmatis Iazygibus erat, inpar multitudini hostium: eoque castellis sese defensare, bellumque ducere statuerat.

XXX. Sed Iazyges, obsidionis impatientes, et proximos per campos vagi, necessitudinem pugnae adtulere, quia Lygius Hermundurisque illic ingruerant. Igitur degressus castellis Vannius, funditur proelio: quamquam rebus adversis, laudatus, "quod et pugnam manu capessit, et corpore adverso vulnera excepit." Ceterum ad classem, in Danubio opperientem, perfugit. Secuti mox clientes, et, acceptis agris, in Pannonia locati sunt. Regnum Vangio

graves prosodiae quae fuerunt, manent: reliquae mutant. LIPS. Sic cod. FL. ed. pr. *Diuturnitatem* est a Puteolano. Mox ed. pr. *Vibillius*; quod se in vet. libris reperisse jam Muretus notavit, et ita e cod. Flor. et Agr. edidit Ryckius, probante J. Gronovio; quem nos sequimur. Add. 2, 63. *Jubillius* quomodo e *Vibillius* factum, intellige e nota ult. ad c. 16. Sic ed. pr. hoc ipso capite *ius* pro *vis*. ERN. Bip. suadent leg. *mutatus*.

Sido] Ille ipse, qui postea in partibus Vespasiani. H. 3, 5. *Trahuntur in partes Sido atque Italicus, Reges Suevorum.* LIPS.

P. Attilio Histro] Vatic. et Flor. *Atellio*. In veteri inscriptione reperio hominem; quae sic habet fide Aldi (ap. Grut. p. 443.): SEX. PALPELIO. F. F. VEL. HISTRO. LEG. TI. CLAUDI. CAESARIS. AVG. PRO. COS. PR. TR. PL. X. VIR. STL. IVDIC. TR. MIL. LEG. XIV. GERMANICAE. COMITI. TI. CAESARIS. AVG. DATO. SVB. DIVO. AVG. Quae si ad illum referenda, quod ego censeo, legend. hic, *scripsitque Palpelio*. LIPS. *Atellio histro* etiam cod. Agr. ed. pr. Guelf. *Attilio hystro* est a Puteol. *Palpelio* placet Ryckio. ERN.

Pannoniae praesidebat] Quidam scripti, *Pannoniam*: nec raro ita noster. 4,

5. *Galliae litus rostratae naves praesidebant.* Iterumque: *Litora oceani praesidebat.* LIPS. Sic FL. MS. unde restituit Pichena. De forma hac loquendi jam alibi monitum. ERN. V. ad c. 14.

Terrori adv.] Ed. pr. *terrorem*; quod verum puto. Tacitus amat variare constructionem; et studium intempestivum conformandi sequentia praecedentibus saepe obfuit Tacito, ut aliquot jam locis vidimus. Vid. v. c. supra c. 19. extr. His scriptis insipicio notam J. Gronovii. Ecce sic MS. FL. Igitur recepi. Contra Guelf. *tempore*. ERN. Sic et Bud.

Triginta per annos] Legitima ratio esset 33. *per annos.* LIPS.

Illic ingruerant] Sic MSS. FL. Guelf. edd. pr. Put. Ber. Alc. Mutatum a Rhen. (e Bud.) in *ingruerant*: restituit Pichena. Item post *capessit*; nisi quod Put. Riv. Ber. Alc. *capessit* pro *capessivit*. Frustra Rhen. dedit *capessit*, quod est in Guelf. Pichena illud restituit. ERN.

Degressus castellis] Haud dubitanter ita rescripsi pro vulgato *digressus*: sic 4, 49. pro *tumulis non digrediebantur* recte repositum *degrediebantur*. Add. ibid. c. 74. ERN.

Secuti m. clientes et a. a.] Et videtur tollendum. ERN.

ac Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide: subiectis, suone an servitii ingenio, dum adipiscerentur dominationes, multa caritate, et majore odio, postquam adepti sunt.

XXXI. At in Britannia P. Ostorium, pro Prætorē, turbidæ res exceperē, effūsis, in agrum sociorum hostibus, eo violentius, quod novum Ducem, exercitu ignoto, et cæpta hieme, iturum obviam non rebantur. Ille gnarus, primis eventibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: et, cæsis qui restiterant, disiectos consecratus, ne rursus conglobarentur, infensaque et infida pax non Duci, non militi, requiem permetteret, detrahēre arma suspectis, cunctosque ca-

Egregia adversus nos fide] Ita Vatic. Lælius, 5, 35. *Quamquam adversus Rom. nulla cis amicitia.* Noster 3, 29. *Et privignis cum vitrico levior necessitudo, quam avo adversus nepotem.* At vulgo apud nos fide legeris, non Latine. LIPS. *Adversus etiam MS. Flor. ed. pr. Paulo ante idem MS. Guelf. et ed. Puteol. partivere, ceteri partiti sunt ad Pichenam usque.* Illud verum, ductumque e Sallust. Jug. 43. putat Ryckius, unde etiam Servius ad Æn. 1, 198. *partivere* laudat. Sed ibi recte Cortius rescripsit *paraverunt*. Sæpe active *partire* dixit Plautus. Paulo post arbitror legendum *dominationis* ut 6, 45. *dominationis apisceretur.* Sed sic jam vir doctus apud Ryckium. ERN. Item Heins. Ast Pich. volebat *dominationem*.

Suorum an s. i.] Cod. Agr. præmittit incertum, quod est manifestum glossema.

P. Ostorium Proprætorem] Flor. *proprætore*: quod J. Gron. recte recepit, valde huic formæ favens. Ceteri omnes sc. (it. Bud.) et edd. *proprætorem*, præter Guelf. qui et ipse *proprætore* exhibet. Hic quidem recipi nil vetat. ERN. Sic et Bip.

Cæsis qui restiterant] Sic Latinitas postulat. Vulgati omnes (et Bud.) vitiose *restiterunt*; quod nullo modo ferendum ultra. Ferri etiam posset *resisterent*. Adde ad c. 32. ubi Acidalius ne *captabant* quidem in tali constructione probat; quod tamen facilius ferri potest. ERN.

Cinctosque castris Antonam] Aciem omnem habui ad hunc locum, nec quidquam pervidi. Libri vet. *cunctisque castris*. Forte: *detrahēre arma suspectis, cinctisque: castris Antonam ad Sabrinam* (Ptolemæo est *Sabriana*) *fluvium cohibere parat.* Sive, ut Agri-

cola legebat, *junctisque castris*. Antona sane civitas videtur, manetque hodie Northampton: quasi dicas septentrionalis Hammonis civitas. Nam *ton* prisca Britannis semper civitas. Olim divinavi, *cinctosque castris, Antona et Sabrina fluvii*, eo sensu, ut hostem vagum et metuentem pugnae partim castris, partim fluminibus cingeret, et ab effusa populatione arceret. Sed ludinus aleam, in loco fortasse non pleno. LIPS. MS. Fl. *cunctaque castris*, ed. pr. *cunctasque castris*: et mox *Sabnam*. Ceteri ut est in textu. Pichena conjiciebat *cunctosque ultra A. et S.* sensu probabili. *Submovēre* alias de hac re dicitur ap. Suetonium. Camdenus (in Brit. p. 375.) *Antonam pro Aufona* irrepsisse putabat, qui est fluvius hodie dictus *Avon*, cum *Sabrina* transversam insulam secans ita, ut boreales partes petenti necessario alteruter sit transeundus: idque placebat etiam Cellario G. A. t. 1. p. 323. et Broterio. *Cunctosque* verum esse puto, ex lege disjunctionis: suspectis detrahit arma, omnes submovēre et coercere fluminibus castellisque volebat. Si *ultra* durior correctio videtur, possis etiam sic legere: *castris Aufona et Sabrina fluvii cohibere parat*: h. e. submovēre ultra flumina illa, et dispositis idoneo loco castris coercere, ne transire fluvios et turbare provinciam et socios possent. ERN. *Cinctos* Camdenus refert ad *hostes, castris ad Aufonas* majorem scil. et minorem, quorum alter ad ortum, alter ad occasum vergit, et *Sabrinam fl.* cohibendos. Hillerus mavult *cinctos* referri ad *fluvios*, quos *castris* circumdatos Dux Rom. clausurit, ne agmen infensum illos trajicere posset. Eodem sensu Ryckii amicus præferebat *junctos*. Mihi placet Pichena *cunctos* et cum Bip. insero ad: sic omnia plana. Bahrdt in vers. Germ.

G

stris ad Auvonam et Sabrinam fluvios cohibere parat. Quod primi Icenī abnuere, valida gens, nec prœliis contusi, quia societatem nostram volentes accesserant: hisque auctoribus circumjectæ nationes locum pugnae delegere, septum agresti aggere, et aditu angusto, ne pervius equiti foret. Ea munimenta Dux Romanus, quamquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perrumpere adgreditur, et distributis cohortibus turmas quoque peditum ad munia accingit. Tunc, dato signo, perfringunt aggerem suisque claustris inpeditos turbant. Atque illi conscientia rebellionis, et obseptis effugiis, multa et clara facinora fecere. Qua pugna filius Legati, M. Ostorius, servati civis decus meruit.

XXXII. Ceterum clade Icenorum compositi, qui bellum inter et pacem dubitabant: et ductus inde in Cangos exercitus. Vastati agri, prœdæ passim actæ; non ausis aciem hostibus, vel, si ex occulto. carpere agmen tentarent, punito dolo. Jamque ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam adspectat; cum ortæ apud Brigantas discordiæ retraxere Ducem, destinationis certum, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis, qui arma cœptarant, interfectis, in reliquos data venia, resedere: Silurum gens, non atrocitate, non clementia mutabatur, quin bel-

sequitur Ernesti conjecturam: *castris Auvona et Sabrina fluvii c. p.*

Præliis concussa] Fam. *contusi*. LIPS. Sic et Flor. ed. pr. Ceteræ edd. ad Pichenam usque *concussa*. *Contundere* verbum elegans pro frangere, debilitare, quo usus et Sallust. Jug. 43. *nostræ opes contusæ, hostiumque auctæ erant*: ubi similiter codd. quidam *concussa*. Vid. ibi Cort. ERN.

Turmas quoque peditum] Ego scio, numquam turmas peditum dici; quod tamen libri omnes præ se ferunt. Possit legi, *turmas, quodque peditum*. Ad do, Pichenam distinctione expedire, *Turmas quoque, peditum ad munia accingit*: id est, turmas equitum (qui immunes) jubet peditum officia fungi. LIPS. Frustra addidisset *quodque peditum*, cum cohortes jam nominasset. Verum vidit Pichena. *Peditum* pendet a *munia*. Equites non uno loco apud Lævium equis descendere, et munia peditum præstare jubentur. Mox pro qua Guelf. *contra*. ERN.

Ductus in Cangos exercitus] Promontorium *Καγγών* etiam Ptolemæus 2, 3. in Britannia agnoscit: sed, qui fuerint proprie hi populi, certant. Ego hoc scio, vicinos Icenis fuisse, et cum iis restituendos Cæsari 5, 21. Cor-

rupte enim ibi legas, *Cenimagni, Segonthiaci, Bibroci, miseris legationibus, sese Cæsari dediderunt*. Nam Cenimagni nusquam lecti inter Britannie gentes. Divido, et scribo: *Icenī, Cangī*. Capio iudicem te, Gulielme Camdene, qui Britannie tunc nebulas claro ingenii sole nuper illustrasti. LIPS. MSS. Fl. Vat. Guelf. ed. pr. *inde Cangos*: unde Pichena conjiciebat *inde in C.* quod verum puto. Etiam aliis locis librarii *inde pro inde in*, et *in pro inde in* dedere. V. Burn. ad Sueton. Cæs. 36. et ad Vesp. 6. Mox *jamque*, quod e Fl. dedit Pichena, habet etiam Guelf. ed. pr. idemque mox *Brigantas*. Vid. supra ad c. 27. Sic c. 34. *Siluras*. ERN. Ap. Cæs. Camdenus legit *Icenī, Regnī*. Davies. nil mutat.

Qui arma cœptabant] Forte *cœptarant*, Acidalius. Favet ed. pr. *cœperant*, quod est aut pro *cœperant*, aut *cœptarant*: hoc malim. Infra quoque idem liber *cœcæpiunt*. Adde ad c. 31. ERN.

Silurum gens] Ita correxit (ex ingenio) Rhenanus. Superiores edd. *Sylurorum*: ed. pr. *Dilurum*: sed dein recte *Siluras*: nisi quod c. 38. *Siluas*, quod omnes libri habent 14, 29. ERN. Bud. *Silurum*.

lum exerceret, castrisque legionum premenda foret. Id quo promptius veniret, Colonia Camulodunum, valida veteranorum manu, deducitur in agros captivos, subsidium adversus rebelles, et inbuendis sociis ad officia legum.

XXXIII. Itum inde in Siluras, super propriam ferociam, Caractaci viribus confisos; quem multa ambigua, multa prospera extulerant, ut ceteros Britannorum Imperatores præmimeret. Sed tum astu, tum locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordovicas, additisque, qui pacem

Colonia Camalodunum] Quod oppidum antea Regum in eo tractu sedes. Dio 60, 21. Καμουλδουνον τὸ τοῦ Ευροβελου Βασιλεως appellat. At Camalodunum lapidi prisco insculptum, ecclesi: (ap. Grut. p. 439.) CENSITOR. CIVIVM. ROMANORVM. COLONIAE. VICTRICENSIS. QVAE. EST. IN. BRITANNIA. CAMALODVNI. Duplex autem eo nomine oppidum, alterum in Brigantibus, alterum in Trinobantibus, colliges ex Ptolemaeo l. c. Plinioque 2, 77. Nescio, an nomen illis a peculiari aliquo et indigena Deo: cujus forsitan mentio in hoc lapide: (ap. Grut. p. 56.) CAMVLO. SANC. FORTISS. SAC. TI. CLAVDIVS. TI. F. QVIR. TERTIVS. MIL. COH. VII. PR. 7. VERI. L. D. D. D. *Camulus indigena Deus*, idem qui Mars. LIPS. Codd. Flor. Agr. Oxon. Guelf. edd. vet. omnes *Camulodunum*: quod verum est, ut etiam scriptura Graeca docet. Sic etiam Itiner. Anton. Sed inscr. a Lipsio allata, et nummus antiquus *Camalod.* quod defendunt Camdenus p. 322. et Cellarius. Hic quidem, quid libri desiderant reascribi, quaeritur. ERN. Urbs ista in Trinobantibus *Cambodunum* est, non *Camalodunum*.

Inbuendis sociis ad officia legum] Veteranos eo deductos ait, a quibus et illi, qui essent in armis, repellerentur, et, qui in ditione, legibus et imperiis Romanis adhaerent, sub fascibus vivere addiscerent. GROX.

Caractaci viribus] Dio 60, 20. Καταράκτων nominat, alii *Catacratum*: Zonaras *Caratacum*. *Caradocum* vocasse videntur Britanni. Certe etiam hodie locus est, et in eo parietinis arcis, quem *Cuer Caradoc* vocant; id est oppidum sive arcem Caradoci. LIPS. Ed. pr. *Caratacum* semper, h. l. etiam Guelf. ERN. Ex nummo thes. Brit. cum epigrapha CARIC Haymius t. l. p. 145. hunc Regem *Carictacum* nominandum praecipit. Verum non certum esse, istum nummum Britanniae deberi, nec hic quicquam mutandum; censet

Eckhel in Doctr. NN. vet. vol. 1. p. 80.

Sed astu, tum] Amplector Flor. scripturam. *Sed tum astu, locorum fraude prior*: ut sit sensus, astu translatum ab eo bellum, quia fraude ex locorum peritia prior esset. Monuit Pichena. LIPS. Cod. Agr. *Sed tamen astu, locorumque fraude prior*: et sic editio prim. nisi quod τὸ que abest. Jac. Gronovius e cod. Flor. conjiciebat, Tacitum scripsisse, *Sed tum astu, loco, tum fraude prior*: quod si cui placet, feram. Ego lectionem cod. Fl. praferam huic conjecturae. Sed tamen locum non satis sanum puto. Quantum e sequentibus colligere licet, tantum loco callide delecto valebat Caractacus: nullius alius astus mentio. Itaque suspicor, e vestigiis scripturae, *sed tamen astu*, legendum, *sed ea tempestate, locorum f. p.* Saepe Tacitus *ea tempestate* 1, 3, 3, 6. etc. In Guelf. est *tum astu, tum loco f. ERN.* Pro *astu* Bip. conjecant *legiste*, vel istud glossema putant. Mihi cum Hill. Rac. 8. cod. Guelf. veram lectionem servare videtur, alterum *tum* a precedente *astu* absorptum est in aliis.

Ordovicas] Ita correxit (ex ingenio) Rhenanus. Ed. pr. *Ordolucas*, Puteol. Alc. (et cod. Bud.) *Ordolucas*. MS. Guelf. *præthum* in *Ordolucas*; cujus confusionis plura post exempla reperiet lector. Britanniae populus est. ERN.

Pacem nostram] Libri aliquot editionum veterum, *pacem in iram*. Ego legerim, *pacem in iram nostram*. Duplex scilicet stimulus capiendi arma in Romanos; sive quod pacem et servitutum multi timerent, sive quod extrema ab iratis. LIPS. Freinsh. *pacem injuriam*; alii aliter. Frustra moliantur. *Pax* eleganter interdum est idem quod imperium. Seneca de Clem. 1, 1. *Hæc tot millia gladiatorum, quæ pax mea comprimit*. Cap. 4. *Hic curus Romanæ pacis exitium erit*: hic tanti

nostram metuebant, novissimum casum experitur; sumpto ad praelium loco, ut aditus, abscessus, cuncta nobis inportuna, et suis in melius essent. Tunc montibus arduis, et, si qua clementer accedi poterant, in modum valli saxa praestruit: et praefluebat amnis vado incerto, catervaeque meliorum pro munimentis constiterant.

XXXIV. Ad hoc gentium Ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda spe, aliisque belli incitamentis. Enimvero Caractacus huc illuc volitans, "illum diem, illam aciem, testabatur, aut recipiendae libertatis, aut servitutis aeternae initium fore:" vocabatque nomina "majorum, qui Dictatorem Caesarem pepulissent, quorum virtute vacui a securibus et tributis, intemerata conjugum et liberorum corpora retinerent." Haec atque talia dicenti, adstrepere vulgus; gentili quisque religione obstringi, "non telis, non vulneribus cessuros."

XXXV. Obstupescit ea alacritas Ducem Romanum: simul objectus amnis, additum vallum, imminentia juga, nihil nisi atrox et propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles praelium poscere, "cuncta virtute expugnabilia," clamitare. Praefectique ac Tribuni paria disserentes, ardorem exercitus

fortunam populi in ruinas aget. Sed et c. 8. tibi in tua pace armato vivendum est. In regno vel imperio tuo, quod pace contines, ubi aliis pacem praestas. De Provid. 4. Omnes considera gentes, in quibus Romana pax destitit. Plinius 27, 1. Immensa Romanae pacis maiestate non homines modo diversis inter se terris gentibusque, verum etiam montes et excedentia in nubes juga partusque eorum et herbas quoque invicem ostentante. Arrianus in Epict. 3, 22. Ἀντὶς αἰ δαλφν, ἀγαθὰ τὰς ἐν τῇ μίση, ὁ Καστρά, ἐν τῇ σὴ εἰρήνῃ οὐ παύσων. Ergo pacem nostram metuunt, qui detrectant imperium nostrum: qui ventur, ne et ipsi veniant in ditionem nostram. Sic quoque supra Tacitus 20. terrori adversus victores, ne fortuna elati nostram quoque pacem turbarent: hoc est, in fines nostros facerent incursiones; nos quoque adorirentur. GRON. Pacem in iram est in ed. pr. Cetera inde a Puteol. omnes pacem nostram: recte. Sic pacari Romanis scriptoribus dicuntur, quae sub Imperium Romanum rediguntur armis. ERN.

Saxa praestruit] Sic ed. pr. et MS. Oxon. At Puteol. et sequentes omnes usque ad Pichenam saxis: male; cum praecedat montibus arduis. ERN.

Catervaeque majorum] Lego catervaeque nationum. Solitum ita Britannis Gallisque struere aciem per nationes,

ut discreta virtus eluceret. LIPS. Placet Pichenae, quia sequitur ductores gentium. Sed hi pertinent ad reliquum exercitum: et tantum pars copiarum pro munimentis stabat, non catervae nationum. Nec sequar Ryckium, qui e cod. Agr. rescipit catervae majore, nec Barthium, qui Adv. 45, 3. *Moniorum* vel *Maniorum*: quae gens insulam *Maniam* vel *Maniam* habitavit, corrigi volebat. Nihil melius vidi, quam quod Freinsh. voluit: *catervaeque armatorum*, s. *catervae*, ut in Agric. c. 37. quod optime consentit iis, quae dicuntur c. 35. init. ubi *propugnatores* dicuntur. ERN. Sequor Bip. qui e 13, 56. 16, 5. H. 2, 82. Sall. Jug. 13. ostendunt, *meliores* saepe notare fortiores.

Pro munimentis] Ante munimenta, ut 2, 80. Cf. 3, 20. Sed alibi instar munimentorum: sic 12, 14. 14, 37. *Aut servitutis aeternae*] Nescio, an elegantius veriusque *aut servitutis aeternae fore*, voce deleta. LIPS. *Initium* deleri vult et Acid. qui provocat ad 3, 20. et Germ. 6.

Quisque religione] Guelf. (Bud.) et ed. pr. *religioni quisque*: it. Puteol. Alc. Rhen. Ald. Gryph. LIPS. Bene *religione*, cum sequentibus, i. e. suae quisque gentis more jurat: nam religio est religiosa adseveratio. Sic et correxerat docta manus in Gryphiana. ERN.

Ardorem incendebant] Vett. edd. om-

incendebant. Tum Ostorius, circumspectis, quæ inpenetrabilia, quæque pervia, ducit infensos, amnemque haud difficulter evadit. Ubi ventum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in nos, et pleræque cædes oriebantur. Posteaquam, facta testudine, rudes et informes saxorum compages distractæ, parque cominus acies; decedere barbari in juga montium. Sed eo quoque inrupere ferentarius gravisque miles; illi telis adsultantes, hi conserto gradu: turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumve tegmina, et, si auxiliariis resisterent, gladiis ac pilis legionariorum; si huc verterent, spathis et hastis auxilium sternebantur. Clara ea victoria fuit, captaque uxore et filia Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti.

XXXVI. Ipse (ut ferme intuta sunt adversa) cum fidem Cartismanduæ, Reginæ Brigantum, petivisset, vinctus ac victoribus traditus est, nono post anno, quam bellum in Britannia cœptum. Unde fama ejus evecta insulas et proximas provincias pervagata, per Italiam quoque celebrabatur: ave-

nes *intendebant*, ut volebat N. Hein-sius, et est in MS. Reg. ap. Ryckium, et Guelf. (it. Bud. a l. m.) *Intendere* pro augere, sæpe dici apud nostrum, scio: sed, an satis commode jungatur *ardori*, dubito. Itaque *incendebant* secutus sum, quod tacite receptum est, nescio an e MS. In Agr. cod. esse colligo, quia Ryckius nihil notavit, cum de regio moneret. Et sic correctum est in Gryphiana. ERN.

Decedere barbari in] Acidalius malebat *recedere*: alius ap. Ryckium *secedere*. Neutrum placet. Vulgatum defendi potest, intellectu *prælio* vel *munimentis*. *Decedere prælio* dici, pluribus exemplis docet Dukerus ad Liv. 34, 47. *Decedere præsidio*, vallo, dici posse, nemo dubitat. Decedebant prælio et munimentis, ut in montes evaderent. ERN. l. c. Dukerus potius docet, *decedere* prælio rarius dici quam *excedere*.

Confero gradu] Freinsb. volebat *conserto* e 6, 35. ubi *conserta acies*: et sic est in MSS. ap. Broterium. Sed *confero gradu* nihil est, quam *confero agmine* ap. Liv. 22, 28. quod recte defendit Drakenb. etsi libri quidam *conserio*. Adde ad 6, 35. ERN. Cæsar quoque B. G. 1, 24. *confertissima acies*. Plin. 18, 7. *confertis telis*, sed ad *gradum* aptius quadrat *conserere*.

Spathis et hastis auxilium] Observe diversa arma inter legionarios auxiliaresque: illis gladios et pila; his spathas et hastas tribuit. Spathas autem, *gladios majores* interpretatur Ve-

gerius 2, 15. LIPS. Mirum est barbarum vocari verbum *spathæ* a Lupano, quod Græcum. et ipsius Menandri est in *Microsm.* 2. Gron. Cf. Pollux 10, 31.

Cartismanduæ] Ed. pr. *Cartimandam* vocat, nisi quod h. l. *Cartimandam* scriptum. Ed. Puteol. h. l. *Cartimandam* vocat, post semper *Cartimandam*, et sic omnes vet. variant. Sed Hist. 3, 45. constanter *Cartimandua*. Puteol. *Carthimandua*, et sic ceteri vet. ERN.

Nono post anno] Atqui bellum cœpit Claudio tertiam, L. Vitellio secundum coss. ut Dio clare tradidit 60, 19. nec inde ad hunc diem plus annos septem numeraveris, ut suspicio jure numeralis mendi sit. Pugnant etiam hæc cum iis, quæ H. l. c. scribuntur: *Carthimandua*, inquit, *Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate; et auxerat potentia, postquam, capto per dolum Rege Caractaco, instruxisse triumphum Claudii Cæsaris videbatur*. Nam triumphus Claudii aliquot annis anterior: nec in eo hercle ductus iste Caractacus. Ut nihil dici possit, quin Tacitum in Historiis aut memoria fefellerit, aut provererit color quidam scriptiois. LIPS. Ryckius putat, initium supputationis ducendum a bello intestino, quod Romanos in Britanniam traxerit. ERN.

Provincias pervagata] MS. Guelf. *civitates* in textu, sed *provincias* in margine. Mox idem *rubrantque visere*: vulgatum verum esse, series narrationis satis indicat. ERN.

bantque visere, quis ille tot per annos opes nostras sprevisset. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat: et Cæsar, dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe, ut ad insigne spectaculum, populus. Stetere in armis Prætoris cohortes, campo, qui castra præjacet. Tum, incedentibus regiis clientelis, phaleræ torquesque; quæque externis bellis quæsierat, traducta: mox fratres, et conjunx et filia: postremo ipse ostentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu: at non Caractacus, aut vultu demisso, aut verbis, misericordiam requirens. Ubi tribunali adstitit, in hunc modum locutus est:

XXXVII. "Si, quanta nobilitas et fortuna mihi fuit, tanta rerum prosperarum moderatio fuisset, amicus potius in hanc urbem, quam captus, venissem: neque dedignatus esses claris majoribus ortum, pluribus gentibus imperitantem, foedere pacis accipere. Præsens sors mea, ut mihi informis, sic tibi magnifica est: habui equos, viros, arma, opes: quid mirum, si hæc invitis amisi? Non, si vos omnibus imperitare vultis,

Castra præjacet] Vatic. *castris*. Et statim lego *regiis clientelis*. LIPS. *Castris* etiam ed. pr. Reliqua a Puteolano inde omnes *castra*. Post rescripsi tum pro *tunc*: quod alienissimum esse omnes vident, et aliis quoque locis pro *tum* scribitur: *tunc* est eo tempore; *tum*, post, quo facto. Secutus est Broterius. Mox ante Lipsium omnes *clientelis*, estque sic in MSS. *Clientelis* occurrunt infra in Dial. de Or. c. 36. Neque ego spreverim. Per contentum, ut de Reguli barbari clientibus, dici putem. Denique an non durum, *incedere* de clientelis dici? Pro *traducta* ed. pr. *tradita*. EBN.

Ex metu: at non] Locus prava distinctione laborabat in omnibus edd. præter ed. pr. quæ habet punctum post *requirens*, ubi in ceteris est comma. Atque etiam post *ex metu* colon esse debebat, non punctum. Nisi vero id non est alieno loco: At Caractacus non vultu demisso aut verbis m. requirens, ubi etc. quod sane melius puto, placetque Broterio. Denique, si *ex metu* abesset, nemo desideraret. Nam *degeneres* pr. sunt meticulosæ. Si genuinum est, *degeneres* pr. sunt humiles nimis. EBN.

Pluribus gentibus imperitantem] Ita e Flor. edidit Pichena: necio an recte, eum mox iterum *imperitare* recurrat. Sed hoc leve. Ed. pr. Lips. *imperantem*. Ceteræ veteres omnes *imperitans*, vitiose e Puteolano pro *imperitantem*. Id unde ortum sit, lectio Guelf. indicabit: non *dedignatus essem* (passive) cl.

m. ortus, p. g. *imperitans* federe pacem accipere. EBN. Plane sic Bud. a l. m. unde r. m. fecit *imperitans*.

Nam, si vos, omnibus imperitare] Falso vero hoc et inepte dicitur. Idne consequens, ut, qui velit, quod velit possit? Ego me Britannis Regem esse volo: illi accipiant? Emendo priorem voculam, et *num* lego; atque ita sententiam interrogatione inspiro. Ego, inquit, vobis me opposui: quid mirum? An quia vos omnibus imperare vultis, omnes statim imperari etiam velint? non hercules animosi nos et liberi. LIPS. Sic editum ab illo tempore, usque ad Ryckium, qui edidit *non si*, e MS. Agr. et conjectura Mureti, Grotii: quod est sane elegans, et generoso Caractaci animo aptum. Constantiam enim quandam et firmitatem animi indicat, quamquam, etiam in simplici argumentatione adhibetur, ut patet e Cicer. Top. c. 3. *Non, si uxori vir legavit omne argentum, quod suum est, idcirco, quæ in nominibus fuerunt, legata sunt*, quem locum attulit Ryckius. Noster 14, 48. *Non, quicquid nocens reus pati mereretur, id statuendum*. Constantiam servit in loco noto Suetonii Aug. 97. et Terentii Eun. 1. 1, 4. *Non, si me obsecret*. Recepit Broterius. Ego quia *num* scriptura vulgatæ nam similis, hoc secutus sum. Sed tamen et supra *num* et *non* confundi vidimus. EBN. Citatis adde H. 3, 20. *Non, si pateant portæ*. Acid. etiam *num*, et magis *non*, probat.

sequitur, ut omnes servitutem accipiant. Si statim deditus traderet; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaruisset, et supplicium mei oblivio sequeretur: at, si incolumem servaveris, æternum exemplar clementiæ ero." Ad ea Cæsar veniam ipsique et conjugii et fratribus tribuit. Atque illi, vinclis exsoluti, Agrippinam quoque, haud procul alio suggestu conspicuam, iisdem, quibus Principem, laudibus gratibusque venerati sunt: novum sane et moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis præsidere: ipsa semet parti a maioribus suis imperii sociam ferebat.

XXXVIII. Vocati posthac Patres, multa et magnifica super captivitate Caractaci disseruere: "neque minus id clarum, quam cum Syphacem P. Scipio, Persen L. Paullus, et si qui alii victos Reges Populo Rom. ostendere." Censentur "Ostorio triumphi insignia;" prosperis ad id rebus ejus, mox ambiguis: sive, quod, amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit; sive hostes, miseratione tanti Regis, acrius ad ultionem exarsere. Præfectum castrorum et legionarias cohortes, exstruendis apud Siluras præsidiiis relictas, circumfundunt. Ac, ni cito e vicis et castellis proximis subventum foret, copiarum tum occisione occubuis-

Oblivio sequeretur] *Lego sequetur*, et distinctione sententiam expedit: *Et supplicium mei, oblivio sequetur: at si incolumem*, etc. LIPS. Sic jam ante Rhenanus. Ego recipere in textum non dubitavi propter evidentiam, haud paulo majorem, quam ante in *clientelis*: quod tam constanter ab omnibus e Lipsii conjectura, ut alia, editur. Secutus me est Broterius. ERN. *Supplicium* Salinerio hic est supplicatio, ut 3, 64. male. *Sequitur* Rhen. ex ingenio; nam *sequeretur* in Bud. et hoc aptius.

Vinclis exsoluti] Cod. Flor. et Bud. *absoluti*. Sic Beroald.

Laudibus gratibusque] Edd. vet. *gratibusque*; quod nunc editur MS. Bodl. habet. ERN.

Signis R. præsidere] i. e. inter signa militaria loco edito, tribunali, Imperatoris modo, sedere. V. dicta ad Sueton. Tib. 6. Mox *posthac* vet. edd. omnes, de quo supra satis dictum. ERN. ad 3, 4.

Vinctos Reges] Sic e Flor. restituit Pichena. At ita dudum ed. pr. idem exhibet MS. Guelf. et alii ap. Broterium. Intermediæ omnes *victos*. Paulo post MS. Reg. ed. pr. *sive quod hostes*. ERN.

Ac, ni cito vicis] Editione prisca, et quibusdam scriptis, *cito nuntiis*. Suspicio, *ni citis nuntiis e castellis*, nisi placet, *ni cito municipiis et castellis*.

Malim etiam mox: *promptissimus quisque e manipulis cecidere*. Et, *cohortes expeditas opposuit*. LIPS. Intelligit ed. pr. sed sic etiam edd. Puteol. Riv. MSS. Flor. Guelf. Muretus conjiciebat *ac ni cito e vicis* etc. Sed Gronov. Obs. 2, 20. vulgatum defendit: ceterum sententiam non expedit. Nam profecto non subventum vicis et castellis, sed Præfecto castrorum et cohortibus, in struendis novis præsidiiis occupatis, munientibus. Itaque non displicet mihi Mureti conjectura, quæ et aliis placuit, nisi præpositio omissa est consulto, ut in nominibus urbium. *Vici* intelliguntur, in quibus præsidia militaria essent. V. Gronov. ad Agricola. c. 41. *Castella vicique* sæpe junguntur ut ap. Liv. 9, 38. ubi pariter turbant librarii in *vicique*. Neque tamen Lipsii conjecturas spreverim, præsertim priorem. ERN. Bud. quoque *nuntiis et*. Rhen. tamen *vicis et*. Mureti conjecturam suam faciunt Faern. Acid. Heins. Ingeniose Bip. emendant *nuntias et*. Sed vel sic puto leg. *e castellis*.

Occisione occ.] Vitiose vet. edd. *copiarum obsidione occubuisent*. Rhen. primus ex ingenio dedit *copie tum occisione occubuisent*. Muretus eleganter corrigit præterea *occidissent*, quod etiam adscripserat vir doctus in marg. Gryphianæ. Est propria Latinorum formula, *occisione occidere*, ut ap. Liv. 2,

sent. *Præfectus* tamen et octo *Centuriones*, ac *promptissimus* quisque *manipularis* cecidere: nec multo post *pabulantes* nostros *missasque* ad subsidium *turmas* profligant.

XXXIX. Tum *Ostorius* cohortes *expeditas* opposuit: nec ideo *fugam* sistebat, ni *legiones* *prælium* exceperant. Earum robore *æquata* pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugere hostes, tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc *prælia*, et sæpius in modum *latrocinii* per saltus, per paludes, ut cuique sors, aut virtus; temere, proviso: ob iram, ob *prædam*: jussu, et aliquando *ignaris Ducibus*. Ac *præcipua* *Silurum* *pervicacia*, quos accendebat *vulgata Imperatoris Rom.* vox: "ut quondam *Sugambri excisi* et in *Gallias* *tracti* forent, ita *Silurum* nomen penitus *extinguendum*." Igitur duas *auxiliares cohortes*, *avaritia* *Præfectorum* incautius *populantes*, *intercepere*: *spoliaque* et *captivos largiendo*, *ceteras quoque nationes* ad *defectionem* trahebant: cum, *tædio* *curarum fessus*, *Ostorius* concessit vita; *lætis* *hostibus*, tamquam *Ducem* haud *spernendum*, et si non *prælium*, at certe *bellum*, *absumpsisset*.

51. ubi etiam libri quidam *obsidione*. V. Drakenb. ERN. Ap. Lact. D. I. 5, 6. *occisione deleverat*, ubi alii *occidione*.

Quisque manipulus] Verius, *e manipulis*. LIPS. *Pichena manipularis*. Lipsianum prætulim, ob consuetudinem Taciti. H. 1, 57. *promississimi e legatis*. Sed tamen frequentissime genitivum jungit, unde forte malit quis *manipularium*. ERN. *Præfero manipularis*, ut 1, 20. 21. et 15, 12. ubi v. not. Bip. Sunt autem *manipulares* primores militum s. principes quos nominat Veget. item principales 2, 7.

Pabulantes nostros missasque] Hanc esse veram lectionem putamus, quæ totidem literis est in ed. Puteolani, unde non dubitavimus restituere: scutusque est nos Broterius. Codd. Flor. Guelf. *pabulantis nos ipsos missasque*: ed. pr. *pabulatum nos ipsos missasque*, unde volebat J. Gronovius *hos ipsos*. Atqui proxime de interfectis præcesserat. *E nostros factum est nostros*. Beroaldus et Alc. *dedere pabulantis nostros missasque*. Quæ nunc obtinet lectio *pabulantis nostros, ipsasque missas* primum reperitur in ed. Rhen. 1533. unde duxere Aldus, Gryphius, ceteri. Itaque suspicor in nota Rhenani esse vitium operum, dicit enim se scripsisse *pabulantes nostros ipsos*. ERN. In Rhen. ed. 1544. plane eadem diversitas in textu et nota.

Cohortes expeditas exposuit] Cur exposuit? An in navibus fuerant? Legitimum verbum erat *submitit*. To-

lerabilius erat *expromisit*. ERN. Bip. *opposuit*, cum Lipsio: rectius.

Pro meliore fuit effugere] Sensus; post existimatum est, nos superiores fuisse, a nostra parte melius pugnatum esse. De usu hoc præpositionis *pro* v. Cort. ad Sall. Jug. 22. Sed mox videtur legendum, *et fugere*. Rationem enim videtur reddere velle, cur, cum æquo Marte discesserint, tamen postea se victores crediderint. In tali re noster copula *et* utitur. Fugere sane hostes, inquit, sed tamen tenui damno etc. ERN.

Provisa] Verius, *provisu*. LIPS. MS. Flor. *proviso*, quod recepit recte Pichena. ERN. Et secuti recentiores.

Ac præcipua] Rectius conjunctionem abfuturam putat Freinsh. Si quid mutandum, malim *At*, quod hic aptissimum fore, facile omnes sentient. ERN.

Sicambri exciti] Ferretus in notis hic *exciti*: et Ursinus pro correctione Faerni laudat *excisi*. At in omnibus editis meis *excisi* reperi. Et posset *exciti* defendi. Nam *Sugambri* proprie non deleti, sed suis sedibus *exciti* in Galliam traducti sunt; estque id fere proprium in ea re verbum. Sed gens excisa dici potest, cum mota sedibus suis aliis immiscetur, ut nomen proprium habere desinat. Et sic h. l. capiendum. ERN. Flor. *excisi*. Sic et Bud.

Et in G. tr. f.] Ursin. cum Faerno *aut in G. tr. f.*

XL. At Cæsar, cognita morte Legati, ne provincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is propere vectus, non tamen integras res invenit, adversa interim legionis pugna, cui Manlius Valens præerat: auctaque et apud hostes ejus rei fama, quo venientem Ducem exterrerent, atque illo augente audita, ut major laus compositis, vel, si duravissent, venia justior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant; lateque persultabant, donec adkursu Didii pellerentur. Sed, post captum Caractacum, præcipuus scientia rei militaris Venutius, e Brigantum civitate, ut supra memoravi, fidusque diu et Romanis armis defensus, cum Cartismanduam reginam matrimonio teneret; mox orto discidio, et statim bello, etiam adversus nos hostilia induerat. Sed primo tantum inter ipsos certabatur, callidisque Cartismandua artibus fratrem ac propinquos Venutii intercepti. Inde accensi hostes, stimulante ignominia, ne feminæ imperio subderentur, valida et lecta armis juvenus regnum ejus invadunt: quod nobis prævisum; et missæ auxilio cohortes acre proelium fecere; cujus, initio ambiguo, finis lætior fuit. Neque dispari eventu pugnatum a legione, cui Cæsius Nasica præerat. Nam Didius, senectute gravis, et multa copia honorum, per ministros agere, et arcere hostem, satis habebat. Hæc, quamquam a duobus, Ostorio Didioque, Proprætoribus, plures per annos gesta, conjunxi, ne divisa, haud perinde ad memoriam sui valerent. Ad temporum ordinem redeo.

Atque illo augente audita] J. F. Gron. conjecit, *atque ille augere audita*, non probante filio. Ex ratione oppositionis debebat esse *ipso augente*. Et hostes augebant, et Dux ipse res auctas perscripserat Roman. ERN.

Ut major laus compositis] Judicavi deesse olim aliquid: male. Scribe tantum, *compositis*, et sententia liquida erit. LIRS. Id postea recte receptum, quamquam obloquitur J. Gron. Quorsum enim referetur commode *duravissent*, si ante singularis est? ERN. Flor. *compositis*, quod præfert Lalleu.

Brigantum civitate] Legit, *Brigantum* Rodolphus: et sane ex H. 3, 45. ita apparet. Nam quod hic ait, supra se rettulisse, non lego id quidem in his libris. LIRS. Ed. pr. *Evigantum*: an id factum e *Brigantum*? Sed e reliqua illius libri ratione colligo, operas dare voluisse aut debuisse e *Jugantum*, quod omnes ceteri habent et MS. Guelf. Vid. ad c. 16. Vett. edd. et MSS. mox *Venutius* omnes. Quis primus *Venutius* dederit, nescio. Sed sic libri H. I. c. ERN. Omnino leg. *Brigantum*,

quod et recepere Bip. e c. 32. et H. I. c. *Jugantes* ignorant Geographi. Camdenus p. 558. conjectabat, forsitan Cantianos (vulgo *the Gaints*) intelligendos, ipse tamen potius *Brigantum* reponendum censet. Bud. *evigantum*: idem *Venutius*.

Mox orto discidio] *Discidio* et hic scribendum censeo. GRON. Sic MSS. Flor. Agr. ed. pr. *discidio* est a Puteolano inventum. ERN. Cf. 2, 86.

Ne feminæ imperio subderentur] Veroor, Tacite, ut mens tibi præsens. In tuis moribus, non in Britannorum fuisti, cum hæc scripseisti. Numquid illis ignominiosum subdi feminæ? Te igitur audi. *Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare*. Quod clare testatur Boadicæ tua 14, 35. LIRS.

Ostorio Didioque] Nomina hæc a glossa quadam adjecta putat Freinsh. Mox rō nunc abest a cod. Flor. et deleri volebat J. Gron. Cum in omnibus editis esse dicit, fallitur. Non habet Puteolani ed. et Rivii: abest et a MS. Guelf. Itaque deleui. Vulgo: *nunc ad temp. ordinem redeo*. ERN. Abest et a Bud.

A. U. 805. A. C. 52.

XLI. Ti. Claudio quintum, Ser. Cornelio Orfito coss. virilis

Ser. Corn. Orfito] Hujus consulatus, collega Claudio, notatur etiam inscriptione ap. Fabretum p. 473. ubi ei idem, quod h. l. nomen tribuitur. Male quidam vocant *Sergium*, alii etiam *Scipionem*, ut in Fastis Panvinii et Almeloveerii etc. Nomen *Scipionis* ductum putant e Dione. Sed bene docet Fabretus in Descript. lacus Fucini memb. 2. indicem Consulum libri 60. Dionis a Leuclavio consarcinatum utrunque e Xiphilino. ERR.

Virilis toga Neroni maturata] Bene, maturata. Non enim ex ritu Populi Rom. debebatur ante expletum annum XIV. At ipse ineunte cepit. Tertull. De anima 38. *Jura civilia abhinc* (id est a XIV anno) *agendis rebus attemptant*. Idem de virginib. veland. 11. *Ethnici feminas quidem e XII annis, masculos vero a duobus amplius ad negotia mittunt*. Nec alius sententiae illud Corneli infra 13, 15. *Turbatus hic Nero, et propinquo jam die, quo quatuordecimum aetatis annum Britannicus explebat*. Nota, quod ait, explebat: quia tunc referendus in viros, et ideo ab eo metus. Vetus Horatii interpres indicatum id voluit, dum scribit, *Nobiles pueros praetexta veste sub disciplina usque ad annum decimum quintum usos*: scilicet, quia tunc toga eam mutabant virili. Hoc verum est: nec velim pendere ultra viros doctos in tirocinii legitimo die. Nam, quod Augustus alicui serius ceperint togam, ab alia quavis causa fuit, non a lege, aut more. LIPS. De Augusto fefellerunt Lipsium verba Suetonii c. 8. vulgo corrupta: *Decimum annum agens aviam Juliam defunctam pro concione laudavit, quadriennio post virili toga sumpta*. Sed sic jubent ex Nic. Damasceno Florida in Exc. ap. Constant. Porph. p. 474. *Ὅτι Καίσαρ, περί ἡνία ἱτὴ μάλιστα γεγωνίς, θαυμά τε οὐ μικρὸν παρσχεῖ ῥωμαίοις, φράσις ἐκρήττα δηλώσας ἡ ταῦδε ἡλικία, καὶ ὅπου τοῖς ἀνδράσι πολλὴς ἐγγίνεται δόρυος, ἡ πολλὰ ἡμίλει δημηγορίας. Nempe ἀποθανόντος αὐτῷ τῆς τιμῆς. Μοχ: Κατέβαινεν δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν περί ἱτὴ μάλιστα γεγωνίς τίσσαρσιν καίβαν αὐτοῖς ἀπαδείδαι μὴ αὐτὸν ἦδη τὴν περιπόρευσιν ἐσθῆτα, ἀναλαβὴν δὲ τὴν καθάραν, σύμβολον εἶναι τῆς εἰς ἀνδρας ἵγγραφῆς*. Atque ita penes utrumque scribendum recte judicavit Henr. Vale-

sius ad h. l. Neque aliter legas suadeo apud Quintil. 12, 6. *Cæsar Augustus, decem natus annos aviam pro rostris laudavit*. Etiam vulgo ibi quoque *duodecim*. Corrigena et Vita Virgillii: *Initia ætatis Cremona egit usque ad virilem togam, quam XVII anno natali suo accepit, tuncdem illis Consulibus, quibus erat natus*. Repone: *quam quindodecimo natali suo accepit*. Nam Consules illi, Cn. Pompeius Magnus M. Licinius Crassus, fuerunt primum a. U. C. 683. iterum 698. Capitolinus Marco 4. *Virilem togam sumpsit quinto decimo ætatis anno*. Aug. Buchnerus cum ad Plinii Epist. 2, 14. *qui nuper togas sumpserunt*, observat, describi septemdecim annorum ætatem, quod sexdecim annos nati togam puram, prætexta posita, sumerent, vulgarem secutus est errorem Manutiorum, Sigonii, aliorum. Ex quibus Aldus in Quæstis 3, 1. Ciceroni filio datam in exitu sextidecimi anni togam virilem scribit, qui natus fuerit Cotta et Torquato coss. Atqui L. Julio Cæsare C. Marcio Figulo natum scribit ipse ad Atticum 1, 2. hoc est a. U. C. 669. Tirocinium autem ejus fuit Lentulo et Marcello coss. a. U. C. 704. hoc est, quindodecimo. Idem perperam accipit, quod est apud Ovidium Fast. 3, 771. quasi velit ille, pueris non exspectato ætatis anno XVI, per unum solummodo diem Baccho dicatum toga pura uti licuisse. Nam, *quare toga libera datur*, est, quare dari soleat, non in istum diem modo, sed in perpetuum, tum cum in viros transcribuntur; et *pueris* est, qui adhuc prætextam gesserunt. Petrus Servius in Juvenilibus Fertiis argumentum firmissimum censet, quod legitimus apud Valerium Max. 5, 4, 4. a M. Cotta, quo die togam virilem sumpsit, ut e capitolio descendit, postulatam Carbonem; minorem autem *septem et decem annis Prætor postulare vetat*: 1. 1. §. 3. D. de postul. Id mihi nullius ponderis videtur: facile namque legibus annariis aut eximia virtus aut gratia illustris solvitur. Quem et vehementer falli puto in verbis Cicer. pro Cælio 5. *Nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga constitutus*. Nam, inquit, prætexta puerilis non adeo dimissa ac protracta erat, ut brachio eam colligi oporteret; virilis autem cum longius deflueret latius pateret, ac multum

toga Neroni maturata, quo capessendæ Reipubl. habilis videretur. Et Cæsar adulationibus Senatus libens cessit, "ut vicesimo ætatis anno Consulatum Nero iniret: atque interim designatus, Proconsulare imperium extra urbem haberet, ac *princeps juventutis* adpellaretur." Additum nomine ejus donativum militi, congiarium plebi. Et ludicro circensium, quod adquirendis vulgi studiis edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphali cum veste, transvecti sunt. Spectaret populus, hunc decore Imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriusque præsumeret. Simul, qui Cen-

laciniosa esset, brachio manaque colligenda erat. Hæc somnia mera: nec minus, quæ inde colligit, vere, cum sumeretur toga, uno brachio cohibitam: quasi *cohibere brachium toga* nihil sit aliud, quam togam liberam induere; et olim statum annum ejus sumendæ fuisse, postea incertum. Cicero enim significat primo post sumptam togam anno puberes modestius specimen dedisse cohibito intra togam dextro brachio, neque exserto: quali cum semper esset Cethegus, ferocior habitus est, et meruit illud Laecani 2, 543. *exsertique manus vesana Cethegi*. *Omni* autem particula obliquam habet insectationem temporum, quum, sublatus haud quidem, multo tamen solutior iste mos esset, crescente indies licentia et lascivia juventutis. Sic igitur habendum, non XVI, aut XVII, non incertum omnino atque arbitrarium, sed quintumdecimum solennem ac legitimum tirocinii annum fuisse; nisi qua eum gravis causa proferret; quod raro fiebat inter bonos ac pios propter avida vota parentum: quemadmodum, qui Rempubl. capesserent, annum petitionis non obire metuebant. GRON. Annum ætatis XIV, tum absolutum fuisse tempus togæ virilis sumendæ, non modo sub Imperatoribus, sed etiam ante, late docet Dodwellus in Præl. Camden. præf. 5. ubi etiam Damasceum audiendum putat. Adde Ryckium ad h. l. ERN.

Libens cessit] *Libens* est in Guelf. ed. pr. Sed Puteol. ed. habet *liberis*, vitio, ut puto, operarum; quod propagatum ad Rhenanum: in cujus ed. totum verbum desideratur, nec esse dicit in codice suo: corrigit tamen *libens* in notis: abest etiam ab ed. Aldi, Gryphii. Lipsius restituit *libens* tacitus. ERN.

Vicesimo ætatis anno] Decretum frustra. Consulatum enim iniiit decimose-

pimo ætatis anno, sed jam Princeps, et legum securus. LIPS.

Proconsulare Imperium] Initium fastigii Cæsaribus; quod ea mente etiam Germanico tributum fuit 1, 14. LIPS. Ubi vide et de *Principe Juv.* ad c. 3. *Extra urbem* Procons. imperio additur etiam ap. Capitolin. Aurel. c. 6. Igitur recte Ryckius hinc refellit Salmasium, qui in Capitolino verba *extra urbem* pro supervacuis deleri volebat. In eo fallitur, quod non satis credit Salmasio, Procons. imperium non nisi extra urbem fuisse, motus exemplis eorum, qui a Tiberio quamquam provinciis datis, tamen in urbe retinebantur. Nam hoc præter morem factum. Salmasius verum dixit. Noster 1, 14. propterea Proncons. imperium non postulatum Druso dicit, quia *Consul designatus, prævenisque* fuerit. ERN.

Triumphatum] Viciosum esse, non dubitari potest. Utrum legendum *triumphali in* (ut Acidalio) vel *cum veste*, ut Freinshemio placet, an *triumphantium*, ut (itidem) Acidalio visum, incertum. Sed posterius tamen malim. LIV. 5, 41. *quæ augustissima vestis triumphantis*. *Triumphali veste* correctum est in ed. Gryph. et citat Lipsius in ep. ad Nic. Florentium ap. Modium ad LIV. 31, 11. ubi etiam de vestitu triumphantis agitur. Vestes triumphales toga picta et tunica palmata. V. Ruben. R. V. 1, 21. ERN. Toga picta in nummo Augusti ad a. u. 729. pertinere videtur, quo data Augusto potestas singulis Januarii Kalendis coronæ et triumphalis vestis gerendæ. V. Eckhel Doctr. NN. vet. vol. 6, p. 114.

Simul qui] Sic e Flor. cod. Pichena, quod secuti sunt posterii. Sic et Guelf. ed. pr. Puteol. *Simulque qui est* a Beroaldo. Ed. pr. etiam *miscerantur*, ut Guelf. ERN.

turionum Tribunorumque sortem Britannici miserabantur, remoti fictis causis, et alii per speciem honoris: etiam libertorum si quis incorrupta fide, depellitur, tali occasione. Obvii inter se, Nero *Britannicum* nomine, ille *Domitius*, salutavere. Quod, ut discordiæ initium, Agrippina multo questu ad maritum defert: "sperni" quippe "adoptionem, quæque censuerint Patres, jusserit Populus, intra Penates abrogari: ac, nisi pravitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem." Commotus his, quasi criminibus, Claudius, optimum quemque educatorem filii exsilio ac morte adficit, datosque a noverca custodiæ ejus imponit.

XLII. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni Prætoriarum cohortium cura exsolverentur *Lusius Geta*; et *Rufius Crispinus*; quos *Messallinæ* memores et liberis ejus devinctos credebat. Igitur, "distrahi cohortes ambitu duorum,

Tali occasione obvii] Quæ hæc occasio? Non enim præcessit: nec ad circenses velim referri. At tu distingue, *Etiam libertorum siquis incorrupta fide depellitur, tali occasione. Obvii inter se*, etc. Removendi enim ministros fidiore occasu, nata ex hoc, quod denarrat, factio. LIPS.

Jusserit populus] Rogata enim lex fuit, qua in familiam Claudiam, et nomen Neronis transiret, ut ait supra 26. LIPS.

Pravitas tam infensa docentium] Ita accipio, quasi dicat, magistros eos esse ad iras et offensas. Romanus tamen prisca editionis codex et Agr. *Pravitas tam impensa*, præfert, quod magis approbo: id est, grandis, immodesta. LIPS. Intelligit editionem primam, quam vocare soleo. Sed *infensa* verum esse, contextus facile vincit: arceri vult homines pravos, qui infensum illum animum, et infensa dicta inasperant Britannico. ERN. Bud. *infensa*.

Eruptura] Cod. Agr. *erupturam*. *Quasi criminibus*] Freinsh. suspectam sibi hanc lectionem factam ait eo, quod Veneta ed. (i. e. Puteolani vel Rivii) habeat *quamquam*. Id falsum est. Nam *tamquam*, ut cod. Oxon. Guelf. exhibet. Ceteræ omnes (et Bud.) *quasi*. *Quasi crimina* putant, ficta: quod genus loquendi illustrat Burn. ad Ovid. Art. Am. 1, 429. Sed mihi prope melius videtur, sic intelligere. His non aliter commotus est Claudius, quam si crimina vera essent, quod Agrippina dixerat, impulsu libertorum a Britannico *Domitium* vocatum

Neronem. Atque sic etiam in ceteris locis, quæ afferri solent, et quasi explicari posse arbitror, nec necesse esse, ut pro adjectivo *factus* positum putetur. ERN.

Claudius] Suspectam hujus nominis interpositionem faciunt libri, a quibus plane abest MSS. Flor. Reg. Agr. et alii, ed. pr. Primus Puteolanus, quod sciam, addidit *Claudius*, quem omnes postea secuti sunt. Jac. Gron. igitur putabat delendum id nomen, referendumque verbum *commotus* ad *maritus*. Sed aures meæ id non ferunt, et, nisi vehementer fallor, aut *Claudius* hic necessarium est, aut pronomen *is*, vel *ille*. Igitur, nisi Tacitus scripsit *Commotus is*, quasi *cr.* aut *ille commotus his* etc. Claudii nomen abesse non potest. Id dum idoneis libris docetur, manebit in lectione vulgata, quæ et ipsa, ut opinor, e libris scriptis ducta est. Reperi quidem ipse in Guelf. MS. ERN. Bud. habet *Claudius*; bene: quod et Rhen. expressit.

Rufus] Sic recte e cod. Flor. et Reg. restituit Ryckius, ut ex aliis MSS. idem nomen restitutum est ap. Sueton. Ner. c. 35. secutusque exemplum J. Gron. Consentit MS. Guelf. Ed. pr. habet *Rufus* h. l. aliis modo *Rufrius*, modo *Rufus*; quæ varietas etiam ap. Suetonium occurrit. Ceteræ edd. omnes *Rufus*. Mox eadem ed. pr. *Burrus* ut cod. Flor. et inscr. vett. et in aliis scriptoribus libri boni; non *Burhus*. Itaque illam scripturam secutus sum. Adde Castalionem Obs. Dec. 5, 8. ERN. Bud. *Rufus*. De eo v. et 13, 45.

et, si ab uno regerentur, intentionem fore disciplinam," adseverante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranium, egregiæ militaris famæ, gnarum tamen, cujus sponte præficeretur. Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius: carpento capitolium ingredi, qui mos Sacerdotibus et sacris antiquitus concessus, venerationem augebat feminæ; quam Imperatore genitam, sororem ejus, qui rerum potitus sit, et conjugem et matrem fuisse, unicum

[*Sacerdotibus et sacris*] Emendatio a libris est. Nam vulgata quid ineptius, et sacris Druidibus? qui nihil ad res moresque Romanos. Ex qua voce tamen Pithæus Advers. subsec. 1, 5. acute virginibus faciebat. Sacerdotes, Vestales capio: sacra, Deos ipsos statuasque, quas pompa circensi traduci in carpentis moris fuit. De Vestalibus, Prudentius in Symm. 2, 1087. *Fertur per medias ut publica pompa plateas, Pileto residents molli.* Idemque de Sacerdotibus feminis univæse Artemidorus adsignificat 1, 58. ubi curru in somniis per urbem vehi, liberis mulieribus et virginibus bona Sacerdotia ait portendere. Scilicet, quia id Sacerdotum insigne. De Diis aut consecratis Sueton. Claudio 11. *Matri carpentum, quo per circum duceretur.* Idem Calig. 15. *Matri circenses carpentumque instituit, quo in pompa traduceretur.* Olim tamen commune fuisse videtur, ut matronæ vulgo carpentis uterentur ad sacra. Ovidius Fast. 1, 619. *Nam prius Aulonias matres carpenta vehedant, Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.* Livius 34, 1. *Nec mulier juncto vehiculo nisi sacrorum publicorum causa veheretur.* Sed exolevit scilicet ille mos, utique post repertas lecticas: et mansit saltem in veneratione Sacerdotum Deorumque. Prima Messallina honorem hunc a Senatu cepit: καὶ τῇ Μεσσαλλῇ, ait Dio 60, 22. τὴν προέδειαν, ἣν καὶ ἡ Λιουῖα ἰσχύσει, καὶ τῇ καρπίντῳ χρῆσθαι, ἰδοῦσαν. et juxta eam Agrippina nunc, de qua idem scriptor c. 33. καὶ ἡ μὲν ταχὺ καὶ αὐτῇ Μεσσαλλῇ ἐγένετο, καὶ μάλιστα, ὅτι καὶ τιμὰς ἄλλας τε καὶ τῇ καρπίντῳ ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι, παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. Posteaque etiam Præfecti prætorio (Cassiodor. 6, 3. in formula Præf. præf. Symmachus 10. dist. 17.) carpentis usi, et (nisi Vopisci locus in Aureliani initio fallit) etiam Præf. urbis. Et mos satis certus: hæreo in Corneliana saltem lectione. Ait, in capitolium ingredi carpento, concessum Agrippinæ; quid? in capitolium tantum? vereor, ut nimis an-

guste; et certe non ad exemplum Messallinæ, quæ etiam carpento mariti sui currum secuta, triumphantis. Denique Dio laxè, ἐν ταῖς πανηγύρεσι, ait: id est, per festos omnes dies lætosque. Nec tamen muto quidquam, aut repono. Carpentii formam veram erues ex nummis Agrippinæ; et qui differat a rheda, aliquid apud Pausaniam 5, 9. in descriptione Olympiæ ludorum. Lips. De usu carpentorum vide, quæ contra Lipsium disputat Ryckius ad h. l. Pro mos Ursinus malebat *homos*; quod verum puto. EBN. Opinionem Lipsii de Vestalibus inprobat et Scheffer. de re vehic. 2, 17. Pro *capitolium ingredi* Lallem. mallet *circum ingredi*, quod magis cum Dionis verbis congruit.

[*Sacris Druidibus*] Vox reicula unde irrepserit, merito quero: non enim fortuita est, nec a librario temere inculcata. Galli sane olim usi carpentis: scio, sed pugnæ causa, non honoris: nec Druides soli, sed vulgus. Suspiciari liceat (proinde ut fracti hi libri sunt) scriptum hic aliquid de Druidibus fuisse; quorum religionem nomenque, quantum in se fuit, Claudius sustulit, Seneca in Menippæa Claudiana et Suetonio c. 25. teste. Etsi Plinio ad Tiberium id referre visum, 30, 4. *Tiberii Cæsaris, inquit, Principatus sustulit Druidas Gallorum, et hoc genus vatium medicorumque.* Sed Tiberium scilicet in urbe tantum sustulisse, Claudium in Gallia ipsa. Lips. Ed. pr. non habet vocem *Druidibus*, quam primus edidit Puteolanus, quem ceteri secuti sunt. Est in MS. Guelf. et aliis ap. Broterium. EBN. *Druidibus* est in Bud. sed mediæ litteræ ejus vocis r. m. sensere; quid prius scriptum fuerit, non satis adparet. Bip. conjiciunt leg. *sacrorum Regibus.* In loco Plinii Rezzon. in Disq. Plin. t. 1. p. 139. ostendit. ex MS. legendum *Tib. Claudii Cæs.*

[*Unicum ad hunc diem exemplum est*] Inter Romanos dumtaxat: alias parum cauta affirmatio: sicut et illa Pliniana 7, 42. nisi restringas ad Græcos. Una

ad hunc diem exemplum est. Inter quæ præcipuus propugnator ejus, Vitellius, validissima gratia, ætate extrema (adeo incertæ sunt potentium res) accusatione conripitur, deferente Junio Lupo, Senatore. Is crimina majestatis et cupidinem imperii objectabat. Præbuissetque aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis quam precibus mutatus esset, ut accusatori aqua atque igne interdiceret. Hactenus Vitellius voluerat.

XLIII. Multa eo anno prodigia evenere. Insessum diris avibus capitolium: crebris terræ motibus prorutæ domus: ac, dum latius metuitur, trepidatione vulgi, invalidus quisque obtriti. Frugum quoque egestas, et orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus, sed jura reddentem Claudium circumvasere clamoribus turbidis, pulsumque in extremam fori partem vi urgebant, donec militum globo infensos perrupit. Quindecim dierum alimenta urbi, non amplius, superfuisse constitit: magnaue Deum benignitate, et modestia hiemis, rebus extremis subventum. At, hercule, olim ex Italia legionibus longinquas in provincias com-

feminarum in omni ævo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ Regis filia, Regis uxor, Regis mater fuit. Nam apud Ægyptios alioque barbaros sunt exempla. LIPS.

Hactenus Vitellius voluerat [Potuisset enim servire in mortem ejus; sed contentus hac quasi deportatione fuit. LIPS. Ante ed. pr. *interdicat*. Puteol. *interdicere*. Correx. Rhen. (e Bud.) Mox edd. omnes ante Pichenam *prorupte* et *obtritus*: et accipiebantur ante Rhenanum. ERN. Bud. *obtritus*... accipiebatur.

Vi urgebant] Sic e Flor. dedit Pichena. Sic et ed. pr. habet: a ceteris ante Pichenam *vi* abest. Mox Ryckius recte restituit *infensos* cum J. Gronov. e Flor. Reg. Agric. sic et ed. pr. habet. Cetera *infestos*. Vid. ad 6, 34. at eadem ed. pr. *vitiose prorupit*. ERN. Bud. non habet *vi*: idem *infestos*... *perrupit*.

Quindecim dierum alimenta] id est, canon dierum XV. Majus autem isto periculum sub Caio, cum septem aut octo certe dierum cibaria tantum superfuisse Seneca notat ad Paulinum 18. LIPS.

Modestia hiemis] Ita capio, ut dicat modesta et quieta, præter solitum, hieme anni, frumentum navibus subvectum; quod alias hieme advehi, non moris. Vide Suet. 18. Hæc scriptura codicum: alii tamen, *modestia urbis*, (ut Guelf.) alii, *modestia hiemis* reponunt:

male, male. LIPS. *Modestia hiemis* ed. pr. ERN. Bud. *modestia hyemis*, sed Rhen. reponendum *judicat modestia hyemis*; in textu tamen servavit *modestia urbis*, ut est in Puteol.

At hercule olim] Querela, quæ expressa videri possit ex illa Varroniana de R. R. 2. pr. *Igitur, quod nunc intra murum fere patres familiae correperunt... et manus movere maluerunt in theatro ac circo, quam in segetibus ac vineis, frumentum locumque qui nobis advehant, qui saturi flammis, ex Africa et Sardinia.* Post bella certe civilia, et fuscum tantum sanguinis, Italiae inducta vastitas. Lucani es in sententias operæ sit legere lib. 7. passim. LIPS. Mox *ex I. reg.* est a Rhenani codice. Sine præpositione ed. Puteol. cum seqq. At ed. pr. *Italia reg.* — *portabat*. Etiam MS. Flor. *portabat*. Mihi *regionibus* suspectum est. Cur enim non potius dixisset *ex Italia*? Arbitror, Tacitum dedisse *Italia* (vel *ex Italia*) *legionibus* — *commeatus portabant*, vel *portabatur*. De *legionibus* certe non dubitandum. Ita magis augetur fecunditas Italiae et pristina copia: nec fere nisi ad exercitus frumentum exportatum. ERN. Pichena conjicit etiam *portabatur* vel *portabantur*, atque sic plane Bud. quem sequor hactenus, ut reliqua ex Ernesti mente refingam.

meatus portabantur; nec nunc infecunditate laboratur: sed Africam potius et Ægyptum exercemus, navibusque et casibus vita Populi Romani permissa est.

XLIV. Eodem anno bellum, inter Armenios Iberosque exortum, Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter se motuum caussa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, materna origine ex pellice Græca, concessu fratrum, regnum adeptus: Iberos Pharasmanes, vetusta possessione; Armenios frater ejus Mithridates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius, nomine Rhadamistus, decora proceritate, vi corporis insignis, et patrias artes edoctus, claraque inter accolæ fama. Is, "modicum Iberiæ regnum senecta patris detineri," ferocius crebriusque jactabat, quam ut cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes juvenem potentiæ promptæ, et studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, et "Armeniam" ostentare, "pulsis Parthis datam Mithridati a semet," memorando: sed "vim differendam, et potiozem dolum, quo incantando opprimerent." Ita Rhadamistus, simulata adversus patrem discordia, tamquam novercæ odiis inpar, pergit ad patrui: multaue ab eo comitate, in speciem liberum, cultus, primores Armeniorum ad res novas illicit, ignaro et ornante insuper Mithridate.

XLV. Reconciliationis specie adsumpta, regressus ad patrem, "quæ fraude confici potuerint, prompta" nuntiat, "cetera armis exsequenda." Interim Pharasmanes belli

Afr. et Æg. exercemus] Sic 13, 54. *patrium solum exercebant.*

Exortum, Parthis quoque etc.] MS. Guelf. *exortum est, Parthisque ac Romanis etc.* Vulgatum melius. ERN.

Potentia promptæ] Malo, *promptum*. LIPS. Freinsh. autem malebat *proprium* e 4, 59. *clientes apiscendæ potentia proprii*: sed deinde tamen delabitur eo, ut velit potius *impotentia promte*. Mihi prior conjectura magis placet; nec tamen satisfacit. Nam potentia vix satis apta huic loco; aptior foret *audacia prompta*. Si vulgatum verum est, intelligendum sic: qui facile prorumperet ad potentiam usurpandam. Mox ed. pr. *urgentibus*: quæ varietas supra jam observata est. ERN.

Ignaro et ornante insuper Mithridate] Ita emendavi, nescio an recte. Distinctione potius peccatum est, scribendumque, *Ignaro et ornante i. Mithridate, reconciliationis specie*, etc. sententia continuante. LIPS. Sic et Flor. Vulgo, *orante*: quod etiam MSS. ap.

Broterium habent; et ed. pr. dare voluit: sed vitio operarum prima præcedentis verbi syllaba repetita factum *ignorante*. Distinctionem Lipsii habent ed. pr. Puteol. Riv. Ber. et Alc. sequente mox *Regressusque*: sed copulam cum puncto præcedente sustulit Rhenanus; quod ceteri secuti sunt. Ego, quod nunc est, verum puto. Non solent Latini ablativos consequentiæ his ponere in eadem periodo, nullis aliis verbis interpositis. Paullo ante etiam Guelf. et ed. pr. *in spem liberum*. ERN. Bud. idem distinctionem Lipsii habet, et dein *orante*... *regressus sine copula*: porro *in spem liberum*. In Flor. legi *ornante*, Jac. Gron. negat.

Quæ fraude confici] Ita emendavi. Male vulgo, *qua fraude confici potuerit, prompte nuntiat*. Sententia est: parata sibi promptaque, quæ ad fraudem spectent: cetera vim requirere. LIPS.

causas confingit: "praelianti sibi adversus Regem Albanorum, et Romanos auxilio vocanti, fratrem adversatum, eamque injuriam excidio ipsius ultum iturum." Simul magnas copias filio tradidit: ille inruptione subita territum, exutumque campis Mithridaten, compulit in castellum Gorneas, tutum loco ac praesidio militum, quis Caelius Pollio Praefectus, Centurio Casperius praeerat. Nihil tam ignarum barbaris, quam machinamenta et astus oppugnationum: at nobis ea pars militiae maxime gnara est. Ita Rhadamistus, frustra vel cum damno tentatis munitionibus, obsidium incipit: et, cum vis negligenteretur, avaritiam Praefecti emeretur, obtestante Casperio, "ne socius Rex, ne Armenia, donum Populi Romani, scelere et pecunia verterentur." Postremo, quia multitudinem hostium Pollio, jussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit, ut, nisi Pharasmanen bello absteruisset, T. Ummidium Quadratum, Praesidem Syriae doceret, quo in statu Armeniae forent.

XLVI. Digressu Centurionis, velut custode exsolutus Prae-

Eruptione subita] An potius *inruptione*? Freinsh. ait. Defixos in solam Pichenae editionem habuit oculus: nam omnes Lipsianae, quas vidi, et antiquiores *inruptione*. Pichenam secutus et Gruterus, incuria magis ut puto, quam consilio. Gron. Sic ed. pr. Puteol. etc. Et tamen etiam in J. F. Gronovii ed. *eruptione* irrepsit: forte, quia e Freinshemiana facta est, in qua itidem *eruptione*. Ean. Bud. *irruptione*. Sic et cod. Agr.

Scelere et pecunia verterentur] Sic cod. Bud. apud Rhen. et Agr. Atque idem dare voluerunt Flor. Reg. et ed. pr. in quibus est *uterentur*. Itaque id Tacito reddidi. Secutus est nos Broterius. *Vertere* dixit pro evertere, perdere. Virgil. *Aen.* 1, 24. *Tyrias olim quae verteret arces*, ubi v. Burmann. Add. 5, 810. Noster supra 3, 54. *Verti civitatem clamitabant*. Vid. etiam Drakenb. ad Silium 15, 411. *Venderetur* induxit Puteolanus: sed tamen e MSS. nam sic etiam Guelf. exhibet. *Scelere et pecunia vendere* non arbitror satis bene dici. Ern. Bud. *verterentur*, ubi τῇ πρὸ more impositum. Id ubi neglectum, legitur *uterentur*. Rhen. male Puteolanum secutus.

T. Vinidum Quadratum] Vatic. liber, *Tumidum*. Verum nomen, *Numidium*. Ex Josepho 20, 6, 2, qui vocat discrete, Νομίδιον Κορβάνος τῆς Συρίας προστάρχοντα. Sed et Plinius in epistolis non uno loco docet gentile no-

men Quadratorum Numidium esse. Ita 7, 24. Numidia Quadratilla nominatur: 6, 11. Numidius Quadratus adulescens. Lips. Cod. Flor. et ed. pr. *tummidium*, quo ducunt etiam vestigia codd. Reg. et Agr. Vera scriptura est *T. Umidium*, ut docuere viri docti, Salmasius ad Spartiani Hadr. 15. Rupertus ad Reines. ep. 21. in primisque Spanhemius de U. et P. N. t. 2. p. 7. Norisius in Epoch. Syro-Maced. Diss. 3. p. 183. Clare ed. pr. *Umidium* 13, 8. 9. sed 14, 26. *Immidii*, ubi codd. Vaticani, teste Norisio; *Ummidii*, et cod. Med. Etiam Guelf. 13, 9. *humidius*: alibi mox *Vinidius*, mox *Numidius*. Itaque non dubitavi hoc nomen cum J. Gronovio hic reponere, ut in Josepho fecit Hudsonus 20, 6. et de Bell. Jud. 2, 12, 5. et sic etiam restituendum Plinio II. cc. ubi etiam quidam scripti *Umidius*, frustra repudiante Cortio. Adde Bentlei. ad Horat. Serm. 1, 1. 96. ubi pariter libri variant, *Vinidius*, *Numidius*, *Uvidius*, *Unidius*, *Umidius*, *Ummidius*, postremum defendente et illustrante Bentleio. Adde item viros doctos ad Varr. R. R. 3, 3. ubi vulgo *Immidius*, pro quo *Ummidius* legendum recte censent Scalliger, Ursinus, Bentleius. Frustra igitur h. l. *Numidium* et ceteris Taciti locis rescripsit Ryckius. Ceterum in inscriptione vetere ap. Norisium I. c. praenomen C. tribuitur huic Praesidi. Ean. *Velut custode exsolutus Praefectus*]

fectus, hortari Mithridaten ad sanciendo foedus, " conjunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharasnianen, et cetera necessitudinum nomina" referens, " filiam ejus in matrimonio haberet; quod ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Iberos, quamquam in tempore validiores; et satis cognitam Armeniorum perfidiam: nec aliud subsidii, quam castellum, commeatu egenum: ne dubitaret armis incruentas condiciones malle:" cunctante ad ea Mithridate, et suspectis Præfecti consilii, quod pellicem regiam polluerat, inque omnem libidinem venalis habebatur. Casperius interim ad Pharasnianen pervadit, " utque Iberi obsidio decedant," expostulat. Ille propalam incerta, et sæpius molliora respondens, secretis nuntiis monet Rhadamistum, " oppugnationem quoquo modo celerare." Augetur flagitii merces, et Pollio occulta corruptione inpellit milites, ut " pacem" flagitarent, " seque præsidio abituros" minitarentur. Qua necessitate Mithridates diem locumque foederi accepit, castelloque egreditur.

XLVII. Ac primo Rhadamistus in amplexus ejus effusus, simulare obsequium, " socerum" ac " parentem" adpellare. Adjicit jusjurandum, " non ferro, non veneno vim adlaturum:" simul in lucum propinquum trahit, " provisum illic

Quia silent omnes, compellor credere sic in MSS. eos reperisse. Alioqui si *custodia* in illis quoque, ut ante Rhenanum editi, blandiebatur magis *custodia*. GRON. Ed. pr. *custode*: quod Rhenanus restituit (e Bud.). Sic et MS. Guelf. ERN.

Et satis cognitam—perfidiam] MS. Guelf. *cognita perfidia*. Mox e MSS. Flor. Reg. cum Ryckio edidi *subsidii*, ut mox c. 15. init. pro *præsidii*. ERN.

Commeatu] Cod. Farnes. *commeatum*, quod placuit viro docto, in margine ed. Gryph. Mihi illa homœoteleuta non valde placent. ERN.

Ne dubitaret armis] Appono calculum rō *quam* delentibus, sive conjectura est ea Grosloii in Syll. Burm. t. 1. p. 350. et Gruteri: et multo magis, si verum est, quod jactit Ursinus, inventos libros veteres, qui particulam damnaverant. Labes non ab iis, qui docendi erant, quid *arma*, quid *dubitare*, quid *dubitare armis* esset, sed ab his, qui non concoquebant *incruentas condiciones armis malle*. Neque enim protritum hoc loquendi genus: elegans tamen. Apuleius Apolog. p. 83. ed. Pric. *Persuaserat idem Pontianus matri suæ; ut ne aliis omnibus mallet*. Subaudiebam antea *experiri*, quod et ad *armis* et ad *condiciones* satis commodè referri videbatur. Sed illud magis placet. GRON. Atque

VOL. II.

hoc recepit Ryckius, et Broterius. Ed. pr. *dubitare*, sicut cod. Reg. Gronovium verum vidiſſe puto. ERN.

Quam incruentas condiciones] Ego, *incruenta conditio*. At Groslothus rō *quam* deletum it. LRPS.

Celerare] Sic MSS. Flor. Reg. Agric. Guelf. ed. pr. idque recte restitutum a Ryckio et J. Gronov. Rhen. (e Bud.) dedit *accelerare*, quod hinc in sequentes edd. venit. *Celerare* iterum dixit c. 64. Mox Guelf. *occulta pollutione*. An voluit dare *pollicitatione*? Sed forte Pollio scribes obfuit. ERN. Heina. *acceleraret*.

Seque præsidio abituros minitarentur] Pichens vitium aliquod hic latere suspicatur, quod in Flor. corrupte legitur: *seque præsidium ammis minitarentur*. Ed. pr. pro *abituros* habet itidem corrupte *præsidium quominus*. MS. Reg. *præsidium cominus*, Agr. *tradituras*. Unde Freinsh. eleganter suspicatur legendum *præsidium omissuros*. Vulgatum est in Guelf. ERN. Bud. a r. m. *præsidio abituros*: a l. videtur fuisse *præsidii ammis*. Bip. lenius et verius putant *præsidii immunes*.

Provisum illic sacrificium] Superfluit verbum alterum: quid enim refert provisum sacrificium, an imperatum dixeris? Vera, puto, lectio: *provisu suq illic sacrif.* sive etiam, *provisum illic*

H

sacrificium imperatum" dictitans, "ut Diis testibus pax firmaretur." Mos est Regibus, quotiens in societatem coeant, implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque præstringere: mox, ubi sanguis artus extremos suffuderit, levi ictu cruorem eliciunt atque invicem lambunt: id foedus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc, qui ea vincula admovebat, decidisse simulans, genua Mithridatis invadit, ipsumque prosternit; simulque, concursu plurium,

ac sacrif. paratum. Video, alios explicare vulgatum, provisum ibi sacrificium, quod imperasset: sed ubi de imperato legitur? nisi intelligit a seipso imperatum. LIPS. Timide suspicabar: simul in lucum propinquum trahit renisum, illic sacrificium paratum dictans. Vel, renitentem, i. e. tergiversantem, quod nihil boni præagiret animus: sequentem tamen, quia suae potestatis esse desiderat. GRON. Ryckio placebat Hein-sii conjectura: provisum illic sacrificio imperato. Melior J. Gronovii ratio: promissum illic sacrif. nec tamen satis placet. Dum meliora proferantur, credam, imperatum esse, quod Praefectus praesidium Romanum jussit: nam ante dixerat de Mithridate, diem locumque foederis accepit: aut esse glossam verbi provisum. ERN. Grut. aut provisum aut imperatum tolli jubet. Acid. imperatum rejicit. Bip. pro imperatum conjiciunt penetrabile, quod Penatibus diis in luco interiori fieret. Sed nulla mutatione opus. Provisum est paratum, præparatum. Sic ap. Cæs. B. G. 6, 10. rem frumentariam providet: ap. Liv. 6, 6. arma, tela, frumentum providet.

Implicare dextas] Morem hunc sancientiæ privatim publicæque amicitiae usitatos esse Scythas, Armenios, et in ea ora gentes, legi. De Scythis Lucianus in Toxari, sive de Amicitia 37. Ἀφ' οὗ γὰρ ἡμετέροις ἀπαξ τοῦς δακτύλοις, ἡσυχάζομεν τὸ αἷμα εἰς κλύκα, καί, τὰ ἑσθ' ἀκρα βέλαντες, ἀμα ἀμφότεροι ἡσυχάζομεν πῶμιν, οὐκ ἔστιν δ' τι μετὰ τοῦτο ἡμᾶς διαλύσιον ἂν. Mela 2, 1. Ne foedera quidem incruenta sunt: sauciant se qui paciscuntur, exemptumque sanguinem, ubi permiscuere, degustant. De Armeniis Valerius 9, 11, 3. ext. Sarraxer adversus patrem suum Tigranem Armeniae Regem ita cum amicis consensit, ut omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque eum invicem sorberent. Et universe Tertull. Apol. 9. Legite necubi relatum

sit, diffusum brachiis sanguinem ex alterutro degustatum, nationes quasdam foederi comparasse. Necio quid et sub Catilina degustatum est. Atque is mos, patrum etiam ævo, passim repertus ab Hispanis, apud Barbaros novi orbis. Sed nec Romanis ipsis ignota cruenta potio, quæ assiratum iis dicta, quoniam assir, sanguis, ut aiunt Glossæ. Festum ita capio: assiratum apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino et sanguine temperatum, quod Latini prius sanguinem assir vocarent. Et si fortasse ea potio olim in sacris: quod suadere videtur Sallustius 22. Fuere, inquit, qui dicerent, Catilinam humani corporis sanguinem vino permixtum in patris circumtulisse: inde, cum post execrationem omnes degustavissent, sicuti in solennibus sacris fieri consuevit, aperuisse consilium suum. Ait enim consuetum id in solennibus sacris. Silius videatur innuere 2, 426. Parte alia supplex infernis Annibal aris Arcanum Stygia libat cum vate cruorem. LIPS. Mox edd. ante Rhenanum, suffuderit, quod melius puto, sed deletum in. Non enim nodo facto effunditur sanguis in artus, sed suffundit articulum, ut omnes sciunt. Et sic video placuisse etiam N. Heinsio apud Ryckium. Nec displicet J. Gronovio, qui tamen etiam putat scriptum esse potuisse, in artus se extremos suffuderit. Illud melius puto. Etiam cod. Flor. Guelf. edd. vet. pr. Put. Alc. Rhen. Ald. Gryph. perstringere, quod non mutandum fuisse putat J. Gronovius. Ovid. Met. 10, 495. perstringere dixit pro constringere vel comprimere. Sed ibi libri variant, aliis constringere, aliis præstringere exhibentibus, Itaque præstringere verum puto, cui centies substitutum alterum. ERN. Locis a Lipsio citatis adde Herod. 4, 70. Bud. habebat in artus extremos suffuderit, unde r. m. se effuderit. Hein-sii emendationem receper. Bip. quos sequor. Bud. perstringere.

injiciuntur catenæ, ac compede (quod dedecorum barbaris) trahebatur: moxque vulgus, duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant contra, qui tantam fortunæ commutationem miserarentur. Secutaque cum parvis liberis conjunx cuncta lamentatione complebat. Diversis et contentis vehiculis abduuntur, dum Pharasmanis jussa exquirentur. Illi cupido regni fratre et filia potior, animusque sceleribus paratus: visui tamen consuluit, ne coram interficerentur. Et Rhadamistus, quasi jurisjurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem et patruum expromit; sed projectos in humum, et veste multa gravique opertos necat. Filii quoque Mithridatis, quod cædibus parentum inlacrymaverant, trucidati sunt.

XLVIII. At Quadratus, cognoscens proditum Mithridaten, et regnum ab interfectoribus obtineri, vocat consilium, docet acta, et, an ulcisceretur, consultat. Paucis decus publicum curæ: plures tuta disserunt: "Omne scelus externum cum

Injiciuntur catenæ, ac compedes] Hæsi ipse olim in his vinclis: unde facile me nunc expedio, scriboque: *injiciuntur catenæ: ac compede, quod dedecorum barbaris, trahebatur.* Ad morem Romanum Tacitus narrat. Injuncta, inquit, catenæ: immo et oblonga compede per viam tractus: qui ritus apud Romanos quidem receptus est in custodia militari; at apud barbaros dedecori habetur et ignominie summæ. Verissima lectio sententiaque. Ita Athenion Manium Aquillium (quasi per summam ignominiam) tractum describit ab equite catenam longam habente: quem locum omnino vide transcriptum a me ex Athenæo 5, 14. supra De custodia militari, 3, 22. LIPS. Nihil sani sensus, utcumque torqueant, premant, invertant. Scribe: *injiciuntur catenæ ac compedes: quo dedecore barbaris trahebatur:* hoc est, quo vinculorum dehonestamento addito vel imposito, e lustris illis produciuntur, et in conspectum turbæ præsentis datur, vilissimis e Scythia caloniis et lixis custodum vice stipantibus, quibusdam et tenentibus catenas. Nam hoc auget contumeliam, non Centuriones, non milites saltem justos fuisse, quibus custodia credita. Quamquam et *τὸ barbaris* ad mores Rhadamisti et suorum referri possit, ut sit: Quibus vinculis tam pudendis oneratus et tractus ostenditur vulgo a Rhadamisto et comitibus vere barbaris. Immo et dandi casu, ingeritur oculis barbarorum Armeniorum et Iberorum. *Trahi* dicuntur, quicunque offeruntur catenati. *Æneid.* 2, 57. *Ecce manus juvenem in-*

terea post terga revinctum Pastores magno ad regem clamore trahebant. GRON. Mihi ista correctio durior videtur. Ryckius Lipsii sententiam probat, quæ est melior. Jensus suspicatur *ac compedes, et, quod dedecorum* etc. ERN. Quæ Lipsius ad 3, 22. se transcripisse ait, ad Excursum B. ad istum librum dein transtulit. Abl. *compe-* *pede* habet et Hor. 4, 11. et Colum. R. R. 8, 2.

Et erant contra] Cod. Florent. *contra*, ut Pichena notat. Ego vero eam notam puto temporis, quæ factum est illud exemplar: nam ævo meliore non sic loquebantur. GRON. Etiam ed. pr. *econtra*. Id, post Pichenam receptum, ejecere rursus recte Ryckius et J. Gron. qui originem mendi callide indagat, et in eo se jactat, adorans alioqui vestigia scripturæ Mediceæ. In ed. pr. 13, 37. ubi alii *si copia contra ducerentur*, illa *si copia econtra duceretur*: ubi vides adeo numerum verbi mutatum a librario vitio scripturæ decepto. Guelf. quidem *contra* exhibet. Idem mox adducuntur pro *abduuntur*. Sane, additos fuisse, *confecta vehicula* satis indicant. Sueton. Tib. 64. *Nurum et nepotes nunquam aliter, quam catenatos obrutaque lectica, loco movit.* ERN.

Fortunæ commutationem] Male vulgo, *commotionem*. LIPS. *Commuationem* ed. pr. ERN. Bud. a r. m. *mutationem*.

Omnes scelus externum] Sententia reddita lux, si scribas, *Omne scelus*, littera detracta: ut sint verba ex oratione censentium. LIPS. Non video, cur plau-

lætitia habendum: semina etiam odiorum jacienda, ut sæpe Principes Romani eandem Armeniam, specie largitionis, turbandis barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamistus male partis, dum invisus, infamis: quando id magis ex usu, quam si cum gloria adeptus foret." In hanc sententiam itum. Ne tamen adnuisse facinori viderentur, et diversa Cæsar præciperet, missi ad Pharasmanen nuntii, "ut abcederet a finibus Armeniis, filiumque abstraheret."

XLIX. Erat Cappadociæ Procurator Julius Pelignus, ignavi animi, et deridiculo corporis juxta despiciendus; sed Claudio perquam familiaris, cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret. Is, auxiliis provincialium

dam Lipsio; non enim *omne* magis huc congruit, quam *quoddam*, aut quodvis hujusmodi additamentum. Prorsus aliud quid in ea voce latet, de quo inveniendū non multum quidem mihi polliceor: esse tamen poterat, *plures tuta diserunt, monentes, scelus externum cum lætitia habendum*. GRON. Venit in mentem legendum *quippe*, quo etiam alibi, in ratione sententiæ reddenda utitur Tacitus, vel *immo*: quæ verba corrumpi potuerunt in vulgata scripturam. Pro *externum* cod. Reg. ed. pr. *æternum*. Mox Rhenanus (e Bud.) et Danesiū volebant in *eandem Armeniam*, quod non probō. ERN. Bip. J. Fr. Gronovium frustra Lipsio repugnare judicant. HILLER. Rac. 36. suadet leg. *omnino*. Bud. a l. m. *eternum*.

Si cum gloria adeptus] Scribo hæc omnia: quanto id magis ex usu, quam si cum gloria adempta forent? At nunc (ultimis curis) video, explicare Pichenam quod vulgatum est: Magis hoc ex usu Romano, si cum infamia, quam si cum gloria regnum adeptus; quia scilicet incertior futurus, odiisque magis obnoxius. Non damno. LIPS. Paullo post MS. FL. jubet pro *præciperet*. ERN. Bud. *præciperet*. Bip. præferunt *jubet*: parum interest.

Deridiculo corporis juxta despiciendus] Memoratur hic, quod nollem, quibus MSS. copia fuit, silentio transiisse. Video enim fateri Rhenanum se fecisse *despiciendus*, nulla mentione vet. librorum. In quibus si erat *conspiciendus*, profecto mutandum non fuit, quippe quod sit insignis, insignitus, et non secus atque hæc tam in deteriorem quam in meliorem partem flectatur. Suetonius Claudio 4. *ne quid faciat, quod conspici ac derideri possit*. Homero *conspiciendus* ἰσχυρός Il. γ. 42. λάβην τ' ἱεραὺ καὶ ἰσχυρὸν ἄλλον. Vide nostra Observata

in SS. Eccl. c. 19. et ad Livii 4, 13. GRON. Adde Ryckium ad h. l. Jac. Gron. *conspiciendus* esse ait a Beroaldi licentia. At sic ante Puteolanus edidit: et sic est in MS. Guelf. Ed. pr. *despiciendus*, quod restituit Rhen. (e Bud.) Id non video, quare displiceat magno Gronovio. Juxta indicat, verbum referendum etiam ad ignavia vitium. At qui ignaviae proprius contentus. Suet. Domit. 15. *Clementem, patruicem suum, contentissimæ inertie*. Quod autem quidam (Mur. Acid.) malunt *ignovo* vel *ignavia*, non necessarium puto, ut etiam visum Gronovio. ERN.

Cum privatus olim] Deprecor invidiā: sed profecto hunc locum, siquem alium, propitiis Musis restitui, hoc modo: *Cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret*. Claudius ante imperium vilis, abjectus, scurris et sordidissimis hominibus convixit: e quorum contubernio super veterem segnitiam notam, ebrietatis quoque et alex infamiam subiit, ait Sueton. 5. Inter eos hic Pelignus. Libri veteres, quorum vestigia institi, habent, cum *privatus olim conversationes curaret, iners otium oblectaret*: unus Vatican. *curationses*, pro *conversationses*. LIPS. Oblectaret tamen codd. Flor. Guelf. Reg. edd. Puteol. Rivii etc. *oblectaret* ed. pr. Verissime emendavit Lipsius, idque recte recepit Freinsh. probatum etiam Casaub. ad Suet. Claud. 8. Mox Pelignus spurium esse, eidem Freinshemio assentior. Etiam alibi sic peccatum in Tacito vidimus 4, 10. ERN. Bud. *privatus*. Agr. *privatus*. Lipsius egregie locum sanavit. Dein Bud. *oblectaret*. Post is positum Pelignus, e margine repetitum, delevi.

Scurrarum] Istos copreas dicit Suet. Tib. 61. et Claud. 8. ubi v. Torrent. et Casaub.

contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis, quam hostes prædatur, abscessu suorum, et incursantibus barbaris, præsidii egens, ad Rhadamistum venit: donisque ejus evictus, ultro "regium insigne sumere" cohortatur, sumentique adest auctor et satelles. Quod ubi turpi fama divulgatum, ne ceteri quoque ex Peligno conjectarentur, Helvidius Priscus, Legatus, cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore ut consuleret. Igitur propere montem Taurum transgressus, moderatione plura, quam vi, composuerat; cum "redire in Syriam" jubetur, "ne initium belli adversus Parthos existeret."

L. Nam Vologeses, casum invadendæ Armeniæ obvenisse ratus, quam, a majoribus suis possessam, externus Rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremque Tiridaten deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Iberi; urbesque Armeniorum, Artaxata et Tigranocerta, jugum accepere. Deinde atrox hiems, seu parum provisi commeatus, et orta ex utroque tabes, percellunt Vologesen, omittere præsentia: vacuumque rursus Armeniam Rhadamistus invasit, truculentior quam antea, tamquam adversus defectores, et in tempore rebellaturos. Atque illi, quamvis servitio sueti, patientiam abruptunt, armisque regiam circumveniunt.

LI. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quam pernecitas equorum, quis seque et conjugem abstulit. Sed conjunx gravis, primam utcumque fugam, ob metum hostilem et mariti caritatem, toleravit: post, festinatione continua, ubi quati uterus et viscera vibrantur, orare, "ut morte honesta contumeliis captivitatis eximeretur." Ille primo amplecti, adlevare, adhortari, modo virtutem admirans, modo timore æger, ne quis relicta potiretur. Postremo, violentiâ amoris, et faci-

Ne ceteri quoque] Non est obscurum, quid velit. Ne de Peligno conjectura in alios fieret: ne Romanorum alii, quibus armorum jus, si quiescerent, approbare Peligni facinus et ratum habere crederentur. Terent. Heaut. 3, 3, 13. *Ego de me conjecturam facio.* Gron. In fine capitis MS. Guelf. jubetur. Ern.

Perpellunt Vologesen] Pichena ex Flor. edidit *percellunt*. Rectius vulgo *perpellunt*. Vide quæ notamus ad Liv. 3, 50. Gron. *Percellunt* est in Guelf. ed. pr. et ceteris usque ad Rhen. Pauilo ante *deinde* dedi e Flor. Guelf. et vet. edd. Post *rebellaturos* bene Rhen. (ex ingenio) scripti et ante editi *bellaturos*. Mox *circumveniunt* habent codd. Agr. Guelf. quod primus edidit Rhen. (e Bud.) Ed. pr. *circumvenerunt*, quod

est etiam in cod. Reg. Sed Puteol. primus dedit *circumvenit*, quod Rivius, Beroaldus, et Alciatus secuti sunt. Cod. Flor. *circumvenit*. Ern. Bud. a l. m. *percellunt*, unde 2. m. fecit *propellunt*. Rhen. dein *perpellunt*. Hoc mihi aptius videtur et Gronovii ratio potior. Ast MSS. consensus jubet reponi *percellunt*, etsi cum infinito construi nusquam videam, nec satisfaciunt, quæ Bip. ad h. l. Bud. *dein*.

Ubi quati uterus] Durum est conjungi *quati et vibrantur*. In promptu est, cum Heinsio corrigere *quatur*. Sed nil mutandum. Simile exemplum est 15, 27. extr. etsi illum quoque locum tentat Freinsb. item 15, 11. extr. Simillimus omnium locus est H. 3, 31. a nullo tentatus. Sæpe sic etiam Sallustius. Ern.

norum non rudis, destringit acinacem, vulneratamque ripam ad Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur: ipse præceps Iberos ad patrium regnum pervadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placida inluvie, spirantem ac vitæ manifestam advertere pastores, et dignitate formæ haud degenerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent; cognitoque nomine et casu, in urbem Artaxata ferunt: unde publica cura deducta ad Tiridaten, comiterque excepta, cultu regio habita est.

A. U. 806. A. C. 53.

LII. Fausto Sulla, Salvio Othone coss. Furius Scribonianus in exsilium agitur, quasi "finem Principis per Chaldaeos scrutaretur:" adnectebatur crimini "Junia mater ejus," ut "casus prioris" (nam relegata erat) "inpatiens." Pater Scriboniani, Camillus, arma per Dalmatiam moverat: idque ad clementiam trahebat Cæsar, quod stirpem hostilem iterum conservaret. Neque tamen exsuli longa posthac vita fuit: morte fortuita, an per venenum extinctus esset, ut quisque

Destringit acinacem] Sic in cod. Flor. esse primus vidit J. Gronov. Editi ante Ryckium omnes *destringit*. Sed etiam sine codicis auctoritate sic corrigendum erat, ut hodie omnes norunt. Cf. 1, 32 et 44. Mox cum eodem Ryckio et Gron. dedi *ripam ad*: quod præter MS. Flor. habet ed. pr. estque solenne Tacito præpositiones postponere. Sed mihi suspicio corruptelæ oborta dudum est in verbis, *ripam ad Araxis trahit, flumini tradit*. Non dicam de vicinia verborum *trahit et tradit*: saltem dixisset *trahens*, aut *et flumini tradit*. Puto Tacitum scripsisse, *vulneratamque ripam ad Araxis flumini tradit*. MS. Guelf. *traditam*. Mox pro *ne* MSS. Oxon. Guelf. *ut*, quod probat Jac. Gron. ut corpus etiam auferretur, sc. a flumine, nec in manus hostium veniret. ERN. Bud. *ut etiam corpus non auferretur*: sensus idem, scil. ab hostibus. Bud. *destringit*.

Præceps Iberos] Cod. Agr. ad *Iberos*: unde Heinsius volebat legi, *ad Iberos, patrium in regnum*. Sed, ut nomina regionum sine præpositione ponit sæpe Tacitus, ita etiam nomen populi pro regione positum esse potest. Virg. Ecl. 1, 65. *sicentes ibimus Afros*. ERN.

Placida inluvie] Videri *eluvie* legendum diximus ad Livii 1, 4. Gron. Sic 13, 57. *eluvie maris*. ERN. Bud. *inluvie*. Bp. *mallent alluvie*. Lall. *eluvie*.

Advertere pastores] Sic 2, 17. *Octo aquilæ petere silvas visæ advertere Im-*

peratorem. Id verbum ea notione reddendum Livio 1, 12. de Metio Curtio in paludem conjecto: *adverteratque ca res etiam Sabinos tanti periculo viri*: id est, converterat illic animos oculosque Sabinorum. Nam libris omnibus, *averterrat*, scriptum, alio sensu. LIPS. Immo *advertere* h. l. est *animadvertere*: quomodo Græci ἀποσφύζειν dicunt, int. *rovi*. ERN.

Camillus] Legatus Dalmatiæ, de cuius bello civili vid. Suet. Claud. 13. Paullo ante ed. pr. *mater viva ejus*. In margine Gryph. video notatum *Vibia*. Cod. Vat. *Vinia*. ERN.

Quod stirpem hostilem iterum conservaret] Sic e Flor. pro vulgato, *qui stirpem*, dedit Pichena. At mihi multo magis se probat aliorum *qui*: est enim, quale Terentii Andri. 4, 1, 40. *nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos, qui auscultaverim*. Heaut. 3, 3, 28. *Dii te eradicent, Syre, qui me istinc extrudis*, Justinus 39, 5. *Ptolemæo regnum redditur, qui neque cum matre bellum gerere voluisset, nec a fratre armis petere, quod prior possedisset*. Cicero ad famil. 5, 22. *Neque minus est Spartiatus ille Agerilaus perhibendus, qui neque pictam, neque fictam, imaginem suam passus est esse*. Et talia *δρα νόβις*. Gron. Quod est etiam in Guelf. ed. pr. Idque verum est. *Qui* h. l. durum videtur. Cod. Reg. et ed. pr. *interitum* pro *iterum*. ERN. Bud. quod st. h. bene.

Morte fortuita, an per venenum cir-

credidit, vulgavere. "De mathematicis Italia pellendis" factum Senatusconsultum, atrox et inritum. Laudati dehinc oratione Principis, "qui ob angustias familiares ordine Senatorio sponte cederent," motique, "qui remanendo inprudenter paupertati adjicerent."

LIII. Inter quæ refertur ad Patres "de poena feminarum, quæ servis conjungerentur:" statuiturque, "ut ignaro do-

inctus esset] Mitius faceremus, *extinctum esse*, quam si cum Mureto et Acidalio delegeremus, quorum hic etiam *mortem fortuitam*. Sed nihil mutandum: a fronte namque horum verborum subauditur *id utrum*: quemadmodum in omnibus fere istis, ubi *incertum an*, vel *dubium an*, vel *an* solum in hanc sententiam interponitur. GRON. Ed. pr. *extincta*, ut ad *vitam* referatur: et sic cod. Reg. Gronovii conjectura est in cod. Agr. ERN. Bud. *extinctus caset*.

Ut ignaro domino etc.] Non prompta lectio sententia hujus loci: mihi quidem. Nam aliis omnia liquent. Aiunt, non dubiam sententiam esse hanc: mulierem liberam, quæ cum alieno servo solita sit, domino insciente, servam fieri, velut proprio consensu: et natos item ex iis liberos non haberi. Itaque nunc nuper ecce emendavit vir doctus; et *ignaro domino ad id prolapsa, in servitutem, cum consensisset*; et, qui nati essent, *pro liberis ne haberentur*. (Torr. ad Suet. Vesp. 11.) Sed mihi, per bonam gratiam, jus sit dissentire. Nego, alterum illud membrum, de natis ex eo coetu in servitutem habendis, usquam reperiri in legum libris: aio, contra, jus esse. Favor libertatis exposcit, ut nati e libera sint liberi: adeoque superveniens calamitas matris, nocere ei, qui in utero est, non debet, ut sufficiat, matrem liberam vel medio tempore habuisse. Paulus Sentent. 2. tit. 24. Martianus l. 5. D. De statu hominum. Quo jure ergo servi isti? Clementius vulgata lectio aiebat, *pro libertis haberentur*: sed non verius. Quomodo enim libertus, qui numquam servus? Adde, quod manuscriptis vestigium nulum ejus membri: verba, inquam, ea, et qui nati essent, absunt manuscriptis omnibus, etiam Budensi. Ut mihi quidem Farnesiani codicis scriptura certa sit: *ut ignaro domino ad id prolapsa, in servitute: si consensisset, pro liberta haberetur*. Optime. Duplex videlicet ejus SCDi membrum, in eas quæ ignaro, quæque sciente domino, peccatum id peccassent. Et si quidem ignaro, sit

lex, serva esto; sin volente, habetor pro liberta. Omnino enim propositum legislatori a servili contubernio abstinere lubricum sexum; et sive sciente, sive inscio domino, ea mixtio, posuit poenam: sed *ἀναλόγως*, et pro gradu noxæ intentiorem, remissionemque. Sed cui rei, inquires, fuerit pro liberta? Huic, ut vinculo aliquo teneatur domino servi, ad operas libertorum, aliaque ejus ordinis præstanda. Jus item domino in feminæ bonis; et quicquid in veram libertatem. Sed recte, *pro liberta*: non enim liberta vere. Rettulit hoc ipsum decretum postea (credo quia aboleverit, licentia temporum, et inusu) Vespasianus Princeps, de quo Suet. 11. *Auctor Senatui fuit decernendi, ut, quæ se servo alieno junxisset, ancilla haberetur*: ita tamen, ut apud Jurisconsultos nomen manserit consulti Claudiani: non a Claudio Pallante, qui repertor, sed a Claudio Principe, qui rettulit. Tertullianus item adspexit, ad uxorem 2. 8. *Nonne insuper censuerunt* (Romani) *servituti vindicandas, quæ cum alieno servo, post dominorum denuntiationem, in consuetudine perseverarunt*? Plura ad hanc rem petes, si operæ tibi est, a P. Fabro Sæmestr. 1, 25. Revera enim ad asciam factum, quidquid dedolavit ille faber. LIPS. Frustra pugnat Salinerius pro verbis, quæ Taciti non sunt, et specie inhibendi correctiones genus corrigendi maxime anceps et rarissime felix tuetur. Budensis, Farnesianus, Florentinus agmine facto ejurant, quod de filiis alibi nusquam se legisse fatetur et Salinerius. Idque sine dubio sarcinatorum cujusdam est, leviter corruptos locos, qui littera una alterave decepta, vel addita, vel mutata, restituebantur, pro ingentibus hiatus supplementum. Pellexit in fraudem vox *liberis*, quam quo referret, quia non videbat, ipse aliquid commentus interposuit: cui locus non erat, si, ut est in Farnesiano, *liberta* reperisset. At, inquit, sic nati statim matrem a servi complexibus habuerunt servam. Hoc parum est pro Jureconsulto loqui, quem scire oportebat, non pro serva habitam, nisi post trinas de-

mino ad id prolapsæ in servitute; sin consensisset, pro libertis haberentur." Pallanti, quem "repertorem ejus relationis" ediderat Cæsar, "Prætoria insignia; et centies

nuntiationes. Deinde hoc non eo valebat utique, ut mancipium fieret (nisi forte in humilibus et egentibus personis) quam, ut et suam et adsumti mariti libertatem ab hujus domino emere compelleretur. Itaque caute Tacitus, *in servitute haberetur*. Quemadmodum enim aliud est *esse in libertate*, aliud *esse liberum*, teste Fabio declam. 340. sic et aliud est *servam esse*, aliud *in servitute esse*. Roganti Lipsio, quemadmodum libertus esse possit, qui servus nunquam fuit? reponit, quo pacto liberta dicatur, quæ non servierit; hæc paria non sunt: mulieris enim culpa est subeuntis jugum, cui leges eam infamiam statuerunt: nulla culpa factus est. Quin rem diligentius consideranti liquet, nihil tale nec potuisse de natis ex eo conjugio constitui, nec necesse fuisse, cum jure communi satis cautum esset. Nam, qui ante denuntiationes istas proveniant, nec servi erant, nec libertini, sed ingenui, quia non mutabat mulier statum, nisi postquam dominus servi denuntiasset. Si vero, factis denuntiationibus, non abstinuit servo mulier, neque libertatem utriusque redemit, et plane serva facta est; si quod inde nascitur, conceptum est, antequam mater justam servitutem subiret, haud dubie liberum est; quod simul concepit et parit jam ancilla, servum est ex communi jure. Quod autem P. Faber, *ingrato pro ignaro* reponi suadet, quod sit invito, ut apud Terentium Eun. 2, 1, 14. Donatus interpretetur, fallitur. Neque enim id procedit, nisi in uno *ingratis*: sic enim loquimur *ingratis meis*, *ingratis alicujus fieri*, quod fit me vel aliquo invito: et de hoc agit Donatus. Illa vero *ingrata*, quæ ex Catullo 73. in ingr. et Plauto Amph. 1, 1, 10. Turnebus Adv. 13, 13. explicat, non invita sunt, sed quæ sunt ingratis et non reddentibus vicem, aut cum gratia excipientibus collocata. GRON. Lectio Farnes. cod. a Lipsio probata totidem verbis est in MS. Agr. nisi quod habet *sin* pro *si*. Atque sic edidit Ryckius, sic correxerat vir doctus in ed. Gryph. Id probat J. Gronovius hactenus, ut malit *prolapsa* in pluralem numerum, quam *libertis* et *haberentur* in singularem mutari, propter auctoritatem MS. Flor. quocum consentit (Bud. et) ed. pr. Eum nos secuti sumus. Vitio operarum in ed. Gron. expressum est *consensissent*. Vulgo erat:

prolapsa in servitutem consensissent, et qui nati essent pro libertis haberentur. Verba et qui nati essent absunt a MSS. Flor. Bud. Agr. Reg. ed. pr. Iidemque libri habent *servitute*. De re adde Schulting. ad Paull. Rec. Sent. 2, 21. in Jurispr. Ante-Just. qui verba *ignaro domino* de initio rei intelligenda putat: re comperta dominum denunciare debuisse, et, si tunc perseveraverit mulier, factam ancillam, ut Paullus dicat. Conjecturas Gundlingii, J. C. Schwarzii et Heumanni super h. l. vide in actis Erud. a. 1732. p. 290. et 1733. p. 431. Eas nemo facile probabit. Heumannianæ etiam Latinitas adversatur. Corrigit enim ei qui nati essent, pro l. h. ei sc. feminae. Liberi nascuntur ex matre patri, non matri. Ita fert vulgata loquendi consuetudo. ERN. Cod. Bud. prævenit emendationem Gronovii; habuit enim a l. m. *prolapsa in servitute sin consensisset* etc. unde posterior manus fecit *prolapsa*, et ex *sin*, sui, et in margine adlevit et qui nati essent. Hæc verba in textu primus exhibet Puteol. unde sumserit, non pronum est dicere. Pugnant pro iis certatim J Cti, inter quos Gravina in Orig. jur. civ. de Legg. n. 31. et Gundling in Gundlingianis part. 36. *libertis* mutant in *liberis*, quia sit juris communis ex muliere lasciva, nondum ancilla, natos liberos esse et ingenuos. Contra Jac. Gothofredus ad l. 1. C. Theod. ad SC. Claud. et P. Burgius in Electis c. 8. servant *libertis*. Meum non est, tantas componere lites. Id vero vix mihi dubium esse potest, male pro vetere lectione venditari, in qua de natis fit mentio; quippe pro qua codex nullus adfertur, nisi quod pseudo-Lampugn. ad Mirand. suum provocat, cujus fides dudum est conclamata. Itaque in Gronoviana interpretatione adquiesco. Cf. et Barbeyrac sur le Droit de la G. et de la P. de Grotius 2, 20, 5.

Pallanti Prætoria insignia] De quo inscriptio: TI. CLAUDIVS. AVG. L. FALLAS. HVIC. SENATVS. OB. FIDEM. PIETATEM. QVE. ERGA. PATRONOS. ORNAMENTA. PRÆTORIA. DECREVIT. ET. HS. CENTIES. QVINQVAGES. CVIVS. HONORE. CONTENTVS. FVIT. Et indignatur jure in hoc facto major Plinius 35, 58. (ad Pallantem enim ea refero) *Hoc est insigne vernalitatis gregibus, opprobriumque inolentis fortunæ: quos et nos adeo potiri*

quinquagies sestertium” censuit Consul designatus, Barea Soranus: additum a Scipione Cornelio, “grates publice agendas, quod, Regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem usui publico postponeret, seque inter ministros Principis haberi sineret.” Adseveravit Claudius, “contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsistere.” Et fixum est ære publico Senatusconsultum, quo libertinus, sestertii ter millies possessor, antiquæ parcimonix laudibus cumulabatur.

LIV. At non frater ejus, cognomento *Felix*, pari moderatione agebat, jam pridem Judææ inpositus, et cuncta

rerum vidimus, ut *Prætoria quoque ornamenta decerni a Senatu, jubente Agrippina Claudii Cæsaris, viderimus: tantumque non cum laureatis fuscibus remitti illo, unde cretatis pedibus advenissent.* Itemque minor epistol. 8, 5. LIPS. Inscriptionem istam spuriam pronunciat Harduinus ad Plinium l. c. quod hactenus verum est, quoad verba præponuntur *Ti. Claudius Aug. L. Pallas*: ut ostendit Ryckius ad h. l. Nam Pallas fuit libertus Antonix, dictusque adeo *Antonius Pallas*, ut frater *Antonius Felix*, quamquam hic et *Claudius*, ap. Josephum dicitur, vide Lipsium mox ad c. 54. init. Quicquid sit, caput inscriptionis a Lipsio additum: cetera inscriptio spuria non est, quippe prodita a Plinio Ep. 7, 29. 8, 6. quo loco etiam fragments monumenti in honorem Pallantis facti. ERN.

Quinquagies HS.] Sic MSS. Flor. Reg. Agr. Guelf. edd. pr. Puteol. omnes usque ad Pichenam, in cuius ed. *quinquagesies* vitio operarum irrepsit haud dubie. Et id tamen omnes secuti sunt usque ad J. Gronovium, qui vetus restituit. ERN. *Quinquagies* etiam ap. Plin.

Barea Soranus] Lego in lapide q. MARCIO. BAREA. T. RVSTIO. NVMMIO. GALLO. COSS. Si de isto, habemus viri celebri gentile nomen. LIPS. Hæc inscr. est ap. Grut. p. 107, 8. Sed ex alia, quæ est apud eundem p. 235, 10. ubi idem COSS. patet, fuisse sub Tiberio, post quartum Consulatum, et anno quidem, ut videtur Fighio, 778. Calvisio de Lentulo Grætulico co. ordinariis. Ceterum vel sic gentile nomen Bareaum hinc cognoscitur. ERN.

Regibus Arcadiæ ortus] Vide quæso, mancipium hoc togatum Pallantem ad Regum stirpem refert: credo, quia Pallas aliquis Virgilio aliisque inter Arcadum Reges. O opprobrium omnium Scipionum; et dignissime domino Pallante! Nos, hunc nequissimum servum

trans mare advectum inter vanales, ex Plinio scimus, et eundem Antonix matri servisse, ex Josepho 18, 6, 6. qui Πάλλαντα appellat τὸν πιστότατον τῶν δούλων αὐτῆς. Ab ea ergo ad Claudium pervenit. LIPS.

Fixum est publice] Ita libri scripti, et non abhorret a Cornelianæ phrasi. At vulgo, *ære publico*, legas, non sine additamenti suspicione. LIPS. In MS. Flor. est lacuna, sed in margine alia manu scriptum *ære*. Cod. Reg. Agr. ed. pr. *publice*, sine lacuna. *Ære publico* primum reperio ap. Puteol. Utrum sequare, nil referre arbitror. Est enim utrumque ineptum: *ære publico* et *publice* nihil esse potest, nisi sumtu ærarii: quod quorsum additur? nam omnia sic SCta fixa. Si *publice* intelligas de loco publico, num alia privato loco fixa? suspicor, scriptum fuisse sic: *foro D. Julii Cæs.* aut sine *Cæs.* Nam Plin. Ep. 8, 6. auctor est, positum SC. ad statuum D. Julii loricatam, loco celeberrimo urbis: idque ille ut indignissimum notat. Itaque non videtur hoc Tacitus omisisse, aut omittere debuisse. Atqui ista status fuit in foro D. Julii, ut auctor est alter Plinius H. N. 34, 5. Opponit nobis Broterius locum Plinii citatum, in quo nos nil reperimus, quod emendationi nostræ obset: nam *æs* et *monimenta publica* nihil dubitationis habent; at *æs publicum*, et *publice* figere. ERN.

Felix jampridem] Non hercle ita pridem, si Josepho in gentili historia credendum. Præpositus enim demum Judææ est, post damnatum Cumanum. Josephus Ioud. ἀλώς. 2, 12, 8. clare: Μετὰ ταῦτα, inquit, Ἰουδαίος μὲν ἱερέων ποινὴ φήλικα τὸν Πάλλαντος ἀδελφὸν ἐκπέμπει τῆς τε Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας καὶ Περαίας. Ut fortasse hic rescribendum sit, *Felix haud pridem Judææ inpositus*. Hunc libertum Claudium Felicem Josephus 20, 6. Suidas in Κλαύδ. Zonaras 6, 15, 6. nomiaant:

malefacta sibi inpune ratus, tanta potentia subnixo. Sane præbuerant Judæi speciem motus, orta seditione, postquam C. Cæsari haud obtemperatum esset; cognita cæde ejus,

at Antonium Felicem Tacitus H. 5, 9. *Antonius Felix per omnem sævitiam ac libidinem, jus regum servili ingenio exercuit.* Ne te turbet: scies, plerosque istos e libertis Antoniae matris fuisse: eoque binomines, alias Principis, alias patronæ mortuæ nomen tulisse. LIPS. (Cod. Agr. et) Ed. pr. *tum pridem*: unde possis conjicere *tum quidem*: nam *pridem* et *quidem* subinde confunduntur in libris scriptis. Sed non necessarium puto aliquid mutare. Nam e sequentibus patet, Judææ nomen hic latius sumtum, et non modo proprie sic dictam Judæam, sed etiam Samariam et Galileam intelligendam. Judæa propria Felici demum attributa est artibus iis, quæ hoc capite narrantur, h. e. Cumano damnato, ut e loco cit. Josephi patet, et Euseb. H. E. 2, 19. ubi eo anno missi Roma Felicis mentio. V. Valesium. Similiter in Actis Apost. 24, 10. Felix dicitur a multis annis Judæis præfuisse. Atqui ea res acta tribus aut quatuor annis post Cumanum damnatum. ERN. Apud Zonaram l. c. Felix absque prænomine legitur. Bud. *jam pridem*. *Inpune* Heins. supplet *abitura*; sufficit intelligi.

Cognita cæde Caii *] Lacuna hic et hiatus, quem tamen ab historia facile explevero. Tangit enim motum illum Judæorum, qui Caligula imperante fuit, ob statuas ejus in templo erigi et colli jussas, Tacitus H. 5, 9. *Dein jussi a C. Cæsare effigiem ejus in templo locare, arma potius sumere: quem motum Cæsaris mors diremit.* Et discite rem omnem e Josepho 2, 10. Ἀλώσεις, itemq. Ἀγχαῖα. 18, 8. Tangit, adsero, illum motum, argumento claro in his verbis: *Cognita cæde Caii.* Et, *manebat metus, nequis Principum eadem imperitaret.* Qui aliter medicinam adferunt, aberrant. Sed quid hoc, inquirunt, ad Felicem, qui tanto post successit? Nam ille quidem motus Petronio Procuratore fuit. Dicam, repetit rem ab alto Tacitus, et initia recenset motuum secutorum, quos auxit accenditque infelix iste Felix. Apud Suidam tamen alterius mentio turbæ, cui componendæ Felix electus: Στασιασάντων, (inquit l. c.) τῶν Ἰουδαίων κατὰ Χριστιανῶν, ἀρχόντα ἐπίστησεν αὐτοῖς Κλαύδιον Φίλωνα, μελεῖσας αὐτὰ τῶν αἰσίων τοῦτους. LIPS. Suspiciabar, pro *postquam* scribendum

quamquam; et quia ἄρτι τοῖς Καί, quidam libri ejus, fuisse: *quamquam cognita cæde Caii edicto ejus haud obtemperatum esset.* Nam, quod illud fuerit edictum, voluit auctor repeti ex quinto historiarum. Videbatur sublatâ causa motus morte furiosi Principis. Narrat autem Tacitus nihilominus, quæ jamdudum coquebatur, seditionem ortam, etsi Caius interfectus et edictum ejus abolitum foret. Quid ita? quia supererat metus, etc. Gron. Nihil adhuc melius vidi conjectura Gronovii, et vix operæ pretium, referre alias conjecturas. Rhenanus: *postquam, cognita cæde Caii, haud obtemperatum.* Sed *manebat*: vel, *Postquam, c. c. C. jussis haud obtemperatum esset, manebat metus.* Faernus: *postquam cognita, Caii jussis haud obtemperatum esse, manebat m.* Heinsius: *haud obtemperatum est, et manebat.* Ed. pr. sic habet: *postquam cognita cæde ejus haud obtemperasset: manebat metus.* Puteol. *postquam c. c. ejus h. obtemperatum esset. Sed manebat m.* et sic sequentes usque ad Rhen. sec. quæ dedit et conjectura p. c. c. Caii, h. o. *esset: manebat m.* quod omnes secuti sunt. Manus docta in ed. Gryphii sic correxit: *postquam cognita cæde ejus haud obtemperatum esset. Sed m. m. an e MS. nescio.* Ceterum, ubi hæc comparo cum historia, non invenio, quid huic loco faciam. Dicit, Judæos quidem fecisse, quæ speciem seditionis haberent: sed Felicem ista delicta non idoneis remediis coercuisse, verum auxisse cum Cumano. Hic scire velim, an ullo modo sermo esse possit de motibus, qui statim a morte Caii fuerint. Nam nulli fuerunt. Statim enim Judæa tradita est Agrippæ, quo mortuo demum, novi Procuratores missi, Fadus primum, dein Alexander, sub quibus nulla seditionis mentio. Tum, quomodo, cum tantum *speciem motus* prætulisse dicantur, *seditio orta* dicitur? Arbitror, esse lacunam bene magnam post *imperitaret.* Initium loci totius de Caii tempore intelligo. Nam species motus est in non parendo. Verba *cognita cæde ejus* transposita credo, et ad *manebat metus*, referenda, sic: *Cognita cæde ejus, manebat metus.* Sed deinde deest, quod sententiam, *postquam—obtemperatum esset*, expleat: id debet pertinere ad Caii voluntatem de statuas.

sedata: manebat metus, ne quis Principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempestivis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars provinciæ habebatur: ita divisus, ut huic Galilæorum natio; Felici Samaritæ parerent, discordes olim, et tum, contemptu regentium, minus coercitis odiis. Igitur raptare inter se, inmittere latronum globos, componere insidias, et aliquando proeliis congrédi, spoliaque et prædæ ad Procuratores referre. Hique primo lætari, mox gliscente pernicie, cum arma militum interjecissent, cæsi milites. Arsissetque bello provincia, ni Quadratus, Syriæ rector, subvenisset. Nec diu adversus Judæos, qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent: Cumanus et Felix cunctationem adferebant, quia Claudius, caussis rebellionis auditis, jus statuendi etiam de Procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter judices ostentavit, receptum in tribunal, quo studia ad-cusantium deterrentur: damnatusque flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus: et quies provinciæ reddita.

ERN. Post orta seditione deesse, quæ causam seditionis indicarint, judicat Acid. Brot. ita supplet: *sp. m. o. sed. ob C. Cæs. effigiem in templo locandam; p. c. c. ejus h. o. esset, m. m.* Hill. Rac. 36. sic: *Sane jam pridem* (hoc e superiore loco huc ille transfert) *pr. Jud. sp. m. o. sed. p. q. jussu a Caio* (hoc sic, ut H. 5, 9.) *h. obtemperaverant. Cogn. c. e. m. m.* Bip. Rhena-num male voculam *sed* post *esset* omis-sisse censet, quæ veri vestigium præ-beat. Eorum admodum probabilem emendationis conjecturam in textum re-cept. Bud. cum Puteolano concordat; verum *sed*, quod hic orationi inserit, iste τῇ manebat a 2. m. superpositum ha-bet.

Ita divisus, ut huic] Vide, an scripserit Tacitus: *cui pars provinciæ habebatur, ita divisæ, ut huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent.* GRON. Verum puto. Ed. pr. *divisit.* ERN. Sub *divisis* f. intelligitur *partibus.*

Felici Samaritæ parerent] Apud Josephum Felicis adhuc nullas partes: contraque Cumanus a Samaritis stetisse legitur. Sed tu cum vide, non una in re a nostro dissentientem 20, 5, 6. LIPS. Dissensus Taciti et Josephi manifestus est. Eum sic voluerunt quidam componere, ut, cum Josephus tradit, de-jecto Cumano missum Felicem, id non sic capiant, quasi Roma tum missus sit, sed e Peræ: ut Noris. Cenot. Pis. 2, 16. § 13. probante Pagio Crit. B. ad

A. C. 48. Quod est nihili. Mitti sim-pliciter dicuntur centies, nulla Romæ mentione, qui in provinciis eunt. Jam proclive est dicere cum Wesselingio ad Simsoni Chron. p. 1647. in re Judaica plus fidei habendum Josepho. Et ego plurimum tribuo Josepho alias. Sed hic, ut pro Tacito judicem, facit primo rei magnitudo et insolentia, quæ non sinit hæc ficta credere. Novum enim est, duos Procuratores Judæis esse eo-dem tempore, quod Tacitus sine idoneis auctoribus vix scripserit. Accedit Lucæ auctoritas, sive potius Pauli, qui Felicem multos annos Judæis præfuisse dicit, anno, postquam Cumanus damna-tus est, tertio aut quarto. Id multo rectius dicitur, si Felix una cum Cu-mano missus est anno octavo imperii Claudiani: quem annum de Cumano edit diserte Josephus: isque sequendus erat, non ii, quos cum aliis, tum Va-lesius edunt ad Euseb. H. E. 2, 19. ERN.

Damnatus flagitiorum] Aperte magis et distincte scriptor Judæus. Negat a Quadrato damnatum Cumanum, sed ipsum cum Celere Tribuno missum ad Cæsarem, qui de re cognosceret statu-eretur. Ita Cumano exsilium irroga-tum: Celerem remissum Hierosolyma et vicatim discernptum. LIPS. Frustra de his verbis sollicitus est Acidalius; quasi novum sit *flagitia delinquere*; ad-dique vult, *unus luit Cumanus.* Nam *delinquere* quid utique dicimus: ubi

LV. Nec multo post agrestium Cilicum nationes, quibus *Cli-tarum* cognomentum, sæpe et alias commotæ, tunc, Trosobore Duce, montes asperos castris cepere: atque inde decursu in litora aut urbes vim cultoribus et oppidanis, ac plerumque in mercatores et navicularios, audebant. Obsessaque civitas Anemuriensis, et missi e Syria in subsidium equites, cum præfecto Curtio Severo, turbantur: quod duri circum loci, peditibusque ad pugnam idonei, equestre prælium haud patiebantur. Dein Rex ejus oræ Antiochus, blandimentis adversus plebem, fraude in Ducem, cum barbarorum copias dissociasset, Trosobore, paucisque primoribus interfectis, ceteros clementia composuit.

LVI. Sub idem tempus, inter lacum Fucinum amnemque Lirin, perrupto monte, quo magnificentia operis a pluribus viseretur, lacu in ipso navale prælium adornatur; ut quondam Augustus, structo cis Tiberim stagno, sed levibus navigiis, et minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesque et undeviginti hominum millia armavit, cincto ratibus ambitu, ne

quid intelligas, nisi *flagitium* vel *sce-lus*? Sed et Papinianus l. 38. § 4. D. Ad leg. Jul. de adulteriis: *cum alias adulteri crimen, quod pubertate delinquitur, non excusetur ætate*. Quo autem istud fuit? An dubium est, quemquam, qui *damnatus flagitiorum* dicitur, poenas pendisse, nisi diserte addatur, unde veniam meruerit post sententiam? GRON.

Trosobore] MS. Flor. *Troxob*. Ed. pr. *Arosoboro*. Cod. Vat. *Arosoboro*. Mox rescipsi e Flor. Guelf. ed. pr. et *oppidanis* pro ac *opp*. ERN. Bud. *Trosobore...et opp*.

Mercatores et navicul.] De his et eorum immunitate v. l. 5. D. de jure immun.

Magnificentia operis] Quæ ex Eusebii sive Hieronymi nota in Chronico elucebit. *Claudius*, inquit, circa hæc tempora Fucinum lacum exsiccavit, undecim annos triginta hominum millibus sine intermissione operantibus. LIPS. adde Suet. c. 20. ERN.

Cis Tiberim stagno] De quo Suet. Aug. 43. Edidit navale prælium circa Tiberim cavato solo, in quo nunc Cæsarium nemus est. LIPS.

Claudius triremes] Censemus reponi numerum debere, scribimusque, *Claudius centum triremes*. Tot enim fuisse, credimus Dioni 60, 33. Οἱ δὲ ναυμαχῆσαντες, inquit, θανάτῳ καταδεδωκεμένοι ἦσαν, καὶ σωτήριον ταῖς ἰσχυροῖς εἶχον, οἱ μὲν Ῥόδιοι, οἱ δὲ Σικελοὶ ὁνομασθέντες.

Si utrumque naves quinquaginta, in universum ergo centum. Idemque numerus in Xiphilino. At ecce Suetonius duodenas duntaxat nominat c. 21. *Hoc spectaculo, ait, classis Sicula et Rhodia concurrerunt duodenarum triremium singule*. Falso. Omitto Dionem: sed quomodo hominum illa vis in duodenis utrumque navibus? quando undeviginti millia pugnasse hanc navalem pugnam Tacitus exprimat diserte. Non ergo abest, quin ad Dionis rei que fidem corrigendus Tranquillus sit, *quinquagenum triremium*. LIPS. Probat Acidalius. At vir doctus in margine Gryph. correxerat *tr. qu. duodecim et vig. m. n.* ERN. Marc. Donatus in Suet. addi jubet, et *quadriremium*. Idem *ισχυροῖς* Dionis reddit *utrique junctim*, quod redit fere ad calculum Suetonii; nam utrumque esset *ισχυροῖς*.

Cincto ratibus ambitu] Quid si, *cratibus*, aut *tribibus*? Tale quid substitueris non invito Dione, qui lacum muro ligneo circumdatum scribit l. c. ταῖς τε καὶ τῇ ἡμῶν ἐξέλιον κατασκευάσει, καὶ ὑπὲρ ἐπέχε. Ejus ergo quasi valli tutelæ præpositus Prætorii miles. LIPS. Frustra. Nam mox in ratibus adstitisse dicuntur prætoriani, ut bene monuit Acidalius. Mox ac *tamen spatium* vett. edd. ante Rhenan. Hic dedit *attamen* cum ceteris. *Ac tamen* verum puto, quod et Guelf. exhibet. ERN. Bip. pro *amplexus* conjiciunt *amplexus*.

vaga effugia forent; ac tamen spatium amplexus, ad vim remigii, gubernantium artes, inpetus navium, et praelio solita: in ratibus Prætoriarum cohortium manipuli turmæque adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultæ ballistæque tenderentur. Reliqua lacus classarii tectis navibus obtinebant. Ripas et colles, ac montium edita, in modum theatri multitudo innumera complevit proximis e municipiis, et alii urbe ex ipsa, visendi cupidine aut officio in Principem. Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde aurata, præsedere. Pugnatum, quamquam inter fontes, fortium virorum animo: ac, post multum vulnerum, occidioni exempti sunt.

LVII. Sed perfecto spectaculo, apertum aquarum iter. Incuria operis manifesta fuit, haud satis depressi ad lacus ima vel media. Eoque, tempore interjecto, altius effossi specus, et contrahendæ rursus multitudini gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin et convivium, effluvio lacus adpositum, magna formidine cunctos adfecit; quia vis aquarum prorumpens proxima trahebat, convulsis ulterioribus, aut fragore et sonitu exterritis. Simul Agrippina, trepidatione Principis usa, ministrum operis Nar-

Ad vim remigii, gubernantium artes, inpetus navium, et praelio solita] Sic expressit e Flor. MS. Pichena pro vulgari: *ad vim remigii, et gubernantium artes, inpetusque navium praelio solitos*. Plane sic etiam ed. pr. nisi quod *soliti* habet pro *solita*: ut Guelf. Ac sic fere etiam Puteol. nisi quod et post *remigii* copulam ponit, quem secuti sunt Riv. Beroald. et Alc. estque in Guelf. EBN. Et Bud. qui habet etiam *soliti*.

Classarii tectis navibus] Ita restitui, pro, *rectis*. Tectæ naves, idoneæ ad pugnam; *αἱ τὰ κατασφράγματα ἔχουσαι*, uti Thucydes appellat 7, 40. LIPS. Tectis edd. pr. Puteol. Vereor, ne *rectis* vitio operarum irreperit in Beroaldinam editionem Romanam, unde in ceteras fluxerit: nam Beroaldus tantum repetit textum Puteolani. Frustra *rectis* defendit Acidalius, tanquam *rectæ* naves opponantur *ratibus*. Cænam *rectam* novi, non *naves rectas*. Ante ed. pr. vitiose *traderentur* pro *tenderentur*. EBN.

Agrippina chlamyde aurata] Dio l. c. etiam Neronem adjungit: 'Ο δὲ Κλαύδιος, δὲ, τὴ Νέρων στρατιωτικῆς ἰσχύος, ἥ τὴ 'Αγριππία χλαυδὸν διαχρήσας ἱερομύρα. Plinius 33, 19. Nos vidimus Agrippinam Claudii Principis, edente eo navalis praelii spectaculum, addidentem ei, indutam paludamento, auro textili, sine alia materia. LIPS.

Vett. edd. *præsidere*, et MS. Guelf. (item Bud.) Mox copula post *iter* non est in MSS. Flor. Bud. ed. pr. Orta est e finali *τοῦ iter*. Et melius abest. Itaque deleui. EBN.

Inter fontes] Puteol. *inter insontes*. Sed Dio l. c. *Ἰσάντες καταδεδίκασμένους ἡσαν*. Alias *insontes* eque ac *sonites* pugnare solebant. V. Cic. Tusc. 2, 17.

Ad lacus ima vel media] Dixerat, *ad lacus ima*: quod ut melius intelligeretur, adjecit *vel media*: inde namque colligimus, id ei esse inum, quod in medio lacus foret, ubi plerumque maxime profundum est. GRON. Unde irrita Mureti conjectura *delentis ima vel*, et Heinsii *legentis lacuna media*. *Lacunam* de tanto lacu dici ab historico non credo. EBN.

Altius effossi specus] De laborioso hoc opere vide Plinium 36, 24. Quod ante Claudium tamen conceperat D. Julius, (Sueton. Jul. 44.) non incepserat: nec rite perfecit ipse Claudius, quoniam manus postea admovit et Hadrianus. Spartianus in ejus vita 22. LIPS. Vide ad Sueton. Claud. 20. et Fabretum in Descr. Emissarii lacus Fucini. EBN.

Fragore et sonitu exterritis] Aliquid est in hac oratione monstri. Nam, cum audimus, *convulsis ulterioribus*, intelligimus *membris operis*; cum autem, *aut fragore et sonitu exterritis*, non possumus hoc de iisdem accipere, sed de con-

cissum incusat "cupidinis ac prædarum:" nec ille reticet, "inpotentiam muliebrem nimiasque spes ejus" arguens.

A. U. 807. A. C. 54.

LVIII. D. Junio, Q. Haterio coss. sedecim annos natus Nero Octaviam, Cæsaris filiam, in matrimonium accepit. Utque studiis honestis et eloquentiæ gloria nitesceret, caussa Iliensium suscepta, "Romanum Troja demissum, et Juliæ stirpis auctorem Æneam," aliaque haud procul fabulis vetera facunde exsecutus, perpetrat, "ut Ilienses omni publico mu-

vivis, qui asper ista discumbebant, et qui circa erant. Requirit tamen filum orationis, ut eadem sint convulsæ ista et exterrita. Si quid video, Tacitus scripsit exterritos; ut id referatur ad rō cunctos. Exterritos, inquit, partim eo, quod sentiebant labefactari et convelli tigna, continuata illis, quæ abstraherantur, partim fragore ac sonitu tum prorumpentium aquarum, tum soluti operis. Suet. Claudio 32. *Convivatus et super emisarium Fucini lacus, ac pæne submersus, cum emissæ impetu aqua redundasset.* Quem locum in promptu cum haberet Aurelius, tamen offensus voce convivii eo usque deliravit, ut *convivium* subjecerit. Sed *convivium* hic cœnatio est, triclinium, vel locus ita structus, ut caperet convivas. Sic 15, 37. *publicis locis struere convivium.* Neque aliter accipiendum H. 1, 82. *Militum impetus ne foribus quidem palatii coercitus, quo minus convivium irrumperent.* Sic et incertus auctor Panegyrici Maximiano et Constantino dicti 6. *imago illa in Aquileiensi palatio ad ipsum convivii posita ad spectum.* Ubi etiam male tentarunt Gron. Sed si exterritos corrigimus, etiam delendum erit aut, tamquam additum, ut exterritis cum convulsis ulterioribus conjungeretur. Et tamen durior est orationis structura. MSS. Regius (Bud. a 1. m.) ed. pr. exterriti habent. MSS. Oxon. et Guelf. ulterioribus addunt subditi. Ern.

Narc. incusat] Cf. Exc. e Dionis l. 60. ap. Constant. Porphyry. ed. a Vales. p. 677.

D. Junio, Q. Haterio coss.] Non cœmilio in hac omni narratione Tacitum cum Suetonio. Noster matrimonium cum Octavia, causarum dictiones, ad Consules refert, quos posuit: Suetonius c. 7. gesta hæc vult toto anno ante, Claudio quintum et Cornelio Orfito coss. Nec enim de alio Claudii Consulatu intellexeris illa: *Apud patrem Consulem pro Bononiensibus Laline, et pro Rho-*

diis atque Iliensibus Græce verba fecit. Nec multo post duxit uxorem Octaviam. At inter eum Consulatum, et hunc Taciti annum, interjecti Faustus Sulla et Salvius Otho. Uter verior, mihi sane non liquet. Lips. Mox MS. Guelf. C. Cæsaris: male. Ern. Junius is Silanus a Nerone interfectus. V. 15, 35. Cf. Vales. ad Exc. Dionis.

Gloria nitesceret] Profecto in Grolotii mei correctionem inclino, *notesceret.* Lips. Et confunduntur sane in libris hæc verba, ut *enitescere* et *enotescere.* V. Schwarz. ad Plin. pan. p. 9. 493. Sed *nitescere* plus est quam *notescere*, adeoque melius h. l. sic *enitescere*, pro quo simplex posuit more suo, pro illustrari, clarescere. V. Schwarz. l. c. p. 493. Cod. Flor. etiam *enitesceret*, quod recepit Lallem. Ern. et Bip. Sed Bud. *nitesceret.*

Romanum Troja demissum] Nihil deesse ostendimus ad illud Livi 3, 2. quod et Romanus ira odioque pugnabat. Gron. Nempe Romanus ponitur pro Romanis, populo Romano, ut ap. Livium sæpe pro exercitu Romano. Grotius putabat addendum nomen. *Demissus* pro ortus dixit imitatione Virgilii Æn. 1, 292. et alibi. Ern.

Aliaque haud procul fabulis vetera] Correxerit Rhen. (e Bud.) cum ante esset *vera.* Lipsius in prima ed. conjecerat *verum*, quod placet Acidalio, sive *cesterum.* Verum est in cod. Agric. unde recepit Ryckius. Ed. Puteol. *vera facunditate.* Eo verbo etiam Plautus usus in Trucul. 2, 6, 13. Ea lectio fortasse nonnullis non displiceat. Quod nunc editur, verum puto. Ern. Bip. præferunt *vera*, fabulis confinia. Provocant ad Flor. quem a nemine allegari video. Vera falsis mixta fuisse, recepta lectio ipsa innuit.

Impetrat, ut Ilienses] Liber vet. *perpetrat*, recte. Sed quid? non jam ante immunes Ilienses? immunes pridem. Primus Alexander, post pugnam

nere solverentur." Eodem oratore Bononiensi coloniae, igni haustae, subventum centies sestertii largitione. Redditur Rhodiis libertas, adempta saepe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant. Tributumque Apamensis, terrae motu convulsis, in quinquennium remissum.

LIX. At Claudius saevissima quaeque promere adigebatur ejusdem Agrippinae artibus, quae Statilium Taurum, opibus

ad Granicum amnem, *ἐλευθέρων καὶ ἀφορον* eam urbem pronuntiavit, ait Strabo 13. p. 593. Certamen deinde Romanis, in honestanda urbe, ut credebant, parente: in fodere quod cum Antiocho, immunitas Iliensibus data, et Rhodetum ac Gergithum concessa: ut auctor est Livius 38, 39. Epistola deinde Graeca Senatus Populique Romani ad Seleucum Regem missa (Suetonii verba sunt Claud. 26.) *amicitiam et societatem ita domum pollicentia, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes praestitisset.* Sulla etiam, Asiam constituens, eosdem *ἐλευθέρους ἔφαιε, καὶ Ῥωμαίων ἀνέγραψε φίλους*, ait Appianus Mithr. 61. An hoc mutatum postea (et saepe solet) nescio: Julius quidem Caesar iterum et agrum et libertatem dedit et immunitatem: nec imminuit Tiberius aut Augustus. Strabo l. c. p. 595. *Καίσαρ ὁ θεὸς χάραν τε δὴ προσδίδειν αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀλειτουργίαν αὐτοῖς συνφέλας. καὶ μέχρι νῦν συμβαίνουσιν ἐν τοῖς τοῖς.* Quis ergo ea abstulit, ut opus fuerit sive reddi a Claudio, seu firmari? An Caligula? nihil lectum. Credo equidem, nemo: sed vel Claudius adjecit aliquid ad immunitatem olim datam, effecitque ut plenissima uterentur, (atque ideo Tacitus scripserit, *ut omni publico munere solverentur*, quasi antea non omni) aut concessa, sed publicanorum improbitate mota, sanxit in perpetuum stabilivitque. Suet. l. c. *Iliensibus quasi Romanae gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit.* Callistratus l. 17. D. De excusat. *Iliensibus et propter inchoatam nobilitatem civitatis, et propter conjunctionem originis Romanae, jam antiquitus et Senatusconsultis et Principum constitutionibus plenissima immunitas tributa est, ut etiam tutela excusationem habeant.* LIPS. *Perpetrat MSS. Flor. (Bud.) Guelf. et alii ap. Broterium, ed. pr. ERN. Immunitatis Iliensium typus equus est libere pascens.* V. NN. Col. ap. Vaillant, t. l. p. 221. et t. 2. p. 45. Pro munere amicus Ryckii

volebat *onere*, ut 2, 42. 4, 6. sed *immunitas* est exemptio publ. onerum s. munerum. V. 12, 61. 13, 51.

Redditur Rhodiis libertas] Adempta nuper ab ipso Claudio, propter cives quosdam Romanos in crucem actos, ut notat Dio 60, 24. Sed restituta, orante Nerone, ejus honori jure Epigramma illud adsero, quod nomine Antiphili legitur primo Anthologiae *εις νήσους*. Nec enim alio spectat, quam ad hoc factum (in Bruncii anal. t. 2. p. 174.).

Ὡς πάρος ἔλελυ, νῦν Καίσαρος ἢ Ῥόδης εἰμι

Νῆσος, ἴσον δ' αὐχῶ φέγγος ἐπ' ἀμφοτέρων.

Ἡδὲ σεσυμέναι με νῆα κατεφάτισαν ἄντρες

Ἄλγε, καὶ παρὰ σὸν φέγγος ἔλαμψε Νέρων.

Πῶς εἶπα; τίς μᾶλλον ἐφείλομαι; δὲ μὴν ἔδειξεν

Ἐξ ἄλλος, δὲ δ' ᾗδ' ῥύσατο θυμέναν.

Argutum Epigramma, et comparat Neronem ecce cum Sole: quia, ut ille Rhodum retexit radiis fecitque oriri; sic iste pressam et occidentem restituit, reduxitque in lucem. LIPS. Potest etiam respexisse poeta ad nummum Rhodiorum in honorem Neronis cusum, in quo Nero caput radiatum habet, propter famam, de qua Dio apud Xiphil. 61, 2. recens natum Neronem radiis circumdatum apparuisse; quae species etiam exhibetur in nummo Nicænsium. ERN.

Apamensis] Sic MS. Flor. Guelf. et ed. pr. idque secutus sum. Cetera edd. inde a Puteolano *Apamiensis*, nisi quod Ryckius e MS. Agr. *Apamensis* dedit. Quia et *Apama* et *Apamea* et *Apamia* recte dicitur, etiam adjectivum variae formari potest. Sed usitatisimum est, quod nos exprimi curavimus. Ceterum *Apameam Phrygiae* intelligit Ryckius. ERN.

Saevis. q. promere] Sic Græv. ap. Lact. de mort. p. vult: *promere exitium*.

inlustrem, hortis ejus inhians, pervertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri, Africam imperio Proconsulari regentis, postquam reverent, pauca "repetundarum crimina," ceterum "magicas superstitiones" objectabat. Nec ille diutius falsum accusatorem indignamque sortem perpeusus, vim vitæ suæ adtulit, ante sententiam Senatus. Tarquitiuſ tamen curia exactus est: quod Patres, odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ, pervicere.

LX. Eodem anno sæpius audita vox Principis, "parem vim rerum habendam, a Procuratoribus suis judicatarum, ac si ipse statuisset:" ac, ne fortuito prolapsus videretur, Senatus quoque consulto cautum, plenius quam antea et uberius. Nam D. Augustus, "apud Equestres, qui Ægypto præsidereſ, lege agi, decretaque eorum perinde haberi" jusserat; "ac si magistratus Romani constituissent:" mox alias per provincias, et in urbe pleraque concessa sunt, quæ olim a Prætoribus

Indigna sorte] MSS. Reg. Agr. Ed. Pr. *indignasque sortes*; unde Nic. Heinsius corrigebat *indignasque sordes* i. e. immeritum reatum: quod verum puto. Ed. pr. *Tarquitiuſ* constanter. Guelf. Putool. et vet. edd. ceteræ *Tarquinuſ*, male; de Tarquitio v. Ryckium ad h. l. Adde 14, 46. ERN. Bud. *indigna sorte*. Bip. recte *indignamque sortem*: quippe sordes reus suscipit vel deponit, sortem vel casum patimur. Cf. 16, 9. De Tarquitio memoratu dignus Neronis nummus, cujus veram epigraphen dedit Cl. Eckhel. in NN. vet. anecd. p. 187. et in Doctr. NN. vet. vol. 2. p. 403.

Exactus] Missus putat Ryckius specie honoris in Bithyniam pro Consule. Cf. 14, 46.

A Procuratoribus quæ judicatarum] Defunguntur vulgo leviter interpretatione hujus loci, et alterius Suetoniani comparis Claud. 12. *Ut rata essent, quæ Procuratores sui in judicando statuerent, a Senatu precario exegit*. Referunt enim ad Procuratores rei familiaris in provinciis: quibus datum nunc jus volunt cognoscendi statuendique inter privatos et fœcum, in re pecuniaria quidem; non enim criminum: argumento l. 2. C. Si adversa. fia. l. 8. § Transactioes. D. De transact. et l. 1. C. De juris. omn. judic. Itaque non aliud Tacitum tam longa et querula oratione indignari, quam jurisdictionem Procuratoribus mandatam in re et causa fiscali pecuniaria: eorumque decreta firma a Claudio habita et rata. Sed mihi profecto, et, credo, Tacito alia mens est;

cui lucem dare conamur in Excurs. B. LIPS. Ego Procuratores rei privatæ omnes intelligam. Nam de Procuratoribus, vice Præsidium procurantibus minores provincias, non sit valde mirum, eorum judicata valere. Et Tacitus in fine capituli simpliciter, et sine exceptione vocat *libertos, quos rei familiari præfecerat*. Et consilium Claudii arguit. Vult enim ostendere, quomodo administratio Reip. quæ maxime iudiciis exercendis continetur, a Senatu paulatim ad Equites, ab his ad libertos domi forisque venerit. Procuratores etiam in majoribus provinciis ex Equitibus et libertis Caesarum. Vid. 13, 1. ERN.

Apud Equestres] Nove hoc dictum, pro Equitibus, vel ordinis Equestris hominibus, nec ante Tacitum reperiri, recte monet Dukerus ad Liv. 33, 26. similiter infra 13, 10. *Julius Densus Equester*, quod, non memor hujus loci Muretus, tentabat, corrigens *Eques R.* probante Acidalio. Mox pro *proinde* Pichena malebat *perinde*. Id, quia MS. Guelf. addicit, recepi. ERN. Cod. Agr. ap. *Equites*.

Lege agi] Quæ sit legis actio, docet Pompon. de orig. jur. § 6.

In urbe pleraque concessa] In urbe Equitibus Romanis late datum jus: uti ab Augusto Mæcenati in Præfectura urbis, uti Præfecto Prætorio semper: quia is ex Equite ad tempora Vespasiani. Sed de Procuratoribus Caesaris in urbe aliquod jus, extra res fieri. Ulpianus l. 9. de Off. Pro CS. ap. Schulting. in Coll. LL. Mos. et Rom. t. 14. *Frequens est etiam legis Fabie*

noscebantur. Claudius omne jus tradidit, de quo totiens seditione aut armis certatum, cum Sempronii rogationibus Equester ordo in possessione iudiciorum locaretur; aut rursum Serviliæ leges Senatui judicia redderent; Mariusque et Sulla olim de eo vel præcipue bellarent. Sed tunc ordinum diversa studia: et quæ vicerant, publice valebant. C. Oppius et Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis et arbitria belli tractare. Matios posthac et Vedios et cetera Equitum Romanorum prævalida nomina, referre nihil adtinuerit; cum Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, sibi et legibus adæquaverit.

LXI. Retulit dein "de immunitate Cois tribuenda;" multaue "super antiquitate eorum" memoravit: "Argivos, vel Cœum, Latonæ parentem, vetustissimos insulæ cultores:

cognitio in tribunalibus Præsidum: quamquam quidam Procuratores Cæsaris usurpaverint, quam Romæ, tam in provinciis. LIPS. Ceterum hic proprie nondum de Procuratoribus loquitur, sed de Equitibus. Unde non opus Ryckiana animadversione de Procuratoribus in urbe; de quibus si sermo hic jam esset, firmaret id eae, quæ ante contra Lipsium dixi. ERN.

Serviliæ leges] Plures eo nomine: sed una iudiciaria, quam tulit Q. Servilius Cæpio Consul, de qua Cicero sæpius et Asconius in pro M. Scauro. LIPS.

Bellarent] Sic scr. et edd. ante Rhen. qui frustra (e Bud.) mutavit in *bellarunt*. Itaque cum J. Gronovio restitutus. Mox *quæ vicerant* MS. Flor. (Bud.) edd. pr. Puteol. ceteræque veteres ante Lipsium. An data opera, e libris scr. editum sit *qui*, nescio. Ego veterem lectionem restitui: intell. *studia*. Eleganter et sæpe *studia* dicuntur *valere, vincere*. Sensus est: quæ partes vicerant, eæ consequabantur, ut plurimum in Rep. possent, judicia administrarent: non, ut unus omnia posset; ut post bellum Cæsarianum factum. ERN.

Matios posthac et Vedios] Vedium intelligit Pollionem, et B. sive Cn. Matium. Etsi libri hic omnes inepte *Macchios*, vel *Matthios*. C. Matii, qui inter amicos Julii Cæsaris, mentio Suetonii c. 52. *Quæ scrire C. Matium, C. Oppium, reliquosque Cæsaris amicos*: item Ciceroni ad Trebat. Ep. 7, 15. *Quum in C. Matii suavissimi doctissimique hominis familiaritatem venisti*. Et, quia Cicero elogio doctissimi ornat, suisui olim, eundem esse cum illo, qui Miliambos et Iliada scripsit, quem Agellius 15, 25. Macrobiusque Sat. 2, 16. laudant, ut hominem impense doctum.

VOL. II.

Sed tamen cum Cnæi prænomine, uti et apud Plinium 12, 6. Cn. Matius legitur inter amicos Augusti. *Cn. Matius, ex Equestri ordine, D. Augusti amicus*. Qui fortasse alius ab illo primo, et de quo hic sermo. In lapide quodam (ap. Grut. p. 654.) geminata littera sculptum legi P. MATTIVS CHARITON. LIPS. Sic et ap. Gell. et Macrobo.

Libertos, quos rei familiari] Juvare videtur eos, qui Claudianum scitum ad Rationales. tantum referunt. Frustra. Procuratores enim omnes primo rei familiari sive fisco præfecti, sed imago imperii quibusdam adjuncta. LIPS.

Cois tribuenda] Sic se castigasse dicit Rhen. (e Bud.) pro *restituenda*. At sic etiam edd. pr. Puteol. Riv. Alterum est a Beroaldo et Alciato. Infra post *scientia* in Guelf. abest *ipse*: non bene. ERN.

Argivos vel cum Latonæ parente] Certissima emendatio est et elegantis ingenii clara index, quam a Josia Mercero accepi; *Argivos vel Cœum Latonæ parentem*. Pater enim ejus Δεω Κόιος vel Κόιος. Hesiodus Theog. 404.

Φοίβη δ' αὖ Κόλου πολυήγατον ἦλθεν ἱε-

ρῶν,

Κυσαμένη δ' ἤπειτα θεὰ θεῶν ἐν φιλό-
τητι

Ἀητῶ κυανόπεπλον ἐγείνατο.

Et ab eo nomen ipsi insulæ datum. Huic ipsi rei gryphus in Athenæi 10, 21. ex veteri carmine:—μήτηρ δ' ἐστ' ἀριθμοῖο παῖς, *numeri mihi filia mater*. Significatur Latona, inquit Athenæus, Cæi filia; quia Macedones numerum Cæum agnominant. At de Xenophonte quod additur, est ille medicus, cujus Diogeni Laertio mentio in fine Xenophontis Socratici: Τρίτος, ἱατρὸς Κόιος. LIPS. Cœus ipse cœli et terræ filius.

I

mox adventu Æsculapii artem medendi inlatam, maximeque inter posteros ejus celebrem fuisse," nomina singulorum referens, et quibus quisque ætatibus viguissent. Quin etiam dixit, "Xenophontem, cujus scientia ipse uteretur, eadem familia ortum: precibusque ejus dandum, ut omni tributo vacui in posterum Coi sacram et tantum Dei ministram insulam colerent." Neque dubium habetur, multa eorumdem in Pop. Rom. merita, sociasque victorias potuisse tradi. Sed Claudius facilitate solita, quod uni concesserat, nullis extrinsecus adjumentis velavit.

LXII. At Byzantii, data dicendi copia, cum "magnitudinem onerum" apud Senatum deprecarentur, cuncta repetivere; orsi "a fœdere, quod nobiscum iecerant, qua tempestate bellavimus adversus Regem Macedonum, cui, ut degeneri, Pseudophilippi vocabulum inpositum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, et piratico bello adjutum Antonium," memorabant: "quæque Sullæ aut Lucullo aut Pompeio obtulissent:" mox "recentia in Cæsares merita; quando ea loca insiderent, quæ transmeantibus terra marique Ducibus exercitibusque, simul vehendo commeatui opportuna forent."

LXIII. Namque arctissimo inter Europam Asiamque divortio, Byzantium in extrema Europa posuere Græci, quibus,

Hesiod. v. 136. Parentem habet Flor. At Bud. cum aliis male parente.

Tantum Dei ministram] Sic MSS. Fl. Bud. Farn. ed. pr. Ceteræ omnes ante Pichenam tanti, etiam Lips. quod male defendit Ryckius e cod. Agr. cui adstipulatur Guelf. Vult non nisi Deo servire insulam, non etiam hominibus, tributo pendendo. Vitiose etiam ed. pr. alique vett. haberetur. EBN. Sic et Bud. et Agr. codd.

Potuisse tradi. Sed] Sic feliciter restituit Rhen. e cod. Bud. qui habebat potuisse tradidisset. Claudius, ut Guelf. Ed. pr. potuisset tradidisset. Claudius. Puteolanus primus dedit, potuisse Claudius. EBN. Beroald. potuisse: Claudius.

At Byzantiis] Ed. pr. Byzantiis: mox jecerant, ut MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. pr. Put. Ber. Alc. Rhen. Ald. Iecerant reperi in Gryph. Pich. Lips. etc. Laceret corrigere fecerant, ut 11, 9. e jaciunt factum faciunt. EBN.

Missas posthac copias] Quid posthac? ergo Antiochus et Perses post Pseudophilippum? minime: tempore hi anteunt: sed scilicet Byzantii primum, ut validius, fœdus memorant, quod tempore Pseudophilippi cœtit: tum addunt

de auxiliis varie latis. Itaque posthac, non tempus rei gestæ, sed dictæ notat. Melius tamen, post hæc, eo sensu. LIPS. Frustra: posthac idem est, et sic dictum 3, 62. et 6, 7. EBN.

Adjutum Antonium] Capio non de celebri notoque Antonio, qui Triumvir; sed de M. Antonio, qui Curator oræ maritimæ cum infinito imperio, sub initia Piratici belli, de quo illud Sallustii innotuit in fragm. l. 3. M. Antonius perdundæ pecuniæ gentis, vacuusque a curis nisi instantibus. Vide Cicero-nem et Asconium in Verrem 1, 23, 2, 3. LIPS. Mox commeatui volebat Pichena. Et sic ed. Gryph. sed vulgatum verius, sive dativum velis, sive ablativum. De dativis in u supra jam vidimus c. 5. et constructionem similem cum ablativo 3, 19. EBN. Bud. commeatus, quod præfero cum Pich. et Bip.

Vehendo commeatui] Heims. subvehendo. Sic cod. Agr. apud Ryck.

Posuere Græci] Pleraque historia Spartani adscribit conditam hanc nobilem urbem, et fatalem imperiorum sedem. Justinus 9, 1. et Isidorus Orig. 15, 1. a Pausania Rege; Claudianus a Byzante quodam non obscure extructam vult: in Eutrop. 2, 83. — hoc Byzas Constantinique videbunt? In

Pythium Apollinem consulentibus, “ubi conderent urbem?” redditum oraculum est, “quærerent sedem cæcorum terris adversam.” Ea ambage Chalcedonii monstrabantur, quod priores illuc advecti, prævisa locorum utilitate, pejora legissent. Quippe Byzantium fertili solo fecundoque mari; quia vis piscium innumera, ponto erumpens, et obliquis

Joanne Sarisberiensi de nugis Curialium (in quo centone multos pannos purpure agnosco, et fragmenta ævi melioris) lego 1, 5. *Chilon Laodæmonius jungende societatis causa missus Corinthum, Duces et seniores populi ludentes invenit in alea. Infecto itaque negotio reversus est, dicens, se nolle gloriam Spartanorum, quorum virtus constructo Byzantio clarescebat, hac maculare infamia, ut dicerentur cum aleatoribus contraxisse societatem.* At alii non conditam a Pausania, sed saltem expugnatam tradiderunt; inter quos Æm. Probus 1, 2. Ammiano vero est *Atticorum colonia*, 22, 8. Lips.

Prævisa locorum utilitate] Ad sententiam fortasse aptius, *parum visa locorum utilitate.* Ideo enim cæci, oraculo dicti. Apud Strabonem denarrata tota res 7. p. 320. Τὸ Ἀπόλλων, inquit, φασὶ τοῖς κτίσασιν τὸ Βυζάντιον ὕδατον, μετὰ τὴν ὑπὸ Μεγαβίου Χαλκηδόνος κτίσιν, χρηστηριαζομένοις, προστάξει ποιεῖσθαι τὴν θρυσιν ἀπικαντίον τῶν τυφλῶν τυφλοῖς καλίσαντα τοὺς Χαλκηδόνιους, οἱ πρῶτον πωλίσαντας εἰς τοὺς τόπους, ἀφίντες τὴν πύραν καταστῆναι, τοσούτων πωλῶν ἔχουσαν, ἵδοντο τὴν λυπερίαν. Habes eadem in Herodoto 4, 144. nisi quod illic dictum hoc et scomma in Chalcedonis Megabyzo Satrapæ tribuit. Septemdecim autem annis conditam Chalcedona ante Byzantium, ibidem etiam traditum. Lips. *Parum visa* placet etiam Pichene. At J. Gronovio *imprævisa.* Quid impedit, quo minus *prævisa*, quod omnes libri habent, sint non *visa*, *prætervisa*, ad formam Græci verbi *παρορῶ*? Atque sic ap. Horat. Serm. 1, 3. 25. *prævideas mala*, legunt et intelligunt viri præclari Rutgersius, Bentleius, Heinsius, Cuningamus. Et sic jam monuit N. Heinsius ap. Ryckium. Ern. Bud. et Agr. *provisu*, pessime. Flor. cum aliis *prævisa*. Perperam hoc verbum pro *prætervidere* apud Horatium sumi, Gesnerus judicat. Bip. Lipsii conjecturam in textum recipere.

Vis piscium in Pontum] Falsa lectio: damnata ab historia, et a libris. Nam libri omnes, vis piscium in *Metapontum erumpens.* Ex quis vere cor-

riges, *vis piscium innumera Pontum erumpens.* Ita scilicet res est: copia ista piscium (pelamydes sunt) non intrantes e mari *Ægeæ* Pontum, ut vulgata lectio suadet, sed exeuntes erumpentesque capiuntur. Fœdera enim eorum in paludibus Mæotidis est; atque inde adulti, grege facto, Pontum Propontidemque intrant: atque ibi captura. Strabo clare 7. p. 320. Γεννᾶται οὖν τὸ ζῶον, (pelamydem intelligit) ἐν τοῖς Ἰλίοις τῆς Μαιώτιδος. ἰσχύσαν δι μικρὸν, ἐκπύεται διὰ τοῦ στόματος ἐγγεληδὼν, καὶ φέριται παρὰ τὴν Ἀσιανὴν ἥλινα μέχρι Τραπεζούντος καὶ Φαριανίας. Et post pauca addit: Ἐκινδὰν δι ἥδη συνάβη τοῖς Κυνεταῖς, καὶ παραλλάξῃ ταύτας, ἐκ τῆς Χαλκηδονιακῆς ἀκτῆς λευκὴ τις πέτρα προσκίπτουσα φοβεῖ τὸ ζῶον, ὡς τ' εὐδὲς εἰς τὴν περὶ αὐτὴν τριπύσθαι. παραλαβὼν δι ὃ ἐνταῦθα ῥοεὶς ἄμα καὶ τῶν τόπων εὐφυνὼν ἦντο πρὸς τὸν ἰκτὶ ῥοὴν τῆς θαλάττης, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ Κέρας τιτράφθαι φευσικῶς, συνελάβεται διῶρο, καὶ παρέχει τοῖς Βυζαντίοις καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων πρόσδοτον ἀξίολογον. Eademque ex Aristotele colliges De Hist. Animalium 15, 10. Pliniani codicis mendum non sileo in hac narratione 9, 20. *Est in Euripo, ait, Thracii Bospori... in ipsis Europam Asiamque separantis freti angustias, sacrum miri candoris, a vado ad summa perlucens, juxta Chalcedonem in latere Asie. Hujus adpectu repente territi, semper adversum Byzantii promontorium, ex ea cauca appellatum Chrysoceras, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantii est, magna Chalcedonis penuria. Opperiuntur autem Aquilonis flatum, ut secundo fluctu exeat e Ponto: nec nisi intrantes Pontum Byzantii capiuntur.* Quid? non capiuntur nisi intrantes Pontum? contra ante dixit, capi exeuntes e Ponto, non intrantes; quod verissimum est. Itaque alii vice Ponti, Propontidem substituiunt: Pincianus totum locum rescribit confidentius, *nec nisi infantes tunc Byzantii capiuntur.* Fortasse verius, simplicius certe, *intrantes portum Byzantii*, ut ad ipsum oppidum, et in portu fuerit ea captura. Nam cornu illud, ad quod deferrebantur, fuit *προσχεῖς τῷ Βυζαντίῳ τρεῖσι*, ut Strabo ait: imo, ut Plinius, in

subter undas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Unde primo quæstuosi et opulenti; post, magnitudine onerum urgente, "finem aut modum" orabant, adnitente Principe, qui "Thracio Bosporanoque bello recens fessos juvandosque" retulit. Ita tributa in quinquennium remissa.

A. U. 808. A. C. 55.

LXIV. M. Asinio, M' Acilio coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigiis. Signa ac tentoria militum igne cœlesti arserē. Fastigium Capitolii ex-

ipso illo promontorio, quod Cornu vocant, Byzantium urbs. Atque ibi in multis sinus scissum, tamquam ramos (sic οὗς ἡμίστρουσα ἡ πηλαυδὲ ἀλόνεται) faciebat urbi illi portum.

ADD. Ad correctionem nostram et exitum piscium de Ponto, facit valde Sallustii locus apud Servium 4. et Juvenalis interpretem Sat. 4, 42. *Qua tempestate vis piscium Ponto erumpit.* Tamen, ne callide dissimulem, vulgatam lectionem D. Ambrosius affirmare videtur, Hexæm. 5, 10. *Pisces*, inquit, *ex plurimis locis, a diverso sinu maris, innumeri, velut communi consilio convenientes, conjuncto agmine status aquilonis petunt, et ad illud Septemtrionalium mare partium quadam naturæ legē contendunt. Dicās, si ascendentes videas, rheuma quoddam esse: ita prouunt, fluctusque intersecant, per Proponitidem in Euxinum Pontum violento impetu profluentes.* Sed mox addit, ingruente hieme, et, postquam ibi fecificaverint immenso agmine regredi. Vide locum: et utramvis lectionum defendi posse, tu defendes. LIPS. Edd. vett. itidem in *Metapontum* usque ad Rhenanum, qui dedit in *pontum*: quod omnes secuti sunt, donec Lipsius feliciter correxit *innumera pontum*; quod recepit J. F. Gronovius. Broterius etiam correxit et edidit *Ponto* e loco Sallustii ap. Schol. Juvenalis l. c. In vulgata int. in. Post Guelf. pro urgente habet *vergente*, de qua confusione jam supra admonuimus. ERN. *Erumpere nubem* Virg. dixit *Æn.* 1, 584. *nebulam* Val. Fl. 5, 466. subaudita præpos. per. Durior foret ellipsis particulæ in. Quidni ergo cum Sall. legamus *ponto*?

Obliquis subter undas] Quærent, quæ hæc *saxa obliqua*? Ego dicam: e litore Chælcedonis saxa a latere se ostendunt; et velut ex transverso (Straboni scriptum) atque ea igitur fugiunt. At Franciscus Medices, quia Strabo idem

et Plinius *candidum saxum* id dicunt, vellet hic legi, *albis*, vel *albidis*, pro voce, *obliquis*. Vellem et ego hominis caussa: quis enim Musicus Medices non amet? sed non possum hanc peraudacem conjecturam. LIPS.

Thracio Bosporanoque bello] Thracium bellum intelligit, quod cum Thracibus montanis gestum, Duce Poppæo Sabino; Bosporanum, quod cum Rege Mithridate. De illo noster 4, 46. de hoc supra 15. et 21. LIPS.

M. Asinio etc.] Vett. edd. vitiose *Asilinus*. Index coss. ap. Dionem *Asinio* dat prænomen Q. et *Acilio Manius*. De Acilio concedo, quia id solenne Aciliorum prænomen, ut e Cicerone et Livio notum est; idque prænomen exprimendum curavi, cum vulgo sit *Marcus*. De Asinio non discedo a libris, qui in *M.* consentiunt. Index coss. in Dionis exemplaribus, cujus fidei dictum supra ad c. 41. ERN.

Signa enim ac tentoria] Delevi enim auctoribus MS. Flor. ed. pr. Non opus est ista particula; nec in tali narratione utitur ea Livius, vide v. c. 31, 12. add. nostrum 14, 12. 15, 47. Mox *apium* editur inde a Pichena e MS. Flor. et Reg. ceteri scr. et edd. vett. *apum*. Supra contra 24. MS. FL. habebat *Larum* pro *Larium*. De illo genitivo *apium* v. Drakenb. ad Silium 8, 637. et quos ibi laudat; item de hoc prodigio: sed in primis ad Liv. 4, 33, ubi tamen Livio *apum* adserit. ERN. De prodigiis istis v. Suet. 46.

Examen apum] Quod semper inter portenta, cum visum loco insolenti. Silium Ital. emendari velim l. c. de prodigiis, quæ ante pugnam Cannensem: *Obseditque frequens castrorum limina bubo: Nec densæ trepidis absumunt se involvere nubes Cessaruntque aquilis: non unus crine corusco Regnorum eversor rubuit lethale cometes:* scribique: *Nec densæ trepidis apium*

amen apium inedit; bifformes hominum partus; et suis fetum editum, cui accipitrum unguis inessent. Numerabatur inter ostenta deminutus omnium magistratuum numerus; Quæstore, Ædili, Tribuno, ac Prætore et Consule, paucos intra menses, defunctis. Sed in præcipuo pavore Agrippina, vocem Claudii, quam temulentus jecerat, "fatale sibi, ut conjugum flagitia ferret, dein puniret," metuens, agere et celerare statuit, perdita prius Domitia Lepida, muliebribus caussis: quia Lepida, minore Antonia genita, avunculo Augusto, Agripp-

ss involvere nubes Cessarunt aquilis. Nubes apium, examina vocat, quæ insederunt signa. Quod sequitur, *suis fetus editus*, libris omnibus erat *fetum editum*: et fortasse nominandi casu sic dixerit etiam antiqui. LIPS.

Bifformes hominum p.] Ryckius intelligit *hippocentaurum*, quem Plin. H. N. 7, 3. tradit Claudio imperante Romanæ ex Ægypto allatum in melle. Et dicuntur Centauri *diçui*, bifformes: ap. Cic. Tusc. 2, 8. *biformatus impetus* de Centauro. Sed, quia plurali numero utitur Tacitus, arbitror, etiam de aliis et pluribus intelligi posse, etiam hermaphroditis, quibus *duplex, ambigua natura* a Latinis tribuitur. Sic ob duplicem faciem biformis Janus ap. Ovid. Fast. 1, 89. Androgyni autem etiam apud Livium 31, 12. inter prodigia et quidem obscenissima. Ceterum conjuncti cum sequentibus, ut est in ed. pr. Puteol. Ber. Alc. Primus (e Bud.) diremit Rhenanus interposito puncto, quem omnes secuti sunt. Deinde MSS. et edd. vet. omnes *fetum editum*; et MS. Flor. edd. vet. ante Rhenanum *tuessent*, pro quo hic dedit e cod. Bud. *erant*: idque secuti sunt usque ad Pichenam. *Fetus editus* unde venerit, nescio. Male autem Ryckius hæc conjungit cum *numerabatur*. *Inter prodigia numerari* dicitur h. l. de re, quæ proprie non est, sed propter eventum pro prodigio habetur. Ex quo genere est mors magistratuum ex omni genere. Sed fetus suis cum accipitris unguibus semper prodigium fuit. Non animadvertent viri docti, intelligendum *nunciabatur, ferebatur*. Sepe apud Livium et nostrum oratio subito e recta fit obliqua, et contra. V. ad 1, 36. Sed si libri faverent, tamen præferrem nominativos. ERN. Sic Bip. Contra Lall. subintelligit *nunciabant, ferebant*, quod admitteri potest. Singulare est, quod refert Phlegon de mirab. c. 23. *Corn. Gallicani uxor Romæ infantem edidit capite Anubidis*. Alia v. ap. Fortun. Licetum.

Deminutus] Sic cod. Flor. et Bud. vulgo *diminutus*.

Perdita prius Domitia] Nemo tam inconspicuum in legendo, qui vitium non videat male hærentis et incohibilis orationis. Domitia, inquit, perdita est; et subdit quasi de alia, quia inter Lepidam et Agrippinam æmulatione exercebatur. Corrige vero, et reduc aberrantem vocem: *perdita prius Domitia Lepida levibus et muliebribus caussis: quia minore Antonia genita*. Scilicet Cn. Domitio duas fuisse filias, quarum utraque Domitia gentis nomine dicta; sed minor, de qua hic, discriminandi causa, cum Lepida cognomine. Ea nunc ad mortem adacta. Suetonius Ner. 7. *Amitam Lepidam ream testimonio coram adfixit, gratificans matri, a qua rea premebatur*. At Domitia altera supervixit, et mentio ejus 13, 19. estque veneno sublata a Nerone, paullo post mortem matris. Vide Suet. Ner. 34. et Xiphil. 61, 17. LIPS. Nempe ante erat: *p. p. D. levibus et m. c. quia Lepida*; quod primum reperi apud Puteol. et MS. Guelf. In MS. Flor. et ed. pr. est *Domitiale mul. caussis*: hinc *levibus et formatum*, cum deberet esse *Lepida*, ut Lipsius voluit et Torr. ad Suet. Ner. 5. Librarius deinde voluit resarcire peccatum, et alieno loco scripsit *Lepida*; quamquam etiam altero loco nomen illud ferri posse arbitror. Itaque post Freinsh. Gronov. et Ryckium dedi *Domitia Lepida muliebribus caussis*. ERN. Bud. *levibus et mul. c.* Vox *Domitia* suppleta in marg. Pichena primus locum restituit, præverat Lipsius.

Minore Antonia genita] Culpant me, quod non scripserim, *majore*. Non me, sed Tacitum. Ita enim iterum sensit scripsitque noster 4, 44. *Cn. Domitius electus, cui minor Antonia Octavia genita in matrimonium daretur*. At enim Suet. et Plut. aliter. Quid ergo? novum est, ut dissensus aliquis scriptorum sit? Et tamen Plut. clare id non dicit: clare Suet. fateor, plus uno loco: sed cur ar-

pinæ sobrina prior, ac Cnei, mariti ejus, soror, parem sibi claritudinem credebatur: nec forma, ætas, opes multum distabant; et utraque inpudica, infamis, violenta, haud minus vitiis æmulabantur, quam si qua ex fortuna prospera acceperant. Enimvero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem prævaleret. Nam Lepida blandimentis et largitionibus juvenilem animum devinciebat, truci contra ac minaci Agrippina, quæ filio dare Imperium, tolerare imperitantem nequibat.

LXV. Ceterum objecta sunt, "quod conjugium Principis devotionibus petivisset, quodque, parum coercitis per Calabriam servorum agminibus, pacem Italiæ turbaret." Ob hæc mors indicta, multum adversante Narcisso, qui, Agrippinam magis magisque suspectans, promississe inter proximos ferebatur, "certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verum ita de se meritum Cæsarem, ut vitam usui ejus impenderet. Convictam Messallinam et Silium. Pares iterum accusandi causas esse, [si Nero imperi-

biter ego inter eos sum? Solvo me judicatu isto; et bono veterique ritu, juro mihi non liquere. LIPS. Intelligit Torrentium ad Sueton. l. c. ERN.

Agrippina sobrina prior] Sive quod jurisconsulti suggerunt, *sobrina prior*; etsi eadem vis alteri illi vocula. Lepida autem Germanico, patri Agrippinæ, consobrina fuit. Filias ergo Germanici Lepida sobrina propior. Res satis clara ex stemmate nostro Augusti. LIPS. Mox ejus post mariti abest a MS. Guelf. eleganter. Sed vide dicta supra. ERN.

Cnei mariti ejus] Domitii. Cf. 13, 10. Freinshemium offendit, quod Agrippinæ maritus tantum prænomine notatur: sed sic Pompeium quoque apud Cic. Cnei nomine vocari et frequens ita apud Romanos factum, præterea Cnei prænomen Domitii genti familiare fuisse, docet Spanhem. de Pr. NN. t. 2. p. 30.

Impudica, infamis, violenta] Multum violenta, ut superba et commota animo utraque fuerit. De vini nota nihil legi. LIPS. Sic MSS. Guelf. ed. Puteol. Beroald. Alciat. Ceteri libri (et Bud.) *violenta*. Illud restituit Pichena (c. Flor.). Max. c. 67. pariter verba hæc confusa. ERN.

Quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat] Freinsh. addendum putabat volebat. Sed non profecto volebat tantummodo, quippe quæ jamdudum dedisset; sed intelligendum quibat. Agrippina eo naque valebat in republica, penes Claudium, apud se, ut

filio Imperium pararet: sed non erat tam potens sui, ut toleraret regnantem. Genus loquendi Observ. 4, 2. illustravimus. GRON. Rectissime; hujusque generis exemplum jam supra observavimus. Eum sequitur et Grævius in epistola ad Heins. qua respondet ejus conjecturæ daret t. 4. Coll. Burn. p. 498. et 505. Add. ad 13, 56. ERN.

Quod conjugium Principis] id est, conjugem. Nam, ut Claudii conjugium ipsa ambierit, non lectum. Abusus ergo vetitis artibus ad perniciem Agrippinæ. Sic *servitium* pro servo, et *matrimonium* pro matrona alibi notavi, et *clientelas* pro clientibus, in Tacito. LIPS. Atque etiam MSS. Flor. et Reg. *conjugem*: quod videtur esse e glossa. Ceterum non necessarium *conjugium* de conjuge capere. V. quæ supra ad 2, 13. de *matrimonio* dixi. Mox *indicta*, quod edidit Rhenanus pro *indita*, est jam in ed. pr. ERN. Rhen. sic forsan ex ingenio, nam Bud. *indita*.

Pares iterum accusandi] Ita hæc distinguenda sunt, etsi suspecta mendi. LIPS. Explicandum potius quam mutandum hunc locum existimo; et id tentavimus Obs. 1, 22. GRON. Commoda sane est sententia paraphræcos Gronovianæ. Sed vereor, ne plus sit in paraphrasi, quam in verbis Taciti. Verba, *Pares—imperitaret*, sic explicat: *Sane imputari Neroni posse convictam Messallinam et Silium; sed rursus convincendam Agrippinam cum Pallante: quod si faceret, ut necessario faciendum sit, si Cæsarem saluum ve-*

taret. Britannico successorē, nullum Principi meritum, ac] novercæ insidiis domum omnem convelli, majore flagitio, quam si inpudicitiam prioris conjugis reticuisset, quamquam ne inpudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero: ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere." Hæc atque talia dictitans, amplecti Britannicum: "robur ætatis quam maturimum" precari: modo ad Deos, modo ad ipsum tendere manus, "adolescere, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores ulcisceretur."

LXVI. In tanta mole curarum, Claudius valetudine adversa conripitur, refovendisque viribus mollitie cœli et salubritate aquarum, Sinuessam pergit. Tum Agrippina, sceleris olim certa, et oblatæ occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultavit: "ne repentino et præcipiti facinus proderetur: si lentum et tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius et, dolo intellecto, ad amorem filii rediret. Exquisitum aliquid" placebat, "quod turbaret mentem, et mortem differret." Deligitur artifex talium, vocabulo

lit, implacabilem Neronem habiturum, si, quamvis coersa matre, fortuna illi det imperium. Potuit sane ita disputare Narcissus: sed in verbis hoc ubi est? quæ per Latinitatem nihil aliud significare possunt, quam, si contingat, ut Nero imperitet, idem esse agendum in Agrippina, quod fecisset in Messalina. Atqui id est falsum: id Narcissus dicere noluit. Viro Claudio accusanda Agrippina erat. Nempe, commemorato, quid pro Principe egerit, quid agendum sit, incipit docere, quid se futurum sit, primum, si Nero succederet, salva matre (quippe non successurus erat, damnata et sublata Agrippina); deinde, si Britannicus, sublata aut viva noverca. Hic igitur clarum puto, deesse, quod respondeat primæ summioni: Si Nero imperitaret. Non enim apparet, quare tum sibi metuendam putet. Nam, ut dixi, de matre accusando eversa cogitari hic non potest, quod tum non imperaturus erat. Ergo post hæc verba lacunam esse puto, et punctum ponendum post esse. Jam in alterius summionis ἡρόδοτος, verba, nullum Principi meritum, explicat, nihil esse, quod ei imputet: an vero hoc verba Latina sonant? Quis dixit unquam nullum est ei meritum, pro, nihil mihi (aut alii) debet, nullum meum est in eum meritum? Hoc saltem doceri debebat. Dixisset potius, nullum sibi meritum, aut simile quid. Atque etiam Principis nomine Claudius videtur intelligendus; nam vivo Claudio, non appellaret sane Britannicum Principem. Si per πρῶ-

λῆτον dici objicias, tamen hic frigebit verbum, cum pronomine tantum opus sit, Principisque futuri nomen jam insit in successoræ. Atque hac de causa nec probem Acidalii conjecturam, nullum e Principe metum; quod etiam est falsum; nam dicit, se etiam Britannico imperante periturum. Credo verum esse, quod Ferrarius voluit Elect. 1, l. nullum Principi metum; si, sublata Agrippina, Britannico successio certa, Claudium quidem ab uxoris insidiis tutum fore: at se, evitanda Messalina, tot turbarum in domo Cæsaris causam attulisse, ut hoc nomine Britannicus supplicium sumturus sit. Sed varietatem lectionis addamus: MS. Reg. ed. pr. impeditaret. Porro MS. Flor. ad novercæ. Pro habere Grotius malebat haberi, quod probat Ryckius: metum. At scripsit etiam manus docta in margine Gryphii. ERM. Uncinis incluse abolenda censet Freinsh. Pro glossis ad principium spectantibus Bip. quoque habent. Is relictis sat planus mihi sensus videtur. Hill. Rac. §. 9. levi mutatione succurrendum putat. Si Nero imperitaret (ἀποσιώπησις, subaudito: sibi esse pericundum). Brit. successoræ, nullum percipi meritum, nunc nov. etc.

Sinuessam pergit] Sinuessanæ aquæ H. 1, 72. et Plinio 31, 4. commendatæ, ob vim quandam salubrem. LIPS.

Propera] Agr. cod. præpropera.

Ne repentino] int. cavendum, metuendum, more Græcorum; ut supra jam notavimus l. 47. ERM.

Locusta, nuper veneficii damnata, et diu inter instrumenta regni habita. Ejus mulieris ingenio paratum virus, cujus minister e spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, et explorare gustu solitus.

LXVII. Adeoque cuncta mox pernotuere, ut temporum illorum scriptores prodiderint, "infusum delectabili cibo boletorum venenum, nec vim medicaminis statim intellectam, socordiane Claudii an vinolentia:" simul soluta alvus subvenisse videbatur. Igitur exterrita Agrippina, et, quando ultima timebantur, spreta praesentium invidia, provisam jam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille, tamquam nisus evomentis adjuvaret, pinnam, rapido veneno inlitam, faucibus ejus demisisse creditur; haud ignarus, summa scelera incipi cum periculo, peragi cum praemio.

LXVIII. Vocabatur interim Senatus, votaue "pro incolumitate Principis" Consules et Sacerdotes nuncupabant, cum jam exanimis vestibus et fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis Imperio componuntur. Jam primum Agrippina, velut dolore victa, et solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, "veram paterni oris effigiem" ad-

Inferre epulas et explorare] Sic 13, 16. Quia cibos potusque ejus dilectus ex ministris gustu explorabat. Cui id munus, is passim in lapidibus dicitur praegustator: in quodam etiam, A. POTIONE. Athenæus 4, 21. "Οὐ γὰρ καλοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι προγούστην, τότε οἱ Ἑλληες προτίδην ἀνέμαζον. Mos, qui libera Rep. ignotus Romanis: quem tamen cepisse conjicio ab Augusto, non vano argumento lapidis qui Romæ (Grut. p. 602.): GENIO. CAELI. HERODIAN. PRAEGVSTATOR. DIVI. AVGVSTI. IDEM. POSTEA. VILICVS. IN. HORTIS. SALLVSTIANIS. DECESSIT. NONIS. AVGVSTIS. M. COCCÆIO. NERVA. C. VIBIO. RVFINO. COSS. Tenuitque Tiberius, de quo lego (ap. Grut. p. 582, 1.): TI. CLAVDIVS. FLAMMA. CLAVSVS. TI. AVG. PRAEGVSTATOR. et deinceps alii. Traductum morem opinor a Persis maxime, de quibz Xenophon, 1, 3. παῖδες. Οἱ τῶν βασιλείων οἰνοῦχοι, ἐπειδὴν ἐπιδόουσι τὴν φιάλην, ἀρῶσιντες ἀπ' αὐτῆς τῷ καὶ ψ; εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐκχεάμενοι, καταρροφῶσιν τοῦ δι, εἰ φάρμακα ἐγγίσιον, μὴ λυσίτελαῖν αὐτοῖς. Ubi et ritum habes praegustandi. LIPS. Mox pro pernotuere cod. Bud. habet notuere. Illud h. l. melius. Plus enim est pernotescere quam notescere. ERN. In priori lapide ap. Grut. loco CAELI legitur COETI.

Socordiane Claudii, an vinolentia] Mirè hic turbant libri. MS. Flor. so-

cordiane, an Claudii vi, an vinolentia. Agr. socordia mentis a Claudio bibi an vinolentia. Ed. pr. socordiam necis ad Claudii hi an vinolentia: sequentes edd. socordiane an Claudii vinolentia. Rhenanus, ut est in textu nostro, item Aldus, Gryphius, Lipsius, Pichena. Quinam sint vulgati, qui habeant vinolentia, auctore Pichena, nescio: est tamen in Guelf. ERN. Bud. soc. ne an Claudii vi an vinolentia: sic a l. m. sed 2. m. deleuit an et vi et dedit vinolentia.

Simul soluta alvus] MSS. Bud. Guelf. et aliis ap. Brot. solutam alvum: quod negat mutandum Rhenanus. Sed consensus ceterorum librorum sequendus: etiamsi alias videtur etiam dictum reperitur cum accusativo, ut dicitur, fertur etc. Vid. Duker. ad Flor. 2, 6. 45. et quos ibi laudat. Sæpe sic Livius. ERN.

Dum res firmando] MS. Flor. dum res forent firm. et sic ed. pr. MS. Reg. Agr. etiam forent, sed insuper dum que, dum, quæ: unde Jac. Gronovius volebat corrigi, dum res foris firm. respiciens ad milites foris excubantes. Heinsius dum, quæ e re forent firmando etc. malim, dum, quæ forent f. i. Sive nos sive Gronovium sequare, melius erit vulgata. Paulo ante ed. pr. vexabatur interim Senatus. ERN. Vulgatum Bud. habet.

pellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque et Octaviam, sorores ejus, adtinuit, et cunctos aditus custodiis clauserat, crebroque vulgabat, "ire in melius valetudinem Principis," quo miles bona in spe ageret, tempusque prosperum, ex monitis Chaldæorum, adventaret.

LXIX. Tunc, medio diei, tertium ante idus Octob. foribus palatii repente diductis, comitante Burro, Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubiis adest. Ibi, monente Præfecto, festis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitavisse quosdam ferunt, respectantes rogitanesque, "ubi Britannicus esset?" mox, nullo in diversum auctore, quæ offerrebantur, secuti sunt. Inlatusque castris Nero, et congruentia temporis præfatus, promisso donativo, ad exemplum paternæ largitionis, *Imperator* consalutatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta: nec dubitatum est apud provincias. "Cælestesque honores Claudio" decernuntur, et funeris solenne, perinde ac D. Augusto, celebratur; æmulante Agrippina proaviæ Liviae magnificentiam. Testamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio privignus injuria et invidia animos vulgi turbaret.

Adventaret] Sic MSS. præter Bud. e quo *attentaret* reposuit Rhen. quod nec intelligi potest. Secuti tamen id sunt editores ad Pichenam usque, estque et in Guelf. et aliis ap. Broterium. Mox *tertium*, quod e MS. Flor. dedit Pichena, omnes habent ante Rhenanum, qui edidit *tertio*. ERN. Bud. *atemptaret...tertio*.

Nero egreditur etc.] Pr. ed. vitiose *aggreditur*. Sed deinde *ad cohortem*, ut dedit post (e Bud.) Rhenanus, cum intermediæ edd. *dedissent a cohorte*. Porro omnes vett. *ibi*, quod se e Flor. edidisse dicit Pichena pro *ubi*, quod in Lipsiana demum reperitur, vitio ope-

rarum. *Festis vocibus* omnes habent, ut 5, 4. pro quo legendum videtur *faustis*. ERN. Bud. *ibi*.

Ad exemplum paternæ largitionis] Promisit ergo viritum *quinadena sesteritia*, ut Suet. in Claudio expressit c. 10. sive ut Josephus 19, 4. *quina millia drachmarum*, quæ sunt *sestertia vicena*, sive nobis *quingenti Philippi*. Nam, quod olim ex Dione dixi, de centenis nummis, erravi: ea enim donatio a Claudio usurpata singulis deinceps natalibus Imperii sui. LIPS. ERN.

Cælestesque hon.] HUC DIVOS CLAVDIVS in nummo Neronis.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU DIVI AUGUSTI
ANNALIUM
LIBER TERTIUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Silanus Proconsul Asiæ veneno necatus Agrippinæ fraude. Narcissus ad mortem actus. 2. Laus Burri et Senecæ. 3. Claudius Censorio funere elatus laudatur a Principe. 4. Bona Neronis initia. Multa Senatus arbitrio constituta. 5. Agrippinæ viriles curæ. 6. Parthi Armeniam adfectant. De Nerone varia judicia vulgi. 7. Is curam belli suscipit. Parthi amittunt Armeniam, cui 8. præpositus Corbulo. 9. Vologeses dat obsides. Nerg dissidium Ducum componit.

10. Nero civiliter agit et 11. Clementiam ostentat. 12. Acten amat, 13. matre fremente, mox frustra blandiente, cujus hinc fracta potentia. 14. Pallas libertus cura rerum demotus. Agrippina ad minas ruit. 15—17. Britannicum Nero præcipiti veneno tollit et ejus funus festinat. 18. Matrem indignantem custodibus privat, domum separat. 19—22. Derelicta, rerum novarum incusata se purgat. Accusatores ejus puniti. 23. Pallas et Burrus delati. 24. Theatris major species libertatis data. Urbs lustrata.

25. Neronis nocturna lascivia. Montanus, cum Principe per tenebras congressus, mori adactus. Histriones Italia pulsi. 26. 27. Actum de libertis ingratis in servitutem revocandis, sed non peractum. 28. Tribunorum et Ædilium cohibita potestas. 29. Ærarii cura varie habita. 30. 31. Illustrium aliquot damnationes. L. Volusius fato concedit. Amphitheatrum Neronis. Præsides ludos edere prohibiti. 32. Vitæ dominorum consultum. Pomponia Græcina, superstitionis externæ rea, insons nuntiatur. 33. Rei P. Celer, Cossutianus Capito, Eprius Marcellus.

34. Messalla Consul, Neronis liberalitas. 35. Cum Parthis rursus discordia de Armenia. Corbulonis disciplina, virtus, severitas. 36. Pactius Orphitus, contra imperium pugnans fususque extra vallum tendere jussus. 37. Tiridates bello infensat Armeniam, legatos ad Corbulonem mittit, 38. qui fraudem sibi per colloquium paratam eludit et 39—41. Armeniæ castella capit, Artaxata adgreditur et, decedente hoste, capit, igne delet. Ob hæc Neroni et Diis honores. 42. P. Suilius reus in Senecam invehitur, 43. deportatur. 44. Octavius Sagitta amore vecors Pontiam tergiversantem ferro transverberat. Liberti mira fides.

45. Poppæam Sabinam amare Nero occipit. Istius genus, forma, opes, mores, matrimonia, adulter. 46. Ejus maritus Otho, ut amoveatur, Lusitaniæ præficitur. 47. Corn. Sulla, Principi suspectus, Massiliam mittitur. 48. Puteolis concordia restituta. 49. De numero gladiatorum Syracusis edendorum disceptatio. Thræsæ Pæti opinio. 50. Vectigalia contra Neronis impetum retenta. 51. Publicanorum iniquitas temperata. 52. Proconsules rei absoluti.

53. L. Vetus ope Mosellæ et Araris Rhenum cum Oceano jungere parat. Obstat Ælii Gracilis invidia. 54. Frisii juxta Rhenum sedes figere frustra conantur. 55. Eosdem agros Ansibarii occupant fato eodem. 56. Boiocali constantia. Ansibarii deleti. 57. Catti ab Hermunduris fere ad exitium gentis cæsi. Ignes terra editi vix oppressi. 58. Ficus Ruminalis. Gesta hæc annis quatuor,

IMP. CLAUDIO NERONE, L. ANTISTIO VETERE. Q. VOLUSIO, P. CORNELIO SCIPIONE. IMP. CLAUDIO NERONE II, L. CALPURNIO PISONE. IMP. CLAUDIO NERONE III, VALERIO MESSALLA, COSS.

A. U. 808. A. C. 55.

I. PRIMA novo Principatu mors Junii Silani, Proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ patrat: non

Junii Silani] Crebro in historia horum temporum mentio Silanorum, et confusa; quæ, cautio mihi est, ne turbet juventutem. Ea re, non stemma quidem ejus familiæ ponam (arduus ille et fortasse vanus labor); sed illustrissimos quosque, quo Imperatore, quoque exitu fuerint, exsequar, cum temporum nota. Exordio a Tiberio Principe; quia quæ supra, nihil ad Spartam meam.

C. Junius, C. F. Silanus, Consul fuit cum P. Corn. Dolabella a. 762. sub Augusto; Proconsul Asiæ sub Tiberio, damnatusque repetundarum, et projectus in Cytheram insulam. Supra 3, 66. sq.

M. Junius, M. F. Silanus, Consul fuit sub Tiberio a. 771. Proconsul Africae fuit. H. 4, 48. *Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens.* Socer fuit Caii Caligulae et ab eodem interfectus. Sueton. 12, 23. item Dio 59, 8. 61, 6.

D. Junius, M. F. Silanus, Marci prioris frater. Is, adulter in Julia nepte Augusti, in exsilium ivit; rediitque per gratiam et potentiam M. fratris sui. Fuit posthac in urbe, neque honores adeptus est. 3, 24.

Ap. Junius Silanus, Consul fuit sub Tiber. a. 780. Consocer Claudii dicitur Suetonio, propter L. Silanum filium ejus Octaviæ sponsum. Pro-

consul Hispaniæ, et maritus Lepidæ matris Messallinæ: a Claudio, incerto crimine, occisus. Dio 60, 14. Sueton. 29. et 37.

Ejus duo filii *L. Silanus*, et *M. Silanus*. Lucius gener Claudii fuit, Octaviæ sponsus, Agrippinæ artibus ad mortem actus. Marcus Consul fuit cum Valerio Asiatico a. 799. in quo error insignis Onufrii, qui Asiatico collegam dat Messallam, quem Dio 60, 27. refutat et Fasti Græci. Proconsul Asiæ fuit et a Nerone nunc interfectus. De eo Plinius 7, 11. *D. Augustus, in reliqua exemplorum raritate, neptis suæ nepotem vidit genitum, quo excessit anno, M. Silanum, qui, cum Asiam obtineret post Consulatum (malim scribi, pro Consulatu), Neronis Principis successionem, veneno ejus sublatum est.* Etsi Plinius scelus hoc Neroni adscribit, quod noster rejicit in matrem.

Fuit et *D. Junius Silanus*, Consul a. 806. LIPS.

Paratur] Aurelius, Freinsh. Ryckius malunt *patratur*, quo verbo in hac re alibi noster utitur, 2, 39. 4, 57. etc. Et confunduntur hæc verba non raro in libris scriptis. V. Curtius ad Sall. Jug. 13. *Mortem, perniciem parare*, dicitur illud quidem, sed cum dativo. ERN. Rectius *patratur*. Probat et Lall. Recepere Bip.

quia ingenii violentia exitium inritaverit, segnis et dominationibus aliis fastiditus, adeo, ut C. Cæsar *pecudem auream* eum adpellare solitus sit: verum Agrippina, fratri ejus L. Silano necem molita, ultorem metuebat, crebra vulgi fama, "anteponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, et Imperium per scelus adepto, virum ætate composita, inson-tem, nobilem, et," quod tunc spectaretur, "e Cæsarum posteris:" quippe et Silanus D. Augusti abnepos erat. Hæc caussa necis: ministri fuere P. Celer, Eques Romanus, et Helius, li-

Exitium inritaverit] *Exitium* legendum putant viri docti. Recte. Nam hic exitus violentus, caesdes intelligenda. V. dicta ad Sueton. Domit. 15. ubi *exitium* Casaub. Grævius et nuper Oudendorpius. Add. infr. c. 17. *crebris ante exitium diebus*. Porro e Guelf. rescipsi *inritaverat*, pro vulgato *inritaverit*, quod in hoc contextu et narratione directa locum non habet. Utrumque secutus est Broterius. ERN. Cod. Agr. *exitium*. Ast Bud. *exitum*, quod placebat Rhemano, quia sic 15, 74. H. 2, 5. 8, 31. Bud. *inritaverat* et a 2. m. *rit*. hoc præfero cum Bip. quia non de vera aut certa caussa sermo.

Dominat. aliis] Sub Ti. C. et Claudio.

C. Cæsar *pecudem auream*] Vereor, ut scriptori nostro constet ratio. Non enim in hunc M. Silanum expetit Caii dictum, sed in illum alterum, qui ejus socer. Dio clare 59, 8. 'ο δὲ δὴ περὶ αὐτοῦ Μάρκος Σιλανὸς... ἐπειδὴ βάρει αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τοῦ συγγενείας ἦ... αὐτὸν κατεχρήσατο... δὲ γὰρ τὰ τε ἄλλα ισχυρῶς προσηλάκιζε, (καὶ τοι οὕτω καλῶς περὶ αὐτοῦ φρονῶν, ὥστε καὶ χρυσοῦν αὐτὸν πρῶτατο δοῦμάειν) καὶ δπως μὴκέτι πρῶτος ἐπισηφίζηται etc. Cui ut assentiar, ætas Silani me

inducit. Natus enim est extremo, ut Plinius ait, Augusti anno; a quo ad hunc diem anni dumtaxat quadraginta sunt. Non ergo in ea ætate hic adolescens formidini aut contemptui aliis dominationibus esse potuit, cujus adhuc οὐδὲς λόγος. Sed, ut in homine Tacitus, sic in dicto aberrat Græcus. Putat enim laudis honorisque fuisse, quod revera probri fuit, et salse jactum in hominem divitem, sed ignavum, hebetem, oviculam meram. LIPS. Dionem in sensu dicti et homine errare, docet Ryckius. Mox vereor, ne *cum* e terminatione proximi verbi ortum sit. ERN.

L. Silano] Convenit cum historia; tamen libri scripti, C. Silano. LIPS. C. ed. pr. L. Puteol. et seqq. omnes. C. correctum in margine Gryph. Mox quia verba *et quod tunc spectaretur* e persona Taciti dicuntur, videtur esse debere *spectabatur*, sed illud est in omnibus libris. ERN. De Silano v. 12, 4, 8.

Silanus D. Augusti abnepos] Præit ad stemma aliquomodo Plinius, qui cum nepotem scribit Augusti neptis. Atqui Augusto et Julia filia neptes duæ, Julia et Agrippina. E' Julia hunc derivo, hoc modo:

JULIA, Aug. F. cui vir M. Agrippa.	{ JULIA, cui vir L. Æmilius Paullus, Suet. Aug. 64.	{ EMILIA LEPIDA proneptis Augusti Suet. Claudio 26. cui vir Ap. Junius Silanus claro argumento, quia Suet. eum consocerum Claudii vocat. Postea tamen alteri Lepidæ maritus, quæ mater Messallinæ. Ex Di- one.	{ M. SILANUS de quo hic. L. SILANUS Claudii gener.
---	--	---	---

Stemma hoc satis certum est. Ne fallat te tantum Dio, qui 60, 14. Lepidam matrem Messallinæ, uxorem tribuit Appio, sed sub finem vitæ. At M. ille Silanus Augusti abnepos genitus fuit vivo Augusto. Appium hunc Silanum intelligit Augustus in epistola quadam, vocatque adfinem Claudii ob hoc matrimonium, apud Sueton. Claud.

4. Curare eum ludis Martialibus triclinium Sacerdotum, non displicet nobis, si est passurus, se ab Silano filio homine sibi adfini admoneri, ne quid faciat, quod conspici et derideri possit. LIPS.

P. Celerius] Infra 33. et H. 4, 18. P. Celer dicitur. P. Celerem, accusante Asia, quia absolvere nequibat Cæ-

bertus, rei familiari Principis in Asia inpositi. Ab his Proconsuli venenum inter epulas datum est apertius, quam ut fallerent. Nec minus properato Narcissus, Claudii libertus, de cuius jurgis adversus Agrippinam retuli, aspera custodia et necessitate extrema ad mortem agitur; invito Principe, cuius abditis adhuc vitiiis, per avaritiam ac prodigientiam, mire congruebat.

II. Ibaturque in cædes, nisi Afranius Burrus, et Annæus Seneca obviam issent. Hi rectores Imperatoriæ juventæ, et (rarum in societate potentiæ) concordēs, diversa arte ex æquo pollebant: Burrus militaribus curis et severitate morum; Seneca præceptis eloquentiæ et comitate honesta: juvantes invicem, quo facilius lubricam Principis ætatem, si virtutem adspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen utrique unum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem; quo auctore, Claudius nuptiis incestis et adoptione exitiosa semet perverberat. Sed neque Neroni infra servos ingènium; et Pallas, tristi adrogantia modum liberti egressus, tædium sui moverat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, signumque, more militiæ, petenti Tribuno

sar, trahit scnecta, donec mortem obiret. Nam Celer, interfecto, ut memoravi, Siliano Proconsule. Hic ergo corrige. LIPS. Sed etiam *Helius* rescripsi pro *Ælius*, ut jam voluit Ryckius et Suet. Ner. 23. et Dione 63, 12. Edd. pr. Puteolan. aliæque vet. omnes *Elius* sine aspiratione; quod frustra mutatum est in *Ælius*. Romani Helii nulli sunt, ut docuit Perizonius in Trig. diss. p. m. 151. et de nummis Consular. p. 235. At hic est nomen Græcūm liberti. MS. Guelf. plane *Helius* exhibet, et ante *Celerius*. Mox *his* e cod. Fl. Pichena. Sic et ed. pr. Vulg. *iis*, de qua confusione supra dictum. ERN.

Retuli] V. 12, 65.

Ad m. agitur] Cod. Agr. *adigitur ad m.* Idem mox *ni pro nisi*.

Pari in societate pot.] Si quid mutandum, legam; *paris in societate potentia*. Sed vix opus, et alii conantur. LIPS. Boxhornius e vestigiis cod. Flor. qui habet, et *parum in societate potentia et concordēs*, corrigit, (et *rarum in societate potentia*) *concordēs*. Feliciter, ut puto. Sic supra 1, 39. *ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset*, (*rarum etiam inter hostes*) *Legatus P. R. Romanis in castris sanguine suo altaria Deum commaculavisset*. Item c. 56. *nam* (*rarum illi*

caso) *siccitate et annibus modicis inoffensum iter properaverat*. 6, 10. *Per idem tempus L. Piso Pontifex* (*rarum in tanta claritudine*) *fato obiit*. GRON. Cum MS. Fl. consentit MS. Reg. et Agr. ed. pr. nisi, quod alterum et est ante *potentia*. Puteol. *pari in societate, potentiaque*, ut est in Guelf. *que delevit Rhenanus. Potentia* primum in Lips. edd. reperi. *Parem societatem potentia*, pro *paris*, ferrem. Nam adjectiva etiam in aliis Tacitus permutat, ut supra vidimus, atque etiam alii, in primis poetæ. V. Excurs. 9. ad Suet. Sed Boxhornium verum vidisse puto, cuius correctionem secutus est Broterius. Idque iudicavit etiam Heinsius. Recipit Ryckius. ERN. Item Lall. et Bip. Ipse quoque recepi. In Bud. *quæ a 2. m. erat adjectum*.

Make domin.] Sic ed. pr. Beroald. Alc. sed Guelf. Put. *malis*; quod (e Bud.) restituit Rhenanus, idque secuti sunt Aldus, Gryphius: sane proprie hoc adjectivum referendum erat ad *cupidines*. Verum vid. not. præced. et sic *inopri-ALUTA* vitantur. ERN.

Incestis et adopt.] Cf. 12, 2. 5, 25.

Infra servos ing.] Vell. 2, 83. *Infra servos cliens*.

Signum more militiæ] Signum sive tessera semper Tribunis data, etiam Rep.

dedit, OPTIMÆ MATRIS. Decreti et a Senatu "duo lictores, flaminium Claudiale," simul Claudio "Censorium fumus," et mox "consecratio."

III. Die funeris laudationem ejus Princeps exorsus est. Dum "antiquitatem generis, Consulatus, ac triumphos majorum" enumerabat, intentus ipse et ceteri; "liberalium" quoque "artium" commemoratio, "et, nihil regente eo Reip. triste ab externis accidisse," pronis animis audita: postquam ad "providentiam sapientiamque" flexit, nemo risui temperare, quamquam oratio, a Seneca composita, multum cultus præferret; ut fuit illi viro ingenium amœnum, et temporis ejus auribus adcommodatum. Adnotabant seniores, quibus otiosum est vetera et præsentia contendere, "primum ex iis, qui rerum potiti essent, Neronem alienæ facundiæ eguisse." Nam Dictator Cæsar summis oratoribus sæmulus; et Augusto prompta ac profluens, quæ deceret Principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, qua verba expenderet, tum validus sensibus, aut consulto ambiguus. Etiam C. Cæsar

antiqua. Livi 28, 24. *Forma tamen Romanorum castrorum constabat... quod Tribunos et jura reddere in principis sinebant, et signum ab iis petebant, et in stationes ac vigiliis ordine ibant. Dabatur a Consule, Prætoris, eoque qui exercitui toti præerat. Idem Livi ib. 27. In Prætorio tetenderunt Albius et Atrius, classicum apud eos cecinit, signum ab iis petatum est. At prætorii Tribunus a solo Principe. Ideo supra 1, 7. inter signa accepti imperii Tacitus, posuit: Defuncto Augusto, signum Prætoris cohortibus, ut Imperator, dederat. Super hac re plura in Exeursa A. Lips.*

Duo lictores, Flaminium Claudiale] At Livi decretus lictor tantum unus, et idipsum recusante Tiberio (1, 14.). Flaminium Claudiale quomodo ad honestandam facit Agrippinam? Credo, ut ipsa Flaminica Claudii esset: exemplo Liviæ, quæ Augusti. Nam eam Sacerdotem Augusti fuisse docui ad 1, 10. velinque addi Patriculi locum, quem viri docti emendare conati frustra 2, 78. *Livia Romanorum eminentissima, quam postea conjugem Augusti, vidimus, quam transgressi ad eos Sacerdotem ac filiam. Legunt, quin transgressa ad eos Sacerdotem pene habuit ac Flaminem:* quasi ad Liviæ ipsam referenda sint, quæ mortua cælesti religione culta per Flamines ac Sacerdotes. Campas loquuntur et floccos: tu lege mecum, *quam transgressi ad Deos. Livia enim est, quæ mariti sui in Deos relati et Sacerdos fuit et filia. Satis*

dictam supra. Lips. De Flaminio Claud. v. Panvin. de Civ. Rom. 2. p. 173.

Censorium fumus] Respice ad 4, 18.

Intentus etc.] Cod. Agr. *Intentis ipso et ceteris.*

Temporis ejus] Sic MS. Flor. ed. pr. Ceteri illius. Illud cum J. Gronovio recepinus. Mox *otium est* ed. pr. Beroald. et ceteræ usque ad Pichenam. *Otiosum est* MSS. Flor. Gueff. ed. Puteol. Pich. seqq. e quo per compendium scribendi factum *otium* videri potest: sed tamen durum est *otiosum est*—*contendere*: mollius multo *otium* videtur. ERN. *Otiosum* habent et Ven. et Bud. Eodem modo H. 2, 38. occurrit *vacuum fuit concupiscere.*

Quæ deceret Pr.] Durior hæc interpositio, quod sensit Adacilius, qui coniciebat *quæ*, i. quatenus: possis etiam *quæque*. Sed non satisfacit. ERN. Cod. Agr. et *quæ deceret*. Ceterum nil hic duri. *Quæ* i. e. qualis, ut recte Hill. Rac. 37. De re ipsa Suet. 86.

Tum validus] Ed. pr. *validis*: ceteræ omnes *validus*. *Validis* consentit consuetudini Taciti variandæ constructionis in talibus. Mox ac MS. Gueff. vet. omnes ad Rhen. qui e cod. Bud. dedit *aut*, quod melius. ERN.

C. Cæsaris] Qui etiam libros scripsit de arte dicendi, ut vult Suidas: *Γαίος Καῖσαρ, ὃς ἐκτελέσθη Καλλιγέας, ῥητορικῆς τέχνης ἑρραβὴς Ῥωμαϊκῆς* quem tamen puto ego falli: eosque Germanici fuisse. Lips. Heinsius malebat *C. Cæsari*. Burm. ad Suet. Cal. 53.

turbata mens vim dicendi non conrupt. Nec in Claudio, quotiens meditata dissereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis vividum animum in alia detorsit: cælare, pingere, cantus aut regimen equorum exercere: et aliquando, carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinæ ostendebat.

IV. Ceterum, peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus, "et de auctoritate Patrum, et consensu militum" præfatus, "consilia sibi et exempla capessendi egregie Imperii" memoravit: "nec juventam armis civilibus, aut domesticis discordiis, imbutam: nulla odia, nullas injurias, nec cupidinem ultionis adferre." Tum "formam futuri Principatus" præscripsit, ea maxime declinans, quorum recens flagrabat invidia. "Non enim se negotiorum omnium judicem fore, ut, clausis unam intra domum adcusatoribus et reis, paucorum potentia grassaretur. Nihil in Penatibus suis venale, aut ambitioni pervium: discretam domum et Remp. Teneret antiqua munia Senatus: Consulum tribunalibus Italia, et publicæ provinciæ adsisterent. Illi Patrum aditum præberent: se mandatis exercitiis consulturum."

turbatam mentem interpretatur iratam; quo sensu *turbatus* dici, satis probat. Adjuvat Suet. qui l. c. dicit *irato et verba et sententias suppetiisse*. Sed ego potius capiendum puto de mentis valetudine: de qua idem Suet. c. 50. Valetudo mentis, quæ ei sive e morbo, sive e philtro accidit, non corrupt ejus vim dicendi. Mox ed. pr. *dissererentur*, ut MS. Flor. quod et ipsum bonum est: item *cælare, pingere*, uterque liber sine copula, quam primus Puteolanus addidit, non Beroaldus. ERN. Bud. a l. m. *dissererentur*. Pro *in alia* cod. Agr. *ad puerilia*, manifesto glossemate. Bud. *cælare et pingere*.

Egregie] Edd. ante Rhenanum *egregii*: et sic MS. Guelf. Sed *egregie* melius est. ERN. Sic et Bud.

Clausis intra dom.] Exemplum habes 11, 2.

Consulum tribunalibus Italia] Polybius 6, 13. Ὁμοίως καὶ ὅσα τῶν ἀδικημάτων, τῶν κατ' Ἰταλίαν, προσδίδται δημοσίας ἐπισκίψεως, λόγῳ δὲ, ὅλον προδοσίας, συννομίας, φαρμακείας, δολοφονίας, τῇ συγκλήτῳ μέλει περὶ τούτων. πρὸς δὲ τοῦτοις, εἰ τις βιάτης ἢ πόλις τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν, διαδόσεως ἢ ἐπιτιμώσεως ἢ βοηθείας ἢ φυλακῆς προσδίδται, τούτων πάντων ἐπιμελὲς ἔστι τῇ συγκλήτῳ. Qui locus unicus verbis Taciti est illustrandus. GRON.

Publicæ provinciæ] Spectat ad divisionem Augusteam. Claudius plera-

que omnia ad se traxerat; at Nero populi provincias (eæ enim publicæ) earumque controversias solis Consulibus curæ fore: se Casarianis provinciis, in quibus exercitus, velle consulere prædixit. LIPS.

Illi Patrum aditum] Non muto. Consules, inquit, præbeant provincialibus aditum Patrum. At hæc oratio Senecæ adeo grata Patribus, ait Xiphil. 61, 3. ὥστε καὶ ἐς ἀργυρῶν στήλην ἐγγραφῆναι, καὶ ἐν ταῖς νείαις τῶν καὶ ἐπάτων ἀρχαῖς ἀναγινώσκεισθαι ψηφισθῆναι. Nec novum id Senatus decretum; excipio de argento. Nam et antea semper Principum orationes in æs incisæ, et Kalendis Jan. recitæ. Morem quem non nimis notum suggerit mihi Dio 60, 10. Τότε δὲ λόγους τινὰς ἐν τῇ νομηνίᾳ τοῦ τε Αὐγούστου καὶ τοῦ Τιβερίου κατὰ δῶμα ἀναγινωσκόμενους, ὥστε καὶ μέχρι τῆς ἐσπέρας τοὺς βουλευτὰς παρατρίβουσαι, ἔπαυεν ἀρκούν ἐλναι φήσας, ἐν ταῖς στήλαις αὐτοὺς ἐγγεγράφαι. Lucem hinc do Plinii Paneg. 75. *Acclamatio- nes nostras*, inquit, *ne qua interciperet oblivio, P. C. in publica acta mittendæ, et incidendæ in ære censuistis*. Ante orationes Principum tantum ejusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ claudabantur. Et ab hoc ritu est, quod Q. Haterius 3, 57. censet, *ejus dici Senatus consulta aurcis litteris in curia figenda*. Ingerunt et jurisconsulti, apud quos locis ali-

V. Nec defuit fides. Multaque arbitrio Senatus constituta sunt: "Ne quis ad caussam orandam mercede aut donis emeretur: ne designatis Quæstoribus edendi gladiatorum necessitas esset." Quod quidem adversante Agrippina, "tamquam acta Claudii subverterentur," obtinuerunt Patres; qui in palatium ob id vocabantur, ut adstaret, obditis a tergo foribus velo discreta, quod visum arceret, auditum non adimeret. Quin et legis Armeniorum, caussam gentis apud Nero-

quot orationes hæ Principum laudatæ. Sed nec ab alia caussa evenisse crediderim, quod Claudii oratio Lugduni nostro ævo reperta in tabula æris. LIPS.

Ne quis ad caussam etc.] Cf. 11, 7.

Edendi gladiatores necessitas] Pertinet ad abolendum Claudii scitum, qui, auctore Dolabella, sanxit, *spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui Quæsturam adipiscerentur.* V. 11, 22. Ubi suspecta vox, *adipiscerentur.* Cur enim hic *ἡφαιτικῶς* scriptum, *Ne designatis quidem*; nisi, quia antea ex ea sanctione, dabant etiam candidati? Atque ita in Lampridii Alexandro lego c. 43. *Quæstores candidatos* (malim *Quæsturæ*) *ex sua pecunia iussit munera populo dare, sed ut post Quæsturam Præturam acciperent.* Ceterum hoc Neronis decretum abolevit iterum Domitianus: de quo Suetonius 4. LIPS. *Quidem* deleri volebant Acidalius et Ursinus. Potuit e sequentibus huc trahi, ut c. seq. *alii* ante *anquirebant* in ed. pr. Si est a Tacito, sensus est, ne Quæstoribus saltem quod tantum designati essent, necesse esset edere gladiatores. ERN. *Quidem* omnino delendum: sic et Bip.

Qui in Palatium] Puto in templum (Vide Sueton. Aug. 29.) Apollinis Palatini. Supra 2, 37. *Quatuor filijs ante limen curiæ adstantibus, cum in palatio Senatus haberetur.* LIPS. In cubiculum potius, credo, propter sequentia. Idque etiam interdum sub alijs Impp. factum, exemplo D. Julii, qui caussam Delotari in cubiculo cognovit, ut patet ex oratione Cic. c. 2. Add. 11, 2. Nam quæ J. Gronovius paulo post de abditis et occultis foribus in templo illo, ea contorta sunt. ERN.

Abditis a tergo foribus velo discreta] Melius, *obditis.* Intelligit autem vela, quæ prætenta foribus: quibus etiam Claudius se textit. Sueton. 10. *Prorepsit ad solarium proximum, interque foribus prætenta vela se abdidit.* Et Hehogabalus, narrante Lampridio 14. *Subito militum strepitu exterritus, in angulum se condidit, obiectuque veli cubi-*

cularis, quod in introitu cubiculi erat, se textit. Julius Pollux describit 10, 7.

Πρὸ μὲν τοῦ νοῦτος ἐν ταῖς θύραις, παραπασμάτων σοι δὲ, εἴτε ἀλλοῦν εἴη τὸ παραπίασμα λευκὸν ἢ ὀθόνη; εἴτε καὶ πολύχρουν. Id velum levabatur, in admissionibus. Seneca, epist. 80 (81). *Nem crepuit subinde ostium, non allevabatur velum.* Lamprid. in Alexandro 4. *Saltabatur quasi unus de Senatoribus, patente velo, admissionalibus remotis.* Inde apud J. Ctos caussas cognoscere levato velo: id est palam omnibus admissionis, l. 5. C. De Naufragiis: *De submersis navibus decernimus, ut levato velo istæ caussæ cognoscantur.* Ad hæc et talia vela facit lapis vetus Romæ (ap. Grut. p. 599, 7.). TI. CL. THALLVS. PRÆPOSITVS. VELARIORVM. DOMVS. AV. GVSTANÆ. Erant tamen et alia vela in cœnationibus arcendi frigoris, itemque ornatus caussa: de quibus Seneca Quæst. Nat. 4, 13. et Tertullianus de habitu muliebri 1, 8. LIPS. Coniiciebam *obdito a tergo foribus velo discreta.* A tergo, puta sedentis Principis, *discreta velo*, quod *obditum* erat foribus, in quibus stabat ipsa. GRON. Vulgata est in omnibus scr. et edd. nisi quod Bud. *additis.* Ryckius putat vulgatam intelligi posse, *adstitisse a tergo tapetis, foribus prætenti*: quod nullo modo procedit. Nam ordo verborum esse debet *adstaret discreta velo*: id quomodo interjectum fuerit, et quare, additur; nempe apertis foribus, quæ in aliud cubiculum ferrent, prætentum a tergo. Atque hæc desiderant Gronovii correctionem. ERN. Malim cum Bip. Lipsium sequi.

Aditus non adimeret] Imo vero adimebat aditus: nec adiri conspiciæ Agrippina voluit. Scribo, *aditus.* LIPS. Recepit Freinsh. et secuti editores. Pichena tamen malebat *auditum*, quod est in margine MS. Bodleiani. *Adire et audire sæpe in libris confusa.* V. Burn. ad Suet. Tib. 27. Drakenb. ad Liv. 8, 2. ERN. Lipsius dabat *auditus*, ut c. 16. *visus.* Rectius Bip. mihi quæ videtur *auditum*, ut antea visum.

nem orantibus, ascendere suggestum Imperatoris, et praesidere simul parabat; nisi, ceteris pavore defixis, Seneca admonuisset, "venienti matri occurreret." Ita, specie pietatis, obviā itum dedecori.

VI. Fine anni, turbidis rumoribus, "prorupisse rursum Parthos et rapi Armeniam," adlatum est, "pulso Rhadamisto," qui saepe regni ejus potitus, dein profugus, tum quoque bellum deseruerat. Igitur, in urbe sermonum avida, "quemadmodum Princeps, vix septemdecim annos egressus, suscipere eam molem aut propulsare posset? quod subsidium in eo, qui a femina regeretur? num proelia quoque, et oppugnationes urbium, et cetera belli, per magistros administrari possent," inquirebant. Contra alii, "melius evenisse," disserunt, "quam si invalidus senecta et ignavia Claudius militiæ ad labores vocaretur, servilibus jussis obtemperaturus. Burrum tamen et Senecam multarum rerum experientia cognitos: et Imperatori quantum ad robur deesse? cum octavodecimo ætatis anno Cæ. Pompeius, nonodecimo Cæsar Octavianus, civilia bella sustinuerint. Pleraque in summa fortuna, auspiciis et consiliis, quam telis et manibus geri. Daturum plane documentum, honestis an secus amicis uteretur, si Ducem, amota invidia, egregium, quam si pecuniosum et gratia subnixum per ambiguum deligeret."

VII. Hæc atque talia vulgantibus, Nero et "juventutem proximas per provincias quæsitam supplendis Orientis legio-

Ascendere suggestum] Prohissima vox; et reperi ita in Farnesiano, sicuti paullo post in Vatican. *inquirebant*. Nemo autem tinctus hac meliori litteratura, cui non ista hodie nota. *LIPS*. Utrumque est etiam in Flor. De verbo *ascendere* pleni hodie criticorum libri, ejusque confusione cum *ascendere*. Post etiam *dixerunt* bene Pichena e MS. Flor. pro *dixerunt* post *evenisse*: hoc enim verbo libenter utitur Tacitus. *Litteræ* istæ saepe confusæ. Infra c. 13. in ed. pr. *effulserant* pro *effulcerant* etc. c. 17. pro *et sibi est exilii*. *ERN*. *Dixerunt*: sic et 14, 13. Vocem eam hic delendam judicabat Ursinus. Pronum *prælia* cod. Agr. *multi prælia*. Littera s loco s frequens in MSS. Ita in Bud. *secterium*, *extinmare*, *illæsa*, *Vesperianus* etc.

Multarum rerum exp.] MS. Corb. *multa*: quod placet. *ERN*.

Pleraque in summa fortuna] Magnam, ali. partem res etiam a Principe in bello gerendas ejus esse indolis, uti melius per Legatos, sive ministros, et mandata, quam per ipsum præsentem, armatum, et concursantem, vel satagentem, expedian-

tur et transigantur. Suetonius Octav. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabrigum, Aquitaniam, etc. Auspiciis suis*, id est per Legatos suos, ubi ipse non intervenit, nec præsens fuit. *GRON*. Nempe int. *magis*, cujus ante *quam* omisi exempla plura ad h. l. notavit Rhenanus. Alii malunt *pluraque*, quod et MSS. quidam et edd. Putsch. Riv. Ber. etc. habent, placetque Broterio. Credo Tacitum, si hoc voluisset, *plura* scripturum fuisse, sine copula: *pleraque* est multa, ut saepe apud scriptores hujus ætatis. *ERN*. *Pleraque* Rhen. e Bud. dedit: bene, ut puto.

Si Ducem etc.] Varie tentatur hic locus, quem nulla medela agere arbitror. Dixerant, Principes in bellis plus consiliis valere, quam vi. Subjiciunt: quantum consilio valeat, quam bonos consiliarios habeat, statim clarum fore ex eo, si Ducem bello præficeret potius egregium, nihil invidens virtuti, quam, si divitem et gratiosum. *Magis*, potius intelligi statim vidimus, et si repeti, etiam elegans est. In ed. pr. est *deligent*: unde conficere liceret *deligerent*, ut simul ad amicos Principis referretur: et si *Duccus*

nibus admoventi, legionesque ipsas propius Armeniam conlocari," jubet: "duosque veteres Reges, Agrippam et Antiochum, expedire copias, quis Parthorum fines ultro intrarent: simul pontes per amnem Euphratem jungi. Et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenen Sohemo cum insignibus regiis mandat." Exortusque in tempore æmulus Vologeso, filius Vardanes; et abscessere Armenia Parthi, tamquam differrent bellum.

VIII. Sed apud Senatum omnia in majus celebrata sunt sententiis eorum, qui "supplicationes, et diebus supplicationum vestem Principi triumphalem, utque ovans urbem iniret, effigiesque ejus, pari magnitudine ac Martis Ultoris, eodem in templo," censuere: præter suetam adulationem læti, quod Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat: videbaturque locus virtutibus patefactus. Copiæ Orientis ita dividuntur, ut pars auxiliarium, cum duabus legionibus, apud provinciam Syriam, et Legatum ejus Quadratum Ummidium remaneret; par civium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus alisque, quæ apud Cappadociam hiemabant: socii Reges, prout bello conducere, parere jussi. Sed studia eorum in Corbulonem promptiora erant; qui, ut famæ inserviret, quæ in novis cœptis validissima est, itinere propere confecto, apud Ægeas, civitatem Ciliciæ,

Rhen. (e Bud.) Ald. Gr. ERN. Cod. Agr. *delegerit.*

Admoventi] Pichena malebat *admoventi*, quia mox est collocari, et jungi: placet. ERN. Consentunt Acid. Bip. quod nexu postulat. Bud. habet *admoventi*.

Agrippam et Jochum] Agrippam intelligit Agrippæ filium, cognomento Juniores, qui Galilææ, Trachonitidis, et partis Judææ Rex: de quo Josephus 20, 7. satis. Sed Jochus iste quis? Utrum *Bocchus* rescribendum? an potius, expleta voce *Antiochus*? Quod verum censeo. Intelligit Antiochum, Regem Commagenæ, et in parte Ciliciæ: de quo Josephus 19, 5. 'Αντιόχου δὲ ἢ ἐχὺν βασιλεὺς ἐφελόμενος, Κιλικίας μέντοι τῆς καὶ Κομμαγενῆς διαίτηται. Et Dio 60, 8. Confirmat eam scripturam hæret infra c. 27. qui in auxiliis Corbulonis Antiochum nominat: iteratque hoc mandatum. Simul, inquit, Antiochum Regem monet, gratias regi Præfecturas petere. Vaticanum tamen est *Lochium*. LIPS. MS. Flor. et *Jochum*: quod edd. omnes habent præter ed. pr. quæ exhibet *Lochium*, ut Vatic. Reg. Agr. et Guelf. in quo est *Lochum*. Ryckius recepit *Antiochum*, quem cum J. Gronovio reputi sumus. Mox ed. pr. omnem *Euphratem*, vitiose pro *amnem*, quod

verbum omnes edd. et scr. habent, nec tentandum erat, cum ab aliis sæpe sic dicatur, etiam brevitatibus amantibus. ERN.

Minorem Armeniam Aristobulo] Josephus 20, 8. τὴν τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας προστασίαν Ἀριστόβουλος, Ἡρώδου τῆς Χαλκίδος βασιλεὺς παῖς, ἐπὶ Νέρωνος ἐχειρίζεται: et addit, id factum τῷ πρώτῳ τῆς Νέρωνος ἐρχῆς ἔτει, convenienter plane cum Tacito. LIPS.

Sophenen Sohemo] Nescio, an idem sit, qui a Caio constitutus Arabum Ituræorum Rex, auctore Dione 59, 12. Sed apud eum σοῦμος dicitur: et fortasse ita hic scribendum. LIPS. Ed. pr. *Sohamo*: sed *Sohemus* etiam probabat Lipsius ad 12, 23. ex quo loco etiam patet, Sohamum Iturææ Regem dudum mortuum fuisse, ut bene jam monuit Ryckius. Ed. pr. *Sophenen*: recte. Ceteræ *Sophenem*, usque ad Ryckium. ERN. Sohemus, de quo hic, idem est cum eo, qui H. 2, 81. 5, 1. occurrit.

Dom. Corbulonem] De hoc v. 3, 31. 11, 18. 20.

Quadratum Vinidium] Numidium, ut supra. LIPS. Immo *Ummidium*, ut supra demonstratum 12, 45. ERN.

Apud Egas] Libri mei, *Ægeas*, et recte. Id enim Ciliciæ oppidum. Strabo 14. p. 676. Μετὰ δὲ Μαλλὸν Αἰγαῖαι πόλιν ἔχον. LIPS. Lucanus

obvium Quadratum habuit, illuc progressum, ne, si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, et, super experientiam sapientiamque, etiam specie inanum validus.

IX. Ceterum uterque Vologesen Regem nuntiis monebant, “pacem quam bellum mallet, datisque obsidibus, solitam prioribus reverentiam in Populum Romanum continuaret.” Et Vologeses, quo bellum ex commodo pararet, an, ut æmulationis suspectos, per nomen obsidum, amoveret, tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. Accepitque eos Centurio Histius, ab Ummidio missus forte priore de caussa, adito Rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est, “ire” Præfectum cohortis, Arrium Varum, “et recipere obsides” jubet. Hinc ortum inter Præfectum et Centurionem jurgium ne diutius

tamen 3, 227. et *extreme resonant navibus Ægæ*. Sic enim legendum puto: non *externæ*. Stephanus: Αἰγά πολλὰί πόλεις Κιλικίας, etc. Plinius 5, 22. *oppidum Ægæ liberum, amnis Pyramus, Portæ Ciliciæ*. Philostratus de vita Apolloni. 1, 12. Κάτωθεν τῆς ἐν Αἰγαίᾳ διατριβῆς. . . Ὅ δὲ ἐβρώσθαι φράσας, οἷς ἐπαρτεν (ἐν Ταρσοῖς ἄρα ἀγορὰν ἦν) ἐξωμήθη εἰς τὰς Αἰγάς. Idem Vit. 2, 4. in Antiocho: Ἀντίοχον τὴν Σοφιστὴν αἱ Κιλικίων Αἰγάι ἤνεγκαν. Apud Dionem 47, 30. est: καὶ τοὺς Ταρσείας ἐκουσίως προσλαβὼν φρουροὺς τινὰς αὐτοῦ ἐν Αἰγαίᾳ ὄντας ἐνέκησεν. Sed ibi quoque Xylander mavult ἐν Αἰγαίᾳ. Quare vereor, ne et Strabo scripserit, μετὰ δὲ πολλὰς Αἰγάς. Et mox μετὰ δὲ Αἰγάς. Iosod. GRON. Ægeas tamen MSS. Flor. Reg. Agr. Guelf. ed. pr. Unde merito receptum. ERN.

Specie inanum validus] Restitui, meo animo, vere. Corbulo, inquit, non solum vera virtute sapientiaque magnus, sed etiam animos allicere peritus specie inanum; id est, gestibus, verbis, habituque externo. At nostri censores quam hic mente, ut ait ille, exsensa! Beatus legit, *spe animum validus*, pro animorum, inquit. Vertranius, *spe immanium* scilicet rerum. Cum bona gratia, abite, quæso, et cucurbitas pingite. LIPS. *Specie* MSS. Flor. (sed deinde *inanimum*, ut ed. pr.) Guelf. ed. Puteol. Beroald. Alciat. Sed ed. pr. *specm*, ceteræ *spe*. Sic ed. pr. etiam ante *specm pietatis pro specie*: ac sæpe istæ voces confusæ. Causa est, quod cum per compendium scriberetur *spē*, ut in ed. pr. c. 31. signum compendii omissum est. Sensus est: etiam alia inerant viro, quæ quidem ad bellum et Remp. gerendam nil valent, ceterum magnam vim habent ad animos imperitorum conciliandos. ERN. Bud. habet *spe in animum validus*. Bip. legunt *specie in animum va-*

lidus, quomodo 3, 24. *valida* dicitur Augusti in Remp. fortuna. Mihi potior lectio Puteolani, Beroaldi etc. eademque Veneti cod. teste Pichena, et a Lipsio restituta, ab Ernestio bene exposita. *Inania* dicuntur, ut H. 2, 30. *inanis* favor.

Ex æquo modo] Nisi fallor, τὸ *modo* παρίκνυ: aut certe cum Mercero legam, *ex commodo*. LIPS. *Ex commodo*, quod voluerant Muretus et Mercerus, recte Pichena recepit, e vestigiis MS. FL. *ex quo modo*. Antiqui in nonnullis verbis QV. pro C. scribebant, quod librarii antiquarii interdum imitati sunt. Sic in nobili SCto contra Bacchanalia, *Indoquolod*, pro *in oculo*: hæc enim vera ibi lectio, non *indoolod*, ut vult ill. Maffreus in Istoria dipl. p. 124. Ceteri libri habent *ex æquo modo*. Sensus est, ut majorem opportunitatem belli parandi nancisceretur, laxamento belli accepto. ERN. Bud. a l. m. videtur habuisse *æquo modo*.

Centurio Hostorius] Vat. cod. *Centurio Histius*. Parum, aut nihil est; tamen infra post triennium in his locis *Istius Capito* est, *castrorum præfectus*. LIPS. Cod. Flor. *Histius*. Reg. Guelf. Agr. ed. pr. ceteræque *Histerius*, usque ad Rhen. qui *Hostorius* dedit cum seq. Ryckius putat *Istius* e c. 39. recepit Lallemannus. ERN. Brot. *Histius*.

Priore de caussa] Mureto accedo, *prior ea de caussa*, legenti. LIPS. Sed sic interpungendum, ut nunc est, non post *intersus*. Bud. *priore de caussa*: quod non debebat mutari: planus sensus, ob aliud negotium forte misus erat ad Regem, quem nunc adiit, ut acciperet obsides. Sic et Bip.

Rectepere obsides] Sic Flor. edd. pr. Pich. seqq. Ceteræ edd. *rectpere*, ut et Guelf. Illud melius: volebat obsides sibi præreptos auferri Ummidio. ERN.

Ne diutius externis] Sic MSS. Flor.

externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus Legatisque, qui eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, et inclinatione quadam etiam hostium, Corbulonem prætulere. Unde discordia inter Duces; querente Ummidio, "prærepta, quæ suis consiliis patravisset:" testante contra Corbulone, "non prius conversum Regem ad offerendos obsides, quam ipse, Dux bello delectus, spes ejus ad metum mutaret." Nero, quo componeret diversos, sic evulgari jussit: "Ob res, a Quadrato et Corbulone prospere gestas, laurum fascibus Imperatoriis addi." Quæ, in alios Consules egressa, conjunxi.

X. Eodem anno, Cæsar "effigiem Cn. Domitio patri, Consularia insignia Asconio Labeoni," quo tutore usus erat, petivit a Senatu: sibi que "statuas, argento vel auro solidas," adversus offerentes prohibuit. Et, quamquàm censuissent Patres, "ut principium anni inciperet mense Decembri" quo ortus erat Nero, veterem religionem Kalendarum Januariarum inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt inter reos Carinas Celer, Senator, servo accusante, aut Julius Densus, Equester, cui favor in Britannicum crimini dabatur.

A. U. 809. A. C. 56.

XI. Claudio Nerone, L. Antistio coss. cum in acta Princi-

Bud. ed. pr. Rhenan. et seqq. Ast Ven. Guelf. Puteol. Beroald. Alc. *quod ne; quod melius puto. Sic mox: Unde discordia inter duces.—Nero, quo componeret diversos. Ubi diversi sunt discordes, simulateme exercentes. Post inclinationem quandam (Bud. Ven.) Guelf. Puteol. etc. sed ablativi meliores e consuetudine Taciti. ERN. In Bud. quod a 2. m. superscriptum est. Melius id putat Rhen. et post jurgium punctum locat. Parum referre arbitror.*

Fascibus Imperatoriis] De fascibus Imperatorum sive Principum (nec enim alios hic intelliges) docebo juvenes: fors fuit, et quosdam senes. Olim non nisi Magistratus Populi Romani, aut qui cum imperio in provinciis, fascibus usi. Quid ergo Princeps in urbe, si nullum generet ordinarium Magistratum? Nihilò secius fasces duodecim illi. Origo rei ab Augusto; cuius honori Senatus decrevit a. u. 735. uti Consulari potestate semper esset, fascibusque duodecim uteretur. Dio 54, 10. 'Ο δὲ Αὔγουστος τὴν τῶν ὑπάτων ἔξουσιαν διὰ βίου ἔλαβεν· ὥστε καὶ ταῖς δάδεκα ῥάβδοις αἱ καὶ πανταχοῦ χρῆσθαι, καὶ ἐν μέσῳ τῶν αἰν ὑπατινόντων ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ ὅφρου καθίσταται. Eumque morem tenuerunt Principes secuti: ita ut laurum tamen fascibus non adderent, nisi in victoria: uti hic factum. At statim per adulationem irrupit, ut

omnium Principum fasces, et semper laureati essent: eaque nota maxime distinctus a vulgo Princeps. Herodianus de Gordiano 7, 14. Εἶπετο δὲ αὐτῷ πᾶσα ἡ βασιλικὴ πομπή. τῶν μὲν στρατιωτῶν καὶ . . . γιανίσκων, ἐν σχήματι τῶν κατὰ Ῥώμην προΐοντων δορυφόρων. αἱ τε ῥάβδοι ἰθαφηνφόρων, ἅπας ἱστοὶ σύμβολοι εἰς τὸ διαγνώσκειν τὰς βασιλικὰς ἀπὸ τῶν βιωτικῶν. Capitolinus in Maximinis 14. *Inde Carthaginem venit cum pompa regali, et protectoribus, et fascibus laureatis. Quando id cepit, ignoro: paulatim quidem non solum laureati admissi fasces, sed et aurati. Claudianus in 6. Cons. Honorii 644.—agnoscunt rostra curules Auditas quondam proavis: demetaque cingit Regius auratis fora fascibus Ulpia victor. LIPS.*

Consularia insignia] Cod. Flor. et Bud. et Cons. ins.

Recepti sunt inter reos] Sic MS. Flor. Guelf. et editi omnes veteres, non Beroaldus tantum et Aldus, ut tradit J. Gron. Læsius habet in, nescio, an primum et operarum vitio. Inter restituit J. Gronovius. Sic noster loquitur etiam 3, 70. ERN.

Equester] Vide dicta ad 12, 60.

Acta Principum] Non, ut receptum, *Principis.* Jurabant enim in acta non unius, qui imperitabat, sed et priorum. Dicam multa ad 16, 22. Exc. A. LIPS.

pum jurarent Magistratus, "in sua acta conlegam Antistium jurare" prohibuit; magnis Patrum laudibus, ut juvenilis animus, levium quoque rerum gloria sublatus, majores continuaret. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem, ob adulterium Messallinae ordine remotum, reddidit Senatui, "clementiam suam" obstringens crebris orationibus, quas Seneca, testificando, quam honesta praeceperet, vel jactandi ingenii, voce Principis vulgabat.

XII. Ceterum infracta paullatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertae, cui vocabulum *Acte* fuit: simul adsumptis in conscientiam Othone et Claudio Senecione, adolescentulis decoris; quorum Otho familia Consulari, Senecio liberto Caesaris patre genitus, ignara matre, dein frustra obnitente, penitus inreperat per luxum et ambigua secreta; ne severioribus quidem Principis amicis adversantibus, muliercula, nulla cujusquam injuria, cupidines Principis explente;

Ut juvenilis animus] Sensus est, ut, cum intelligeret, etiam e tam levi re tantam gloriam nasci, tantasque laudes, cupido injiceretur rebus majoribus parandis porro majorem laudem petendi. ERN.

Plautium Lateranum] Supra 11, 36. LIPS. Guelf. *Plantium*. ERN.

Ordine remotum] Simplex, motum malebat Acidalius. Sed Suetonius Vitell. 2. *Quintus caruit ordine, cum auctore Tiberio secernei minus idoneos Senatores removereque placuisset*. GRON. Sed locus Suetonii non satis similis huic. An ordine removere quisquam dixerit, docendum erat: *Senatores minus idoneos secernere et removere*, sive etiam *submovere*, quin dici possit, nulla dubitatio est. Et Gronovius ipse ap. Livium 45, 15. *tribu remoti corrigit moti*: idque non displicet Drakenb. qui tamen in textu servat *remoti*; ad quod defendendum loco Taciti uti poterat. In eodem loco Livii est etiam *Senatu emoveri*. Ceterum ob locum Livii, et quia *removeri* in similibus, et sine praepositione, dicitur, ut ap. Suet. Tib. 34. *quaestura removere*: add. Burm. ad c. 42. h. l. vulgatum non tentandum puto, in quo omnes libri consentiunt: nisi quod a MS. Ox. abest ordine. ERN.

Vel jactandi ingenti] Contaminarant impura manus, *caussa jactandi*. At vox ea eleganter abest Vatic. LIPS. Item a Flor. Modus loquendi elegans. *Vulgabat jactandi ingenti*, quo usus noster etiam Hist. 4, 42. *accusationem subisse, nec depellendi periculi, sed in spem potentiae videbatur*. Liv. 4, 30. *cernentes piacula pacis Deum ex-*

poscenda. Et saepe librariorum cum in aliis, tum in hac formula *caussa* addidisse, saepe docuerunt viri docti. V. Cort. ad Sall. Cat. 6. Sed tamen hic aliquid scrupuli residet ex eo, quod putem, librariorum daturorum fuisse *jactandi ing. causa*, si vocem addidissent velut temere omissam, non, quod rarius est, *caussa jact. ing.* Ea forma passim tamen usus Livius. V. Gronov. ad 31, 12. Sic etiam Graeci Xenoph. M. S. 4, 7. *ἡννα πολεμας*. *Causa* addunt omnes vet. edd. *Vel* inde a Rhenano (e Bud.). *Causa* primus omisit Lipsius. ERN. Cod. Budensi 2. m. adlevit *caussa*.

Cui vocabulum Acte] Ex Asia oriunda mulier; cujus genus Nero (ut splendorem ei adstrueret) ad Attalum Regem porrigebat. Xiphil. 61, 7. LIPS. Suet. 28. *Submissi Consulares, qui regio genere ortam pejerarent*.

Obnitente] Ita Rhen. bene ex Bud. *obmittente*. Prius legebatur *obtinente*.

Penitus inreperat] Scribe, *irreperant*: ad Senecionem enim pertinet et Othonem, non ad Acten. LIPS. Recepit Pichena. MSS. et edd. vet. omnes *irreperat*. Nec video, cur singularis hic tantopere displiceat, cum etiam c. 16. sit *nox et lascivia exemerat*. *Ambigua secreta* pertinent ad rem amatori-
am. ERN. Adde 12, 45. *Praefectus* — *Centurio praerat*.

Ne severioribus quidem] Libri scripti, *senioribus*. LIPS. Etiam Flor. ed. pr. MS. Guelf. ERN. Sic et Bud. et Agr. Cf. etiam 14, 54. Pichena tamen vulgatum praefert.

Muliercula, nulla] Qui attendit, observabit, hic nimis crebram esse con-

quando uxore ab Octavia, nobili quidem et probitatis spectata, fato quodam, an quis praevalent inlicita, abhorrebat: metuebaturque, ne in supra seminarum inlustrum prorumperet, si illa libidine prohiberetur.

XIII. Sed Agrippina "libertam amulam, matrum ancillam," aliaque, eundem in modum, muliebriter fremere. Neque poenitentiam filii aut satietatem opperiri: quantoque feodiora exprobrabat, acrius accendere, donec, vi amoris subactus, exueret obsequium in matrem, Senecaeque permetteret. Ex cujus familiaribus Annaeus Sereus, simulatione amoris

structionem per ablativos consequentiam. Sensit quidem Heinsius, corrixitque *mulierculae explenti*. Ego suspicarer, Tacitum scripsisse *mulierculam explere*, pro, quo minus expleret; quod ei non insolens. Sed vulgatum ferri potest. ERN.

Narum ancillam] De Acte senae, quae liberta. Sic ap. Sall. in Fragm. Hist. l. *Tarrula et Soyrus servi* audiunt, qui liberti.

Senecaeque permetteret] Haerere me jubent libri. Nam Parnes. *seque neci permittet*. Vatic. *seque permittet*: addito superius, *neci*. E quibus, *seque Senecae*, occurrebat, nisi aliud latet. Tamen de Seneca fuisse, verba subeita statim dicunt. LIPS. Pichena, meo iudicio, *εις αυτην την αλφειαν τον κλαυον βασιλας*, *Senecaeque permittet*. In re ancepti et dubie interpretationis artificii brevitate defungitur, ne in alteramutram partem pronior appareat. Seneca, etiam jam ab initiis imperii Neronis unum eam Burro certamen habuisset adversus crudelitatem et superbiam Agrippinae, semper tamen in filio aluerat debitam matri pietatem. Et, quoties ab ea se illic insolentius asperiusque tractatum doleret, quamvis instigantibus laud dubie statim assensatoribus, non permisit cum matri diu inisci, ne dum frenum morderet, sed gravibus et homestis monitis exulceratam mentem sanaverat. Nunc per ipsius impotentiam eo res erat redacta, et sic commota ferox aevi adolescentie, ut necessario esset silendum de matre, aut expectandum, ut ipse, cum illa quateretur foras, qui solus, aut cum altero illo, in aula verum dicebat, et in posterum et ad haec mitiganda et omnibus bonis totique Reipublicae fieret inutilis. Ergo *permisit*, hoc est, tacuit, desuit obniti, et hac parte veri molles auricularum radere, nec retinuit palam respondentem, et, quae adhuc etiam fecerat, oculis ingerentem. Quod nec laudare veluit Tacitus, et accusantur frustra,

quae cogant tempora. Ideo sic transmittit. Nam, quod sequitur de Annaeo Sereus, non accipiendam, quasi faverit amoris Neronis Seneca contra matris voluntatem suae gratiae causa; sed, quum iudicaret, hunc ei ludum dandum majoris mali evitandi ergo, eo ipso, quod comparaverat personam, ejus nominis liberalitas Neronis velaretur, fovebat reverentiam matris, et filium retinebat, ut cum aliqua verecundia indulgeret sententi. Sed salubre consilium austerius Agrippinae et simulatio vana iustitiam reddidit. GRON. Farnesiano consentit Reg. et ed. pr. Flor. *seque neci permittet*. Agr. *seque nec ei*. Editi praeter pr. omnes *senecaeque p.* nisi quod Ryckius dedit *seque Senecae p.* quod secutus sum. *Senecaeque* est mera conjectura Puteolani: *seque* cum in omnibus scriptis sit, nullo modo repudiandum. In Seneca prima syllaba exciderat, ob mae praecedens *seque*. Et prima syllaba in propriis omnes exemplum super habuimus *Jochum pro Antiochum* c. 7. Annae Nero in potestate Agrippinae fuerat. V. supra c. 1. Nunc se Senecae permittit, ut ille Remp. curaret, seque adjuvaret consilio, opera: illi obsequi potius cepit, quam matri. ERN. Bud. *Senecaeque permittet*, quod retinuit Rhen. sed notavit se malle *se Senecaeque p.* Non ergo est ista mera Puteolani conjectura. In margine quoque Flor. idem istud legitur. Recepere Bip. quasi absolute positum, ut ap. Ter. Adelph. 5, 9, 38. *Tibi pater permittimus*. Mihi ellipsis videtur adesse, subaudiendo *se*. Auribus sane gratior est lectio et Tacito digna. De re ipsa cf. Dio 61, 3. et infra 14, 1.

Annaeus Sereus] Qui Praefectus vigiliam Neronis. Plinius 22, 47. *Fuereque familias nuper interemere et tota conviola, Annaeum Sereum, Praefectum Neronis vigiliam et Tribunum et Centuriones. Quae voluptas tanta accipienda cibi?* De hoc amico suo capiendus flo-

adversus eandem libertam, primas adolescentis cupidines velaverat, praeberatque nomen, ut, quæ Princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palam largiretur. Tum Agrippina, versis artibus, per blandimenta juvenem adgredi, "suum potius cubiculum ac sinum" offerre, "contegendis, quæ prima ætas, et summa fortuna expeterent." Quin et fatebatur "intempestivam severitatem," et suarum opum, quæ haud procul imperatoris aberant, copias tradebat: ut nimia nuper coercedo filio; ita rursus intemperanter demissa. Quæ mutatio neque Neronem fefellit, et proximi amicorum metuebant, orabantque, "cavere insidias mulieris, semper atrocis, tum et falsæ." Forte illis diebus Cæsar, inspecto ornatu, quo Principum conjuges ac parentes effulserant, deligit vestem et gemmas, misitque donum matri, nulla parsimonia, cum præcipua, et cupita aliis, prior deferret. Sed Agrippina, "non his instrui cultus suos, sed ceteris arceri," proclamat, "et dividere filium, quæ cuncta ex ipsa haberet." Nec defuere, qui in deterius referrent.

XIV. Et Nero infensus iis, quibus superbia muliebris initebatur, demovet Pallantem cura rerum, quis a Claudio inpositus, velut arbitrum regni agebat: ferebaturque, degrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse: "Ire Pallantem, ut ejuraret." Sane pepigerat Pal-

neca epist. 63. *Hæc tibi scribo, siquidem Annaeum Serenum carissimum mihi tam immodice flevi, ut, quod minime velim, inter exempla sim eorum, quos dolor vicit.* Et inscripsit eidem libros suos de Tranquillitate, monumentum amoris. LIPS. Mox celaverat ed. pr. et sic correxerat manus docta in marg. Gryph. Fortasse verum. Sed tamen et 6, 29. *culpam invidia velare*: idque h. l. melius. ERN.

Ille palam largiretur] Sine dubio corrigendum *ipse*, quia opponitur *Principi*. *Princeps* largiebatur, *ipse* palam dabat. Confusionis hujus et alia exempla sunt, etiam supra notata. ERN.

Summa fortuna] Hoc se dare jactat Rhen. (e Bud.) At ita et edd. pr. Puteol. In ed. Beroaldi irrepserat vitio operarum *forma*, quod servarat Frobenius s. Alciatus, ut cetera. Nam *fortuna* et *forma* etiam in scriptis permittantur. ERN. Similia v. ad 11, 6.

Orabantque cavere insidias] Sic e Flor. restituit Pichena pro vulgato *caveri*, recte: malebat idem *caveret* cum Rhenano, frustra. Vid. ad 11, 1. *Cavere* etiam ed. pr. Guelf. Mox *domum matri* edd. vett. usque ad Rhen. et Guelf. ERN. Bud. *cavere...donum*. Infinitivi is usus frequens nostro. Sic 12,

46. *monet celerare*: 16, 11. *nuntiat abjicere*. H. 2, 46. *jubebant habere*.

Superbia muliebris] MS. Guelf. et alii ap. Broterium *ferocia mulieris*; fortasse melius: libenter enim eo verbo utitur Tacitus, ut de Agrippina Germanici. ERN.

Demovet Pallantem cura rerum] A rationibus Claudii fuit ex Suetonio. 28. et lapide, in quo sculptum: PALLANS. CAES. N. SER. ADIVTOR. A. RATIONIBVS. LIPS. Mox *arbitrium* MSS. Flor. Guelf. nec modo Beroaldus, ut J. Gron. ait, sed ante Puteolanus, et quo ille sumit, post Alciatus. At ed. pr. ceteraque omnes *arbitrium*. Similiter variatur H. 4, 21. ubi tamen ed. pr. *arbitrium*, Puteol. contra *arbitrium* cum Beroaldo et seqq. Utrumque eodemredit. Utrum Tacitus dederit, non dicam. ERN. Agr. *demoliri P. a cura*, quod probat Heins.

A Claudio impos.] Cf. 12, 53.

Degrediente eo] MSS. Fl. Reg. Bodl. *degrediente*. Si intelligendum est de palatio, ut J. Gronovius censet, nec dubitare sinunt sequentia, *magna prosequentium multitudine*, verum est. Vid. ad 4, 49. Adde Hist. 3, 67. *palatio degreditur*, ubi v. Gron. ERN.

Ire Pallantem] Ambigua et obscura verba, quia et post *ire*, et post *Pallan-*

las, "ne cuius facti in præteritum interrogaretur, paresque rationes cum Republ. haberet." Præceps post hæc Agrippina ruere ad terrorem et minas: neque Principis auribus abstinere, quo minus testaretur, "adultum jam esse Britannicum, veram dignamque stirpem suscipiendo patris imperio, quod insitus et adoptivus per injurias matris excereret. Non abnuere se, quin cuncta infelicitis domus mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum veneficium. Id solum Diis et sibi provisum, quod viveret privignus. Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rursus

tem interpungere licet. Quibus hoc placet, ambigunt, quid intelligendum sit. *Procuratorem* quidam, ut Ryckius. Sic H. 3, 68. *ejurare Imperium*: supra 12, 4. *Magistratum*. Sed ita nullum acumen apparet: nec convenit sequentibus, et quorsum deponeret, quod jam ademptum erat. Aurelius putat respici ad illud, *ejurare bonam copiam*: exire Pallantem aula, ut illam prosecutionum multitudinem aliis cederet: quod paullo melius puto. Inest enim faceti quid. Sed cum eo quomodo conveniunt sequentia? Nam particula *sane*, e consuetudine Taciti, indicat, rationem reddi dicti, idque confirmari. Heinsius ep. ad Græv. t. 4. Coll. Burm. p. 515. volebat corrigi *ejurarent*: idque placebat Grævio; qui tamen vulgatum defendi posse putabat, si intelligeretur *multitudinem*. Sed ille ait, p. 517. se elegantiae causa sic corrigere; unde clarum, cum interpungi voluisse post *ire*: ire multitudinem illam, ut Pallantem ejurarent. Qui sensus et ipse commodus est: modo ita sequentia convenirent. Sed nihil melius habeo. Ed. pr. *evitaret*. E. N. Bud. *evitaret* et in marg. ab eadem manu *al. ejurare*. Subintelligo cum Bip. *regnum*. Bahrdt subaudiendum putat *rationes*.

Ne cuius facti] Sic ed. pr. Rhenanus, ceteri. Intermedii Puteol. Beroald. Alc. *cujusque*. Interrogaretur est rationem reddere cogeretur, ut reus fieret, ut 14, 46. Cic. pro Domo 29. Mox ad terrorem etiam ed. pr. non in: item *posthac*. E. N.

Paresque rationes] Id est, (uti jurisconsulti loquuntur,) ut pariator esset, sive ἀπολογία: nec reliqua ulla haberet. Sic *parem rationem facere* Seneca dixit epist. 19. et de Benef. 6, 40. item Jurisc. l. ult. D. De doli except. — l. 22. D. De manum. testam. LIPS. Colum. 1, 8, 13. *nec patitur villicum paria cum rationibus domini facere*. Sic et ib. 11, 1, 24. Pallas compensandis

operis Reip. præstitis pares cum Rep. rationes faciebat. Bip.

Ad terrorem et m.] Sic Flor. Bud. et edd. vet. alii in.

Inde vilis rursus Burrus] Vatic. *bil*. Suspiciari possis, num *debilis* legendum. Debilitas enim loco probri, quia et sacris olim arcebantur, et decreto Augusti etiam Senatu. Sequitur autem de hoc ipso Burro, *trunca scilicet manu*. Suspectum æque rō *rursus*, quod hic nulli rei. Puto fuisse, *rufus*: glossema scilicet ad cognomen Afranii, Burrhus. Nam Latini Burrhum, rufum dicebant, a Græco: Glossæ, *Burrhum*, εἰς δὲν ρυπρόν. Vide Festum. LIPS. Scribe: *Audiretur hinc Germanici filia; debilis rursus Burrus et exsul Seneca*. Nam, cum inveniretur *debilis*, ut solet has inter se literas permutare manus vetusta, adjecti aliquis rō in, ut esset, quod rō hinc responderet. Sed particula *rursus* ejus vice fungitur, et est idem, quod inde vel vicissim. GRON. Verum vidit Gronovius. Quod si a lectione vetere *inde villis*, quam primum reperi apud Puteolanum, etque etiam in cod. Agric. discedendum est, et conjectura ponenda, malo ponere *debilis*, ut voluit Gron. quam *inde debilis*, ut Lipsio placuit. Nam in hac *rursus* molestum est, ut e nota Lipsii apparet. Ei incommodo occurrit Broterius, delendo *rursus*. Sylaba de ex conjectura repetitur. In illa nihil est incommodi. *Indebilis* MS. Flor. (Bud.) Reg. ed. pr. et inde factum *inde villis*. In natum est e terminatione præcedentis verbi *filia*. Non est prætereundum, J. Gronovium e vestigiis cod. Oxon. qui habet *inde mancinus rursus*, ut Guelf. legi velle: *hinc Germanici filia et Britannicus, rursus Burrus et exsul Seneca*. E. N. In cod. Bud. ex *indebilis* 2 m. fecit *inde utilis*: quod egregie respondet sequenti *exsul Seneca*. Scil. *villis rursus* est a pristina potentia dejectus. *Debilis* et *trunca manus*,

Burrus et exsul Seneca; trunca scilicet manu, et professoria lingua, generis humani regimen expostulantes." Simul intendere manus, adgerere probra, "consecratum Claudium, infernos Silanorum manes" invocare, et "tot irrita facinora."

XV. Turbatus his Nero, et propinquo die, quo quartum decimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare secum, modo matris violentiam, modo ipsius indolem, levi quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem late quæsisset. Festis Saturno diebus, inter alia aequalium ludicra, regnum lusu sortientium, evenerat ea sorte Neroni. Igitur ceteris diversa, nec ruborem adlatura: ubi Britannico jussit,

tautologiam offerret insolitam Cornelio. *Iude debilis*, quod et Pichenæ placebat et Ryckio, præterea ingrato sono peccat.

Trunca scilicet manu] Agricola adnotavit *tunicata manu*: a sene, an a libris? Et sane videtur mollitiam Burro objectare et tunica manicatas. LIPS. Frustra sudat hic Marcellus. *Trunca manu* omnino respicit Burrum, et *professoria lingua* Senecam. Nec necessum, totam ut manum præcisam habuerit: sufficit digito uno aut altero captum fuisse: idque incommodum accepisse, dum in acie sterneret hostem, est verisimile. Ergo id insignie virtutis non magis arcuit eum Præfectura Prætorii, quam claudicatio ex vulnere Sp. Carvilius debonestavit, quem mater, quoties gradum faceret, jubebat meminisse bellicæ gloriæ; aut hernia, quam in equo dies noctesque pemedendo nactus erat, M. Servilium pœnituit. GRON. *Professoria lingua* est hominis scholastici et declamatoris. In *irrita facinora* sine causa hærebat Rhen. Dolet, se frustra tot facinora patramis paranda potentia. EBN. Quod Lipsius de mollitia Burro objecta adfert, stare nequit. Cf. 12, 42. 13, 2. 14, 61. Marcellus ridicule *trunca manu* reddebat: sine multitudine adherentium. *Silanorum manes*, intellige *Junii* et *L.* Cf. supra e. 1. Id Bod. aut. clare adfuit *irrita*, nec video, cur dubitavit Rhen. Dispicit id verbi Bîp. qui substituere parant *jurare*, quod non satis capio. Magis quoque probant Acidalii conjecturam, qui et *tot irrita facinora* e superiori loco huc residisse conjicit, verbis *veneficium* subiicienda.

Quo quartum decimum etc.] Adeoque togam virilem acciperet. Vid. dicta ad 12, 41.

Uti quidem experimento cognitam] Elegans est Freinsheimii conjectura *levi quidem*: quale quid sequentia deside-

rant. MSS. Reg. et Agric. habent quidem *quo tum*, in qua lectione non opus foret illo epitheto; sed ita totus locus sit frigidus. Freinsheim verum vidit. *Quæsisset* est conciliasset, parasset, ut assepe. EBN. *Levi* probat et Brot. receperat Bîp. Vix dubium est, quin sit vera lectio: vocis præcedentis ultima ejus vocis primam absorpsit. Heins. conjectabat *fatilis*. Acid. *vis*.

Inter alia aequalium ludicra] Interpretes ad illustrationem loci adferunt, quæ Pollux scribit, θ, 7. Βασίλειδα, ἵπ- quit, ἱερὴν, ὅταν διακληρωθῶντες, ὁ μὲν Βασίλειδς προστᾶται τὸ πρῶτον, ὁ δὲ ὑπε- ρίτης εἶναι λαχὼν πανταχῶς ἀνεκκοῦ. Magis facit Arriani locus Dias. Epicteti 1, 25. Ἐν Σατορναλίου λέλογχῃ Βασίλειδς. Ἐδοξε γὰρ καὶ αὐτῇ τὴν παίδαν. Προστάσαι, εὐ πλε, σὺ κέραιον, εὐ δον, εὐ δὲ αὐτῇ, σὺ ἰδίῃ. Ἐπακούω, ἵνα μὴ παρ' ἰμὶ λόγεται ἡ παίδαν. Et maxime Luciani in Saturnalibus: Ὅφρῃ ἴδμεν εὐ ἀγαθόν, ὅτι καὶ Βασίλειδα μόνος ἐφ' ἀπάντων γινώσκων, τῇ ἀστυγᾶν κρητίστα. Ὅς μὲν ἐπαναχθῆναι γυλῶτα ἐπιτάγματα, καὶ αὐτὸς ἐπιτάττει ἔργον, τῇ μὲν εἰσγρόν τι περὶ αὐτοῦ ἀναθεῖσθαι, τῇ δὲ γυμνὸν ἐργασθῆναι, καὶ ἀράμην τὴν αἰληταῖα, τὴν τὴν οἰκίαν περιελθεῖν. LIPS. In loco Pollucis nullus sensus, lege πᾶν εὐ τα- χθὼν ἀνεκκοῦ.

Regnum lusu sortientium] Eo ritu, quo regna conviviorum: id est, tado. Ex Luciani supra verbia. Flor. etiam *ludicra R. regnum*: quod valet, *Romanum*. LIPS. Ed. pr. adeo *Rō. MS.* Reg. Guelf. Ra. Agr. Rome. EBN. Bad. etiam *R. regnum*. Videtur valere *Roma*. De lusu v. Hor. Ode 1, 4, 18.

Ruborem allatura] Sic MSS. Flor. Guelf. non, ut J. Gronovius queritur, solus Beroaldus et Aldus, sed etiam auctores cujusque, Puteolanus, Rhena- mus, et imitatores Rivius, Alciatus,

"exsurgeret, progressusque in medium, cantum aliquem inciperet," inrisum ex eo sperans pueri, sobrios quoque convictus, nedum temulentos, ignorantis; ille constanter exorsus est carmen, quo, "evolutum eum sede patria rebusque summis" significabatur. Unde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox et lascivia exemerat. Nero, intellecta invidia, odium intendit: urgentibusque Agrippinae minis, quia nullum crimen, neque jubere eadem fratri palam audebat, occulta molitur: "pararique venenum" jubet, ministro Pollione Julio, Prætoris cohortis Tribuno, cujus cura adtinebatur damnata veneficii nomine *Locusta*, multa scelerum fama. Nam, ut proximus quisque Britannico neque fas neque fidem pensi haberet, olim provisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque, exsoluta alvo, parum validum, sive temperamentum inerat, ne statim sæviret. Sed Nero, lenti sceleris inpatiens, minitari Tribuno, jubere "supplicium veneficæ, quod, dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur." Promittentibus dein "tam præcipitem necem, quam si ferro urgeretur," cubiculum Cæsaris juxta, decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum.

Gryphius. Quo auctore MS. *illatura* invectum sit in Lips. Pichena etc. nescio. Ed. pr. adhuc exquisitius *oblatura*, quod mihi supra librariorum captum videtur, eique sæpe substituitur *offerre* in istis formulis, in quibus et *offerre* et *offerre* rectum est, ut *mortem, maerorem, pudorem, luctum* etc. V. Drakenb. ad Läv. 34, 23. et quos ibi laudat. Interea unum illum librum sequi non sum ausus, sed *allatura* edidi. Mox pro ubi frustra Acidalius volebat uni. De constructione verbi *juasti*, qua hic noster utitur, supra satis dictum ad 11, 32. EBN.

Constanter exorsus est carmen] Vetus illud ex Ennio tritum (ap. Cic. Tusc. 3, 19): *O pater, o patria, o Primi domus Septimo altisimo cardine templum*, etc. LIPS. *Constanter* est sine metu et hesitatione, promte: quo sensu sæpe apud nostrum *constantia* dicitur. *Carmen exorsus*, est phrasis Liviana. Deinde, etsi intelligo *summisque rebus*, et supra dictum est c. 13. *summa fortuna*, tamen hic vereor, ne vera Taciti manus sit *rebusque suis*. Nam nec dixit *sede Cæsarea*, aut simile quid, sed tantum *patria*, ut indicaret, sibi crepta sua, quæ sibi deberentur. Nam in hoc proprie injuria est, ex illo miseratio. *Pro-sus* librariorum interdum dedisse *summus*, docebit præter alios Drakenb. ad Läv. 5, 11. extr. Mox *jubere* pro glossa

deleri vult Acidalius. Verum videtur: cum præsertim statim sequatur *jubet*. Porro Heinsius malebat, *occultam molitur*: bene. Item *pararique* dedi e cod. Flor. quod Broterius imitatus est. Editi omnes præter J. Gron. sine copula. Voluit tamen sic edere Pichena: sed operæ non paruerunt. EBN. *Constanter*, ut ap. Justin. 1, 5. Cf. Gron. ad Agr. 27. Bud. *rebus summis* absque copula, appositivè, ut Rhenano placet. Idem *occulta...parari*. In edit. Pichena Frf. 1607. omnino legitur *pararique*.

Pollione Julio] Puto eum esse, qui postea Præf. Prætorio fuit, sub Othone. Vide Plutarch. in Othone 24. LIPS.

Olim provisum] Vide 12, 41.

Quod dum] Bis *dum* in ed. pr. Put. non demum in ed. Rhen. Beroald. et Alc. edd. casu, ut opinor, omisere. *Securitatem* omnes præter pr. quæ habet *securitate*: idem voluit dare Rhenanus, sed operæ non parvere. Itaque et Acidus, Gryph. illud habent, quod verum est. Ceterum saltem esse debebat *respiciant, parent*. EBN. Bud. bis *dum*: item *securitate*. Rhen. id explicat ob *securitatem*.

Urgeretur] Agr. *necaretur*, manifesta glossa.

Cognitis venenis] Nempe experimentis factis in animalibus. v. Sueton. Ner. c. 33. EBN.

XVI. Mos habebatur, Principum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus sedentes vesci, in adpectu propinquorum, propria et parciore mensa. Illic epulante Britannico, quia cibos potusque ejus delectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum, aut utriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac præcalida et libata gustu potio traditur Britannico: dein, postquam fervore adspernabatur, frigida in aqua adfunditur venenum, quod ita cunctos ejus artus pervasit, ut vox pariter et spiritus raperentur. Trepidatur a circumsedentibus, diffugiunt

Sedentes vesci] Suet. super eodem ritu, Claudii 32. *Adhibebat omni cæne et liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur.* Idem in Augusto 64. de repotibus ejus: *Neque cænavit una, nisi in imo lecto adsiderent. Ubi scripserim, nisi ut imo.* Ex quibus vides, pueros sedisse ad fulcra pedesque parentum. Sediæ, dico. Spernebant enim etiam tunc accubitum a pueris, a servis; quasi luxuriæ ritum illi ætati ordinive non decorum. De serviæ, Plautus Stichus 5, 4, 21. *Potius in subselliis Cynece accipiemur, quam in lecto.* Ib. 3, 2, 32. *Non postulo equidem med in lecto accumbere, Scis tu med esse ini subselli virum.* Donatus in vita Terentii: *Jusus ante Cæcilio recitare, ad cenantem cum venisset, quod erat contemptore vestitu, subsellio juxta lectulum residens legisse dicitur: post paucos vero versus, invitatus ut accumberet, cænasse una.* Senecam sic accipio de tranquillitate 2, 15. (sive de Const. Sap. 15.) *Non accipiet sapiens contumeliam, si in convivio Regis recumbere infra mensam vescique cum servis, ignominiosa officia sortitis, jubebitur.* Qua contumelia a Cæio Pomponius Secundus affectus, qui cibum cum eo cepit, *παρὰ τοῖς ποτὶν αὐτοῦ καθήμενος*, ait Dio 59, 29. scilicet quasi Vejovis illius servus. Nec alio Plutarchus respexit, cum in Convivio suo c. 10. reliquos quidem accumbentes facit, at Æsopum, qui servus, sedentem in subsellio apud Solonem. LIPS. De ritu isto v. Ciacconius de triclinio p. 5. et Ursinus in append. p. 252.

Quia cibos potusque] MSS. Vett. edd. omnes, *cibus p. e. d. e. ministri gustu explorabatur*: quod vitiosum esse omnes vident. Ursinus ex delendum putabat. Sed pariter delendum foret *delectus*, quod ad cibum potumque non commode refertur. Hodierna lectio est

e correctione Danesii, ut puto. In qua tamen *delectus ex ministris* languidius est, quam pro celebrata Taciti brevitate. ERN.

Innoxia adhuc ac præcalida] Retuli ad calidæ potionem in Electis 1, 4. et velim ei capiti addi Arriani locum 1, 13. *Ὅταν δὲ θερμὸν αἰρήσαντός σου μὴ ὑπακούσῃ ὁ παῖς, ἢ ὑπακούσας χλιαρώτερον ἐλέγῃ, ἢ μὴδ' εὐρεθῇ ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὸ μὴ χαλεπαίνειν, μὴδὲ ῥήγνυσθαι, οὐκ ἔστιν ἀριστὸν τοῖς θεοῖς*; qui simillimus illi Senecæ, quem adduxi, de Ira 2, 25. Ceterum ex hac potione gustasse etiam Titus credebatur *Britannicum juxta cubans*, ait Suet. Titi c. 2. *Miror, cur cubans scripserit*; nam ille vero *sedit*, ut hic in Tacito, cum Britannico scilicet simul, ac paribus disciplinis, et apud eisdem magistratos institutus, ut ipse Suetonius ibi scripsit. Nec probabile, in parī ætate, Titum supra dominum honore affectum. Sed exciderit hoc Suetonio, pro vulgato more scribenti. LIPS.

Frigida in aqua] Ita factum et Alexandro, ab eadem causa et cautione. Justinus 12, 14. *In qua frigida venenum habuerunt, quam prægestatæ jam potioni supermiserunt.* Est error hac in re, opinor, Æliani in Hist. Anim. 5, 29. qui diserte vult, venenum ei in cibo datum, non potu. *Μυρίοι γ' ὄν, inquit, καὶ πένοντίς τι κακὸν κατέπιον, ὡς Ἀλλέξανδρος, καὶ ἰσθίουσι, ὡς Κλαύδιος ὁ Ῥωμαῖός καὶ Βριταννικός, ὁ τοῦτου παῖς.* At qui de potu et Tacitus et Suetonius affirmant. LIPS. *Affunditur* MS. Flor. ed. pr. quamquam ibi est *eff.* vitiosus pro *aff.* Rhen. et seqq. At Puteol. cum sequacibus, Beroaldo et Alc. *infunditur*. Mox MS. reg. delet *ejus* post *spiritus*, recte: repetitum est temere et præcedentibus. ERN. Rhen. e Bud. *affunditur*: ut 6, 28. H. 5, 23. Idem habet *vox ejus par.* et sp. r.

Trepidatur a circumsedentibus] Sic

inprudentes. At, quibus altior intellectus, resistunt defixi, et Neronem intuentes. Ille, ut erat reclinis, et nescio simili, "solitum ita," ait, "per comitalem morbum, quo primum ab infantia affligeretur Britannicus, et redituros paulatim visus sensusque." At Agrippinæ is pavor, ea consternatio mentis, quamvis vultu premeretur, emicuit, ut, perinde ignaram fuisse ac sororem Britannici Octaviam, constiterit: quippe sibi supremum auxilium ereptum, et parricidii exemplum intelligebat. Octavia quoque, quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnes adfectus abscondere didicerat. Ita post breve silentium, repetita convivii lætitia.

XVII. Nox eadem necem Britannici et rogi conjunxit, proviso ante funebri paratu, qui modicus fuit. In campo tamen Martis sepultus est, adeo turbidis imbribus, ut vulgus

vett. edd. ante Rhenanum omnes: quod cur ab eo in *trepidatum* mutaretur, nulla gravis satis caussa erat. Et tamen omnes postea id secuti sunt. ERN. *Trepidatum* e Bud.

Quo primum ab infantia affligitur Britannicus] *Primum* corruptum esse omnes vident. Utrum corrigendum sit *prima*, cum Acidalio, an *plurimum* cum Freinshemio, non pro certo dicam. Illud consuetudini loquendi convenientius videtur. *Primum* et *plurimum* etiam alibi in MSS. confunduntur, ut ap. Liv. 5, 37. *Plurimum* pro sæpe dicitur. *Britannicus* sane supervacuum est: unde deleri volebat Muretus (et Acid.). Sed, quia hæc nominis proprii redundantia jam aliquot locis observata est, incipio vereri, ne Tacitus ejus auctor sit. ERN. *Prima* habet cod. Agr.

Is pavor emicuit] An *eminuit*? id enim est verbum proprium de animi motibus vultu se prodentibus, quamvis premantur. V. præter alios Oudend. ad Suet. Cal. 15. *Emicare* vix conveniat consternationi et terrori. Et confunduntur ista verba in libris. In loco etiam Cic. ap. Quintil. 9, 2, 40. in multis est *emicabat*, cum ap. Ciceron. sit *eminebat*. ERN.

Ac sororem B. O.] Hoc ordine dedimus ex ed. pr. quamquam ibi omisum ac. Vulgo inde a Puteol. *Ac Octaviam, sor. Br.* Illum ordinem meliorem esse, primum per se, tum, ne ac durius cum vocali concurrat, facile apparet. Ita non opus conjectura Faerni atque. Broterius mallet deleri *Octaviam*. ERN.

Parricidii exemplum intelligebat] Scylla Ovidio Met. 8, 116. *Cives odere merentem, Finitimi exemplum metu-*

unt. Seneca Troad. 241. *Suique victor operis exemplum horruit, Didicitque Achilles et Dea natos mori.* GRON.

Octavia quoque] Scribe, *Octavia*: is pavor videlicet fuit. LIPS. Dura conjectura. ERN.

Ita post breve silentium] Tale Statii Theb. 2, 262. *In Regem conversi omnes formidine prima: Mox audisse negant.* GRON. Mox ed. pr. *communi* pro *convivii*: quod confirmat lectionem a nobis Suetonio redditam in Ner. 38. ubi vulgo *sermone communi*: nos ex Cortianis Exc. dedimus *sermone convivii*; quod etiam e cod. Vindob. profert Oudend. sed pro glossa *rogi communi* habet. An hic quoque *convivii* est glossa ejus verbi? ERN.

Nox eadem] Miror ergo, quomodo vera, quæ Græci tradiderunt, Britannici corpus gypso multo oblitum a Nerone fuisse, ne livor appareret e veneno; sed pluviam coortam eluisse gypsum, dum cadaver per forum effertur, omniumque oculis scelus subjecisse. Hæc Zonaras 11, 12. hæc Dio 61, 7. Scite, sed parum vere: ut Taciti quidem narratio est. Nam hæc omnia operire nox potuit. LIPS. *Mox paratu*, quod in MS. Flor. habet etiam ed. pr. Idem Rhenanus (e Bud.) edere voluit, sed opera non paruerunt; itaque in sequentibus mansit *apparatu*, usque ad Pichenam. Etiam supra ista verba confusa vidimus. ERN.

In campo tamen Martis sepultus] Non tamen ibi combustus: sed reliquias ejus in urna illatæ, ut opinor, monumento Augusti. LIPS. *Martis* ex Flor. edidit Pichena: vulgo, *Martio*. Sic et c. 31. ERN.

iram Deum portendi crediderit adversus facinus, cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias et insociabile regnum aestimantes. Tradunt plerique eorum temporum scriptores, "crebris ante exitium diebus, inludum esse pueritiae Britannici Neronem:" ut jam non praematura, neque saeva mors videri queat, quamvis inter sacra menses, ne tempore quidem ad complexum sorori dato, ante oculos inimici properata sit, in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro prius quam veneno pollutum. Festinationem exsequiarum edicto Caesar defendit, a majoribus institutum referens, "subtrahere oculis acerbata funera, neque laudatio-

Cui plerique ignoscebant] Omnino ignoscebant, non ingemiscebant, ut vult Acidalius. Philo περί προσέλας p. 1001. Ἀπιστοῦντες, ἢ οὕτως ἀδρόως ἐνδίδεχται τροπῇ, ἢ πρὸ μικροῦ χρηστὸς καὶ φιλάνθρωπος, ὥστε τε καὶ κοινωνικὸς εἶναι νομισθεὶς Γάιος, ἀπολογίας ἐκπέμπει. καὶ διερωτῶντες εὐρίσκου. ἐπὶ μὲν τῷ ἀνελύψῃ καὶ συγκατανοήματι αὐτὰ φέσκοντες, ἀκοινοῦντων ἀρχῇ, θαυμὸς φέσιως ἀκήτος· οὗτος δὲ παρὰ τὴν ἐμύλησιν ἂν ἢν' ἐδυνάτω τέραι, προέειπεν ἰσχυρότερος ὢν. ἀμυνὰ τοῦτ' ἔστιν, οὐκ ἀνδροφονία. τάχα δὲ καὶ προνοητικῶς ἢν' ὁφθαλμοῖς τοῦ σύμπαντος ἀνδρόπων γίνους τὸ μυστικὸν ἐκποδὸν γιγνησάτω, τῶν μὲν τοῦτ' αὖ, τῶν δὲ ἐκείνῃ προσεκκληρωμένον. ἔξ δ' αὖ ταραχῇ, ἐμφύλιος τε καὶ ξενικός πόλεμος συνίσταται. etc. Sic enim legendum, ubi editur: ἡμύναντο. τοῦτ' ἔστιν οὐκ ἀνδροφονία. GRON. Etiam abest a Guelf. ERN.

Insociabile regnum aestimantes] i. e. cogitantes, reputantes. Atque ita Puteol. Beroald. Alc. Sed Rhen. et Pichena e FL. cod. edidit *existimantes*, decepti scriptura *extimantes*, quae est etiam in cod. Agr. Guelf. et ed. pr. Puteolanus recte legit et edidit *extimantes*: nam *π* pro *ε* scribi in vet. libris et ed. ante monuimus ad c. 6. et *extimare* pro *extimare* olim scriptum esse, etiam Gesnerus monet in Thes. L. L. et sic est in ed. pr. 16, 2. a *Diis extimare*. Add. ad H. 1, 14. Alioqui non ignoro, *extimare* fere scribi pro *existimare*, et huic verbo alieno saepe loco substituit *extimare*, de quo pleni criticorum libri, quos laudat Drakenb. ad Liv. 34, 2. Sic *existimare* recte defenditur, ubi de iudicio sermo est, quamquam etiam ibi *extimare* defendit Cortius ad Sallustium, non dicam, quam bene: non, ubi cogitandi, reputandi significatio requiritur, ut h. 1. Ignoscebant, qui reputabant antiquas discordias, quae inter fratres illos fuissent, et regi societatem nullam esse

posse: quod sane non est *existimare*. De insociabili regno sententia sumta e Lívio 1, 14. *Infida regni societas*. ERN. Bud. habet totidem litteris *extimantes*. Pichena e Flor. dedit *extimantes*, additque vulgo (male scil.) *existimantes*. Neuter ergo deceptus.

Illusisse] Prisci aliquot, *illulum esse*: scribe, *isse*. *Ludere* autem et *illudere*, in re Veneris usurpant: sed hoc fere in fœda. Suet. Tib. 45. *Feminarum capitibus illudere*. LIPS. *Illulum esse* MSS. Flor. (Bud.) Reg. Agr. Guelf. etc. edd. pr. et ceteras ante Rhen. e cuius correctione editum est *illusisse* usque ad J. F. Gron. qui Lipsi conjuncturam recepit. Salmasium, qui *illulum esse* active capit, refellit Ryckius. Si *illusisse* libris scriptis adjuvaretur, sane præferrem: nunc sequar Gronovii exemplum: alias *isse illulum* proprie est tentasse, instituisse illudere, omninoque conatum alicujus rei indicat magis quam effectum: ut 4, 73. *nec ultum iit* est, *nec tentavit ulcisci*. Sed videtur h. l. ire dictum, ut in rebus amatoris solet: ire ad famosas, ad meretrices: Gell. 3, 2, extr. *mulier, quæ ante d. IV Kal. I. usurpatum isset*: i. e. ad virum, ut usurparetur: sic h. l. *isse* ad Britannicum, ut ejus pueritiae illuderet: intelligendumque cum effectu, ut ibi. ERN.

Ad complexum sorori] Sic omnes edd. nec e MSS. varietatem notatam reperi. Sola ed. princ. *sororum*: quod non spreverim. Nam et altera soror Antonia erat, quamvis non *δυναστίς*, eaque adhuc viva. Mox *id a majoribus institutum* omnes libri: at ego non dubito, quia *id* natum sit e finali præcedentis verbi: plane enim non friget modo, sed legibus dicendi repugnat. Sequi enim deberet *ut*. Itaque deleri. ERN. Modius in novant. ep. 99, legit *sororium*, quod probant Bip.

Subtrahere oculis acerbata funera] No-

nibus, aut pompa detinere. Ceterum et tibi, amisso fratris auxilio, reliquas spes in Repub. sitas: et tanto magis fovendum Patribus Populoque Principem, qui unus superesset e familia, summum ad fastigium genita." Exim largitione potissimos amicorum auxit.

XVIII. Nec defuere, qui arguerent viros gravitatem adseverantes, "quod domos, villas, id temporis, quasi prædara divisiissent." Alii necessitatem adhibitam credebant a Principe, sceleris sibi conecio et veniam sperante, si largitionibus validissimam quemque obstrinxisset. At matris ira nulla munificentiâ leniri, sed amplecti Octaviam: crebra cum amicis secreta habere: super ingentem avaritiam, undique pecunias, quasi in subsidium, conripere, Tribunos et Centuriones comiter excipere; nomina et virtutes nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere; quasi quæreret ducem et partes. Cognitum id Neroni, "excubiasque militares," quæ, ut conjugi Imperatoris olim, tum et ut matri servabantur, "et Germanos," super eundem honorem, custodes additos, "degredi"

ta ritum. Acerba enim et immatura funera, quæ intra tirocinii diem, pompa funebri aut laudatione non dignata. Vide me ad Seneca de brev. vitæ c. ult. LIPS. Mox ed. pr. *neque laudationibus retinere*. ERM. Bud. *neque laud. aut pompam detinere preces effundere*: hoc Rhen. putat emendandum: *preceps effunderet* scil. funus et eandem est locutio.

[*Viros gravitatem adseverantes*] In Senecam et Burrum criminatio spectat: quam deluit tamen leviter ipse Tacitus, Seneca ubique volens et amicus; aliter quam ille Bithynas, qui inimicitias cum Seneca indictas exercebat, et ex professo. LIPS. *Vedi defuere* ex Flor. ed. pr. *Domos, villas pro villisque ex iisdem et Msi. Agr. Gnæf. prædara ex iisdem et Msi. Reg. cum Ryckio et J. Gronovio pro prædara. Adseverare h. l. est præ se ferre*. ERM. Bud. *defuere... domos villas... prædara*.

[*In subsidium corripit*] Vel *corripit*. LIPS. Rente. ERM. *Recepi cum Bip. Quæ ut conjugi Imperatoris*] *Emendari variorum: quæ ut conjugi Imperatoris olim, tum*: jampridem, inquit, excubias Agrippinæ: Claudio quidem viro, ut conjugi Principis; Nerone impensate, ut matri. LIPS. Omnes MSS. ap. Ryckium et Gnæf. *solum ut*; nisi quod Agr. et matri: unde Ryckius notat quæ, ut conjugi Imperatoris solitas, et matri servabantur, ut Fæstus placuerat, quod secutus est etiam Broterius, qui et in MSS. reperit et ut.

Ego matrem cum J. Gronovio et retinere et lectionem MSS. sequi, bonam illam et intelligendam, et si dursusculam, quam conjecturam Lipsii recipere, quam nec ipse in textum recepit. Hesitatio orta est ex eo, quod in edd. esset vox *divulsa soli tum*. In ed. pr. est *soli cum ut matri*, sed in eo libro non semel ultima tum divellitur, et in eum mutatur. Puteolanes cepit edere et ut matri, quod omnes secuti sunt. ERM. Sequar Lipsium et Pichenam. Bud. habet *solum ut*, sed 2. m. 70 ut vertit in *ita*, quod ferri posse judicant Bip. Lall. *solum et*.

[*Germanos super eundem honorem*] Duplex ergo custodia Agrippinæ, uti et Principi ipsi: Prætoriani milites, Germanique. Suet. 34. *Abductaque militum et Germanorum statione, contubernio quoque ad Palatium expositi*. Jampridem vero Germanis habitus is honos; et ante eos Hispanis. Nam Julius Cæsar Hispanorum cohortem habuerat custodie suæ. Sueton. in Jul. 86. et Calagurritanorum manum Augustus, Sueton. 40. Sed si dimissi: et eorum vicem allecti Germani. Quos ipso meta aliquæ et suspicione ob Vari eadem (Sueton. l. c.) dimiserat; sed mox, ut opinor, recepit Augustus. Habuit certe eos inter insia Principatus Tiberius, ex Tacito, l. 24. *Robora Germanorum, qui tum custodes Imperatori aderant*: alique ad Galbam usque, qui cohortem Germanorum, olim a Cæsaribus ad ou-

jubet. Ac, ne cœtu salutantium frequentaretur, separat domum, matremque transfert in eam, quæ Antonix fuerat: quotiens ipse illuc ventitaret, septus turba Centurionum, et post breve osculum digrediens.

XIX. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quam fama potentix, non sua vi nixa. Statim relictum Agrippinx limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas feminas, amore an odio, incertum. Ex quibus erat Juna Silana, quam matrimonio C. Sili a Messallina depulsam, supra retuli; insignis genere, forma, lascivia, et Agrippinx diu percara: mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum, nobilem juvenem, a nuptiis Silanæ deterruerat Agrippina,

stodiam corporis institutam atque multis experimentis fidelissimam, dissolvit. (Cf. Suet. 12.) Sed et post eum iterum recepta, uti clarum ex historia inferiore. Imo et externi Reges vitam suam commiserunt istis. De Herode quidem (apud Joseph. 17, 8.) lego Judææ, habuisse eum in satellitio Germanos. Faveo tibi, pugnacissima et fidelissima gens, faveo hanc laudem, quæ tamen propria quodammodo Batavorum. Uti enim hodie Helvetii, sic illi olim eximii visi ad hoc munus. Itaque indiscriminatum modo Batavi ii custodes appellati, modo Germani. Batavos Suet. Cal. 43. nominat, Plutarchus in Othone, Dio apertissime 55, 24. Ex cujus verbis etiam discas, equites peditæque in hac manu fuisse, sicut et in Constitutione Hadriani inter Vexillationes Palatinas Batavos equites seniores junioresque recensitos reperies. Ad hos non dubie custodes illa Arriani spectant de oblongis gladiis, quorum et nunc Germanæ genti usus, Dissert. 4, 7. *Διὰ τὸν μὲν τὰς μάχας τῶν δορυφόρων ἰδοὺ, ἡλικὸν εἶναι, καὶ πῶς ὀξείας; τί δὲ πυνδύον αὐτῶν μάχαις ἀπταὶ μάχαιραι καὶ ὀξείαι; ἀποκτινύουσιν.* Reperio et Frisios in hoc numero, vicinos scilicet Batavis ingenio situate. Lapia, Interamnæ: (ap. Grut. p. 600.) HILARIUS. NERONIS. CAESARIS. CORPORIS. CVSTOS. NATIONE. FRISIAEO. LIPS. Mox *degredi* pro *digredi* legendum sc. de statione. Vid. dicta ad c. 14. et 54. Sic *statio cohortis demoveri* dicitur c. 24. certe, cum abeunt custodia et statione milites, *degrediuntur*. Itaque sic correxi. ERN.

Antonix] Majoris, ut opinor, quæ avia Neronia. ERN.

Non sua vi n.] Omnes vett. edd. MS. Guelf. (et Bud.) *nixa*: quod sine causa, ac tacite mutatum est in *nixa*

in Lips. ed. forte non a Lipsio: monuisset enim. At hinc in omnes alias venit. Mox *amore an odio incertus* MS. Bud. et ed. pr. *Incertum* verum. Idem *Juna* omnes vett. vitiose. Nam *Silani* sunt e *Juniis*, et *Junia* dicta est 11, 12. ERN.

Supra retuli] 11, 12. Credo, sororem esse Marci Lucique Silanorum. LIPS. Contra, ex mente Reinesii et Ryckii, filia fuit M. Junii Silani, CS. a. 772. de quo ad 2, 59. 13, 1. soror Junix Claudillæ, prioris conjugis Claudii Imp.

Forma, lascivia] Romana vetus editio, *forma, lascivia*, non displicet. LIPS. Sic MSS. Flor. Guelf. ed. pr. et veteres omnes ad Rhen. ed. in qua *forma lasciva* videtur esse vitium operarum, quod Aldus ceterique fideliter, ut alia, expresserunt. Pichena *lascivia* restituit. Mox MS. Guelf. *præcara*, sed scriptum *precara*. Laudatur hoc verbum e Ter. Phorm. 3, 3, 25. sed ibi libri meliores *perc.* exhibent. Itaque de hoc verbo adhuc dubitandum videtur. ERN. *Forma lasciva* ap. Rhen. non est vitium operarum; e Bud. desumit, et sic se emendare proficitur; male. Mox Bud. *percara*.

Sextium Africanum] Scribe, *Sex.* ut prænomen sit. 14, 46. *Census per Gallias a Q. Volusio et Sex. Africano Trebellioque Maximo acti sunt, emulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano.* Nobilitatem hanc Africani repetendam arbitror a Julio Antonio, Marcellæ marito, cui cognomen Africano. Ei filius L. Antonius 4, 44. supra: et hic, ut opinor, nepos. LIPS. Frustra; ut bene docet Ryckius. ERN. T. Sextius Africanus occurrit in fragm. Fratrum Arvalium ap. Grut. p. 119. et ap. Phlegontem Mirab. 25. Cf. et Spanh. de Præst. NN. Diss. 10. t. 2. p. 65.

“inpuđicam et vergentem annis” dictitans; non ut Africa, num sibi seponeret, sed ne opibus et orbitate Silanæ maritus potiretur. Illa, spe ultionis oblata, parat accusatores ex clientibus suis, Iturium et Calvisium, non vetera et sæpius jam audita deferens, “quod Britannici mortem lugeret, aut Octaviæ injurias evulgaret;” sed, “destinavisse eam, Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu a D. Augusto, ad res novas extollere; conjugioque ejus et jam imperio Remp. rursus invadere.” Hæc Iturius et Calvisius Atimeto, Domitiæ, Neronis amitæ, liberto, aperiunt. Qui, lætus oblati, (quippe inter Agrippinam et Domitiam infensa æmulatio exercebatur) Paridem histrionem, libertum et ip-

Ne opibus et orbitate Sil.] Explicari et ferri posse scio: sed tamen non celabo, mihi in mentem venisse *ne opibus ex orbitate s. m. potiretur.* ERN.

Spe ultionis obl.] Causa addunt vett. omnes inde a Puteolano; quod Faernus corrigebat *casu*. Quorum librorum auctoritate sublatum sit, non reperiō. Ego non reperi in ed. pr. in qua corrupte speculationes pro *spe ultionis* ut in Guelf. qui tamen et ipse *caussa* habet. ERN. Bud. *speculationis causa oblata*.

Iturium] Verius, *Titurium*, atque ita scribunt libri veteres 14, 12. Simile mendum ad Q. Fratrem 3, 7. *Ad Labienum et ad Ligurium litteras dabo*. Malim, *Titurium*, qui in Cæsaris legatis. LIPS. Mox cod. Fl. *differens*. Ceterum v. Interp. ad Valer. Fl. 1, 753. ERN. Bud. a l. m. *differens* a 2. *deferens*.

Rubellium Plautum] Recte Plautum. Noster 14, 22. *Et omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia*. Iterum 57. *Compertoque Plautum et Syllam maxime timeri*. 16, 10. *Interfectum esse Rubellium Plautum, generum L. Veteris*. Græcisque constanter semper Πλαύτος. Ubi ergo frons, *Plancus* aut *Blandus* substituentium? At enim pater illi fuit Rubellius Blandus. Homo inconspicte, an nescis plebsque filiorum cognomine a patribus diversos fuisse hoc ævo? Taciti una aut altera pagina tibi testis. In Juvenali ergo corrige Sat. 8, 39.—*tecum est mihi sermo Rubelli Plauti, times alto Drusorum sanguine*. Suetonius, qui A. Plancium quendam juvenem nominat, non tibi imponet: alius est ab isto, ut dicam 14, 59. ubi de morte hujus Plauti. Quod ait Tacitus, pari eum gradu a D. Augusto fuisse ac Neronem, id clarum.

VOL. II.

Rubellius Blandus maritus Juliæ Drusi filiæ fuit: ex iis genitus hic Rubellius Plautus. Tabulam nostram adi. LIPS. Tangit Torrentii notam ad Suet. Ner. 35. quem excusat Ryckius ad h. l. ERN. V. et 16, 10.

Conjugioque ejus etiam Imperio Remp. rursus invadere] Faernus legebat, *Conjugio ejus etiam Imperium rursus*. Ursinus vero, *Conjugioque petito Remp. rursus invadere*: et sic fere Muretus, qui tamen relinquit *ejus etiam*. Pichena pacto: quo verbo sæpe utitur in hac re Tacitus. Sed in hac lectione friget *etiam*. In MSS. est vel *perio*, ut in Fl. et Reg. vel *potiri ac*, ut in Oxon. Guelf. vel *imperium*, ut in Agr. Vulg. est in omnibus edd. J. Gronovius corrigit: *conjugioque ejus clam petito*. Lenissimum est J. Fr. Gron. in Obs. 1, 22. p. 171. *conjugioque ejus, et jam imperio*, i. e. mox vel statim. ERN. Bud. habebat *imperio*, ex quo 2. m. fecit *potiri*. Emendatio Gron. vix dubia esse potest. Hill. Rac. 37. legit: *conjugioque ejus etiam imperium potiri ac R. juv.*

Atimeto Domitiæ] Ætas non abnuat, quin sit ille libertus, de quo hodie inscriptio in ædibus Cæsiorum (ap. Grut. p. 607): ATIMETVS. PAMPHILL. TI. CAESARIS. AVG. L. L. ANTEROTIANVS. cum carmine Romano Græcoque, in mortem Homonæ conjugis. E domo enim Pamphili Tiberiani liberti transire ad hanc Domitiam potuit. De eodem fortasse Scribonii Largi locus est, sed vitiat, § 119. *Cassii medici*, inquit, colice bona, multis nota propter effectus, vera hæc est: ut ab ejus seruo Atimeto accepi, Legato Tiberii Cæsaris. Quomodo enim servus legatus Cæsaris sit? Scribam, legato Tiberio Cæsari: hac mente, ut a Cassio moriente legatum relictus sit Tiberio. LIPS.

L

sum Domitiæ, inpulit, “ire propere, crimenque atrociter deferre.”

XX. Provecta nox erat, et Neroni per vinolentiam traheretur; cum ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis luxur Principis intendere. Sed tunc compositus ad mœsticiam, expositoque indicii ordine, ita audientem exterrit, ut non tantum matrem Plautumque interficere, sed Burrum etiam demovere Præfectura destinaret, tamquam Agrippinæ gratia provectum et vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est, “scriptos esse ad Cæcinam Tuscum codicillos, mandata ei Prætoriarum cohortium cura; sed ope Senecæ dignationem Burro retentam.” Plinius et Cluvius, nihil dubitatum

Atrociter deferre] h. e. tempore et modo, quo maxime commoveret Neronis animum: sic apud Ciceronem, *atroces litteræ*. ERN.

Lusus Principis intendere] Nec male, *luxus*. LIPS. *Lusus* edidit Rhen. e cod. ut puto Bud. quod secuti sunt omnes, usque ad Pichenam. Ante Rhen. omnes *luxus*. Ea res me in hac voce non movet, propter eā, quæ dixi ad c. 6. et quod sæpe hæ litteræ in MSS. confusæ. Deinde *lulum intendere* convenit histrioni, non *luxum int.* Porro *lulus* opponitur mœstitiæ et terrori, non *luxus*. Non autem intelligendus *lulus* puerilis, ut Pichena putabat, sed lætitiæ convivantium, commissantium, quæ augebatur ab histrionibus, scurris, aretalogis, et similibus. Opponuntur *lulus* et *seria*. *Lulus* est, quicquid fit voluptatis atque hilaritatis causa, etiam Venus, ut sæpe docuere viri docti. Histrionem facit, ut hilariores sint homines, non ut luxuriosiores. Si dixisset *lulus exhilarare*, nihil dubitarem. Similiter ap. Livium 1, 5. pro *per lulum et lasciviam*, multi *luxum*, ubi v. Gron. et Drakenb. Idem 40, 13. *tempus lusus, convivii et comissionis*. Adde c. 24. init. ERN. Bud. habet *luxus*, quod Rhen. mutavit ex ingenio. Bip. receperit *luxus*, pro epularum lætitiā, quod placet.

Fabius Rusticus] Historias eorum temporum scripsit: de quo elogium nostri, in Agr. 10. *Livius veterum, Fabius Rusticus, recentium eloquentissimi scriptores*. LIPS.

Ad Cæcinam Tuscum codicillos] Bene et ad ritum ejus ævi, codicillos. Nam officia omnia administrationesque dari a Principe moris in codicillis. Tacitus in Agr. 40. *Credidere plerique missum e secretioribus ministeriis libertum codicillos, quibus ei Syria dabatur, tulisse*. Sidonius Ep. 1, 11. *Vacante aula turbataque Repub. solus inventus est, qui ad*

Gallias administrandas fascibus prius, quam codicillis, ausus accingi, etc. Ingerit idem non convnienti lectori Suet. Claud. 29. *Suppositos, aut etiam palam immutatos, datorum officiorum codicillos*. Et Arrian. Dissert. 3, 7. ἅλλα καὶ χρητὴς εἰμι τῶν Ἑλλήνων. Οἷδας κήνειν, τί σε ἐποίησεν εἶδεναι; Καὶ σὰρ μοι κωδὶκελλοὺ ἐγραψεν. Γραψάτω σοι, ἵνα κήγης περὶ τῶν μουσικῶν, καὶ τί σοι ὀφέλιος; Zeno Imp. 1. 1. C. t. 49. Ut omnes iudices: *Aut codicilli alterius administrationis oblatis: et l. 12. C. De Dignitat. Iudices, qui se furis et sceleribus fuerint maculasse convicti, oblatis codicillorum insignibus et honore exuti*, etc. Lampridius vere interpretemur ex istis, in Alexandro 49. *Pontificatus et Quindæcinviratus et Auguratus codicillares fecit, ita ut in Senatum allegarentur*. Codicillares, id est, tributum eos ipse per codicillos, cum antea cooptari a collegis, partim a plebe, solerent. De iisdem codicillis interpretor Suetonii locum Tib. 42. *Alteri Syriam provinciam, alteri Præfecturam urbis confestim detulit; codicillis quoque jocundissimos et omnium horarum amicos professus*. Cæcina Tuscus, quem hic nominat, est ille, qui postea Præf. Ægypti a Nerone relegatus est. Suet. 35. *Tuscum nutricis filium relegavit, quod in procuratione Ægypti balneis, in adventum suum exstructis, lavisset*. Dionem corrige 63, 18. Τί δὲ, ὅτι καὶ Κίναυ Τόσκον ὑπερῶσιον, ὅτι τῆς Αἰγύπτου ἀρχῶν ἐδοῦσατο ἐν τῇ βασιλείᾳ, δὲ ἑαίνω, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἦζοντι ἰπικῆδον: ἐς scribe, τί δὲ, ὅτι Κακίαν. Superfuit tamen Neroni, et nominat iterum noster H. 3, 38. *Apud Cæcinam Tuscum epulari multis, præcipuum honore Junium Bleesum, nuntiatur*. LIPS.

Plinius] In libris Historiarum, quos a fine Aufidii Bassi composuit triginta et unum, ipse in Præf. ad Titum: *Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque*

de fide Præfecti, referunt. Sane Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cujus amicitia floruit. Nos consensum auctorum secuti, quæ diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, et interficiendæ matris avidus, non prius differri potuit, quam Burrus necem ejus promitteret, si facinoris coargueretur: “sed cuicumque, nedum parenti, defensionem tribuendam: nec accusatores adesse, sed vocem unius ex inimica domo adferri. Refutare tenebras et vigilatam convivio noctem, omniaque temeritati et inscitæ propiora.”

divimus opere justo, temporum nostrorum historiam orsi a fine Aufidii Bassi. Eodem libros intelligit, 2, 85. *Nec minus mirum ostentum et nostra cognovit ætas, anno Neronis Principis supremo, sicut in rebus ejus exposuimus.* Et 106. *Amnes retro fluere et nostra vidit ætas, Neronis Principis supremis, sicut in rebus ejus retulimus.* Credo autem, scripsisse Aufidium a bellis civilibus ad res Claudii aut paullum infra. Certe vixit ea ætate, et viri optimi (ita appellat) constantiam in lenta morte Seneca describit epist. 30. Citantur bina ejus fragmenta in Suasoria 7. pro Cicerone. LIPS.

Cluvius] Non *Clivius*. Est Cluvius ille Rufus, vir Consularis, qui hujus inferiorisque ætatis historiam scripsit. Plinius ep. 9, 19. *Ita secum aliquando Cluvium locutum, æcis, Virgini, quæ historiæ fides debeat: proinde, si quid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas.* Emenda Plutarchum in Othone, apud quem sub initium male Κλαύδιος; Πόριος; scriptum et verum. Nominat aliquoties noster ut 14, 2. et Sueton. Ner. 21. LIPS. *Clivius* omnes vett. edd. ERN.

Nos consensum] Omnes edd. sequuntur lectionem inductam a Puteolano: *n. c. a. secuturi quæ diversa prodiderint, s. n. i. trademus.* At primum MS. reg. ed. pr. *secuti*, sicque correxerat vir doctus in margine Gryph. Idque hæud dubie verum. Nam jam tradidit, in quibus auctores hactenus consensere. Et apud Livium, nostrum, aliosque in talibus locis perfectum reperitur. Sed *trademus* fecit, ut futurum poneretur. Post omnes scripti (in his Bud.) et ed. pr. *qui diversa pr.* quod recte correctum quæ: nam res dicuntur tradi, non scriptores. Denique aut *tradimus* vel *tradidimus* scripsit Tacitus, aut simul indicat, quid in reliqua historia facturus sit. Sed videtur hic potius loqui de re ea, quam tradiderat, in eaque quid fecerit monere, ut solent scriptores rerum gestarum. Et in

talibus locis sæpe temporum confusio. Sic 14, 64. pro *memoravimus* MS. Guelf. *memorabimus*: male. ERN.

Non prius differri potuit] i. e. adducti, ut eadem matris differret. *Differri* cum accusativo personæ optini scriptores dicunt. V. ad Sueton. Vesp. 23. etc. ERN.

Sed vocem unius ex inimica domo] Hæsito, num scrib. *vocem mimi ex inimica domo.* De Paride enim: et fatalis quidam librariorum in iis vocibus error. LIPS. Præter necessitatem locus tentatur. Et fatum est verbi *minus* et *mimicus*, ut auctoribus obtudantur, ut observat Burm. ad Suet. Tib. 24. quamquam ibi alieno loco. ERN.

Refutare tenebras] Hæret sententia: quam explicari posse puto, si legas, *reputaret tenebras*. LIPS. Veram esse credo Lipsii correctionem. Si de insidiis illa nocte ab Agrippina structis detulisset Paris, rectum esset *refutare*, videturque Tacitus in animo habuisse, quæ Demetrius apud Livium 40, 15. refellendi criminis a fratre impacti caussa, dicit. Nunc nihil tale est, et clarum, Burrum suadere, ne alieno tempore, cum cogitandi et judicandi recte facultas non sit, aliquid gravius in matrem statuatur. *Refutare* et *reputare* confunduntur in libris, ut *refellere* et *repellere*. Mox MSS. Oxon. Guelf. *inscientiæ pro inscitæ*. Similiter ap. Liv. 22, 25. pro *temeritatem* et *inscitam* libri quidam *inscientiam*, quod præferbat J. Fr. Gronovius: quem vide ibi et Drakenb. sæpe sane *inscientia* substituta *inscitia*. ERN. Lamp. e Mir. dabat, *hanc ref. ten.* quod probat Lips. si ita verus vetusque liber. Huertius exponit ita: *tenebras* et *noctem convivio vigilatam* etc. accusationem *refutare*. Id enim temporis delegisse accusatores, ne a sobriis et vigilantibus falsitas agnosceretur. Bip. *refutare* scil. *se ten.* vel *refutaret* (ipse Nero) *ten.* pro *rejecit*, *rejeceret*, ut ap. Cic. pro Rabirio 44. et Quinctil. 10, 6. Cf. Gesner. in thes.

XXI. Sic lenito Principis metu, et luce orta, itur ad Agrippinam, ut nosceret objecta dissolveretque, vel poena lueret. Burrus iis mandatis, Seneca coram,ungebatur: aderant et ex libertis arbitri sermonis. Deinde a Burro, postquam crimina et auctores exposuit, minaciter actum. Agrippina ferociae memor, "Non miror," inquit, "Silanam, numquam edito partu, matrum adfectus ignotos habere. Neque enim perinde a parentibus liberi, quam ab impudica adulteri mutantur. Nec, si Iturius et Calvisius, ades omnibus fortunis, novissimam suscipiendae accusationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidii, aut Caesari conscientia subeunda est. Nam Domitiae inimicitiae gratias agerem, si benevolentia mecum in Neronem meum certaret: nunc, per concubinum Atimetum et histrionem Paridem quasi scenae fabulas componit. Baiarum suarum piscinas extollebat, cum meis consiliis adoptio, et Proconsulare jus et designatio Consulatus et cetera apiscendo Imperio praepararentur. Aut existat, qui cohortes in urbe tentatas, qui provinciarum fidem labefactatam, denique servos vel libertos ad scelus corruptos arguat. Vivere ego, Britannico potiente rerum, poteram? at, si Plautus, aut

Et luce orta] Non bene videtur luce orta conjungi cum praecedentibus. Puto et delendum, luce orta itur ad A. ERN.

Penas lueret] MS. reg. Ed. pr. *pena lueret*, quod non spernam; est enim exquisitius, et in hac forma peccatur non raro a librariis. Läv. 30, 37. *pecunia luere Karthaginenses*: scr. et edd. multi *pecuniam*. Ceteri omnes *penas*. Recepit etiam Broterius. *Nosceret* ante est cognosceret, audiret. *Mox et ante a Burro*, quod delevit Rhen. (e Bud.) non est in ed. pr. alterum ante *Agrippa*. est, ut in cod. FL. et Guelf. ERN. Bud. *penas*.

Neque enim perinde] Primum ed. pr. *proinde*. Deinde sensus est, parentes amorem erga liberos non ita transferunt in alios, liberosque adeo odiosae incipiunt, ut impudicae amorem ab adultero uno ad alium, etiam levi de causa. Verbum *mutari* magis convenit adulteris quam liberis, sed utrisque jungitur: cujus generis plura jam observavimus. Verum *mutare* elegans in re amatoria. Propert. 1, 12, 18. *Si despectus potuit mutare calores, sunt quoque translato gaudia servitio*. V. Gron. Diatr. in Stat. c. 35. p. 224. ubi hunc Taciti locum afferre non neglexit. Mox quod Gruterus ait in omnibus edd. fere esse vitiose *anui* pro *anui*, id falsum est. Vett. edd. omnes, quas inspexi, *anui*. ERN. Sic et Bud.

Quasi scenae fabulas] Eleganter. Livius in oratione Demetrii 40, 15. quam ante laudavi, itidem *nocturnam fabulam* de crimine insidiarum nocturnarum. ERN. Lact. de m. pers. 30. *Componitur scena, qua manifesto facinus tenetur*.

Piscinas excolebat] Codd. Flor. Guelf. Oxon. ed. pr. Puteol. *extollebat*: unde restitui. *Excolebat* ceterae edd. A. Beoroldo, an ab operis, primum mutatum venit in ceteras. *Extollere hortos* habuimus 11, 1. Mox *apiscendo* e MSS. Flor. Agr. pro *adipisc*. cum Ryckio et J. Gron. ERN. Ut 3, 27. 4, 59. 6, 3, 45. Bud. *adipiscendo*.

Aut existat] Sic Rhen. edidit (e Bud.). Superiores *at*: item post Aldus. Rhenanum sequuntur Pich. Lips. etc. Gryphius *ut*, quod laudat et in notulis Ferretus. Sed est vitium haud dubie operarum pro *at*. Utrumque commodum est. Sed *aut* fortius. Servit enim hortationi, praesertim cum irratione, aut minis, aut saltem indignatione. Mox ed. pr. *labefactam*. ERN. Bip. praeservat *at* cum Acid.

Vivere ego Britannico] Lege nota interrogandi, *Vivere c. B. p. r. poteram?* Sequentia scripserim, *Remp. judicatusve obtinuerit*: id est, si Plautus rerum, judiciorumve potiretur. Rodolphus legit *Remp. invasurus*. Lips. Quid de vexatissimo loco mihi videre-

quis alius, Remp. judicaturus obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba, inpatientia caritatis aliquando incauta, sed ea crimina objiciant, quibus, nisi a filio, absolvi non possim." Commotis, qui aderant, ultroque spiritus ejus mitigantibus, "conloquium filii" exposcit: ubi nihil pro innocentia, quasi diffideret; nec beneficiis, quasi exprobraret, disseruit; sed ultionem in delatores et præmia amicis obtinuit.

XXII. Præfectura annonæ Fenio Rufo; cura ludorum, qui a Cæsare parabantur, Arruntio Stellæ; Ægyptus C. Bal-

tur, exposui Observ. 1, 22. GRON. Quæ probare non possum, quia primum cum Lipsio interrogative capit; deinde responderi sumit his ad crimen de luctu super Britannici morte. Nam Tacitus clare dicit c. 17. hoc non obiectum esse. Ergo nec dilutum est defensione. Nec de hoc jam quærebat. Sensus est: quorsum ego deicere imperio filium tentem? quo dejecto, et Plauto, vel alio quo imperante, ne illud quidem boni habitura sum, quod imperante Britannico habuissem, nempe securitatem. Quod est maxime solenne argumentum in defensionibus omnibus. Satis scio, esse apud Lævium locum per similem, quem jam reperire non possum. Jam, quod ad verba attinet, difficultas quaeritur in verbo *judicaturus*; quod varie tentatum est. Lipsii *judicaturæ* non placet, quia potestas judicandi jam est in Remp. *obtinere*. Nec *vindicaturus* Salmasii I. A. R. p. 375. probò, quod placuit etiam Rutgersio Venus. Lect. p. 415. Non credibile est, voluisse punire filium. Nec Agricolæ *invasurus* verum puto. Alienum enim futurum in hoc verbo. Dixisset *adortus*, aut simile quid, in perfecto. *Judicaturus* verum putabo, dum melius quid e libris scriptis proferatur, idque additum verbo *obtinuerit* ἰσχυρικῶς. Si Plautus Remp. obtinuerit, adeoque potestatem judicis exercendi nactus fuerit: quod sequentibus optime convenit. Nisi quis malit prorsus pro glossa deleri, cujus sane speciem habet, quando, ut dixi, judicandi potestas per se intelligitur: idque placuisse video viro docto in margine ed. Gryph. Ceterum ab initio MS. Guelf. ed. pr. pro *potiente* habent *potito*: deinde edd. vett. (et cod. Bud.) ac st. vitiose. Denique MS. Flor. ed. pr. non habent *mater* post a *filio*: estque sane frigidum ibi verbum illud: unde deleui. Demetrius ap. Livium 40, 15. *quid mihi spei esset, nisi patrem judicem haberem?* ERN. Salmasii *vindicaturus* rejicit Dea. Heraldus

in anim. ad Salmas. p. 365. sed is multo magis aberrat, dum legit, *Remp. obtinuerit, judicata res est*. Post poteram cum Lips. Gron. et Bip. interrogandi signum posui.

Quasi diffideret Rodolphus adnotavit, *quasi defenderet*. LIPS. Immo *diffideret*, hoc est, paveret, sollicita esset, laboraret, defensionis egere causam suam putaret. Id enim anceps, et apud malignos venit in suspicionem culpæ. Justinus de Alexandro et Philippo medico 11, 8. *Oculis in vultum legentis intendit. Ut securum conspexit, lætior factus est*. Suet. Oct. 55. *Etiam sparsos de se in curia famosos libellos nec expavit*. GRON. Post beneficiis aut addendum, aut intelligendum de. ERN.

Senio Rufo Fenius illi nomen: atque ita semper infra. Cf. 14, 51. Rarius gens Fenia occurrit. Extat tamen ap. Vaill. in NN. Aug. FENIVS IIIV CALAGVRE. t. 1. p. 25. et I. FENIVS ACHILLEVS ap. Grut. p. 782. alibi *Fenius* apud eundem.

Cura ludorum Arruntio Stellæ Inter dignitates ergo ea res fuit: sic 11, 35. *Sulpicius Rufus ludi procurator*. In lapide prisco Tibure (ap. Grut. p. 489.) CYRAT. MYNERIS. PVBLIC. GLADIATORI. Apud Sueton. Cal. 27. *Curator munerum ac venationum*. LIPS. Add. Guther. Off. D. A. 3, 35. ERN.

Ægyptus C. Balbillo De hoc Seneca Nat. Quæst. 4, 2. *Balbillus virorum optimus, in omni litterarum genere rarissimus, auctor est, cum ipse Præfectus obtineret Ægyptum*, etc. etsi male vulgo, *Babillus*. Corruptum et in Plinio idem nomen l. 19. proæmio. *Galerius a freto Sicilia Alexandriam septima die pervenit, Babillus sexta, ambo Præfecti*: scribe, *Balbillus*. In lapidibus nominatur quidam TI. IVLIVS BALBILIVS. SACERDOS. SOLIS. LIPS.

billo permittuntur. Syria P. Anteio destinata: sed variis mox artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est. At Silana in exsilium acta. Calvisius quoque et Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumptum, validiore apud libidines Principis Paride, quam ut poena adficeretur. Plautus ad praesens silentio transmissus est.

XXIII. Deferuntur dehinc "consensisse Pallas ac Burrus, ut Cornelius Sulla, claritudine generis et adfinitate Claudii," qui per nuptias Antoniae gener erat, "ad Imperium vocaretur." Ejus accusationis auctor exstitit Pætus quidam, exercendis apud ærarium sectionibus famosus, et tum vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quam gravis superbia fuit: quippe, nominatis libertis ejus, quos conscios haberet, respondit: "nihil unquam se domi, nisi nutu aut manu, significasse, vel, si plura demonstranda essent, scripto usum, ne vocem consociaret." Burrus, quamvis reus, inter judices sententiam dixit. Exsiliumque accusatori inrogatum, et tabulae exustae sunt, quibus obliterata ærarii nomina retrahebat.

Syria P. Anteio] Inepte vulgo, *Pantello*: errore duplici. Conjectura nostra certo firmatur e 16, 14. *Simul annum pecuniam a P. Anteio ministrari cognoscit; neque nescium habebat Anteium caritate Agrippinae invisum Neroni.* LIPS. Commodius foret, *Syria P. Anteio destinata, qui variis.* GRON. Malim *sed cum Heinio, sive at: sed v. ad 5, 3.* ERN. Bud. et. Præstat *sed*, non *at*, quod mox sequitur. *Anteius* quondam e Legatis Germanici, 2, 6.

Corn. Sulla] De hoc v. 12, 52.

Cui per nuptias] Sic Rhenanus legi voluit, sed non recepit: unde post etiam in edd. qui mansit, usque ad Lipsium, ni fallor. Qui et cui sæpe in libris confunduntur. Adde supra ad c. 9. ERN. In edit. Rhen. a. 1544. omnino receptum *cui*, et quidem ex ingenio, nam Bud. *qui*.

Apud ærarium sectionibus] Emendis bonis, quas a Præfectis ærarii sub hasta venderentur. Tales enim auctiones sunt *sectiones*; qui emunt bona, *sectores*: de quibus videant tirones dicta in Clave Ciceron. Sic Claudii bona sub edicto Præfectorum venalia apud ærarium pependunt. Suet. Claud. c. 9. Mox *vanitatibus* omnes edd. ante Rhen. Vitiöse. *Vanitas* est falsa dicentis, calumniantis. Sic ap. Cic. Tusc. 3, 1. *Vanitati* opponitur *veritas*. Nisi quis malit de studio captandæ gratiæ accipere, de qua apud eundem Ciceronem

vanitas dicitur. Post a cod. Bud. absfuit *tam*, quod placet Rhenano, ut intelligatur *magis ante quam*. *Tam* omitti ante *quam*, vidimus 3, 8. ERN. Bud. *vanitatis*: bene, unde Rhen. *manifestus* frequenter sic cum genitivo. V. Ind.

Ne vocem consociaret] Idem, quod Cicero dicit *sermonem communicare*. In hoc superbia, non dignari libertos, quibuscum loquere, cum ipse libertus sis. Frustra Marcius *consociaret*. ERN.

Monimenta retrahebat] Diximus obliterata ærarii nomina legendum videri de Pecunia 4, 3. Zonaras de Romano Argypulo 17, 12. *ἵνα γὰρ τῶν ἀπολωλότων ἰσοστάσια κηρύσσεται, πρῶτως ἀπὸ κρατοῦντος ἐγένετο καὶ μικρὸς λογιστὴς, παιδας πατέρων γενηρότα χρεία πραττέμενος, καὶ πυρκαϊᾶς ἀνέκτων κατὰ τῶν ὑπηνίκων, ὥστε καὶ χρόνος ἤδη πολλὸς προεβύσας κατέσβησεν, ἢ τῶς κατέχασεν ὑπὸ σποδῆς.* Ἐνταῦθα πολλοὶ τῶν πατρῶων οἰκιῶν καὶ ἀγρῶν ἀπηλάνοντο, καὶ τὴν πρὶν εὐκλήριον ἐκδιδούμενοι, εἰς πείραν λαμπρὰν συνηλάνοντο. GRON. Rectissime. Nam tabulae, in quibus vetera nomina, sunt illa quidem monumenta ærarii, sed non solæ. Itaque verba latius patent, quam sensus patitur; et *tabulae* jam commemoratæ sunt. *Nomina ærarii obliterata*, sunt veteres ærarii debitores apud Suetonium. Res est ita elara et certa, ut recipere non dubitavimus. Imitatus est Lallemanus. Nam quod J. Gronovius, nimia veneratione

XXIV. Fine anni, statio cohortis, adsidere ludis solita, demovetur, quo major species libertatis esset; utque miles, theatrâli licentiæ non permixtus, incorruptior ageret; et plebes daret experimentum, an, amotis custodibus, modestiam retineret. Urbem Princeps lustravit, e responso Haruspicum, quod Jovis ac Minervæ ædes de cœlo tactæ erant.

A. U. 810. A. C. 57.

XXV. Q. Volusio, P. Scipione coss. otium foris, fœda domi lascivia; qua Nero itinera urbis et lupanaria et diverticula, veste servili in dissimulationem sui compositus, pererrabat, comitantibus, qui raperent venditioni exposita, et obviis vulnera inferrent, adversus ignaros adeo, ut ipse quoque exciperet ictus, et ore præferret. Deinde, ubi "Cæsarem esse, qui

cod. FL. in quo non credit tot litteras frustra scriptas, vult *emolumenta*; id nihil est. *Emolumenta* sunt redditus, vectigalia, de quibus nuspiam sermo, cum de quadruplatoribus agitur. ERN. *Monumenta* cod. Flor. Bud. Reg. Agr. etc. Emendationem Gronovii recipere et Bip.

Statio cohortis] Non repeto, quæ scripsi Epistolic. Quæst. 3, 18. LIPS.

Utque miles] Bud. ut miles.

Urbem pr. lustravit] Eiusdem ritus mentio H. 1, 87. et apud Livium sæpe. Facta lustratio prodigiorum causa, amburbiali sacrificio, h. e. circumducta circa urbem victima expiatoria. V. Duker. ad Liv. 35, 19. qui laudat Salmas. ad Vopisc. Aurel. c. 19. ERN.

Q. Volusio, P. Scipione] Ita mei libri, idque Fasti comprobant. Lapis Neapoli: (ap. Grut. p. 9.) Q. VOLVSI. SATVRN. P. CORNELIO. SCIP. COS. AVGUSTALES. QVI (NERONI.) CLAVDIO. CAESARI. AVGVST. ET. (AGRIPPINAE.) AVGVSTAE. L. O. M. ET. GENIO. COLONIAE. LVDOB. FECERVNT. XIII. XII. K. MART. Nominat et Phlegon in Admirandis c. 27. Q. Volusium, P. Scipionem coss. LIPS. P. Scipione ed. pr. At Puteol. et seqq. usque ad Lipsium *Cepione*, ut est et in Guelf. vitiose. Atque etiam in duabus inscriptionibus ap. Gudium p. 19. et 24. est P. *Cornelius Cepio*. Sed veter. Wesselingius ad Simsoni Chron. p. 1654. ne ea scriptura e corruptela hujus loci nata sit. ERN.

Ad venditionem exposita] An ergo interdiu id factum? Nam noctu non merces sunt expositæ. Immo noctu. Verbum non nimis urgendum est. Tabernæ effractæ sunt, in quibus res vanales. Vid. Sueton. Ner. 26. Cete-

rum *ad abest* a Flor. unde Gron. conjicit *venum*. In ed. pr. est *venditioni*, quod mallet. An in venerabili illo codice tot literæ frustra scriptæ sint? Consentit Guelf. ERN. Bud. *ad venditionem*. Sed præstat lectio ed. pr. absque dubio ex cod. quodam hausta.

Exciperet ictus] Sic MSS. Flor. Guelf. Reg. (Agr. Bud.) Edd. pr. Puteol. Beroald. Alc. ceteræque veteres usque ad Lips. qui cum sequentibus habet *acciperet*, quod propagatum est. J. Gron. adscribit Rhenano. At in prima ejus ed. a. 1533. quam expressere Aldus, Gryphius, est *exciperet*. Unde patet, in posteriores edd. Bas. vitio operarum irrepsisse. Restituit vetus J. Gronovius. ERN.

Et ore præferret] Vera lectio. Beatus Maurusque frustra adlaborant in scriptura codicis Budensis; quem ex hoc aliisque locis scias fuisse non optimæ notæ. Legunt tamen illi, *et ore se Cæsarem præferret*. Inepte. Hoc noster voluit clare, excepisse eum ab ignaris ictus, et læsa facie prætulisse. Plinius 13, 43. de Thapsia: *Nero Cæsar claritatem ei dedit initio imperii, nocturnis grassationibus converberatum faciem illinens sibi cum thure ceraque, et secuto die contra famam cutem sinceram circumferens*. LIPS. Non pugnant inter se Tacitus et Plinius, ut Acidalius putat. Tacitus narrat id, quod fiebat, quodque fit naturaliter: Plinius, quemadmodum id, quod factum erat, colaretur ac dissimularetur. Sed et pleorumque inter existentia mala et inventa remedia temporis aliquid intercedit. GRON. *Et ore præferret* ed. pr. ut cod. Flor. quod recte omnes servant. Lectio cod. Bud. est etiam in Oxon. Guelf. Liber Agr. *perferret*. E lecti-

grassaretur," pernotuit, augebanturque injuriæ adversus viros feminasque insignes, et quidam, permissa semel licentia sub nomine Neronis, inulti propriis cum globis eadem exercebant, in modum captivitatis nox agebatur. Julius Montanus, Senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus forte per tenebras cum Principe, quia vi attentantem acriter repulerat, deinde agnitus oraverat, quasi exprobrasset,

one Oxon. J. Gronovius conjiciebat *ore cicatricem præferret*. Vir doctus in margine Gryphii verba *ore præ* delevit. Ceterum vulgatam lectionem defendit (nisi quod et ipse vult *excipiet*) et copiose illustrat N. Heinsius ad Vellei. 2, 116. ERN. Bud. vitiose, *et fore se Cæs. præf.* unde Rhen. fecit, *et ore se C. p.* Non ergo multum laborat. Ryckius *Cæsarem* e seq. membro huc inlatum putat. Lectionem Flor. recentiores editores certatim sequuntur. De auctoritate codicis Bud. in præfatione dictum.

Deinde, ubi C.] Hæc periodus exitum non habet. Apparet, copulam ubiubi esse delendam. Acidalius primam delet, *augebantur*; ut sit punctum post *insignes*: J. Gron. ultimam, ante in modum. Illud magis placet. ERN. Omnino, ultima deleta, apodosis bene se habet.

Feminasque insignes] Farn. illustres. LIPS. Sic et Agr. ERN.

Et quidam permissa semel licentia] Sic MS. Flor. ed. pr. Pichena, Gron. uterque, Ryckius. Ceteri quidam similis lic. ERN.

Multi propriis] Melius, inulti. LIPS. Sic MS. Flor. Pich. Ryck. ERN.

In modum captivitatis] Divino scribend. in modum capta civitatis. Ea enim facies potius, quam carceris custodiæ. LIPS. Immo *captivitatis* verum: quo verbo utitur noster etiam 11, 23. 16, 16. ubi *captivitas urbium*. Et deberet esse *capta urbis*, non *civitatis*. ERN.

Julius quidem Montanus] Si memoria mihi firma, poeta quidam eo nomine apud Senecam patrem laudatur. LIPS. Locus est controversus. 16. sed diversus ille ab hoc. *Quidem* abest a MS. Bud. et Guelf. a man. pr. quod non omnino displicet. Nam *quidem* addi solet exemplis, quæ superiorum confirmandorum causa adferuntur; quod hic non esse videtur. Quidam editi exhibent *quidam*, sed non e scriptis: melius tamen est vulgato. Ceterum hujus generis nominibus non solet addi, sed obscuris. ERN. Hill.

Rac. 37. defendit *quidem* e loco simili Cic. de Sen. 9. *Cyrus quidem.* Mihi rectius abesse videtur.

Sed qui nondum honorem] Suet. 26. laticlavium vocat: tu scito. Ante et sub hoc ævum mos, ut liberi Senatorum lato clavo induerentur una cum virili toga, curiæque interesset. Ab Augusto institutum, qui *liberis Senatorum, quo celerius Reip. adnuescerent, protinus virili togæ lato clavo inducere, et curiæ interesse permisit.* (Suet. 38.) A quo more Ovidius Trist. 4, 10, 28. *Liberior fratri sumpta, mihiq; toga est: Induiturq; humeris cum lato purpura clavo.* Idem ergo laticlavii: iidem capessendis honoribus destinati. Noster 14, 40. *Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus.* Statius Silv. 3, 124. *Notus adhuc tantum majoris munere clavi.* Alii sunt Tribuni laticlavii, de quibus hæc non capio. Julius ergo Montanus Senatorii quidem loci, sed qui Magistratum adhuc nulum cepisset, et tantum laticlavius. LIPS.

Quia vi attentantem] MS. Flor. Reg. Bud. via temptantem, quod est etiam in-ed. pr. MS. Guelf. qui avia tent. Cod. Agr. *vi attentantem.* Et sic volebant Rhenanus, Danesi. Hoc cam J. Gron. recepinus. Nam consentit vitiosis MSS. lectionibus. Vulgo inde a Puteolano *vim tentantem.* ERN. Bud. *qui avia t.* unde suum Rhen. quem recte editores plurimi secuti.

Deinde agnitus oraverat] Miror hic silere, qui manu exaratorum codicum fuisse compotes. Videtur enim scripsisse Tacitus, deinde et agnitus oraverat. Huc pertinet illud M. Seneca: *Nihil est crudelius, quam sic offendere, ut magis sis offensurus, si satisfecerit.* Gron. Rhen. e Bud. notavit *adagnitum.* Ryck. idem e suo: habet et ed. pr. Ryckius probat correctionem Gronovii. Ap. Tertullianum est *adagnitio*. Mox MS. Flor. (Bud.) ed. pr. *plerosque gladiatores, quod restitui pro gladiatorum;* quamquam hoc quoque recte dicitur. J. Gron. nescit, unde Beroaldus genitivum sumserit: scil. e Puteolano,

mori adactus est. Nero autem, metuentior in posterum, milites sibi et plerosque gladiatores circumdedit, qui rixarum initia modica et quasi privata sinerent; si a læsis validius ageretur, arma inferrent. Ludicram quoque licentiam et fautores histrionum velut in proelia convertit impunitate et præmiis, atque ipse occultus et plerumque coram prospectans; donec, discordi populo, et gravioris motus terrore, non aliud remedium repertum est, quam ut histriones Italia pellerentur, milesque theatro rursum adsideret.

XXVI. Per idem tempus actum in Senatu "de fraudibus libertorum," efflagitatumque "ut adversus male meritos revocandæ libertatis jus patronis daretur." Nec deerant, qui censerent. Sed Consules, relationem incipere non ausi ignaro Principe, perscribere tamen consensum Senatus: "ille au-

quem in his libris secutus est. Tacitus non semper *plerique* cum genitivo dixit. Post frustra Muretus (e conjectura) *secerent*. Nero secebat certamina; milites resisti sinebant modice. Sed *inferrent* a Puteol. Beroald. Alc. editum, a Pichena (e Ven.) restitutum est, cum Rhenanus cum sequacibus, Aldo, Gryphio, Lipsio *inferrebat* edidisset, quod est in Gueff. Credo, in MS. Rhenani fuisse *inserebant*. Nam sic est in ed. pr. quod elegantius videri potest, quam ut sit vitium librariorum aut operarum. Ita sensus foret: non uno impetu adoriebantur resistentes Neroni, sed paullatim se immiscebant certamini. Neque necessarium est, conjunctivum esse, quem puto correctioni Puteolani deberi. Sed huic rei obest si. Nam cum in hac lectione et sententia esse debet, ut opinor. ERN. Bud. clare habet *inferrebat*. Contra *inserebant* cod. Agr. quod placet Heinsio, qui confert 5, 4. H. 1, 23. 2, 61. Vit. Agr. 10. de Orat. 10.

Fautores histrionum] Legit *favores* Acidalius. Immo eleganter Tacitus idem verbum duabus rebus diversa significatione attribuit. Quo in genere frequentissimus Ovidius, neque infrequens noster. *Licentia ludicra in prætia converti* recte dicitur: paullo audacius, nec minus recte *fautores histrionum*: ut *versus in furorem, versus in penitentiam*: in *misericordiam naufragi* vsi Justino, nostro *diuturnitate in superbiam mutans*. Quinetiam (de eodem, alio modo, ut in formulis erat) verbis in istis, *licentiam ludicram et fautores histrionum* potest intelligi figura, quam *τὸ διὰ τοῦ* vocant: ut apud Justinum 2, 2. *Lanae usus ac vestium*, quod est, vestium et lanae usus, *laboribus et bellis*, pro

laboribus belli. Sic *licentiam ludicram et fautores histrionum* est *licentiam ludicram* fautorum histrionalium. GRON. Cf. 1, 77. et mox c. 28. Histriones sunt pantomimi de q. 14, 21.

Et gravioris motus terrore] Rhen. (e Bud.) ex *gravioris* motus terrore edidit, cum sequacibus. Sic Gueff. Putavit *discordi populo* esse dativum: quod si esset, mallet *terrori*. Mox Groslotius volebat *milesve*: cur enim milites theatro assidere, si histriones Italia pulsi? Verum videtur. ERN.

Revocandæ libertatis jus] Non ergo ratum Claudii iudicium, qui *ingratos, et de quibus patroni quererentur, revocavit in servitutem*: Sueton. 25. In quo Claudius exemplum Atheniensium secutus videri potest, apud quos *convictus a patrono libertus ingratus jure libertatis exiit*, ait Valerius 2, 6, 6. et Plutarch. in Solone. Judicavit ergo quidem ita Claudius, sed in legibus et more Romano aliud fuit, uti audiemus. LIPS. Sic mihi quoque placere ostendi ad Sueton. l. c. *Patronis* abest MS. reg. et ed. pr. ERN. De Claudii constitutione v. l. 5. D. de jure patron. Apud Plut. l. c. ne γὰρ quidem, sed v. Petiti LL. Att. p. 181. de act. ἀποσταίου.

Relationem incipere non ausi] Némpe intelligendum, ea, de quibus dictum, prolata per egressionem relationis, et a Coss. postulatum, ut de ea re referrent ad Senatum: quod illi facere dubitarent. *Relationem incipere* est etiam 5, 4. V. in pr. GRON. Obs. 1, 22. nos ad Suet. Cæs. c. 20. ERN.

Perscribere tamen consensum Senatus: ille auctor] Puto leg. interpungendumque, *perscribere tamen consensum*

ctor constitutionis fieret, ut inter paucos, ei sententiæ adversos:" quibusdam, coalitam libertate inreverentiam eo prorupisse, frementibus, "vi ne, an æquo cum patronis jure agerent, sententiam eorum consultarent, ac verberibus manus ultro

Senatus illi, an auctor constitutionis fieret, ut inter paucos et sententiæ diversos. Firmant illa Taciti 14, 19. *At Consules perficere Senatus decretum non auri, de consensu scripsere Cæsari.* Lips. Favent MSS. Flor. Bud. Guelf. edd. pr. Put. et reliquæ vet. omnes, quæ habent *ille an.* An casu omissum puto, quod non habent Pich. Lips. et seqq. At cod. Agr. plane illi, *an a. c. f.* unde recepit Ryckius, quem sequimur. Nam id saltem est in scripto: *ille auctor* clare est vitium operarum, posteris propagatum editoribus. Broterius e MS. reg. dedit, *ille jam auctor.* Mox credo vere Freinshemium corrigere *ei sententiæ*, quod placebat etiam Ryckio. Nam, si capias et cum J. Fr. Gronovio Obs. 1, 22. p. 177. pro etiam, ut 1, 4. *ægro et corpore*, tamen friget, ut opinor. Nam haberet vim augendi, quæ huic loco non convenit. An enim mirum est, sententiæ per egressionem relationis dictæ adversari quosdam? Minimum in tali re est sententiæ, tali modo dictæ. Ceterum, nullo modo potuerunt Coss. postulare, quod videtur Gronovio L. c. ut, quod pro sententiæ dictum erat a Senatoribus, relationem egressis, ratum habeat, et constitutionem esse sineret sine relatione. Nullæ tum constitutiones factæ sine relatione: ergo quærent, an sententiæ illa placeat, velitque relationem fieri. Cf. 15, 22. ERN. Bud. male in *consensum Sen.* Bip. jure extrudunt *an*, rejectum jam ab aliis, ex sequenti *auctor* huc irrepsit. Sensus sic planus. Similis fere locus 14, 49. Totum hunc locum quomodo refingere labore Jac. Gothofredus, v. ad Cod. Theod. 2, 22. de hæred. petit.

Coalitam libertate] i. e. confirmatam et auctam, ut 14, 1. *coalita vetustate imperii audacia.* Adde Hist. 4, 55. sumta metaphora ab arboribus et plantis, quæ *coalescere* dicuntur, cum radicibus adhæserunt terræ: nec convelli possunt. ERN.

Vi an æquo cum patronis] Occisus locus, ita vivam et sentiam ego. Ecce tamen vespillones aliquot (non enim medicos) ad hoc funus. Est qui legat, *Vi an æquo cum patronis jure agerent, sententiam eorum confutarent, ac verberibus ultro manus intenderent, implere*

vel pœnam suam dissuadentes. Alius, *ut ne æquo cum p. i. a. s. e. conculcarent: ac v. v. m. intenderent, implerentoe p. s. d.* Parcite boni viri; non vos, non ego restituemus sine libris: a quibus nihil hic juvor. Ludibria tamen mea hæc: *ut jam nec æquo cum patronis jure agerent. Sententiæ eorum consultari, an verberibus manus ultro intenderent, impune vel pœnam suctam dissuadentes.* Ad manuum intentionem facit aliquid locus e 3, 36. *Libertique etiam ac servi, patrono vel domino, cum voces, cum manus intendant, ultro metuebantur.* Lips. Ego hæc sic lego: *vine an æquo cum patronis jure agerent? sententiæ coram confutarent, an verberibus manus ultro intenderent? impellere pœnam suam dissuadentes: h. e.* parum abesse, quin dubium facerent, vine cum patronis agere, an æquo jure, ut pares cum paribus, velint: parum abesse, quin irrumperent in curiam, non modo, ut sententiæ contra se dictam arguant, sed etiam ut manus intendent sententiæ auctoribus: denique quid aliud agere adversantes, quam ut atressant pœnam suam, et in se ruinam trahant. Vid. Obs. 1, 22. p. 178. GRON. De corrupto misere, et tam varie tentato loco vix attinet dicere. Illud video, ab initio ut necessarium esse, propter verba, *irreverentiam eo prorupisse.* Deinde, non potuisse timere, ne in curiam irrumperent liberti etc. nam cum hæc per egressionem relationis dicerentur, non potuere illi scire: adeoque hoc valde improbabili diceretur. Sed facilius hic est, alius sententiæ refellere, quam ipsum quid certi proferre. Vir doctus in exemplo Gryph. sic correxerat: *ut nec æquo c. p. i. a. sed jam coram insultarent, ac verberibus manus ultro intenderent, impune vel pœna sua gaudentes.* Broterius sequitur correctionem Huetii, *ut æquo i. i. e. ut jam se æquarent patronis, et cum iis jure agerent. Insultarent, et impune arbitror verum esse, et de contentu pœnæ a dominis timende sermonem esse in extremo, ratio subjecta plane docet.* ERN. Quæ leguntur in textu, ea sunt, quæ Pichena e cod. Flor. representat. Bud. plane sic, nisi quod habeat *vi an æquo omisso ne, a 2. m.*

intenderent, impulere vel poenam suam dissuadentes. Quid enim aliud læso patrono concessum, quam ut vicesimum ultra lapidem in oram Campaniæ libertum releget? Ceteras actiones promiscuas et pares esse. Tribuendum aliquod telum, quod sperni nequeat. Nec grave manumissis, per idem obsequium retinendi libertatem, per quod adsecuti sint. At criminum manifestos merito ad servitutem retrahi, ut metu coerceantur, quos beneficia non mutavissent."

adjecto, quod nihil ad rem. In ed. Ven. apud Juntas pro *ui* est *ut*. Restituendi locum desperatum spes nulla. Conjecturas variorum dant Bip. suamque addunt, quæ sic habet: *eo pr. fr. ut vine an æquo c. p. i. ag. s. coram cons. ac v. m. u. int. impuniti (vel mulctam) v. p. diss.* Addo Hill. Rac. 12. *ut ne æquo quidem c. p. i. ag. ac s. eorum cons. sed v. m. ultro int. inhibere vel p. s. diss.*

Læso patrono concessum] Quando id, aut qua lege patrono concessum, quaerimus. Suspicio esse ab Augusto, qui, ut Dio ait, 55, 13. constituit τὰ δικαιώματα οἷς ἄλλοι πρὸς τοὺς ἐλευθερούμενους, καὶ αὐτοὶ οἱ δεσπόται σφῶν γινόμενοι χρήσαντο: id est, *jura, quibus erga libertos eum alii, tum ipsi patroni uterentur*. Et relegatio quidem est ab exemplis ævi prisci. Ut enim patres olim filios rus relegabant poenæ et molestiæ causa, (uti Roscius Amerinus, ut Torquatus a patribus relegati leguntur) sic patronis relegandi libertos jus nunc tribuit sive quis alius, sive Augustus. Sed in numero num qua ratio? et cur non ultra XX lapidem? Nihil reperio. Præfectus quidem urbi intra centesimum lapidem cognoscebat; ultra, Præfectus Prætorio; ut notat Ulpianus in fragm. Pithæanis tit. de plagiaris et l. 1. De off. Præf. urbis, l. 9. De off. Procons. Eoque exemplo Severus Imp. Prætorianos milites ultra centesimum lapidem abesse ab urbe jussit, apud Herodianum 2, 43. Et Prosper Aquit. de Symmacho; quem, cum aram Victoriæ restitui postulasset, *iratus Princeps statim a suis aspectibus pulsum in centesimo lapide, rheda non strata impositum, ea die manere præcepit*. Dio tamen 52, 21. ubi de Præfecto urbis, jurisdictionem ejus angustius terminat, ἕξ τῆς πόλεως μέχρι παντήνοτα καὶ ἑξακοσίων σταδίων: ea essent millaria circiter 57. nisi in Dione rescribendum sit, *ἑξακοσίων*, quod puto. Sane ad Præf. urbis pertinuisse, audire patrones querentes de libertis, ex Ulpiano clarum l. 1. De off. Præf. urbis. Sed Tacitus

patrono ipsi hanc relegationem, ut apparet, tribuit: nec tamen videtur usurpari potuisse, sine auctoritate majori. LIPS. Locum Dionis ex ipso Dione emendari potuisse, Reimarus docet.

In oram Campaniæ] *Oram Campaniæ* novi ex H. 3, 60. *Jam Miscenensem classem et pulcherrimam Campaniæ oram descivisse. Moram autem Campaniæ*, ut corrigat Petitus (in Leg. Att. p. 183.) Latine quid hic sit, ignoro. *Centesimum ultra lapidem* scribendum, vicisse mihi videntur Læsius et Camillus Peregrinus in opere docto de Capua diss. 1, 6. Mirum tamen, *in oram Campaniæ* libertos relegari. Sed sciendum, neminem relegatum proprie in Campaniam; nedum omnes, et nusquam alio. Relegatio fiebat ultra centesimum. At locum ultra centesimum quilibet sibi legebat ipse, qui solum vertebat. Ex his igitur aliquos, præcipue lautiores, Campaniam prætulisse, atque huic invidiæ occasionem dedisse, satis est verisimile. In exemplo est Etruscus apud Statium Silv. 3, 162. *molles Campani litoris oras, Et Diomedæas concedere jussus in arces*. Itaque isthæc ἐπεξηγησις ita explicanda est: *centesimum ultra lapidem*, puta *in oram Campaniæ*: verbi gratia *in oram Campaniæ*: quæ pena quanta sit, ex eo noscas licet, quod profugi delicati in Campania subsidere possunt, et subderunt quidam: nam et ora Campaniæ ultra centesimum est. GRON. Sic etiam Gothofred. ad Cod. Theod. l. 2. t. 22. de lib. ademptione t. 1. p. 217. ed. Lips. ERN. Conf. et Ryck.

At criminum] Sic cod. Fl. Guelf. ed. pr. Pichena et seqq. *Ac Puteol.* cum ceteris ad Pich. quod ab h. l. alienum esse, facile intelligitur. Mox *mutavissent* ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. Puteol. autem cum Beroald. Alc. et MS. Guelf. *commutavissent*. Parum refert. Sed utrumque vitiosum et sine sensu esse puto. An Tacitus scripsit *quos beneficia non continuissent*, aut simile quid; ut sit imitatio sententiæ Ciceroni.

XXVII. Disserebatur contra: "Paucorum culpam ipsi exitiosam esse debere: nihil universorum juri derogandum: quippe late fustum id corpus. Hinc plerumque tribus, decurias, ministeria Magistratibus et Sacerdotibus, cohortes etiam in urbe conscriptas. Et plurimis Equitum, plerisque Senatoribus, non aliunde originem trahi. Si separarentur libertini; manifestam fore penuriam ingenuorum. Non frustra majores, cum dignitatem ordinum dividerent, libertatem in communi posuisse. Quin et manumittendi duas species institutas, ut relinqueretur poenitentiae aut novo beneficio

anæ: ut quos honestas in officio continere non posset, metus coerceret. Nisi malis non deleri, natum e com. ERN.

Decurias] Judicium decurias intelligit, an potius scribarum? Puto, scribarum. Qui ordo late fustus Romæ, et non inhonestus. Liberti autem ordinem cum pretio certo emebant, uti e Cicerone haurias in Verrem 3, 79. *Ad eos me scribas revoca: noli hos colligere, qui multis corrogatis de nepotum donis ac scenicorum corollaris, cum decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinem civitatis se venisse dicunt.* Et p. p. de iisdem: *Mirabimur, turpes aliquos esse in eo ordine, quo cuius pretio licet pervenire?* Scribæ ii, divisi per decurias. Sueton. in Claudio 1. *Corpus ejus per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obviis scribarum decuriis, ad urbem devectum.* Reperies quos sparsim Quæstorios scribas, Ædilitios, Prætorios, item scribas ærarii Prætorii, etc. LIPS. Non erat dubitandum, sed pro certo ponendum, intelligi decurias scribarum atque etiam viatorum, præconum, lictorum etc. Nam ii quoque in decurias descripti. v. nos ad Suet. Aug. 57. ubi itidem decuriæ hoc sensu occurrunt. Nam, quod ministeria magistratuum separatim memorantur: etiam scribæ sunt ministri magistratuum. Sed tamen scribarum decuriæ in primis honestæ. Unde decuriam emere de scriba ap. Cicer. l. c. ERN.

Ministeria Magistratibus] Lictores, viatores, præcones, calatores, præcias. LIPS.

Cohortes etiam in urbe] Cohortes vigilum, quæ scriptæ primo ex milite libertino. Strabo 5. p. 235. Dio 55, 26. LIPS.

Si separantur] Sic inde a Rhenano editur. Priores, a Puteolano, separantur: quod nescio cur a Rhenano repudiatum sit, cum non minus h. l. re-

ctum sit. Cod. Reg. Ed. pr. *separantur: videntur dare voluisse separantur.* Quare cum et codd. Fl. Guelf. *separantur* habeant, restitui. ERN. Perinde est. Rhen. Budensem erat secutus.

Manumittendi duas species] Libertas duplex, justa, non justa. Justa, quæ vindicta, censu, testamento data; non justa, quæ inter amicos, in convivio, per epistolam. Seneca de vita beata c. 24. *Homini-bus prodesse natura jubet, servi libertine sint; ingenui an libertini; justa libertatis an inter amicos date.* Recteque libri veteres aliquot in Suetonii Aug. 40. *Servos non contentus multis difficultatibus a libertate, multoque pluribus a libertate justa, removisse.* Justa illa qui manumissi, plane pleneque liberi; qui altera, vincolo adhuc quodam, ut Tacitus ait, attingebantur servitutis. Imo retrahi poterant in servitutem. Fragmentum quoddam JC. veteris a Puteano. *Hi, qui domini voluntate in libertate erant, manebant servi: et manumissores audebant in servitute denuo eos per vim ducere. Intervenibat Prætor, et non permittebat manumissum servire: et addit post, Sed nunc habent propriam libertatem, qui inter amicos manumittuntur, et sunt Latini Juniani.* Scite ergo ob hunc iteratæ (hæ sunt iterationes, quarum mentio, Justin. Novell. 78.) servitutis metum Messenio servus apud Plautum, qui inter amicos manumissus subicit Men. 5, 9, 88. *Sed meliore est opus auspicio, liber perpetuo ut siem.* LIPS. De retractione in servitutem mox quaeretur. ERN.

Poenitentia, aut novo beneficio] Poenitentia, ut retraheres in servitutem: beneficio, ut vindicta liberares. Ita apud Plinium epist. 7, 16. *Facile deflectet ad te, si voles vindicta liberare, quos proxime inter amicos manumissisti.* LIPS. Non ademptior magno Læpsio, nec illo fragmento Puteano,

locus: quos vindicta patronus non liberaverit, velut vinculo servitutis adtineri. Dispiceret quisque merita, tardeque concederet, quod datum non adimeretur." Hæc sententia valuit. Scripsitque Cæsar Senatui, "privatim expenderent caussam libertorum, quotiens a patronis arguerentur: in commune nihil derogarent." Nec multo post ereptus amitæ libertus Paris,

quod ante ab ipso prolatum est, mihi persuaderi patior, ut tum patronis jus fuisse credam, libertatem, etiam non justam, adimendi. Libertorum coercitio tempore Augusti facta ap. Præfectum Urb. ex lege Ælia Sentia, ut patet e fragmento ejus ap. Ulpian. l. 30. ff. qui et a quibus manumiss. Genera ponarum traduntur in tit. ff. de Præf. Urb. in primis § 10. Sed in his nulla libertatis ademptio. Atque hæc ratio mansit, donec Claudius coepit revocare ingratos in servitutem, sed decretis, non lege, ut ante dictum. Nam, si lex fuisset, frustra jam demum ea peteretur. Atque etiam alii Imperatores post subinde duriora in libertos decrevere: nulla lege de libertatis amissione sancitum ante Commodi tempora. Is initium fecit statuendi, quæ ad libertatis amissionem vim facerent, l. 6. ff. § 1. de agnosc. et alend. liberis: *primum eos in potestatem patronorum redigi et ministerium dominis præbere cogi: sin autem nec hoc modo admoneantur, vel a Præside emtori addicentur et pretium patronis addicetur.* Quæ contra disputat Cujacius Obs. 10, 33. refellit Gothofr. ad Cod. Theod. l. c. qui et alia loca legum affert, e quibus patet, post Commodi tempora libertatis ademptionem valuisse. Maxime perspicuus est locus, Pauli l. 10. ff. de manum. testam. § 1. laudatus Scævlingio in Jurispr. Ante-Just. p. 573. ed. Lips. *cum hodie placeat, libertatem adimere posse.* Atqui is vixit sub Severo et Caracalla. Si ergo Commodus *primum* sanxit in potestatem patronorum redigi vendique libertos ingratos, et sui temporis id jus demum fuisse testatur Paulus, non potest jam Neronis tempore libertatis ademptio jure inducta fuisse. Quæ igitur est ista *penitentia*? Nempe, quæ opponitur *novo beneficio*. Qui libertatem non justam dat, spem tamen dat plenæ, sibi que locum relinquit novi beneficii tribuendi: itaque libertus patrono manet quodammodo obnoxius; et, ut post ait Tacitus, vinculo servitutis attingitur, nempe ob cupiditatem justæ libertatis. Penitentia est, non dare unquam justam

libertatem, cujus spem feceris; quod fit, si prioris beneficii poenitet. ERN.

Quos vindicta patronus non liberaverit] Cur *vindictæ* tantum mentionem facit? Nempe, quia primo manumissionis per testamentum nulla hic ratio habenda erat; quod, qui sic manumissi sunt, post mortem patroni demum liberi fiunt, erga eum adeo ingrati esse non possunt: deinde manumissio per census rarissime contingeat, cum census raro ageretur. Nam propterea census omissem esse, quod, ut ap. Ciceronem Crassus ait de Or. 1, 40. *ex jure civili potest esse contentio, cum quaeritur, is, qui domini voluntate census sit, continuone, an ubi lustrum conditum, liber sit?* non puto. Per calumniam id quaeri potuisse, credo: juris recepti id fuisse, ut revocari voluntas domini posset, cum jam census esset servus, sed nondum lustrum conditum, nego. ERN. L. un. C. de Latin. lib. toll. *Persona, in quam simul et libertas et servitus concurrunt.* Qui proinde et servis et liberis accenseri poterant, eorum sortem Justin. *mediam* nominat. Cannege. de mut. Rom. nom. sub Princ. rat. p. 36.

In commune nihil derogent] Muretus (et Acid.) *derogarent*; recte, nam ante dixerat, *expenderent*; pendetque utrumque a *scripsit*. In hoc genere sæpe peccatum. V. ante not. 4. Receptit et Broterius. ERN. Codd. in his Bud. *derogent*. Bene Pichena. In his Tacitus non adeo religiosus.

Ereptus amitæ libertus] Zamiam ergo aliquando in nos molitus Ulpianus, cum scripsit l. 3. De condic. cav. data: *Neratus etiam libro Membranarum refert, Paridem Pantomimum a Domitia Neronis filia, decem, quæ ei pro libertate dederat, repetisse per judicem:* filiamque eam Neroni fecit, quæ est amitæ, magna sua librarie culpa. Sed librarium id peccasse, clementius est, scribendumque, *Neronis amitæ*, aut potius, *Neronis consilio*, quod firmat Tacitus, qui Neronis jussu patratum id ingenuitatis judicium ait. LIPS. Brot. pro *amitæ* scribendum conjicit *Domitiæ*.

quasi jure civili; non sine infamia Principis, cujus jussu perpetratum ingenuitatis judicium erat.

XXVIII. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Vibullium Prætozem et plebei Tribunalium Antistium ortum certamen, quod inmodestos fautores histriionum, et a Prætoze in vincula ductos, Tribunus "omitti" jussisset. Comprobavere Patres, incusata "Antistii licentia:" simul prohibiti Tribuni, "jus Prætorum et Consulum præripere, aut vocare ex Italia, cum quibus lege agi posset." Addidit L. Piso, designatus Consul, "ne quid intra domum pro potestate animadvertent: neve multam ab iis dictam Quæstorez ærarii in publicas tabulas ante quatuor menses referrent: medio temporis contra dicere liceret; deque eo Consules statuerent." Cohibita arctius et Ædilium potestas, statutumque, "quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel poenæ inrogarent." Eo Helvidius Priscus, Tribunus plebis, adversus Obultronium Sabinum, ærarii Quæstorem, contentiones proprias exercuit, "tamquam jus hastæ adversus inopes inelemerenter augeret." Dein Princeps curam tabularum publicarum a Quæstoribus ad Præfectos transtulit.

XXIX. Varie habita ac sæpe inmutata ejus rei forma: nam Augustus permisit Senatui, deligere Præfectos: dein, ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero Prætorum, qui præessent: neque id diu mansit, quia sors deerabat ad parum idoneos. Tunc Claudius Quæstorez rursum inposuit, iisque, ne metu offensionum segnius consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur

Vibullium] Vett. edd. omnes *Bibullum*: sed idem nomen est. Mox et a *Prætoze* omnes edd. Sed *rd et* super vacuum, quod et a MS. ap. Broterium abest. EBN.

Comprobavere Patres] Int. Prætoris factum, non Tribuni, ut Muretus voluit, corrigens propter ea non probavere, quod placet Broterio. EBN. Item Ursino. Acid. volebat *composuere*, quod non plane displicet Lallem. Verum, puncto ante *comprobavere* posito, nil mutandum.

Prohibiti Tribuni] Non mirum. Quippe qui nec Romæ vocationem habuerint, auctore Varrone: cujus verba in Agellii Noct. 13, 12. in Italia multo minus, quippe cum potestas eorum urbis dumtaxat finibus terminaretur. Vide Dionys. 8, 87. LIPS.

Quæstorez ærarii] Redundat *ærarii*: sed tum sic mos loqui. Sic 1, 75. habuimus *Prætozes ærarios*: nempe, ut non omnes Prætozes ærarii curam ha-

bent, nec omni tempore habuerunt, ita nec Quæstorez. Itaque discriminis causa sic dicti. EBN.

Medio temporis] Sic cod. Bud. alii *tempore*. Cf. Index.

Eo Helvidius] Sic libri omnes. J. Fr. Gron. et volebat. Recte. Mox *Obultronium* MSS. Flor. Bud. Guelf. *Oblutr*. At edd. vett. omnes ante Rhen. *Obultronius*. Jac. Gron. putat verum esse *Autronius*. EBN.

Varie habita, ac sæpe inmutata] Quam varietatem breviter exposui, cum temporum luce, in Excurs. B. Illinc ad variam Taciti, plures locos pete. LIPS.

Honores permisit] Sic omnes edd. vett. E cod. Fl. Pichena notat *promisit*, quod tacite recepit J. F. Gron. itemque Ryckius et J. Gron. estque et in Guelf. Ego *permisit* melius puto. Voluit enim dicere, dedit, mandavit, pro quo est *permisit*. EBN. Bud. quoque a l. m. habebat *promisit*.

ætatis eum primum magistratum capessentibus. Igitur Nero Prætura perfunctos et experientia probatos delegit.

XXX. Damnatus iisdem Consulibus Vipsanij Lænas, "ob Sardiniam provinciam avare habitam." Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, "quod Præfectus remigum, qui Ravennæ haberentur, velut infimam nationum, Italiam luxuria sævitiaque adflctavisset," veneno damnationem antevertit. C. Amminius Rebius, ex primoribus peritia legum et pecuniæ magnitudinæ, cruciatus ægre senectæ, misso per venas sanguine, effugit: haud creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregia fama concessit; cui tres et nonaginta anni spatium vivendi, præcipuæque opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malitia fuit.

A. U. 811. A. C. 58.

XXXI. Nerone secundum, L. Pisone Consulibus, pauca memoria digna evenere; nisi cui libeat, laudandis fundamentis et trabibus, quis molem amphitheatri apud Campum Mar-

Igitur Nero Prætura perfunctos] Omnes libri *præfectura*; quod vitiosum esse, omnes agnovere scribendumque *Prætura*: primum recepit Pichena. Suet. Claud. 24. *Prætura functos* vocat: ubi v. Torr. ERN.

Antevertit] Bud. *anteitit*. Sic et Flor. teste Pichena.

Aminius Rebius] Libri vett. C. *Aminius*: nescio an *Caninius Rebilus*? Certe (et doleo) ignotus mihi, quicumque hic laudatus Jurisconsultus. LIPS. Ed. pr. *Cominius Robius*, quod favet conjecturæ Lipsii. ERN. Bud. *Aminius Rebius*. Agr. C. *Annaeus Rebius*. Si *Rebilus* legendum, erit *Caniniæ* gentis, ut ap. Lív. 42, 28. Cf. Sen. de Benef. 2, 27. ubi *Rebilus* dives et infamis occurrit.

L. Volusius] De hujus senio Plinius 7, 49. Nuper L. *Volusius Saturninus* omnium, quos in Consulatu sententiam rogaverat, *superstes* fuit. Præfectum eum urbi fuisse colligas ex altero Plinii loco ib. 12. Nuper L. *Volusio Saturnino* in Præfectura urbis extincto, notum, e *Cornelia Scipionum gentis*, *Volusium* (intelligit Plin. Q. Volusium, qui Cos. a. 809.) *Saturninum*, qui fuit Consul, genitum post 62. annum. Et de divitiis ejus Tacitus 14, 56. Et, quantum *Volusio* longa parcimonia quæsitum, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Sed et tota Volusiorum domus dives. Tacitus 3, 30.

Volusio vetus familia, neque tamen Præturam egressa: ipse Consulatum intulit... opumque, quis domus illa immensum viguit, primus accumulatur. LIPS. Mox Lipsius malebat *amicitia* pro *malitia*. Alias sane noster loquitur sic, plurimumque Imp. *amicitia* floruisse homines dicit. Vellem viri docti, qui contra Lipsium disputarunt, unum locum attulissent, quo probassent, *offensam malitiam* Latine dici, et hoc sensu, quem hic locus desiderat. Si vera est lectio vulgata, intelligenda est sic: inoffensis tot Principibus, qui tanta malitia essent, ut a viro bono facile offenderentur. ERN. De Volusio adde Colum. 1, 7. Lipsii *amicitia* probat Lallem.

Molem amphitheatri] Quod totum e ligno struxit. Sueton. c. 12. Vide librum nostrum, si placet, de Amphitheatro. LIPS. *Extruxerat* cod. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. Edd. pr. Rhen. et seqq. At Puteol. cum sequacibus, h. e. Rivio, Beroaldo et Alc. *extruxerat*: quod erat in Put. vitium operarum. *Adstruxerat*, quod est in ed. J. F. Gron. servavitque Ryckius, simile vitium puto, cum J. Gronovio. Sed videtur etiam corrigendum *extruxerit*. Alias quidem sic noster, eaque est legitima ratio: supra c. 20. *Nos quæ diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus:* et sic alibi. Mox ed. pr. post *res illustres* addit scribendas.

tis Cæsar extruxerat, volumina implere: cum ex dignitate Populi Romani repertum sit res inlustres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare. Ceterum coloniae, Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatae sunt: plebeique congiarium quadringeni nummi viritim dati, et sestertium quadringentis ærario inlatum est, ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque quintae et vicesimae venalium mancipiorum remissum, specie magis, quam vi; quia, cum venditor pendere juberetur, in partem pretii emptoribus accrescebat. Edixit Cæsar, "ne quis Magistratus aut Procurator, qui provinciam obtineret, spectaculum gladiatorum aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet." Nam ante non minus tali

ERN. De amphitheatro v. Plin. 16, 40.

Diurnis urbis actis] Cf. de his 16, 22.

Quadringeni nummi] Illiberalis liberalitas. Corrigo, *quadringeni*: et do auctorem Suet. 10. *Divisit populo viritim quadringenis nummis, Senatorum nobilissimo cuique* etc. LIPS. Altera summa decem Philippos vel ducatos, altera unum facit. GRON. Sic cod. Fl. Guelf. edd. pr. Puteol. et seqq. omnes, nisi quod fere *quadringeni* exhibent, ex quo male factum *quadringeni*, quod est in Lips. Etiam ap. Suet. Ner. 10. in eadem re sic variatur, ut *quadringeni* sit in scr. pro *quadringenis*. V. Oudend. ERN. Bud. *quadringenti*.

Sestertium quadringentis] Alcinius subintelligi vult *centena millia*. Quadringentis centena millia nummum, summa quadringentis sestertio eadem est. Et tamen quum dicitur, *quadringentis sestertium*, non intelliguntur *centena millia*, sed tantummodo *centenum*. Nam in omnibus, quæ per adverbium sic enuntiantur, a *decies* usque in infinitum aletur intelligiturque *centenum*. Vocabulum autem *sestertium* significat pondus mille nummorum; quot scilicet nummi sestertii in argentum sestertium vel libram argenti sestertiam, hoc est, duas et selibram, imputabantur. Igitur *quadringentis sestertium*, et *quadringentis centena sestertia*, et *quadringentis centena millia nummum sestertium*, idem. Errat non minus Alcinius, cum *decies æris* dici breviter pro decem millibus æris probat ex loco Livii, in quo cum scribitur, qui supra CCC millia usque ad decies æris, ex proximo subaudiendum, quod deest, nemo non videt. Vide Pecuniam Vet. 2, 5. GRON.

Vectigal quoque quintae et vicesimae] Ampla Populi Rom. vectigalia: nullum,

censeo, amplius eo, quod e servis, libertisque. Rem eam paullo uberius a capite mihi tractanti, aut gratia aut venia esto. Antiquissimum vectigal vicesimae reperio, quæ ad libertos. Institutum a. u. 397. C. Marcio, Cn. Manlio coss. Livius 7, 16. Ab altero Consule (Cn. Manlio) nihil memorabile gestum, nisi quod legem novo exemplo ad Sutrium in castris tributum, de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit. Patres, quia ea lege haud parvum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt. Ea vicesima semper exhibe exercita, ad tempora Principum inferiorum. Itaque non infrequens memoria in libris. Ab hac aurum vicesimarium derivo, quod in sanctiore ærario: de quo Livius 27, 10. *Consulibus aurum vicesimarium, quod in sanctiore ærario ad ultimos casus servaretur, promi placuit*. Plura ad hoc vectigal, in Excursu C. et quæ ad Tacitum faciunt, vide. LIPS. Ubi etiam vide a nobis notata. Ceterum remissum est hoc vectigal in gratiam civium Rom. qui fere emtores: venditores externi: ut bene monet Fichena. ERN.

Qui provinciam] Sic correxit Rhen. ex ingenio. Ante erat in *provincias*, vitiose, ut in Guelf. ERN. In Bud. erat a l. m. in *provincia*, omisso qui. Sic et Puteol.

Tali largitione] Int. ludis edendis, in quibus pecuniae profusio et largitio; quia sumtus fit in gratiam populi. Hanc ipsam largitionem vocat mox *ambitum*, h. e. benevolentiae et gratiae aucupationem, per quam consequuntur, ut ab accusatione tuti sint. Per *libidinem* intellige non modo Venerem improbam, sed etiam injustitiam, sævitiam, maxime avaritiam. ERN.

largitione, quam conripiendis pecuniis, subjectos adfligebant; dum, quæ libidine deliquerant, ambitu propugnans.

XXXII. Factum et SC. ultioni juxta et securitati, "ut si quis a suis servis interfectus esset, ii quoque, qui testamenta manumissi sub eodem tecto mansissent, inter servos supplicia penderent." Reddatur ordini L. Varius, Consularis, avaritiæ criminibus olim percussus. Et Pomponia Græcina, insignis femina, Plautio, qui ovans se de Britanniiis retulit, nupta, ac "superstitionis externæ" rea, mariti judicio permissa. Isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famaue conjugis cognovit, et insontem nuntiavit. Longa huic Pomponiæ ætas, et continua tristitia fuit. Nam post Juliam, Drusi filiam, dolo Messalinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu, nisi

Propugnant] Ven. *propugnabant*. Sic et Bud. a 2. m.

Factum SC.] Quod Pisonianum dictum, in l. Senatus. De SC. Silan. et Neronianum a Paulo, Sentent. 3, 5. Certe conditum vulgatumque est Nerone II, et Pisone coss. Latum ea de re et antea sub Augusto, P. Cornelio Doblarella, et C. Silano coss. unde nomen SC. Silaniani; sed minus plene. Dixerunt plura ante me Vertranus hoc loco, et J. Cujacius Observ. 1, 18. Lips.

Lurius Varius] MS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. omnes ante Rhen. *Lurius*. Rhen. dedit *Lustus* forte ex 11, 31, 12, 42. Credo, cum Ursino et Mureto, legendum *L. Varius*: ut est in MS. Agr. Interim antiquam scripturam restitui cum J. Gronovio, qui fallitur, cum Beroldum primum sic edidisse dicit. *Lurii* in inscr. antiquis passim occurrunt, sed est nomen gentile, ut *Variorum*. ERN. Nullum dubium, quin cod. Agr. veram lectionem habeat, quod et Acidalio visum.

Pomponia Græcina] Soror filiae Pomponii Græcini qui Consul sub Augusto; et ad quem Elegiæ Ovidii. De Ponto 1, 6. 2, 6. 4, 9. Lips. Filiam Ryckius putat. ERN.

Qui ovans se de Britanniiis retulit] Virg. Georg. 4, 180. *Fessæ multa referunt se nocte minores*. Et Æn. 7, 286. *Ecce autem Inachiis esse referebat ab Argis Sæva Jovis conjux*. Horat. Sat. 1, 6, 114. *Inde domum me Ad porri et ciceris refero loganisque catinum*. GRON. Hæc Alciato opposita, corrigenti quem de Britanniiis ovasse retuli. Grossetius e libro edito laudat ovationem, sed et illud probat. MS. Guelf. *Britanniiis*. ERN.

Superstitionis externæ rea] Christianismi credo accusatam hanc feminam, sive, ut tunc confundebant, Judaismi;

non ergo superstitionis, sed religionis. Etsi universe fateor, genus hoc ad *θρησκείαν* et inanem externumque cultum nimis pronum. Strabo l. 7. p. 297. pulchre et ex Veri adyte: *Ἀπαντες γὰρ τῆς διαιταίμωνίας ἀρχηγούς οἰνται τὰς γυναῖκας. Αὐταὶ δὲ καὶ τοὺς ἀνδρας προκαλοῦνται πρὸς τὰς ἐπιπλήσιον θειασίας τῶν Θεῶν καὶ ἱερτὰς καὶ ποταμιασμούς· σπάνιον δ' εἶναι ἀνδρ. κατ' αὐτὸν ζῶν ἐνέσκειται τοιούτοις*. Lips. Sic censent et alii, Rhenanus, Agricola, Ryckius. ERN. Christianæ religioni tum frequens ista maculâ inusta. V. 15, 44. Suet. Ner. 16. Plin. ep. 10, 97.

Insontem nuntiavit] Ita libri omnes: nisi quod Ursinus e cod. vet. laudat, *pronuntiavit*. Fides sit penes auctorem, ut aiunt. Ceterum ita legendum et alii censent. Forte *judicavit* fuit. Sed Vulgatum defendi potest sic: Neroni et Senatui, caussa cognita, nunciavit, insontem repectam esse. ERN. *Pro-nuntiavit* probant Mur. Acid. Brot. Contra Hill. Rac. 38. malit *enuntiavit*. *Post Juliam Drusi filiam*] Duae enim Julias Claudius sustulit, suasu sive jussu Messalinæ: alteram Drusi, alteram Germanici prolem. Sueton. 29. et Dio 60, 8. et 18. Seneca in Ludo. Lips.

Per quadraginta annos] Luctus hic, ut clarum, ob Juliam interfectam. Ab ejus ergo cæde quadraginta anni? Falsum. Nam et cæsa paullo ante expeditionem Claudii in Britanniam, uti e Dione liquebit tibi. Scribe, fidejubente me, *quatuordecim annos*. Mors enim Julæ in annum incidit urbis 716, a quo ad hunc Neronis Consulatum justî 14. anni. Lips. At bene Gruterus et Freinsb. monent, non tempus intelligi, quod a cæde illa ad hunc usque annum effluerit, sed usque ad mortem feminæ, quam longævam fuisse dicit. Male ergo quatuordecim in textum recepit Pichena. ERN.

lugubri, non animo, nisi mœsto, egit. Idque illi, imperitante Claudio, inopine, mox ad gloriam vertit.

XXXIII. Idem annus plures reos habuit: quorum P. Celerem, accusante Asia, quia absolvere nequibat Cæsar, traxit, senecta donec mortem obiret: nam Celer, interfecto, ut memoravi, Silano, Proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant "maculosum fœdumque, et idem jus audaciæ in provincia ratum, quod in urbe exercuerat." Sed pervicaci accusatione conflictatus, postremo defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, a quo Lycii res repetebant, eo usque ambitus prævaluit, ut quidam accusatorum ejus exsilio multarentur, "tamquam insonti periculum fecissent."

A. U. 812. A. C. 59.

XXXIV. Nerone tertium Consule, simul inii Consulatam Valerius Messalla, cujus proavum, oratorem Corvinum, D. Augusto, abavo Neronis, conlegam in eo Magistratu fuisse, pauci jam senum meminerant: sed nobili familiæ honor auctus est, oblati in singulos annos quingenis sestertiis, quibus Messalla paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoque Cottæ et Haterio Antonio annuam pecuniam statuit Princeps, quamvis per luxum avitas opes dissipassent. Ejus anni principio, mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Roma-

Ad gloriam vertit] Sic absolute, ut alias.

Traxit senecta] Faernus corrigebat sententiam, probante Ursino, male, cum clarum sit, *traxit* referri ad *F. Celerem*. Immo interpunge, *traxit, senecta donec*. ERN. Interpunctum ita in Bud.

Ut memoravi] Supra c. 1.

Cossutianum Capitonem Cilices] Hunc aut alium sui ævi intelligi Juvenalis voluit Sat. 8, 9. 2. *quam fulmine justo Et Capito et Tutor ruerint damnante Senatu, Piratæ Cilicum*. Sed magis certo Fabius 6, 1, 14. *Egregie nobis adolescentibus dixisse accusator Cossutiani Capitonis videbatur, Græce quidem, sed in hunc sensum: Erubescit Cæsarem timere*. LIPS. *Maculosum fœd.* v. ad Hist. 2, 30. ERN.

Eprio Marcello] Ad hunc Eprium Marcellum Seguinus sel. NN. p. 103. recte refert nummum, in quo hinc ΘΕΟΝ ΣΥΝΚΑΗΤΟΝ, illinc ΕΠΡΙΩ ΜΑΡΚΕΛΛΩ Γ. ΑΝΘΤ. in area ΚΤ. quem Cypris tribuit. Verum Eckhel. D. NN. vet. vol. 2. p. 493. ostendit, ad Cymen spectare Æolidos.

Insonti periculum fecissent] Sic loquitur etiam 16, 19. Mox Puteol. cum

Ber. et Alc. *init.* Ed. Rhen. etc. *iniii.* ERN. Cf. et 14, 28. Alios *fucessere per.* ut 1, 74. H. 4, 43.

Iniii Consul.] Sic Rhen. e Bud. Puteol. *iniii.*

Val. Messalla] Pater ejus Cos. a. 773. avus 751. proavus Corvinus a. 723. Cf. 3, 2.

Cujus proavum oratorem] Vulgo auctorem, pessime. LIPS. Ed. pr. et sequentes omnes veteres *oratorem*. In Gryph. primum reperi *auctorem*, quod unde ductum sit, nescio. ERN. Bud. *oratorem*.

In singulos annos quingenis sestertiis] Hunc ergo Suet. intellexit 10. *Senatorum nobilissimo cuique annua salaria, et quibusdam quingena constituit*. LIPS. *Aurelio Cottæ*] Cos. is a. 773. Cf. 3, 2. et 17.

Haterio Antonio] Cos. a. 806. Cf. 13, 58.

Avitas opes] Vulgo, *habitas*, errore tralatitio. LIPS. Vid. ad 11, 35. ERN.

Mollibus adhuc initiis prolatatum] Restituisse se (e Bud.) *prolatatum* pro vulg. *prolatum* dicit Rhen. At illud ed. pr. Puteol. sed ed. Beroaldi, forte operum vitio, et Alciati *prolatum*. Sic tamen et MSS. Agr. Guelf. ERN.

nosque de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur : quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridaten dati a se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere : et Corbulo dignum magnitudine Populi Romani rebatur, parta olim a Lucullo Pompeioque recipere. Ad hæc Armenii, ambigua fide, utraque arma invitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac, libertate ignota, illuc magis ad servitium inclinantes.

XXXV. Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quam contra perfidiam hostium erat : quippe Syria transmotæ legiones, pace longa segnes, munia Romanorum ægerrime tolerabant. Satis constitit, fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigilias inissent : vallum fossamque, quasi nova et mira, viserent ; sine galeis, sine loriceis, nitidi et quæstuosi, militia per oppida expleta. Igitur dimissis, quibus senecta aut valetudo adversa erat, supplementum petivit : et habitus per Galatiam ac Cappadociam delectus : adjectaque ex Germania legio, cum equitibus alariis, et peditatu cohortium : retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme sæva adeo, ut obducta glacie, nisi effossa humus, tentoriis locum non præberet. Ambusti multorum artus vi frigoris, et quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusque miles, qui fascem lignorum gestabat, ita præriguisse manus, ut oneri adhærentes, truncis brachiis deciderent. Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse : laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omni-

Illuc magis] Sic ed. pr. ceteraque omnes : Rhen. *illuc* malebat, Lipsius *illud*. Immo *illuc* verum est. *Illuc* : ad Parthos, hoc est, *ad servitium*. Sed aut *ad servitium* spurium est, aut addendum *et*, vel *adque* legendum. ERN. Bud. *illuc*.

Munia Romanorum] Freinsh. corrigit *armorum* : probatque Ryckius. Jac. Gronovius putat fuisse *Ro. armorum*, inde factum *Romanorum*. *Militia, disciplina*, sane *Romana*, sæpe occurrit, asperitatis indicandæ caussa. Horat. Serm. 2, 2. 10. *Si Romana fatigat militia adnuctum grecari*. ERN.

Nitidi et quæstuosi] Comiti et ornatu more urbanorum et molliorum : quamquam Cæsar etiam suos milites *nitere* posse dicebat. Dein negotiantes in oppidis, de more Romanorum, qui in provincia essent. Mox Guelf. *Galatiamque*. ERN. Flor. *Galiciam*. Bud. a l. m. *Galitiam*. Gron. fors. *Ciliciam*. Sed v. 15, 6.

Senecta] Flor. et Bud. *senectus*.

Ambusti m. artus vi frig.] Sic *frigus adurere* dicitur Virg. Georg. 1, 98. et

nives urere, Lucan. 4, 52. Cf. Aristot. Meteor. 4, 5.

Ita præriguisse manus] Significat, ipsas manus, frigore præmortuas, una cum fasce devolutas vel abjectas. Negat aut ridet vir quidam, scriptis et genere nobilis, (Mich. Montanus) olim mihi serio inter amicos. Atqui et Dio notat in illo tractu vim frigoris esse ; (49, 31. actis a. 718.) et Annales Turcici, (ex vers. Leunclavii ad a. mox cit.) *supra Trebizium Soleimanni milites, cum Parthos insequerentur, tanto frigore oppressos, ut plurimi manus pedesque amitterent*. Hoc nostro ævo factum a. 1535. neque igitur sic mirandum illud Taciti, aut ridendum. Scio, et a gnaris similia aut majora asseri, qui in Septemtrione fuerunt. LIPS. *Deciderent* ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. At Puteol. Ber. Alc. *reciderent*, male. Ceterum, *præriguisse* non cohaeret præcedentibus, scribendumque videatur, *annotatumque, militi, qui etc. nisi ex annotatum intelligas, notatum est ei, vel simile quid ; quod sane durius est*. ERN.

bus ostendere. Dehinc, quia duritiam cœli militiæque multi abnuebant, deserebantque, remedium severitate quæsitum est. Nec enim, ut in aliis exercitiis, primum alterumque delictum venia prosequeretur, sed, qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idque usu salubre, et misericordia melius adparuit: quippe pauciores illa castra deseruere, quam ea, in quibus ignoscebatur.

XXXVI. Interim Corbulo, legionibus intra castra habitis, donec ver adolesceret, dispositisque per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam priores adirent, prædicat. Curam præsidiorum Pactio Orphito, Primipili honore perfuncto, mandat. Is, quamquam incautos barbaros, et bene gerendæ rei casum offerri scripserat, "tenere se munimentis, et majores copias opperiri," jubetur. Sed rupto imperio, postquam paucae e proximis castellis turmæ advenerant, pugnamque imperitia posebant, congressus cum hoste funditur. Et damno ejus exterriti, qui subsidium ferre debuerant, sua quisque in castra trepida fuga rediit. Quod graviter Corbulo accepit: increpitumque Pactium, et Præfectos militesque "tendere omnes extra vallum" jussit: inque ea contumelia detenti, nec, nisi precibus universi exercitus, exsoluti sunt.

XXXVII. At Tiridates, super proprias clientelas, ope Volgesi fratris adjutus, non furtim jam, sed palam bello infensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur, depopulari, et, si copiæ contra ducerentur, eludere, huc quoque et illuc vo-

Priores adirent, prædicit] Probum, quod in Romano libro est, *priores auderent*. Vellem etiam edicit. LIPS. MS. Fl. *audirent*. Agr. Guelf. *adirent*: et sic edd. omnes ante Pichenam. Nam Lipsius *auderent* non in textum recepit: quem imitatus sum. Cum *inire pugnam, adire labores, discrimen* et similia dicantur, cur non etiam *adire pugnam*? Non necessaria periculi significatio in tali edicto. Liv. 8, 6. *edidunt Consules, ne quis extra ordinem in hostem pugnaret*: et si esset, in verbo *adundi*, quoque exprimeretur. Nec juvat cod. Flor. Nam *adire* et *audire* in MSS. confunduntur, ut supra notatum, et alii notant. Porro *edicare* est quidem verbum ordinarium in tali re, sed etiam *prædicere*. Liv. 23, 19. *quia prædictum erat Dictatoris, ne quid absente eo rei gereret*: quod recte defendit Gronovius, hoc ipso Taciti loco allato. Ceterum Romanum librum intelligo MS. Vaticanum. Nam ed. pr. quam alibi vocat Romanum librum, habet *adiret*. ERN. Bud. *adirent*. Pichenæ *auderent* receperunt. Lall. Brot. Bip. Probat et Mod. ep. 99.

Pactio Orphito] Pacci et Pacciæ satis frequentes in vetustis lapidibus. GRON. Muretus volebat P. Attio. ERN. *Tendere omnes extra vallum]* Quod pœnæ militaris genus antiquum. Livius 10, 4. *Cohortes, quæ signa amiserant, extra vallum sine tentoriis destituit*. Valerius 2, 7, 15. *Neve quis eorum intra castra tenderet, neve locum extra assignatum vallo aut fusca cingeret, neve tentorium ex pellibus haberet*. Vide et Polyb. 6, 36. Sed proprie de hac ipsa re sic Frontinus. Strat. 4, 1, 20. *Domitius Corbulo in Armenia duas alas et tres cohortes, quæ ad castellum initio hostibus cesserant, extra vallum jussit tendere*. LIPS. Mox Rhenano placet *diuque ea contumelia*: sufficere videtur *detenti*, quod moram indicat. Suspicio tamen corruptelæ nascitur ex ed. pr. quæ exhibet *quandoque*. ERN. Bud. receptam lectionem habet. Similis struendi ratio 11, 2, 15, 44.

Huc quoque et illuc volitans] Lego primum *hucque et illuc*, deinde, ut in libro opt. *pugna exterrere*. Vera sententia, scriptioque. Nam hoc ait, Ti-

litans, plura fama, quam pugna exterrere. Igitur Corbulo, quæsito diu proelio, frustra habitus, et exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit vires, ut Legati Præfectique diversos locos pariter invaderent. Simul Regem Antiochum monet, "proximas sibi Præfecturas petere." Nam Pharasmanes, interfecto filio Rhadamisto, "quasi proditore," quo fidem in nos testaretur, vetus adversus Armenios odium promtius exercebat. Tuncque primum inlecti Insechi, gens ante alias socia Romanis, avia Armeniæ incursavit. Ita consilia Tiridati in contrarium vertebant: mittebatque oratores, qui suo Parthorumque nomine expostularent; "cur, datis nuper obsidibus, redintegrataque amicitia, quæ novis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ possessione depelleretur? Ideo nondum ipsum Vologesen commotum, quia caussa, quam vi agere mallerent. Sin perstaretur in bello, non defore Arsacidis virtutem fortunamque, sæpius jam clade Romana expertam." Ad ea Corbulo, satis comperto, Vologesen defectione Hyrcaniæ adtineri, suadet Tiridati, "precibus Cæsarem adgredi: posse illi regnum stabile, et res incruentas contingere, si omissa spe longinqua et sera, præsentem potioremq̃ue sequeretur."

ridatem ostendisse potius arma, quam intulisse; et plura exterruisse adventus sui fama, quam pugna. LIPS. Optime Lipsius: *hucque et illuc volitans, plura fama quam pugna exterrere*. Sic. 15, 38. *arctis itineribus hucque et illuc flexis*. Nam in illo *extrahere* nihil sani sensus, quicquid conetur Salinerius. GRON. *Exterrere* MS. Flor. Guelf. edd. pr. Put. Ber. Alc. *Extrahere* recepit Rhen. (e Bud.) et seqq. usque ad Pich. MS. Corb. *exercere*, quod placet Broterio. ERN. Rhen. putabat *extrahere* temporis moram indicare.

R. *Antiochum*] Commagenæ Regem, ut supra dictum 13, 7. LIPS. Hoc ordine MS. FL. edd. vett. ante Rhen. in cuius ed. casu transposita verba. Veterem ordinem J. Gron. restituit. Sed leve hoc, nec audax error, ut ille ait, suetus in minutis tragœdiari. *Præfectura* autem sunt partes Armeniæ, quibus sui Præfecti, Satrapæ, ut supra jam vidimus 11, 8. Adde mox c. 39. ERN.

Pharasmanes] Rex Iberiæ 11, 8.

Proditore suo] Scribo, *sui*. LIPS. Pronomen abest a MS. FL. Et potuit nasci e sequente *quo*. ERN. *Suo* non habet cod. Agr. habet Bud. Rectius abest.

Tuncque primum inlecti Insechi] Co-

pula est e FL. addita a Pichena: est etiam in Guelf. Priores edd. omnes *quoque*. In nomine variant libri. MS. Vat. *Insechi*: Flor. *Insochi*, auctore J. Gron. Pichena legit *Insechi*. Ed. pr. *Insichi*. Ceteræ omnes ante Pichenam *Isichi*. J. Gron. recepit *Insochi*, quod verbum etiam inseruit Melæ 1, 19. 79. nescio, quam bene. Apud Stephanum quidem male e Ταρχους facit *Ἰνσάρχους*, ut eum inspicienti facile patebit. *Insechi* et *Insichi* idem nomen. ERN. Pontici populi ap. Steph.

Ante alias socia] Nostro scilicet tempore socii et fidi super alios, etsi tunc illecti. Ita possis capere, fateor; nec displicet tamen meum vetus: *gens haud alias*. LIPS.

In contrarium vertebant] Sic MS. FL. Agr. ed. pr. ut voluerat Muretus. Et sic sæpe Tacitus. Ceteræ edd. usque ad Ryck. (it. cod. Bud.) *vertebantur*. Mox edd. ante Pichenam omnes (et Bud.) *mallet*. *Mallent* est e FL. Item post additum ex eodem jam, ut Mureto placuerat. Idque est etiam in ed. pr. et MS. Corb. (et Bud.) ERN.

Redint. amicitia] Huc advocat Vail. in NN. Col. sub M. Aurelio t. 1. p. 180. nummum Cartharum Mesopot. quo se cives ejus φιλορωμαίους prædicant. Cf. et Eckhel. D. NN. vet. vol. 3. p. 506.

XXXVIII. Placitum dehinc, "quia, commeantibus invicem nuntiis, nihil in summam pacis proficiebatur, conloquio ipsorum tempus locumque destinari. Mille equitum præsidium," Tiridates, "adfore sibi," dicebat; "quantum Corbuloni cujusque generis militum adisteret, non statuere, dum, positis loricis et galeis, in faciem pacis veniretur." Cuicumque mortalium, nedum veteri et provido Duci, barbaræ astutiæ patuissent. Ideo arcum inde numerum finiri, et hinc majorem adferri, ut dolus pararetur: nam equiti, sagittarum usu exercito, si detecta corpora objicerentur, nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamen intellectu, "rectius de his, quæ in publicum consulerentur, totis exercitibus coram dissertaturos," respondit. Locumque delegit, cujus pars altera colles erant, clementer adsurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto, prior Corbulo socias cohortes et auxilia Regum pro cornibus, medio sextam legionem constituit; cui accita per noctem, aliis ex castris, tria millia tertianorum permiscuerat, una cum aquila, quasi eadem legio spectaretur.

Nihil in summa pacis] Faernus (probante Urs. Acid.) volebat in *summam pacis*. Muretus in *summam* (deleto *pacis*). In *summam pacis* verum est, idque non dubitavi recipere. Liv. 3, 61. *parvæque certamina in summam totius profecerant spei*: ubi plures codd. in *summa*. V. ibi Drakenb. qui pluribus exemplis illustrat. Adde Gron. ad Senec. Controv. 1. præf. Potest quidem etiam dici in *re aliqua proficere*, sed de re præsentī, ut in *litteris proficere*; ubi de re futura sermo, accusativus necessarius est. Adde etiam Hist. 2, 16. ubi in *summam* recte recepit Freinsh. et seqq. Vide ergo inconstantiam virorum doctorum. ERN. Bud. in *summa*.

In faciem pacis ven.] i. e. ut esset species et imago quædam pacis; non belli. Sic *facies* sæpe, et tota constructio Tacito frequens. ERN.

Veteri et provido Duci] Cujus eruditionis etiam et studii in litteris signum, quod Plinius aliquoties Corbulonem inter auctores laudat, quorum opera usus: uti Indice lib. 5. et 6. Patrem egregio viro fuisse suspicor Pomponium, aut Orfitum, suadente Plinio 7, 4. *Vestilia*, C. Herdicus ac postea Pomponii Orfiti (scribe ex libro, Pomponii atque Orfiti) clarissimorum civium conjux, ea his quatuor partus enixa, Sempronium septimo mense genuit, Sullium Rufum undecimo, Corbulonem septimo, utrum-

que Consulem: postea Cæsoniam Cati Principis conjugem, octavo. LIPS. Mox barbaræ astut. more poetarum dixit, pro barbari astutis. Et similia jam vidimus, in quibus viri docti hæserunt. ERN.

Majorem adferri] Si me audis, scribe, et hinc majorem ferri: hoc est, per-mitti, concedi, tolerari. GRON. MS. Agr. *adferri*, ut Danesius et Acidalius voluerant: idque recepit Ryckius. Ed. pr. locum sic exhibet: *ideo arcum non numerum finiri, et huic majores adferri*. Gronovium sequor. ERN. Gron. tamen id *ferri* in. textum non recepit. Ast Guerinus, Bahrdt, alique interpretes expressere.

Ut dolus pararetur] Sic MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. Pichena. Intermediis omnes edd. *pararetur*. Sequentes *parat*. quod verum, et Tacito usitatum. Mox nam abest MSS. tribus ap. Broterium (et a Bud.). ERN. Rhen. laudat *pararetur*, nec tamen recepit.

Dissimulato tamen intellectu] Ad Taciti phrasim magis, *intellecta*. LIPS. Acidalius, *intellectum*. Quasi necessarium, Tacitum semper eodem modo loqui. Immo *intellectu* exquisitè dictum, nec *intellecta* mutasset librarius. ERN.

Quasi eadem legio] Int. cujus esset ista aquila: tertianorum. Sed in MS. Guelf. non est *eadem*. Melius fortasse. ERN.

Tiridates, vergente jam die, procul adstitit, unde videri magis, quam audiri posset. Ita, sine congressu, Dux Romanus abscedere militem, sua quemque in castra, jubet.

XXXIX. Rex, sive fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur, sive, ut commeatus nostros Pontico mari ac Trapezunte oppido adventantes, interciperet, propere discedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur, præsiidiis nostris insessos: et Corbulo, ne inritum bellum traheretur, utque Armenios ad sua defendenda cogeret, excindere parat castella. Sibique, quod validissimum in ea Præfectura, cognomento *Volandum*, sumit; minora Cornelio Flacco Legato, et Insteio Capitoni castrorum Præfecto, mandat. Tum, circumspectis munimentis, et quæ expugnationi idonea, provisio, hortatur milites, “ut hostem vagum, neque paci aut proelio paratum, sed perfidiam et ignaviam fuga confitentem, exuerent sedibus, gloriæque pariter et prædæ consulerent.” Tum, quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo vallo inducit, alios scalas mœnibus admove, multos tormentis facies et hastas incutere jubet. Libratoribus funditoribusque adtributus locus, unde eminus glandes torquerent; ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari undique motu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiam diei partem nudati propugnatoribus muri, obices portarum subversi, capta escensu munimenta,

Procul adstitit] Cod. Agr. *abstetit*; ut ap. Virg. 6, 259. *abstite lucco*. Cf. Rhen. ad c. 56.

Sibique quod] MS. Guelf. non habet quod. ERN.

Cognomento Volandum] Sic ed. pr. ut e cod. Bud. edidit Rhen. et post eum omnes. Mediæ edd. *Vallandum*, ut MS. Guelf. ERN.

Insteo Capitoni] Ex lapid. *Insteio*. Mirum ni idem, qui supra Hostorius dicitur, ubi de recipiendis obsidibus actum. Certe Vatic. liber eo loci, *Histeus*, non *Hostorius* præferebat. Nec moveor, quod ibi Centurio dicitur, hic Præfectus castrorum. Potuit enim honore esse auctus. LIPS. *Insteio* cod. Flor. ed. pr. *Inteo* a Puteolano fluxit. ERN. Bud. *Instello*. Receptum *Insteti* nomen habet Vell. 2, 16. et lapis ap. Grut. p. 362. et 172. Cf. et Cujac. Obs. 10, 37. Respice ad c. 9.

Libratoribus] Hic quoque J. Gron. intrusit eum *libratoribus*. At vide ad 2, 20. MS. Guelf. ed. pr. et ceteræ edd. omnes *libratoribus*: idque verum est. ERN.

Unde eminus glandes torquerent] Li-

bratores ergo glandes torquebant? immo tela, lapidesque. Integer locus, quod mirere, apud Calepinum legitur: *unde eminus lapides et glandes torquerent*. LIPS. Potuit Calepinus in mente habere locum Sallust. Jug. 57. *pari eminus glande aut lapidibus pugnare*. Noster quoque Hist. 5, 17. jungit *saxa et glandes*. Verum arbitror etiam *saxa* illa, quæ a libratoribus mittuntur, *glandium* nomine intelligi posse. Nam etiam silices funda mittuntur, et libratores tantum majores lapides mittunt. ERN.

Pari undique motu] Ita MSS. Fl. (Bud.) Guelf. edd. pr. Puteol. Ber. Alc. Rhen. Ald. Gryph. At Lips. et sqq. *metu*, quod sine libris, et operarum aut correctoris culpa, irrepsisse puto. J. Gron. e Flor. restituit. Ceterum etsi *metu* servavi, idque intelligi potest, *pari undique belli mole ingruente*, tamen *metu* facilius et usitatius in tali re est. Cum par undique periculum esset, distinebantur, (*ancipitem metum* vocat Livius) nec subsidium laborantibus ferri poterat. Itaque, si constaret e bonis libris esse *metu*, præferrem. ERN.

omnesque puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis: et imbelles vulgus sub corona venundatum: reliqua præda victoribus cessit. Pari fortuna Legatus ac Præfector usi sunt, tribusque una die castellis expugnatis, cetera terrore, et alia sponte incolarum in deditionem veniebant, unde orta fiducia caput gentis, Artaxata, adgrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ, si amnem Araxen, qui moenia adluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur: procul, et latioribus vadis transiere.

XL. At Tiridates, pudore et metu, ne, si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur; si prohiberet, impeditis locis seque et equestres copias inligaret; statuit postremo, ostendere aciem, et dato die prælium incipere, vel simulatione fugæ locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circumfundit, non ignaro Duce nostro, qui viæ pariter et pugnae composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, et tergum mille equites tuebantur: quibus iusserat, "ut instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentur." In cornibus pedes, sagittarius, et cetera manus equitum ibat, productiore cornuum sinistro, per ima

. *Caput gentis Artaxata*] Conditam ab Artaxia rege, suasu Annibalis Peni. Plutarchum adi in Lucullo c. 65. LIPS. ERN.

Et dato die] id est, primo die dato, cum illuxisset. Ita Annal. 4. *datoque tempore non reticebo*: id est, oblato. LIPS. Pichena conjicit *claro die*, frustra. Vir doctus ap. Ryckium *nato*, quod nimis poeticum. Mox *incedebat* ed. pr. ut post (e Bud.) castigavit Rhen. In Puteol. ed. est *incedebat*, vitio operatum, ut facile intelligitur: tamen id expressere Rivius, Beroaldus, et Alciatus. ERN.

Mediis decumanorum dilectis] Miratur Grotius, non vidisse viros tot eruditos, nullum his verbis esse sensum: mutatione opus levi: *mediis decumanorum dilectis*. Mediis locis scilicet (præcessit enim latere dextro et sinistro) incedebant lectissimi legionis decimæ. Multo magis mirum τῶν μέσων non vidisse, μέσους esse, qui mediam aciem tenerent, qui in medio incederent: deinde *mediis decumanorum dilectis* dici, verbi substantivi participio intellecto: perinde ac si esset; quum medii forent ex decuma legione delecti; quum medios haberent decumanorum delectos. GRON. Mox Guelf. *cominus insisterent*. ERN.

In cornibus pedes, sagittarius] Sic cdd. omnes inde a Puteolano. Sed ed.

pr. *pedites sagittariusque*. Copulam quidem etiam Muretus et Acidalius addi volebant. Itaque recepissim lectionem ed. pr. nisi ceterorum MSS. auctoritas obstaret, e quibus nil varietatis notatum a quoquam video: unde suspicor, in iis vulgatum fuisse. Et id eodem redit, modo interpungatur post *pedes*, ut fecimus. ERN. Bud. etiam absque copula.

Productior cornu in sinistro] Expeditior omnino et verior erit lectio, *productiore cornuum sinistro*. E cornibus, inquit, productius erat sinistrum, et caussam addit. LIPS. *Productiore cornu in s. cod. Fl.* (quamquam non satis consentiunt, qui inspexere) ed. pr. et seqq. ad Rhenanum, qui (e Bud.) dedit *productior*, quod est et in MS. Oxon. Guelf. MS. Agr. *productiore eorum sinistro*. Atque etiam ultima in *productiore* in cod. Flor. est inducta. Ego malui scripturam Rhenani sequi, quæ mihi commodissima videtur omnium, quam meram conjecturam. *Productior* int. manus equitum peditumque. Ceterum licet suspicari, *cornu* e margine irrepsisse: brevitatis quidem si satis retinens Tacitus, non posuit. ERN. Parum quidem refert, utrum præferas. Planius tamen videtur *productius cornu* dici. Unde Lipsii lectionem restitui cum Bip. Ryckius Agr. cod. habere testatur

collum, ut, si hostis intravisset, fronte simul et sinu exciperetur. Adsultare ex diverso Tiridates, non usque ad jactum teli, sed tum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines et diversos consecrari posset. Ubi nihil temeritate solutum, nec amplius quam Decurio equitum, audentius progressus et sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmaverat, propinquis jam tenebris abscessit.

XLI. Et Corbulo, castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioque circumdaret, agitavit, concessisse illuc Tiridaten ratus. Dein, postquam exploratores attulere "longinquum Regis iter, et, Medi an Albani peterent, incertum," lucem opperitur: præmissaque levis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemque eminus inciperet. Sed oppidani, portis sponte patefactis, se suaque Romanis permiscere: quod salutem ipsis tulit. Artaxatis ignis inmissus, deletaque et solo adæquata sunt; quia nec teneri, sine valido præsidio, ob magnitudinem mœnium; nec id nobis virium erat, quod firmando præsidio, et capessendo bello divideretur: vel, si integra et incustodita relinquerentur, nulla in eo utilitas, aut gloria, quod capta essent. Adjicitur miraculum, velut Numine oblatum: nam cuncta extra, tectis tenuis, sole industria fuere; quod mœnibus cingebatur, ita repente atra nube coopertum, fulguribusque discretum est, ut, quasi infensantibus Deis, exitio tradi crederetur. Ob hæc consalutatus *Imperator* Nero: ex Senatusconsulto "suppli-

productione cornu sinistro. Cf. et Mod. ep. 99.

[*Si laxare ord.*] Si efficere posset, ut Romani ordines laxarent, ac deinde ipse distractos persequi et urgere posset. Mox, quod e MS. Fl. dedit *obsidioque* pro *obsidioneque* Ryckius et J. Gronov. est etiam in ed. pr. Alterum induxit Puteol. non Beroaldus, illius imitator. *Obsidium* sæpius Tacitus, quam *obsidio*. ERN. *Obsidio* et Agr. Bud. *obsidione*.

Audentius] Cod. Agr. *ardentius*.

Solo æquata] Ed. pr. *adæquata*, quod recipere non dubitavi, cum sit Tacito usitatum verbum. Vid. 12, 60. 15, 9. etc. Etiam Liv. 1, 29. *omnia tecta adæquat solo*, et alii. ERN.

Quia nec teneri] Verbum deest, unde pendeat *teneri*: unde Grotius malebat *tenere*, ut referretur ad *erat*. Sed potest intelligi *poterant*, quod in seqq. quodammodo latet. ERN.

Velut Numine oblatum] Farnesiano superadditum, *velut Deum numine*. Lips. Frustra: nam simpliciter quoque dicitur *Numine*. ERN.

Cuncta extra tecta hactenus sole industria fuere] Puto, *cuncta extra, tecta*

tenuis: sive, quod in Flor. esse postea didici, *tectis*. Sententia. Extra urbem, usque ad tecta domusque, omnia sole liquida. Lips. Posteriorem correctionem recepere Gronovii: scripturam cod. Fl. Pichena et Ryckius: superiores omnes edd. habent *tecta hactenus*. *Hactenus*, sive de loco, sive de tempore capias, ineptum est, nec sensum commodum habere potest: primamque syllabam natam esse arbitror e prima in *tecta* vel *tectis*. *Tenus* jungitur quidem interdum etiam accusativo: sed quis tamen MS. Flor. clare *tectis* habet, hoc præferendum puto. ERN. Bud. *tecta hactenus*.

Fulguribus discretum] Modus loquendi ductus a poetis, qui fulguribus *nubes dividi* dicunt. Horat. C. 1, 34. 5. *Disperit igni corusco nubila dividens*; et sic sæpe alii. MS. Guelf. *fulgoribus*. ERN.

Ob hæc consalutatus Imp.] Primum MS. Guelf. *consulatus*, sed superne adjecta *t*, ut fieret *consulatus*. Deinde, quod per compendium erat *Imper.* id in ed. pr. est *nuper*: sive in MS. illud visum fuit, sive descriptor codicis intulit.

cationes" habitæ: "statusque et arcus et continui Consulatus Principi: utque inter festos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de ea esset," aliaque, in eandem formam, decernuntur, adeo modum egressa, ut C. Cassius, de ceteris honoribus adsensus, "si pro benignitate fortunæ Diis grates agerentur, ne totum quidem annum supplicationibus sufficere," disseruerit "eoque oportere dividi sacros et negotiosos dies, quis divina colerent, et humana non impedirent."

XLII. Variis deinde casibus jactatus, et multorum odia meritis reus, haud tamen sine invidia Senecæ, damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, et mutatione temporum, non, quantum inimici cuperent, demissus; quique se nocentem videri, quam supplicem mallet. Ejus opprimendi gratia repetitum credebatur Senatusconsultum, pœnaque Cinciae legis, adversus eos, qui pretio caussas oravissent: nec Suilius questu aut exprobratione abstinebat, præter ferociam animi, extrema senecta liber, et Senecam increpans: "infensum amicis Claudii, sub quo justissimum exsiliū pertulisset. Simul studiis inertibus, et juvenum imperitiæ suetum, vivere his, qui vividam et incorruptam eloquentiam tuendis civibus exercerent. Se Quæstorem Germanici: illum domus ejus adulterum fuisse. An gravius existimandum, sponte litigatoris præmium honestæ operæ adsequi, quam corrumpere cubacula Principum feminarum? Qua sapientia, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium græiæ amicitiae, ter millies sestertium paravisset?

Deinde pro *et Scio* est *ex Scio*; quod verum est: porro vitiosæ *supplicationes* que post *Dis grates*. Tandem *et æque oportere dividi* ... *colerent*. *Colerent* quidem etiam MS. Flor. Guelf. ceteræque edd. ante Rhenanum: qui, quare *colerentur* reposuerit, idque tam constanter secuti sint editores, non assequor. Ego cum J. Gronovio *colerent* restitui. ERN. Bud. *consulatus* ... *colerentur*. C. Cassius] V. 12, 11. Cf. Ryck. ad 6, 15.

Legis Cinciae] i. e. SCti facti ante ad legem Cinciam emendam, quo pœna constituta. Nam lege Cincia, quæ proprie dicta, nulla pœna constituta fuit. Vide dicta in Excurs. 24. ad Suetonium. ERN. Cf. 11, 5. sq.

Livere his] Sic MS. Flor. cui concludit ed. pr. *lividæ his*: MS. Guelf. Put. *invidere*: quod omnes secuti sunt ad Pichenam. *Livere* pro *invidere* frequens huic ætati. Distinguuntur tamen *livere* et *invidere* in Dial. de Orat. c. 25. Ceterum omnes ante Rhenanum habent *juvenem*, pro quo ille recte de-

dit *juvenum*. At MS. Guelf. a *juventute imperita suetum*. ERN. Bud. a l. m. *livere*, quod 2. m. in *invidere* mutavit. Idem *juvenem*. Rhen. ex ingenio correxit.

Se Quæstorem Germanici] Suilius Quæstor, Germanico bello. Annal. 4, 31. At P. Suilium Quæstorem quondam Germanici. Adulterum Senecam in Julia Germanici filia fuisse vult. Dixi ante. LIPS. Mox Guelf. *sponte a litigatoribus*. Vulgatum exquisitius et verius. ERN.

Existimandum] Sic Rhen. e Bud. Put. *estimandum*.

Ter millies sestertium] Summa eadem dividiarum Senecæ, expressa a Dione 61, 10, qui omnes res relictas habet, præut culpæ virum inculpatum. Ita adulterium illi objicit cum Agrippina: pullarium eum fuisse ait, idemque victimum ab illo insitum Neroni: causam auctoremque interfectæ matris: aliaque, quæ homo vanus, præter fidem præterque omnium mentem, conviciatur velut e plastro. Quibus odii causis? aut

Romæ testamenta et orbos velut indagine ejus capi. Italiam et provincias immenso fœnore hauriri. At sibi labore quæsitam et modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quam veterem ac domi partam dignationem subitæ felicitati submitteret."

XLIII. Nec deerant, qui hæc iisdem verbis, aut versa in deterius, Senecæ deferrent. Repertique accusatores, "directos socios, cum Suilius provinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum" detulere. Mox, quia inquisitionem annuam inpetraverant, brevius visum, urbana crimina incipi, quorum obvii testes erant. Ii, "acerbitate accusationis Q. Pomponium ad necessitatem belli civilis detrusum: Juliam

quo mendacii pretio? Nam Seneca tanto anterior, non injuria, non beneficio cognitus illi. Sed credo, iudicii quædam morutque perversitas fuit, quæ eundem illum in Ciceronem exacuit, quæ in Cassium, Brutum, omnesque bonos. Caveat ab his, moneo, juvenus: et e campis illis ita antiquitatum et historiarum flores legat, ut non colligat venena. At, quod ad divitias elegantiamque Senecæ attinet, vide lector et lege egregium ejus libellum *De vita beata*; quem scripsit non alia re, quam ut ora obstrueret calumniatoribus istis: præsertim a c. 17. *Lips.* V. et *Dio* 62, 2. Cf. *Gron. Pec. vett.* 4, 11.

Orbos—capi] Captatorum putida studia Romæ ob spem hereditatis captat noxter et arguit. Cf. *Germ.* 20.

Olim partam] Ex aliis libris liceat, *diu partam.* *Lips.* Ac olim est a Puteol. Sed pr. ed. habet *ac deo*: unde videtur nata Rhenani conjectura *adeo*: quod plane est in MSS. Oxon. et Guelf. MS. Flor. *ac dō.* Unde Lipsius, Pichena, fecere *diu*: J. Gronovius putat esse *domi*: quod præcedentibus aptissimum est. Interea sequamur, quod recentiores edd. obtinet *ac diu*, quamquam nobis suspectum. *ERN.* Bud. a l. m. *ac deo*, ut in ed. pr. unde 2. m. *ab eo.* Placet *domi.* Sic et Lall. et Bip. *diu*, olim redundant ob veterem.

Felicitati submittere] Lege *submitteret.* *Lips.* Vett. omnes *submittere*, et MS. Guelf. (et Bud.) Mox aut versa non erat in MS. Bud. nec est in Guelf. et aliis ap. Brøtherium. Rhenanus putabat abesse commode (retinuit tamen). Saltem aut servari deberet. *ERN.*

Inquisitionem annuam inpetraverant] Cicero act. Verr. 1, 2. Itaque, cum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguam postulavissem, invenit iste,

qui tibi in Achaiam biduo breviorē diem postularet: non ut is idem conficeret diligentia et industria sua, quod ego meo labore et vigiliis consecutus sum. Etenim ille Achaicus inquisitor ne Brundisium quidem pervenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obii, ut omnium populorum privatorumque injurias cognoscerem. Asconius in Orat. pro Scauro: *Subscriperunt Triario in Scaurum L. Marius L. F. M. et Q. Pacuvii fratres, qui inquisitionem in Sardiniam itemque in Corsicam insulas dies tricenon acceperant.* Plinius Epist. 3, 9. *Addiderunt Bætic, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt, nominatimque in eos inquisitionem postularunt:* p. p. Norbanum Licinianum Legatum et inquisitorem. Et mox: non Legati nomen, non inquisitionis officium. Quæ firmant lectionem Flor. *inpetraverant*, indignam, quam silentio Lipsius transmitteret. Aurelius *inpetraverat*, interpretatur, annum ad purgandam innocentiam, contra morem et rationem. Et tamen alium sensum id verbi non habet. *GRON.*

Suburbana crimina] Cur autem suburbana? omnia ista in urbem perpetrata. Vereor, ne sub ortum sit et terminatione præcedentis verbi. Urbana crimina opponuntur provincialibus, de quibus ante, ut apud Cic. in Verrinis. Mox ed. pr. MS. Guelf. *hi pro is*, ut sæpe aliis locis. *ERN.* Recte vidit *ERN.* Sequor, deleto sub.

Q. Pomponium] Nihil legi: qui sequuntur, ii fere nominati Senecæ in Ludo. *Lips.* De Q. Pomponio 6, 18. de Sabina P. 11, 2, 4. de Val. Asiatico 11, 2, 3. Corn. Lupus sub Tiberio ProCæs. Cretæ teste nummo, de quo Eckhel D. vet. NN. vol. 2. p. 302.

Drusi filiam, Sabinamque Poppæam ad mortem actas : et Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumventos : jam Equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudii sævitiam" Suilio objectabant. Ille, " nihil ex his sponte susceptum, sed Principi paruisse," defendebat, donec eam orationem Cæsar cohibuit, " compertum sibi," referens, " ex commentariis patris sui, nullam cujusquam accusationem ab eo coactam." Tum " jussa Messallinæ" prætendi, et labare defensio. " Cur enim neminem alium delectum, qui sævienti, impudicæ, vocem præberet? Punientos rerum atrocium ministros, ubi pretia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent." Igitur, adempta bonorum parte (nam filio et nepti pars concedebatur; eximebanturque etiam, quæ testamento matris, aut aviæ acceperant) in insulas Baleares pellitur; non in ipso discrimine, non post damnationem fractus animo : ferebaturque, copiosa et molli vita secretum illud toleravisse. Filium ejus, Nerulinum, adgressis adcusatoribus, per invidiam patris et crimina repetundarum, intercessit Princeps, tanquam satis expleta ultione.

XLIV. Per idem tempus, Octavius Sagitta, plebei Tribunus, Pontiæ, mulieris nuptæ, amore vecors, ingentibus donis adulterium, et mox, ut omitteret maritum, emercuratur, suum matrimonium promittens, ac nuptias ejus pactus. Sed, ubi mulier vacua fuit, nectere moras, " adversam patris voluntatem" caussari, repertaque spe ditioris conjugis, promissa exuere. Octavius contra modo conqueri, modo minitari, " famam perditam, pecuniam exhaustam" obtestans : denique salutem, quæ sola reliqua esset, arbitrio ejus permittens. Ac, postquam spernebatur, " noctem unam ad solatium" poscit, " qua delinitus, modo in posterum adhiberet." Statuitur nox. Et

Jussa Mess. prætendi] Ed. pr. (et cod. Bud.) *protendi*. Mox *delectum* ut MS. Flor. et Agr. quod cum J. Gron. recepi. Ceteræ (et cod. Bud.) *electum*. MS. Guelf. *neminem allectum*; vitiose. Post *delegare aliis scelera* exquisite, pro in alios auctores transferre : sumta forma loquendi a re pecuniaria. Cicero exemplum prævit Or. pr. Font. 4. *quid si hoc crimen optimis nominibus delegare possumus*. V. plura in Clave Cic. in h. v. ERN.

Filio et nepti pars concedebatur] Ablego. te ad Cujacium, Obs. 6, 23. qui ante me abunde dixit. LIPS. Mox *acceperant* accipe de filio et nepte, aut solis, aut Suillio patre simul. Ita non opus cum Mercero *acceperat*. Quod porro Freinsh. conjicit *aviæ ceperant*; in MS. Flor. esse testatur J. Gronovius

aviæ, quod recepit Broterius; Freinshemii conjecturam Lallemannus. ERN. Bud. *avi*: sed rectius Flor.

Octavius contra modo cong.] A MS. Bud. aberat *modo*, a Guelf. abest *contra modo*. Idem mox *ostentans*, quod hic non alienum foret: sed sæpe in illo libro *ostentare* scribitur pro *obtestari*: et *obtestans* h. l. efficacious. ERN. Bud. ut Guelf. non habet *contra modo*, ad quod non satis attendit Rhen. Bud. etiam *obtestans*; alterum illud videtur pertinere ad Guelf.

Postquam spernebatur] Verbum proprium in re amatoria, cum non redamere, sed fastidiare; de quo copiose, ut solet, Broukhus. ad Tibull. 1, 4, 77. p. 93. ubi h. l. non omisit. *Modum adhiberet*, int. amoris: deponeret amorem. ERN.

Pontia consciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille, uno cum liberto, ferrum veste occultum infert. Tum, ut adsolet in amore et ira, jurgia, preces, exprobratio, satisfactio; et pars tenebrarum libidine seposita. Ex qua æstu incensus, nihil metuentem ferro transverberat, et accurrentem ancillam vulnere absterret cubiculoque prorumpit. Postera die manifesta cædes: haud ambiguus percussor: quippe mansitasse una convincebatur. Sed libertus "suum illud facinus" profiteri, "se patroni injurias ultum esse." Commoveratque quosdam magnitudine exempli: donec ancilla, ex vulnere refecta, verum aperuit: postulatusque apud Consules a patre interfectæ, postquam Tribunatu abierat, sententia Patrum ex lege de sicariis condemnatur.

XLV. Non minus insignis, eo anno, impudicitia magnorum Reip. malorum initium fecit. Erat in civitate Sabina Poppæa, T. Ollio patre genita, sed nomen avi materni sumpserat; illustri memoria Poppæi Sabini, Consulari et triumphali decore præfulgentis: nam Ollium, honoribus nondum functum, amicitia Sejani pervertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animum: quippe mater ejus, ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter et formam dederat: opes claritudini generis sufficebant: sermo comis, nec absur-

Libidine seposita] Viri doctiss. ma-
lunt *libidini*: qui casus legitimus. In-
fra c. 54. *agri vacui et militum usui se-*
positi, et alibi. Sed nil impedit intelli-
gere in *libidine, per libidinem.* *Seposita*
est absumpta, s. ut Bernecc. in Indice,
exacta. Si dativus verus sit, est, tributa,
impensa. ERN. Bud. *libidine.* Sed
emendatio dubia esse nequit.

Et questu incensus] Hæc lectio edita
est a Puteolano, quam falsam esse J.
Gronovio concedo. Nam *questus* jam
præterierat. MS. Flor. *et quantim cen-*
sus. Agr. et ed. pr. *et quæsiti census.*
Gron. hinc facit, *et quasi incensus*, sc.
amore ex usu libidinis, simulans se re-
mollitum; quod nec significat *incensus*,
nec huic loco aptum est. Ego tentavi,
atque ita incensus, vel sic. Ubi statia-
verat libidinem, tandem infestus, ardens
sc. ira ex injuria, transfigit feminam.
Atque ita formula frequentissima in
eventu rei tradendo, ut omnes sciunt.
Incensus poterat abesse, sed quoties Li-
vius similiter ponit *infestus*? Qui me-
liora dederit, ei ego plaudam primus.
Broterius: *qua statim inc.* ERN. In
Bud. adfuera a l. m. *questum census*:
2. m. inde fecit *questu incensus*. Bip.
conjectant *ex qua succensus*. Hill.
Rac. 9. *atque æstu incensus*, ut ap.
Virg. Æn. 4, 532. Malim *Ex qua æstu*
incensus.

Injurias ultum esse] Mallem, *ultum*
isse. LIPS. Vid. ad c. 17. Mox *com-*
moverat cod. Bud. Copulam sæpe in
tali contextu ap. nostrum reperi. ERN.

Postquam trib.] Nam Magistratus
postulari et accusari non possunt. Sed
mox pro *et videtur scribendum ex*:
quorsum enim copula? ERN. Bene,
Facilis erat lapsus.

Et lege de sicariis] Edd. vett. ante
Rhen. omnes habent *Cornelia*, non de-
mum Beroaldi, ut J. Gron. tradit. Sed
recte deletum auctoribus MSS. Flor.
Budensi, Oxon. Guelf. quibus consentit
Guelf. cum aliis ap. Broterium, ERN.
Sustulit et Jac. Gron.

Magnorum Reip. malorum] Sic ex
Flor. dedit Pichena, sic ed. pr. Mediæ
omnes *majorum*: superior nullum Reip.
malum attulerat. ERN. Bud. *majo-*
rum.

Ollium honoribus nondum functum]
Atqui Quæstorium eum fuisse Suet-
onius autumat 35. Sed Quæstura for-
tasse non tam honos, quam aditus ad
honorem. Ipse tamen Tacitus 12, 64.
Quæsturam inter Magistratus recensuit,
Agellius, et alii. LIPS.

Mater ejus] Poppæa, de qua 11,
1. sq.

Nec absurdum ingenium] E Sallu-
stio imitatum, qui Cat. 26. de Sem-
pronius: *Ingenium ejus haud absur-*

dum ingenium: modestiam præferre et lascivia uti: rarus in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaaret adspectum, vel quia sic decebat. Famæ nunquam pepercit, maritos et adulteros non distinguens: neque adfectui suo, aut alieno obnoxia: unde utilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Crispini, Equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit, iuventa ac luxu, et quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur: nec mora, quin adulterio matrimonium jungere-tur.

XLVI. Otho, sive amore incautus, laudare "formam elegantiamque uxoris" apud Principem; sive ut accenderet, ac, si eadem femina potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adjiceret. Sæpe auditus est consurgens e convivio Cæsaris, "se ire ad illam, sibi concessam" dictitans, "nobilitatem, pulchritu-

dum, posse versus facere. LIPS. Quod alias amanum, factum. Nam supra c. 14. non absurde dicit, pro facete, lepide. ERN.

Velata parte oris] Ad emulationem credo mulierum Arabiæ, de quibus Tertull. De virg. vel. 17. *Arabie femina ethnica non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, ut, uno oculo liberato, contentæ sint dimidiam frui lucem, quam totam faciem prostituere.* Sed causæ in hoc nobili scorto, et in illis dispar. LIPS.

Rufi Crispini Equitis] Alii Crispi. Sed Crispinum ei cognomen. Plut. in Galba, noster 15, 71. et clarissime Seneca, seu quis alius (non enim certe Philosophus) in Octavia, ubi Poppæa inducitur v. 728. sq.—*venientem in-tor Comitante turba conjugem quon-dam meum Gnatumque: properat pe-tere complexus meos Crispinus, et in-termissa libare oscula.* Rufinus Crispinus filius ejus a Suetonio nominatur c. 35. LIPS. Immo *Rufi Crispini*: nam sic filius dicitur ap. Sueton. l. c. in bonis libris: et sic supra 12, 42. dedimus. Vett. edd. (it. cod. Flor. Bud. Agr.) *Rufi Crispi*, usque ad Lipsium, qui *Crispinus* dedit. Ryckius primus, uti nos. ERN.

Filium genuerat] Is mari mersus jus-su Neronis. Suet. 35.

Quin adult. matrim. jung.] Paulo aliter H. l, 13. Scil. Tacitus prius hi-storiam scriperat, meliora dein dedit in Annalibus. Cf. et Plut. in Galba 25. p. 1061. et Suet. Oth. 3.

Otho, sive amore incautus, etc.] Vere incautus: et similima vecordia ille Can-daules apud Justinum 1, 7. *Hic uxorem, quam propter pulchritudinem*

deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus voluptatum suarum tacita conscientia... prorsus, quasi silentium damnum pulchritudinis esset. Vecordia inquam simili, sed et fato. LIPS. Ac-cidit hic transposita membra putat, et verba laudare *formam principem*, post adjiceret poni vult. Putem, Tacitum sic dedisse, quia paullo longior altera ratio facti. Si tamen placeat transposi-tio, malim illa verba statim poni post nomen *Othonis*: quod mollius et pro-babilius. ERN.

Vinculum potentiam ei adjiceret] Sic editi omnes præter ed. pr. quæ ha-bet, *id quoque vinculum potentie adi-ceret.* *Vinculum potentia* dicitur, ut *vinculum amicitia* ap. Cic. pro Plancio 2. quod potentiam, h. e. gratiam, fir-mat et stabilem reddit: atque, ut fre-quens est ap. eundem, novum *vincu-lum accessit*, sic hic novum *vinculum potentia* adjecit. Itaque mihi valde blanditur ista lectio; præsertim cum durum sit *vinculum potentiam adjicit*. Vinculum non auget potentiam, sed fir-mat. ERN.

Sibi concessam dictitans] Adhare-sco. Forsan, *sibi concessam a Dis jactans nobilitatem, pulchritudinem.* Aut, *sibi concessam Dis dignam nobi-litatem.* Budensi aiunt legi, *ubi con-cessam dictitaret*: ex eo divinabam, *ubi congestam delibaret.* LIPS. Ita difficilis hic locus visus, ut Grævius fassus sit, se ex eo non expediri. Pri-mum var. lect. notabimus. MS. Fl. habet, ut est in textu, nisi quod *seque* ante *ire*; unde J. Gron. conicit *quip-pe*: frustra, ut opinor, cum nil præces-serit, cujus ratio reddatur. MS. Agr. consentit cum Budensi, Ed. pr. habet

dinem, vota omnium et gaudia felicium." His atque talibus irritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primum per blandimenta et artes valescere, "inparem cupidini, et forma Neronis captam" simulans: mox, acri jam Principis amore, ad superbiam vertens, se ultra unam alteramque noctem adtineretur, "nuptam esse se" dictitans, "nec posse matrimonium amittere, devinctam Othoni per genus vitæ, quod nemo adæquaret. Illum animo et cultu magnificum: ibi se summa fortuna digna visere: at Neronem, pellice ancilla et adsuetudine Actes devinctum, nil e contubernio servili, nisi abjectum et sordidum traxisse." Deiecitur familia-

ubi. Guelf. Putol. Ber. Alc. Rhen. Ald. Gryph. ibi. Lips. et ed. seqq. sibi. Dictitaret etiam MS. Agr. Perizon. An. Hist. p. 173. corrigebat *divinitus* pro *dictitans*: quod ridet J. Gronovius. Ego dudum locum sic corrigendum putavi: *sepe auditus est, cum surgens e convivio Cæsaris... dictitaret nobilitatem*: quod verissimum puto. Nuper autem, cum collectionem epistolarum a Burmanno editam percurrerem, si quid esset, quod Tacito prodesset, reperi t. 4. p. 671. N. Heinsium similiter correxisse, nisi, quod ille, *cum consurgens*. Ubi mirum est, Grævium non capere potuisse *id cum post auditus est*; interrogantem, *quid factum est, cum dictitaret?* At nihil Ciceroni et Livi usitatus; estque in eo elegantia. Cic. ep. ad Div. 3. 7. a *Pausania* audiui, *cum diceret*. Sed Heinsius etiam pro *sibi* vult *uni*, ut Acidalius. EBN. Equidem cum Pichena sentio, nihil hic difficultatis adesse. Intelligitur, *sibi* a Diis vel a propitia sorte concessam *dictitans* nob. etc. Bud. omnino habet *ubi c. dictitaret*. *Seque* Flor. stare nequit. Bud. *se* absque copula, recte. Heins. non pro *sibi* vult *uni*, sed *unctum uni sibi*.

Vota omnium, gaudia felicium] Inscriptio vetus apud Grut. p. 637. QVOD. OMNES. ROGANT. SED. FELICES. IMPETRANT. GRON.

Accepto aditu] Muretus *hoc capto*. Acidalius *occapto*. Heinsius *arrepto*. Non video, quare locum tentent. Nero laudibus feminæ incensus, cupit illam videre. Hoc modo cum illa aditum accepisset etc. Si dicitur *aditum dare*, cur non et *accipere*? Mox Heinsius vult *deleri se*, probante Grævio l. c. in Syll. B. At sepe apud nostrum pronomina sic posita, item apud Suetonium, ubi abesse possent. V. ad Sueton. Cæs. c. 7. EBN. Bud. *accepto aditu*. Mox deorat *se*, intrusum a m. 2. Sic Heinsii votis

codex respondet; *deleri*, elegantior dictio evadit.

Matrim. amittere] MS. Agr. *omittere*: probat Grævius l. c. et sic supra c. 44. *omittere maritum*. At idem *amittere*, quod *omittere*, *dimittere*. Sic *amittere occasionem* Liv. 7. 34. ubi v. Drakenb. Confundi hæc verba in libris, aliis infra locis videbimus. EBN.

Quod nemo adæquaret] Vidi qui legeret, *quod Nero non adæquaret*. Ego, *Nero haud æquaret*. LIPS. Quasi recordaretur de Antonii et Cleopatæ fabulis, quod significat Plut. in Anton. 92. Αὐτοὶ δὲ τὴν μὴ τῶν ἡμιμητοῦσιν ἱκίῃν ἐνόδον κατέλυσαν ἱτίαν δὲ συνέταξαν, οὐδὲν τι λειπομένη ἱκίῃς ἀρρήτη καὶ τρυφαίᾳ καὶ πολυτελείᾳ, ἣν συναποθανουμένων ἐκάλουν. Scholiastes vetus Juvenalis ad Sat. 2, 99. *Hunc incomparabilis vitæ bello civili Vitellius vicit apud Bedriacum*. GRON. Lipsii conjectura non videtur consentire arti feminæ, quæ ita offenderet Neronem. Sanus locus; nisi quis malit, *quo n. adæquaret* sc. Othonem. Mox *digna visere* ed. pr. Rhen. et seqq. At Putol. Ber. Alc. *dignam visere*, ut Guelf. et ut Faernus volebat. Putavi ante vitium operarum esse in ed. Puteol. quod ceteræ secutæ essent, ut solent. *Visere* frustra Grævius corrigebat *videre*, Heinsius intueri. *Visere* sepe etiam Lavius dixit pro *videre*. V. Drakenb. ad 1, 31. Noster infra c. 54. *quo magnitudinem populi viscerent*: ib. *comiter a visentibus acceptum*: 14. 1. *ubi audiret potius contumelias Principis, quam visceret*. Mox MS. Guelf. et alii, *magnifico*. EBN. Bud. *magnificum*. Idem a l. m. *dignam*, a 2. *digna*. Rhen. editio a. 1544. habet *dignam*, etai in adnot. præferat *digna*.

Nil e contubernio servili] Proprie: non enim nuptiæ cum servis, sed contubernium. LIPS.

ritate sueta, post congressu et comitatu, Otho; et postremo, ne in urbe æmulatus ageret, provinciæ Lusitaniæ præficitur: ubi usque ad civilia arma, non ex priorè infamia, sed integrè sancteque egit, procax otii et potestatis temperantior.

XLVII. Hactenus Nero flagitiis et sceleribus velamenta quæsiuit. Suspectabat maxime Cornelium Sullam, socors ingenium ejus in contrarium trahens, callidumque et simulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Cæsaris, usu et senecta Tiberio abusque domum Principum eductus, tali mendacio intendit. Pons Mulvius in eo tempore celebris nocturnis inlecebris erat: ventitabatque illuc Nero, quo solutius, urbem extra, lasciviret. Igitur, "regredienti per viam Flaminiam compositas insidias, fatoque evitatas, quoniam diverso itinere Sallustianos in hortos remeaverit, auctoremque ejus doli Sullam," ementitur: quia forte, redeuntibus ministris Principis, quidam, per juvenilem licentiam, quæ tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque servorum quisquam, neque clientium Sullæ agnitus: maximeque despecta, et nullius ausi capax natura ejus, a crimine abhorrebat: perinde tamen, quasi convictus esset, cedere patria, et Massiliensium mœnibus coerceri jubetur.

XLVIII. Iisdem Consulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diversas ordo plebsque ad Senatum miserant: illi

Ne in urbe æmulatus ageret] Grocius corrigit *æmulus*: Heinsius *augetur*. Illud melius, sed tamen non necessarium. EARN. Grotii conjecturam probat Broterius. Heinsius suam ex l. 52. firmare laborat, quod et Grævio placebat in Syll. Burn. t. 4. p. 670.

Potestatis temp.] Vertranus ex libro Pontificali (i. e. Vatic.) adfert *egestatis temp.*

Corn. Sulla] Is Consul a. 804. V. 12, 52. Gener Claudii fuit per nuptias Antoniae. V. c. 23.

A Tiberio usque] Vatic. *Tiberio avo usque* ex quo fecerim, *Tiberio abusive*, deleta priorè præpositione. LIPS. Vaticano consentit Flor. (Bud.) Guelf. Agr. ed. pr. Lipsii correctionem cum J. Gronovio veram puto. Mox *Mulvius* vera scriptura, non *Milvius*. V. Cort. ad Sall. Cat. 45. et quos ibi laudat. Post *celebris* omnes edd. V. ad 2, 88, extr. *Ventabat* idem MS. et ed. pr. Eadem mox *solutus*. EARN. Emendationem Lipsii probant Heins. et Bip. Sequor et ego. Sic et 15, 37. *Oceano abusive*. Cod. Agr. *Mulvius*. Bud. *Solutus*.

Maximeque despecta] Copulam *que* ex Flor. restituit Pichena, quæ est etiam in Guelf. et ed. pr. *A crimine abhorrebat* est, erat ejusmodi, ut non videretur

probabile, eum tale quid ausum esse, ut crimen objectum verisimile non esset. Ita eleganter *abhorre* Ciceroni et Livio dicitur, Cic. pro Cæl. 4. *Cælius longe ab ista suspitione abhorre* debet. EARN.

Massiliensium mœnibus] Relegandi genus tunc frequens. Sic Julia oppido Reginorum ab Augusto clausa; Silanus a Nerone Bario municipio Apuliæ: Dolabella in coloniam Aquinatem ab Othone sepositus. LIPS.

Quas diversas Senatorius ordo] Certe delendum r̄ *Senatorius*, et obsequendum scriptis id vocabuli non agnoscen- tibus; quod miror in nos usque judicium esse dilatum. Quemadmodum enim Romæ *ordo amplissimus*, *ordo florentissimus*, pro Senatu, sic in municipiis *ordo* sæpe pro Decurionibus ponitur. Tacitus ipse H. 2, 52. *Onerabat paventium curas ordo Mutinensis, arma et pecunias offerendo*. Ammianus Marc. 22, 9. *Ordo squalens occurrit et populus nimium quantum antehac florentissimus*: de Nicomediensibus. Idem 25, 9. *Et hoc quidem suppliciter ordo et populus precabatur*. Vide indicem Inscript. Grut. cap. 9. GRON. Rectissime. Non enim est in MSS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. Est additamentum Puteolani, non Beroaldinum, ut J. Gron. vocat; sed

"vim multitudinis, hi Magistratum et primi cujusque avaritiam" increpantes. Cumque seditio, ad saxa et minas ignium progressa, necem et arma perliceret, C. Cassius adhibendo remedio delectus : quia severitatem ejus non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte Prætoria : cujus terrore, et paucorum supplicio, rediit oppidanis concordia.

XLIX. Non referrem vulgatissimum Senatusconsultum, quo "civitati Syracusanorum egredi numerum, edendis gladiatoribus finitum, permittebatur;" nisi Pætus Thræsea contra dixisset, præbuissetque materiem obrectatoribus arguendæ sententiæ : "Cur enim, si Remp. egere libertate Senatoria crederet, tam levia consecraretur? quin de bello, aut pace, de vectigalibus et legibus, quibusque aliis Romana continentur, suaderet dissuaderetve? Licere Patribus, quotiens jus dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent, expromere, relationemque

tamen e MSS. siquidem et Guelf. habet. Ceterum tamen cum Ryckio et J. Gronovio delevi. Sed præterea MS. Flor. *plebs* copula supra scripta : ed. pr. *plebs et ordo*, quod longe mollius : ceteræ *ordo plebesque*. Ceterum pro *diversas* Guelf. et alii ap. Brot. *divisas*. ERN. Bud. *quas divisas ordo plebesque*. Otto de Ædil. Colon. p. 60. docet, perperam æstuaræ viros doctos, ubi *Senatoris* hic nomen legunt, siquidem mille locis *Senatores* dicuntur coloniarum, ut et SC. municipalia occurrunt in lapidibus. Verum non de hoc, credo, ambigitur; sed, an Tacitus contra morem hic adjecerit vocem *Senatorius*? hoc negatur, et recte quidem. Vid. et Gortius Inscr. t. 2. p. 192. ad lap. p. 189.

Primi cujusque] An *primi* peculiaris dignitas in Senatu, ut ap. Cic. pr. R. A. 9. *decem primi Amerini*, et Vetr. 2, 67. *Magistratus et decem primi* : ap. Liv. 39, 15. *deni principes*. V. Græv. ad Cic. l. c. et Noris. ad Cenot. Pis. 1, 3. Sic videtur Ryckio. Mox MS. Bud. *eleganter ad saxa, ad minas*. Horat. Ep. 1, 1. 46. *per mare pauperiem fugiens per saxa, per ignes*. Post ed. pr. *pelliceret*. Puteol. *perliceret* cum seqq. ut Guelf. Tacite post Lipsium receptum *proliceret*, nescio unde; quod tamen eodem redit. Pro *Scribonios fratres* ed. pr. *consobrinus fratres*. At *Scribonii fratres*, etiam H. 4, 41. ERN. L. 1. D. de Muner. et Hon. occurrit *decem-primatus* et 1, 3. ib. *decaproti* memorantur. Bud. *perliceret* ... *Scribonios* male quidam *Scribonianos*. De iis vid. Dio in Excerptis 63, 17.

VOL. II.

Numerum edendis gladiatoribus] Augustus edixit a. u. 732. Μήδ' ὀπλομαχίαν ... πλασάκις ἢ θίς ἐν ἐκάστῳ ἔτει, μήτε πλειόνων ἑκκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν ποιῆν. Dio 54, 2. Simile edictum antea a Senatu, de quo Sueton. Julii 10. *Cum multiplici undique familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne majorem cuiquam habere Romæ liceret*. Saturnalia nostra vide. Lips. Ed. pr. *civilitatem*. ERN. *Tiberius quoque munus impensas corripuit et paria gladiatorum ad certum numerum redegit*. Suet. 34. Triginta parium mentio in lap. ap. Grut. p. 352.

Materiem] Sic Flor. Bud.

Quibusque aliis Romana] Insero vocem, *res Romana continetur*. Sequentia emendavi, distinxī, sublata confusione, quæ in libris. Lips. Ed. pr. *sane continetur*. Guelf. *Puteol. continetur*, quod omnes secuti sunt. At in MS. Bud. *continenterur*. Utrumque rectum, si modo *Romana* verum; sed Lipsii correctionem veram puto. ERN. Verba Rhenani non cepit ERN. Ex eo, quod in Bud. legitur *continenterur*, inferi Rhen. apparere legendum *continenterur*.

Suaderet dissuaderetve] Nihil notatum video, unde hæc lectio sit, quæ jam est in edd. Lips. Nam ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. *suadere dissuadereve licere* : Puteol. Ber. Alc. idem sine *ve*. Sed illud melius : nam in hoc verbum non est, ad quod referatur *quin*, ut alia incommoda taceam. De re vide Gronov. Obs. 1, 22. ERN.

N

in ea postulare. An solum emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largius ederentur? Cetera per omnes Imperii partes perinde egregia, quam si non Nero, sed Thræsea regimen eorum teneret? Quod si summa dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum?" Thræsea contra, rationem poscentibus amicis, "non præsentium ignarum," respondēbat, "ejusmodi-consulta corrigere; sed Patrum honori dare: ut manifestum fieret, magnarum rerum curam non dissimulatu-ros, qui animum etiam levissimis adverterent."

L. Eodem anno, crebris populi flagitationibus, inmodestiam publicanorum arguentis, dubitavit Nero, "an cuncta vectigalia omitti juberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret." Sed inpetum ejus, multum prius laudata "magnitudine animi," adtinuere Senatores, "dissolutionem Imperii" docendo, "si fructus, quibus Resp. sustineretur, deminuerentur: quippe, sublatis portoriis, sequens, ut tributorum abolitio expostularetur. Plerasque vectigalium societates a Consulibus et Tribunis plebis constitutas, acri etiam

Quam si non Nero] Acidalius vult quasi non Nero. Et sic plane in ed. pr. Intelligendum autem, hæc non in Senatu dicta, sed in sermonibus privatis, cœtibusque. Post quod si, quod e MS. Flor. edidit Jac. Gron. est et in (Bud. Agr. et) ed. pr. Id mutatum in que, ut opinor, propterea, quod summa ad dissimulationem referebatur. Sed summa opponuntur inanibus. ERN.

Inmodestiam public.] i. e. avaritiam: mox vocat cupidines. Vid. dicta ad Sueton. Tit. c. 4. et inde natam sævitiam, sive, ut post vocat, acerbiteriam. ERN.

Vectigalia omitti] Tentat Pichena remitti, etsi timide. Quis librarius hæreret in remitti, idque in omitti mutaret? Omitti est aboleri; et de hoc dubitabatur: mox abolitio diserte memoratur, et tollere, quod plus est, quam remittere; nam remissio plerumque fit ad tempus; abolitio in perpetuum. Etiam Sueton. Vesp. 16. dixit omissa vectigalia: ad quem locum confirmandum loco Taciti bene utitur Duker. neque ullo modo ibi videndum, an aliquis MS. liber habeat remissa: qui si reperiretur, a librario, ita, ut Pichena ad h. l. affecto, corruptum dicerem. Vectigalia autem proprie, h. e. de portoriis, accipit Burmannus de Vect. P. R. c. 5. p. 66. et sane post portoria sola commemorantur. ERN.

Attinuere Senatores] Fero: sed præfero meum illud, seniores. LIPS. Sed illud est in omnibus libris. ERN.

Sequens] Frustra Acidalius (cum Mur.) tentat sequi: int. esse. Cicero Or. 2, 53. non esse consequens. Tusc. 5, 8. alterum alteri consequens est. ERN.

Plerasque vectigalium societates] Quæ hæc conjunctio est, ut tot viri docti corrigant necessitates? Socii et societates pro publicanis toties apud unum Cicero-nem commemorantur, ut annotare loca pigeat. Vide ad fam. 13, 9. Et tamen in his quoque Manutius erravit ad orat. pro Plancio, c. 9. Vel quod erat pater is, qui est princeps jam diu publicanorum; vel quod is ab sociis unice diligebatur. Quia, inquit ille, perquam rarum, ut ab sociis publicani diligantur: ubi enim vectigalia exiguntur, ibi fere contentiones odiaque nascuntur. Quasi Socii sint hic provinciales, et hi momentum in comitiis istis fecerint. Immo ab sociis est, a publicanis. Sed captant verbum constituere, frustra: nam vectigalium societates, nihil aliud sunt quam ipsa vectigalia, ipsa publica; nullum enim publicum alicujus ponderis quod non exerceretur a societate. GRON. Mox tum quod Rhennus (e Bud.) addidit, est etiam in ed. pr. et in hac præterea acri in Remp. In eadem est etiam erog. quod Rhen. se correxisse dicit. Irrog. natum credo, quod esset scriptum: ut in ed. pr. erog. Guelf. erogationum. ERN. Rhen. est qui necessitates conjiciebat, nec tamen in textum recepit. Probare Mur. Acid. Male provocatur ad 1, 11. Urs. e cod. vet. acri etiam tum P. R. lib. sic et Mur. Acid.

Populi Rom. tum libertate : reliqua mox ita provisa, ut ratio quæstuum et necessitas erogationum inter se congruerent. Temperandas plane publicanorum cupidines, ne, per tot annos sine querela tolerata, novis acerbitatibus ad invidiam verterent."

LI. Ergo edixit Princeps, " ut leges cujusque publici, occultæ ad id tempus, proscriberentur : omissas petitiones non ultra annum resumerent : Romæ Prætor, per provincias, qui pro Prætorè aut Consule essent, jura adversus publicanos extra ordinem redderent : militibus immunitas servaretur, nisi in iis, quæ veno exercerent." Aliaque admodum æqua, quæ brevi servata, dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragessimæ quinquagesimæque, et quæ alia exactioni-

Verterent] Lall. supplendum *se præcipit* ; sed frequenter absolute ponitur.

Leges cujusque publici] *Publicum* hic non civitas, aut commune cujusque oppidi, uti censent : sed τὸ δημόσιον, τὴν πόλιν. Plautus Trucul. 1, 2, 41. *Ille, haud ego, habuit publicum, perversæ interpretaris.* Seneca ep. 120. (110.) *Jam ego paraveram fiscos : circumspiciebam, in quod me mare negotiatorum inmitterem, quod publicum agitarer, quas arcescerem merces.* Suet. Cal. 40. *Additumque ad caput legis, ut tenerentur publico, quæ meretricium quævis lenocinium fecissent.* Seneca iterum epist. 102. (101.) *Ille, qui et mari et terra pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæstus, accesserat : ubi male substituit, publicanos.* LIPS. Publicani non vectigalia vetera renovabant, sed nova inveniebant. Nam, cum lex, sive formula, et capita conductionis non essent vulgata, exigebant quibusdam nominibus, quibus concessum non erat per legem, neque unquam fuerat. Has vocat novas acerbitates et nomina exactionum illicitarum. Exemplum est apud Cic. 3. in Verr. 3, 78. *Ex omni pecunia, quam aratoribus solvere debuit, certis nominibus deductiones fieri solebant ; primum pro spectatione et collybo, deinde nescio pro quo cerario.* Hac omnia, judices, non rerum certarum, sed furtorum improbitumorum sunt vocabula. Cæsar B. C. 3, 32. *Multa præterea ad avaritiam excogitabantur. In capita singula servorum ac liberorum tributum imponebatur. Columnaria, olearia, frumentum, milites, remiges, arma, tormenta, vectura imperabantur.* Cujus rei modo nomen reperiri poterat, hoc satis esse ad cogendas pecunias videbatur. Sic igitur isti

quoque faciebant. Et licebat dolere, non recusare obnoxii, quod illi se jure suo uti, et nihil nisi ex lege flagitare mentirentur. Hæc illia latebra sublata est legibus cujusque publici proscriptis : unde didicerunt, a quibus exigebatur, quid deberent, quid non deberent. Frustra etiam ex Suetonii Vesp. 1. probat, quod aliunde satis constat et probari non est necesse. Ibi enim sincerior lectio ; *publicum quadragessimæ in Asia egit*, non *publicanum*. Adde Obs. 4, 23. GRON. In locis a Lipsio citatis alienus est e Suet. Cal. 40. nam ibi *publicum* est ærarium, quod sæpe ita vocatur, ut ap. Liv. 2, 9. *arbitrium salis in publicum sumtum.* EAM.

Prætor, per prov.] Cf. l. 1. D. de Public. et Vectig.

Quæ veno exercerent] *Quæstuari* milites supra vocantur c. 35.

Quadragessimæ quinquagesimæque] Portorium id fuit, explicatum Quintil. in parte, Declam. 359. *Præter instrumenta itineris, omnes res quadragessimam publicano debeant.* Sed abolitio hæc Neroniana, non firma : certe Symmachi sævo iterum præbita Quadragessimæ, ut discas e l. 5. epist. 65. *Quadragessimæ portorium non recte poscitur a Senatoribus candidatis, quia nostri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet ... Quæso igitur, ut humanitatem nostri ordinis editori-bus impartiatis, et ursorum transvectionem cupiditati mancipi subtrahas.* Etiam Quinquagesimæ ; de qua ib. ep. 62. *Quæstores ordinis nostri numquam ferarum suarum portorium contulerunt. ... Nunc a fratre meo Cynegio V. C. quinquagesimæ vectigal exigitur, quod solos ursorum negotiatores, utpote quæstui servientes, oportet agnoscere.* De hac quadragesima capio Suetonium Vesp.

bus illicitis nomina publicani invenerant. Temperata apud transmarinas provincias frumenti subvectio: et, "ne censibus negotiatorum naves adscriberentur, tributumque pro illis penderent," constitutum.

LII. Reos ex provincia Africa, qui Proconsulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum et Pomponium Silvanum absolvit Cæsar; Camerinum adversus privatos et paucos; sævitæ magis, quam captarum pecuniarum crimina objicientes. Silvanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebatque "tempus evocandorum testium:" reus "illico defendi," postulabat. Valuitque pecuniosa orbitate et senecta, quam ultra vitam eorum produxit, quorum ambitu evaserat.

LIII. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio Ducum, qui, pervulgatis triumphis insignibus, majus ex eo decus sperabant, si pacem continuavissent. Paullinus

1. *Hujus filius publicum quadragessimæ in Asia egit, manebantque (lego, mantantque, quia pervenisse eas ad suum ævum subindicat Tranquillus: vel potius, manebantque) imagines sub hoc titulo, ΚΑΛΩΣ ΤΕΛΩΝΗΣΑΝΤΙ. At in Caligul. c. 40. alia hercle ab ista: temporaria dumtaxat, et quæ cum impuro illo perit: Exigebatur pro litibus atque judiciis ubicunque conceptis quadragesima summe, de qua litigaretur. Sed et quinquagesimam venalium, de qua supra, disparo ab ista; sicut quinquagesimas illas Cic. in Verr. 3, 10. sq. quæ ad aratores pertinuerunt decumanosque. LIPS. Non portorium, sed quadragessimam litium abolitam cum Cujacio Obs. 6, 28. aliisque statuit, et simul Spanhemium, qui de V. et P. N. diss. 13. t. 2. p. 550. s. Taciti fidem impugnat, e nummo Galbæ, in quo XXXX REMISSA extat, refellit Burn. de Vectig. P. R. c. 5. p. 65. s. iis rationibus, quibus facile cessurum quemque putem. Mox exactionibus bene correxit Rhen. superiores ex auctionibus. ERN. Telonarii statuum cum titulo ΚΑΛΩΣ ΤΕΛΩΝΗΣΑΝΤΙ dat Boissard. in topogr. urb. part. 3. t. 1. fol. 51. Exactionibus Rhen. ex ingenio dedit: nam Bud. a l. m. exactionibus.*

Frumenti subvectio] Quæ hæc subvectio? illane, quæ Romam? ex Africa et Ægypto puta, aliisque provinciis ad alimenta plebis. An intelligit, in ipsis provinciis modum positum, quo et quantum frumenta sua adveherent? Fraudes enim et hic committi solere, et molestias objici provincialibus, et Taciti Agr. 19. discas. Emerc, inquit, ultro frumenta, et vendere cogebantur. Devortia itinerum et longinquitus regionum indiceba-

tur, ut civitates a proximis hibernis in remota et avia deferrent; donec, quod omnibus in promptu erat, paucis lucrosum fieret. LIPS. ERN.

Et ne censibus] Mutuare huic loco lumen a P. Fabro Sem. 1, 25. LIPS.

Habuerant] Sic Rhen. ex ingenio. Bud. a l. m. habuerunt.

Sulpicium Camerinum absolvit] Sed eundem paullo post cum filio interfecit. Έγκαλέσας σφίσιν ait Xiphil. 63, 18. δτι Πυθικὸν ἐκ προγόνων ἐπικαλέμενοι, ἐκ ἱπαύσαντο πρόσρημα τῶν ἔχοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τῷ Νέρωνος νίκης τὰς Πυθικὰς ἐκ τῆς δμῶνυμίας ἤσθεν. Qui Dionis sive abbreviatoris ejus corruptus locus, scriboque, "Ὅτι Ποιτικὸν ἐκ προγόνων etc. Sulpicii enimvero non Pythici, sed Poetici cognominati, uti liquere potest ex Fastis. Quod cognomen ad injuriam suam traherebat Nero, quia ipse solus victor, solus Pythicus. Notabit ergo philologus similitudinem aliquam inter eas voces, veteri germanaque pronuntiatione locus, scribo. Sulp. Camerini mentio in fragm. Fratrum Arvalium ap. Grut. p. 118. Pythicus dicitur ap. Pigh. in Annal. t. 3. p. 590. ad a. 808.

Pomponium Silvanum] Est cum Pompeium Silvanum in Tacito (H. 2, 86.) reperias; est cum Poppæum. Librariorum ea varietas sit, an hominum, alibi videbo. LIPS. Infra dedi ex MS. Flor. ed. pr. vitam eorum: deinde ex iisdem et Guelf. Pompeius et Velus. ERN.

Ambitu] Sic Rhen. et Bud. Sed et Puteol. ita. Alibi ambitum. Faernus volebat impetum, quod ridet Grut.

Paull. Pomp. etc.] De Paullino Pompeio v. Plin. 33, 50. Ei Seneca in-

Pompeius et L. Vetus ea tempestate exercitui præerant. Ne tamen segnem militem adtinerent, ille inchoatum ante tres et sexaginta annos a Druso aggerem coercendo Rheno, absolvit: Vetus Mosellam atque Ararim, facta inter utrumque fossa, connectere parabat, ut copiae per mare, dein Rhodano et Arare subvectæ, per eam fossam, mox fluvio Mosella in Rhenum, exin Oceanum decurrerent: sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se occidentis septentrionisque litora fierent. Invidit operi Ælius Gracilis, Belgicæ Legatus, deterrendo Veterem, "ne legiones alienæ provinciæ inferret, studiaque Galliarum adfectaret: formidolosum id Imperatori" dicitans, quo plerumque prohibentur conatus honesti.

LIV. Ceterum continuo exercituum otio, fama incessit, "ereptum jus Legatis ducendi in hostem." Eoque Frisii juvenutem saltibus aut paludibus, inbellem ætatem per lacus admovere ripe, agrosque vacuos, et militum usui sepositos, inse- dere, auctore Verrito et Malorige, qui nationem eam regebant, in quantum Germani regnantur. Jamque fixerant domos, se-

scripsit L. de Brev. vitæ. L. Ant. Vetus Cos. fuit a. 808. vid. c. 11.

Inchoatum a Druso aggerem] Inteligitne fossam Drusianam, Isalæ hodie cognomine insignem? quæ Rhenum imminuit, exhausit, et quasi coercuit? An potius aliud opus in Gallica ripa, quo tumidum et vagum cum perniciæ accolarum amnem reprimeret? Videtur: et refero ad aggerem istum, quæ H. 5, 19. scripta: *Quin et diruit molem, a Druso Germanico factam, Rhenumque prono alveo in Galliam ruentem, disiectis quæ morabantur, effudit.* Vidi, qui molem eam vellent esse Drusoburgum, ad Isalam nunc situm. Næ illi falluntur. Nam qui potest? In Galliarum ripa ea moles fuisse debuit, non in Germaniæ; uti facto Civilis, Tacitique verbis ratio constet. Refellere quidem igitur aliena possem, firmare adhuc ipse nihil. LIPS. Ryckius LXVI redigit, ducto initio numerandi ab A. U. 745. quo Drusus Consul in Germania mortuus. Sed non necesse est terminum temporis, cujus annos Tacitus tradit, ponere in anno eo, cujus res jam expouuntur. Turbæ ex ea re ortæ hic traduntur. Opus quidem ipsum aliquot annis ante ceptum est. De aggere ipso vide H. L. c. ERN.

Mosellam atque Ararim] Deus bone, utile, magnum, regium vel Romanum plane opus! Sic Carolus Magnus Danubium et Rhenum statuit; alii alia, sed omnes statuerunt tantum; et nescio,

quæ vis ab alto fere impedit, mutari hæc per Naturam statuta. LIPS. Paullo post pro *extrin* ed. pr. *dein*. Pichena volebat *et in*, quod non necesse puto. ERN. Abhinc multa stupenda ejus generis opera perfecere Galli. Sic Mediterraneum mare cum Atlantico junctum. Neque dubium, quin consilium id L. Veteris exsecutura sit nostra ætas. Ceterum ex hoc loco, Sequanos tum ad Germaniam superiorem relatos, infert Perreciot ap. Grandidier in Hist. d'Als. t. I. p. 168. Id ni esset, L. Veterem consilium illud capere non potuisse. Obstitit autem Gracilis, quia pars fossæ per Belgicam erat ducenda.

Ælius Gracilis] E libris *Ælius Gracchus*. LIPS. Sic et MS. Agr. At ed. pr. *invidit operi ejus Gracilis*: fuit *Ælius*: ut in seqq. Guelf. *hellus*, ut ante Lips. edebatur. Mox vet. edd. *Vetere*, usque ad Rhen. *Veterem* MSS. Flor. Agr. Deinde idem MS. Agr. *cohibentur*, eleganter. Ceterum ad h. 1. v. Marca Primat. Lugd. p. 160, ERN. In Bud. a l. m. erat *veteres*.

Quo] E scribendi compendio MS. elicit Pichena *quomodo*. Sed magis ar- ridet vulg.

Malorige] Ammian. Marc. 15, 5. *Malarichum* dicit. Germ. fuerit *Malrich*.

In qua tum Germani regnabant] Flor. in quantum Germani, optime: id est, quatenus Germanis quidem est regnum, qui in semilibertate. LIPS.

mina arvis intulerant, utque patrium solum exercebant; cum Dubius Avitus, accepta a Paullino provincia, minitendo "vim Romanam, nisi abscederent Frisii veteres in locos, aut novam sedem a Cæsare inpetrarent," perpulit Verritum et Malorigen preces suscipere. Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea, quæ barbaris ostentantur, intravere Pompeii theatrum, quo magnitudinem populi viserent. Illic, per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum "consessum caveæ, discrimina ordinum, quis Eques, ubi Senatus" percunctantur, advertere quosdam cultu externo in sedibus Senatorum: et "quinam forent," rogitantes, postquam audiverant, "earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute et amicitia Romana præcellerent;" "nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse," exclamant, degrediunturque et inter Patres considunt: quod comiter a visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, et bona æmulatione. Nero civitate Romana ambos donavit: "Frisios

Omnes conjecturas irritas fecit cod. Fl. cujus lectio editur inde a Pichena. Ed. pr. in quam tunc Germani regnabant. ERN. Bud. in quam tum Germani regnabant. Passiva dictio rectior, ut H. 1, 16. G. 43. De re ipsa G. 11.

Jamque fixerant domos] Castigat Rhen. (e Bud.) Jamque fixerant domos. Immo fixerant, id est posuerant, collocaverant. Juven. Sat. 3, 2. Laudo tamen, vacuis quod sedem figere Cumis Destinet. GRON. Edd. ante Rhenan. omnes fixerant. ERN.

Utque p. s. ex.] Bud. atque p. s. ex. Minus bene.

Dubius Avitus] Labor, ut scribam, Vibius Avitus, inducente me Plinio, qui Neronis temporibus præsedisse Galliæ Germaniæque inferiori, Vibium Avitum significat 34, 18. Statuam Avernorum cum faceret, provincia Vibio Avito præsidente. Antea suspicabar de Didio: fallebar. LIPS. Male; nam et apud Plinium optimæ membranæ Dubio Avito, non Vibio. GRON. Lipsium sequitur cum Bucherio, Eccardo, Harduino ad Plinium, Dubius pro barbaro et Rom. inaudito repudiandus, et Broterius, Gronovius Ryckius. Sane tum multa Romæ nomina barbara, nec ante Romæ audita; nec mirum, ut monuit recte Jac. Gron. ad c. 32. in nomine Lurii. ERN. Dubius codd. Flor. Bud. Agr. etc.

Advertere quosdam cultu externo] Armenios et Parthos, sedentes in Senatu, uti eleganter Suetonius loquitur.

Morem autem eum fuisse, et hunc honorem bene meritis sociis, didici e Justino; qui de Massiliensibus 43, 5. Ob quod meritum et immunitas illis decreta, et locus spectaculorum in Senatu datus. Item Josepho, qui decretum C. Cæsaris et Senatus recitat pro Judæis 14, 10, 6. in hæc verba: Ἀδελφοί τε Ἰουδαῖοι, καὶ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ, καὶ προσβιουταῖς τοῖς ὑπ' αὐτοῦ περιφύσειν, ἐν τῇ πυγμῇ μονομάχων καὶ θηρίων, καθ' ἑξομῆνους μετὰ τῶν συγκλητικῶν διατρέειν. Dio 68, 15. Ὅτι ὁ Τραιανὸς τοὺς προσβιουτάς, τοὺς παρὰ τῶν βασιλέων ἀφικνουμένους, ἐν τῷ βουλευτικῷ θεάσασθαι ἐποίησεν. Etsi vetuerat id ante, sua quadam causa, Augustus: ut in Suetonio leges 44. interdicto tamen non firmo. Sed ait Justinus ecce, in Senatu, et Suet. Dom. 8. in Equite spectare: nec errent ultra, qui apud Suet. in Claudio, in Senatoriis, tentant reponere. Sed, quod de legatis his ad Neronis tempora Tacitus retulit, eximium et antiquæ nostræ simplicitatis factum: Tranquillo visum Claudio attribuire 25. Errat, me iudice, Tranquillus. LIPS.

Degrediunturque] Sic bene e MS. Flor. dedit Pichena. Vett. omnes digred. ut alibi. Vid. ad 4, 49. 74. etc. ERN.

Bona æmulatione] Libri aliquot, æmulatione: ex quibus junctim tunc scribam, quasi impetus antiqui et boni æmulatione: et sane sic fuit. LIPS. Impetus est repentinus animi ex honesto motus. Ut c. 50. Sed impetum ejus,

decedere agris" jussit. Atque illis adspersantibus, auxiliarius eques repente inmissus, necessitatem adtulit, captis cæsivse, qui pervacius restiterant.

LV. Eosdem agros Ansibarii occupavere, validior gens, non modo sua copia, sed adjacentium populorum miseratione; quia pulsi a Chaucis, et sedis inopes, tutum exsilium orabant. Aderatque iis, clarus per illas gentes, et nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, "vinctum se rebellione Cherusca, jussu Arminii," referens, "mox, Tiberio et Germanico Ducibus, stipendia meruisse. Quinquaginta annorum obsequio id quoque adungere, quod gentem suam ditioni nostræ subjiceret. Quotam partem campi jacere, in quam pecora et armenta militum aliquando transmitterentur? Servarent sane receptos gregibus, inter hominum famam; modo ne vastitatem et solitudinem mallent, quam amicos populos. Chamavorum quon-

multum prius laudata magnitudine animi, attinuere seniores. Antiquum, quod quodammodo excedit modum sæculi, et antiquitati laudatæ par est. *Emulatio autem bona, ut alibi prava.* Sic igitur accipe: quasi quod esset impetus antiqui et bona emulatio fieret. GRON. *Bona emulatio* MSS. (Bud. et alii) et edd. vett. ante Rhen. qui dedit *emulatio*. ERN. Scil. Rhen. finalem ne a seq. vocis capite huc putat accessisse librarii oscitantia. Juretus ad Symm. 4, 56. legit *boni emulatio*. Heins. volebat *bonæ emulationis*.

Ansibarii] Ed. pr. *Ansivarii*: et infra *Ampisvarii*. In loco Ammiani 22, 10. ex quo Rhen. Ansuarios laudat, putatque eosdem cum his, *Attuarii* hodie leguntur, quæ est gens Francorum. Vid. ibi Lindenbr. et Vales. Male igitur e loco Taciti colligit Rhen. Francos e Chaucis prodisse. Mox ed. pr. *Boiocalus*. MS. Gueif. *Biocalus*. ERN. Bud. *Amsibarii*.

Quinquaginta annorum] Libri vett. *quadragesima*. A clade certe Variana ad hoc ævum, quadragesima sex circiter anni sunt. LIPS. Edd. vett. Gueif. *quinquaginta*: recte, numero rotundo, etsi aliquot anni ad veritatem desint. ERN. Bud. habebat et *quinquaginta annorum obsequio*. Id. q. Sic et Puteol. Ante *quinq.* punctum posuit Gruterus. Copulam ante *quinq.* habent et codd. Flor. et Agr. In Bud. 2. m. bene delevit. Heins. volebat *sed*.

Quotam partem campi] Forte, *Quo tantam, aut, quo eam*. Vulgatam etiam tolero, et capio. LIPS. *Jacere* dicitur campus, qui non colitur, nullos fructus edit. Aliter *agri jacere* dicuntur ap.

Petron. c. 44. nempe, cum non sunt in magno pretio, cum pretia eorum jacent, ut Cicero loquitur pro Rosc. Com. 12. ERN.

Servarent sane receptos] Scriberem, *exceptos et famem*. LIPS. Editi, ut est in omnibus scriptis et edd. ante Freinsh. qui de conjectura edidit *receptus et famem*; quorum illud quidem commodum sensum habet, non hoc, in hoc quidem loco. *Receptos* int. agros vel campos, ex antecedente. *Agri recepti gregibus*, sunt concessi, dati gregibus alendis. *Recipi* eleganter dicuntur, quæ excipiuntur, reservantur. V. Gron. ad Senecæ Cons. ad Marc. c. 10. atque idem est quod ante c. 54. *sepositus usus militum*: ap. Livium 1, 53. *reliquam captivam pecuniam in adificationem templi seposuit*. Porro inter hominum famam, intellige, si modo campi illi sint inter homines, iis locis, ubi homines sint, habitent; quod clarum est e seq. modo ne vastitatem et solitudinem mallent. *Hominum famam, sive famam* pro locis habitatis illa ætas dixit, idque illustrat Gronov. Obs. 1, 4. ubi hunc locum similiter explicat. Freinsh. conjectura tamen recepta in edd. J. Fr. Gronovii, (non ab ipso) Ryckii, et, prima parte, Jac. Gronovii. Mox *siculi* MS. Flor. ed. pr. ERN. Satis arripet conjectura Bip. quam recepi: sensus; ab hominum nunc videntium memoria. Bud. *receptos gr. inter hom. famam*.

Chamavorum] Pro his *Menapiorum* legendum suspicatur Spener Not. Germ. ant. 4, 3, 30. et loco *Tubantum* ponendum *Sugamborum* vel *Sugambrum* Cluver. Germ. ant. 3, 12. In tot tantisque populorum mutationibus vix certi

dam ea arva, mox Tubantum, et post Usipiorum fuisse. Sicuti cælum Diis, ita terras generi mortalium datas: quæque vacuæ, eas publicas esse." Solem deinde respiciens, et cetera sidera vocans, quasi coram interrogabat, "vellentne contueri inane solum? potius mare superfunderent adversus terrarum ereptores."

LVI. Et commotus his Avitus, "patienda meliorum imperia. Id Diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios iudices, quam se ipsos, paterentur." Hæc in publicum Ansibariis respondit: ipsi Boiocalo, "ob memoriam amicitiae daturum agros:" quod ille, ut proditionis pretium adspernatus, addidit: "desse nobis terra, in qua vivamus; in qua moriamur, non potest:" atque ita, infensis utrimque animis, discessum. Illi Bructeros, Tencteros, ultiores etiam nationes, socias bello vocabant. Avitus, scripto ad Curtilium Manciam, superioris exercitus Legatum, "ut Rhenum transgressus, arma a tergo ostenderet;" ipse legiones in agrum Tencterum induxit, excidium minitans, nisi caussam suam dissociarent.

quid definiri posse judicat Broterius. Cf. G. 32, 33. Mox sicuti cod. Flor. et Bud.

Quæque vacuæ] Suspicio dedisse Tacitum, quasque vacuas, eas publicas esse: et hoc exemplum addendum iis, quæ notavimus Obs. 2, 14. GRON. Sunt etiam ab ed. pr. abest, ut a Flor. MS. delevit Pichena: copulam addidit Rhenanus. ERN. E Bud. in quo sint a 2. m. adjectum.

Solem respiciens] MS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. despiciens: quod ridicule defendit, in textum receptum, Jac. Gronovius, quasi radios in terram missos a sole adspexerit. Respiciens inde a Puteolano omnes. Rhenanus conjiciebat aspiciens. At respicere pro adspicere etiam 14, 8. Pro deinde MS. Guelf. idem. ERN. Hill. Rac. 38. conjicit suspiciens: sed id jam occupat Hein-sius. Gruterus a glossa putat esse respiciens et vocans. Utrumque commodè abesse posset.

Et commotus his Avitus] Turbata et trunca forsitan. Lego tamen, Nec commotus his Avitus, patienda m. imperia ait, Dis quos, etc. LIPS. Mox MS. Guelf. et duo alii ap. Broterium, qui darent, qui adimerent, quod sequentibus bene convenit. ERN. Bud. quid—quid.

Neque alios iudices quam se ipsos paterentur] Nec male deleveris rō se, ut rō ipsos referatur ad Dcos. Libro 15, 24. quoniam Dii, quamvis potentium populorum arbitri, possessionem Par-

thiis non sine ignominia Romana tradissent. Horatius Od. 3, 1, 5. Regum timendorum in propriis greges; Reges in ipsos imperium est Jovis. GRON.

Desse nobis terra] Sic primus edidit Rhen. de conjectura: totidemque verbis est in MS. Agricola. Ed. pr. corrupte, decere nobis terram vivam: Puteol. desse nobis terra viva, quod secutus est Beroald. terram vivam etiam MS. Flor. Guelf. unde J. Gron. faciebat terra in vitam. Pichena conjicit, terra vivis; utrumque bonum, illud melius et elegantius. Sic habere in sumtum. Illud autem est corrumpere, non corrigere, quod N. Heinsius ep. ad Græv. t. 4. Coll. Burn. 498. vult, atque etiam est in margine ed. Gryph. adscriptum, terra potest: quasi non melius e seq. intelligatur. Vide hoc genus loquendi copiose illustratum a Gronovio Obs. 4, 2. p. 26. Adde ad 12, 64. ERN. Bud. a l. m. desse nobis terram vivam in q. m. n. p. Bip. emendationi Rhenani substituunt hanc: d. n. terram in vitam, in q. m. n. p. Quippe homine forti et desperato magis dignam sic fore orationem putant. Quod ad ellipsin, similem habes H. 1, 8. Et pacis artibus, bellis inexpertus.

Curtilium Manciam] Phlegon. De admir. 27. Curtilius Mancias Legatus in Germania exercitum duxit Q. Volusio et P. Scipione cons. LIPS. MS. Guelf. Ab Avito scriptum ad C. M. ERN.

Igitur absistentibus his, pari metu exterriti Bructeri, et ceteris quoque aliena pericula defendentibus, sola Ansibariorum gens retro ad Usipios et Tubantes concessit: quorum terris exacti, cum Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod iuventutis erat, cæduntur: inbellis ætas in prædam divisa est.

LVII. Eadem ætate, inter Hermundurios Cattosque certatum magno prælio, dum flumen, gignendo sale fecundum et conterminum, vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi, religione insita, "eos maxime locos propinquare cœlo, precesque mortalium a Deis nusquam propius audiri: inde, indulgentia Numinum, illo in amnæ illisque silvis salem provenire, non, ut alias apud gentes, eluvie maris arescente unda, sed

Absistentibus] Ita Rhen. ex Bud. *aristentibus*: prius legebatur *aristentibus*. Cf. 2, 31, 34. H. 3, 74. 4, 32.

Pari metu exterriti Bructeri, et ceteris] Flor. lectio, et ed. pr. *Ceteræ* (et Bud.) *exterritis Bructeris, et ceteris*. Mox quoque abest a MS. Bud. ERN.

Pericula deserentibus] MS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. *defendentibus*: quod interpretatur J. Gron. a se arcentibus, vultque servari, cum ipse interea vulgatum teneat. Ac, nisi aliena pericula defendere e consuetudine Latine loquentium esset, potius pericula ab aliis propulsare, quam communionem alieni periculi vitare, eam lectionem, propter librorum auctoritatem, reciperem: nunc vulgatam retineo et ipse, dum melius quid reperitur; quum interea fatear, me nescire, an ducta sit e libro scripto. Eam primus induxit Rhenanus, corrigens lectionem superiorum edd. in quibus erat *deferentibus* (nam sic est in ed. Puteol. Ber. Alc. non *deserentibus*, ut J. Gronovius e Beroaldina laudat) sive vitium operarum in ed. Puteol. fuit, quod sequerentur ceteri, sive ita ille e MS. edidit, quod credo. Etiam infra 14, 33. confunduntur *deferentibus* et *defendentibus*. Id si est, tanto magis libet suspicari, Tacitum dedisse *defugientibus*. Ac fortasse in mente habuit locum Cæsaris B. G. 6, 13. *itis omnes decedunt*, (pro quo noster *abstere*) *aditum eorum sermonemque defugiant*. Notio *deserendi* est jam in sola; quod est *deserta*. ERN. Restitui cum Bip. *defendentibus*. Rhen. hoc non posse stare putabat, nisi legatur *periculo*. Verum æque dicimus *defendere vim, injuriam, bellum* etc. imo Cic. pro Murena 3. de civium periculis *defendendis*.

Dum flumen gignendo sale] Non abhorret certe a fide, ut hoc flumen Sala fuerit? argumento vel nominis ipso. Flumen nobile, mihi carum, domicilii olim caussa, et Andree Ellingeri, medici primarii, cuius fides et doctrina, magna mihi, dum vivam. LIPS. Mox *libidinem* est a Rhen. superiores omnes *libidine*. Illud tamen verum est. Mox Guelf. vi, *armis*. ERN. Eccard de Orig. Germ. 2, 35. Salam Franconicum hic designari docet, cui adjacet Kissinga, prope quam adhuc sal excoquitur. Cf. Thøldenii halograph. p. 177. De salinis istis iterum certatum tribus sæculis post, quum Burgundii Cattorum, Alamanni Hermundurorum sedes occupassent. Ammian. Marc. 28, 5.

Salem provenire] Jac. Gronov. notat e MS. Flor. item: et plane sic est in MS. Guelf. et ed. pr. *Salem* ceteri omnes. Mox idem Guelf. (et Bud.) *arentem*, male. ERN. A Bud. abest *salem*: 2. m. adiecit item.

Eluvie maris arescente unda, sed] Muretus *arescente, sed unda*. At ipsa de re Plin. 31, 39. *Gallia Germanicaque ardentibus lignis aquam salcam infundunt*. Varro R. R. 1, 7. *In Gallia Transalpina intus ad Rhenum, cum exercitum ducerem, aliquot regiones accessi, ubi salem nec fossicium, nec maritimum haberent, sed ex quibusdam lignis combustis, carbonibus salis pro eo uterentur*. Ubi lego, intus Rhenum, particula additiis rejecta. LIPS. Isidorus Orig. 16, 2. *nam aquis maris sponte gignitur, spuma in extremis litibus vel scopulis derelicta, et sole decocta*. GRON. Muretum sequitur Broterius. ERN.

super ardentem arborum struem fusa, ex contrariis inter se elementis, igne atque aquis concretum." Sed bellum, Hermunduris prosperum, Cattis exitio fuit, quia "victores diversam aciem Marti ac Mercurio" sacravere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebant. Sed civitas Juhonum, socia nobis, malo inprovisio adflicta est: nam ignes, terra editi, villas, arva, vicos passim conripiebant, ferebanturque in ipsa conditæ nuper coloniæ mœnia: neque extingui poterant; non, si imbres caderent, non fluvialibus aquis, aut quo alio humore; donec inopia re-

Ex contrariis inter se elementis] Ex MS. Flor. Guelf. edd. omnes ante Rhenanum, qui (Bud. secutus) delevit. Pichena restituit. Idem MS. Flor. *alimentis*, vitiose. Initia hic et materia, ex qua sal fiat, non alimenta memorantur. *Concreta* scripti et editi olim omnes. *Concreta* est e correctione Lâpsii, quam ille tamen non recepit in textum, sed Pichena et seg. ERN.

Cattis exitio fuit] Non dissimulo hallucinationem et *παράρρημα* viri docti nostratis, qui ab hac pugna initia derivat Batavæ genti. Censet enim, victos pulsoque eo proelio, Catto devenisse maritimis locos, ubi nunc Batavia est, et originem dedisse inter Belgas nobilissimæ genti. Cæcitatem! Batavi noti celebresque diu ante hanc ævo Neronis pugnam: et Cattorum migratio, de qua Tacitus de Germ. 29. non dubie antiquior. *Batavi*, inquit, *non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, et seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani Imperii ferebat.* LIPS. Sic omnes edd. inde a Puteol. ad Pichenam, qui e MS. Flor. dedit *exitiosius*. Ed. pr. *exitiosum*. Melius est *exitio fuit*; præsertim, cum Tacitus variare solet formam orationis. ERN. Bud. *exitiosum fuit*: sed 2. m. syllabam sum erasit.

Cum ita victa occidioni] Placet Darnesii conjectura, *cuncta viva*. LIPS. MS. Flor. (Bud.) edd. omnes *cuncta victa*, idque defendit Freinsh. ad Flor. 4, 2. et ad h. l. Faernus quoque conjecit *viva*. At J. Fr. Gronovio neutrum placet, sed *victi*; cuncta, quæ victus antea possedit. ERN. Provocat Freinsh. ad Cæs. B. G. 6, 17. et 1 Sam. 15, 3.

In ipsos vertebant] Sic est in MS. Flor. et ed. pr. ut Rhen. conjecerat: idque ut Taciti stilo convenientius rescripei, cum J. Gronovio. Vulg. (et Bud.) *vertebantur*. ERN.

Civitas Juhonum] De hoc igne nimia mira. Pighius, amicus noster, censebat, *Juhonum* scrib. quoniam in agro cognomine, hodie lapis multus sub terra fossilis, idoneus concipere ignem. Sed ego ambigo, ne ea gens in Germania ipsa alibi fuerit, non in Belgica: et quidam libri, *Vibonum*. LIPS. *Vibonum* MS. Fl. (Bud.) Agr. Guelf. Nempe sæpe in libris scriptis *vi* et *iu* permutantur, centies in ed. pr. Taciti, ut jam supra notavi. Nullum igitur hinc argumentum pro corruptela vulgatæ lectionis. Ed. pr. *Jubionum*, Puteol. *Juhonum*, et sic ceteri. N. Heinsius conjiciebat *Ubiurum*, quod etiam M. Altlingio Not. G. ins. P. 1. p. 83. et Cellario probatur. Ryckius *Eduorum*, intelligitque incendium Lugdunensæ, de quo etiam 16, 13. quod nescio, an quisquam probaturus sit. Cluverus G. A. 3, 8. in Ducatus Bergensis austrina parte civitatem Juhonum ponit. Grævius ep. ad Heins. t. 4. Coll. B. p. 673. non urbem, sed gentem, Rempublicam intelligit. ERN. Sic et Cluver. l. c. Ita civitas et ap. Cæs. B. G. 2. Justin. 41, 6. etc. Apud historicos sæpe *Vibii* pro *Ubiis* ponuntur. Rhen. volebat *Bibonum* et intelligebat tractum, quem vocat, Bibensem, Bebenhusen, Bebelingen. Wustemann. de Hermunduris, § 10. *Tubonum* vel *Tubantorum* legendum præcipit. De Lugd. incendio v. et Sen. ep. 91.

Corripiebant] Ed. pr. *arripiebant*, quod rectum est, et fortasse illi præferendum: etiam 14, 8. *arripere servos*, pro *corripere*; et sic sæpe Lælius. V. Drakenb. ad 3, 13. ERN.

Humore niterentur] Aiunt corruptum hoc verbi, *niterentur*; aut potius Flor. cod. exemplo delendum. Dissentio, et promptum est *niterentur* *extinguere*, ordinari. LIPS. Ego vero non dubitavi delere verbum, quod etiam (a Bud. et) ab ed. pr. abest, et in quo ceteri MSS. ita variant, ut planum sit, id verbum e

medii, et ira cladis, agrestes quidam eminus saxa jacere, dein, residentibus flammis, propius suggesti, ictu fustium, aliisque verberibus, ut feras absterrebant: postremo tegmina corpori derepta injiciunt, quanto magis profana et usu polluta, tanto magis oppressura ignes.

LVIII. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos et quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus et arescente trunco deminutam, prodigii loco habitum est, donec in novus fetus reviresceret.

marginē et a glossa natum esse. Nam MS. Agr. habet *perfundere*ntur, Oxon. *uterentur*. Omitti vult etiam Cort. ad Sall. B. C. 3. p. 22. ubi similia exempla. J. Gronovius vocat donum Beroaldi. Inmo Puteolani, sive cod. quem ille habuit. Nam est et in Guelf. Verum delecto hoc, consequens erat, ut etiam deleteretur alterum *si*: ut vidit Pichena, frustra repugnante J. Gronovio. Atque credo, hoc ipsum *si*, frustra a librariis repetitum, occasionem dedisse inserendi verbi, ad quod referretur. Decepit librarios inscitia consuetudinis Cornelianæ, substantiva periphrastice exprimendi. Sufficiebat *non imbris*. Ei periphrasi deinde adjungit substantiva nuda. Sic paullo ante c. 56. *quod juventutis erat: imbellis ætas*. Secutus nos est Broterius. ERN. Rhen. servavit *niterentur* et suadebat legere *reniterentur*, quod placebat Vertranio et Dancsio. Frustra.

Agrestes quidam] Ed. pr. *agrestis*: mox *residentibus flammis*, ut in Guelf. Ceteræ omnes (et Bud.) *residentibus*, quod verum. Paullo post correxi *decepta*, pro *direpta*, ut Ryckius et cod. Agr. ERN.

Profana et usu polluta] Adde vocem et prisca editione, et usu viliori *polluta*. Vestes vult sanguinis aut seminis notis

sordentes. LIPS. Intelligit ed. Puteol. quam sequuntur Riv. Beroald. Alc. estque et in MS. Guelf. At ed. pr. MS. Bud. (Agr.) omnesque a Rhenano edd. eo verbo carent, recte; quorsum enim addatur? ERN.

Ruminalem arborem] De ficu Ruminali et Navia digna lectu Scaliger in Festum, illustrissimum ingenium nostri ævi. LIPS. Adde Salmas. ad Solin. p. 800. ERN. Plin. 15, 20.

Quæ super octingentos et quadraginta ante annos] Damno numerum; nam hic annus v. c. 811. Romulus autem Remusque XVIII dumtaxat annos nati, cum facta Roma est: non ergo plures ab infantia eorum ad hunc diem annis triginta. Facilis putatio ex Dionysio, Livio, et aliis. Ita ergo hic emendem, et *octingentos et triginta* scribam, ne Tacitus manifesta sit in culpa. LIPS. Oct. et trig. probat Acidalius et putat et *quadraginta* ortum ex atque *triginta*, quod recepere Bip. In Bud. post ante legitur *per*, unde Rhen. conjicit *perennans*.

Reviresceret] Ita e Flor. Pichena edidit; cui consentit Guelf. *Revivisceret* superiores omnes. Sed ante idem liber Guelf. non habet *habitum est*. ERN.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU DIVI AUGUSTI
A N N A L I U M
LIBER QUARTUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Nero matris cædem agit, incitante Poppæa. 2. Agrippina incestum tentat; an Nero potius? 3. De cæde matris deliberat Nero. Aniceti consilium. 4. Agrippinæ cum Nerone, scelus celante, convivium. 5. Mari mergenda ægre evadit. Acerronia remis conficitur. 6. Agrippina dissimulat. 7. Nero trepidat, cum Burro et Seneca deliberat. Anicetus cædem Agrippinæ suscipit et 8. perpetrat. 9. Agrippinæ viles exsequiæ. 10. Nero conscientia vecors adulatione erigitur. 11. Litteris ad Senatum matrem etiam post fata criminatur. 12. Senatus turpiter adulatur. Thræsea Pætus virum se præstat. Nero mite ingenium adfectat.

13. Urbem intrat anxius; blanditias expertus, in omnes libidines se effundit; 14. citharædus, auriga, nobiles ad paria flagitia adigit. 15. Juvenalia. Nero in scena. Augustanos conscribit. 16. carmina pangit: philosophos ridet. 17. Cædes inter Nucerinos et Pompeianos occasione gladiatorii spectaculi. 18. Blæsus damnatur. Strabo absolvitur. 19. Mors Domitii Afri, M. Servilii. 20. Quinquennale ludicrum Romæ. Varia de ludis fama, eorum vituperia, 21. laudes et excusatio. Nero eloquentiæ victor. 22. Portentis commotus Rubellium Plautum in exilium agit.

23. Corbulo Mardorum latrocinia punit. 24. percussorem vitat, Tigranocerta capit. 25. Hyrcanos in societatem recipit. 26. Tiridatem arcet ab Armenia, quam tradit Tigrani; Syriæ præficitur. 27. Puteoli, Tarentum, Antium, coloniæ. 28. Comitia Prætoria. Vibius damnatus.

29. Clades Britannica. Suetonius Monam invadit, 30. incolas domat. 31. Icenî, Boadicea duce, et Trinobantes rebellant, 32. Camalodunum expugnant: Petilium Cerialem cum nona legione fundunt; 33. a Suetonio desertum Londinium et Verulamium spoliunt, cives et socios Romanorum trucidant. 34—37. Boadiceam ferocientem superat Suetonius. Ipsa veneno vitam finit. Pœnius Postumus gladio se transfigit. 38. Classicianus, Suetonio discors, res turbat. 39. Missus Polycletus hostibus est irrisui. Suetonio Petronius Turpilianus successor datus.

40. 41. Ob falsum testamentum damnati. 42. Pedanius Secundus, urbis Præfectus, a servis cæsus. 43. 44. In eos lege agi vult C. Cassius, et 45. contra aliorum sententiam obtinet.

Populum supplicio renitentem Nero increpat. 46. Tarquiti-
us Priscus damnatus. Census per Gallias actus. 47. Mors et laus
Memmii Reguli. 48. Antistius majestatis delatus, 49. a Thræsea
defensus. 50. Fabricius Veiento, calumniæ reus, Italia pellitur.

51. Burri mors, laus, successores Rufus et Tigellinus. 52—54.
Criminationes discutere parat Seneca apud Cæsarem et com-
meatum petit, qui 55. 56. subdole respondet. 57—59. Rufum im-
minuit Tigellinus, Plauto et Sullæ periculum struit, eos oppri-
mit.

60. Nero, ducta Poppæa, Octaviam amolitur : tum hanc re-
vocat, 61. lætante populo. Poppæa mox honos repositus : ejus
doli. 62—64. Aniceti scelere Octavia in exilium pulsa necatur
in Pandataria. Temporum infelicitas. 65. Libertos Doryphorum
et Pallantem veneno tollit Nero. Seneca incusatur. Piso Neroni
insidiatur. Gesta hæc annis circiter quatuor,

C. VIPSTANO, C. FONTEIO CAPITONE. IMP. NERONE IV, COSSO
CORNELIO LENTULO. C. CÆSONIO PÆTO, C. PETRONIO TUR-
PILIANO, P. MARIO CELSO, L. ASINIO GALLO, COSS.

A. U. 813. A. C. 60.

I. CAIO Vipstano, Fonteio coss. diu meditatam scelus non
ultra Nero distulit, vetustate imperii coalita audacia, et fla-
grantior in dies amore Poppææ, quæ sibi matrimonium et
dissidium Octaviæ, incolumi Agrippina, haud sperans, crebris
criminationibus, aliquando per facetias incusare Principem, et
“pupillum” vocare, “qui jussis alienis obnoxius, non modo
Imperii, sed libertatis etiam indigeret. Cur enim differri
nuptias suas ? formam scilicet displicere et triumphales avos ?
an fecunditatem et verum animum ? timeri, ne uxor saltem

[Caio Vipstano] Vulgati *Vipsano*. Viri
docti Vipstanum eum nominant. Vide
Fulvii nummos, in Apronia gente. LIPS.
Quum alteri consulum nullum præno-
men addatur ; id autem fuerit non aliud,
quam quod præscribebat collega, suspi-
cor Tacitum scripsisse, *Caia*. De gente
Vipstana vide Ruperti et Reinesii alter-
nas Epist. 48 et 53. GRON. *Vipstano*
verum esse, clarum est ex inscriptionibus
ab Ursino, Sponio, et Grutero editis,
quas vide ap. Ryckium et J. Gron. ad h.
l. unde sic cum illis ipsis edi curavimus.
Edd. vet. omnes *Vipsano* ; recentiores,
ut Lipsii, J. Fr. Gron. *Vipsanio*. ERN.
Flor. et Bud. *Vipsano*. Cf. et ad H. l.,
76.

[*Flagrantior in dies amore*] Intelligi
potest *flagrantior*. Melius tamen *fla-
grantiore* : quod Tacitum dedisse credo.
Nam et conjungit hæc cum *audacia
coalita*, non cum nomine Neronis. De
vi verbi *coalescere* supra dictum. ERN.

Flagrantiore volebat Acidalius. Sic edi-
dere Bipontini. Præfero vulgatum.

[*Dissidium Octaviæ*] Ut sæpe supra,
dissidium. GRON. Sic MS. Flor. (Bud.)
Agr. Guelf. ed. pr. Ryckii, Gron. fil.
dissidium Puteol. cum seqq. ERN.

[*Incusaret—vocaret*] Sic MSS. Flor.
(Bud.) Guelf. ed. pr. veteres omnes :
idque verum. At recentiores, Lipsius
et seqq. infinitivos dedere, nescio an e
libris. ERN. Ut sit, hæc lectio planior
est, quam sequor cum Pich. et Bip.
Vertranius putabat transponenda esse
verba sic : *cr. cr. incus. P. et per fac. p.
voc.*

[*Triumphales avos*] Unum tantum,
Poppæum Sabinum. LIPS. Parentes,
liberos, filios, et similia in plurali dici,
etiam cum de uno sermo est, hodie
notissimum. ERN. De Poppæo 4, 39.

[*An fecunditatem et verum animum*]
Distinguo, *verum animum ? timeri, ne
uxor*. Nam quod Erricus Memmius

injurias Patrum, iram populi adversus superbiam avaritiamque matris, aperiat. Quod si nurum Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis conjugio: ituram quoquo terrarum, ubi audiret potius contumelias Imperatoris, quam videret, periculis ejus inmixta." Hæc atque talia, lacrimis et arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat; cupientibus cunctis infringi matris potentiam, et credente nullo, usque ad eandem ejus duratura filii odia.

II. Tradit Cluvius, "Agrippinam ardore retinendæ potentiae eo usque provectam, ut medio diei, cum id temporis Nero per vinum et epulas incalesceret, offerret se sæpius temulentio comptam et incesto paratam. Jamque, lasciva oscula et prænuntias flagitii blanditias adnotantibus proximis, Senecam contra muliebres inlecebras subsidium a femina petivisse: inmissamque Acten, libertam, quæ, simul suo periculo, et infamia Neronis anxia, deferret, pervulgatum esse incestum, gloriante matre, nec toleraturos milites profani Principis imperium." Fabius Rusticus, "non Agrippinæ, sed Neroni cupitum id," memorat, "ejusdemque libertæ astu disiectum." Sed, quæ Cluvius, eadem ceteri quoque auctores prodidere, et fama huc inclinat: seu concepit animo tantum inmanitatis Agrippina, seu credibilior novæ libidinis meditatio in ea visa est, quæ, puellaribus annis, stuprum cum Lepido, spe domi-

legebat, *uterum annuum*, acutius quam verius censeo. LIPS. Sic emendabat etiam Faernus, placebatque Ursino, Freinsheimio, et aliis. Sed *verum animum* probio, h. e. verum amorem: nam opponitur mox *infesta Neroni uxor*. *Verus animus* est etiam Hist. 1, 15. unde jam laudavit Ryckius, Heinsius ap. Græv. t. 4. Coll. epp. B. p. 672. corrigi: *a. f. et v. a. timeri? neve uxor* etc. quod mire placet Grævio, hoc sensu: neve, si uxor ejus sim, si non alia, at injurias, quibus a Patribus afficitur, et odium populi in Agrippinam aperiarn. ERN. H. 1, 15. legitur *verus adfectus*, i. e. dissimulare nescius.

Possit, reddatur] Acidalius vel *possit*, vel *redderet* legendum censet. Probo posterius propter sequentia. ERN.

Othonis conjugio] Vide 13, 45, 46.

Ardore ret. A. p.] Sic scr. et edd. præter Corbei. qui habet *Agripp. a. r.* p. quod melius recte judicat Broterius: nam vulgata structura durior est. ERN. Omnino restituenda Tacito proba lectio.

Medio diei, cum id temporis] Romani ergo epulabantur die medio? Non vulgo quidem: non item viri serii, sobrii, sicci. Sed describit Tacitus Neronis

convivium adolescentis madidi, vere tempestivum. De quo, itemque de interpestivo, vide utiliter notata in Excurs. A. LIPS. Mox edd. ante Rhen. male *lascivia*. Copula, quam e MS. Flor. addidit Pichena, est etiam in ed. pr. Sed iidem libri et MSS. Agr. Guelf. *flagitiis*, ut et ceteræ edd. ante Rhen. Post *proximis* colon posui, ut est in edd. ante Rhen. ERN. In edit. Beroaldi per errorem legitur *lascivia*. Puteoli jam habet *lasciva*. Sic et cod. Bud. Colon ab Ernestio positum sustuli, ne causa ab effectu sejungatur.

Suo periculo etc.] Heinsius malebat, *sui periculū et infumia N. anxia*: ut 4, 12 et 59. Habet tamen et Liv. 25, 40. *anxius gloria*: et Suet. Ner. 36. *anxius ea re*.

Seu concepit] Sic edidi e MS. Flor. et ed. pr. nam mox etiam *visa est*. Atque sic etiam placebat J. Gronovio. Vulgo *conceperit*. ERN. Ita Bud.

Stuprum cum Lepido] Qui Lepidus antea maritus Drusillæ, convictus postea conjurationis in Caium. Suet. Cal. 24. Dio 59, 11 et 22. itemque stupri in Agrippinam et Livillam. Rutilius in Iun. de Lepidis v. 293. *Haud procul*

nationis, admiserat, pari cupidine usque ad libita Pallantis provoluta, et exercita ad omne flagitium patruī nuptiis.

III. Igitur Nero vitare secretos ejus congressus: abscedentem in hortos, aut Tusculanum, vel Antiatem in agrum, laudare, "quod otium laceraret." Postremo, ubicumque haberetur, pręgravem ratus, interficere constituit: hactenus consultans, "veneno, an ferro, vel qua alia vi:" placuitque primo venenum. Sed inter epulas Principis si daretur, referri ad casum non poterat, tali jam Britannici exitio; et ministros tentare arduum videbatur mulieris, usu scelerum adversus insidias intentę: atque ipsa pręsumendo remedia munierat corpus. Ferrum et cędes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat; et, ne quis, illi tanto facinori delectus, jussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, classi apud Misenum Pręfectus, et pueritię Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinę invisus. Ergo, "navem posse componi," docet, "cujus pars, ipso in mari per artem soluta, effunderet ignaram: nihil tam capax fortuitorum, quam mare; et, si naufragio intercepta sit, quem adeo iniquum, ut sceleri adsignet, quod venti et fluctus deliquerint? Additurum Principem defunctę templum et aras, et cetera ostentandę pietati."

hinc petitur signatus ab Hercule portus: Vergentem sequitur mollior aura diem. Inter castrorum vestigia sermo retextit Sardoam, Lepido pręceptante, fugam. Litore namque Coę cognatos depulit hostes, Virtutem Catuli Roma secuta ducta. Ille tamen Lepidus pejor, civilibus armis Qui gessit sociis impia bella tribus.... Insidias paci moliri tertius ausus, Tristibus excepit congrua fata reis. Quartus Casareo dum vult irrepere regno, Incesti penam solvit adulterii? Primum mali fati Lepidum intelligit, qui cum Q. Catulo dissensit post obitum Sullę, et in Sardinia periit. Alterum, qui triumphavit. Tertium, qui conspiravit in Augustum, illius filium. Quartum, de quo hic. Sed cur poeta ait, incestum ejus adulterium cum Agrippina et Livia? ideo, quia maritus Drusillę Lepidus; et cum Agrippina etiam sanguine junctus. Credo enim, hunc Lepidum natum ex Emilio Paulo et Julia, nepte Augusti. At Julia soror Agrippinę, quę mater Caii et sororum. Hinc clarum, cur Caius successorem illum Imperii destinaverit, et quinquennio maturius, quam per leges Magistratum capere voluerit, quod Dio tradidit 59, 22. Erat enim sanguinis gentisque Augustę, pari cum Caligula gradu. Pręter rem hæc dixi, ad Suetonii historięque lucem.

LIPS. Is Lepidus filius fuit M' Lepidi, qui Consul cum Statilio Tauro a. 764.

Exercita] Priceus ad Apul. Met. 9. p. 563. vult exercitata, sed non necesse. Sic enim et 4, 11. H. 4, 4. etc.

Otium laceraret] i. e. capesseret, uti inciperet. ERN. Heinsius conjiciebat *capesseret*.

Pręgravem] Bud. *pręgrave*.

Placuitq. pr. venenum] Paulo aliter Suet. 34.

Metuebat] Acidalius malebat *metuebant* aut *metuebatur*, vel ante etiam *non reperiebat*. Sed non necesse est, ut Tacitum eodem modo omnia enunciasse putemus. Mox MS. Fl. (Agr.) et ed. pr. *classi*. Ceterę edd. (et c. Bud.) *classis*, utroque modo loquitur Tacitus. ERN.

Navem—docet] Suet. Ner. 34. ipsum Neronem commentum esse tradit. Dio 61, 12, 13. etiam occasionem inventi tradit. Paulo post MS. Flor. (Bud.) Guelf. Hard. Bodl. *pietati*, quod etiam habet Puteol. et vet. omnes pręter princ. Recentiores *pietatis* pręter J. Gronov. quod et in MSS. reperit Broterius (et in Agr. Ryckius). *Pietati* exquisitius est. ERN. Genit. tamen etiam sic 3, 7 et 9.

Templum et aras etc.] Respice 1, 11.

IV. Placuit sollertia, tempore etiam juta, quando Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, "ferendas parentum iracundias et placandum animum," dicitans, quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetque Agrippina, facili feminarum credulitate ad gaudia. Venientem dehinc, obuius in litora, (nam Antio adventabat) excipit manu et complexu, ducitque Baulos. Id villæ nomen est, quæ, promontorium Misenum inter et Baianum lacum, flexo mari adluitur. Stabat inter alias navis ornatio, tamquam id quoque honori matris daretur: quippe sueverat trirēmi, et classiariorum remigio vehi: ac tum invitata ad epulas erat, ut occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit, exstitisse proditorem, et Agrippinam, auditis insidiis,

Tempore etiam juta] Ita libri manus. LIPS. Sic et Guelf. et ed. pr. quamquam inversa prima syllaba, ut alias. Add. ad 3, 35. Ceteri ante Lipsium (et c. Bud.) *adjuta*. Et sic laudat Victorius ad Cicer. ep. ad Div. 2, 12. ERN. Lactant. opif. D. 10. *juta offensione dentium*.

Quinquatruum festos dies] Sueton. 34. solemnia Quinquatruum vocat. Horatius item Quinquatrus festas. Causa, quia ii dies Minervæ, læti pueris, virisque. De pueris, Horatius Ep. 2, 2, 197. — *puer et festis Quinquatribus olim, exiguo gratoque fruaris tempore raptim*. Et Symmachus 5, 85. *Nempe Minervæ tibi solenne de scholis notum est; ut fere memores sumus etiam procedente ætate puerilium feriarum. Ad eum diem convivium tibi paramus*. Feriæ ergo pueris: at viris etiam ludi et spectacula gladiatorum. Ovidius, de quinque his diebus Fast. 3, 811. *Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro. Causa, quod est illa nata Minerva die. Altera, tresque super rasa celebrantur arena, Ensisbus exsertis bellica læta Dea est*. Hinc disce, secundum Quinquatruum diem natalem ejusce poetæ fuisse. De Tristib. 4, 11. *Lucifer amborum natalibus adfuit idem: Una celebrata est per duo lita dies. Hæc est armifera de festis, quinq̃ue Minervæ, Quæ fieri pugna prima cruenta solet*. Natus ergo sexto post Martias Idus. Sed et moris, ut ii dies jucunde hilariterque traducerentur. Augustus ad Tiberium ap. Suet. Aug. 71. *Nos, mi Tiberi, Quinquatrus satis jucunde egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumque alcatorum calcavimus*. LIPS.

Acciperetque Agrippina] Assentior Pichenæ, *deciperetque* (ex ingenio) scribenti, nisi placet, *alliceretque*. LIPS. Edd. vett. omnes (et c. Bud.) præter pr.

acc. Agrippinam—venientem. Lectio, quæ inde a Berneccero editur, est e correctione Freinsheimii, quam ille cum seqq. editoribus recepit, eademque placebat Acidalio (et Ryckio). Ea confirmatur ed. pr. in qua est *Agrippina*, sed interpunctio post *venientem*, ut fortasse casu irrepserit nominativus. De interpunctione Fr. non dubitem. De cetera lectione, Nerius in Analect. 1, 10. defendit vulgatam, et interpretatur *deciperet*, ut Pichena corripbat: usus auctore Nonio, qui 4, 15. locum e Lucilio profert: *sic veteratorem illum vetulum lupum Annibalem acceptum, ubi accipere interpretatur decipere*. Sed, ut in illo loco sic possis intelligere, *accipere* per se, et in Taciti contextu id significare, non credo. *Rumorem accipere* nil aliud significare potest, quam *audire*. *Deciperet* vel *alliceretque* legendum puto, propter sequentia. ERN. *Accipere* audire est cum adsensu et voluptate, ut *accipere omen* ap. Cic. de divin. 1, 46.

Ducitque Baulos] Antea Hortensii villa; tunc in Principum bonis. De ea non inelegerat Symmachus, ejus possessor Ep. 1, 1. *Huc deus Alcides stabulanda armenta cœgit, Eruta Geryonis de Lare tergemini. Inde recens ætas corrupta Boaulia Baulos Nuncupat, occulto nominis indicio. Ab Divo, ad proceres dominos fortuna cucurrit, Fama loci obscuros ne pateretur heros. Hanc celebravit, opum felix Hortensius, aulam, Contra Arpinatē qui stetit eloquio*. Fuit etiam Antonia Drusi, uti e Plinio discas 9, 55 (81). LIPS. Paulo post in ed. pr. ut in MS. Flor. (et Bud.) *matrī*: unde colligit J. Gron. *id quoque honoris matrī daretur*: quod non displicet. Etiam in Guelf. littera s erasa est. ERN.

Proditorem] Bud. *proditionem*.

an crederet ambiguum, gestamine sellæ Baias pervectam. Ibi blandimentum sublevavit metum: comiter excepta superque ipsum conlocata. Nam pluribus sermonibus, modo familiaritate juvenili Nero et rursus adductus, quasi seria consociaret, tracto in longum convictu, prosequitur abeuntem, arctius oculis et pectori hærens, sive explenda simulatione, seu perituræ matris supremus adspectus quamvis ferum animum retinebat.

V. Noctem sideribus inlustrem et placido mari quietam, quasi convincendum ad scelus, Dii præbuere. Nec multum erat progressa navis, duobus e numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quis Crepereius Gallus haud procul gubernaculis adstabat, Acerronia, super pedes cubitantis reclinis, "penitentiam filii, et reciperatam matris gratiam," per gaudium memorabat; cum, dato signo, ruere tectum loci, multo plumbo grave: pressusque Crepereius et statim examinatus est. Agrippina et Acerronia eminentibus lecti parietibus, ac forte validioribus, quam ut oneri cederent, protectæ

Gestamine sellæ] Priscis libris abest vox *sellæ*. Atque ita sane locutus 11, 33. *In eodem gestamine sedem poscit sumitque*. De gestatoria sella, in *Electis* 1, 19. Libri iidem *Baulos*, non *Baias*, male, ex Sueton. 34. Nam Dio hæc parum clare 61, 13. et olim mihi imposuit. *LIPS.* *Sellæ* omnes editi, et MSS. Flor. (Bud.) Agr. *Baulos* iidem MSS. Guelf. et ed. pr. quod recte repudiant viri docti. Nam a *Baulis* sella pervecta est *Baias*. *ERN.*

Blandimentum sublevavit metum, comiter excepta] Suspica-bar: Ibi blandimenta sublevarunt metum comiter excepta, superque ipsum collocata. *GRON.*

Superque ipsum collocata] Ergo is locus in convivio honestior, quotiens duo accumbent: idque recte, (dissentiant licet) scio monuisse olim. Non refellit me alter Taciti locus 3, 14. *In convivio Germanici cum super cum Piso discumberet, infectos cibos manibus ejus arguentes*. Scito enim tres discubuisse, mediumque inter eos Germanicum. *LIPS.*

Et rursus adductus] id est, severus, compositus, gravis. In *Historiis* 3, 7. super hac voce. *LIPS.*

Arctius oculis et pectori hærens, sive explenda simulatione] Sic accipio; cum surrexisset Agrippina, et abitum pararet, prosequutus est eam ac deduxit comes ad litus, in ipso autem digressu oculos et ubera ejus dissuaviatus est, ultra mo-

dum veræ affectionis. Suetonius: *atque in digressu papillas quoque exosculatus*. *GRON.* Recte hæc. Ceterum frustrantur statim viri docti (Pich. Lips. etc.) *explendæ simulationi*: nam etiam ablativos hoc sensu recte et exquisitè dici, supra demonstratum est. Vide ad 3, 19. *ERN.*

Ex quis] Sic MSS. Flor. Agr. ed. pr. quod cum Ryckio et J. Gron. secutus sum. Ceteræ edd. (et c. Bud.) *quibus*. *Acerronia* ed. pr. et sic nomen hoc in optimis libris apud Suet. Tib. 73. et inscriptionibus antiquis scribitur. (ap. Muret. p. 1621. vulgo *Aceronia*.) Mox ed. pr. ut MS. (Bud.) Agr. Guelf. *recuperatam*. Heinsius autem volebat legi *matri*. *ERN.* Sic et *Faern. URSINUS*.

Tectum loci] Est *camara* Suetonii 34. lacunar diætæ in puppi. *Locus* de eo, ubi quis diversatur, diversorio, hospitio. V. Græv. ad Cic. ep. ad Div. 16, 21. Mox est MSS. Flor. Agr. edd. pr. *Puteol. vett.* omnes J. Gron. *Pichena* factum conjiciebat ex *at*. *Pressus* autem est pro oppressus, ut Hist. 4, 2. *ERN.* *Tò est* non habet Bud.

Eminentibus tecti parietibus, ac forte validioribus, quamvis oneri cederent] Video esse, qui legant, *quam ut oneri*: haud ab re. At mihi etiam vox *parietibus*, non firma; et quid si *arictibus*? Sane in *Cæsare* 4, 17. 13, 9. ubi pontem in Rheno struit, *sublicæ obliquæ pro arictè adiguntur*. Et videntur fabri

sunt: nec dissolutio navigii sequebatur, turbatis omnibus, et, quod plerique ignari etiam conscios inpediebant. Visum dehinc remigibus, "unum in latus inclinare, atque ita navem submergere." Sed neque ipsis promptus in rem subitam con-

metaphora sic appellasse ligna sustentantia, et modice inclinata instar arietis suballientia, aut caprae: unde et *capreoli* vulgo. LIPS. Recte hæsit Lipsius in *tecti parietibus*; qui intelligi non possunt, quicquid J. Gronovius obloquitur, etiam non planum tectum sumas, sed arcuatum fingas: eratque docendum, ab ullo uspiam tabulas lacunaris vel camarae parietes dici. At etiam inepte tectum concavum fecissent, et contra consilium: nam, quod dicit parietibus niti undique tectum, id falsum est primo in lacunari, quod suspenditur potius; deinde, si nititur parietibus, cubiculi illi vel diætæ sunt, non tecti. Quod dicit, partem tantum tecti delapsam, fingit, non docet. Nam dicitur *ruisse tectum*, non *pars tecti*: et machinamentum haud dubie fuit, per quod suspensum arte tectum repente delaberetur: moles plumbi addita, non ut rueret tectum, sed ut magna vi rueret, elideretur subjectos. Si porro pars tecti non delabatur, atque ita in vacuo Agrippina, non potest dici *protecta* esse: quod verbum clare docet, aliquid obtituisse, quare tectum, quamvis magna mole ruens, tamen ipsam cum Acerronia non opprimeret. Tum velim scire, quomodo pars tecti non delapsa *eminentes parietes* dici possit. His et aliis moveor, ut lectionem cod. Agric. *lecti parietibus* certissimam putem, et cum Ryckio in textum inferre non dubitaverim, cum eandem editio prima exhibeat; unde apparet, eam etiam in alio bono et antiquo codice fuisse. (omnino sic in Bud.) Broterius etiam in Vaticanis duobus et Regio reperit. Corruptio orta est e vicina verbi *tectum*. Quia parietes lecti erant eminentiores, h. e. qui extarent altius, ut arcerent, quas illaberentur, et validiores, ut onere ruentis tecti non confringerentur, illæ in lecto mansit Agrippina cum Acerronia. Memini me audire ac legere, sic infantes in cunis vivos et salvos, collapsis tectis, mansisse. Tum tota forma orationis docet legendum esse *quam ut*. Sic 13, 22. *validiore apud libidines Principis Paride, quam ut pena afficeretur*: idque cum Pichena, aliisque recepi. MSS. Flor. (Bud.) edd. vett. omnes *quamvis*, usque ad Piche-

nam, qui emendavit ex ingenio. Sic placebat etiam Grosbatio, Acidalio. ERN. Mirum videri potest, Rhenanum ad lectionem Budensis sui codicis non attendisse, qui clare id *lecti* habet. In eodem Bud. ac ante forte omissum est; commode potest abesse.

Nec dissolutio n. sequebatur] i. e. procedebat, succedebat. Mox etiam, quod e Flor. (ac Ven.) addit Pichena, est etiam in Guelf. ed. pr. omnibusque vett. Casu excidisse puto. ERN. In Bud. tamen non legitur.

Visum dehinc] Imo, *jussum*, ut libri aliquot (ut Ven.) a navarchis et fraudis auctoribus vel actoribus. Sane remiges id a se non excogitarunt: et additur, nec jussos omnes statim consensisse. LIPS. Non possum hic sequi Lipsium. Si *jussum* fuisset, facilis consensus: quod alii non consentiunt, alii contra nituntur, planum facit, consilium id paucorum fuisse, ut bene monuit jam Freinsh. Quare cum *visum* libris firmetur, MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. Edd. pr. Rhen. et seqq. id secutus sum cum Ryckio et J. Gronovio. *Jussum* edidit Puteol. Riv. Ber. Alc. Pichena, J. F. Gron. ERN.

Unum in latus] Heins. Misc. Obs. t. 9. p. 385. notat in MS. Agr. non esse *unum*. Contra Guelf. addit ab initio *ratem*. Vereor, ne hic aliquid corruptelæ sit. Post idem in margine *demere* pro *dedere*. An fuit, et alii contra nitentes *ademere facultatem celerioris in mare jactus*. Certe *jactus* est remigum, non Agrippinae. Mox Pichena in MS. FL ait esse *imprudencia*: idque plane sic est in ed. pr. (et sic a l. m. in Bud.) Credo, natum e terminatione vocis præcedentis; non enim *ἀπρον*. Eadem ed. et Guelf. non habent copulam et ante ut. MS. Flor. autem (et Bud.) *utque*, quod multo mollius: unde recepi. *Fors* idem libri (cum Bud.). Ceteræ edd. ante Pich. male *sors*, ut Guelf. *Fors offert* aliquoties Terentius (ut Hec. 3, 3, 26. Ph. 1, 2, 88.): *quæ fors obtulit arma* etiam Virgilius, ni fallor. V. Gronov. ad Liv. 1, 9. Guelf. *quæque sors*. ERN. Respicit ad Virg. *Æn.* 7, 554. *Quæ fors prima dedit, sanguis novus imbuunt arma*.

sensus, et alii, contra nitentes, dedere facultatem lenioris in mare jactus. Verum Acerronia imprudens, dum, "se Agrippinam esse, utque subveniret matri Principis," clamat, contis et remis, et, quæ fors obtulerat, navalibus telis conficitur. Agrippina silens, eoque minus agnita, unum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde occursu lenunciorum, Lucrinum in lacum vecta, villæ suæ infertur.

VI. Illic reputans, ideo se fallacibus litteris accitam, et honore præcipuo habitam : quodque litus juxta, non ventis acta, non saxis impulsa navis, summa sui parte, veluti terrestre machinamentum, concidisset ; observans etiam Acerroniæ necem ; simul suum vulnus adspiciens ; solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur ; misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, "benignitate Deum, et fortuna ejus, evasisse gravem casum : orare, ut quamvis periculo matris exterritus, visendi curam differret : sibi ad præsens quiete opus." Atque interim, securitate simulata, medicamina vulneri, et fomenta corpori adhibet : "testamentum Acerroniæ requiri, bonaque obsignari" jubet : id tantum non per simulationem.

Occursu lenunciorum] Hæc est vera lectio, quæ extat MS. Flor. (Bud. a 1. m.) Guelf. edd. pr. ceterisque ante Rhen. qui induxit *lenunciorum*, quod libros obtinuit usque ad Ryckium. Etiam apud alios in hac voce turbatum, ut ap. Gell. 10, 25. ubi MS. Schefferi *remunculus* (v. de Mil. nav. 2, 2.) ut etiam h. l. habet MS. Agr. quod non displicet Ryckio, qui tamen temere e Scheffero id Manuscriptis ap. Gellium tribuit. v. Gronov. ad Gell. l. c. Item ap. Cæs. B. C. 2, 43. ubi MS. Ciaccon. *lenbunc*. ap. Valer. M. 1, 5. ext. 1. ubi v. Periz. et Torren. ap. Sallust. fr. Hist. 2. ubi etiam Cortius edidit *renunculo*. ERN. Cf. Nonius 13, 8. Ammian. 14, 2. item lapides ap. Grut. p. 398, 7. et p. 1077.

Vecta v. s. infertur] Sic e MS. FL. bene dedit Pichena. Consentit ed. pr. Ceteræ inde a Puteol. *vectam inferunt*, ut est in Guelf. ERN. et Bud.

Illic reputans etc.] Coacervatio rerum Agrippinæ, factum cogitanti, oblatarum, impeditorem orationem facit. Ut nunc editur, inde ab Rhenano, antecedens est ab illic ad *intelligerentur* ; consequens a *misit*. Sed MS. Guelf. Flor. (Bud.) ed. pr. Puteol. cum sequacibus, *misitque*. Unde auspicabatur J. Gronovius, totum illud superius conjungendum esse cum *infertur*. Sane etiam Puteol. (et Bud.) initium novæ sententiæ facit *Misitque* : sed in istis primis edd. in-

terpunctioni non multumtribuendum, ut sciunt, qui eas tractarunt ; et *illic reputans* etc. formam habet novæ sententiæ. Verumtamen, si *id* quæ genuinum est, aliter esse non potest : sed profecto durum ; nam secundum Latinitatem bonam deberet esse, *illata reputavit* etc. Ceterum et hoc, et quod vulgatur, melius est, quam cum Ryckio e MS. Agr. post *remedium esse* inserere *putavit*, quod recte improbat etiam J. Gronovius. Frigidum sane est *reputans putavit* ; et pendet illa propositio ab *reputans*, quomocunque de ceteris statuatur. ERN. Bip. reponunt *misitque*, verum sic illud *illic reputans*, a quo periodum ordiuntur, non habet, quo referatur. Legunt etiam *intelligeretur*. Sub *intelligerentur* Acid. et Heins. subaudiebant *rata*. Ego ad *insidias* referri puto. Sensus : si fingeret, insidias non intelligi.

Id tantum non] Non adest ab MS. Reg. et ed. pr. Guelf. *id tamen per simul*. Turbare solent librarii in hac formula. V. Drak. ad Liv. 4, 2. Hoc loco accipiunt pro tantummodo non : id unum non per simulationem fecit. Sed quæ hic simulatio et causa simulandi esse potuerit, non intelligo, ut id addi necesse fuerit. Mox ante Rhen. edd. omnes *addito*, male. ERN. Non abesse a quibusdam MSS. non spernendum putat Lall. Hiller. Rac. 11. *tantum non* exponit per propemodum. Utuncque

VII. At Neroni nuntios patrati facinoris opperienti, adfer-
tur, “evasive ictu levi sauciam, et hactenus adito discrimine,
ne auctor dubitaretur.” Tum pavore exanimis, et “jam jam-
que adfore,” obtestans, “vindictæ properam, sive servitia
armaret, vel militem accenderet, sive ad Senatum et Populum
pervaderet, naufragium et vulnus et interfectos amicos obji-
ciendo: quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrus et
Seneca reperirent;” quos statim acciverat, incertum an et ante
gnaros. Igitur longum utriusque silentium, ne inriti dissua-
derent, an eo descensum credebant, ut, nisi præveniretur
Agrippina, pereundum Neroni esset. Post Seneca, hactenus

accipias, simulationis qui mentio hic fieri
possit, non apparet. *Adito* Rhen. ex
ingenio.

Quod contra subsidium sibi? Romana
editio, *suffragium sibi?* Nec damno.
Sane suffragari, adjuvare et opem ferre
est; ut refragari, obistere. Inde et
refragium, quod Græcis *ὑπέρστυς*. He-
gesippus 5, 27. *Gubernator obliquat*
velorum sinus, et sine refragio scindi-
tur fretum: eaque voce et alii usi.
LIPS.

Quod contra subsidium sibi? Sic omnes
inde a Puteol. in ed. pr. *suffragium*.
Inde Groslotius corrigebat *suffugium*,
quod probabile fit e loco Senec. de Ira
1, 11. ubi non unus liber habet *suffra-*
gia pro *suffugia*, quamquam illud ibi
probat Gruterus et Lipsius, male, ut
opinor: deinde Ovidii Nuc. 119. ubi
suffragium pro *suffugium*, etiam contra
metrum irrepserat, ejectionem jam ab Era-
smo atisque editoribus doctis. Unde appa-
ret, valde pronos librariorum in hanc
confusionem fuisse. Sed acquiesco in
vulgata, quia nihil simile e MSS. nota-
tum video, ut in *subsidium* consentire
videantur. ERN. Groslotii *suffugium*
probat Bip. Gruteri placebat *suffra-*
gium.

Nisi quid Burrus et Seneca exper-
giscerentur? MS. Bud. et Guelf. ha-
bent *expurgent*, sed ille erasa priori
scriptura. Flor. *expurgens*. Agric. *ex-*
promerent: quod recepit Ryckius. Ed.
pr. *expertes*. Vulgatum est a Puteo-
lano, non Beroaldo, in quem frustra
invehitur J. Gronovius; ipse mire in h.
l. inconstans, modo *expurgent*, modo
expurgentis, modo *expergetis* tentans;
quibus omnibus nihil sani inest. Qui-
dam voluerunt *expedirent*. ERN. Boxh.
expungebat *quid*. Heins. conjiciebat
expergetti suggerant. Hiller. Rac. 11.
probat *quod expromerent*, quod habes 13,
49. vel *expulent*, ut ap. Cic. ep. 10, 24.

vel *expiscarentur*, quod et mihi in men-
tem venerat, quo sensu Cic. in Pison.
28. *Nihil expiscatus est*: et ep. 9, 19.
Pichenæ placebat *reperirent*: hoc cum
Bip. recepi: vulgatum certe stare ne-
quit.

Incertum an et ante ignaros? Fides
tibi, Corneli, magis curæ, quam Dion,
qui 61, 12. Senecam auctorem impul-
soremque unicum Neroni ejus criminis
facit: idque a fide dignis multis traditum
esse.

‘ΑΛΛ’ ἴπὸν οὐκ ὄντα θυμὸν ἐν τῇ σφίσι
ἴκισι.

LIPS. Hoc Tacitus addit, ut aliquid
daret invidio rumori, qui utrumque hu-
jus culpe alligavit; quod Tacitus affir-
mare noluit. Et sine dubio intelligit
ignaros insidiarum in Agrippinam, non
hujus tantum irriti cepti. Neque ob-
stant argumenta Vertranii. Quid enim?
Burrus *promisit Agrippinæ mortem*, si
facinoris *coargueretur*: ergo et conscius
fuit, cum *sine crimine*, *sine accusatione*,
interficeretur? Dein, Seneca Acten im-
misit, ut præveniret incestum, ergo par-
ticidium probavit. Immo tum nemo
credebat, *ad cædem matris filii odia*
duratura. Denique Dio cum compluri-
bus suis hac in re nulla fide dignus
est, optimorum e Romanis obrectator.
GRON. Vir doctus in ed. Gryph. cor-
rexerat *gnaros*. ERN. Si certe legen-
dum, *ni et velis delere*, quod fecerat
Ernestius. Ceterum Dionis h. l. fidem
fulcire laborat Reimarus.

Longum utriusque sil. MS. Agr.
utrinque. Ed. pr. *utrumque*. Heinsius
conjiciebat *utrique*. Mox an MSS.
Flor. Bud. ed. pr. *sequentes et*. Sed an
bene restituit Pichenæ. Reddit, more
suo, causas silentii, sed dubitanter et
duplici conjectura. Post pro post Guelf.
prior, male. ERN. Pro *promptior* Bud.
promptius.

promptior, respicere Burrum, ac sciscitari, "an militi imperanda cædes esset?" Ille "Prætorianos toti Cæsarum domui obstrictos, memoresque Germanici, nihil adversus progeniem ejus atrox ausuros," respondit: "perpetraret Anicetus promissa." Qui, nihil cunctatus, poscit summam sceleris. Ad eam vocem Nero, "illo sibi die dari Imperium, auctoremque tanti muneris libertum," proficitur: "iret propere, duceretque promptissimos ad jussa." Ipse, audito, "venisse missu Agrippinæ nuntium Agerinum," scenam ultro criminis parat: gladiumque, dum mandata perfert, abjicit inter pedes ejus: tum, quasi deprehenso, "vincla injici" jubet, ut, "exitium Principis molitam matrem, et pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumpsisse," confingeret.

VIII. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quasi casu evenisset, ut quisque acceperat, decurrere ad litus. Hi molium objectus, hi proximas scaphas scandere: alii, quantum corpus sinebat, vadere in mare, quidam manus protendere: questibus, votis, clamore diversa rogitantium, aut incerta respondentium,

Ac sciscitari] Sic legendum putavit Freinsh. Vere enim ille observat, quæ sequuntur a solo adspectu intelligi non potuisse. Accedit verbum *respondit*, quod disertam interrogationem supponit. Itaque cum sic sit in MS. Agr. non dubitavi cum Ryckio recipere, pro vulgato *ac si scitaretur*. Forte tamen Tacitum tantum dedit *scitari*. Ed. pr. *ac si scitaretur*. Sed eadem ante *respiceret*. Mox MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. *memoresque*. Sequentes *et memores*, præter J. Gron. EBN. In Bud. *despiceret*. B. *ac sciscitaretur*. Bip. reponunt *ac si scitaretur*, quod non sit credibile, Senecam clare interrogasse; verum quod sequitur, *respondit*, id ita factum docet.

Imp. cædes esset] Cod. Agr. *imp. nec esset*.

Poscit summam sceleris] id est, peragere cupit, quod cepit agere, et extremam velut manum sceleri imponere. Lips. Sive potius, sibi totam rem mandari, se præfici ei negotio cupit, pollicitus peragere cepta. Mox MS. Flor. (Bud. Agr.) ed. pr. *ad eam vocem*: ceteri *illam*, male. EBN.

Illo sibi die] Sic legitur e correctione Rhenani. Superiores omnes illos *invidiæ*. MS. Guelf. (et Bud.) corrupte, *illos in brevi die*. EBN.

Hi molium objectus scandere] De his molibus ad Baïas Cassiodorus Variar. 9, 6. *Quantis ibi molibus marini termini decenter invasi sunt? quantis spatibus in visceribus aquoris terra promota est?* Strabo lib. 5. p. 245. H ßi

πῶς ἐμπορίων γεγνηται μέγιστον, χειροποιήτους ἔχουσα ἔρμους, διὰ τὴν εὐφάνειαν τῆς ἁμμῶν. Διότι τῇ χάλιν καταμύζαντες τὴν ἁμμοκοσίαν, προβάλλουσι χώματα εἰς τὴν θάλατταν. Virgilius 9, 710. *Qualis in Euboico Baiarum litore quondam Sæxea pila cadit*. Ausonium in ea re corrigo ep. 9, 30. *Vel quæ Baiantæ pendent fuitantia pilis*. Male enim hactenus *pilis*. Enimvero pilæ illæ e saxo, ut Virgilius: in eademque voce Livius corrig. 1, 26. *Modo intra illam pilam, et spolia hostium*: male vulgo *illa pila* intelligit columellam, quam Dionysius στήληα dixit, spoliis Curia-tiorum insigne. *Horatia pila*, apud Propert. 3, 2, 7. tela ipse sunt: nequis eo me refutet. At de pilis his ad Baïas, etiam Seneca epist. 77. *Omnis in pilis Puteolorum turba consistit*. Lips. De molibus istis v. et Horat. ode 3, 1, 33. *Pilarum prope Puteolos hodieque ingentes visuntur reliquæ*.

Questibus, votis] Edd. ante Rhen, *votis*, conjunguntque cum *clamore*, male: *questus* sunt dolentium Agrippinæ vicem et periculum; *vota* pro salute ejus nuncupata. Mox *rogitantium* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. restituit Pichena (et Danes.). Ceteri editi ante Pichenam *rogantium*. De verbo *arripere* vid. ad 13, 57. EBN. In Bud. est *votis*, quod Rhen. correxit ex ingenio. *Rogitantium* præferbat et Rhen. sed non expressit. Bud. mox *dejecti et obripiti*.

omnis ora compleri : adfluere ingens multitudo cum luminibus, atque, ubi incolumem esse pernotuit, ut ad gratandum, sese expedire, donec adspectu armati et minitantis agminis disiecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractaque janua, obvios servorum adripit, donec ad fores cubiculi veniret : cui pauci adstabant, ceteris terrore inrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, et ancillarum una : magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo a filio, ac ne Agerinus quidem : aliam fere litore faciem nunc, solitudinem ac repentinos strepitus et extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, " Tu quoque me deseris ? " prolocuta, respicit Anicetum, trierarcho Herculeo, et Oloarito, Centurione classiaro, comitatum : ac, " si ad visendum venisset, refotam nuntiaret : sin facinus patraturus, nihil se de filio credere ; non imperatum paricidium. " Circumsistunt lectum percussores, et prior trierarchus fusti caput ejus adfixit : jam in mortem Centurioni ferrum destringenti, protendens uterum, " Ventrem feri, " exclamavit : multisque vulneribus confecta est.

IX. Hæc consensu produntur. Adspexeritne matrem animam Nero, et formam corporis ejus laudaverit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eadem,

Aliam fere litore nunc] Sic edidit Puteolanus, quod omnes secuti sunt. At MS. Fl. et ed. pr. *aliam fore lateret faciem*. MS. Agr. *aliam fere latere faciem, nunc*: unde Ryckius conjicit, *aliam ante fores faciem*. Broterius, *aliam fores ante rerum faciem*. Sed locus corruptus est, nec sine MSS. medela parata. MS. Guelf. et ipse *fore* habet : cetera, ut sunt in editis. ERN. Conjiciunt Bip. *aliam portendere faciem*. Triller. Obs. crit. 2, 21. *aliam fore litore faciem, si ketarentur*. Hiller. Rac. 10. et 11. *aliam verens litoris faciem*. Omnia vana.

Fusti caput] *Fusti* MS. Flor. (Bud. a l. m.) ed. pr. Lips. Pich. est seqq. Puteol. autem ceterique veteres editi *fuste*, male. Vid. ad 3, 21. ERN.

Nam in mortem Centurioni ferrum destringenti] Nam MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Agr. edd. pr. Puteol. seqq. Faernus et Groslotius corrigebant *jam*. Credo verum esse, quod Acidalius conjecit, *caput ejus afflixit non in mortem* ; qua forma loquendi non uno loco utitur Tacitus, ut 4, 45. 62. Hoc viso, Centurio ferrum destringit. At ne hic quidem in mortem illo ictu percussit, nam multis demum vulneribus confecta est. *Destringenti* recte Ryckius et J. Gron. ERN. Cum Bip. reposui *jam*, quod

respondet *τῇ* prior. Bud. *destringenti*, ut vulg.

Multisque vulneribus confecta est] Sustuli insigne glossema aliquot versuum, qui huc transcripti e Senecæ Octavia (368. s.) verbatim. Eaque omnia jure desunt Vaticano. (Bud. habet.) Non visum id ante me, ne ab eo quidem, qui codices Vaticanos inspexisse jactat, miror et indignor. Hæc Agrippinæ mors. At Philostratus de Vita Apollonii 4, 38. affirmavit, naufragio periisse Agrippinam solutilli illa nave. Adeo ille et genere et partibus scriptionis suæ nugator est. Lips. Verba illa insititia etiam absunt ab ed. pr. sed mox edidit Puteolanus, imitantibus iis, qui secuti sunt. Mox *produntur* pro *traduntur* edidi cum J. Gronovio. Sic cum MSS. (Bud.) Guelf. Flor. Oxon. ed. pr. Puteol. quam hic deserit Beroaldus vitio sane operarum, ut patet dictis in præfatione. Rivius habet ut Puteol. sequentibus ceteris. Mox sequens *tradiderint* errorem peperit. ERN.

Formam corp. ejus] *Ejus* abest a c. Agr.

Sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant] Boethius 2. carn. 6. *Fratre qui quondam ferus interempto, Matris effuso maduit cruore : Corpus et visu gelidum pererrans, Ora non tinxit lacrimis, sed esse Censor extincti potuit decoris.*

convivali lecto, et exsequiis vilibus: neque, dum Nero rerum potiebatur, congesta aut clausa humus: mox domesticorum cura, levem tumulum accepit, viam Miseni propter, et villam Cæsaris Dictatoris, quæ subjectos sinus editissima prospectat. Accenso rogo libertus ejus, cognomento Mnester, ipse ferro se transegit; incertum caritate in patronam, an metu exitii. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina contemperatque: nam consulenti super Nerone, responderunt Chaldæi, "fore ut imperaret matremque occideret:" atque illa, "Occidat," inquit, "dum imperet."

X. Sed a Cæsare, perfecto demum scelere, magnitudo ejus intellecta est. Reliquo noctis, modo per silentium defixus, sæpius pavore exsurgens et mentis inops, lucem opperiebatur, tamquam exitium adlaturam. Atque eum, auctore Burro, prima Centurionum Tribunorumque adulatio ad spem firmavit, prensantium manu gratantiumque, "quod discrimen improvisum et matris facinus evasisset." Amici dehinc adire templa, et, cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia victimis et legationibus lætitiā testari: ipse, diversa simula-

GRON. Add. Suet. Ner. 34. pro *ad-speceris* frustra amicus Ryckii *inspexerit*. Nam et illud pro *inspicere* dicitur. V. Drakenb. ad Liv. 42, 5. EBN.

Convivali lecto] Mox funebri, et legitime parato. LIPS. Mox recte editur *humus* e MS. Flor. a l. m. consentiente ed. pr. *Humo* primus edidit Puteolanus. (Sic et Bud.) Non enim hæc pendent a prioribus, nec ulla modo per Latinitatem hic ablativus locum habet. EBN.

Levem tumulum] Hodieque in ea regione sepulcrum Agrippinæ ostenditur. Supersunt et rudera villæ Cæsaris.

Quæ subjectos sinus] Aptè ad hunc locum Seneca epist. 51. C. Marius et Cn. Pompeius et Cæsar extruxerunt quidem villas in regione Baiana, sed illas imposuerunt summis jugis montium. Videbatur hoc magis militare, ex edito speculari longe lateque subjecta. LIPS.

Ipsè ferro se tr.] Se abest a MS. Fl. et ed. pr. quæ et habet *ipso*. Unde J. Gronovius conjicit: *cognomento Mnesteris*, se f. i. aut is se ferro tr. illud melius, sed tamen non necessarium. Putem *ipse se*. Nam se sæpe ita excidit. Sic-13, 46. pro *esse se*, MS. Guelf. *esse*: et alibi centies in libris scr. EBN. Bud. *ipse ferro se*.

Atque illa] Heins. ad quæ illa.

Perfecto demum scelere] Ita sit: currimus ad scelus præcipientes, quod, se-

dente impetu, veris mox pretiis æstimamus. Aurea gnome, sumptane a Menandro? certe ab illo antea sic elata, apud Stobæum Serm. 4. οὐδὲς ἔγνω δὲ ἀμαρτάνων, πᾶσαν ἀμαρτάνει τὸ μέγιστος, ὅτι τοιοῦτον δ' ἔσθ'. LIPS. Reliquo, quod se emendasse ait Rhenanus, (e Bud.) est jam in ed. pr. EBN. Puteol. *reliquum*.

Tamquam exitium allaturam] Barthius *exitum* i. e. finem mœroris. Quasi non tam tristium expectatio torqueat et cruciet, quam latorum delectat. Petronius c. 125. *Dii Deæque, quam male est extra legem viventibus! quicquid meruerunt, semper expectant*. Seneca ep. 105. *Dat Pænas, quisquis expectat; quisquis autem meruit, expectat*. GRON.

Prensantium manu] Sic edidimus etiam h. l. cum aliis in locis Taciti sic sit e bonis libris. V. ad Hist. 1, 36, 66. ubi tamen alii *prehensare*. Sed sæpe hoc illi substituitur, corrigiturque. V. Drakenb. ad Liv. 1, 47, 4, 48. etc. Certe in MS. Flor. et ed. pr. est *pressare*, quod est, ut opinor, pro *prensare*; nam etiam sic variatur Hist. 1, 36. Porro dedimus ex iisdem libris *manu*. Nam ablativus in hac formula etiam l. l. c. c. *Prehensantium manum* primus edidit Puteolanus, quem omnes secuti sunt; et sic est in Guelf. EBN. Sic et in Flor. Ven. et probat Pichena. Bud. *pressantium manum*. Agr. *manu*.

tionē, mœstus, et quasi incolumitati suæ infensus, ac mortis parentis inlacrimans. Quia tamen non, ut hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obversabaturque maris illius et litorum gravis aspectus (et erant, qui crederent, sonitum tubæ collibus circum editis planctusque tumultu matris audiri) Neapolim concessit, litterasque ad Senatum misit, quarum summa erat :

XI. “ Repertum cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, et luisse eam poenam conscientia, qua scelus paravisset.” Adjiciebat crimina longius repetita ; quod “ consortium Imperii, juraturasque in feminæ verba Prætorias cohortes, idemque dedecus Senatus et Populi speravisset : ac, posteaquam frustra optata sint, infensa militi Patribusque et plebi, dissuasisset donativum et congiarium, periculaque viris inlustribus instruxisset. Quanto suo labore perpetratum, ne inrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret ?” Temporum quoque Claudianorum obliqua insectatione, cuncta ejus dominationis flagitia in matrem transtulit, “ publica fortuna extinctam” referens : namque et nau-

Mortis parentis] MS. Flor. Guelf. (Bud.) ed. pr. Puteol. omnesque veteres morte. Dativus solennis huic verbo et *illacrimare morti* dixit Cicero N. D. 3, 33. At nec ablativum vitiosum dixerim. Intelligendum in. Ita *illacrimare* absolute dicitur, ut sæpe, Virgil. Georg. 1, 480. *illacrimat templis ebur*, i. e. in templis. Ceterum post *testari* colon, et post *illacrimans* punctum esse debet. Tacite mutatum est in *mortis*, nescio an e libris scriptis, habentque Lips. Pichena. Mox *obversabaturque* bene Pichena e MS. Flor. Ante edd. omnes sine copula. ERN. ut Bud.

Locorum facies] *Facies* non est in MS. Oxon. Sane, ut Gron. judicat, commode abesse potest, et, si satis retinens brevitas fuit Tacitus, debet. Fuit fortasse, qui *vultum* de locis non concoqueret, nec meminisset illius Ovidiani Met. 1, 6. *unus erat toto naturæ vultus in orbe*. Etiam Virgilius 5, 848. *maris vultum* dixit. Sed, ut sæpe dixi, nemo, nec Tacitus, ita brevitas servans est, ut nusquam aliquid redundare sinat. Nec tam severa constantia ab ullo scriptore expectanda. Mox *circum* abest a Guelf. ERN.

Luisse eam p. c.] Hæc est lectio MS. Flor. Guelf. edd. pr. et ceterarum ante Rhen. qui ea edidit, nec necessitate urgente, nec *vulpia* ferente. Igitur bene delevit Pichena. ERN. Bud. *eam poenam ea consc.* et sic Rhen. Heins. pro *eam* volebat *clam*.

Adjiciebat] Bud. *adiciebat*, ita frequenter, ut in aliis antiquis codicibus.

Posteaquam frustra oblata] Perspicuum mendum. Farnes. *oblata*. Forte intercisæ voces explendæ; *frustra ab illa tentata sint*. Aut potius adhæreamus Romanæ lectioni, *optata sint*. Interpretor, posteaquam frustra ea voluerit voveritque Agrippina. LIPS. Conjiciebam *ac posteaquam frustra tentasset* : nempe quæ dixit speravisse. GRON. Omnes editi, quos vidi, (ut Put. it. c. Bud.) *oblata*. Per Rom. lectionem, quam Lipsius laudat, intelligam Vaticanani cod. MS. nam in ed. pr. est *oblata*. Quæ autem sit, ex qua Acidalius laudat *captata*, nescio. Sic volebat J. Gronov. MS. Flor. *oblata* ut Farnes. *optata* recepit Freinsh. et Ryck. Mox *militi* edidi pro *militibus*, ex MS. Flor. et ed. pr. (sic et Bud.) *Instruxisse* vitiose utraque Gronoviana. ERN. Rhen. conjiciebat *frustrata* sit : id et Danesio placebat, teste Ursino. Heins. *captata* vel *conata*. Groslotius legit *optata*.

Responsa daret] Id tentarat. V. 13, 5.

Obliqua insectatione] Vulgo, et libris scriptis, *oblita*, Ferretus, *oblita*. Nostra emendatio certa videtur ex ratione prisca scribendi, *obliqua*. LIPS. *Oblita* etiam MS. Fl. (Bud.) ed. pr. at *obliqua* MS. Agr. ERN.

Publica Fortuna extinctam] Et in primis ipsius privata. Hinc illud, jure laudatum Quintil. 8, 5. Africani Oratoris ad Neronem super hac morte : *Rogant te, Cæsar, Gallicæ tuæ, ut felicitatem tuam fortiter feras*. LIPS. Sed

fragium narrabat; quod fortuitum fuisse, quis adeo hebes inveniretur, ut crederet? aut a muliere naufraga missum cum telo unum, qui cohortes, et classes Imperatoris perfringeret? Ergo non jam Nero, cujus inmanitas omnium questus antebat, sed adverso rumore Seneca erat, “quod oratione tali confessionem scripsisset.”

XII. Miro tamen certamine procerum decernuntur “supplicationes apud omnia pulvinaria, utque Quinquatrus, quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarentur: aureum Minervæ simulacrum in curia, et juxta Principis imago statueretur: dies natalis Agrippinæ inter nefastos esset.” Thræsea Pætus, silentio vel brevi adsensu priores adulationes transmittere solitus, exiit tum Senatu; ac sibi caussam periculi fecit, ceteris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoque crebra et inrita intercessere: anguem enixa mulier: et alia in concubitu mariti fulmine exanimata: jam sol repente obscuratus, et tactæ de cælo quatuordecim urbis regiones: quæ adeo sine cura Deum eveniebant, ut multos post annes Nero impe-

Latinorum mos, quæcunque præter modum salutaris fortunæ Pop. R. attribueret. ERN.

Namque et naufragium narrabat] Lipsius corripbat *jamque*: quod, mea sententia, recte repudiatur Pichena, et si alias pro *præterea* recte ponitur, ut mox c. 12. *jam sol repente obscuratus*. Nam commodè referri potest ad præcedentia. Argumentum ejus, quod dixerat, publicam Fortunam consulere voluisse Romanis, erat a fortuito naufragio. Quod si non placet, namque accipe pro *quid?* quod, *præterea*. Etenim nam transitionibus servit eleganter. V. Manut. ad Cic. ep. 3, 11. 6, 20. Mox ed. pr. et quod fort. fuisset. Etiam aliæ ante Rhen. fuisset. Qui perfringeret i. e. qui speraret, se interficere Cæsarem posse, qui cohortibus et classe munitus esset. Verbum elegans, pro quo etiam dicitur *perrumpere*. ERN. Rhen. ex ingenio dedit fuisse; nam Bud. fuisset.

Oratione tali] Quintil. l. c. l. 8. de hac oratione: *Facit quasdam sententias sola geminatio: quibus et Seneca in eo scripto, quod Nero ad Senatum misit occisa matre, cum se periclitatum videri vellet: Saluum me esse adhuc nec credo, nec gaudeo*. LIPS.

Quinquatrus ludis annuis] Nonne jam ante celebrabantur? Dixi enim de gladiatoribus. Sed puto, hic intelligi æcoticos ludos annuos, aut circenses. LIPS. Vett. edd. *quinquatria*. Sed jam P. Victorius ad Cic. ep. 2, 12. monuit, mendum esse, et in veteri cod. Bibliothecæ D. Marci esse *Quinquatrus*, ut

supra c. 4. Ed. pr. etiam corruptius *quinquatrii*: quod tamen veram scripturam indicat. Nam MSS. interdum *quinquatriis* faciunt e *quinquatrus*, ut ap. Liv. 26, 27. Suet. Aug. 71. ubi v. Oudend. et Ciceronem l. c. *Quinquatria* citat e Liv. 44, 20. etiam diligentissimus Drakenb. sed ibi est *quinquatribus*. Ap. Sueton. Domit. c. 4. consentire libros editos in *quinquatria* video, sed id vitiosum puto, et in aliis locis ap. Suetonium est *quinquatrus*. Mox Flor. Guelf. ed. pr. *insidiæ essent*. ERN. Bud. *quinquatrium* a l. m. unde 2. tria.

Exitum senatus ac sibi] Locus, qui mutilus videatur, et non est. Nihil enim narratur, in quo Thræseas offenderit. At scribe mecum fidenter, *exiit tum Senatu*. Hoc enim solo sibi discrimen peperit magnus ille vir, quod Senatu egressus est, cum de Agrippina referretur. Xiphil. 61, 15. Ὁ Πούπλιος δὲ Θραῖσας Πάϊρος φησὶ μὲν ἐς τὸ συνέδριον, καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἐπὶ ἡκούσαν ἀπαγορευμένης δι' αὐτῆς ἐξελθῆναι τε αὐτὸν, πρὶν καὶ ὅστις ἀποφάσασθαι, καὶ ἐξῆλθε διότι, ὃ μὲν ἤδειν, ὅστις οὐκ ἔδωκε, ὃ δὲ ἤδωκε, οὐκ ἔδειν. Tacit. 16, 21. hunc ipsum locum respiciens: *Olim utrique infensus, et accedentibus causis in Thræseam: quod Senatu egressus est, cum de Agrippina referretur, ut memoravi*. LIPS. Receipt Pichena. ERN.

Jam sol rep. obscur.] CL. Plin. H. N. 2, 70. (72.)

Sine cura Deum eveniebant] Ἐκινουμένης et hic et alibi nostet. LIPS. i. e.

rium et scelera continuaverit. Ceterum, quo gravaret inviam matris, eaque demota, auctam lenitatem suam testificaretur, feminas inlustres, Juniam et Calpurniam, Praefectura functos Valerium Capitonem et Licinium Gabolum, sedibus patriis reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Lolliae Paulinae cineres reportari, sepulcrumque exstrui permisit: quosque ipse nuper relegaverat, Iturium et Calvisium, poena exsolvit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exsilio Tarentum regressa, labante jam Agrippina, cujus inimicitias considerat, vel tum mitigata.

XIII. Cunctanti in oppidis Campaniae, "quonam modo urbem ingrederetur: an obsequium Senatus, an studia plebis reperiret," anxio, contra deterrimus quisque, quorum non alia regia fecundior exstitit, "invisum Agrippinae nomen, et morte ejus accensum populi favorem," disserunt: "iret intrepidus, et venerationem sui coram experiretur." Simul "praegredi" exposcunt; et promptiora, quam promiserant, inveniunt: obvias tribus; festo cultu Senatum; conjugum ac liberorum agmina, per sexum et aetatem disposita; exstructos, qua incederet, spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus, ac publici servitii victor, capitolium adiit, grates exsolvit; seque in omnes libidines effudit, quas male coercitas qualiscumque matris reverentia tardaverat.

XIV. Vetus illi cura erat, curriculo quadrigarum insistere:

apparuit, in his portentis nil divini fuisse, non portendere iis Deos perniciem Neronis voluisse, ut iis creditum est, quae ante mortem Claudii evenere. Irridet igitur potius portenta, et eorum vanitatem indicat. ERN.

Juniam] Calvinam, de qua 12, 4, 8. De Calpurnia, ib. 22. Statim, *Practura functos*, lego. LIPS. Recte. ERN. Sic et Grut. conjectabat, nil tamen temere mutandum judicat. De Lollia Paull. itidem 12, 22. De Silana 13, 19. et 22.

Iturium] Urs. e cod. vett. Titurium. Sic et Agr.

Repereret anxio] Libri quidam (Flor. Ven.) reperiret: quod merito Pichena probat. Dubitabat scilicet et angebatur, an Senatum obsequentem, plebem faventem reperiret. LIPS. Sic etiam Guelf. ed. pr. et omnes ante Rhen. qui male e MS. Bud. induxit *repereret*. Melius mox *regia* dedit (e Bud.) pro *regio*, quod in superioribus erat. ERN.

Praegredi exposcunt] Sic MS. Flor. recte, ut divinarat Grotius. Verbum *exposcunt* indicat, non rogasse, ut Nero progrediendo experiretur, sed sibi hoc dari voluisse, ut praegrediendo tentarent

animum populi: supra c. 7. *poscit summam accleris*, et alibi. Vett. edd. (et c. Bud.) omnes *progredi*, usque ad Gronovium. *Praegredi et progredi* sic confunduntur ap. Liv. 35, 30. init. Adde supra 11, 37. ERN.

Vetus illi copia erat] Ita libri prisci (et Bud.). Substituerunt, *cura*: ad sententiam non male. Nescio an, *copido*, sive *cupido*. LIPS. Cura libri edd. omnes a Puteol. ad Lips. qui *copia* reposuit: quod est in MSS. et ed. pr. Id ergo tamen servare malui, quia sensum aptum habet, *copia* nullum. Nam sequens, *nec minus fixum studium*, indicat, hic verbum desiderari, idem significans, quod *studium*. *Copiam* de permissione matris et praeceptorum accipit Ryckius, quod esse alienissimum facile patet. Si liber proferetur, in quo *cupido*, statim *cura* dimittitur. v. Sueton. Ner. c. 22. ubi de studio equorum curulum. ERN. *Cupido* probant et Mur. et Pich. ut 15, 33. Bip. reponunt *copia* eorum scil. quae ad aurigandum pertinent: *vetus* intelligunt a majoribus accepta. Verum cum verbo *insistere* minus bene cohaeret. Hiller. Rac. 38. dat *vetus illi*

nec minus foedum studium, cithara ludicrum in modum canere, cum cœnaret; quod "Regibus et antiquis Ducibus factitatum" memorabat: "idque vatum laudibus celebre, et Deorum honori datum. Enimvero cantus Apollini sacros; talique ornatu adstare, non modo Græcis in urbibus, sed Romana apud templa, Numen præcipuum et præscium." Nec jam sisti poterat; cum Senecæ ac Burro visum, ne utraque pervinceret,

culpa erat, quod propius accedit ad vulg. copia.

Curriculo quadr. ins.] Non adesse certaminibus quadrigiariorum, ut e Sueton. l. c. colligas, sed quadrigas agere, e Latinitate: infra 16, 44. *habitu aurigæ curriculo insistentes.* ERN. Huc Vertranus refert nummum Neronis, in quo quadrigis insistentes auriga cum epigr. ΕΤΤΙΜΙΟΣ. (in al. ΕΤΤΙΜΙΟΣ, ΕΤΕΤΜΙΟΣ). Sed spectat ad celebrem aurigam, qui et in Trajani nummis occurrit. V. Patini Thee. NN. p. 104. Cf. p. 144.

Cithara ludicrum in modum] Non etiam displiceat, *ludiorum.* Nummos certe cusit illa bellua, in quibus ipse citharedico habitu, in tunica oblonga, citharam percutiens. Describit eum habitum graphice Apuleius 2. Flor. in persona Bathylli: *Etique prorsus citharedicus status, Deam conspiciens, canenti similis: tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes dejectus ipsoe, Græcanico cingulo, chlamyda velat utrumque brachium adusque articulos palmarum.* Cetera decoris instrumentis dependet. *Cithara balitheo cæлото apta, structum sustinetur; manus ejus teneræ, procerulæ, læva distantibus digitis nervos molitur; dextra psallentis gestu suo sabulum (lege pulsabulum) citharæ admovet, cœu parata percutere.* Ita enim locum eum legimus, distinguimus. Et, quod ait de chlamyda deque cingulo, etiam illa apparent in Neronianis nummis: excipio, quod non brachia velat, sed ab humeris dependet chlamys. LIPS. Non video, quare *ludiorum* legatur. Multo exquisitius est *ludicrum in modum*, eodem sensu, ut in ludis fieri solet, quæ *ludicra* dicuntur. Sic ap. Sueton. Ner. c. 11. *ludicræ partes* sunt histrionum, sive ludiorum. Mox ed. pr. cum *celaret*, quod fortasse aliquis defendet e Suet. c. 22. item *quis regibus*—memoret. MS. Flor. *gis regum memorat*: unde Jac. Gron. *quasi regum et*—memorans: quod mihi parum placet. MS. Guelf. (et Bud. a l. in.) *quis regum c. a. d. factum memo-*

rabat. Forte fuit, *antiquis regum et ducibus f. memorabat.* Vel si brevis jactata Taciti fert *priscis regum et a. d. f. m.* Relativum sæpe inculcatum est in Tacito. ERN. Mox c. 16. *occurrunt ludicræ artes.* De re ipsa v. Suet. 21. Nummum, in quo Nero citharedus, exponit Eckhel. in D. NN. vet. vol. 6. p. 276.

Quod Regibus et antiquis Ducibus] Ita in Panegyrico illo ad Pisonem, qui hoc ævo scriptus, inserta eadem defensio v. 157. *Nec pudeat pepulisse lyram, cum pace serena Publica securis exultent otia terris.... Ipse fidem novissæ feror narratur Achilles.* Quem, Ovidio ablatum, viri docti tribuunt Lucano. Neutri ego. Ab Ovidio ætas abjudicatur; ab Lucano conditio scribentis. Nam ille quicumque poeta ignotus fuit, obscura domo fortuna tenui: et humilior blanditur Pisoni, quam ut decuerit Lucanum. Ait ecce v. 241.—*tu, Piso, latentem Exsere: nos humilis domus, ut sincera parentum, Sed tenuis Fortuna sua caligine celat.* At Lucanus certe notus, celebris, per se, perque uxorem prædives. Adde Senecam patrum in aula, qui huic humili et tenui protendere manum potuisset, præ Pisonem. Sed et decimo nono sætatis anno scriptum hoc carmen: nam ait v. 248. *Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas Cæperit, et nondum vicesima venerit ætas.* Quod non convenit in ætatem Lucani, præsertim cum scriptum sit diu post Consulatum Pisonis, et paullo ante detectam, ni fallor, conjugationem. Certe post Consulatum diu; quoniam et eloquentiæ ejus specimen Neapoli præbitum celebrat: quod scimus contigisse nos quinquennali certamine, cum Nero in eadem urbe Græcnica copiam fecit suæ vocis, annis aliquot post Pisonis Consulatum, quem inivit a. u. 810. Sed nec Statius hujus carminis mentionem facit, cum omnia minima scripta ejus recensent Silv. 2, 7. LIPS.

Ne utroque pervinceret] Putarem, *ne utrumque;* id est, ne duo illa ex-

alterum concedere: clausumque valle Vaticanâ spatium, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo. Mox ultro vocari Populus Romanus, laudibusque extollere, ut est vulgus cupiens voluptatum, et, si eodem Princeps trahat, lætum. Ceterum evulgatus pudor non satietatem, ut rebantur, sed incitamentum adtulit. Ratusque dedecus amoliri, si plures fœdasset, nobilium familiarum posteros, egestate venales, in scenam deduxit; quos fato perfunctos, ne nominatim tradam, majoribus eorum tribuendum puto: nam et ejus flagitium est, qui pecuniam ob delicta potius dedit, quam ne delinquerent. Notos quoque Equites Romanos operas arenæ promittere subegit donis ingentibus; nisi, quod merces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis adfert.

XV. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos, *Juvenalium* vocabulo, in quos passim nomina

torqueret, alterum indulgere, ut in eo acquiesceret. LIPS. At *utraq*ue verum, quod e MS. FL protulit Pichena, habetque ed. pr. Cetera inde a Puteolano veteres *utroque*, ut Guelf. Bodl. ERN. Bud. *utroque*, sed 2. m. *utrumque*. Bip. *utroque* scil. libido. Potius sexto casu ponitur, subaudito *parte*, durior quippe altera ellipsis.

Valle Vaticana spatium] Credo id a Plinio denotari 30, 15. Tertius obeliscus *Romæ*, in *Vaticano Cati ac Neronis Principum circo*. LIPS. Suet. l. c. hortos ponit. Sed ii in valle Vaticana. Add. Ryck. ad h. l. Mox *laudibusque* quod e FL. dedit Pichena, etiam Guelf. ed. pr. pariter ut *codem*: quod est etiam in ceteris ante Rhen. qui (e Bud.) dedit *eo*: denique etiam *evulgatus*, quod in *vulgatus* mutatum a Puteol. restituit Rhen. (e Bud.) Muretus tamen et Acidalius præferebant *vulgatus*: frustra. *Evulgare* dixit etiam Liv. 9, 46. similia ap. nostrum *emunire*, *emercari*, et alia. In quo genere verborum libenter variavere librarii. V. Cuningam. ad Horat. p. 235. ut alios taceam. ERN. Bud. *laudibus* absque copula. Circi rudera hodieque restant. Obeliscus, qui olim ibi, a Sixto V erectus est ante ædem D. Petri.

Ratusque dedecus amoliri] Romana editio, *dedecus molliiri*, quod ego præfero. LIPS. Sic etiam MS. (Bud. Flor. Agr.) Bodl. alii *moliri*. At Puteol. *amoliri* pro *amoliri*, ut sequentes omnes habent. *Molliiri* probant etiam Freinsh. et J. Gronov. Simile est *invidiam molliire* supra 4, 30. Sed tamen nescio, quomodo magis placet *amoliri*, nec credo *molliendi* verbum esse aptum

dedecori et turpitudini, in qua nulla acerbitas aut asperitas, ut in invidia intelligi potest. Et credibilis est, Neronem dedecus voluisse omne tollere, quam tantum minuere. Rom. ed. quam Lipsius laudat, non est Beroaldina, sed prima. ERN. Habet tamen et noëter 11, 25. *ignominiam molliire*, quod hic placebat et Modio ep. 99.

Ne nomin. tradam] At Dio nominat. V. Xiphil. 61, 17.

Nam et ejus] Ed. pr. non habet *nam*; quod melius videtur. Duplex ratio silentii affertur, prima, ut majoribus parcatur; deinde, quia flagitium magis Neronis, quam ipsorum. ERN. *Equites Rom.*] Respice ad 1, 16.

Instituit ludos juvenalium] Qui privati et per domum celebrati aut in hortis. Tacitus 15, 33. *Acriori in dies cupidine Nero agitabatur promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum aut hortos cecinerat juvenalibus ludis*. Mansit nomen ludorum posteriori ævo, et Imperatores, quos in palatio ludos dabant Kalendis novi anni (de quibus e Juliano monui ad 4, 70.) juvenalia videntur appellasse ab exemplo hoc Neronis. Sidanius in Narb. v. 307. *Janus forte suas bifrons Kalendas... Sumendas referebat ad curules. Mos est Cæsaribus die bis uno (Privatos vocitant) parare ludos. Tunc cætus juvenum sed auscorum Ælai simulacra torva campi Exercet spatientibus quadrigis*. Et addit post descriptionem curulium ludorum v. 428. *Jam vero juvenalibus peractis*. Ut videntur illi ladi, tunc quidem, scemicum nihil habuisse. Atque ita distinguit etiam, nisi fallor, Capitolinus in Gordianis 4.

data: non nobilitas cuiquam, non ætas, aut acti honores impedimento, quo minus Græci Latine histronis artem exercerent, usque ad gestus modosque haud viriles. Quin et feminae inlustres deformia meditari: exstructaque apud nemus, quod navali stagno circumposuit Augustus, conventicula et caupona et posita veno irritamenta luxus: dabanturque stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloria consume-

Cordus dicit, in omnibus civitatibus Campanie, Piceni, Umbria, de proprio illud per quadriiduum ludos scenicos et juvenalia edidisse. Quod notari volo. Neronis tamen ævo et instituto, scenici: ex Tacito hic et Plinio, qui 37, 7. ad hos ludos respiciens, ait Neronem peculiari theatro in hortis primum cantasse, et Pompelano præstasse. Non prætereo notam Xiphilini, qui 61, 19. hos ludos institutos vult per causam positæ a Nerone primæ barbæ. Et hercle ea nominis causa. Juvénalis enim dicta, quia ut tirocinii die pueros exuebant, sic barba rasa juventutem, transibantque tunc in viros. Unde illud Domitii amice blandientis Neroni votum: Simul hanc excepero, mori volo, Sueton. c. 34. itaque is dies Romanis pariter festus. De Octaviano Dio 48, 34. Ἀμίλιν τὸν πάγωνα ὁ Καῖσαρ τότε πρῶτον ἑυράμηνος, αὐτὸς τε μεγάλως ἰόρτασε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀπασιν δημοτικῇ ἰορτῇ παρέσχε. Καὶ ὁ μὲν καὶ ἔπειτα ἐπὶ αὐτοῦ τὸ ἐδ γίνεον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι. Alia huic ritui in Excurs. B. Lips. Vox theatro abest a MS. Oxon. et alio ap. Brot. Mox gestus modosque vir doctus (Heins.) ap. Ryckium emendabat gestus motusque ex 15, 37. quod non displicet. Modi non viriles sunt gestus motusque non viriles, ut supra in modum ludicrum. Tum modi magis de voce et cantu, quam de gesticulationibus dicuntur. ERN.

Feminae inlustres] Qualis Ælia Catella, qua octogenaria saltavit. V. Dio l. c. ap. Xiphil.

Navali stagno circumposuit Augustus] Ad Tiberim; deque eo stagno supra 12, 56. *Augustus structo cis Tiberim stagno.* Et Suetonius Aug. 43. At nemus illud est, quod *Cæsarum nemus* appellatum. Vide et hic Xiphil. 62, 15. (et ibi Reim.) Lips. Mox veno, quod se correxisse (e Bud.) dicit Rhen. est jam in ed. pr. In Puteol. ed. irrepererat vero operarum errore: id fideliter servatum a Rivio, Beroaldo, et Aleisto. MSS. Vaticani (et Agr.) deinde ap. Vertran. *luxuria*: ed. pr.

luxuri: ut supra *causæ bello* 2, 64. *fundamenta urbi* ap. Liv. 1, 12. *Noxter incitamenta ingenii allaturas infra c. 21. ERN.*

Dabanturque stipes] Cui rei data stipes? ad ludens? Ita olim sane Apollinaribus ludis factum reperio. Prætor edixit, ait Livius 25, 12. ut *populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret.* Plinius 33, 48. *Populus Romanus stipem spargere cepit.* Sp. Postumio, Q. Marcio cons. *Tanta abundantia pecunie erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit.* Quæ verba ne te fallant. Nam stipes, de qua Livius, multis annis prior notatione Pliniana. Sed voluntariam, credo, Plinius intellexit, illa fuit ex edicto. Sed et Augustus stipem Prætoribus dari ad ludos voluit, innuente Dione 54, 2. Τοῖς μὲν στρατηγοῖς τὰς πανηγύρεις πάσας συνέταξεν, ἔκτε τοῦ δήμου διδοῦσαι τι αὐτοῖς κελύσας· nisi tamen τὸ δημόσιον intelligi voluit potius, quam *stipes*. Stipes alias usitate dabantur Diis, et ad res sacras. Seneca de Benef. 7, 4. *Omnia Deorum sunt: tamen Diis posuimus domum, et stipem fecimus.* Et Ep. 116. (115.) *Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, nec auro argenteoque suspenso, nec in thesauros stipe infusa, sed pia et recta voluntate.* Varro de L. L. 4, 36. *Diis cum thesauris assem dant, stipem dicunt.* Ita in capita fontium, quæ sacra, stipem jaciebant. Plinius Epist. 8, 8. de Clitumno: *Fons purus et vitreus, ut numerare jactus stipes, et relucentes calculos possis.* Seneca Quæst. Natural. 4, 2. de Nili venis: *In hæc ora stipem Sacerdotes, et aurea dona Præfecti, cum solenne venit sacrum, faciunt.* Lips. Hic stipes data a Nerone, et statim per libidinem absumerentur. Gruterus comparat factum Augusti ap. Sueton. c. 98: *Mox non placet mihi: nec ulla moribus — plus lib. addidit quam illa colluvies.* Delendum puto *ulla*, intelligendumque quid, quidquam. Puto, me stinilia exempla reperisse. ERN. De stipe fontibus

rent. Inde gliscere flagitia et infamia; nec ulla moribus olim corruptis plus libidinum circumdedit, quam illa conlucies. Vix artibus honestis pudor retinetur; nedum, inter certamina vitiorum, pudicitia aut modestia aut quidquam probi moris reservaretur. Postremo ipse scenam incedit, multa cura tentans citharam et praemeditans adsistentibus. Facies accesserat, cohors militum, Centuriones Tribunique et mcerens Burrus ac laudans. Tuncque primum conscripti sunt Equites

inici solita v. Caylus Rec. d'Antiq. t. 2. pl. 98. ubi exemplum in nummo Ne-mausensi.

Reservaretur] Ed. pr. *reservatur*, unde possis conjicere *reservetur*: sed sollemnis illa praesentis et imperfecti confusio. Vid. ad 3, 17. extr. ERN.

Postremo] Sic emendavit Lipsius. Bud. et edit. priores *postremus*.

Ipse scenam ascendit] Restitui ex libris. Vulgo, *ipse scenas incedit*. LIPS. *Scenam incedit* MSS. Flor. Vatic. Agr. ed. pr. *Scenas incedit* Guelf. (Bud.) ed. Rhen. et seqq. usque ad Lipsium. Puteol. Beronald. Alciat. *scenas ascendit*. Lipsius edidit *scenam ascendit*, quod sequentes imitati sunt. Ego lectionem MSS. secutus sum, quae a Tacito non aliena, ut jam Rhenanus monuit. Sic 1, 61. *incedunt locos maestos*. ERN. Cf. et mox c. 22.

Assistentibus familiaribus] Falso. Nam Vatic. *abstinentibus facies*. Farnes. *assistentibus facies*. Similisque lectio Budensis, quod facile odoribus e Rhenano conjectante, *abstinentium facie*. Utrumne *assistentibus facibus*? Certe noctu ad lumen etiam hi ludi exercitii: sequiturque, *Hic dies ac noctes plausibus personare*: et ait postremum in scenam venisse Neronem. Ergo ad lumen. Infra etiam 20. *Noctes quoque dedecori adjectas*. Sed et Suetonius. Calig. 18. *Quondam etiam et nocturnos ludos praebuit accensis facibus*. Noxter iterum infra 21. *Letitia magis, quam lascivia dari paucas totius quinquevni noctes, quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat*. Vos divini conferte operam, si mihi Phaeas hic non favit. LIPS. Etiam MS. Flor. Guelf. *assistentibus facies* et ed. pr. *abs. facies*. Vulgatam induxit Puteolanus. Muretus corrigebat *fonasets s. phonasets*. In MS. Fl. ultimus vocis superscriptum *homines*. Hinc J. Gronovius conjiciebat *assistenti histrionum acti*, quod an aliquis probaturus sit, nescio. Qui *homines* ad-

scripsit, voluit indicare, illo corrupto vocabulo homines significari. Vulgata aut e MS. ducta sit, nescio. Sed valde consentit iis, quae Suetonius narrat c. 21. apud quem pariter amicorum intimi adfuisse dicuntur. Ac fortasse inde correctionem Puteolanus sumsit. ERN. Bud. *assistentibus facies abscesserat*. Agr. *assistentibus ceteris*. Heins. vult *ass. amicis*. Bip. *praemeditans* i. e. praeludens *assistentibus*. *Facies* i. e. facies principalis ex milite Praetoriano, Burro etc. *accesserat*. Eo fere sensu *facies* accipitur 1, 41. et ap. Cic. Phil. 8, 8. Hoc, etsi duriusculum videatur, sequi lubet, quia vim codicibus non adfert. Hiller. Rac. 11. parum adposite: vel *avertentibus facies omnibus*, vel *accendentibus facies familiaribus*.

Accesserat cohors militum] Ita legend. non, quia Suet. 1. c. ita narrare videtur, sed quia res poscit. Nam Suetonius de alio ibi et publico theatro. LIPS. Nempe ante in edd. erat *abscesserat*, male. Mox ed. pr. *Centurionesque*. ERN.

Mcerens Burrus, ac laudans] Unus ergo hic tantum Praefectus Praetorio: nec pugnat Suetonius, qui duos nominat, quia Tacitus de juvenali ludicro adhuc loquitur; de publico theatro Suetonius, capite dicto. LIPS. Verba quidem Taciti non indicant, unum tantum Praefectum Praet. adfuisse, sed Burrum, cum mcereret animo, tamen voce laudasse: de altero nihil praecipui erat, quod traderet. Mox vir doctus in ed. Gryph. deleverat *spe*. Post Muretus pro *in spe* malebat *spe*, quod non displicet. At, quod idem deleri vult hi, quod et a MS. Bud. aberat, non probo: sed interpunctio mutanda, ut fecimus, et est in MS. Guelf. Vulgo punctum est post *personare*, et comma ante *quasi*. ERN. Acid. volebat *in spe*: Bip. forsitan et *spe*. Fallitur et fallit Rhen. dum abesse pronomen *hi* a Regio i. e. Bud. codice refert. Clare legitur post punctum *hi* etc. etc.

Romani, cognomento *Augustanorum*, ætate ac robore conspicui, et pars ingenio procaces, alii in spe potentia. Hi dies ac noctes plausibus personare formam Principis vocemque Deum vocabulis adpellantes: quasi per virtutem clari honoratique agere.

XVI. Ne tamen ludicræ tantum Imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium adfectavit, contractis, quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis ætatis nati, considerare simul, et adlatos vel ibidem repertos versus

Augustanorum] Suet. paullo aliter c. 20. Idem c. 25. *Augustianos* vocat.

Carminum quoque studium] Plinius 37, 12. Domitius Nero in ceteris vitæ suæ portentis, capillos quoque conjugis suæ Poppææ in hoc nomen adoptaverat, quodam etiam carmine *Succina* appellando. Intellexit et Seneca hunc poetam Quæst. Natur. 1, 5. *Ut ait Nero Cæsar disertissime, Colla Cytheriæ splendens agitata columbæ. Laudat eum Martialis 8, 70. Carmina qui docti nota Neronis habet: et 9, 27. Ipse tuas etiam veritus Nero dicitur auræ, Lascivum juvenis cum tibi ludit opus.* LIPS.

Nec dum insignis ætatis] Forte leg. quibus aliqua pangendi facultas, nec dum insignis. *It alternatim considerare simul.* Muretus 15, 2. cui scriptor hic noster in amoribus, et jure, corrigit: quibus aliqua pangendi facultas, nec dum insignis erat. *It considerare simul: et natos ibidem versus connectere, atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere.* Non damno: germana tamen esse non credo. Ceterum ab hoc Cornelii judicio Tranquillus dissentit c. 52. LIPS. Meo judicio rem acu tetigit hactenus Muretus (id visum et Ryckio) post quem, quæ alii tentarunt quum considero, miror quemquam hiscere ausum: adeo nihil est, quod cum ejus conjectura putem comparandum. Quod si elidi rati nati ferre nequeunt, faciamus, nec dum insignis erat ad famam: vel insignis erat: hi accipi considerare simul. Tales enim quæsiit, qui callerent versuum faciendorum studio, sed nihil dum edidissent, aut eo nomine celebres essent. *Insignis ad famam* ut Cicero de legib. 3, 8. *insignis ad deformitatem puer.* Quod autem Tacitum et Suetonium committunt; utrumque verum, sed in diversis opusculis, existimo tradidisse. Neque enim dubito, quin et potuerit scribere versibus Nero, et quædam scripserit sine cujusquam auxilio. Et in hujusmodi tabulas incidit

Suetonius. Sed et, quum repentinus hic impetus ei venisset, dum festinat, omnis moræ impatiens, et gessit eloquentiæ auctoribus accenseri, atque illam laudem rapere potius, quam mereri; non tantum sumpsisse temporis et otii et secessus, quantum justa cura requirit: ideoque hos adjuutores adhibuisse, facile credo Tacito, et id tyranni juvenis, lascivientis et luxuriantis, indoli valde conveniens mihi videtur. Licet et suspicari factum id in opere, quod parabat ad instantem commissionem. GRON. Idem videbatur viro docto in ed. Gryph. ubi hunc locum ad mentem Mureti correxerat. Jac. Gronovius addi vult laus: nec dum insignis erat laus. J. F. Gronovii accipi probari non potest, quia id jam est in contractis. Broterius locum sic constituit: quibus a. p. facultas, nec dum insignis. *Ætate pares considerare simul* etc. Ego nihil expedio destitutus libris melioribus. ERN. Ad aliquot conjecturas. Pich. *nec dum ins. erat. It jussi cons.* Triller. Obs. crit. 2, 21. *nec tam insignis artis gnari.* Hill. Rac. 16. *et nati vertit in vates.* Danesius et Ursin. *nec dum ins. ætatis vatibus.* Quid si legas, *contr. g. al. p. f. nec dum insignis artis vatibus, cons.* Demum Bip. sic: *nec dum insignia arte conati.*

Et allatos] Pichena conjicit *oblato* e cod. Fl. ubi est *oblato*. Ego vero haudquaquam hoc sollicitandum censeo. *Allatos* est domi meditato. Quod ad primum quidem congressum non congruit: sed, postquam semel studia junxere, vix est, ut unquam discesserint, quin præcepissent animis proximi conventus materiam, et ad eam aliquid domi per habentes carmina somnos natum possent afferre. Sed et ad illos, quos subito ad jussum principis effuderant, emendandos aliquid domi potuit subnasci, et inde allatum in regia repertis addi. GRON. Sed ita Mureti correctio probatur tan-

connectere, atque ipsius verba, quoquomodo prolata, supplere: quod species ipsa carminum docet, non inpetu et instinctu, nec ore uno fluens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus inpertiebat post epulas, ut contraria adseverantium discordiæ eruerentur: nec deerant, qui ore vultuque tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent.

XVII. Sub idem tempus, levi contentione atrox cædes orta, inter colonos Nucerinis Pompeianosque, gladiatorio spectaculo, quod Livineius Regulus, quem motum Senatu retuli, edebat: quippe oppidana lascivia invicem incessentes, probra, deinde saxa, postremo ferrum sumpsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo reportati sunt in urbem multi e Nucerinis, trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum aut parentum mortes deflebant. Cujus rei iudicium Princeps Senatui, Senatus Con-

tum usque ad *simul*. Mox quoquo modo bene Pichena e Flor. Sed sic et Guelf. ed. pr. omnesque veteres. Vitium operum fuit *quoque modo*, in editione ea, qua Pichena usus est. Velut id reperi in ed. Lips. 1585: correctum in aliis. ERN. Bud. *ablatis* sed a 2. m. *adlato*.

Nec uno ore fluens] Miror, hic neminem tentasse *fluentium*, cum alibi talia tententur in Tacito et aliis. Nam *fluens* et *species* non bene conveniunt. Sed illa *anaphora* non semper a Tacito servata est, ad poeticam rationem inclinante. Vide ad 4, 32. Mox in ed. pr. abest *tempus*. ERN.

Utque contraria adseverantium discordiæ cruebantur] Malim nihil hic mutari: nam illud, *utque cruebantur*, habet quandam *εμφασην*, quam in nulla earum, quas subjiciunt, lectione reperio. Illæ namque significant modo, quid fieret: hoc etiam vanum, simulatum, fucatum fuisse, quod fiebat. Perinde namque est, quasi dixisset, *et quasi cruebantur*; et volebat videri se id agere, ut variæ et diversæ sectarum opiniones cognoscerentur et exciterentur. Nam *ut* ut similitudinis est, ut bene Salinerius animadvertit. GRON. Rhenanus conjiciebat *quererentur*; quod maxime mihi placuit ante ex iis, quæ vidi. Emphasis illam Gronovianam vix assequor, nec *utque cruebantur* est et *quasi*. MSS. Flor. *rueretur*, Bud. *ruerentur*. Agr. *crueret*. Guelf. *atque cruebantur*. Ed. pr. *rueret*: sed puto, virgulam errore operum ex ultima litera in vicinam translata. Puteol. *cruerentur*. Beroald. cum seq. omnibus *cruebantur*. Credo Tacitum scripsisse *riderentur*.

VOL. II.

Juvat etiam, quod subjicitur: fuisse tamen etiam, qui non riderent cum Principe, sed, dum ille rideret Philosophos disputantes, severo vultu adsiderent. MSS. Fl. Reg. (Bud.) et ed. pr. mox *ore vultuque* pro *voce v.* quod recepi; et quia sequitur *spectari*, et quia alibi quoque *os* et *vultus* junguntur, ut ap. Virgil. 9, 251. et alibi. ERN. Bip. reponunt *cruerentur*, quod verum puto: *e* initiale a finali præcedentis vocis est absorptum. Sed sic rectius legetur: *ut c. ass. d. cruerentur*, quod visum et Hillero Rac. 38. Bud. a 1. m. habebat *atque c. ass. d. ruerentur*: unde 2. m. fecit *utque*. Bip. conjectant porro, *ut qui c. adseverarent, in discordiâ ruerent*. Ernestinæ conjecturæ *viderentur* prælusit jam Heinsius. Scopo Neronis omnino hæc conveniunt. Paullo ante Bud. *impartiebat*, ut edit. veteres.

Levi contentione] MS. Fl. *intentione*: Puteol. item ed. pr. *intentione*, unde possis conjicere *levi initio* vel *levi ab initio*: sed ultima syllaba excidit. Intelligenda tamen præpositio *ab*, quam in hac formula omittere noster solet, ut infr. c. 32. Beroaldus primus edidit *contentione*, ut est in Guelf. quod omnes secuti sunt. Mox vett. edd. *Lividineus*: male. (Bud. *libidini ejus*.) Recte hic et 3, 11. editur *Livineius*, ut e cognomine apparet. ERN.

Retuli] Libro perdidit.

Invicem incessente] Lege, *incessentes*. LIPS. Mox edd. pr. Puteol. ceteraque vett. MS. (Bud.) Guelf. *deportati* sc. e spectaculo, et MS. Fl. (Bud.) ed. pr. *aut parentum*, non *ac*, ut sequentes. ERN.

P

sulibus permisit: et rursus re ad Patres relata, prohibiti publice in decem annos ejusmodi cœtu Pompeiani, collegiaque, quæ contra leges instituerant, dissoluta: Livineius, et qui alii seditionem conciverant, exsilio multati sunt.

XVIII. Motus Senatu et Pedius Blæsus, accusantibus Cyrenensibus, "violatum ab eo thesaurum Æsculapii, delectumque militare pretio et ambitione corruptum." Iidem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem, Prætoria potestate usum, et missum disceptatorem a Claudio agrorum, quos Regi Apioni quondam habitos, et Pop. Rom. cum regno relictos, proximus quisque possessor invaserant, diutinaque licentia et injuria, quasi jure et æquo nitebantur. Igitur abjudicatis agris, orta adversus judicem invidia: et Senatus, "ignota sibi esse mandata Claudii, et consulendum Principem," respondit. Nero, probata Strabonis sententia, "se nihilominus subvenire sociis, et usurpata concedere," scripsit.

Re ad patres relata] Sic scripsi e MS. Flor. et ed. pr. ut etiam videbatur J. Gronovio, pro *delata*, quod est in (Bud. et) omnibus aliis edd. intelligendumque de relatione, quam Coss. re causassa cognita, fecere. Non jam *res deferri* ad Senatum poterat, quod factum erat, re nunciata Senatui, et ultione petita: sed, quam penam statui vellet, quæsivit. Similiter plerique codd. ap. Liv. 21, 6. tunc *delata res ex integro ad Senatum*: sed ex MS. Flor. et Cantabrig. recte Gronovii correxerunt *relatu*, atque ita edidit Drakenb. EBN.

Livineius] Bud. hic *Lividineius*.

Pedius Blæsus Sen. mot.] Postea restitutus. H. 1, 77.

Delectum militare etc.] i. e. in delectu militari inique versatum esse, et vacationem militis dedisse pro pecunia, aut gratiæ causa iis, qui statem militarem haberent, et stipendia facere deberent etc. EBN.

Apionis quondam habitos] Lego, *Regi Apioni*. Rufus hac de re: *Cyrenas cum ceteris civitatibus Libyæ Pentapolis Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus. Libyam supremo Regis Apionis arbitrio sumus assecuti.* Item Eutropius 6, 11. *Quo tempore Libya quoque Romano imperio per testamentum Apionis, qui Rex ejus fuerat, accessit, in qua inclityæ civitates erant, Berenice, Ptolemæi, et Cyrenæ.* Appianus in extremo Mithridatico: *Τῶς Πρωτοῦς Κυρήνης Ἀπῶν βασιλεὺς τοῦ Λαγῶν γένους ἰσθός ἐκ διαθήκης ἀπέδωκεν.* Factum hoc a. u. 660. C. Cælio L. Domitio coss. Sed, ut moneam, in verbis Rufi vereor ut menda sit, licet occultior. Quis ille *Ptolemæus antiquior*? Plerique omnes *Ægy-*

ptii Reges Ptolemæi, et parum proba aut recepta discriminis hæc nota. Ausim rescribere, *Ptolemæi Apionis*; nam hic sane Rex Ptolemæus fuit, sed cognomento Apion. Appianus Civil. 1, 111. *Sequenti anno, Populus Romanus duabus provinciis ex testamentis Regum est auctus, Bithyniam Nicomede relinquente, Cyrenen Ptolemæo ex Lagidâ, cui Apioni cognomentum fuit.* Lips. *Regi Apioni bene probat* Ryck. ex 11, 36. Lipsius olim conjiciebat *avitos* pro *habitatos*, sicque correxerat vir doctus in ed. Gryph. sed illud melius; *Regi habitos*, i. e. possessos: ad 11, 36. 13, 34. EBN. Bud. et alii *Regis Apionis*, quod servat Brot. In loco Appiani lege *Λαγῶν*, ut Civ. 1, 111.

P. R. c. Regno relictos] A. U. 668. teste Julio Obseq. c. 109. Cf. Vales. ad Amm. Marc. 22, 16.

Nero, probata] Sic primus edidit Pichena, cum ante esset *Princeps*, e vestigiis MS. Flor. *ne probata*, ut et habet Guelf. nisi quod tamen addit *Princeps*. J. Gronovius tamen malebat, *Nero rata*. At in ed. pr. est *ne improbatâ*: quod verbum etiam exhibet MS. Agr. nisi quod ille addit, *tum princeps non*. Mihi venit in mentem, *nec improbatâ S. s.* Sepe Tacitus eventum rei tradit initio facto ab et. Principis verbum e proximo intelligi potest. Et nescio, quomodo aptius huic loco videtur *non improbatâ sententiâ*, quam *probata*, et multo magis *rata*. Nam *rata* quidem sententiâ illa non fuit, cum nihil ex ea actum sit, nec agri veteribus possessoribus ademti. Omnino *rata sententiâ* dici, pro, cum *ratam sententiâ* esse jussisset, vix credo. EBN.

XIX. Sequuntur virorum inlustrum mortes, Domitii Afri et M. Servilii, qui summis honoribus et multa eloquentia vixerant. Ille orando caussas, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, et elegantia vitæ; quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus.

A. U. 814. A. C. 61.

XX. Nerone quartum, Cornelio Cosso coss. quinquennale ludicrum Romæ institutum est, ad morem Græci certaminis; varia fama, ut cuncta ferme nova: quippe erant, qui "Cn. quoque Pompeium incusatum a senioribus" ferrent,

Et elegantia vitæ, quam clariorem] Trajecerim, et quem elegantia vitæ clariorem effecit. LIPS. Elegantiam accipio in optimam partem, et prorsus, ut de Pomponio Secundo 5, 8. *At Pomponius multa morum elegantia et ingenio illustri.* Ille autem, ut par ingenio, ita morum diversus, non Servilius est, sed Domitius. Quam, inquit, elegantiam vitæ Servilii effecit clariorem Domitius, ut par ingenio, ita morum diversus. Fecisse dicitur Domitius, quod, ut homines facerent, occasionem dedit. In contrarium Cicero ad fam. 12, 9. *Tu velim animo sapientis fortisque sis, ut tua moderatio et gravitas aliorum infamet injuriam.* GRON. Verissima hæc, et omnes aliorum conjecturas inanes reddunt. Sed tamen excidisse puto nomen proprium, quod post effecit necessario desideratur: *quam clariorem effecit Afer.* Nam ad hunc certe ista pertinent. ERN. Frustra in hoc loco constituendo laborant interpretes. Sanus est, nec medicina eget. *Eloquentiam, qua, ut ingenio, par Domitio fuit Servilius,* hic elegantia vitæ clariorem effecit, quippe morum ab Afro diversus, i. e. honestiore vita conspicuus, quam Afer. Is enim Afer, ut noster ait 4, 52. *prosperiore eloquentiæ quam morum fama fuit.* Fraudi fuit Gronovio, Ernestio, Hillero Rac. 38. aliis, quod Afrum elegantia morum eminuisse putarent. Nec ferenda conjectura Bip. qui ex vitæ quam effingunt uterque eam, quasi vitæ elegantia tribuatur utrique. Ita jam in versione Italæ locum reddiderat Pavanati, perperam.

Nerone IV, Corn. Cosso coss.] Quorum mentio in lapide Romæ (ap. Grut. p. 8, 5.): ET. GENIO. VENALIC. P. ACILIVS. CERDO. VOTVM. SOLVIT. NERONE. CAESARE. AVG. IIII. COSSO. LENTVLO. COSS. F. COS. LIPS. Aliam inscr. vide ap. Ryckium. 4 ERN.

Quinquennale ludicrum] Est hoc ipsum, quod noster 16, 4. *lustrale certamen* appellat. Quod longo intervallo post reduxit et firmavit Gordianus Junior Imp. de quo apposite Victor. c. 27. *Eoque anno lustræ certamine, quod Nero Romani invexerat, aucto firmatogue, in Persas profectus est.* Exemplum autem, credo, Nero sumsit a Neapolitis, de quibus Strabo lib. 5. p. 246. *Νῦν δὲ πανταρχικὴς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς, μουσικὴς τε καὶ γυμνικὴς ἐν πλείους ἡμέρας, ἐν ἀμύλλῃ τοῖς ἱπφανιστάτοις τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα.* Nota quod ait, *νῦν δὲ.* Institutum enim id certamen ejus ævo in honorem Augusti. Suetonius clare Aug. 98. et in Claud. 11. Herodes etiam Judææ Rex theatrum et certamen quinquennale condidit, ad honorem gratiamque Augusti, ut Josephus narrat 15, 8. Sunt et nummi Neroniani, in quibus mensa cum corona et lebetes, inscripti: CERTA. QVING. ROM. CO. SC. id est, *Certamen Quinquennale Romæ constituit.* LIPS. Quidni exemplum sumserit a ludis quinquennialibus Actiacis ap. Sueton. Aug. c. 98. Sed forte etiam sponte instituturus fuerat. Vid. de his ludis Neronis Scalig. Emend. temp. p. 469. et ad 16, 2. ERN. De nummis Neronis v. Eckhel. D. NN. vet. vol. 6. p. 264. De re ipsa Suet. 12. A Neapolitis sumserit Nero exemplum ludicri quinquennalis, dubitat P. Faber agonist. 3, 15.

Pompeium incusatum, quod] Perpetuum sane theatrum Pompeius condidit primus a. u. 689. Antea subitaria erant, et Censorum jussu plerumque disjecta. Tertull. de Spectac. 10. *Sæpe Censores renascentia theatra destruebant, moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lascivia providebant.... Itaque Pompeius Magnus solo theatro suo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quan-*

“quod mansuram theatri sedem posuisset : nam antea subitariis gradibus et scena in tempus structa ludos edi solitos : vel, si vetustiora repetas, stantem populum spectavisse, ne, si consideret, theatro dies totos ignavia continuaret. Spectaculorum quidem antiquitas servaretur, quotiens Prætores ederent, nulla cuiquam civium necessitate certandi. Ceterum abditos paulatim patrios mores, funditus everti per accitam lasciviam, ut, quod usquam corrumpi et corrumpere queat, in urbe visatur, degeneretque studiis externis juventus, gymnasia et otia et turpes amores exercendo, Principe et Senatu auctoribus ; qui non modo licentiam vitiis permiserint, sed vim adhibeant :

doque memoria suæ Censoriam animadversionem, Veneris ædem superposuit. Donec, præcipientibus moribus, exstruxerunt ipsi Censores. Valerius 2, 4, 2. *Theatra inchoata quidem sunt a Messalla et Cassio Censoribus, ceterum auctore Scipione Natica omnem apparatus operis eorum subjectum hastæ vœnire placuit.* Appianus Civil. 1, 28. τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ Σκίπιον ἵπκατος καθύπερθε τὸ θέατρον, ὃ Λέβιος Κἀσσιος ἤρκετο, καὶ ἤδη πρὸς τέλος ἰλαμύβαιν' ὥς καὶ τὸδε στάσιον ἄρξον ἵστῶν, ἢ οὐ χρεῖσιναι ὅλως Ἑλληνικαῖς ἡδὲ παύλαις Ῥωμαλοῦς ἰδρῆσθαι. Eamque in rem SC. interpositum, quod legis nomine Tertullianus intellexit in Apolog. 6. *Quoniam illæ leges abierunt, ... quæ theatra stuprandis moribus orientia, statim destruebant ? Vellei locus addatur, qui corruptus vulgo, 1, 15. Cassius Censor, a Lupericali in Palatium versus, theatrum facere instituit ; cut in demollendo eximia civitatis severitas et Consul Cæpio restitere. Scribe, in emolendo et Scipio.* LIPS.

Antea subitariis gradibus Ausonius in prol. ad Lud. 7. Sep. 14. *Ædilis olim scenam tabulatam dabat Subito excitata, nulla mole særea.* LIPS.

Stantem populum spectavisse Valerius 1. c. ait : SC. cautum, nequis in urbe propiusve passus mille, subellia ponisse, sedensve ludos spectare vellet. Sessionem tamen adstruere Lælius 1, 35. et Dionysius videntur 3, 68. sub Tarquinio Rege : *Loca divota Patribus Equitibusque, ubi spectacula sibi quisque fucerent, fori appellati. Spectavere furcis duodenos ab terra spectacula alta sustinentibus pedes.* Sed tantum in Circo. LIPS.

Ne si consideret Omnes hic ne si cons. scribendum censent, cum vulgo sit in scriptis et editis si consideret. Solus Ryckius in textum recepit ne, et mo ante spectaculorum idem delevit,

auctore cod. Agr. quem nos imitati sumus. Nempe loco motum est τὸ ne, quod e sequente versu huc retrahendum erat. Etiam J. Gronovius secutus est, sed tacite, Ryckium, ne confiteretur, aliquod boni esse in cod. Agr. præsertim, quod non esset in Florentino. ERN.

Quoties P. R. sederet Libri scripti (in his Bud.) *Prætor sederet.* Facile et vere emendes, *Prætores ederent.* Enimvero editionem ludorum Magistratibus incubuisse, præsertim Prætori, notum iis, qui in vestibulo versantur antiquitatis. Facit huic parti illa responsio : *Nec proinde Magistratus rem familiarum exhausturos, etc.* LIPS. Ed. pr. *Prætor sederet : et sic ceteræ usque ad Rhen. qui edidit quoties P. R. sederet.* Lipsius vere correxit : recepit Pichena. EAN.

Necessitate certandi Secutus sum manuscriptorum. Vulgata scriptio tamen recta adæque, *spectandi.* Utrumque enim factitatum sub his comædis Principibus, ut viri illustres et ad certandum cogerentur et ad spectandum. Nec displicent geminari, *necessitate spectandi aut certandi.* LIPS. *Certandi* edd. omnes ante Rhen. qui edidit *spectandi*, quod secuti sunt omnes usque ad Lipsium. *Certandi* etiam MS. (Bud. et) Guelf. ERN. *Spectandi* posset defendi ex 16, 5.

Funditus everti Libris meis abest τὸ everti, et omiseris recte. Scribi etiam possit et verti. LIPS. *Everti* edd. omnes habent, nisi quod in pr. corrupte evnti (ut c. Agr.). Omitti posse censebat etiam Muretus. Acidalius verti volebat, quo sæpius Tacitus utatur, quam *everti* (ut 4, 42.). Ego abesse posse non credo : esse enim ante deberet *aboleri*, non *abditos*. Tum, quid est *abditos paulatim funditus* ? Immo, cum ante paulatim *abditos* sint, nunc repente funditus everti per peregrinam lasciviam. ERN. Bud. etiam *everti*.

Proceres Romani, specie orationum et carminum, scena pol-
luantur: quid superesse, nisi ut corpora quoque nudent et
cæstus adsumant, easque pugnas pro militia et armis mediten-
tur? An justitiam augurii, et decurias Equitum egregium
judicandi munus expleturos, si fractos sonos et dulcedinem
vocum perite audissent? Noctes quoque dedecori adjectas, ne
quod tempus pudori relinquatur, sed, cœtu promiscuo, quod
perditissimus quisque per diem concupiverit, per tenebras
audeat."

XXI. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta
nomina prætendebant: "Majores quoque non abhorruisse
spectaculorum oblectamentis, pro fortuna, quæ tum erat;
eoque a Tuscis accitos histriones, a Thuriis equorum certa-

Specie orationum et carminum] Ad musicum certamen referto. LIPS. Immo etiam ad oratorium. v. c. 21. Ante *proceres* colon scripsimus, ut est etiam in ed. pr. Ita difficultas tollitur, quam fingit Acidalius, eoque aut *ut* addi, aut *pollui* corrigi vult. Pendet scil. membrum a superiori *ut*. Mox possis con-
jicere *cæstus sumant*, ut ex ultima præcedentis verbi nata sit syllaba prima in vulgato: est enim usitatus in tali re simplex: sed etiam Agric. 3. *assumere fiduciam*, pro quo alii potius *sumere fiduciam*. ERN. De cæstu v. Servius ad Æn. 5, 401.

An justitiam augurii] Vitium, cui medendo impar ego. LIPS. *Fracti soni* non significant aliquid ad artem pertinens, sed id, quod Seneca dicit *non virile*, cum in Hercule Furente canit v. 450. *Ad non virilem tympani movit sonum*. *Decurie* autem *Equitum* ut nihil respiciunt militarium muniorum, ita nec augurali ullus hic est locus disciplinæ. Tamen est etiam, qui sensui serviisse ait sese, absque cura verborum, quæ Lapsius corrupta credat. Hoc autem velle Tacitum, vaticinatur: ubi posthac inventum iri severitatem judicis et sanctimoniam sacerdotis inter homines gnaros mollium sonorum et numerorum musicorum? Id elici satis commode putat ex infra scriptis, quæ positæ hic respondent: *nec cuiquam judici grave aures studiis honestis et voluptatibus concessis impartire*. Ubi etiam sine cura, opinor, verborum, interpretatur judicem nihil perdere gravitatis. Interim hoc posteriore in loco, quid est, quod confirmet illam castimoniam Sacerdotis? De solis judicibus excusat, quia de solis judicibus mota erat invidia. Desinamus nugari et audiamus solum Pichenam, qui corrigat *an institutos Augustanos et d. E.* Posset legi, *An institutos Augustanos e*

decurtis Equitum, sed non est necesse. Nam *institutos Augustanos et decurias Equitum* per *i. d. d. d. d.* dicitur de iisdem, prorsus ut 13, 25. *ludicram licentiam et fautores histrionum*: c. 46. *Pellice ancilla et assuetudine Actes*. Num, inquit, adolescentulos secundi ordinis (qui conscripti sint cognomento Augustanorum, aliquando in decurias judicum allegendi) paratius et religiosius causas audituros, si mollior et dulces canenti Cæsari artificiose plaudere et docte atque ingeniose acclamare didicissent? Nam hoc est *perite audire* (ut apud Suet. 22. *solus scire audire Græcos*) *plausibus personare formamque Principis et vocem Deum vocabulis appellare*, quemadmodum interpretatus ipse Tacitus c. 15. Quod quia fiebat assidue, *dies et noctes*, ideo justior hæc invidia in tam male perdentes tempus, quod collocare deberent in sanctissimo judicum officio discendo, cui destinabantur. GRON. Broterius locum sanari putat, una copula transposita et *egr. i. m.* Justitiam augurii intelligit auguratum. ERN. Brot. ita explicat: an augurum, an judicum muneribus pares futuros homines etc. Equidem cum Salinerio initium periodi refero ad *proceres*, et post *Equitum* comma tollo, hoc sensu: an proceres curatius executuros, quæ ad jus augurii pertinent; an Equites, quæ ad munus judicandi? Bip. *augurii* mutant in *augures*, et per justitiam intelligunt jus, juris rationem summam, de qua Cic. de Legg. 2, 12.

Ac tamen] Ed. pr. *attamen*. Licentia illa uti cupiebant, sed sub honestioribus nominibus. ERN.

Spectaculorum oblectamentis] Farnes. *oblectamenta*: vere. LIPS. Edd. omnes ablativum habent. ERN.

A Tuscis accitos histriones] Freinsh. pro *Tuscis* putat legendum *Oscis* ex 4,

mina : et, possessa Achaia Asiaque, ludos curatius editos : nec quemquam Romæ, honesto loco ortum, ad theatrales artes degeneravisse, ducentis jam annis a L. Mummii triumpho, qui primus id genus spectaculi in urbe præbuerit. Sed et consulum parcomoniæ, quod perpetua sedes theatro locata sit potius, quam immenso sumptu singulos per annos consurgeret ac strueretur. Nec perinde Magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitandi Græca certamina a Magistratibus caussam fore, cum eo sumptu Resp. fungatur : oratorum ac vatum victorias incitamentum ingeniis adlaturas : nec cuiquam iudici grave, aures studiis honestis et voluptatibus con-

14. Frustra. Nam et Livius 7, 2. ludiones ex Etruria acciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant. Atque etiam nomen Tuscum est, auctore eodem Livio ibid. quia hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histriionibus inditum. Nempe ludus ipse ab Osci est, ut noster tradit 4, 14. Livius l. c. histriones ex Etruria venire, cum ludi jam essent, ut clarum et Livio, ut magis excitarentur, fierentque jucundiores. ERN.

[A Thuris eorum certamina] Atqui Livius 1, 35. etiam equos a Tuscis derivat. Ludicrum fuit, equi pugilesque, ex Etruria maxime acciti. Et, cum eorum certamina antiquissima Romæ sint, vix videntur ea petisse tam longinque. Magna Græcia certa et illa ora, in qua Thuri, non tam pernota tunc Romanis. Quæ tamen frons mea a Tacito dissentiens? Thuri vicini Tarentinis, ab iisque eversi, ut Strabo narrat : quorum olim Sybaris, oppidum celebre deliciis. Ab Augusto colonia illuc deducta, Copia. Lips. Vir doctus in marg. ed. Gryph. Tyris : nescio unde, aut quare. ERN.

[Ludos curatius editos] Germana Cornelli vox, non accuratius, ex libris. Lips. Sic et Guelf. cd. pr. Puteolanus dedit accuratius. ERN.

[Nec quemquam] Sic Pich. e codd. vet. prius neque q.

[Ducentis jam annis] Et paullo pluribus, quoniam triumphavit de Achæis et Corinthiis Mummus a. u. 603. Lips. Ceterum Mummii MS. Flor. ed. pr. non Mummii, ut est in edd. ceteris usque ad Ryckium. ERN. Consentunt lapides Capitolini.

[Qui primus id genus] Quod genus? gymnicoæne? inclinabam, sed primus athletas dedisse legitur in Ædilitate Æmilii Scaurus, multis post annis. Potes igitur capere ludos Græcos. Nam antea noti tantum Osci et Latini. Ci-

cero ad Marium 7, 1. Non enim puto te Græcos aut Ocos ludos desiderasse; præsertim, cum Ocos vel in Senatu spectare possis, Græcos vero ita non ames, ut nec ad villam tuam via Græca ire soleas. Hos triplices ludos Tranquillus in Julio intelligit 39. Ludos regionatim urbe tota dedit, et quidem per omnium linguarum histriones. Et Aug. 43. Ludos fecit nonnumquam vicatim, ac pluribus scenis, per omnium linguarum histriones. Lips.

[Consurgeret ac strueretur] Haud dubie elegantius et ad brevitatem aptius foret, si abesset ac strueretur, quod habet speciem glossæ. Nam surgere et consurgere eleganter dicuntur, quæ struuntur, ædificantur : quorsum ergo idem bis dicitur, et suavitas tropi explicatione exstinguitur? Admiratores brevitatis et elegantis Cornelianæ facile largientur, delendum esse. Sed tamen omnes scripti et edd. habent, et Tacitum sibi in brevitatis cura non satis constare semper id quoque jam alibi monuimus. Igitur ista. Si Cicero aut Livius esset, non dubitarem esse inasititum : magis tamen inclino in partem eam, ut Tacito abjudicem, propter frequentiam glossematum, quibus ejus libri interpolati sunt. V. ad 16, 1. ERN. Destruebat invenit in libro quodam J. Ad. Nodell. in crit. obs. edit. Campæ 1781. Verum exergasia vulg. bene habet.

[Efflagitandi Græca certamina] Certaminis vox ad gymnasium spectare potius videtur, quam ad scenam. Sed in scena ipsa certamen quoddam victoriæ. Lips.

[Nec cuiquam iudici grave] Respondetur ad verba, an institutos Augustanos et decurias Equitum egregium iudicandi munus explecturos. Iudicium causarumque forensium et carminum orationumque bene conjungi. Cicero pro Arch. 10. aures poetis dedere dixit. ERN.

cessis inpertire: lætitiæ magis quam lasciviæ dari paucas totius quinquennii noctes, quibus, tanta luce ignium, nihil illicitum occultari queat." Sane nullo insigni dehonestamento id spectaculum transit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia, redditu quamquam scenæ, Pantomimi certaminibus sacris prohibebantur. Eloquentiæ primas nemo tulit, sed, "victorem esse Cæsarem," pronuntiatum. Græci amictus, quis per eos dies plerique incesserant, tum exoleverant.

Totius quinquennii] Ita scripserim, non, *potius*. LIPS. Bud. *potius*.

Ac ne modica quidem] Immodica legendum videtur, quæ videlicet excitari solebant pantomimorum certamine. Supra 1, 77. et 13, 25. GRON. Sane verbum *exarsere* vehementius est, quam *pro ne modica quidem*. At contra mihi *immodica* non videntur pati *ne quidem*. Igitur vulgatum huic conjecturæ præfero. Si quid tamen tentandum, malum *ne solita quidem*. ERN. Non opus. Sensus est, ne mediocres quidem plausus orti sunt. *Exardescere* sæpe non plus significat, ut H. 2, 38. Vell. 2, 48. Cf. Hiller. Rac. 38.

Pantomimi certaminibus sacris] Certamina sacra, sive *ἱερὰ; ἀγωνας, ὧν τὰ ἀθάνα ἐν στεφάνῳ μόνῃ*, definit Pollux 3, 30. Tale hoc Neapolitanum, quod et *ἱερὸς ἀγὼν* a Strabone dicitur I. 5. p. 246. LIPS.

Eloquentiæ primas partes] Farnesiano abest *partes*: recte. LIPS. Item a Flor. et ed. pr. ERN.

Græci amictus] Libri leviter aberrant. Nam Farnes. *Cirratiam jactam quo*. Vatican. *Graciam jactus ta quo*. Dixi aberrant; nam vera lectio hæc: *Græci etiam amictus, quis per eos dies p. incesserant*: vel, quos *p. c. d. p. incesserant*. Græcicum scilicet hoc certamen fuit, et ideo amiciebantur plerique ad morem Græcū, palliati crepidatique. Hæsi olim, sed expedivit me plane Dio 60, 6. de hoc ipso spectaculo, Neapoli: *Ἐπὶ δὲ γὰρ τῇ Νεαπόλει καὶ παντάπασιν Ἰδιωτικῶς ἔχῃ. Τὰ τε γὰρ ἕλλα Ἑλληνικῶς καὶ αὐτὸς καὶ οἱ συνόντες οἱ διητάτο, καὶ ἐν μὲν ταῖς τῆς μουσικῆς θεωρίαις ἡμάτων καὶ κρηπίδας, ἐν δὲ τῷ γυμνασῷ ἀγῶνι πορφυρεὰ καὶ στίφανον χρυσοῦ ἐλάμβαναι. Et simile, quod in Commodio tradit 72, 17. quotiens theatrum ingrederetur, solitum sumere *χλαμύδα ὀλοπέρφυρον τὸν Ἑλληνικὸν, τρέπον, καὶ στίφανον ἐκ τοῦ λίστου ἰνδικῶν καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον*. Ex his facile intelligo restituoque Suetonii locum Domitiani 4. *Certabant etiam**

et prosa oratione Græce Latineque, ac præter citharædos chorocitharistæ quoque et psilochitharistæ. In studio verp cursus etiam virginum certamini præsedit crepidatus purpureaque amictus toga Græcanica, capite gestans coronam auream. Corrigo et distinguo: *et psilochitharistæ: in stadio vero cursus etiam virgines. Certamini præsedit, etc.* Vera lectio, vera mens: certasse, præter citharædos, etiam chorocitharistas, et in stadio, certamine cursus, etiam virgines. At certamini toti quinquennali præsedisse Domitianum ritu Græco, purpurea toga, et corona ornatum. Dixit enim togam: mallet chlamydem, uti idem scripsit Neronis c. 25. reditum in urbem describens, habitu Græcánico: *in veste purpurea, distinctaque stellis aureis chlamyde*: ubi, *veste*, glossematium puto, deleoque. Item Dio supra, et Capitolinus in Pertinace 8. *Purpureasque chlamydes Græcánicas*. LIPS. Scribe, *incessirant*: quos, inquit, per eos dies toga posita gestatos plerique arguebant, jam vulgares tum erant, et sero reprehendebantur. GRON. MSS. Flor. (Bud.) Guelf. *Græci amictus*, ut est in omnibus edd. præter pr. quæ habet *Græclam jactus* ut MS. Vatic. Mox MSS. præter Guelf. omnes (et Bud.) et ed. pr. quo: unde Pichena colligebat, legendum *quomodo*. Id recepit Berneggerus: *Quos*, quod edd. omnes inde a Puteol. habent, estque in Guelf. restituit J. F. Gron. In quo nihil impedit, quo minus intelligas *amictu*, etsi pluralis præcedit; cujus formæ exempla ap. Græcos et Latinos sunt: sic mox c. 22. post *stagna*, in cui intelligi posse *stagnos* putabat J. Gronovius. Groslotius malebat *quis*. Sed quos melius. *Incesserant* (al. *incessiverant*) int. conviciis. Gronovii *incessirant*, defendam, si in libris occurrat: corrigendo nulli obtrudam. ERN. Bip. præferunt *quis* pro *quibus* usi erant. Mihi quoque magis hæc lectio aridet. Dein Bud. *exoluerant*.

XXII. ~~Inter quæ et sidus~~ cometes effulsit; de quo vulgi opinio est, tamquam mutationem regnis pertendat. Igitur, quasi jam depulso Nerone, quisnam deligeretur, anquirebant: et omnium ore Rubellius Plautus celebrabatur, cui nobilitas, per matrem, ex Julia familia. Ipse placita majorum colebat, habitu severo, casta et secreta domo, quantoque metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam, quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui *Sublaqueum* nomen est, ictæ dapes, mensaque disjecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine Deum destinari credebant: fovebantque multi, quibus, nova et ancipitia præcolere, avida et plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus iis Nero, componit ad Plautum litteras, “ consuleret

Inter quæ etc.] Cf. Sen. N. Q. 7, 17. sq. et Octav. v. 231.

Tamquam mutationem Regis p.] Benleius ad Lucan. 1, 529. corrigit *Regnia*. Sane admodum probabiliter. Broterius recepit in textum. E. N. Ita et Bip. recte.

Anquirebant] Sic cum J. Gron. correxerit vulgatum *inquirebant*, e MS. Flor. adjuvante loco simili 13, 6. ea verba et alibi confusa. Secutus est Broterius. MS. Agr. et ed. pr. *perquirebant*; quod certe malim, quam *inquir.* quod est in omnibus edd. reliquis. Mox *celebrabatur* est a Pichenæ correctione, quæ jam Mureto in mentem venerat. Nam MSS. (Bud. etiam et Agr.) edd. superiores omnes *celebratur*. At J. Gronov. in MS. Flor. legit *celebratus*, idque recepit. Præsens imperfecto sæpe in Tacito substitutum esse, jam vidimus. V. c. 15. E. N. In Bud. a l. m. fuisse videtur *anquirebant*.

Rub. Plautus] Cf. mox c. 57. et 13, 19.

Apud Simbruina stagna, cui Sublaqueum nomen est] Plinius 3, 12. (17.) *Antia lacus tres amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublacco* (ita enim potius scribend. quia a lacu) *defert in Tibertim*. Addubito, num vox Tacito desit, legendumque, *villa cui Sublaqueum nomen*. Certe Neronis villa Sublacensis Frontino 2. de Aquæduct. cognita. Æmoticus 2, 16, *Benedictus pater in loco, qui Sublaccus dicitur, qui ab urbe Roma 40 millibus abest... effulsit*. Philostratus 4, 43. De vita Apollonii, ad hanc rem addit, calicem Neronis, quem jam ori admoverat, fulmine excussum. LIPS. Suspicio a Tacito fuisse, *discumbentis Neronis apud Simbruina stagna* (loco *Sublaqueum nomen est*) *ictæ dapes*: ut H. 4, 26. *nec ausi ad*

hostem pergere (loco Gelduba nomen est) *castra fecere*. Sic et restituendum apud Florum 3, 3. *Prioresque Theutonius sub ipsis Alpium radicibus assequutus* (locum *Aguas Sextias* vocant) *quo (fidem Numinum!) prælio oppressit?* GRON. Gronovii correctio probatur Ryckio, et est sane usitata ista ratio nostro, et Livio in primis. Sed tamen nulla necessitas sic loquendi; et, ut recte monet J. Gronovius, relativo noster non minus sæpe utitur. Ipse intelligit *stagno*, non male. Immo cur non loco, quod non raro per ellipsin abest? Vir doctus in ed. Gryph. correxerat *quis*. De Simbruinis collibus v. ad 11, 13. *Stagna* sunt tres lacus Plinio memorati. MS. Guelf. pro *ictæ* habet *jactæ*. E. N. Ryck. supplet loco, *cui Villa, cui Subl. legit Cluver. Ital. ant. 2, 10. Boxh. pro cui vult quibus*. De Simbruinis stagnis dixi ad Vib. Seq. p. 53.

Hunc illum numine Deum destinari credebant] Groelotius, Rhenanus, et Grotius hinc corrigunt. Quasi non alterum multo sit elegantius. (Bud. hunc.) Virgilius Æn. 4, 675. *Hoc illud germana fuit? me fraude petebas?* Petronius c. 101. *hic est Cyclops ille et archipirata, cui vecturam debemus*. GRON. Sic supra *quem illum*, ubi frustra tentabant *illum*. Mox *præcolere nova et ancipitia* est colere, præteritis tutis et præsentibus. E. N.

Consuleret tibi et turbis] Volebam, *tibi et urbi*: sed notat in Flor. legi *consuleret quiet. urbis*: ex quo apposite Pichena, *quicti urbis*. Sed sic tamen prius illud deest *tibi*: nec ab eo a mea conjectura. LIPS. Repugnat Pichena Lipsius, passus ἀνδραγαθία τι. Neque enim id tibi vel Neronis vel Taciti ora,

quieti urbis, seque prave diffamantibus subtraheret: esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tuta et inturbida juvenia frueretur." Ita illuc cum conjuge Antistia et paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxur cupidum infamiam et periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Marciae, ad urbem deductæ, nando inceserat: videbaturque potus sacros, et cærimoniam loci corpore loto polluisse, secutaque anceps valetudo iram Deum affirmavit.

XXIII. At Corbulo, post deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis, metum hostium intenderet, vel, si pepercisset, clementiæ famam adipisceretur; illuc pergit, non infenso exercitu, ne spem veniæ auferret, neque tamen remissa cura, gnarus, facilem mutatu gentem, ut segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari, pro ingenio quisque, alii preces offerre, quidam deserere vicos, et in avia digredi: ac fuere, qui se speluncis, et carissima secum, abderent. Igitur Dux Romanus diversis artibus, misericordia adversus supplices, celeritate adversus profugos, inmitis iis, qui latebras insederant, ora et exitus specuum, sarmentis virgultisque completos, igni exurit. Atque illum, fines suos prægredientem, incursavere Mardi,

tio necessario requirit, ut, si absit illud, manca vel vitiosa debeat putari. Posset id tenere locum, si constarent cætera. *Sibi et turbis* (ut in Bud.) tolerari nequit: et arguitur ab antiqua manu, ex qua corrector inductor fabricavit vulgatum, cum faciendum haberet, quod Pichena. Tum consuleret urbi, quam laxum! At consuleret quieti urbis tale, nihil ut possit expressius aut definitius. GRON. MS. Corb. Ed. pr. *sibi e turbis*. Mox prava. ERN. Sic et Bud.

Iisdem] Bud. *Iisdem*: ita frequenter.

Aquæ Marciae] Vera lectio: frustra turbant libri, qui partim, *aquæ marginæ*, partim *morgio* referunt. LIPS. Hoc habet ed. pr. Sed inde a Puteol. vulgatum est in omnibus edd. In MS. Guelf. a manu pr. *Marsia*, a sec. *Marsye*. Mox Heinsius e cod. Agric. corripbat *incentarat*. V. ad Vellei. 2, 73. Sed hic narrat Tacitus modo, quid fecerit, de polluta aqua statim sequitur. Recte igitur et a Ryckio hæc correctio rejicitur. ERN. Ex h. l. clare patet ap. Ryckium, amicum, quem citare solet, esse Heinsium.

Corpore loto polluisse] Imo, *corpore loto*. Fontes et capita aquarum priscis sacra: in iisque natæ nefas. Plinius ep. 8, 8. de Clitumno: *Pons terminus sacri profanusque: in superiori parte navigare tantum, infra etiam natæ*

concessum. Imo in quibusdam aquis navigare etiam vetitum. Ib. ep. 20. de lacu Vadimonis: *Nulla in hoc navis (sacer enim est) sed innatant insulæ, etc.* Seneca epist. 41. de his cæremoniis: *Magnorum fluminum capita veneramus; subita ex addito vasti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes, et stagna quædam vel opacitas vel immersa altitudo sacra vit.* LIPS. Loto etiam volebat Heins. ep. ad Græv. t. 4. Coll. Burm. p. 424. valdeque probat Grævius ibid. p. 426. Recte. Sic supra confusa tecti et lecti: c. 5. ERN. Bud. *toto corpore*. Recepi loto cum Bip.

Post deleta Artaxata] V. 13, 41.

Ad occupanda Tigranocerta] Sic MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. Rhen. et sequentes omnes. At Puteol. Beroald. Alc. *occupandum*, quod ipsum quoque rectum est, nec inusitatum bonis scriptoribus. Mox *infidam ad occasiones* est, si occasio opportuna defendendi daretur, defecturam facile. ERN.

In avia digredi] Proprie dicimus *in avia degredi*: sed, quia non omnes easdem partes petiere, sed fuga illa etiam dispersi sunt, vulgatum ferendum puto. ERN.

Fines suos prætergredientem] MS. Flor. (et Bud.) *prægredientem*. Ed. pr. (et c. Agr. in f. s.) *prægredientem* vitiose, pro *prægredientem*: quod non

latrocinii exerciti, contraque inrumpentem montibus defensi : quos Corbulo, inmissis Hiberis, vastavit, hostilemque audaciam externo sanguine ultus est.

XXIV. Ipse exercitusque, ut nullis ex proelio damnis, ita per inopiam et labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad hæc penuria aquæ, fervida æstas, longinqua itinera, sola Ducis patientia mitigabantur, eodem plura, quam gregario milite, tolerante. Ventum dehinc in locos cultos, demessæque segetes, et ex duobus castellis, in quæ confugerant Armenii, alterum impetu captum ; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Unde in regionem Taurantium transgressus, inprovisum periculum vitavit : nam haud procul tentorio ejus, non ignobilis barbarus cum telo reptus, ordinem insidiarum, seque auctorem et socios per tormenta edidit : convictique et puniti sunt, qui specie amicitiae dolum parabant. Nec multo post legati Tigranocerta missi, patere mœnia adferunt, intentos populares ad jussa. Simul hospitale donum, coronam auream, tradebant. Accepitque cum honore ; nec quidquam urbi detractum, quo promptius obsequium integri retinerent.

XXV. At præsidium regium, quod ferox juvenus clau-

spendendum cum J. Gronovio puto. Sic *prævehi* pro *prætervehi* sæpe, etiam apud nostrum, ut suo loco videbimus. Et *prægređi* quoque sic Livio aliisque usurpatum, et adsertum a viris doctis. V. J. F. Gronov. et Drakenb. ad Liv. 29, 32. Similiter hæc verba in libris confunduntur ap. eundem 35, 30. ubi *prægređi* præfertur. Recepti et Broterius. MS. Guelf. habet quidem *prætergređ.* sed ut literæ æter sint in litura. ERN.

Carne pecudum propulsare] Ut Tacitus, sic et Cæsar B. G. 7, 17. usque eo, ut complures dies milites frumento caruerint, et pecore, e longinquiribus vicis adacto, extremam famem sustinerent. Nempe carere frumento militi Romano extrema fames est. GRON.

Ad hæc] Bud. *Ad hoc.* Mox Agr. aquarum penuria.

Eodem plura quam gr.] Ed. pr. eodem plura gregario milite toleranti. Unde suspicor Tacitum scripsisse eadem plura gregario milite tolerantis. Nam, si accurate perpendas, non eodem, sed ipso Latinitas postulat. Tum ablativi prope nimis frequentes : quamquam tolerante ad patientia referri potest. ERN. Bud. *quam gr. m. toleranti.*

Alterum impetu captum] Vox addita, auctore Vati. LIPS. Nempe captum, quod etiam Guelf. ed. pr. exhibent. ERN.

Taurantium] Sic cum J. Gron. rescripsimus, qui ita reperit in MS. Flor. Vereor tamen, ne verum sit *Taurantium*, quod est in ed. pr. consentitque cod. Guelf. Agr. Quod Beroaldum primum exhibuisse dicit idem *Taurantium*, fallitur : secutus est Puteolanum, qui ita habet. *Taurantium* esse a Lipsio dicit Ryckius : sed ita jam reperio in Gryphiana, operarum, ut opinor, vitio ; nam aliqui Rhenanum sequitur, qui dedit *Taurantium*. ERN. In Rhen. forsitan vitium hæret, nam Bud. habet *Taurantium*. Agr. *Taurantium*.

Vitavit] Acid. conjicit *vix vitavit*.

Non ignobilis barbarus] Unus Megistanum : estque ille ipse, de quo Frontinus sic narrat 2, 9. *Domitius Corbulo, cum Tigranocertam obsideret...in quemdam ex Megistanis, quos ceperat, animadvertit; caputque ejus ballista eacussum, intra munimenta hostium misit. Id forte decidit in medium concilium, quod tum cum maxime habebant Barbari: ad cujus conspectum velut ostento consternati ad deditionem festinauerunt.* LIPS.

Ad præsidium regium etc.] Præsidium accipe de castello, ut supra 3, 21. Id milites impositi, fortitudine freti, clausurant, cum contra Tigranocertis mœnia paterent. Frustra Muretus quoque *i. clausa erat*, et non animadversa ele-

serat, non sine certamine expugnatum est: nam et proelium pro muris ausi erant, et pulsī intra munimenta aggeris demum, et inrumpentium armis cessere; quæ facilius proveniebant, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantque Hyrcani ad Principem Romanum, societatem oratum, "adtineri a se Vologesen pro pignore amicitiae," ostentantes: eos regredientes Corbulo, ne Euphraten transgressi hostium custodiis circumvenirentur, dato praesidio, ad litora maris rubri deduxit; unde, vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeare.

XXVI. Quin et Tiridaten, per Medos extrema Armeniae intrantem, praemisso cum auxiliis Verulano Legato, atque ipse legionibus citis, abire procul, ac spem belli amittere subegit: quosque nobis, ob Regem, aversos animis cognoverat, caedibus et incendiis perpopulatus, possessionem Armeniae usurpabat: cum advenit Tigranes, a Nerone ad capessendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, Regis Archelai nepos, sed quod diu obses apud urbem fuerat, usque ad servi-

gantia vulgati. Pro regium MSS. Bud. Guelf. et ed. pr. *legerat*. (Agr. *inerat*.) Forte latet hic nomen istius castelli. Mox MSS. FL. (Bud. Agr.) Guelf. edd. vet. omnes et *inrumpentium*; quod restituit J. Gron. Recentiores copulam omiserant. Ryckius pro *aggeris* vult *aggeribus* sc. obsidentium. (Cf. H. 3, 20.) Non displicet: *aggeribus* demum muro inunctis, et inrumpentibus hostibus cessare. ERN.

Hyrcano bello distinebantur] Scribendum *detinebantur*. Sic Livius 27, 12. *Hannibalem acerrimo bello detinebat*. Apud Cic. Phil. 11, 2. est quidem in recentioribus libris *distineri bello*: sed edd. vet. omnes *detineri*. ERN.

Ad litora maris Rubri deduxit] Valde equidem hic nunc hæreo, olim et in primis editionibus transitum aut neglectum. Ad quod *mare rubrum* Hyrcanos (de iis sermo) deduxit? Illud *Ægyptium*, quod vulgo sic appellant? ingens via sit, et nec sic in fines suos, nisi per Parthorum, intrarint. An alterum illud magnum et Indicum? ita solent veteres, fætor: sed nec hic ei locus, aut omnis Chorographia me fallit. Sunt enim Hyrcani ad mare Caspium ipsum siti, procul ab omni Indico: et pone, vel flexu magno isse, tamen Parthorum fines omnia illa maritima fere tangebant. Plinius 6, 26. (29.) *Persæ rubrum mare semper accolere*; atque aliæ sub Parthis gentes. Considera, et inspicere (oculorum res

est) abeunt a patria millibus millium; et in discrimina ipsa veniunt, quæ vitabant. Quod dicam, non habeo, nisi si scripsit Tacitus, *ad litora maris sui*. Nam Tacitum ut imperitiæ accusem, durum improbunquæ sit: et mea ista lectio haud ab re sit, ex Armenia cum praesidio, brevi flexu, deductos ad mare, juxta quod habitabant. Supra Euphratem igitur iverint, per montana et finitima Iberiæ ad suum mare. LIPS. Vide quæ contra pro vulgata disputat Ryckius ad h. l. ERN. Pausia. Duxit per Syriam ad sinum Persicum s. Indicum. Non enim licebat aut itinere terrestri, nisi per vastas regiones, quæ Parthis parebant, aut maritimo; periculosum quippe Caspium mare.

Spem b. amittere] Hic quoque Aci-dalius tentat *omitte*; sed supra jam ei satisfactum: *amittere* est *omitte*, *dimittere*. ERN. *Omitte* c. Agr. probat Heins.

Quoque nobis etc.] Lectio vulgata est a Puteolano. At MS. Flor. et ed. pr. *q. n. ab Rege animis cog.* sed syllaba *ge* in FL. superscripta, ut *ab re* fuisset videatur. Unde J. Gron. conjicit *abhorre*. MS. Agr. *q. n. alienos a. c.* Guelf. *advocatos animis*. De confusione *advers.* et *avers.* infra dicitur. *Animis pro animi* recepti. Mox a codd. Oxon. Guelf. et aliis abest *delectus*. Et commode sane abfuerit. ERN.

Usurpabat] Bud. *occupabat* et in marg. *exurpabat*, puto pro *usurpabat*. Vocem *delectus* habet Bud.

lem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam favore Arsacidarum: at plerique, superbiam Parthorum perosi, datum a Romanis Regem malebant. Additum et praesidium, mille legionarii, tres sociorum cohortes, duæque Equitum alæ, quo facilius novum Regnum tueretur. Pars Armeniæ, ut cuique finitima, Pharasmani Polemonique et Aristobulo atque Antiocho parere jussæ sunt. Corbulo in Syriam abscessit, morte Ummidii Legati vacuam ac sibi permissam.

XXVII. Eodem anno, ex inlustribus Asiæ urbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo a nobis remedio, propriis opibus revaluit. At in Italia vetus oppidum, Puteoli, jus coloniæ et cognomentum a Nerone adipiscuntur. Veterani

Additum et praesidium] Sic. Fl. (Bud.) Guelf. et ed. pr. Vulgo, *additum etiam praesidium*, a Puteol. usque ad Pichenam. Post Freinsb. bene, ut opinor, corrigit, *equitum alæ, quo facilius n. r. tueretur. Pars etc.* Sic videbatur etiam Ryckio. At isti violentiæ, ut vocat, valde adversatur J. Gron. Quid ad tuendum regnum prosunt aliorum incrementa? MS. Guelf. *tuerentur.* ERN. Heins. malebat *Add. et præ.* Recte Ernesti probat emendationem Freinsheimii, quam in textum recipere nullus dubito. In Bud. quoque, etsi conjunctio adsit ante quo, nova tamen periodus infitit a *Pars.*

Pars Nipolique] Latet in corruptione nomen alicujus Regis. Forte *Thrasycopolique*, qui dynasta alibi in finitimis Armeniæ locis. LIPS. Ego divinabam: *Pars Armenia, ut cuique finitima, Pharasmani Polemonique et Aristobulo atque Antiocho parere jussæ sunt.* Ibrus est Pharasmanes jamdudum per filium Rhadamistum invidius fratris Mithridatis regno, Armeniæ; unde cum absterretur a Romanis, partim ut horum gratiam mereretur, partim proprio metu filium interfecit, et ex eo adversus Tirdatem Corbuloni militavit. Vide nostrum 12, 44. etc. Item 13, 37. ubi et mentio de Antiocho, quemadmodum sæpius alibi. Polemo notissimus Rex Ponti, Josepho *Εὐχάρης* Ant. 20, 7. et ap. nostrum H. 3, 47. commemoratur. Aristobulus 13, 7. Josephus 20, 8. *Τὴν Μικρὰν Ἀρμενίαν προστάσας Ἀριστοβούλος, Ἡρόδου τῆς Χαλκίδος Βασιλεὺς παῖς, ἐπὶ Νέρωνος ἔγγειρεται.* GRON. Felicem correctionem merito vocat Ryckius, quam et in textum recepit Broterius. MS. Fl. (et Bud.) *Pars Armenia eunt cuique:* ut et ed. pr. MS. Agr. *per Armeniam eunt cuique.* Sequentia ib. sic: *pars manipuli que:* ed. pr. *pars impuli que.*

Vulgata est a Puteolano, quæ tamen et in Guelf. extat, nisi quod mox *visæ* pro *jussæ* habet. ERN. Gronovium sequor cum Bip. Probat et Lall.

In Syriam abscessit] Ita emendavit Lipsius (probante Pichena). Editi ante omnes accessit. ERN. Sic et Bud.

Ummidii] Respice ad 12, 45.

Puteoli jus coloniæ] Puteoli, ais, adipiscuntur jus coloniæ? Ego vero advocacy peto, ut deliberem. Nonne enim jampridem id oppidum eo jure? Liquet ex Lívio 34, 44. Velleioque 1, 15. qui coloniæ Puteolis deductam volunt a. u. 660. P. Scipione Africano II, Ti. Sempronio coss. Sed et lapides testantur hodie (ap. Grut. p. 110, 7. 115, 9.): AB. COLONIA. DEDVCTA. ANNO. XC. ET AEDILIS. COLON. PUTEOLANORVM, ET GENIO. COLONIAE. PUTEOLANORVM. An colonis eorumque posteris intermortuis, colonia esse desiit? an tempore interjecto transit ad municipale jus? Ciceronis certe ævo municipium fuit, non colonia. Oratione pr. M. Cælio 2. *Nam, quod est objectum, municipibus adolescentem non esse probatum suis, nemini umquam præsentî Puteolani majorem donorum habuerunt, etc.* Concutit me tamen iterum Frontinus in Catalogo coloniarum, cujus verba e MS. (ap. Ges. p. 139.) *Puteoli, colonia Augusti. Augustus deduxit: ex uno latere iter populo debetur ped. xxx. Ager ejus in jugeribus veteranis et Tribunis legionariis est assignatus.* Colonia ergo adhuc recenti ævo. Recreat Agellius 16, 13. qui ostendit, sæpe commutari solere colonias in municipia, et contra. Nisi tamen Cornelii verbis ea vis, ut velit universum oppidum incolasque (plures autem inquilini ejus loci, ob commercia et mare) præter eos, qui restabant ex colonis Augusteis, colonico jure donatos. Et

Tarentum et Antium adscripti: non tamen infrequentiae locorum subvenere, dilapsis pluribus in provincias, in quibus stipendia expleverant: neque conjugis suscipiendis, neque

sane, duplex hoc genus hominum in coloniis fuisse, e Cicerone clarum, pro Sulla 21. ubi dissidia etiam inter Pompeianos (ii erant cives veteres) colonosque recenset. Alterum horum nisi sit, tu videris: mea in his salebris hæret navis. ERN.

ADD. Placet eruditissimo nostro Pighio truncum locum esse, ob causas, quas in commentario dixi. Itaque supplet voce addita, *Puteoli novum jus coloniae*. (In Herc. Prodic. p. 357.) Ipeum vide. Nam nos sententia nostra non demovetur, quam in extrema nota posuimus, de toto oppido in coloniae jus nunc translato. LIPS. Probat hanc Lipsii sententiam Pagius Crit. ad A. C. 60. adnotans, illo anno decennialia Imp. Proconsularis a Nerone celebrata: moris autem fuisse, colonias deducere, novas urbes condere, aut veteribus nova nomina dare, per occasionem talium solennium. ERN. Contra Lipsium hic pugnat Cam. Peregrinus in Camp. Fel. diss. 2, 19. ubi per vetus oppidum intelligit eam partem, quæ principio condita fuit in supercilio non admodum spatiosi montis, quæ tum colonia fuerit per aliquam prærogativam denuo impetratam quasi renovata. In notis ad h. l. observatur de cetero, municipii et coloniae vocabula sepe promiscue usurpari. Ryck. e Flor. legit *apiscuntur*, ut alibi.

Tarentum et Antium adscripti] Et *Antium* abest a MS. Bud. Sed edd. omnes habent, unde in aliis MSS. reperriri patet: et de colonia Antium missa tradit etiam Suet. 9. Porro, quod in provincias dilapsi sunt, in quibus stipendia explebant, causa fuit, quod ibi multis noti essent, et negotiari et similia facere sivebant. ERN.

Neque conjugis suscipiendis] Milites itaque olim sine uxore ut apparet: nec ritu, sed lege id vetitum ait Dio 60, 24. *Τοῖς στρατιωμένοις ἐπιιδὴ γυναικας οὐκ ἔδιδαντο ἐν γὰρ τῷ νόμῳ ἔχειν, τὰ τῶν γεγαρηκότων δικαιώματα ἔδωκε*. Resolvise hoc jus Severus Imp. videtur, si recte capio Herodianum 3, 25. *Τοῖς στρατιώταις, inquit, πολλὰ συνεχώρησαν, ὃ μὴ πρότερον εἶχον... Καὶ δακτυλοῖς χρυσοῖς χρῆσασθαι ἐπέτρεψε, γυναιεῖ τε συνισκῆν*. Certe enim de conjugio legitimo capiendum videtur, quia contu-

bernii militibus, opinor, semper jus. A Junone arcebat eos, non a Venere Romanæ leges. Testis Livius 43, 3. qui quatuor millia hominum a Senatu petisse oppidum, ubi habitarent, ait, qui nati in Hispaniis ex militibus Romanis et mulieribus Hispanis, cum quibus nullum connubii jus. Imo peregrini milites, id est, non cives, non amicas modo habuisse videntur, sed uxores: nisi me inducant frustra tabulæ Vespasiani et Domitiani ævo, quibus insculptum, *civitatem datam militibus e classe Ravennate et cohortis III; Alpionum itemque connubium cum uxoribus, quas tunc habuissent, cum est civitas eis data, aut quas postea duxissent*. Tamen pugnat in eam sententiam Tertullianus, qui suo etiam ævo calibes fuisse milites ostendit. Ævum autem ejus sub Severi: ait in Exhort. ad Castit. 12. *Scilicet solis maritorum domibus bene est? Perierunt calibum familiae, spadonum, militum, aut peregrinantium sine uxoribus? Non enim et nos milites sumus?* Severi ergo permissus aut ad Prætorianos tantum pertinuit; aut verba arte capiendi, ut tantum permiserit *συνοικίᾳ γυναιεῖ*, cohabitare feminis, sub eodem tecto agere et contubernales habere, non legitimas uxores. Sed non repugnat, inquit, toti huic sententiae Livius, qui diserte uxores militibus attribuit? Ut ecce 21, 41. in Scipionis exhortatione ad milites: *Unusquisque se non corpus suum, sed conjugem ac liberos armis protegere putet*. Et alibi. Respondeo, temporaneam tunc (bello Punico secundo) militiam fuisse, nec legibus suis, ut postea, devinctam. Capiebantur, mittebanturque milites, non pro stipendiorum tempore, sed bellorum. At, perpetua et firma xxv. annorum militia instituta, hoc quoque inductum de calibatu. Sane etiam jurisconsulti hac causa, causam solvendi matrimonii militiam numerant. L. 60. *Bona gratia dissolvi matrimonium illud dicitur, quod propter sacerdotium, sterilitatem, valetudinem, militiam, retineri non potest*. LIPS. Ceterum vinculum orationis ante neque desideratur: refertur enim ad veteranis, ut præcedens non subvenere. ERN.

alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim, ut olim, universæ legiones deducebantur, cum Tribunis et Centurionibus, et sui cujusque ordinis militibus, ut consensu et caritate Remp. efficerent: sed ignoti inter se, diversis manipulis, sine rectore, sine adfectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in unum conlecti; numerus magis, quam colonia.

XXVIII. Comitia Prætorum, arbitrio Senatus haberi solita, quod acriore ambitu exarserant, Princeps composuit, tres, qui supra numerum petebant, legioni præficiendo. Auxitque Patrum honorem, statuendo, "ut, qui a privatis judicibus ad Senatum provocavissent, ejusdem pecuniæ periculum facerent, cum iis, qui Imperatorem adpellavere:" nam antea vacuum id solutumque poena fuerat. Fine anni Vibius Secundus, Eques Romanus, accusantibus Mauris, repetundarum damnatur, atque Italia exigitur, ne graviore poena adficeretur, Vibii Crispi, fratris, opibus enisus.

Non enim, ut olim, universæ legiones] Exprimit deductionem veterem Hyginus: (ap. Gæc. p. 160.) *Multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, et ad laboriosam agriculturæ regulam primo tirocinii gradu pervenire. Nam cum signis et aquila et primis ordinibus ac Tribunis deducebantur.* LIPS. Mox sui cujusque ordinis corripbat Groslotius. Plane sic MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. veteresque omnes: ut suis, quod hodie in edd. est, ab errore operarum natum putem. Illud restitui, quod elegantior Latinitas postulat. ERN.

Remp. efficerent] Idem est, quod Livius dicit 1, 8. *coalescere in populi unius corpus.* ERN. In cod. Bud. a 2. m. adjectum repente: 1. m. etiam dederat quo acriore et justitque loco auxitque.

A privatis judicibus ad Senatum] Lucis caussa, rem appellationum a capite deduxi ad hoc Neronis ævum, in Excurs. C. atque illinc lucem istis pete. LIPS.

Cujus ii] Bud. egregie cum iis, quod recepi.

Vibius Secundus] Ed. pr. habet *Julius*, ut et H. 4, 43. Sed H. 2, 10. et 4, 41. *Julius*, quod est, inversa prima syllaba, *Vibius*. V. ad 12, 16. extr. ERN. Bud. pessime *Julius*. Sed mox recte *Vibii Crispi*. De hoc v. de Orat. 8. At Agr. *Julii Crispi*.

Ne graviore poena officeretur] An ergo in crimine repetundarum poena gravior, quam relegatio? Attente legas, quia nec relegatio quidem. Olim sane exsiliu fuit, et æstimatio, uti Asconius

notat in Verrem Act. 1, 13. et Cicero subindicat non semel: sed secuta lex Julia immutavit. Ex ea poenam fuisse, adfirmo amissionem ordinis, et æstimationem; nihil ultra: id est, qui damnatus eo crimine esset, Senatu moveretur, et iudices acciperet ad æstimandam litem. Docet Suetonius in Julio 43. *Repetundarum convictos, etiam ordine Senatorio movit.* Sed et hauries ex Tacito infra 48. *Exin a Cosutiano Capitone, qui nuper Senatorium ordinem precibus Tigellini socii sui reciperauerat.* Is autem repetundarum lege damnatus 13, 33. Et H. 1, 77. *Redditi Cudio Rusti, Pedio Blaeso senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio aut Nerone ceciderant.* Apertius ex Plinio ep. 2, 11. ubi *Marius Priscus, accusantibus Afriis, sponte Senatu abiit, et iudices petiit, omissa defensione:* scilicet, quasi ea ratione satisfactum legi: et 4, 9. cum *Basum Baebius Macer lege repetundarum teneri censuisset;* mitigans *Cæpio*, salva dignitate iudices dandos pronuntiavit: id est, uti in Senatu remaneret, facta saltem æstimatione. Vide Epistolas ipsas, et volens favebis sententiæ huic. Ab hac re Suetonianis verbis lumen, Oth. 2. *Tantum potentia, inquit, valuit, ut damnatum repetundis Consularem virum, priusquam plane restitutionem ei impetrasset, non dubitaret in Senatum ad agendas gratias introducere.* Motus enim illic quicumque Senatu erat; sed Otho quasi plane restitutum in Senatum introduxit. Hæc ergo ordinaria poena: sed

A. U. 815. A. C. 62.

XXIX. Cæsonio Pæto, Petronio Turpiliano coss. gravis clades in Britannia accepta. In qua neque A. Didius Legatus, ut memoravi, nisi parta retinuerat, et successor Veranius, modicis excursibus Siluras populatus, quin ultra bellum proferret, morte prohibitus est: magna, dum vixit, severitatis fama, supremis testamenti verbis ambitionis manifestus: quippe multa in Neronem adulatione addidit, "subjecturum ei provinciam fuisse, si biennio proximo vixisset." Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia militiæ et

gravius et plerumque extra ordinem in id crimen animadversum, pro delicti modo. Atque ea Macri mens leg. 7. ad leg. Jul. repet. *Hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur; et plerumque vel exilii, vel etiam durius, prout admiserint: quid enim, si ob hominem necandum pecuniam acceperint? vel... interfecerint innocentem?* Eademque ratione Plinius scripsit Ep. 2, 11. *excessisse Priscum immanitate et scititia crimina, quibus dari iudices possent, cum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias acceperat.* Nec aliter capies, quod hic Vibius relegatus est: exilii etiam penam meritis, nisi frater intercessisset; sicut et 3, 68. C. Silano Proconsuli Asiæ repetundarum damnato, aqua atque igni interdictum, ob insignem scilicet scitiam. LIPS.

Favore enixus] Quidam libri *opibus enixus*. LIPS. Primus Pichena edidit *fratris opibus enixus* e vestigiis c. Flor. *frisoribus*. Concinit Bud. Guelf. *fratri sororibus*. MS. Corb. laudat Broterius. In ed. pr. est *fratri enixus*, sed vacuo spatio interjecto, ut aut lacuna in MS. fuerit, aut extricare descriptor nil potuerit. In ceteris edd. ante Pichenam est *fratris favore*, eodem sensu, sed haud dubie e conjectura Puteolani. ERN.

Cæsonio Pæto] Freinsh. et Lipsius putant *Cæsonium Patum* esse eundem, qui 15, 6. *Cæcennius Patus* dicitur. Sed bene Ryckius ostendit diversos, ex inscriptionibus duabus ap. Gruterum; quarum altera hunc *Cæsonium* Consullem exhibet, cum *Petronio*, altera *L. Cæcennium Patum* cum *P. Calvisio Rusone*. ERN.

Petr. Turpil.] Filio ejus, qui sub Aug. III vir, et cujus nummi exstant.

Avius Legatus, ut memoravi] Atqui A. Didium eum vocavit 12, 40. et Didium Gallum in Agricola vita 14. Ut

ambigere possis, num rescribend. *A. Didius*. Plura tamen cognomina habere potuit, more sui sæcli. LIPS. Ego vero non dubitavi rescribere *A. Didius*, ut volebat vir doctus in marg. Gryph. inductus primum ed. pr. in qua (ut in Bud.) est *Adjutus*, in quo satis perspicua vestigia veræ lectionis: deinde ratione, quod, si vel maxime duo cognomina Didio fuere, non credibile videtur, Tacitum eundem hominem alio nunc, quam supra, nomine appellaturum fuisse, veluti de alio homine loqueretur. MS. Guelf. *Alutus*. Receipt et Broterius, qui laudat *Bimardis* Diss. de vita, rebus gestis, et nummis T. Didii Cos. et gente Didia p. 19. *Mox Veranius* MSS. FL. (Bud.) Guelf. ed. pr. Ceteræ ante Pichenam *Verannius*. ERN. Cf. Vit. Agr. 14.

Nisi parta] Bud. *nisi ut parta*.

Silvas populatus] Emendo, *Siluras populatus*; cum ea enim Britanniae gente tunc maxime bellum. Consule Tacitum 12, 32. LIPS. Receipt Pichena. Ante edd. omnes *silvas*. ERN. Bud. *silvas*.

Supremis testamenti verbis] Glossematium est rō verbis: et statim, *subjecturum ei provinciam fuisse*, lego: capioque Britanniam ipsam, quæ nondum perdomita. LIPS. Acidalius etiam *testamenti* delet. Hoc vero est vim facere. *Suprema* de morte dici scio, non de testamento. Ego vulgatum sanum puto. In ultima testamenti parte ambitionem prodidit, ut innuit verbum *addidit*. Sic ap. Cic. Ep. 2, 13. *extrema pagella me pupugit chirographo tuo*. Ed. pr. *supremi test. verbis*, quod eodem reddit, sed exquisitius est, pro *verbis in extremo testamento scriptis*: sed *mox provinciam* MS. Flor. non *provincias*. ERN. Bud. *supremis t. v. . . . provincias*: et *mox timore populi*.

rumore populi, qui neminem sine æmulo sinit, Corbulonis concertator : receptæque Armeniæ decus æquare, domitis perduellibus, cupiens. Igitur Monam insulam, incolis validam et receptaculum perfugarum, adgredi parat, navesque fabricatur plano alveo, adversus breve litus et incertum. Sic pedes : equites vado secuti, aut altiores inter undas, adnantes equis, transmisere.

XXX. Stabat pro litore diversa acies, densa armis virisque, intercurrentibus feminis, in modum Furiarum, quæ veste ferali, crinibus dejectis, faces præferebant : Druidæque circum, preces diras, sublati ad cælum manibus, fundentes, novitate adspectus perculere milites, ut, quasi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein, cohortationibus Ducis, et se ipsi stimulant, ne muliebri et fanaticum agmen pavescerent, inferunt signa, sternuntque

Igitur Monam insulam] Credo, hunc locum esse, quem aspexit Jornandes in Goth. 2. *In extrema Britannia parte Memma, quam Cornelius Annalium scriptor narrat.* Corrigo enim, *Mona*. LIPs. Intelligenda *Mona* ea, quæ magis versus austrum sita, hodie *Anglesey* dicitur, diversa a *Mona* Cæsaris B. G. 5, 13. Mox *litus* abest ab ed. pr. (et a cod. Agr.) A suis libris abfuisse dicit Lipsius in editione prima. Etiam Broterius in quibusdam MSS. non reperit delevitque. Volebantque deleri Muretus et Acidalius. Frustra. *Brevia et incerta maris scio*; similiter dici *brevæ et incertum*, nec scio, nec credo. In omnibus MSS. Taciti non raro verba integra omissa. ERN. *Litus* etiam in Bud. a 2. m. adjectum.

Sic pedites : equites vado secuti] Videtur Tacitus scripsisse *vada*; pergentes qua *vada* ducebant. GRON. Ryckius defendit vulgatum ex eo, quod Cæs. B. G. 1, 6. *vado transire* dixit. At non quæritur, an Latinum sit, *vado sequi*, sed an hic locum habeat; quod non puto. Deberet enim sequi *aut adnando equis*. At nunc dicit equites transisse, partim quærendis vadis, partim dum adnabant equis. Sed MS. Fl. (Bud.) ed. pr. habet *pedes*, quod cum J. Gron. restituimus. Idem codex *transmere*, ut alibi. ERN. (Bud. *vados*, duplicato s. seq. vocis.)

In modum Furiarum, quæ] Semper credidi, hic excidisse pronomen *quæ*. Id repertum jam in ed. pr. restitui. Recepit pariter Broterius, repertum et in MSS. Reg. Corb. Sed videatur esse alieno loco, ponendumque ante *in modum Furiarum*: quod

hoc maxime Furiis similes erant, quod faces gestabant. Sed potest prius illud *in modum Fur.* referri ad cursum. Nam et Liv. 4, 33. *fanaticum cursum* habet. Qui vulgatum mavult, punctum faciet post *feminis*. *Feralis vestis* eadem est, quæ *furalis*, in morem Furiarum facta: similique sensu *feralem habitum* dixit Florus 1, 12, 7. quamquam ibi de toto apparatu dixit. Ceterum *feralem vestem* aut de *vittis* capiam, quas in habitu *furali* memorat Florus: non enim credibile, feminas illas, præsertim barbaras, sibi vestes fecisse, quales a poetis tribuuntur Furiis: aut legam *vitta* e Floro l. c. ubi in *furali* habitu *vittas* ponuntur. *Crines dejecti* sunt fluentes, non collecti in nodum: neque ullo modo opus cum Acidalio corrigere *dijectis* vel *rejectis*. Ceterum præ oculis habuisse Tacitus videtur locum Livii 4, 33. adde 7, 17. ERN. Bud. non habet pronomen *quæ*. *Feralis vestis* forsitan nigra. Vid. Germ. 43. Cf. Hiller. Rac. 17.

Druidæque circum] Cod. Agr. addit *frementes*. Glossema ductum e Virg. Æn. 1, 60.

Perculere milites] Frustra vir doctus in ed. Gryph. corrigit *perpuleræ*. Terror hic est, qui percellit, stupefacit, non perpellit. Et Livius l. c. in re simili *Romanos exterruit*. *Milites* e Floro edidit Pichena, quod secuti Gronovii: Ryckius *militem* servavit. Ut hic porro *fanaticum agmen*, sic ab simili re Livius l. c. *fanaticum cursum* dixit. Denique *involvere flammis* etiam dixit Virgil. Georg. 2, 308. ERN. Bud. *militem*. Sic et Agr.

obvios, et igni suo involvunt. Præsidium posthac inpositum victis, excisique luci, sævis superstitionibus sacri: nam cruore captivo adolere aras et hominum fibris consulere Deos, fas habebant. Hæc agenti Suetonio, "repentina defectio provinciæ" nuntiat.

XXXI. Rex Icenorum Prasutagus, longa opulentiâ clarus, Cæsarem hæredem, duasque filias scripserat, tali obsequio, ratus, regnumque et domum suam procul injuria fore: quod contra vertit; adeo, ut regnum per Centuriones, domus per servos, velut capta vastarentur. Jam primum uxor ejus, Boadicea, verberibus adfecta, et filiæ stupro violatæ sunt. Præcipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, avitis bonis exuuntur, et propinqui Regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia, et metu graviorum (quando in formam provinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, et, qui alii nondum servitio fracti, resumere libertatem occultis conjurationibus pepigerant; acerrimo in veteranos odio: quippe in coloniam

Præsidium posthac inpositum victis] Rectius *victis*. Sic appellat, quæ habebant pro capto gentis oppida. *Victi* Marsorum I, 50. Adde quæ scripsimus *Observ.* I, 20. *GRON.* *Victis* edidit Rhen. (e Bud.) quod omnes imitati sunt usque ad Pichenam, qui e MS. Fl. (et Ven.) ed. Puteol. dedit *victis*, quod etiam MS. Guelf. edd. pr. Beroaldi, Alc. habent, Gronovius pater *victis* ediderat: filius et Ryckius *victis*; quod et nos servavimus propter auctoritatem librorum, quibus quatuor alii ap. Brotarium accedunt. Ceterum fere locis imposita præsidia reperies. *ERN.* Non spernendum *victis* judicat Ryckius, si alicujus scripti auctoritate nitatur. Habet autem Bud. Parum interest.

Cruore captivo adolere aras] De hac Britannia, Gallia, Germania, communi immanitate, dica ad libellum De moribus Germaniæ. *LIPS.*

Longa opulentiâ clarus] Scribo, longe, ut sit, locum notum clarumque fuisse, propter opes. Icenii autem in libris scriptis, *Tigeni* sunt. *LIPS.* Etiam in ed. pr. At ceteræ usque ad Rhen. et MS. (Bud.) Guelf. *Igeni*. Porro ed. pr. *Phrasutagus*. *Longa* bene defendunt Gruterus et Pichena, pro *diuturna*, antiqua. Sic I, 8. Augusto *longa potentia* tribuitur: *longa decora* infra c. 53. Mox *regnumque et domum* e MS. Fl. (Bud.) Guelf. et ed. pr. *ERN.* Bud. *Prasutagus*.

Boadicea] Dioni, *Boudouïka* est: Ta-

cito infra c. 37. *Boudicea*; in vita Agricolæ 16. *Voadica*, scriptum. Est illa, quam perplexe Gildas *Leannam dolosam* appellat, quæ rectores sibi relictos trucidavit. *LIPS.* *Ejus* e MS. Flor. addidit Pichena. Sic et ed. pr. MS. Guelf. et al. In eisdem libris est post *rebellionem*, quod restituit Pichena. *Rebellionem* est in duobus MSS. ap. Brot. Habetur etiam in quibusdam MSS. ap. Liv. 8, 14. Sed Livii ætate vox ea non usitata fuit, recteque repudiata est a Drakenb. Bis eo verbo usus est Valerius M. 7, 3, 9. ext. *ERN.* In Bud. *Boodicia* .. *rebellionem*. Idem post *uxor* non habet *ejus*. Scribo cum Rapino in Hist. Angl. et Bip. *Boadicea*.

Servitio assuefacti] Scripta veraque lectio, *servitio facti*. *LIPS.* Sic MSS. Flor. Reg. ed. pr. Cicero dicit *factus ad aliquid*. MS. Agr. *fracti*. Puteolanus dedit *assuefacti*, quod est et in (Bud.) Guelf. et aliis tribus ap. Brot. et omnes secuti sunt usque ad Pichenam. Sane *factum ad aliquid esse* refertur potius ad naturam et ingenium, quam ad consuetudinem, ad quam hic referri, indicat *non dum*: nec posterioris generis exemplum memini me reperire. Ipse Tacitus distinguit mox c. 56. *factus natura, et consuetudine exercitus*. Igitur vereor, ne verum sit *sueti*, quo sæpe noster utitur, ut supra c. 27. vel *fracti*. *ERN.* Hoc et Bip. probant, quumque firmetur cod. Agt. accepi sine hesitatione.

Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, "captivos, servos" adpellando: fiventibus inpotentiam veteranorum militibus, similitudine vitæ, et spe ejusdem licentiæ. Ad hæc templum, D. Claudio constitutum, quasi arx æternæ dominationis adspiciebatur; delectique Sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, excindere coloniam, nullis munimentis septam: quod Ducibus nostris parum provisum erat, dum amoenitati prius, quam usui consulitur.

XXXII. Inter quæ, nulla palam caussa, delapsum Camuloduni simulacrum Victoriæ, ac retro conversum, quasi cederet hostibus. Et feminae in furorem turbatæ, "adesse exitium," canebant. Externosque fremitus in curia eorum auditos; consonuisse ululatibus theatrum, visamque speciem in

Templum D. Claudio] De eo Seneca in Menippæa: *Parum est, quod templum in Britannia habet, quod nunc (lego, hunc) barbari colunt et ut Deum orant.* Quod in Tacito est, *ara dominationis*, libenter scripserim, *arra*: quasi id templum pignus et arrabo æternæ servitutis. Quamquam et aras sane habuisse Claudium in Britannia fateor: Poeta ejus ævi ad ipsum: *Oceanusque tuas ultra se recipit aras.* Qui finis mundo est, non erit imperio. Nec tamen hic in Tacito templum ideo dixeris aram. LIPS. Immo arx, ut vult Freinshemius, quod merito receptum inde a Berneggero. V. Freinh. ad b. l. qui e Tacito satis illustrat. *Ara* est per-fugium, ut *ara sociorum* ap. Cic. Verr. 5, 48. lex de repetundis: quod alienum. *Ara* est munimentum, firmamentum, sedes, *ἱερὸν τόπος*, unde fit impetus dominantium. Et forte respexit Tacitus ad locum Cic. in Pison. 5. *templum illud fuit ara civium perditorum*, . . . *castrum forensis latrocinii*. Similiter dixit idem aliquo loco in Verrinis: pro *Ligar. 7.* simili sensu Africa dicitur *ara provinciarum omnium*. EBN. In Bud. *ara*.

Dilectique Sacerdotes] Legebantur enim Pontifices Flaminesque Claudio ex provincialibus ipsis; quibus in sacra victimasque ejus Divi multi faciendi sumptus. Vide Arriani verba, quæ adduxi 1, 10. LIPS.

Omnes fortunas] Bud. *omnis f.* ut sæpe apud eundem.

Cederet] Cod. Agr. *cedens*.

Feminae in furore turbatæ] J. Gron. *feminas in furore* capit ita dictum, ut *miles in hasta*, et *turbatæ*, ut *turbata mente*, 4, 22. repudiatque Faerni cor-

rectionem in *furorem*, et cod. Agr. *lectionem furore*. Sufficiebat sane in *furore*, i. e. per furorem, dum vaticinio *furore* correptæ sunt. Nam *feminae turbatæ*, cum de vatibus sermo est, sunt profecto furentes, alienatæ animis: sic *turbidus Orestes* ap. Val. Fl. 7, 147. *Pythiasque turbata* non uno loco. Ab ejus rei intellectu, Faerni non inelegans conjectura videbitur. EBN. Bud. in *furore turbatæ*. Bisp. *recepere in furorem*. Puto, recte, sequor.

Externosque fremitus in curia eorum auditos, consonuisse ululatibus theatrum] Prodigia eadem recenset Dio 62, 1. *Ἐκ τοῦ τοῦ Βουλαιτηρίου θρόνου νυκτὸς βαρυκροῦ μετὰ γέλωτος, καὶ ἐν τοῦ διατρου θρόνου μετ' οἰμωγῆς, ἐξηκούετο.* LIPS.

Visamque speciem in ætuario] Quam speciem? aliquid deest, aut latet. In Dione hoc editur, statim post illa dicta: *οὐκ αὖτε τί τις ἐν τῷ Ταμειοποταμῷ ἴδουσι ἰσχυρόν.* Ergo legebam, *visamque ædium speciem*. Sed enimvero Pichena in Flor. esse asserit, in *ætuario* tam esse *subversæ colonie*. Itaque nihil verius, quam quod sentit, *Tamessæ* scribendum. Nimirum species *subversæ colonie*, quæ apparuerat, signum erat evetendæ; et hæ sunt istæ Dionis. *ædes*, sed *subversæ*, dirutæ, incensæ. LIPS. Cum MS. FL. consentit planè ed. pr. sed in ceteris paullo corruptius in *æstuario* esse. Sed hinc apparet, ut Puteolani lectio efficta, *notam esse subversæ colonie*, quod omnes deinde usque ad Pichenam secuti sunt: estque sic in MS. Guelf. EBN. et Bud. In loco Dionis Reimarus legit *θρόνου*. Mox Bud. *τραhebantur*: dein *imperatore* male pro *procuratore*.

æstuario Tamesæ subversæ coloniae; jam Oceanum cruento adspectu; dilabente æstu, humanorum corporum effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebant. Sed, quia procul Suetonius aberat, petivere a Cato Deciano, Procuratore, auxilium. Ille haud amplius, quam ducentos, sine justis armis misit: et inerat modica militum manus. Tutela templi freti, et impredientibus, qui occulte rebellionis conscii, consilia turbabant, neque fossam aut vallum præduxerunt, neque, motis senibus et feminis, juvenus sola restitit: quasi media pace incauti, multitudine barbarorum circumveniuntur. Et cetera quidem inpetu direpta, aut incensa sunt: templum, in quo se miles conglobaverat, biduo obsessum expugnatumque. Et victor Britannus Petilio Ceriali, Legato legionis nonæ, in subsidium adventanti obviis, fudit legionem, et, quod peditum, interfecit. Cerialis cum equitibus evasit in castra et munimentis defensus est. Qua clade et odiis pro-

Manus, tutela templi freti. Et impredientibus] Tutela (video enim non omnes capere, ut oportebat) hic septum est et aliqua non magni operis munitio. Sic Varro R. R. 1, 14. *Nunc de septis, quæ tutandi causa fundi aut partis fiant, dicam. Earum tutelarum genera quatuor.* GRON. Freti refertur ad militum manus, et Latine sic dici potest; etsi nobis tum propter viciniam templi non satis placet, tum propter sensum non commodum. Nam, quorsum hoc memoratur? De ordinario præsidio dicitur, non de novo, quod sine justis armis venerat. Et non dixisset opinor tutela; nam nemo sic: sed aliter etc. Tutelam templi intelligo præsidium templi, quale fuit in Hierosolymitano et aliis: in freti forte aliquid latet, quod nondum assequor. Coniciebam spreti scilicet Britannis; sed non satisfacit. Forte spurium est verbum, nam commode absit. ERN.

Et impredientibus etc.] Ter initium fieri ab et sane non admodum elegans: sed negligam tamen. Verum primum et mihi suspectum est; et diligentius contextum inspicienti spero appariturum, at vel sed desiderari. Sed ne sic quidem satis apte coherens reliqua oratio. Itaque Acidilius ante quasi inserebat ita. Ryckius, auctore Freinshemio, sic interpunxit: *m. m. manus: Tutela t. f. et impred.* Non repugnem. Sed tamen facile intelligitur, doesse sed, aut aliud verbum, quod cum superioribus aliquo modo conjungat. Ed. pr. pro *impred.* habet *inobedi-*

tibus: it. MSS. Reg. Corb. ERN. Freinsh. sequor cum Brot. Lall. Bip. Dein Bud. *impredientibus qui occulte:* bene. Idem *preduxerunt*, quod recte Rhen. recepit: prius legebatur *produxerunt*. Dein Bud. *senibus aut feminis.*

Qui occultis rebellionis conscii consilia turbabant] Sic e Flor. cui Guelf. consentit, pro vulgato, *occultæ rebellionis*, edidit Pichena: sane rebellio non occulta erat, sed conscii. Idem est in ed. pr. Sed, quia meis auribus durum est *qui occultis conscii*, (nec Tacitum sic scripsisse credo) corrigas non male *occulte*: atque ita fuisse videtur in libris, e quibus *occultæ* editum est, cum editor e pro æ scriptum putaret, ut sæpe est in scriptis et olim editis. Multo tamen melius putem, et Tacito dignius *occultis rebellionis*, deleta *consicii*, quod e verbi sequentis initio glossæ nasci potuit. Sic 6, 36. *occultos consilii.* Post *neque motis* etc. intellige, *et non mollis.* Faernus corripbat *amotis*, quod est verbum proprium in hac re: Heinsius *submotis, remotis.* Sed etiam infra *movetur* pro *amovetur* c. 60. ERN.

Peto Ceriali] Scribe, *Petilio.* Ita enim statim dicitur: estque ille, qui bellum Germanicum sub Vespasiano administravit. LIPS. Recepit recte Pichena. Ed. pr. (et Bud.) habet *Petio.* Post *medios*, quod Rhen. dedit (e Bud.) etiam ed. pr. At Puteol. Ber. Alc. *medius:* hoc quoque rectum: id habet Guelf. ERN.

vinciæ, quam avaritia in bellum egerat, trepidus Procurator Catus in Galliam transiit.

XXXIII. At Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non insigne, sed copia negotiatorum et comæatuum maxime celebre: ibi ambiguus, an illam sedem bello deligeret, circumspecta infrequentia militis, satisque magnis documentis temeritatem Petilii coercitavit, unius oppidi damno servare universa statuit. Neque fletu et lacrimis auxilium ejus orantium flexus est, quin daret protectionis signum: et comitantes in partem agminis acceperat. Si quos inbellis sexus, aut fessa ætas, vel loci dulcedo adtinerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit: quia barbari, omissis castellis præsidisque militarium, quod uberrimum spoliandi et defendentibus intutum, læti præda et aliorum segnes, petebant. Ad septuaginta millia civium et sociorum, iis quæ memoravi locis, cecidisse constitit: neque enim capere, aut venundare, aliudve quod belli commercium, sed cædes, patibula, ignes, cruces, tamquam reddituri supplicium, ac prærepta interim ultione, festinabant.

Transiit] Sic recte Rhen. e Bud. prius *transiit*.

Londinium copia negotiatorum] Etiam hodie: eoque nomine princeps Britannicæ urbs. Comæatum proprie accipit, uti Suetonius, Ner. 20. *Alexandri, qui de novo comæatu Neapolim confluerant*: Græcis κατάπλου. Ammianus 27, 8. de hac urbe; *Londinium vetus oppidum, quod Augustam posteritas appellavit*. LIPS. Comæatum est e Flor. sic et ed. pr. Variandæ orationis caussa, aut, ut simile esset præcedenti, dixit pro comæantium. Ceteræ usque ad Pich. comæatu. Consentiant MSS. (Bud.) Reg. Corb. ERN.

Et comitantes] Acidalius vult interpungi post *signum*, et legi *acceperat*. De interpunctione consentit ed. pr. alterum series orationis et sensus desiderat. ERN. Bene.

Præsidisque militarium] Bene Pichena *militariibus*, ut est inf. c. 45. ERN. Muretus volebat *militum*.

Et deferentes in tutum] Repone lectionem scriptam, et *defendentibus in tutum*: quæ in prima recensione, mea culpa me fugit. Cetera etiam Mercerus ingeniose sic concinnat: *quod uberrimum spoliandi, et defendentibus intutum, læti præda et aliorum segnes, petebant*. Alacres ad prædam, segnes ad cetera. Mihi tamen probaretur, et *laborum segnes*. LIPS. *Spoliandi* MSS. omnes et edd.

vett. *spoliandi* est e verissima correctione Merceri. J. Gronovius tamen malebat *spoliatu*. *Defendentibus intutum* etiam MSS. Fl. (Bud. a l. m.) Corb. et ed. pr. Ceteræ ante Lips. omnes *deferentes intutum*: hæc verba confundi in libri etiam supra 13, 56. vidimus. Denique *segnes* est a Mercero. MSS. (in his Bud.) et edd. olim *insignes*: in natum est e finali præcedentis. *Occasionum segnis* est 16, 14. ERN.

Septuaginta millia civium] At Dio, in pleraque hac historia Taciti velut interpres, periisse ait 62, 1. *μυριάδας ὅκτω τῶν τε Ῥωμαίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν*. ut hic LXXX fortasse verior scriptura sit. LIPS. *Cecidisse* MSS. Fl. Guelf. et alii. ed. pr. Ceteri libri *occid*. ERN.

Patibula, ignes, cruces] Diversa hæc igitur, patibula et cruces? quodam sensu. Patibulum enim proprie, in quo suffixus homo expanditur, transverso tamen ligno. Crux vero etiam, cum is erecto simplici, que stipiti adfigitur, sive infigitur: diximus abunde in libellis *De Cruce*. LIPS.

Tamquam reddituri supplicium] Potius, *reddituris*. LIPS. Non assecuti sunt viri docti, qui de hoc loco egere, elegantiam. *Reddituri supplicium* verum est. Imitatus est Livium, qui simili ratione dixit *reddere cladem*, 24, 17. *quo minus accepta ad Cannas redderetur hosti clades*, ibid. 20. Heins. ad Vellei. 2, 35. legi vult *redditum supplicium*:

XXXIV. Jam Suetonio quartadecima legio cum vexillariis vicesimanis, et e proximis auxiliares, decem ferme millia armatorum erant; cum omittere cunctationem et congregari acie parat: deligitque locum arctis faucibus et a tergo silva clausum; satis cognito, nihil hostium, nisi in fronte, et apertam planitiem esse, sine metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, levis circum armatura, conglobatus pro cornibus eques adstitit. At Britannorum copiae passim per catervas et turmas exsultabant, quanta non alias multitudo, et animo adeo fero, ut conjuges quoque testes victoriae secum traherent, plaustrisque inponerent, quae super extremum ambitum campi posuerant.

XXXV. Boadicea, curru filias prae se vehens, ut quamque nationem accesserat, "solitum quidem Britannis, feminarum ductu bellare," testabatur: "sed tunc non, ut tantis majoribus ortam, regnum et opes, verum ut unam e vulgo libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulcisci: eo propectas Romanorum cupidines, ut non corpora, ne senectam quidem, aut virginitatem inpollutam relinquunt. Adesse tamen Deos justae vindictae: cecidisse legionem, quae praelium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidem et clamorem tot millium, nedum impetus et manus perlaturus. Si copias ar-

non male, sed tamen sine necessitate: ceterum vim verborum bene assecutus: laudans e Senec. de Ira 2, 32. *dulce est dolorem reddere*. Mox idem vult praecpta, quod et in MS. uno reperit Broterius. Vulgatum verbo *festinabant* aptius videtur. EBN. Bud. *præ. int. ult.* absque praemisso ac. Bip. conjiciunt leg. *promti interim ultioni*, ut 11, 32.

Vexillariis vicesimariis] Vere arbitror Acidalium correxisse *vicesimantis*, ut est c. 37. et alibi. Si vel maxime forma verbi, hoc quidem sensu, nihil vitii haberet; tamen non credibile est, Tacitum istis homocoteleutis usurum fuisse. Librarius temere terminationem praecedentis verbi repetiit, ut alibi. V. ad 11, 6. Itaque non dubitavi cum J. Gronovio *vicesimariis* recipere. EBN.

Levis c. armatura, conglob.] Sic e MSS. Fl. et Agr. restituere hunc locum Ryckius et J. Gronovius: cum ante vulgo esset (ut in Bud.) *levi c. armatura conglobatus*. Consentit MS. Reg. *Levis* est etiam in ed. pr. EBN.

Quanto non alias m.] Vid. Dio 62, 8.

Plaustrisque inponerent] Bud. *pl. super inponerent*.

Sed tunc non etc.] Ursin. et Boxh. conjiciunt *Se tunc non. Acid. Sed se ...*

Confectum vulneribus c.] Sic ed. pr. et recentiores omnes praeter J. Gron. At a Puteolano veteres reliquae omnes *consectum*: item MSS. Oxen. Corb. et Jes. ap. Brot. qui recepit. Non displicet. Horat. Epod. 4, 11. *flagellis sectus*. Sed quia *confectum* etiam MS. Flor. (Bud.) et Guelf. hoc praetuli. Gronovius ap. Liv. 26, 46. probat *caedendo confectus*, pro concisus, *confractus*, ut ibi alii libri habent: quidni *verberibus confectus* dicatur? Tum in ed. Puteol. etiam alio loco observavimus: expressum pro *f*. Atqui ab illa ed. reliquae ductae, ut in praefatione ostendimus. EBN.

Ne str. tot millium] Fuisse enim in acie hostili δάδην μυριάδας, id est, centum viginti millia hominum, Dio annotavit 62, 2. Noster omisit, ut pleraque alia, in hac narratione; non incuria, aut culpa sua, sed, quod facile odorere, librorum exscriptorumve, qui hos libros pessime admutarunt. Lips. At vett. edd. omnes *millium*, ut MS. Guelf. (et Bud.) sed *millium* melius. EBN.

matorum, si causas belli secum expenderent, vincendum illa acie, vel cadendum esse. Id mulieri destinatum: viverent viri et servirent."

XXXVI. Ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat: qui, quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes et preces miscebat, "ut spernerent sonores barbarorum, et inanes minas: plus illic feminarum, quam juventutis adspici: inbelles, inermes cessuros statim, ubi ferrum virtutemque vincuntium totiens fusi agnovissent: etiam in multis legionibus paucos esse, qui praelia profligarent: gloriæque eorum accensurum, quod modica manus universi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantum, et pilis emissis, post umbonibus et gladiis, stragem cædemque continuarent, prædæ inmemores: parta victoria, cuncta ipsis cessura." Is ardor verba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat vetus miles et multa praeliorum experientia, ut, certus eventus, Suetonius daret pugnae signum.

XXXVII. Ac primum legio gradu inmota, et angustias loci pro munimento retinens, postquam propius suggestus hostis certo jactu tela exhauserat, velut cuneo erupit. Idem auxiliarium inpetus: et eques, protentis hastis, perfringit, quod obvium et validum erat. Ceteri terga præbuere, difficili effugio, quia circumjecta vehicula sepsérant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat; confixaque telis

Viverent viri et serv.] Bud. *viverent et viris serv.*

Qui, quamquam] Qui abest MSS. Reg. (Bud.) Corb. ed. pr. non male. ERN.

Sonores barb.] Vatic. *sonores*: atque ita scripsisse Tacitum pertendo. Alibi, *sonorem alterius praelis non audirent*. Lips. Sic et Flor. Reg. (Bud.) ed. pr. ERN.

Ubi ferrum—agnovissent] Sententia a Lævio sumpta, qui ea non uno loco utitur, et noster quoque aliis locis H. 2, 4. 4, 50. Mox *cæ* abest ab ed. pr. ERN. Et a cod. Bud.

Quod modica manus] Sic MSS. Flor. (Bud.) Oxon. Reg. alii, et ed. pr. ut volebat Acidalius; quod Tacito restitimus cum Ryckio. Supra c. 32. *modica manus, tutela templi freti*: ceteri libri *manu*. Mox recte *conferti*. Vid. ad 6, 35. ERN.

Ut certus eventus] Vett. edd. usque ad Rhenanum *eventus*: etiam cod. Agr. et alii ap. Broterium, cui placet ob *supervacua*: nec mihi displiceret, nisi nimis insolens esset constructio. Ferretus se *eventi* alibi legisse dicit. Vellem dixisset, ubi. Id haud dubie, si in bono

libro esset, præferrem; nam ista homocoteleuta offendunt aures nimis, quamquam talia etiam melioribus scriptoribus, nominatim Lævio, interdum exire. ERN. Bud. certo *eventu*.

Propius suggestus hostis] Certitudo hæc jactuum non videtur ad hostes referenda (paucissimi enim e Romanis cedere, ut addit) sed ad ipsos Romanos: ideoque legam, *suggestis hostibus*; atque ea veritas. Lips. Pichena contra ad hostes refert, et *incerto jactu* legit; quod recte repudiat Freinab. Nam, si propius suggestus hostis demum misit tela, incertus jactus non fuit. Itaque aut Lipsius audiendus, aut aliud quid vitii in certo latet; forte *crebro*. Nam profecto *certus jactus* non satis convenit verbo *exaurire*, si ad hostes verbum hoc pertinet. Mox *cuneo* MSS. Flor. Vat. Guelf. edd. vett. usque ad Rhen. qui (e Bud.) dedit *cuneus*: *cuneo* restituit Pichena. Post *perfringunt* MSS. Reg. Jes. ed. pr. non male, nec abhorrens a Taciti more. ERN. Bud. *perfringit*. Rhen. *procuneus* per errorem dedit *cuneis*.

Seperant abitus] Bud. *seperant ambitus*. Mox *octingenta m.* Br. *occidit tr.*

etiam jumenta corporum cumulum auxerant. Clara et antiquis victoriis par ea die laus parta: quippe sunt, qui paulle minus quam octoginta millia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis ferme interfectis, nec multo amplius vulneratis. Boadicea vitam veneno finivit. Et Pœnius Postumus, Præfectus castrorum secundæ legionis, cognitis quartadecimanorum vicesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudaverat, abnueratque, contra ritum militiæ, jussa Ducis, se ipsum gladio transiegit.

XXXVIII. Contractus deinde omnis exercitus sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias Cæsar, missis e Germania duobus legionariorum milibus, octo auxiliarium cohortibus, ac mille equitibus: quorum adventu nonani legionario milite suppleti sunt; cohortes alæque novis hibernaculis locatæ, quodque nationum ambiguum aut adversum fuerat, igni atque ferro vastatur. Sed nihil æque, quam fames, adfligebat serendis frugibus incuriosos, et omni ætate ad bellum versa, dum nostros commeatus sibi destinant: gentesque præferoces tardius ad pacem inclinant; quia Julius Classicianus, successor Cato missus, et Suetonio discors, bonum publicum privatis simulatibus inpediebat: disperseratque, "novum Legatum opperiendum esse: sihe hostili ira et superbia victoris clementer deditis consulturum." Simul in urbem mandabat, "nullum prælio finem exspectarent, nisi succederetur Suetonio:" cujus adversa pravitati ipsius; prospera ad fortunam Reipublicæ referebat.

Vitam veneno finivit] Dio 62, 12: morbo; ἀποθανόντις, ait, ἐν τοῖς τῆς Βουδουίκης νόσῳ. LIPS. Sed, nisi fallor, legendum νόσῳ. ERN.

Pœnius Postumus] Reinesio placebat *Hænius*. Et est *Hænia* familia clara, ex qua Consul a. u. 894. T. Hænius Severus. Sed et *Pœnii* in monumentis antiquis occurrunt, etsi minus nobiles. ERN.

Auxiliarium cohortibus] Sic cum J. Gron. edidi e MS. Flor. ed. pr. (sic et Bud.) Cetera *auxiliariorum*. Mox forte melius fuerit *vastatum*. Post ed. pr. *versos*; unde conjicias *omni ætate ad bellum versos*. ERN. Bud. *versa*.

Serendis frugibus incuriosos] Heins. fors. *serendæ frugis*. Sed noster etiam H. 2, 17. *melioribus incuriosos*.

Simul in urbe mandabat] Vett. edd. uque ad Rhen. in urbe, quod et MS. Guelf. (et Bud.) exhibet. V. ad c. 36. extr. *mandare in urbem*; pro mittere, qui nunciarent, s. literas, quibus nunciarent, illa ætas dixit sæpe, quamquam ita

etiam antiquiores, sed raro. v. ad Sueton. Calig. 25. ERN. In urbem Rhen. ex ingenio.

Nullum prælio finem] Ἀλέπων. legem, bello; aut certe, *præliorum*. LIPS. Probat Gruterus. Possis etiam *præliis*. Atque etiam verba *bellum et prælium* sæpiissime in MSS. confundi, satis constat, atque in ipso Tacito, ut infra bis videbimus; unde merito priorem Lipsii conjecturam probes. ERN. *Bellum* haud raro pro *prælio* poni, Curtius docet ad Sall. Cat. 9. Ita hic forsitan v. *prælium pro bello*. Cf. et Hiller. Rac. 39.

Prospera, ad fortunam Reip.] In Rom. edit. legas, *prospera fortuna*. At sententia tota sumpta a Sallustio; cujus fragmentum in similes calumniatores ap. Non. 4, 403. *Ad hæc, rumoribus, adversa in gravitatem; secunda, in casum, fortunam in temeritatem declinando, corrumpébant*. LIPS. Edit. Rom. intellege princ. aliam a Beroaldina, quæ habet a Puteolano *ad f. reip.* cum seqq. omnibus. *Reip.* est haud dubie a Puteolano.

XXXIX. Igitur ad spectandum Britanniae statum missus est ex libertis Polycletus, magna Neronis spe, posse auctoritate ejus, non modo inter Legatum Procuratoremque concordiam gigni, sed et rebelles barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus, ingenti agmine Italiae Galliaeque gravis, postquam Oceanum transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet. Sed hostibus inrisui fuit, apud quos, flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat: mirabanturque, quod Dux et exercitus, tanti belli confector, servitii obedirent. Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata: detentusque rebus gerendis Suetonius, quod post paucas naves in litore remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello, "tradere exercitum Petronio Turpiliano," qui jam Consulatu abierat, jubetur. Is, non irritato hoste, neque lacessitus, honestum pacis nomen segni otio inposuit.

XL. Eodem anno Romae insignia scelera, alterum Senatoris, servili alterum audacia, admissa sunt. Domitius Balbus erat Praetorius, simul longa senecta, simul orbitate et pecunia insidiis obnoxius: ei propinquus Valerius Fabianus, capessendis honoribus destinatus, subdidit testamentum,

Nam in MSS. est *iprius*, ut Flor. Bud. Guelf. ed. pr. Tum ille cod. *fortunam*, hi (Bud. Guelf.) *ad fortunam*. Ed. pr. *fortune*. Unde varietas corrigentium nata. J. Gron. volebat *Imperii*. Quid si, *cujus adversa pravitati iprius, prospera fortuna referrebat?* ut illud alterum *iprius* temere ex antecedentibus repetitum sit. ERN. Cf. Agr. 27.

Postquam] Bud. *posteaquam*.

Cognita libertorum potentia] In MSS.

Bud. Guelf. ed. pr. Puteol. est, *libertorum*. Sed vulgatum rectum, intellectu Caesaris, de cuius solis libertis sermo. ERN.

Detentusque rebus gerendis Suetonius] Faernus legebat, *demotusque rebus gerendis*, quod verum videtur. Sic 13, 14. *demovet Pallantem cura rerum* etc. nam hoc melius consentit exercitiis. ERN.

Quod post paucas] Scribe, *postquam paucas*. GRON. MSS. Flor. Guelf. *quod post p.* Bud. *quod perpaucas*, sine relativo. Agric. *quod postpaucas*. Florentino consentit ed. pr. Puteol. autem dedit *qui quod post p.* quod Beroaldus et Aiciatus secuti sunt. Male ergo Ryckius Beroaldum dicit induxisse *qui post p.* Rhemanus, *quod perpaucas*, cum sequacibus Aldo, Gryphio: sed post lectio *quod post* restituta a Lipsio, Pichena, Ryckio. In ed. Gron. patr. est

qui post, nescio unde. Sed id tamen repetit filius. Quod verum puto, si *demotus* verum. Sin *detentus*, necessarium est, cum Gronovio corrigere *postquam*. Sed illud tota res suadet, ut credamus. Post deinde aut delendum, aut e cod. Bud. *perpaucas* legendum. Ab ed. pr. etiam abest *durante*. ERN. Sic cape: Post relationem Imperatori factam Suetonius aliquamdiu *detentus* est rebus gerendis, sed, quod postea paucas naves in l. r. in his (sic Bud.) amiserat, quasi durante bello etc. ubi non opus cum Mureto legere *quamquam dur.* b. Ergo lectio recepta bene se habet: *tantum* indicat, bellum jam deflagrasse, quum Petronius Suetonio surrogaretur.

Alterum Senatoris] Sic MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Oxon. ed. pr. idque consentit magis stilo Taciti; unde restitui: vulgo *senatoria*. Mox pro vulg. *ejus propinquus*, dedi cum J. Gron. *ei*, quod in MSS. Flor. Guelf. Bud. Agr. et ed. pr. est *et*. Et sic dudum conjecti Rhemanus. *Ejus* est e conjectura Puteolani. ERN. Cum Rhenano faciunt et Muretus, Acidalius.

Domitius Balbus] Reinesius ad marginem scripserat: *an est Domitius Tullus, de quo simile quiddam narant?* Plin. Ep. 8, 18. Dissimilem rem, qui inspexerit Plinium, videbit. ERN.

adscitis Vinicio Rufino, et Terentio Lentino, Equitibus Romanis. Illi Antonium Primum et Asinium Marcellum sociaverant. Antonius audacia promptus; Marcellus Asinio Pollione proavo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quod paupertatem præcipuum malorum credebatur. Igitur Fabianus tabulas iis, quos memoravi, et aliis minus inlustribus, obsignat: quod apud Patres convictum: et Fabianus Antoniusque, cum Rufino et Terentio, lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria majorum, et preces Cæsaris, poenæ magis, quam infamiæ exemere.

XLI. Perculit is dies Pompeium quoque Ælium, juvenem Quæstorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum: eique Italia, et Hispania, in qua ortus erat, interdictum est. Pari ignominia Valerius Ponticus adficitur, quod reos, ne apud Præfectum urbis arguerentur, ad Prætorem detulisset, interim, specie legum, mox prævaricando, ultionem elusurus. Additur Senatusconsulto: "qui talem operam emptitasset,

Vicio Rufino] Vett. *Vincio*. LIPS. MSS. Flor. Oxon. Bud. Agr. Guelf. ed. pr. At ceteræ edd. omnes *Vicio*. Corrigitur *Vincio*. Etiam *Vincios* occurrere in monumentis antiquis, notavit bene Ryckius: sed tamen *Rufinus* esse cognomen *Vinciorum*, ex iisdem patere. ERN. *Vincio* jam Rhen. volebat. Consentunt Faernus, Mercerus. Recipio cum Bip.

Antonium Primum] Illum, qui postea acerrima fax Vespasiano ad civile bellum; cuius multa in Histor. libris 3 et 4. mentio. LIPS.

Fabianus tabulas iis] Manuduxit me ad veram hanc lectionem Vaticanus, qui *tabulariis* refert. Reliqui omnes *tabulariis*. Quantillus error, quantas tenebras? Nam JCI nostri misere torquentur in tabulariis istis eruendis. Alciatus eos putat, quos nunc tabelliones vocamus: contra Ferretus obsignatores et scriptores testamenti. Vertranius postremo, tanquam cornicem oculos, rescribendum censet, *Fabianus tabularius iis*. LIPS. *Tabulariis* quoque MSS. Flor. sed ita ut *r* erasum et *r* recentiori manu rescriptum esset. Etiam ed. pr. *tabulariis*: sed Guelf. *tabellariis*. ERN. Bud. *tabulariis*.

Lege Cornelia damnantur] id est, ordine Senatorio moventur. Nam, quamvis legis Corneliæ ordinaria poena deportatio sit, et honorum publicatio, tamen in honestioribus submotio etiam ordinis admissa est. Tacitus H. 2, 86. *Primus Antonius legibus nocens, et tempore*

Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala Senatorium ordinem recipereverat. Paulus Sent. 5, 15. *Hi, qui falsum vel alia testimonia dixerunt, aut in exilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut curia submoventur.* LIPS. Cf. idem Sent. 4, 7, 1.

Pompeium] Sic Flor. Bud. alii: male vulgo *Pompeianum*.

Ad Prætorem detulisset] Quem Prætorem? urbanum? Non opinor: nec enim ejus in crimine cognitio. Olim sane proprius peculiarisque Prætor, qui constitutis quæstionibus perpetuis cognosceret de Falso. Eum hic intelligi credo. Etsi enim pleraque judicia in Senatu aut apud Præf. urbis, et Prætorum potestas immixta; mansit tamen, opinor, veteris ritus imago quædam et umbra, quam Ponticus hic pro re amplexus, non sine eua fraude. At *Præfectum urbis omnia crimina omnino sibi vindicasse* ab Ulpiano traditum est, l. 1. De offic. Præf. urbis: non quidem ab Augusto, (falluntur, qui id censent; et Augustus jus tantum ei dedit in servos; et quod civium audacia turbidum, nisi vim metuat) sed crescente paulatim, concessu Principum, ut solet, nova potestate. LIPS.

Additur SCto] Sic MSS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. Ryckius, J. Gron. cf. H. 4, 45. Ceteræ edd. *SCtum*, quod sane speciosum est. Non enim videtur, in decretis Senatus de penis singulorum sancitum easse de generibus criminum. Potuere librarii verbo additur decipi, ut

vendidissetve, perinde poena teneretur, ac publico iudicio calumniæ condemnatus."

XLII. Haud multo post Præfectum urbis, Pedanium Secundum, servus ipsius interfecit: seu negata libertate, cui pretium pepigerat, sive amore exoleti infensus, et dominum æmulum non tolerans. Ceterum cum, vetere ex more, familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitaverat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innoxios protegebatur, usque ad seditionem ventum est: Senatuque in ipso erant

SC. acciperent *Senatusconsulta*. Mox *vendidissetve* e MS. Agr. edidit Ryckius, quod videtur natum, dum librarius hoc verbum præcedenti conformat. Post ed. pr. *perinde*, sine ut, quod inde a Puteol. omnes habent, usque ad Pichenam, estque et in Guelf. Delevimus deinde etiam si, post ac, quod non est in (cod. Agr. nec in) ed. pr. delerique voluit Faernus. EBN. Bud. *vendidissetve* (hoc ac delevit 2. m.) ut *perinde... ac si*. Id ut non habet Flor.

Judicio calumniæ condemnatus] Eum, qui prævaricatus sit, quive prævaricatorum emerit, fecerit, punit hoc SC. calumniæ poena. Ea est talio et infamia, uti colligas ex l. penult. et l. 4. D. de prævaricator. LIPS. Mox ed. pr. *interfecit*. EBN. Bud. *interfecit*. De poena cf. Paull. Sent. 5, 4, 11.

Cui pretium pepigerat] Moribus receptum, uti servus interdum cum domino quasi pacisceretur in certum pretium; quod si exsolvisset, liber esset. Id pretium et peculio servi, vel adventicio lucro. Seneca Ep. 80. *Mancipia quoque conditionis extremæ, et in his sordibus nata, omni modo exuere conantur servitutem; peculium suum, quod comparaverunt ventre fraudato, pro capite numerant.* Virgilius eo respiciens, Ecl. 1, 33. *Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.* Et vetus sane ille mos, cujus vestigia plura in Plauto: ut Aulul. Strobilus reperto thesauro 5, 8. *Quin ego illi invenisse me hanc prædam dico, atque eloquor? Igitur orabo, ut manu me mittat, ibo atque eloquar.* Gripus servus, Rudente 4, 2, 23.—*ad herum veniam docte atque astute, Pausillatim pollicitabor pro capite argentum, ut sim liber.* Et clarior in Casina 2, 5, 7. *Quid inta tu me libertate territas? Vobis invitis atque amborum ingratis Una libella liber possum ego fieri.* Quod non aliter intelligendum, quam ut cum hero jam ante pactus fuerit in libram. Et in hanc sententiam scripsit Hermogenianus

adversus dominum consistere servis licere, *siqui suis nummis redemptos se, et non manumissos contra placiti fidem, adseverent.* l. 53. D. de iudiciis. Item Ulpianus: *Qui se dicit suis nummis redemptum, si hoc probaverit, exinde liber erit, ex quo redemptus est.* Interdum vero imaginaria quadam emptio, interposita persona tertia, adhibebatur; de qua l. 4. de Manumissis. Quod si dominus non servaret fidem, querela servo Romæ apud Præf. urbi, apud Præsidem in provinciis, ex constitutione Divorum fratrum fuit l. 5. ib. LIPS.

Amore exoleti infensus] *Amore* edd. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. omnes ut et MS. Guelf. Sed Puteol. Riv. Beroald. Alciat. *amori*. Pro *infensus* Pichena malebat *incensus*. (sic c. Agr.) Sane infensus animus exprimitur sequentibus. EBN. Ryckius præfert *infensus*, ne idem bis dicatur; sed hoc potius de *infensus* valet.

Cum vetere ex more] Bene, veteri ex more. Nam etiam libera Rep. id obtinuit, ex epistola Servii Sulpicii de cæde Marcelli in Cic. Epp. 4, 12. *Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexi: inveni duos liberos et pauculos seruos: reliquos ciebant profugisse metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset.* Hunc prisca severitatis ritum firmavit postea SC. Silanianum sub Augusto, itaque nunc Neronianum, de quibus Cujacium vide Obs. 1, 18. et 10, 33. Addo, ne feminas quidem immunes exceptasque fuisse: suasus Taciti infra verbis, *numcrum, ætatem, aut sexum miserantium*: item rescriptio Hadriani l. 1. de SC. Siliano. LIPS. Cf. 13, 32.

Senatusque, in quo] *Expeditor sententia, Senatuque in ipso.* LIPS. MS. (Flor. Bud. Oxon.) *Senatusque in quo ipso*: idemque exhibent edd. Rhenan. et seqq. usque ad Bernegg. qui Lipsii correctionem recepit cum seq. nisi quod in pr. est *ipse*. At Puteol. dedit *Senatusque*.

studia nimiam severitatem adspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quis C. Cassius, sententiæ loco, in hunc modum disseruit :

XLIII. "Sæpenumero P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta et leges majorum nova Senatus decreta postularentur : neque sum adversatus ; non, quia dubitarem, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, et, quæ converterentur, in deterius mutari ; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer. Simul, quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando Respublica consiliis eguisset : quod hodie evenit, Consulari viro domi suæ interfecto, per insidias serviles, quas nemo prohibuit aut prodidit, quamvis nondum concusso Senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At, quem dignitas sua defendet, cum Præfectura urbis non profuerit : quem numerus servorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint ? cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra avertit ? An, ut quidam fingere non erubescunt, injurias suas ultus est interfector ? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur ? Pronuntietur ultro, dominum jure cæsum videri.

XLIV. "Libet argumenta conquirere in eo, quod sa-

tus in q. i. quod secuti sunt Ber. Riv. Alc. Lipsius verum vidit. Nam nihil est, ad quod nominativus Senatus referatur. Mox MS. Flor. et ed. pr. vitiose mutandum : recte contra ex quis, ut sæpe. Vulg. quibus usque ad Ryckium. ERN. Bud. mutandum... ex quibus.

C. Cassius] Legum probe gnarus 12, 12. Cf. Ryck. ad 6, 15. Paullo post Bud. melius ac rectius.

Quod h. evenit] Sic MSS. ed. pr. Rhen. et seqq. In ed. Puteol. venit vitio operarum : id tamen tenuere Riv. Be- roaldus, Alcadius. ERN.

At, quem dignitas sua defendet] Rhen. e MS. Bud. notat ut quem : ex aliis nil notatum video. At mirum, ni hic dissentiat MS. Flor. cum dissentiat ed. pr. quacum tam sæpe convenit illi optime. Ea habet, ut quem dignitas sua defendat, cui Præfectus urbis non profuit ? Præfectus haud dubie pro Præfectura. Certe at h. l. non satis commodum, ut sensit etiam Rhenanus, qui volebat equem. In illo autem ironia belle continuatur. Vulgatum est a Puteolano, qui hæc sequentibus similia efficere voluit. Guelf. atque d. s. defendet, vel cui præfectura urbis non profuit. At MS. Reg. ap. Brot. ut quem.

MS. Corb. et quem, quod favet conjecturæ Rhen. Mox MSS. plures ap. Brot. cui. ERN. Rhen. servavit at quem. Bud. cum præfectus urbis : unde 2. m. fecit cui præfectura. Mox idem opem ferat : et p. p. anne.

Ne in metu quidem] Agr. ne sui m. q. p. n. avertit : probat Heins.

Avertit] Suspicio Tacitum scripsisse, quam ne in metu quidem pericula nostra advertunt. Sic habes verbum exquisito illo usu, quo esse solet interdum apud nostrum et Livium. GRON. Ut edidit, est in edd. vett. omnibus, unde restituit jam Ryckius (ex Agr.). Advertit edidit Lipsius et seqq. quod et MS. (Bud. et) Guelf. exhibet. Elegans tamen est J. F. Gronovii conjectura. ERN.

Quia de paterna pecunia] Abite sinistra manus : nihil mutandum. Εἰς τὴν αἰσχροῦ ista et ἡ ἀντιστάσις capienda sunt. LIPS.

Libet argumenta conquirere] Interrogationis nota est a Freinshemio, et sic placebat Ursino. Sensus est : Frustra argumentis demonstrabimus, quod majores, nobis haud paullo sapientiores, re satis deliberata jam decrevere. Sequentia Rhenanus sic cum antecedentibus conjungenda censet : ac si nunc

pientioribus deliberatum est? Sed et, si nunc primum statuendum haberemus; creditisne, servum interficiendi domini animum sumpsisse, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane consilium occultuit, telum inter ignaros paravit: num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia præveniunt. Servi si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios, postremo, si pereundum sit, non inulti inter nocentes agere. / Suspecta majoribus nostris fuere ingenia servorum, etiam cum in agris aut domi-

primum st. haberemus. ERN. Bud. Sed si.

Animum insumpsisse] Sic MSS. edd. pr. Puteol. Ber. Alc. sed Rhenanus (e Bud.) correxit *sumpsisse*. Vetus restituit Ryckius, sequente J. Gronovio. Ego quoque veterem lectionem retinui, sed vereor, ne *sumpsisse* melius sit. Ryckius ad Statium Theb. 12, 643. provocat: *dignas insumite mentes captibus*. Sed ibi *captibus* videri potest esse dativus. Aliud autem est *mentem insumere alicui*, aliud *mentem insumere simpliciter*. Illa forma sæpe apud nostrum ut 3, 44. 16, 23. hujus nullum exemplum mihi, quod sciam, alibi occurrit. In MS. Guelf. syllaba *in* est in litura, potuitque nasci, ut alibi, e finali litera præcedentis verbi. ERN. Bene Bip. sequuntur Budensem.

Occultuit] Flor. *occultovit*.

Nam excubias transiret] Nocturnas ergo ad limen excubias servorum habuerunt domini potentiores. Quod tu mihi, philologe, observa. Quintil. Declam. 1. pro Cæco: *Dicitur cæcus sine rectore, sine duce... per inane longum, per tot offensa limina, per excubantes servulos errasse cum ferro; cubiculum deinde patris ingressus*. Idem Declam. 2, 16. pro Cæco: *Tu sentis, quando senem vicerit lassitudo curarum... Scis pariter, an una quiescentium fores valaverit cura servorum*. Apuleius Met. 2. *Pueros ablegat arbitrio nocturni gemitus: qui aliquot de more procubabant* Silius 1, 66. ad hunc ritum de Annibale: *Sæpe etiam famuli turbato ad limina somno Expavere truncem per vasta silentia vocem*. Vide et Appianum Civ. 2, 99. in Catonis morte, et Tacitum in Othonis H. 2, 50. LIPS.

Multa sceleris indicia præveniunt servi si] Retineo veterem interpunctionem: et *præveniunt* non accipio, ut sit, præcedunt, ante scelus existunt; sed, ut sit, occupant, præcipiunt, deprehendunt, antequam scelus eventum habeat. Sic

alibi noster *præventam gratiam*, id est, occupatam. Hæc illi *si prodant*, extra periculum sumus; si dissimulant et succumbimus sceleri, manente SC. Siliano, *non inulti* peribimus. GRON. At hæc non est vetus interpunctio, sed ea, quam nos exhibuimus; quæ est in ed. pr. Puteol. Beroald. Alc. In ed. Rhenani mutata est, sed tacite, et vitiose, ut manifestum est. Sic enim habet (e Bud.) *præveniunt servi, si prodant. Possumus: et tamen hoc secuti Aldus, Gryphius etc. Inde factum deinde, præveniunt servi: si prodant, possumus*. Et hæc est vetus GRON. interpunctio. Sensus est planus in veteri interpunctione, quam nos restituumus. Multa sceleris indicia se exserunt ante, quam facinus patretur, nec ita tale consilium premi potest, quin indicia quædam, vel per imprudentiam, erumpant. Ea si servi animadversa prodant, nihil a servis timendum est. ERN.

Possumus singuli inter pl.—anxios] Hæc sunt, ut mihi videtur, vitiosæ. Nam hæc conjunctim haud dubie capiendæ sunt, *possumus singuli inter plures tuti*, ut mox, *inter nocentes non inulti*. Quid jam fiet reliquis, *inter anxios*? Scire velim, unde ista sint? In pr. ed. *anxios* non est. Quid in libris aliis scriptis sit, non reperio notatum. Guelf. quidem *anxios* habet, quod a Puteolano editum, omnes secuti sunt. Vereor, ne ita supplere maluerit aliquis, quam *inter illud delere*, quod librarius, per errorem scriptum, delere noluerat, ut sæpe factum scimus. Si deleas cum *anxios*, belle procedit oratio. Nisi quis malit, alium nominativum ante ista verba excidisse, quia sequitur *postremo*; quod saltem duo membra præcedentia exigere videtur. An *securi*? Sed etiam ap. Cic. Mur. 23. *denique* est, præcedente uno tantum membro. ERN. Non video, quid sibi hic velit Ern. Tria membra hic adsunt, egrè disjuncta. Opponuntur *singuli pluribus, tuti anxios, non inulti nocentibus*.

bus iisdem nascerentur, caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra, aut nulla sunt, conluviem istam non nisi metu coercueris. At quidam insontes peribunt. Nam et ex fuso exercitu, cum decimus quisque fusti feritur, etiam strenui sortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos utilitate publica rependitur."

XLV. Sententiæ Cassii, ut nemo unus contra ire ausus est, ita dissonæ voces respondebant, "numerus, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam" miserantium. Prævaluit tamen pars, quæ supplicium decernebat: sed obtemperari non poterat, conglobata multitudine et "saxa ac faces" minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit, atque omne iter, quo damnati ad poenam ducebantur, militari- bus præsiidiis sepsit. Censuerat Cingonius Varro, ut liberti quoque, qui sub eodem tecto fuissent, Italia deportarentur. Id a Principe prohibitum est, "ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sævitiam intenderetur."

XLVI. Damnatus iisdem Consulibus Tarquiti- us Priscus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno Patrum gau-

Nam et ex fuso exercitu] Neque interrogationis notam admiserim, nec negandi particulam, quam fatetur satis Pichena in Flor. non apparuisse, quum ex Veneto accessit. Est autem oratio brevis, continens rationem ejus, quod non ponitur, sed intelligitur ex præcedenti. Quasi foret, *At quidam insontes peribunt.* Pereant sane; neque id hoc solum casu contingit: *nam et ex fuso exercitu etc. etiam strenui sortiuntur*; id est, sortem trahunt inter decimandos, et sæpe accipiunt iniquiorem, pereuntque insontes. Neque enim *sortiuntur* παρρηκύν, ut volunt. Cicero in Verr. 2, 29. *Dic, inquit, illi adesse non possunt. Nam hercle, inquit Minucius, me quoque Petilius, ut sibi in consilio essem, rogavit: et simul a subælliis abire cepit.* Intelligitur, immo et ego, inquit Minucius, adesse non possum: *nam hercle me etc.* Pluribus alibi hoc in sermone compendium illustramus. GRON. Rectissime. Et plane sic est in ed. pr. Rhen. (e Bud.) Ald. Gryph. Alterum dedit Puteol. quem secuti Riv. Ber. et Alc. A MSS. Flor. Guelf. etiam abest *non*. Ac mirum, cur lectionem Puteol. receperint recentiores. Bene igitur antiquis ac verius restituere Ryckius et J. Gron. In *fusti* (sic Bud.) hic quoque variatur, ut supra c. 8. ERN. Puteol. *Num et ex fuso... non sort.* ?

Acid. Non et ex f... sort. ? Bip. con- jiciunt, *Nonne ex f.*

Ut nemo unus] In MS. Guelf. *unus* est in litura. Fuerat *bonus*. (Sic Bud.) *Est unus* verum est. Mox in eodem est *dubiam*, absorpta syllaba *in*, ut sæpe, a præcedente litera. ERN. Bud. a 1 m. *indubiam innocentiam*: unde 2. m. fecit *indubie*. Admitti posset deletio ac præcedente.

Et saxa ac faces] Sic MSS. Flor. Guelf. et edd. omnes ante Rhenan. qui (e Bud.) copulam et delevit. Notum est Virgilianum Æn. 1, 150. *jam faces et saxa volant*. MSS. idem etiam et edd. Puteol. Ber. Alc. habent *minante*. Sed frequentativis gaudet noster. Mox *incenderetur* scripti (Bud. a 2. m.) et edd. omnes ante Pichenam, qui conjecturam Rhenani et Merceri recepit primus, idque secuti sunt ceteri. ERN. Bud. *minitante*. Idem *incenderetur* a 2. m.

Tarquiti- us Pr.] Hujus *M. Tarquiti- us* ProC. nomen in nummo Claudii et Ne- ronis, apud Patinum, Valentem, cuso a Nicomediensibus: unde patet, statim ab accusatione, quæ facta est anno ante mortem Claudii, accepta provincia mis- sum Proconsulem. Quod in nummo Ne- ronis est *M. TAPYPTIOY ΠΙΡΑΥΚ*, id puto esse cum viris doctis vitiosum. Sed, ut cum Spanhemio putem, esse potius pro *ΠΙΡΑΥΚ* (vid. de Us. et Pr. Num. t. 2.

dio, qui accusatum ab eo Statilium Taurum, Proconsulem ipsius, meminerant. Census per Gallias a Q. Volusio et Sextio Africano Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se, per nobilitatem, Volusio atque Africano: Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.

XLVII. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantia, fama, in quantum, præumbrante Imperatoris fastigio, datur, clarus; adeo, ut Nero, æger valetudine, et adulantibus circum, qui "finem Imperio adesse" dicebant, "si quid fato pateretur," responderit, "habere subsidium Rempublicam." Rogantibus dehinc, "in quo potissimum?" addiderat, "in Memmio Regulo." Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, et quia nova generis claritudine, neque invidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum a Nerone, præbitumque oleum Equiti ac Senatui, Græca facilitate.

A. U. 816. A. C. 63.

XLVIII. P. Mario, L. Asinio coss. Antistius Prætor, quem in Tribunatu plebis licenter egisse memoravi, probrosa

p. 593.) quam cum Perizonio Περικωνίου ap. Ryckium ad 12, 59. Ceterum libri, ita ut supra, variant inter *Tarquinius* et *Tarquinianus*. ERN. Bud. *Tarquinius*. Interrogare pro accusare occurrit et 16, 21.

Qui accusatum ab eo Statilium Taurum] Supra 12, 59. LIPS. Guelf. (et Bud.) *quia*. MS. Flor. *proconsule*, quod recepit J. Gron. Ceteri omnes scripti (etiam Bud.) et editi *proconsulem*: recte. Vid. ad 2, 52. Pro *ipsius* MSS. Reg. Corb. ed. pr. *ipsi*. EAN. Bud. *ipsius*. Ryckius præfert *quia*, quod et Flor. et Agr. et ed. Ven. habent. Mihi hiatus qui ex seq. voce oritur, displicet. Mox Bud. *valetudine*, sic sæpius.

A Q. Volusio, etc.] Ed. pr. *Volusino*. V. LIPS. ad c. 56. sed deinde MSS. Flor. (Bud.) Reg. Corb. Agr. *Sextio* pro vulg. *Sexto*, quod cum Ryckio et J. Gron. recepimus. *Supra tulere* i. e. fecere, ut plus ipse gloriæ, laudis, gratiæ ferret. ERN.

Eo anno] MS. Reg. *eodem anno*, ut supra *isdem* coss. Mox in *præumbrante imp.* f. ductum verbum e Græco ἐκινδύνειν, quo sic utuntur elegantissimi, Demosthenes, Lucianus, et alii. ERN.

Addiderat] Sic edidi ex MS. Guelf. et ed. pr. cum in ceteris omnibus sit *addiderit*. Atqui illud necessarium est in recepta ab omnibus interpunctione. *Addiderit* requirit et *rogantibus dehinc*. ERN. Bud. *addiderat*.

Gymnasium] Hac occasione vide quæ de Demetrio Cynico referat Philostr. in v. Apoll. 4, 42.

Præbitumque oleum] Si oleum populo tantum præbitum, nihil novum aut Græcanicum: præbuit ante P. Scipio, quem Edilem dedisse congium olei in vicis singulos Livio credo 25, 2. Dedit et C. Cæsar post victoriam Africanam. Τὸν τε δῆμον, inquit Dio 43, 31. λαμπρῶς εὐεργετῶν, καὶ οἶνον ἐξω τοῦ τετραγμῆνου καὶ ἔλαιον προσέθηκεν αὐτῷ. Etiam M. Agrippa in Edilitate oleum et salem, ut auctor idem Dio 49, 43. Sed nemo eorum ad gymnasium, quod hic Nero. Plinius 15, 5. *Usum olei ad luxuriam vertere Græci, in gymnasiis publicando*. Adde Sueton. 12. LIPS. Exemplum talis Græcæ facilitatis in Seleuco Nicator ap. Jos. A. J. 12, 3. qui etiam Judæis a præfectis gymnasiarum pecuniam ad oleum emendum dari jussit. ERN. Oleum in eo gymnasio præbitum aut ad ludorum gymniorum, aut ad thermarum, quæ ibi, usum, existimat P. Faber Agonist. 3, 16.

P. Mario, L. Asinio coss.] Nomen hujus primi Consulis corrupte legas in vetusta Persii vita nuper cum Juvenalis Scholiaste edita: *Decessit Persius VIII Kalend. Decembr. Rubrio Mario, Asinio Gallo COSS.* scribe, *Publio Mario*, cui cognomen fuit *Celsus*. LIPS. Cf. et Grut. Inscr. p. 1106, 7. *Quem in Tribunatu licenter egisse memoravi*] 13, 28. LIPS.

adversus Principem carmina factitavit, vulgavitque celebri convivio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin a Cossutiano Capitone, qui nuper Senatorium ordinem, precibus Tigellini, soceri sui, receperat, majestatis delatus est. Tum primum revocata ea lex: credebaturque haud perinde exitium Antistio, quam Imperatori gloria quæsitæ, ut condemnatus a Senatu, intercessione Tribunicia morti eximeretur. Et, cum Ostorius, "nihil audivisse," pro testimonio dixisset, adversis testibus creditum: censuitque Junius Marullus, Consul designatus, "adimendam reo Præturam, necandumque more majorum." Ceteris inde assentientibus, Pætu Thræsea, multo cum honore Cæsaris, et acerrime increpito Antistio, "non, quidquid nocens reus pati mereretur, id, egregio sub Principe, et nulla necessitate obstricto Senatu, statuendum," disseruit: "carnificem et laqueum pridem abolita: et esse pœnas legibus constitutas, quibus, sine judicium sævitia et temporum infamia, supplicia decernerentur. Quin in insula,

A Cossutiano Cap.] De hoc 11, 6. 13, 33.

Tum primum revocata etc.] Locos haud dubie vitiosus, eaque de causa, varie tentatus. Libri non magnopere variant, nisi quod edd. Puteol. Beroald. Alc. *ne condemn. ed. pr. exponeret, pro arimeretur*; utrumque vitiose; denique MS. Flor. *ut non habet, quod in Guelf. est in litura. (Bud. habet ut.)* Tentatur correctio sic, ut alii, auctore Mercero, *qua corrigant, alii cum Mureto quæret: Acidalius credebaturque quæsitæ: Freinsh. credebaturque—gloria quæsitæ: Jac. Gronovius denique credebaturque quæri, uti*: quod ille etiam in contextum recepit. De *credebaturque* haud ambigo; nam non lex quæsitit gloriam Neroni, sed accusator et ipse Nero: de altera parte nihil dum definire audeo. Magis tamen inclino in *quæsitam*. Etenim non videtur dicere velle Tacitus, quid homines de re judicarent ante eventum, sed quid post eventum: ex quo videbant, Neronem spe falsum sua et accusatorem. Si ante causam actam sic credidissent, nihil impedisset, quo minus durius statuerent. Sed offensio Neronis et rescriptum indicabat, voluisse materiam habere gloria. Atque ante qui scire poterant? ERN. Bud. vulgatum habet, *credebatur, quæ... gloriam quæsitit*. Freinshemii emendationem meam feci. Ryckius probavit, nec tamen recepit.

Intercessione tribunicia] Intercessione ipsius Cæsaris, qui ita clementiæ

gloriam pararet. LIPS. Ad instar Augusti 1, 2.

Junius Marullus Consul designatus] Inter suffectos non dubie Consules. Sed in hunc ipsum annum, Annæum Senecam et Trebellium Maximum COSS. referunt viri docti in opere Pastorum; et loca sunt, quæ annuunt. Ausonius tamen in Panegyrico Senecæ Consulatum aperte detrahit: *Dives Seneca, nec tamen Consul, arguetur rectius quam prædicabitur non eruditiæ indolem Neronis, sed armasse sævitiam*: quo loco video esse qui negationem subtrahant, legantque, *Dives Seneca, tamen Consul*. LIPS. V. Pigh. ad a. 814. et Vinet. ad h. l. Ausonii, qui Consules suffectos parum curasse videtur.

Obstricto Senatu] Vett. edd. ante Rhenanum *Senatui*: si copula et abesset, probarem; nunc *Senatu* verum est. ERN. Bud. *Senatu*: et sic jam Puteol. contra Beroald. *Senatui*.

Carnificem et laqueum] Respondent illi decreto, *more majorum necandum*. Ex quo clare discis, quid punire Tacito *more majorum*. LIPS. Add. Suet. Ner. 39. ERN.

Quin in insula] Hæc lectio a Pichena inducta, velut ex ed. Veneta Puteol. Sed in ea est *quin in insulam*; ut in MS. Guelf. ed. Beroald. Alc. Ceterum veram puto. MS. Flor. *qui in insula. Agr. qui in insulam*. Ed. pr. *qui ne insula*. Rhenanus *quin insula*, quod omnes usque ad Pichenam secuti sunt. ERN. Bud. *qui insula*.

publicatis bonis, quo longius sontem vitam traxisset, eo privatim miseriorem, et publicæ clementiæ maximum exemplum futurum."

XLIX. Libertas Thrasæ servitium aliorum rupit: et, postquam discessionem Consul permiserat, pedibus in sententiam ejus iere, paucis exemptis; in quibus adulatione promptissimus fuit A. Vitellius, optimum quemque jurgio lacescens et respondenti reticens, ut pavida ingenia solent. At Consules, perficere Senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari: Ille, inter pudorem et iram cunctatus, postremo rescripsit, "Nulla injuria provocatum Antistium, gravissimas in Principem contumelias dixisse: earum ultionem a Patribus postulatam, et, pro magnitudine delicti poenam statui, par fuisse: ceterum se, qui severitatem decernentium inpediturus fuerit, moderationem non prohibere: statuerent ut vellent: datam etiam absolvendi licentiam." His atque talibus recitatis, et offensione manifesta, non ideo aut Consules mutavere relationem, aut Thrasæ decessit sententia, ceterive, quæ probaverant, deseruere: pars, ne Principem objecisse invidiæ viderentur; plures numero tuti; Thrasæ sueta firmitudine animi, et ne gloria intercideret.

L. Haud dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus

Et privatim miserior] Lego, *eo privatim miseriorem*; et sermonis textus ita postulat. LIPS. Recte; nec dubitavi recipere. Faernus malebat *futurus*; sed accusativi cum infinitivo sunt in superioribus. ERN.

Silentium aliorum] Vett. *servitium*. At velim consideres satini sana hæc tota narratio sit. Antea prædixit, tum primum revocata ea lex credebatur, quæ haud perinde exitium Antistio, quam Imperatori gloriam quæsit, ut condemnatus a Senatu, intercessionem Tribunicia mortis eximeretur. Quid? condemnatusne Antistius a Senatu? Contra video: in insulam seponitur. Idem intercessionem Cæsaris mortis eximitur? Falsum: nec quidquam in tota re, quod Neroni clementiæ gloriam, sævitæ potius invidiam, parere possit. Ego sane æstuo; nec cuneum reperio huic nodo. Nisi placet cum Josia Mercero elegantissimo juvenum legi, *quæ haud perinde*, ut ad accusatorem referas, non ad legem; qui non tam exitium eo facto quærebat, quam gloriam Principi. Sed hominis consilium Thrasæ sententia subvertit. LIPS. *Servitium* omnes edd. ante Rhen. qui *silentium* innoxit: non bene. Notior formula *silentium rumpere*, imposuit sive ipsi, sive MS.

Bud. librario. Pichena bene vetus restituit. Sensus est, *κατὰ νόμον* Pæti fecit, ut ceteri quoque libere decernerent. ERN. Omnino in Bud. *silentium*, unde Rhen. At *servitium* fere sic 15, 61.

Faucis exemptis] Flor. habet, *exceptis*. Forte, *exceptis*, Pichena inquit. Forte id sane melius. Sed a scriptura illa nihil extrices. Virgula super e ommissa est. Ed. pr. *exemptis*. ERN. Sic et Bud.

Et respondenti reticens] Sic etiam Livius 23, 12. ubi v. J. Fr. Gron. ERN.

Data etiam absolvendi] Melius e priscis, *datam etiam abs. licentiam*. LIPS. Nam sic MSS. Flor. (Bud. a l. m.) Guelf. edd. pr. Pateol. Ber. Alc. idque bene restituit Pichena. Ablativi sunt a Rhenano. *Licentia* dicitur illa quidem etiam in bonam partem apud nostrum, ut 1, 26. sed forte hic non absurdum sit, existimare, data opera ambiguitatem quasitam. Ceterum in Guelf. (it. ed. Put. Ber.) est et pro etiam, fortasse melius. Vide tamen ad c. 36. extr. ERN.

Fabricius Veiento] Puto illum esse, qui A. Fabricius Dionis dicitur, quique Prætor, canes Circensibus ad currus adjunxit pro equis. LIPS. Rykius de eo laudat Plinium ep. 4, 22. Juvenal. Sat. 4, 113. Mox bene Pichena quod multa e MSS. Flor. pro qui m. Sic

est, "quod multa et probrosa in Patres et Sacerdotes composuisset, iis libris, quibus nomen *codicillorum* dederat." Adiciebat Talius Geminus, accusator, "venditata ab eo munera Principis, et adipiscendorum honorum jus;" quæ causa Neroni fuit suscipiendi iudicii: convictumque Veientonem Italia depulit, et libros exuri jussit, conquisitos lectitosque, donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi oblivionem adtulit.

LI. Sed gravescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur: concessitque vita Burrus, incertum valetudine, an veneno. Valetudo ex eo conjectabatur, quod in se tumescentibus paullatim faucibus, et impedito meatu, spiritum finiebat: plures, jussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, inlitum palatum ejus noxio medicamine, adseverabant: et Burrum, intellecto scelere, cum ad visendum eum Princeps venisset, adspectum ejus aversatum, sciscitanti hactenus respondisse,

etiam ed. pr. MS. (Bud.) Guelf. ERN. Bud. *Vegento*.

Nomen Codicillorum dederat] Noto, fuisse morem, uti in testamentis convicia quædam et probra liberius scriberent: quæ ante Augustum inobservata et permixta; scilicet, quia supremis illis tabulis et voci, danda videbatur aliqua libertas. Frenum injicere Senatus voluerat; sed ille idem Princeps, ut Suet. ait c. 56, *de inhibenda testamentorum licentia ne Senatus quidquam constitueret, intercessit*. Ea enim germana lectio, germana mens ejus loci: non ut vir doctus substituit, *commemoratum*. Exemplum in Tacito passim, de iis, qui supremis tabulis multa atrocia in Macronem, in Tiberium, aliosque potentes composuerint. Hoc exemplo ergo maledicentiæ suæ cavens Veiento, inascripsit opicos et Oscos eos libros Codicillos. LIPS.

Talium Gem.] Muretus volebat T. *Alius*, idque olim probabat Lipsius, rejecit postea. Nec spernendum putat Ryckius, proferens ex inscr. vetere Q. *Alium Max. Consullem*. *Talia* occurrit ap. Murator. p. 1501, 2. Mox MS. Bud. et Guelf. a manu sec. *vendicata*, male. Post idem Guelf. *iudicii*. ERN.

Valetudine an veneno] Sic Rhen. ex scriptura, ut ait, Regii codicis i. e. Bud. quod secus est, nam is clare habet *valetudine aut veneno*, ut Puteol. Beroald.

Quod in se tumescentibus] Muretus corrigit *intumescentibus*. Placet. Certe in se vitiosum est. ERN. In se idem esse ac *per se* autumat Hiller. Rac. 39. Sic *per se* quædam *intumescere* docet

VOL. II.

Celsus 7, 2. i. e. *vitio intus orto*. Heinsius eo sensu apud Senecam ep. 95. *sumi tabem tradit in se putrescentium*.

Impedito meatu spiritum finiebat] Hæc corrupta esse credo, legendumque, *et imped. meatu spiritus, finiebat*, sive etiam *finierat*. *Spiritus meare* dicitur, ut ap. Curtium 3, 5. *Finire* autem simpliciter pro mori, noster cum aliis dixit 6, 50. Id ignorans librarius *et spiritus fecit spiritum*. Adjuvat MS. Guelf. in quo est *spiritu*. *Litera* s. absorberi potuit ab initiali sequentis verbi. Denique hæc conjecerunt homines post mortem Burri. Itaque melius *finierat*; quod et sequentia desiderant. ERN. *Animam finire* Ovid. dixit Met. 7, 591.

Illitum palatum ejus] *Ejus* habet MSS. Flor. Guelf. et edd. vet. ante Rhen. qui auctore MS. Bud. delevit, ut mox *eum*. Tacitus, etsi brevitem alias affectans, libenter hoc pronomine sine necessitate utitur, ut supra jam notavimus. Item infra hoc capite *veterem imp. atque inf. in eo secutus*. Cicero et Livius sine in eo dixissent: c. 59. *talem eum centurio trucidavit*; sufficiebat *talem*: c. 62. *accitum eum Cæsar admonet*. Ciceroni et Livio sufficisset *accitum Cæsar admonet*, quamquam et Livius interdum sine necessitate pronomen addit. V. not. ad Suet. Cas. 7. ERN.

Adspectum ejus aversatum, sciscitantique hactenus respondisse, Ego me bene habeo] Heinsius sic distinguit: *sciscitantique, hactenus, respondisse, ego me*

R

“Ego me bene habeo.” Civitati grande desiderium ejus mansit, per memoriam virtutis, et successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia et adulteria: quippe Cæsar duos Prætoris cohortibus inposuerat: Fenium Rufum, ex vulgi favore, quia rem frumentariam sine quæstu tractabat: Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus. Atque illi pro cognitis moribus fuere: validior

bene habeo. Acute: et illud *hactenus*, ut Burri, non Taciti, etiam præfert Aurelii lectio, verba ista, *hactenus ego me bene habeo*, alio caractere formata exhibens. Commode tamen, *hactenus respondiisse*, potest exponi, hoc tantum. Vide Observ. in Eccles. cap. 22. In eo autem responso quæ vis sit, dicit Seneca Epist. 24. *sicut illum Cn. Pompeii soterum Scipionem, qui contrario in Africam vento relatus, cum teneri navem suam videret ab hostibus, ferro se transverberavit, et querentibus, ubi imperator esset, Imperator, inquit, bene se habet.* Vox hæc illum parem majoribus fecit, et fatalem Scipionibus in Africa gloriam non est interrumpi passa, etc. GRON. Hoc verum. Sed MS. Flor. (et Bud.) et ed. pr. habent *sciscitanti*, sine copula quæ; quod secutus sum. Mox ed. pr. *flagitia adultina*, vitiose pro *adulteria*. Etiam a Flor. abest copula. Sed, nisi Tacitum parum accurate scripseris dicamus, hic aliud quid latet. Nam *adulteria* sunt in *flagitiis*. Nisi vero voluit generi hanc speciem addere, ut in quam in primis flagitiosus esset. Post Rhen. malebat *tractaverat*. Immo *tractarat*. ERN. Bud. *tractabat*.

[*Sofonium Tigellinum*] Tigellinum libri appellant, et Græci, quibus semper Τίγελλινος. Sophronium corrupte epitoma Dionis: Osonium Tacit. H. 1, 72. Quod ait de veteri infamia, intelligit credo stuprum ejus cum Agrippina matre Neronis; qua causâ a Caio in exsilium pulsus. Dio 59, 23. ὁ τῶτος δι τῶτος φεύγουσι καὶ ἰ Τίγελλινος ὁ Σωφρόνιος, ὃς καὶ Ἀγρίππην μοιχεύουσι, ἔξπεσεν. Mentio clara hominis, imo brevis vitæ descriptio, in scholiaste veteri Juvenalis ad versum 1, 155. *Pone Tigellinum.* C. Fulcintus (corrigen- dum, C. Osonius) Tigellinus, patre Agrigentino, Scylaceum relegatus juvenis, egens, verum admodum pulcher, in concubinatum a Bincio et Lucio Domitio maritis Agrippinæ et Fulviæ sororum Cæsaris, atque in utrisque uxoribus suspectus, ob hoc urbe submotus. Plura illic vide, sed hæc corrige: a Vincio et Lucto; itemque

Agrippinæ et Livie, sororum C. Cæsaris. Nihil certius. Nam M. Vinicius Liviam Germanici filiam uxorem habuit, et L. Domitius Agrippinam. Tacitus 6, 45. Idem Tigellini nomen corruptum odor in Hegesippi 4, 20. ubi de Nerone. *Et ideo, inquit, nequissimis se Nymphidie et Gemellino præcipue credendum putavit.* Gemellinum huic nusquam reperias, et suppose fidenter Tigellino. Adprobat, quod ipse subdit desertum Neronem ab utroque; quod historia, et nominatim de Tigellino Tacitus, prodiderunt. LIPS. Osonium vel Osonium Tigellinum vett. edd. usque ad Lipsium. ERN. Sic et Bud.

Ac quæ illi pro cognatis moribus] Non displicet Farnesiana scriptura: *atque illi pro cognitis moribus fuere*: id est, præscitum antea, qui mores utriusque. Vatic. refert, *progenitis moribus*: tentabam, *pro gentis majoribus*; quasi commendatione vitiorum pro natalibus usus. Humilitatem quidem generis ejus notat idem Tacitus H. 1, 72. *Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, sedâ pueritia.* Forte et sic leg. *ut qui illi pro geminis moribus faveret.* Geminum, simile. Emeritus ergo Tigellinus favorem Neronis similitudine morum vitiorumque. Sed, ne dissimulem, Farnesiana lectio firmari omnino a Victore videtur, phrasim hanc emulante, imo sumente a Tacito, in Othone: *Qui potentia dies fere quinque et octoginta, præcognitis moribus, potitus, postquam a Vitellio pulsus est, mortem sibi conscivit.* Atque ita Victor: tamen ingeniosus Mercerus divisim illa Farnesiani codicis legebat, *illi pro cognitis*: tales, quales jam ante noti. LIPS. Sive potius, ita valere, ut mores cogniti cujusque ferebant. Ita certe vult Mercerus, atque id sequentia desiderant; in quibus explicatur distincte de singulis, quid sit, *pro cognitis moribus esse.* Ceterum correctionem Merceri recepit primus Pichena, quem ceteri secuti sunt. MSS. FL (Bud.) Guelf. *atque illi pro cognatis moribus fuere*: quod J. Gronovius ex-

Tigellinus in animo Principis, et intimis libidinibus adsumptus: prospera populi et militum fama Rufus; quod apud Neronem adversum experiebatur.

LII. Mors Burri infregit Senecæ potentiam; quia nec bonis artibus idem virum erat, altero velut duce amoto, et Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecam adoriuntur, "tanquam ingentes et privatum supra modum evectas opes adhuc augeret, quodque studia civium in se verteret, hortorum quoque amenitate et villarum magnificentia quasi Principem supergrederetur." Obiciebant etiam, "eloquentiæ laudem uni sibi adsciscere, et carmina crebrius facitare, postquam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamenti Principis palam iniquum, detrectare vim ejus equos regentis; inhudere voces, quotiens caneret. Quem ad finem nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur. Certe finitam Neronis pueritiam, et robur juventæ adesse: exueret magistrum, satis amplis doctoribus instructus majoribus suis."

LIII. At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus iis, quibus aliqua honesti cura, et familiaritatem ejus magis adspernante Cæsare, tempus sermoni orat: et accepto, ita incipit: "Quartusdecimus annus est, Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum: octavus, ut Imperium obtines: medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulas, ut nihil felicitati mæse desit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis,

placet *congenitis*, quos juvenes velut insitos secuti erant, nec ad honores provecti emendarent. Mirum. Immo, si Tacitus ita dedit, sensus est: ita apud quemque favorabiles fuere, ut cuique similes moribus erant. Nam ut Græcis *συμγενος* est, pro similis, sic *cognata* Latinis, similitudine quadam inter se conjuncta, similia. Ryckius e cod. Agr. dedit: *quæ illi pro cognitis moribus fuere*: male. Ed. pr. atque *illi prægenitis moribus fuere*. ERN.

Ex intimis libidinibus] Vatic. in *intimis*, esset, ad intimas libidines electus. LTFB. MS. Flor. et *intimis*, ut edidit Rhen. (e Bud.) Consentit ed. pr. nisi quod est et in *intimis*: idque secutus sum cum J. Gron. *Ex intimis* est a Puteolano. Sed id h. l. non convenit. Eset enim, cum ante intimis ejus libidinibus coniectus fuisset; atque socius potius et adiutor nunc sumitur. Ceterum sic etiam in Guelf. ERN. In Rhen. 1544. errore typographi servatum est *ex*, et castigaciones profitentur positum et.

Ad deteriores inclinabat] Bud. habebat *ad terrores*; unde 2. m. *ad errores*, truncato vocis capite.

Et privatum modum evectas] Sic recentiores: unde colligo, in MS. Flor. nullam esse præpositionem. (nec est in Bud. nisi a 2. m.) At vet. edd. inde a Puteolano omnes *supra modum*. Sane *evectas* præpositionem desiderat: nec dicitur *pro egressas*, aut *supergressas*, sed est simpliciter *ublatus*. Quia ergo illud *supra* e MSS. est; quippe quod est et in Guelf. restitui. In ed. pr. est et in *privatum modum*: unde conjicias et *ultra privatum modum*. (sic cod. Agr.) *Privatim* male Puteol. Beroald. et Alc. (*privatum* Rhen. e Bud.) Dein Guelf. *hortorumque am*. Mox quasi est propemodum. Cic. Acad. 4, 26. *quasi pedalis*. Pro *supergrederetur* (quod in Bud.) MS. Guelf. *prægrederetur*. ERN.

Carmina crebrius facitare] Tragœdiane, quæ ejus nomine feruntur? Non, opinor, et alibi videro. LTFB.

Exueret magistrum] Relinqueret, amoveret: a Græcis sumtum; qui dicunt *ἐκβάλλειν*, pro repudiare, imprimis de magistris. Sequens sententiæ est e Cic. ad Div. 1, 7. extr. ERN.

nec meæ fortunæ, sed tuæ. Abavus tuus, Augustus, M Agrippæ Mitylenense secretum; C. Mæcenati, urbe in ipsa, velut peregrinum otium permisit: quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis, præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiae tuæ adhibere potui, quam studia, ut sic dixerim, in umbra educata, et quibus claritudo venit, quod juventæ tuæ rudimentis adfuisse videor? grande hujus rei pretium. At tu gratiam immensam, innumeram pecuniam circumdedisti: adeo, ut plerumque intra meipse volvam: egone, Equestri et provinciali loco ortus, proceribus civitatis adnumeror? Inter nobiles, et longa decora præferentes, novitas mea enituit? Ubi est animus ille, modicis contentus? Tales hortos instruit, et per hæc suburbana incedit, et tantis agrorum spatiis, tam lato fœnore exuberat? Una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui.

LIV. "Sed uterque mensuram implevimus, et tu, quantum Princeps tribuere amico posset, et ego, quantum amicus a Principe accipere. Cetera invidiam augent: quæ quidem,

Atavus tuus Augustus] Immo *abavus*. LIPS. Sic ipse noster vocat supra 13, 34. unde cum Ryckio recepi. ERN. Cf. Seneca de Clem. 1, 10.

Quid munif. adhibere] MS. Agr. addit *tuæ*. Sensus est, qua re potui promereri munificentiam tuam: qui sine illa vocula non constat. Itaque rectè. Secutus est Broterius, qui idem in MSS. tribus reperit. ERN. In Bud. deest.

Studia in umbra educata etc.] Quæ in vita privata tractavi, formavi. Sumitum e Cicerone, ni fallor; apud quem de Legg. 3, 6. etiam sunt *umbracula eruditiorum et otium*, quæ opponuntur *solis et aciei*, h. e. administrationi Reip. Non hic de schola cogitandum cum Pichena, ut jam monuit Freinsh. Etiam *educata oratio* est ap. Cic. ERN. Potius *cloquentia*. Sic in Orat. 13.

E quibus claritudo venit] Sic ed. pr. et seqq. omnes. At J. Gronov. e MS. Flor. et *quibus*, ut conjecerat Acidalius. Mox *circumdedisti* MSS. Flor. Bud. Guelf. recepit Pichena. Veteres edd. omnes (in his Rhen.) *dedisti*. Deinde FL Bud. Oxon. edd. pr. veteresque omnes *meipse*, quod temere in *meipsum* (a Rhen. quoque) mutatum, restituit Ryckius. ERN. Et *quibus* nexus postulat. Ita quoque habebat Bud. a l. m. Usus verbi *circumdare* apud nostrum dabit Index. Unde sciat Ern. in Bud. legi *me ipse*, non capio. Saltem in

Castigat. Rhenanus id tacet, nisi forsitan in edit. sua priore a. 1519. dederit, quæ in altera a. 1544. desiderantur. Prior ista mihi non ad manus.

Longa decora] i. e. antiqua. v. ad c. 31. *Decora* sunt majorum imagines et eorum honores, res gestæ. Sed MS. Flor. et ed. pr. *cura*, quod J. Gronovius factum conjicit e *jura*. Mox MS. Reg. et ed. pr. *emicuit*. ERN. Bud. *decora* a 2. m. Idem *enituit*.

Hortos instruit] Vides hic opes Senecæ in villis, agris, pecunia. Sed quid est *instruit*? referri ad statuas, tabulas, aliumque ornatum potest; etsi Flor. codex, *exstruit*, quod ad ædificia ibi superba et nova. LIPS. *Exstruit* cum MS. Flor. habet ed. pr. Simile supra fuit, *hortos extollebat*: unde non omnino spernendum putem. Ed. pr. etiam *talis*. In verbo *incedit* est significatio ostentationis et superbiæ, de qua sæpe viri docti dixerunt. V. Cort. ad Sall. Jug. 31. *Fœnore* possis etiam ad reditus ex agris referre; primum propter epitheton *lato*; deinde quia c. 55. *horti, fœnus, et villa*, nulla *agrorum* mentione. ERN. *Exstruit* habet et cod. Agr. Sed Bud. *instruit*. De his Senecæ divitiis vid. et Juven. Sat. 10, 16.

Cetera invidiam augent] MS. Flor. *agent*, quod J. Gron. factum putat ex *alent*. Sic et ed. pr. ubi antiqua manus correxit *augent*. Confundi *agere* et *alere*, notum est. V. viros doctos ad Cicer. pro

ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacent; sed mihi incumbunt: mihi subveniendum est. Quomodo in militia, aut via, fessus adminiculum orarem; ita, in hoc itinere vitæ, senex, et levissimis quoque curis inpar, cum opes meas ultra sustinere non possim, præsidium peto. Jube eas per Procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam; sed traditis, quorum fulgore præstringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum revocabo. Superest tibi robur, et tot per annos

Arch. c. 7 et Virgil. *Æn.* 5, 231. Nec agent absurdum, aut ab h. l. alienum. Dicitur enim pro acere, excitare, incitare, *ipsū* v. Gebb. ad Liv. 10, 14. Sed tamen *augent* verum puto, cui non raro in MSS. *agere* substituitur, ut ap. Livium, l. c. Vid. ibi Drakenb. item ad 3, 3, 27, 9. Add. infra ad c. 58. etiam 15, 10. pro *augeretur* ed. pr. *ageretur*. Nec futurum huic loco convenit. ERN. Bud. *augent*, bene.

Infra tuam magn. jacent] *Jacent* et mox *incumbunt* MS. Guelf. (et Bud.) edd. pr. Puteol. Beroald. Alc. ut ad cetera referantur: quod restitui. Adjutant *mortalia*, quæ melius de bonis humanis, quam de vitiis, velut invidia, capiuntur: item sequentia: *quomodo in militia* etc. in primis verba, *cum meas opes ultra sustinere non possim*. Cetera quæ sint, vid. c. 56. extr. Ceteri libri edd. habent *jacet* et *incumbit*; quæ lectio orta est ex eo, quod ad invidiam referri putabant. ERN.

Quomodo in militia] Intelligit Optiones, quia adjutores Centurionibus dati. Festum corripo, *Optio* qui nunc dicitur, antea appellabatur *accensus*. Is adjutor dabatur Centurioni a Tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, Centurionibus permissum est optare, et nomen ex facto sortitus est: legoque, a Tribuno, militemque ex eo tempore. LIPS. Mox ed. pr. *possum*. Post eas abest a Guelf. ERN. Bud. pro *quomodo* male quo. Dein eas non habet. Per adminiculum in militia, J. Fr. Gron. referente et probante Ryckio, potius causariam missionem intelligit. Vox ipsa adminiculi petita ex agricultura. V. Sen. de Clem. 2, 7.

Quorum fulgore perstringor] Canegieterus Diss. ad Avian. p. 320. corrigit *præstringor*. Verum videtur. Cic. Vat. 10. *Dignitas et splendor præstringebat oculos Vatinii*: ubi similiter quidam MSS. et edd. *perstringebat*. Adde Drakenb. ad Silium 1, 358. Sen-

sus est: relictis iis, quorum invidia mihi obest, tempus omne animo impendari, quod hortorum et villarum cura absumit. ERN. Bud. *perstringor*. Sed omnino *præstringor* rectius, quod et Bip. recepere.

Et tot per annos *nixum fastigii regimen*] Hæc vitiosa esse, facile intelliget, qui attenderit, perspicueque volet interpretari, conservata Latinitate. Nam, quod Maphæus, per tot annos sustinuisse imperii onus; Gronovius Obs. 2, 4. bene magno tempore fundata potentia; bonus sensus est, sed e contextu sumtus, non e verbis ipsis, in quibus ille non inest. Nec probabilis Grotii conjectura *entium fastigio*, i. e. ad fastigium. Grotianæ sententiæ sufficeret *nixum*. Cicero Planc. 27. *huc per me nixus ascendi*; sed illa sententia ab h. l. aliena. Idem ille J. F. Gronovius ap. Ryckium conjicit *nixum fastigio*; ut *fastigium* dictum sit pro imperio, potentia, ut 15, 1. Sed et hic manet difficultas, quod non convenit *tot per annos*. Illud mihi videtur esse clarum, hoc quæri; an Nero jam per se, sine Senecæ auxilio, possit imperare. Ei sententiæ quæ lectio vel correctio maxime convenit, ea est optima. Sed ei sic satis congruit lectio MSS. (Bud.) Agr. Guelf. ed. pr. *tot per annos visum fastigii regimen*. Vidisti, inquit, tot per annos, quomodo summum imperium tractari, Respublica regi debeat, habesque adeo usum rerum idoneum, ut tibi non amplius opus sit auxilio meo. Sed vereor, ut satis prudenter ista dicta sint, et sine offensione Neronis dici poterint; et ne *visum* factum sit e *nixum*, ut factum passim in libris veteribus. V. Heins. ad Ovid. A. A. 2, 660. Drakenb. ad Sil. 5, 284. item ad Livium pluribus locis. Interim nihil melius aut vidi, aut ipse excogitare potui. ERN. Hiller. Rac. 10. legit *ærum fastigii regimen*, eo sensu, quo ap. Cic. Ac. Q. 4, 9. *stabile, quod mox vere nulla ratio queat*: et pro Rabirio

nixum fastigio regimen: possumus seniores amici quieti respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedit, eos ad summa vexisse, qui et modica tolerarent."

LV. Ad quæ Nero sic ferme respondit: "Quod meditatæ orationi tuæ statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum prævisa, sed subita expedire docuisti. Abavus meus, Augustus, Agrippæ et Mæcenati usurpare otium post labores concessit: sed in ea ipsa ætate, cujus auctoritas tueretur, quidquid illud et quaecumque tribuisset: attamen neutrum datis a se præmiis exiit. Bello et periculis meruerant: in his enim iuventa Augusti versata est. Nec mihi tela et manus tuæ defuissent, in armis agentis. Sed quod præsens conditio poscebat, ratione, consilio, præceptis pueritiam, dein iuventam meam fovisti. Et tua quidem erga me

9. Verum, quæ addit de imperiis ex Stoica doctrina fato fixis, ab hoc loco sunt aliena. Probo emendationem Bip. *nixum fastigio*, i. e. Imperatoria dignitate. Favent huic sententiæ loca nostri 14, 1. H. 1, 16. 2, 76. Sed ita jam Ryckius cum J. Fr. Gronovio.

Possumus seniores amici] Non usquequaque placet. Vatic. *quietem* præfert. Foraan, *possumus seniores amici quietem iure spondere*. Fuit, cum inculcatam vocem e sequenti linea putarem, legeremque rejecta, *poscimus seniores amici quietem*. Quid si, *quietem respondere*? Apuleius phraseos hujus approbator Apol. 2. *Hæcine gratias bonus filius matri respondes?* LIPS. At tu vide, si lubet, Observ. 2, 4. GRON. Ibi sic interpretatur: nos seniores amici satisfacimus tibi etiam quiete, otium lacessendo, et in reliquum viribus tuis confidendo. Quæ sane interpretatio valde arridet. Sed tamen hic restat mihi scrupulus, quod ita sententia hæc non satis apta argumento Senecæ. Vult abire cura Reip. h. e. ad quietem et otium redire. Tu vales ætatis robore, et habes imperium satis firmum. Ergo ego senex possum deponere illud onus. Quod sane non satis commode videtur exprimi per *satisfacere quiete*. Etiam MSS. Vatic. Bud. ed. pr. habent *quietem*: forte et Flor. quod plerumque ille cum pr. ed. consentit. Non abhorrebat animus a conjectura, Tacitum scripsisse, *possumus seniores amici quietem repetere vel resumere*. Error in verbo oriri potuit, quod mox est *respondit: quiete* primus edidit Puteol. idemque exhibet Guelf. Sed sensus forte est: possumus vicissim quietem sumere, vel quiete uti,

posteaquam tu, nobis laborantibus quievisti; quod *respondere* esse potest e Græcorum imitatione, qui *ἀντιρρίπαι* sic dicunt, et *ἀντιρρίπα*. Et sic alii quoque *respondere* dixere. Broterius mavult cum Petavio *quietem recipere*. ERN. Heinsius egregie conjicit *quieti respondere*, ad quam scilicet senium ipsum nos invitat. Sic et Bip. Hiller. RAC. 10. volebat *quietem retinere*.

Ad summa veriusse] Heins. *evexisse*. Non male.

Qui tolerarent] Sic ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. at Puteol. Ber. Alc. *tolerant*: et sic fuit in Guelf. a man. pr. ERN.

Avus meus Augustus] Legam, ut supra, *abavus*. LIPS. Quod rescripi. Ryckius mire, avos *Latina lingua etiam ultra secundum gradum vocat*: recte: verum, ubi pro majoribus ponuntur, et non nisi in plurali; *avum meum* posse de alio, quam de mei parentis patre, dici, id vero etiam atque etiam nego. Mox MS. Flor. (et Bud.) *ac tamen*, quod et Mureto et Acidalio placebat. Vulgatum probo. Mox *in ea ipsa ætate*; an *ipse*? ERN. *Ipsæ* cod. Agr. Probant Faern. Lall.

Quicquid illud etc.] *Illud* abest a cod. Agr. Faernus malebat illis, quod placet Lall.

Bello et periculis meruerant] Sic Guelf. ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. At Puteol. Ber. Alc. *bellis*. Acidalius autem putabat excidisse *at*. Est enim objectio. ERN.

Et tua quidem etc.] Primum non redundat, ac pæne ineptum est, *dum vita suppetet*? Vereor, ut genuinum sit. Deinde ed. pr. *obnoxie*, et mox *inferre*

munera, dum vita suppetet, æterna erunt : quæ a me habes, horti et fœnus et villæ, casibus obnoxia sunt : ac, licet multa videantur, plerique, haudquaquam artibus tuis pares, plurâ tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi est, quod præcipuus caritate, non-dum omnes fortuna antecellis.

LVI. " Verum et tibi valida ætas, rebusque et fructui rerum sufficiens ; et nos prima Imperii spatia ingredimur : nisi forte aut te Vitellio ter Consuli, aut me Claudio postponis. Sed, quantum Volusio longa parsimonia quæsit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin, si qua in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, revocas ; ornatumque robur subsidio impensius regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam ; nec quies, si reliqueris Principem ; sed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quod si maxime continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam paret, inde gloriam sibi recipere." His adjicit complexum et oscula, factus natura, et consuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis.

pro referre. Mox rubori mihi est et Livius dixit 45, 13. ERN.

Et fructui rerum sufficiens] *Fructui* contra Jctum Parisiensem, qui *functui* corrigebat, late defendit Salmasius ad Jus Att. et Rom. c. 16. p. 373. ERN.

Claudio præponis] Si quid video, aut negatione insita scribend. non *præponis*, aut mutandum in *postponis*. Certe et Nero judicio ante Claudium, et Seneca omni re ante Vitellium. LIPS. *Postponis* et aliis placitum. Et id esse in MS. Fl. auctor J. Gron. in Reg. Broterius, qui recepit in textum, quem sequor. Interpretatio vulgati : nisi plura Vitellio te accepisse, me plura Claudio dedisse putas, angustior est, quam pro re et antecedentibus. ERN. *Vulg. præponis* tuetur post Salinerium Pichena. In *postponis* recentiores omnes conspirant. Bud. *præponis*. Agr. *anteponis*.

Volusio longa parsimonia] Dixi supra : addo hoc nomen in Vatic. constanter semper scribi, *Volusino*. Porro de divitiis Volusiorum Sillii egregius locus est, huc alludentis 5, 261. *Occumbis, generosæ Volucæ, nec clausa repositis Pondera thesauris, patrio nec regia quondam Præfulgens ebore et poscissa mapalia soli Profuerint*. LIPS. Broterius corrigit *vel quantum* aut *et q.* cum Acidadio, quod placet. Ed. pr. *Volusino*. ERN. In Bud. a 2. m. *sed si q.* Agr. *sed an q.*

In te mea liberalitas] MS. Flor. ed. pr. in *me mea libertas* : de quo vide J. Gron. Vulgatum verum. *Parsimonia* et *liberalitas* opponuntur apte. ERN. Bud. a 1. m. in *me mea liberalitas*.

Inornatumque robur] *Inornati* vox displicet, cum sequantur verba parum illi congrua. Malim, *inordinatumque*, id est, inpositum ætatis hujus robur. Nec displicet sane Faerni, *innatumque robur*. LIPS. Frustra conjecturis indulgere viri docti. Bene e MS. Flor. *ornatum* rescripsit Pichena : quo loco tamen ab alia manu additum : tradit. At MS. Agr. ed. pr. plane *ornatum* habent. Robur, quod tu præceptis, consilio ornasti, instruxisti. ERN. Bud. *inornatumque*. *Ornatum* recepere certatim recentiores. Bip. non a regis, sed ab *ornatum* pendere judicant abl. subsidia.

Unde amico infamiam paret] Quod mihi olim sponte in mentem venit, e grammatica ratione, legendum esse *paret* pro vulg. *parat*, id deinde ap. Ryckium reperi esse in MSS. Flor. et Agr. E MS. Reg. protulit etiam Broterius. Veteres edd. *parit* : id corrigere debebat Rhen. *paret*, non *parat*, quod omnes habent, usque ad Ryckium : item MS. Guelf. ERN. Bud. *parat*.

Factus natura] Libri ita. Vulgo, *factus*. LIPS. *Factus* in quatuor MSS. reperit Broterius. Sed *factus* verum est, ERN. Bud. *factus*.

Seneca (qui finis omnium cum dominante sermonum) grates agit : sed instituta prioris potentiae commutat : prohibet cœtus salutantium : vitat comitantes ; rarius per urbem ; quasi valetudine infensa aut sapientiae studiis adtineretur.

LVII. Perculso Seneca, promptum fuit, Rufum Fenium imminuere, Agrippinae amicitiam in eo criminantibus : validiorque in dies Tigellinus, et malas artes, quibus solis pollebat, gratiores ratus, si Principem societate scelerum obstringeret ; metus ejus rimatur : compertoque, Plautum et Sullam maxime timeri, Plautum in Asiam, Sullam in Galliam Narbonensem nuper amotos ; “ nobilitatem eorum, et propinquos huic Orientis, illi Germaniae exercitus,” commemorat. “ Non se, ut Burrum, diversas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare : cui caveri utcumque ab urbanis insidiis praesentia ; longinquos motus quonam modo comprimi posse ? Erectas Gallias ad nomen Dictatorium, nec minus suspectos Asiae populos claritudine avi Drusi. Sullam inopem ; unde praecipuam audaciam : et simulatorem segnitiae, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otii, sed veterum Romanorum imitamenta praeferre : adsumpta etiam Stoicorum adrogantia sectaque, quae turbidos et negotiorum adpetentes faciat.” Nec ultra mora. Sulla, sexto die pervectis Massiliam percussoribus, ante metum et rumorem interficitur, cum epulandi caussa discumberet. Relatum caput ejus inludit Nero, tamquam praematura canitie deforme.

LVIII. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus ejus curabatur ; et spatium itineris ac maris

Cum dominante sermonum] Quibusdam abest vox *sermonum*, nec ego requiram. LIPS. At est in Flor. (Bud.) Guelf. ed. Puteol. seqq. Omisit Lipsius, restituit Pichena. Abest ab ed. pr. et MS. Reg. ERN.

Plautum et Sullam] Deisto supra c. 22.

Præsentia ; longinquos] Flor. (et Bud.) est *praesentiora* ; ex quo alii, *praesentiora* ; ego, *praesentia opera* vellem, si tamen vulgata mutanda. LIPS. Freinsheimius *praesentia cura*, quod in MS. Agr. repertum recepit Ryckius. Vulgatum verum puto. Ipsa praesentia in nonnullis rebus valet plurimum. Et hic clare opponitur *longinquitati*. Ceterum *praesentiora* etiam habet ed. pr. ERN. Heins. *praesentia cura* probat : inde *praesentiora* videtur ortum. Abhinc *praesentia* omne punctum tulit.

Nec minus suspectos] Scribo, *suspensos*. LIPS. Nempe ut melius conveniat verbo *erectas* ; quod elegantius sane foret, necessarium non est. ERN Bip. *recipere suspensos*.

Sullam, simulatorem segnitiae] Sæpe sic evenit, ut, qui maxime ambitioni, occultent. Pulchre et ad Taciti lucem Seneca in *Edipo* v. 682. *Certissima est regnare cupienti via, Laudare modica, et otium ac somnum loqui. Ab inquieto sæpe laudatur quies.* Ejusdem sententiae illud nostri est : *cujus disparem mitiorumque naturam contra interpretabatur.* H. 4, 86. LIPS. Add. 13, 47. ERN. In loco Senecæ pro *laudatur* alii *simulatur*.

Relatum caput ejus] MS. Flor. habet, *prælatum caput ejus*. Si *perlatum* esset, quod est in MS. Agr. probari posset. Atque sic conjiciebat fuisse Pichena ; sed *relatum* eodem redire vidit. Id est in (cod. Bud. et) edd. omnibus ; ut et mox c. 59. Mox, *quia pluribus* etiam ed. pr. in sequentibus, usque ad Rhenanum, est *quia a pluribus*. ERN. Rhen. Bud. secutus praepositionem sustulit.

Spatium itineris ac maris] A MS. Guelf. abest *ac maris*. ERN.

tempusque interjectum moverat famam : vulgoque fingeant, "petitum ab eo Corbulonem," magnis tum exercitiis praesidentem, si clari atque insontes interficerentur, praecipuum ad pericula : "quin et Asiam favore juvenis arma cepisse; nec milites, ad scelus missos, aut numero validos, aut animo promptos : postquam jussa efficere nequiverint, ad spes novas transisse." Vana hæc, more famæ, credentium otio augebantur. Ceterum libertus Plauti celeritate ventorum praevenit Centurionem, et mandata L. Antistii, soceri, adtulit : "effugeret segnem mortem, otium : suffugium et magni nominis miseratione reperturum bonos, consociaturum audaces : nullum interim subsidium adspernandum : si sexaginta milites (tot enim adveniebant) propulisset ; dum refertur nuntius Neroni,

Petitum Corbulonem] i. e. tentatum, ut deficeret a Nerone, et cum Plauto consilia conjungeret. *Magnis tum*, quod e MS. FL. dedit Pichena, etiam ed. pr. Eadem post *ut clari* : sive *ubi* verum est, sive *et et*, quod malim. Nam copula h. l. vix commodè abesse potest. *Ut etiam* in MS. Guef. sed in margine : in textu est *ne*. ERN. Bud. etiam habet *ne*, sed a 2. m. Sensus, qui praeipue sese exponeret periculis, ut impediret, ne clari etc. Si legas *si clari*, intelliges, si periculum immineret claris etc.

Hæc in ore famæ] Modius noster in Novoantiquis ep. 15. legit, *more famæ*, et augebantur, acute. Ita H. 4, 50. *More famæ in majus innuere*. LIPS. Vix est, ut non scripserit Tacitus odio. Sic H. 1, 51. *Sed plurima ad fingendum credendumque materies in ipsis castris odio, metu, et, ubi vires suas respuerant, securitate*. GRON. *More* verum esse docuit post MS. Flor. estque etiam in ed. pr. et MS. Agric. unde merito receptum a Pichena. Idemque Modii e conjectura recepit augebantur, cum ante esset agebantur : recte. Vid. supra ad c. 54. *Credentium otio* feram, et habet commodum sensum. Si tamen odio placeat, legendum, opinor, erit, praesentium odio, non credentium, ut alibi noster loquitur. Boxhornius non male notavit, illud *una* non satis commodè poni in fine praecedentis orationis : sed, quod id mutari vult in *vana* (quamquam hæc verba non raro in libris permutantur) et ad sequentia referri, id non necessarium videtur. Placet tamen Broterio. Interpunctio vitiosa est, quam nos c. pr. ed. correximus. Ed. Puteol. interpungit post *hæc*. Vulgatam post *una* induxit Beroaldus. ERN. Dubium

vix est, quin Boxh. verum viderit. Recipio *vana* cum Bip. Bud. habebat *more* a 1. m. Idem agebantur. Recte interpunxit Ernesti.

Otium, suffugium] Suspecta. LIPS. Optime hunc locum emendatum puto a N. Heinsio, qui legendum putabat *odii suffugium*. Juvat MS. Agricolaë, qui habet *ocii suffugium*. *Odium* autem et *otium* facile confusa in libris, etiam ob scripturam. Solebant enim scribere per *c* librarii, ut etiam in ed. pr. semper exprimitur. *Mors segnis* est vel quæ infertur inulta ab aliis, vel quam sibi quis ipse infert inultus. Sensus ergo est, ne sineret se inultum perire. Nam talem mortem esse quidem odii suffugium, liberare ab odio ; at nihil aliud nisi miserationem habere inanem : homines quidem misericordia moveri, si vir magnus tali morte pereat, sed eam misericordiam nihil prodesse. Petavius corrigebat *otiosum suffugium*, quod probat et Broterius. Sed *otiosum* lenius est pro re : si esset *ignavum suffugium*, secus foret : et pro at sæpe Tacitus, vid. ad 5, 3. Mox *adveniebant* ed. pr. Rhen, sed Puteol. Ber. Alc. *veniebant*. Deinde legitima Latinitas postulabat *referretur et permearet* ; et sæpe in hoc genere peccatum in libris Taciti a librariis vidimus. ERN. Bip. conjiciunt *ocius suffugium esse m. n. m.* quod illustrant ex Sall. Cat. 40. *miseriis suis remedium mortem expectare*. Hiller. Rac. 22. tuetur vulg. Mihi locus interpunctione sanari posse videtur ita : *effug. s. m. otium : suff. et m. n. miseratione r. b. etc. Miseratione a 2. m. habet Bud.*

Propulisset] Bud. male *protulisset*.

dum manus alia permeat, multa secutura, quæ ad usque bellum evalescerent: denique aut salutem tali consilio quæri, aut nihil gravius audenti, quam ignavo, patiendum esse."

LIX. Sed Plautum ea non movere: sive nullam opem providebat inermis atque exsul, seu tædio ambiguae spei, an amore conjugis et liberorum, quibus placabiliorem fore Principem rebatur, nulla sollicitudine turbatum. Sunt, qui "alios a sacero nuntios venisse" ferant, "tamquam nihil atrox immineret; doctoresque sapientiæ, Cœranum Græci, Musonium Tusci generis, constantiam opperiendæ mortis, pro incerta et trepida vita, suasisse." Repertus est certe, per medium diei, nudus exercitando corpori. Talem eum Centurio trucidavit, coram Pelagone, spadone, quem Nero Centurioni et manipulo, quasi satellitibus ministrum regium, præposuerat. Caput interfecti relatum: cujus adpectu, (ipsa Principis verba referam) "Quin," inquit, "Nero, deposito metu, nuptias Poppææ, ob

Quæ ad usque bellum evalescerent] Sic MS. Fl. Agr. Guelf. edd. omnes. Ab Oxon. abest *bellum*. Rhenanus conjicit, *quoad usque bellum evalesceret*. ERN.

Cœranum Græci, Musonium Tusci] Cœranus mihi irreperit; nisi quod Plinius Indice libri 2. inter auctores, quos delibitavit, recenset *Cœranum*. In Senecæ Ep. 66. valde celebratur hujus ævi *Claranus* quidam Philosophus: numquid ibi *Cœranus*? aut magis, in Tacito *Claranus*? Sed Musonius notior, qui Vulsiis in Etruria natus, *Equestris ordinis, studium philosophiæ et placita Stoicorum æmulatus est*, ait noster H. 3, 81. Nomina illi C. Musonius Rufus, uti ex Tacito H. 4, 40. et Plinio colliges Ep. 3, 11. Supervixit ad imperium Vespasiani, ut jure culpes Suidam, interfectum eum a Nerone, bis adfirmantem. Vide eum in voce *Μουσόνιος* et *Κορυόςτρος*. Melius veriusque Philostratus 7, 16. qui Musonium Tyrrenum in Gyaron insulam projectum a Nerone scripsit. Unde rediit, cum ille abiisset. LIPS. Ed. pr. Puteol. *Cœranum*, quod restituit Rhenanus (e Bud.) cum in ed. Beroald. errore operarum factum esset *Coëtanum*, quodque secutus Alc. De Musonio adde Ryck. ad h. l. Ceterum a Guelf. totum hoc *Cœranum—generis* abest. ERN. De Musonio v. et 15, 71. ubi in exilium actus scribitur et de philosophia laudatur.

Constantiam opperiendæ mortis] Heinsius corrigebat, *oppetendæ mortis*, quod verum videtur: (et Boxh. probat.) in Guelf. est *opprimendæ*, alterum in margine. Mox ed. pr. et coram P. ERN.

Centurioni et manipulo] Parum proprie *manipulo*. Erant sexaginta tantum (v. c. 58.), qui non faciunt manipulum, ut male Ferretus ad h. l. putabat. Dicitur igitur h. l. vel pro centuria, quæ sexaginta ad minimum habebat, aut pro manu quacunque. Pro centuria apud Tacitum dici, etiam Schelio ad Hygin. p. 4. placebat, ubi rectius h. l. usus esset. In locis, qui ibi e Libro 1. laudantur, propriæ verbum accipi potest. ERN.

Caput interfecti relatum] Non ergo idem hic ille Plautus, cujus necem Suetonius rettulit c. 35. Non hercle idem, multa obstant. Primum ille inter pueros, aut certe ætate inferior quam Nero: (stupro enim ante mortem illi cognitus) at iste grandior. Ille Romæ fuisse debuit, cum cæsus est; in Asia iste. Ille viva Agrippina, hic mortua pridem interfectus. Itaque illum cum libris aliquot verius est, A. Plautium vocari, filium fortasse ejus, qui de Britannis triumphavit. Cum nostro isto si confundis (quod faciunt plures), quomodo vel hac parte Tacitum cum Suetonio junges, qui diversissima Neronis verba deprimunt? Dio an de hoc Plauto locutus sit 62, 14. nescio. Τὸν γ' οὖν Πλαῦτον (scribo Πλαῦτον) ἀποκτείναν, ἔπειτα τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ προσενεχθεῖσαν οἱ ἰδόν, οὐκ ἤδαν, εἶπεν, ὅτι μεγάλην βίαν εἶχεν. Nam et ea verba diversa ab istis. Quis tamen neget, quin et hæc potuerit adjungere? LIPS.

Referam] Bud. *referebant*. Mox *hujusmodi*.

Quin, inquit] MS. Flor. (et Bud.) *Cur t. N. et posito metu*. Etiam MS.

eiusmodi terrores dilatas, maturare parat, Octaviamque conjugem amoliri; quamvis modeste agat, et nomine patris, et studiis populi gravem?" Sed ad Senatum litteras misit, de cæde Sullæ Plautique haud confessus, verum "utriusque turbidum ingenium esse, et sibi incolumitatem Reip. magna cura haberi." Decretæ eo nomine "supplicationes, utque Sulla et Plautus Senatu moverentur," gravioribus tamen ludibriis, quam malis.

LX. Igitur accepto Patrum consulto, postquam cuncta scelorum suorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam, "sterilem" dictitans. Exin Poppææ conjungitur. Ea diu pellex, et adulteri Neronis, mox mariti potens, quandam ex ministris Octaviæ inpulit, "servilem ei amorem" obicere: destinaturque reus, cognomento *Eucerus*, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus. Actæ ob id de ancillis quæstiones, et vi tormentorum victis quibusdam, ut falsa adnuerent, plures perstitere sanctitatem dominæ tueri. Ex quibus una instanti Tigellino, "castiora esse muliebria Octaviæ" respondit, "quam os ejus." Movetur tamen primo, civilis discidii specie: domumque Burri, et prædia Plauti, infausta dona,

Guelf. edd. vett. ante Rhen. cur, sed mox *Nero deposita*. Hinc J. Gron. locum sic constituit: *Curre Nero, et ...maturare para*. Quod mihi non placet. Dixisset, opinor, *matura et amolire*, quam *para maturare*. Nam *para* ita jam esset in *curre*. Tacitus quidem alibi in tali cohortatione dixit *iret prope*: sed semet aliosve incitantium maxime solennis particula *quin* est, ut nemo nescit. *Quin* confunditur et aliis locis cum *cur* et *cum*; quod pro *cur* in antiquis libris, ut etiam in MS. Guelf. h. l. scribebatur *quor*. Ceterum si quis malit *paras*, non repugnem. ERN. In Bud. *Cur...parat*. Ubi 2. m. præmisit verbo *non*. Hiller. Rac. 13. conjicit, *quin...para...amolire*; ubi *quin* hortantis est. *Paras* Mureti probat Acid. Pich. etsi hic vulg. non rejiciat.

Modeste agat, et] MSS. Flor. Guelf. edd. vett. ante Rhen. *ageret, nomini*, absorpta copula. Mox Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. *cædibus*. ERN. Rhen. *agat et ex ingenio*. De cæde e Bud.

Gravioribus tamen ludibriis quam malis] Vulgatam sic interpretabar: quæ severa tamen adulatione non tam aggravabat augebatque mala, indignas nimirum cædes Sullæ Plautique, quam mimica, vana, ludicra mala veris addebat. GRON. Recte Freinsh. pro *tamen* malebat *jam*: graviora fuisse illa ludibria ipsis malis.

Mox suorum e MS. Flor. addidit Pichena. Est etiam in ed. pr. Neque commode abfuerit. ERN. *Jam habet* eod. Agr. *Suorum* Bud.

Eucerus natione Alexandrinus] *Eucerus* scripti et edd. *Eucerus* a correctione Freinshemii venit, qui putabat esse Græcum Εὐκαίρος, quod incertum. Post *Alexandrina* MSS. Flor. (Bud.) Ox. Guelf. edd. vett. omnes ERN.

Canere tibiis doctus] Flor. (et Agr.) *canere per tibiis*. An forte, *canere pares tibiis*? LIPS. *Per tibiis* etiam ed. pr. Jac. Gron. comparat, *vita per virtutem acta*, frustra. Mox MS. Guelf. vitiose *perristere satietatem* etc. ERN. Bud. *canere tibiis* omisso *per*. Heins. conjicit *canere tibiis perdoctus*. Hiller. Rac. 21. *c. tibiis perdoctus*, ut Cic. pro Balbo 27.

Ex quibus una] Nomen liberrimæ ancillæ, Pythias, ex Dione 62, 13. LIPS.

Civilis discidii specie] id est, divortii. LIPS. Immo *discidii*, ut est in MS. Flor. (Bud.) Guelf. Agr. ed. pr. aliquoties jam correctum sic in Tacito. Restituit h. l. Ryckius. Pro *moveretur* sine necessitate viri docti (Faern. Pich. Acid.) corrigunt *amoveretur*. Vid. dicta supra ad c. 32. Mox MS. FL. (et Bud. a l. m.) *domumque B. pr. Pl.* quod

accipit: mox in Campaniam pulsa est, addita militari custodia. Inde crebri questus, nec occulti per vulgum; cui minor sapientia, et, ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula sunt. His Nero, haudquaquam penitentia flagitii, conjugem revocavit Octaviam.

LXI. Exin læti Capitolium scandunt, Deosque tandem venerantur. Effigies Poppææ proruunt: Octaviæ imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroque ac templis statuunt: repetitam venerantur. Itur et in Principis laudes.

placet J. Gron. In ed. pr. est *prædiague*. EARN.

His haudquaquam Nero] Mutila, fracta, et in quibus restituendis sine libris frustra allaborem. In eadem noxa, sequentia. In Agricolæ tamen codice notatum: *His motus Nero, an penitentia flagitii*, sed ingenio, ut opinor, duce. LIPS. Hoc tamen recepit Ryckius. *Motus Nero* sane etiam MSS. Oxon. Guelf. estque usitata Tacito formula *his motus*, etsi non perpetua. MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. omnesque vet. *his*: quod Tacito non absonum, ut Pichena et Jac. Gron. jam docuere, 15, 12. *his atque talibus*: 15, 25. *talibus literis*. Si quid tentandum esset, mallem ab *his*. Sed *his* tenendum. Post quamquam MS. Flor. ed. pr. *tangam* MS. Bud. Oxon. item Guelf. sed alio loco: *haud quaquam*, edd. inde a Puteol. omnes. Utrumvis e duobus posterioribus placeat. *Nero* tamen vitiosum est, sive loco, sive scriptura: loco, si *tangam*; scriptura, si *haud quaquam*: legendumque *vera*. Forte tamen alicui placeat scriptura libri Guelf. *His motus Nero, tangam penitentia flagitii*. Broterius corr. *His motus Nero, haud quaquam p.* et sic edidit. EARN. Bud. *his tangam* (sed hoc a 2. m. nam prius aderat *quamquam*) *Nero pæn.* etc. *His* scilicet questibus motus: ita jam Lampugn. et Pichena. Expressum esse particip. *motus* sequente *Nero, an* in cod. Agr. et quidem a prima manu, testatur Ryckius; quod non impedit, quo minus ex ingenio librarii, ut alia ejus codicis, sit profectum. Ex Puteol. lectione *his haud quaquam Nero p. fl.* effinxit Acid. *his auditis, tang. p. fl. Nero* etc. quod sequuntur Bip. ita: *his auditis Nero tq. p. fl.* Improbatur id Hiller. Rac. 21. et ad lectionem Broterii redit: aut omisso *motus* efficit, *his Nero haudquaq. p. fl.* quæ fere vulgata, sic modice mutata, potest admitti, ni malis *his Nero tq. p. fl.*

Deosque tandem venerantur] Tandem eleganter additum ad indicandum desiderium rei factæ diuturnum. Longum nimis visum hominibus hoc videre; esse tamen Deos, esse cœlestē Numen, ut ille apud Livium ait. Lipsio olim suspectum *tandem*: sed mutavit sententiam. Mullerus intelligi mavult, *tandem*, post multas simulatas gratias Diis actas, serio venerantur. Bona sententia est, sed non est in verbis Taciti. EARN. Bip. legunt *Deosque laude venerantur*, ut 12, 37.

Spargunt floribus] Sparsio illa florum recepta in eos, quos honore honestos volebant, quosque benevolentia prosequerantur. Līv. 33, 33. *Omnes tendere ad Imperatorem Romanum, ut ruente turba in unum, adire, contingere dextram cupientium, coronas lemniscosque jacentium, haud procul periculo fuerit*. Capitolinus in M. Anton. 4. *In Saliatu omen accepit Imperii, coronis omnibus in pulvinar ex more jacentibus, alia aliis locis hæserunt, hujus velut manu capiti Martis aptata est*: ubi recte scripseris coronas, et jacentibus. Ovidius de Germanico triumphante Trist. 4, 2, 49. *Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum; Undique jactato flore tegente vias*. Herodianus 1, 18. de Commodi adventu in urbem: *Τοιοῦτον δὲ δεασμένοι τὸ βασιλεῖα οἱ Ῥωμαῖοι εὐφημίας τε παντοδαπαῖς καὶ στεφάνων καὶ ἁλδίων βολαῖς ἠρεδύοντο*. Virgilius Æn. 6, 884. *Purpureos spargam flores, animamque nepotis His saltem accumulæ domis*. LIPS.

Repetitum venerantur] Hæc est lectio antiquorum librorum, ut MSS. Flor. Bud. ed. pr. unde restituit Rhenanus, cum Puteol. et seqq. dedissent *venerantur*, ut est in Guelf. Cod. Agr. *expetitum venerantibus*, quod recepit Ryckius. Grotius conjiciebat *reperit veneratio*, Harlaeus *repetita veneratio*; sensu uterque commodum. At

Jamque et palatium multitudine et clamoribus complebant, cum emissi militum globi verberibus et intento ferro turbam disjecere. Mutataque, quæ per seditionem verterant, et Poppææ honos repositus est. Quæ semper odio, tum et metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, provoluta genibus ejus; "Non eo loci res suas agi, ut de matrimonio certet (quamquam id sibi vita potius), sed vitam ipsam in extremum adductam a clientelis et servitiis Octaviæ, quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi, quæ vix bello evenirent. Arma illa adversus Principem sumpta: ducem tantum defuisse; qui, motis rebus, facile reperiretur. Omitteret modo Campaniam, et in urbem ipsam pergeret, ad cujus nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cujusquam offensionem? An, quia veram progeniem Penatibus Cæsarum datura sit, malle Populum Romanum tibicinis Ægyptii sobolem Imperatorio fastigio induci? Denique, si id rebus conducatur, libens, quam coactus, acciret dominam, vel consulere securitati justa ultione. Et modicis remediis primos motus consedissee: at, si desperent uxorem Neronis fore Octaviam, illi maritum durosos."

LXII. Varius sermo, et ad metum atque iram accommodatus, terruit simul audientem et accendit. Sed parum valebat

J. Gronovius propius ad scripturam *repetitum venerantium*. Jos. Nerijs Anal. 1, 5. *repetitum venire Antium*. Carum oppidum Neroni fuisse, sæpeque ibi egisse, satis constat. Vid. 15, 23. Probat, et in versione sequitur Mullerus. Ryckium sequitur Broterius. ERN. Heinsius lectionem Puteol. Beroldi et seq. bene, ut puto, emendat, una litterula mutata: *repetitam* scil. Octaviam *venerantur*. Suam fecere et Bip. transpositis phrasibus ita, ut expressi. *Emissi mil. globi*] Sic Bud. a 2. m. videtur adfuisse *emissorum*.

Turbam disjecere] Sic MSS. (Bud.) Reg. Corb. ed. pr. quod non displicet. ERN. Imo vult unice admittendum. Sensere et Bip. vulgo *turbatos*.

Et Poppææ] Copulam addidit e Flor. Pichena: sic et ed. pr. Mox *tum et* MSS. Ed. pr. (et Bud.) habet *tumet* una voce. Puteol. edidit *tumens*, quod est et in MS. Guelf. *tum et* Rhenanus. ERN.

A clientelis et serv.] Sic ed. pr. Pich. seqq. At Puteol. et seqq. (et Bud.) *clientulis*, eadem varietate, qua supra. Mox *dedi ausi* ex ed. pr. et vett. omnibus, quas vidi, item MS. Guelf. In recentiori aliqua ed. irrepsit *ausis*, vitio correctoris, ut opinor, qui ad *servi-*

tis male referebat, et genus non concoquebat. Id propagatum est a Lipsio usque ad Gronovium, qui e MS. Fl. correxit. Talia etiam sine libris debebant corrigi. Ceterum *ausi* refer ad *clientes et servos*, qui latent in *clientelis et servitiis*, cujus generis exempla plura in Tacito et alijs. Paulo post pro *cierentur* male Guelf. *cerneretur*. ERN.

An, quia veram etc.] Hic aliquid turbatum est. Nam argumentatio non procedit; quod facile animadvertet, qui attendet. Atque etiam libri variant. Nam ed. pr. habet *mallet P. R. quam tib. etc.* Igitur puto verum esse; *an, quia veram progeniem P. C. datura sit?* (immo) *malle Populum R.* (sc. veram progeniem Cæsarum) *quam tibicinis Ægyptii sobolem Imperatorio fastigio induci.* Id non displicet Broterio. *Mallet Populus Rom. etiam* MS. (Bud. et) Guelf. ERN.

Primos motus consedissee] i. e. considerare potuisse, opprimi potuisse, s. considerare solere. Mox *ac* pro *at* malebat Acidalius. Lipsius etiam olim *an* corrigebat, sed eam conjecturam deinde damnavit: in ed. a. 1585. adhuc est; in ultima non. ERN. Bud. *primos motus consecutos consedissee*.

suspicio in servo, et questionibus ancillarum elusa erat. Ergo confessionem alicujus quæri placet, cui rerum quoque novarum crimen adfingeretur. Et visus idoneus maternæ necis patrator, Anicetus, classi apud Misenum, ut memoravi, Præfectus, levi post admissum scelus gratia, dein graviore odio: quia malorum facinorum ministri quasi exprobrantes adspiciuntur. Igitur accitum eum Cæsar "operæ prioris" admonet: "solum incolumitati Principis adversus insidiantem matrem subvenisse: locum haud minoris gratiæ instare, si conjugem infensam depelleret: nec manu aut telo opus: fateretur Octaviæ adulterium. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, et secessus amoenos" promittit, "vel, si negavisset, necem" intemat. Ille insita vecordia, et facilitate priorum flagitiorum, plura etiam, quam jussum erat, fingit, fateturque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat Princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi non inops exsilium toleravit, et fato obiit.

LXIII. At Nero, "Præfectum in spem sociandæ classis corruptum," et incusatæ paullo ante "sterilitatis" oblitus, "abactos partus conscientia libidinum, eaque sibi comperta," edicto

Questionibus ancillarum eluserat] Jacobo Lectio erudito juveni adsentior scribenti, *elusa erat*. LIPS. Idem placebat Faerno, Pichena: idque, ut evidens, recipimus, exemplo virorum doctorum, qui hoc modo sæpe veram lectionem restituere. Nam frequens iste error in MSS. vide exempla plurima ap. Drakenb. ad Liv. 23, 29. sed ed. pr. et seqq. usque ad Rhen. *illuserat*. Ante servo (Bud. et) ed. pr. Sequentes usque ad Rhen. *servitio*. EBN. Rhen. e Bud. dedit *eluserat*. Ursinus conjectet *illuserum erat*. Freinsh. præferebat *eluserat*, quasi neutraliter sumtum, ut *vertere*, *mutare* solet.

Graviorum facinorum ministri] Itaque tam obtuse cuiquam aures, ut non effundantur illa facta repetitione vocis, *graviore odio, quia graviorum*? Non vero sine dubitatione recipimus scripturam Florentinam (*malorum*, teste Pich.). Plautus Menæchm. 5, 7, 15. *O facinus indignum et malum!* Tibullus 2, 4, 25. *Ille malum facinus suadet*. Noster 12, 8. *At Agrippina, ne malis tantum facinoribus natesceret*. GRON. Recte *malorum* etiam ed. pr. (*majorum* Bud.) *Graviorum* MS. Gueff. et id præferebat Schurzelschius. Eadem post, pro *minoris gratia*, habet *minoris ergo*. Deinde mihi *et vel post promittit* suspectum: saltem melius abesset, ut quisque facile sentiet. Sed, scilicet, non, ut

quidque elegantius, ita verius, in tali præsertim scriptore. EBN. Grat. suspicabatur *majorum fac.* ut in Bud.

Facilitate pr. fl.] Ed. pr. *judiciorum*; sed *flagitiorum* verum est. (sic Bud.) Mox pro *jussum* Acidalius malebat *jussus*; quod et ipse præferrem, si libri alicujus auctoritate firmaretur. Similiter neutrum male in vulgatis plerisque c. 65. EBN.

In spem s. c. corruptum] Sic MSS. Fl. ed. pr. quod mutatum in *spe* a Puteol. (estque sic et in [Bud. et] Gueff.) restituit Pichena. Sensus est, corruptum esse Anicetum, ut tentaret classem, cui præseset, eamque ad societatem consiliorum adversus Cæsarem adduceret. Sic 4, 16. *corrupti ad scelus Livis*: 2, 62. *corrupti primoribus ad societatem*. Similiter *spes regni* sæpe dicitur de iis, qui regnum affectant. Infra 15, 42. *spes irrita* pro conatu irrito. EBN.

Paullo ante] c. 60.

Dicto memorat] Legendum hic, *edicto memorat*, idem Lectus, quem nominavi, docuit me vere. Nam Principes per edicta populorum affabantur, ut notum. LIPS. *Dicto* omnes edus ante Pichenam, qui primus *edicto* recepit: recte; nam talia aut ad Senatuum scribebantur, aut edicto publicabantur. *Edictum* et *dictum* etiam apud Livium in MSS. confusa 7, 36.

memorat: insulaque Pandataria Octaviam claudit. Non alia exsul visentium oculos majore misericordia adfecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinae, a Tiberio; recentior Juliae memoria obversabatur, Claudio pulsae. Sed illis robur aetatis adfuerat: laeta aliqua viderant, et praesentem saevitiam melioris olim fortunae recordatione adlevabant. Huic primum nuptiarum dies loco funeris fuit, deductae in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre et statim fratre: tum ancilla domina validior: et Poppaea non nisi in perniciem uxoris nupta: postremo crimen omni exitio gravius.

LXIV. Ac puella, vicesimo aetatis anno, inter Centuriones et milites, praesagio malorum jam vita exempta, nondum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc interjectis diebus mori jubetur: cum jam "viduam se et tantum sororem" testaretur, communesque "Germanicos," et postremo "Agrippinae" nomen cieret, "qua incolumi, infelix quidem matrimo-

3, 7, 9, 14. ubi v. Drakenb. et infra 15, 36. pro *dicto testificatus*. MS. Bud. et Guelf. *dicto*. ERN.

Insulaque Pandataria] Quid ergo in mentem illi poetae ignobili venit (non enim Senecae, cum certis argumentis post mortem ejus scripta ea Tragoedia sit) qui relegare Octaviam in Egyptum videtur v. 969.—*data vela fretis Ventis-que, petat puppis rector Tandem Phariae litora terrae*. Nisi si hoc vult, Alexandrina dumtaxat naviavectam Octaviam. Id enim contentiosus aliquis possit parum εὐδωγος dicere: alias reposuerim ego, *Pandatariae litora terrae*. LIPS. In margine Guelf. adscriptum, nunc appellatur *Ischia*. ERN.

Melioris olim fortunae recordatione allevabant] Sic MS. Flor. Guelf. edd. vett. usque ad Rhen. qui *elevabant* induxit (e Bud.). Illud Pichena restituit. *Allevare* est consolari, lenire: quomodo etiam Cicero dixit, ut et *allevationem* pro diminutione mali. Tusc. 3, 29. Brut. 12. Flin. 1, 12. etiam noster 12, 51. ERN.

Huic primum nuptiarum dies] Primum omnes scripti, et editi ante Pichenam, qui conjecturam Lipsii *primus* recepit: male; nam clarum est τῷ primum respondere *tum et postremo*. Itaque *primum* restitui, et ei sententiae interpunctionem accommodavi. ERN. Bud. quoque *primum*.

Ac puella] Edd. Puteol. Ber. Alc. at, quod placebat Mureto. (Bud. ac, quod recepit Rhen.) *Puellam* de nupta etiam dici, apud poetas inprimis, satis

notum. Mox *jam vita exempta* MSS. Flor. Agr. ed. pr. quod jam J. Gron. restituit, explicans, cum jam vita ei nulla inesset. Ego potius capio intellectu praepositionis de vel ex, nec necesse est cum N. Heinsio corrigere *vita*, quod placebat Ryckio. *Eximere* cum ablativo saepe Livius ut 9, 21. *ad eximendos obsidione socios*, quod pluribus exemplis illustrat Drakenb. repudiatis MSS. qui *ad* addunt. MS. (Bud. et) Guelf. *a vita*, ut edd. inde a Puteol. habent. Post pro *morte* Heinsius malebat *morti*. Sed illud quoque rectum. Cicer. Mil. 37. *qui morte ejus acquirerunt*: idque, ni fallor, jam supra monitum. ERN.

Communeque Germanici] Accipere possis, appellasse Octaviam patris nomen, qui Germanicus dictus, uti et Nero. Commune igitur utrique. Tamen, cum in priscis libris sit *communesque*, nata mihi lectio, *cum manesque Germani*; ut fratrem appellaverit sublatum, et deinde matrem. LIPS. Nihil opus hac correctione. Non enim ultionis exposcendae causa ciet, sed misericordiae movendae, in quo manes alieni sunt. MSS. Flor. Agr. edd. pr. et seqq. usque ad Rhen. *communesque Germanicos*, quod bene restituit Freinsh. Utriusque, Octaviae et Neronis, majores erant Germanici. Rhenanus dedit e Bud. *communeque Germanici*, quod omnes deinceps secuti sunt, ut solent, usque ad Freinsh. et sic habet etiam MS. Guelf. Verbum *ciere* proprium in tali re verbum. ERN.

nium, sed sine exitio, pertulisset." Restrigitur vinculis, venæque ejus per omnes artus exsolvuntur: et, quia pressus pavore sanguis tardius labeatur, præservidi balnei vapore enecatur. Additurque atrocior sævitia, quod caput amputatum, latumque in urbem, Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memoravimus, ut, quicumque casus temporum illorum, nobis vel aliis auctoribus, noscent, præsumptum habeant, quotiens fugas et cædes jussit Princeps, totiens grates Deis actas, quæque rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus, si quod Senatus-consultum, adulatione novum, aut patientia postremum, fuit.

LXV. Eodem anno libertorum potissimos veneno interficisse creditus est; Doryphorum, quasi adversatum nuptiis Poppææ; Pallantem, quod immensam pecuniam longa senecta detineret. Romanus secretis criminationibus incusaverat Senecam, ut C. Pisonis socium; sed validius a Seneca eodem crimine percussus est. Unde Pisoni timor, et orta insidiarum in Neronem magna moles, sed inprospera.

Restrigitur vinculis] Sive int. manus post tergum; sive potius pro *constringitur*, *adstringitur* capiendum: ut supra 13, 65. *respicere* pro *adspicere*, et alia similia in hoc et aliis, præsertim hujus ætatis scriptoribus. v. ad Suet. Aug. c. 78. ERN.

Additurque atrocior sævitia] Malebam atrocius sævitia, hoc est, gravius ludibrium crudelitate. Sic libro seq. *Adjecisse Deos dignum Arsacidarum. Dignum, atrocius*, res digna, res atrocior. GAZON. Etiam Heinsius *atroci hoc sævitia*. Sed vulgatum verum puto. Nam et hoc sævitia est; primum lacerrari mortuæ corpus; deinde caput, velut maleficæ, circumferri; tertio permittere, ut æmula ejus aspectu pascat oculos: hoc enim est in verbis, *Poppæa vidit*. ERN. *Atrocior sævitia*. Flor. Bud. Agr.

Dona ob hæc] Hic locus sic habet in ed. pr. *Dona ob hæc templis decreta, quæ ad finem memorabimus. Quicumque...noscent, præsumptum habebunt etc. Quæ etiam est in Guelf. et e MS. Fl. notat J. Gronovius, unde colligo, cetera quoque sic esse, ut in ed. pr. Nam in*

vulgata lectione *quæ* ineptum. Vulgatum est a Puteolano, idque melius puto. *Memorabimus* habet et Guelf. V. ad 13, 20. ERN. Bud. a 2. m. habet *quæ...memorabimus*: prius aderat *quod*.

Veneno interficisse creditum est] Vel, *creditus est*. Vide Sueton. Nerone 35. LIPS. *Creditus* MS. Fl. Agr. ed. pr. idque jam receptum Ryckio: idem volenti J. Gronovio operæ non paruerit. ERN. Bud. *creditum est*.

Doryphorum] Est nomen sive cognomen liberti proprium. Fortasse et in hoc Xiphilini loco, in Nerone 61, 6. Δορυφόρου, τῷ τὰ τῆς ἐργῆς βέλτα διακονοῦντι, παντήκοντα ἄμα καὶ διακοσίας μυριάδας δειδῆναι ἐπέλευσε. Qui a libellis erat. Ita ergo verterim, et munus nostri Doryphori eruerim: at interpres, *Prætoriana cuidam militi fecit, qui non solent profecto a libellis aut talibus officiis esse*. LIPS.

Romanus] F. Romanus Hispo, de quo 1, 74.

Sed inprospera] MS. Guelf. a manu sec. *improspecta*. Vulgatum verum est. ERN.

C. CORNELII TACITI
AB
 EXCESSU DIVI AUGUSTI
 A N N A L I U M
 LIBER QUINTUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. 2. Vologeses Rex Parthorum bellum mente volvit, instigantibus fratre Tiridate et Monobazo Adiabeno, quem Tigranes vexarat. 3. Corbulo Syriæ tuendæ providet. 4. Parthi Monese Duce Tigranocerta obsident. 5. Vologesi Corbulo inducias offert et inpetrat. 6. Cæsennii Pæti Armeniæ recens præfecti vanitas, 7. 8. ferocia, inperitia, jactantia. 9. Ab invadenda Syria Corbulo absterret Parthos, qui 10. Armeniæ et Pæto incumbunt. Hic ægre Corbulonem auxilio vocat, 11. Parthis prementibus. 12. Is, in Armeniam profectus, fugientes objurgat, suos hortatur. 13. Vologeses instat Pæto. 14. Disceptatio inter Romanos et Parthos, ex qua 15. Pæti fœda compositio. 16. Corbulo in Armeniam venit. 17. Pæto increpito Syriam repetit. 18. Romæ inania de Parthis tropæa. Frumentum plebis. Vectigalia.

19. SC. de simulatis adoptionibus. 20. 21. Claudius Timarchus Cretensis accusatur, quod Thræsea Pætus ad bonum publicum vertit. 22. Decretum, grates Præsidibus non agendas. Portenta. 23. Ob filiam Neroni natam inmodica gaudia et frustanea. In Thræseam Principis odium.

24. Legati Parthorum Romæ inrisores. 25. Bello Armeniaco præficitur Corbulo. Pætum Cæsar faciliis insectatur. 26. Corbulo in Armeniam ducit exercitum. 27. Legatos Parthorum audit. Defectores Armenios ulciscitur. 28—30. Tiridates a Corbulone pacem petit et, posito apud effigiem Cæsaris insigni regio, inpetrat, comiterque excipitur a Corbulone. 31. Vologesis pro fratre sollicitudo.

32. Alpinos maritimos Nero in jus Latii transfert. Equitum Rom. in circo locos sedilibus plebis anteponit. Feminae illustres Senatoresque in arena. 33. Nero ipse Neapoli scenam inscendit. 34. Theatrum ruit. Beneventi Nero munus Vatinius spectat. 35. Torquatum Silanum mori adigit. 36. Iter frustra meditatur in Orientem. 37. Convivia luxu fœda celebrat, ministro Tigellino. Pythagoræ nubit. 38. Clades Romæ ex incendio, forte, an dolo Principis, qui 39. in remedium multa popularia usurpat. 40. 41. Cladis magnitudo. Novæ urbis condendæ consilium. 42. Ex patriæ ruinis inmensam domum exstruit

Nero. Majora frustra molitur. 43. Novæ urbis facies. 44. Petita Diis piacula, frustra. Incendii invidia in Christianos devoluta, misere excruciatos. 45. Italiam, socios, templa spoliât Nero; aversantem id Senecam veneno petit.

46. Gladiatorum eruptio apud Præneste. Classis ad Misenum amissa. 47. Prodigia. 48. Conjuratio Pisonis in Neronem. 49. 50. Conjuratorum nomina, mores, odiorum in Neronem causæ. Iis accedit Rufus, Præfectus Prætorio. Subrii inpetus. 51. Epicharis classem tentans proditur. 52. Conjuratorum inpetus retardatus a Pisone ob sacra mensæ. 53. Aliud conjuratorum consilium. 54. Scevini imprudentia. Milichus servus herum defert, qui egregie se defendit, sed muliebri astutia deprehenditur. 55. 56. Natalis conjunctionem fatetur, Pisonem, Senecam nominat, Lucanus matrem. 57. Epicharis, tormentis dilacerata, mirum fidei exemplum præstat. 58. Nero reos audit, quos violenter urget Rufus, dissimulata conscientia. 59. Piso, neglectis amicorum monitis, occiditur. Ejus testamentum et uxor. 60. 61. cædes Laterani et Senecæ: hujus defensio spreta, 62. supremi sermones, 63. amica contentio cum uxore, 64. cujus mortem inhiberi Nero imperat. Senecæ cruciatus, mors, funus. 65. Ipse destinatus Imperator. 66. Rufus proditur. 67. Subrii Flavii, 68. Aspri, aliorum constantes voces et exitus. Rufi mollities. 69. Nero Vestinum quamvis insontem interimit; 70. mox Lucanum, Senecionem, Quinctianum, Scevinum. 71. Simulata per urbem gaudia, Indicibus præmia, suspectis militiæ vacatio, aliis exsilia, 72. Turpiliano, Nervæ, Tigellino triumphalia, Nymphidio Consularia insignia data. 73. Nero adversum rumores se purgat. Gallionis periculum. 74. SC. ob servatum Neronem. Pugio Scevini dicatus Jovi Vindici. Gesta hæc annis paullo amplius tribus,

C. MEMMIO REGULO, VERGINIO RUFO, C. LECANIO BASSO, M. LICINIO CRASSO. P. SELLIO NERVA, C. JULIO ATTICO VESTINO, COSS.

A. U. 816. A. C. 63.

I. INTEREA Rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus, Regemque alienigenam Tigranen Armeniæ impositum; simul, fratre Tiridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire ultum volens; magnitudine rursum Romana, et continui fœderis reverentia, diversas ad curas trahebatur: cunctator ingenio, et defectione Hyrcanorum, gentis validæ, multisque ex eo bellis inligatus. Atque illum ambiguum novus insuper

[*Defectione Hyrcanorum*] Sic edd. ante Rhen. qui induxit *dissenstione*, quod secuti sunt omnes usque ad Pichenam. *Defectione* verum esse patet etiam e 13, 37. extr. *Illigatus* est impeditus: ut l. c. *defectione Hyrcanorum attineri Vologesen*: alias debet esse *defectioni*. ERN. Bud. habe-

bat a l. m. *defensione*: inde Rhen. legendum duxit *dissenstione*; sed in marg. est ab antiqua manu *defectione*. De hac v. 14, 26.

[*Novus insuper nunthus cont.*] Ed. pr. *novis et insuper*: conjeci *novæ ins. contumeliæ*. Sed idem est sensus vulgati. ERN.

nuntius contameliae exstimulat: quippe agressus Armenia Tigranes Adiabenes, conterminam nationem, latius ac diutius, quam per latrocinia, vastaverat: idque primores gentium seque tolerabant: "eo contemptiois descensum, ut ne Duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia habiti." Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, "quod praesidium, aut unde peteret?" rogitans. "Jam de Armenia concessum: proxima trahi, nisi defendant Parthi: levius servitium apud Romanos deditis, quam captis, esse." Tiridates quoque regni profugus, per silentium aut modice querendo, gravior erat. "Non enim ignavia magna imperia contineri: virorum armorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna sequitur, quod validius. Et sua retinere privatae domus; de alienis certare, regiam laudem esse."

II. Igitur commotus his Vologeses concilium vocat, et proximum sibi Tiridaten constituit, atque ita orditur: "Hunc ego, eodem mecum patre genitum, cum mihi, per aetatem, summo nomine concessisset, in possessionem Armeniae deduxi; qui tertius potentiae gradus habetur: nam Medos Pacorus ante ceperat: videbarque, contra vetera fratrum odia et cer-

Egressus Armenia] Cod. Agr. *Armeniam*, ut c. 45. *cubiculum*.

Obsidis] Cod. Agr. *obridi*, ut alibi ap. nostrum *servitium*, *clientela*, *transfugia*, *adulteria*, etc.

Accendebat dolorem eorum] *Dolorem eorum* intelligo earum rerum, ex iis rebus Vologesi natum: ut e seqq. patet. Sed melius sane *eorum* abesset; nam et sensus salvus et sonus melior foret, ac fortasse e terminatione praecedentis verbi natum est. Broterius ad Vologesen et primores gentium refert. Sed Monobasi querela non apud primores gentium, sed Vologesen, fusa. ERN.

Monobazus] De hoc cf. Joseph. 20, 4.

Proxima trahi: et nisi etc.] Transpositione copulae sententiam explicandam sic: *proxima trahi, nisi defendant Parthi: et levius servitium*, Acidalius putabat. Vulgatum vitiosum esse, dubitari non potest. Sed et ante *proxima* ponendum: quod ita evidens est, ut ita corrigere non dubitaverim. Ultimis verbis tecte minatur dationem, ni succurrat Vologeses. ERN. Ernestium sequuntur Lalleu. et Brot. Acidalius Bip. Equidem copulam tanquam superfluum delevi. Bud. et nisi.

Per silentium haud modice querendo] Muretus et Acidalius volebant *per silentium*, aut *modice*: quos probat Ryckius. Sed nihil mutandum censent Freinshe-

mius, Boxhornius, J. Gronovius. Vivum exemplum, J. Fr. Gronovius ait, est ap. Caes. B. G. 1, 32. in Sequania. Sane silentium, ut Longinus ait sect. 9, 3. interdum quavis oratione fortius. Sed id in omnibus exemplis, quae proferri vident, tantum est in exprimenda *ratio*; magnitudine, non in sensibus talibus, consiliis, cohortationibus, cujus generis est, quod sequitur, in quo diserta oratio desideratur. Itaque aut verum puto, quod jam edidit Beroaldus, et nuper Broterius. Mox *contineri* est retineri. ERN. Bip. *haud modice* referunt ad *accendebat*, et *querendo* ad *gravior*. Sic incisio facta et in Bud. post *modice*. Verum *accendebat* nimis longe abest, et querela ipsa exponitur: partim ergo *per silentium*, partim *modice querendo* *gravior* fuit: unde praefenda lectio Mureti aut, quae particula frequens cum *haud* conamutatur in eod.

Et certamina] Emendavit *certamina* Rhenanus. Nam Puteol. et seqq. habent *certamen*. Puteolanus forte non assecutus est. ed. pr. lectionem, in qua est *certamen in*, quod est corruptum pro *certamina*, quamquam MS. Gueif. plane *certamen*. Sensus est: videbar rem ita composuisse, ut nulla odia et certamina talia inter nos esse possent, qualia semper fere inter fratres de regno fuere. Mox *pax* *lacerata* est violata. ERN.

tamina, familiæ nostræ Penates rite composuisse. Prohibent Romani, et pacem, ipsis numquam prospere lacessitam, nunc quoque in exitium suum abrumpunt. Non ibo inficias : æquitate quam sanguine, caussa quam armis, retinere parta majoribus malueram : si cunctatione deliqui, virtute corrigam. Vestra quidem vis et gloria in integro est, addita modestiæ fama ; quæ neque summis mortalium spernenda est, et a Diis æstimatur." Simul diademate caput Tiridatis evinxit ; promptam equitum manum, quæ Regem ex more sectatur, Monesi, nobili viro, tradidit, adjectis Adiabenorum auxiliis : mandavitque, Tigranen Armenia exturbari, dum ipse, positus adversus Hyrcanos discordiis, vires intimas, molemque belli ciet, provinciiis Romanis minitans.

III. Quæ ubi Corbuloni certis nuntiis audita sunt, legiones duas cum Verulano Severo et Vettio Bolano subsidium Tigrani mittit, occulto præcepto, "compositius cuncta, quam festinantius, agerent : " quippe bellum habere, quam gerere malebat. Scripseratque Cæsari, "proprio Duce opus esse, qui Armeniam defenderet : Syriam, ingruente Vologese, acriore in discrimine esse." Atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat : tumultuariam provincialium manum armat : hostiles ingressus præsidiiis intercipit. Et, quia egena aquarum regio est, castella fontibus inposita : quosdam rivos congestu arenæ abdidit.

In integro est] Bud. a 1. m. *integra est.*

Ex more sectatur] Sic e MS. Fl. edidit J. Gronovius ; sic est etiam in ed. pr. *sectatur* est a Puteolano : quod ipsum quoque rectum esset, si e libris melioribus esset : sic tamen MS. (Bud.) Guelf. Adde Tacitum inf. c. 33. extr. ERN.

Sectatur] id est, sectari solet.

Tigranen Arm. exturbari] Ed. pr. *exturbat.* Puto, Tacitum scripsisse *exturbet*, aut saltem *exturbare*. Jussit Monesen cum istis copiis Tigranen exturbare Armenia, et restituere Tiridaten. *Exturbari* est a Puteol. et sic ceteræ edd. omnes, et MS. G. Putarunt *mandare* esse pro *nunciare*, ut alibi ; quo sensu sane *exturbari* sequi deberet. Similiter infra c. 28. *operiri imperavit*, male in nonnullis libris, pro *operire*. Mox *compositis* dedit Rhenanus et seqq. ad Pichenam usque. ERN. Bud. a 1. m. *depositis*, a 2. m. *compositis*.

Vettio Bolano] Scribe, Vettio, ex lapida (ap. Grut. p. 128, 5.) : C. CALPURNIO. PISONI. M. VETTIO. BOLANO. COS. De hujus Bolani bellica

gloria Statius Silvar. 5, 2, 34. ad filium ejus Crispinum : — *rigidi summam Martis agebat Corbulo, sed comitem belli sociumque laboris. Ille quoque egregiis multum miratus in armis Bolanum, atque illi curarum asperissima suctus Credere.* LIPS. Vettio MS. Flor. Vettio MS. Agr. ed. pr. Itaque jam Ryckius et J. Gron. rescripserunt : de eaque scriptura v. Ryckium ad h. l. Ante ed. pr. pro *certis* habet *cunctis*, quod non spernam. Sic *omnium nuntius perferitur*, Cic. ad Q. Fr. 2, 12. ERN.

Festinatius agerent] *Festinantius* ed. pr. Rhen. (e Bud.) sqq. ERN.

Hostiles ingressus] Intelligo loca, per quæ ingredi provinciam soleant aut possint Parthi. Nam nondum ingressi eo tempore. *Intercipere* exprimit Græcorum διαλαύειν ; Polybius 5, 99. et alii sæpe de impositis itineri præsidiiis utuntur. ERN.

Et, quia egena] Non videtur hoc factum, quod jam olim esset, sed ut posthac esset. Forte Tacitus : *Et, quo egena aquarum regio esset, castella fontibus inposita.* GRON. Verissime. ERN. Probat Lall. Cod. Agr. *egens*.

Congestu terræ abdidit] Sic ed. pr.

IV. Ea dum a Córbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneses, ut famam sui præiret, non ideo nescium aut incautum Tigranen offendit. Occupaverat Tigranocerta, urbem copia defensorum et magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius, amnis haud spernenda latitudine, partem murorum ambit: et ducta ingens fossa, qua fluvio diffidebatur. Inerantque milites et provisi ante commeatus; quorum subvectu pauci, avidius progressi et repentinis hostibus circumventi, ira magis, quam metu, ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla cominus audacia, raris sagittis: neque clausos exterret, et semet frustratur. Adiabeni, cum promovere scalas et machinamenta inciperent, facile detrusi, mox, erumpentibus nostris, cæduntur.

V. Corbulo tamen, quamvis secundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, misit ad Vologesen, qui expostularent "vim provinciæ inlatam: socium amicumque Regem, cohortes Romanas circumsideri: omitteret potius obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum." Casperius, Centurio, in eam legationem delectus, apud oppidum Nisibin, septem et triginta millibus passuum a Tigranocerta distantem, adiit Regem, et mandata ferociter edidit. Vologesi vetus et penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præsentia prospere fluebant: inritum obsidium: tutus manu et copiis Tigranes: fugati, qui expugnationem sumpserant: missæ in Armeniam legiones: et aliæ pro Syria, paratæ ultro inrumperere: sibi inbecillum equitem pabuli inopia: nam exorta vis locustarum ambederat quidquid herbidum aut frondosum.

Rhen. (e Bud.) et seqq. At Puteol. Ber. Alc. obdidit, quod et e vet. cod. laudat Ursinus: vitiose. *Arenam obdidit*, at non rivos. Male recepit Ryckius. EBN. Ursinus in vet. c. reperit, *congestis arenæ obdidit*.

Occupaverat Tigranocerta] Sic MS. Flor. defenditque J. Gron. Quia sic etiam ed. pr. id secutus sum. Vulgo *qui occupaverat*, inde a Puteol. V. ad c. 19. 44. EBN. Bud. *qui occup. Tigranocertam*.

Magnitudine mœnium validam] Adeo, ut Appianus Mithr. 84. producat mœnia Tigranocertæ in altitudine ad quinquaginta cubitos, quæ in imo adaptata equorum stabulis. LIPS. Mox etiam ed. pr. *inerantque milites*, quod e MS. FL. recepit jam Pichena. (Sic et Bud.) Post, *quorum subvectu* est, qui commeatus dum subvehuntur in urbem et conquiruntur. EBN.

Circumsideri] EBN omnes scripti et edd. præter cod. Agr. in quo est *circumsideri*, quod Ryckius recepit: recte; nam et passivum præcedit, et res ipsa

ita postulat: omissio copulæ post *Regem* corruptelæ locum fecit. EBN.

Omitteret potius] *Lego ocus*, non *patius*. LIPS. Sic Faernus. Boxh. *protinus*: alterutrum verum est. EBN. Pichena probat vulg.

A Tigranocerta distantem etc.] Genus femininum supra 14, 24. jam occurrit, et in ed. pr. etiam mox *Monesen amittere Tigranocertam jubet*. Mirum tamen, Tacitum eodem loco genus variare, supra et hic. Mihi res suspecta, et vereor, ne vitiosum sit; etsi non nescio, etiam ex Appiano exemplum proferri. Mithr. 67. Mox aut *adiit* legendum pro *adit*, aut *edit*. Sic c. 7. ed. pr. *hostia opera fuga perrumpit, seque vallo extulit*: bene a Puteol. correctum *perrupit*. Add. ad 11, 37. Sed *adiit* MS. G. quod recepi: nam sequitur *edidit*. De *vitandi* pro *vitare* diximus ad 2, 43. EBN. Bud. *adit*. De gerundio v. et c. 21.

Pabuli inopia] MSS. Oxon. Guelf. dirimit ab antecedentibus, et habet *pabuli inopiam*: mox MS. Flor. et ed. pr. nam *exorta vi locustarum aberat*. (Bud.

Igitur, metu abstruso, mitiora obtendens, "missurum ad Imperatorem Romanum legatos, super petenda Armenia et firmanda pace," respondet. Monesen "omittere Tigranocerta" jubet; ipse retro concedit.

VI. Hæc plures, ut "formidine Regis et Corbulonia minis patrata," magnifice extollebant. Alii, "occulte pepigisse," interpretabantur; "ut, omisso utrimque bello et abeunte Vologese, Tigranes quoque Armenia abscederet. Cur enim exercitum Romanum a Tigranocertis deductum? cur deserta per otium, quæ bello defenderant? An melius hibernavisse in extrema Cappadocia, raptim erectis tuguriis, quam in sede regni modo retenti? Dilata prorsus arma, ut Vologeses cum alio, quam cum Corbulone, certaret; Corbulo meritæ tot per annos gloriæ non ultra periculum faceret." Nam, ut retuli, proprium Ducem tuendæ Armeniæ poposcerat, et adventare Cæsennius Pætus audiebat: jamque aderat, copiis ita divisiss, ut quarta et duodecima legiones, addita quinta, quæ recens e Mæsis excita erat, simul Pontica et Galatarum Cappadocumque auxilia Pæto obedirent; tertia et sexta et decima legiones, priorque Syriæ miles, apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum usu sociarent partirenturve. Sed neque Corbulo æmuli patiens; et Pætus, cui satis ad gloriam erat, si proximus haberetur, despiciebat gesta, "nihil cædis, aut prædæ, usurpatas nomine tenus urbium expugnationes" dictitans: "se tributa ac leges, et, pro umbra Regis, Romanum jus victis inpositurum."

VII. Sub idem tempus legati Vologesis, quos ad Principem missos memoravi, revertere inriti: bellumque propalam sumptum a Parthis: nec Pætus detrectavit, sed duabus legionibus, quarum quartam Funisulanus Vettonianus eo in tempore,

etiam vi.) Reliquæ vett. edd. MS. G. (et Bud.) *abederat*. Sed Fich. Lips. et seqq. *ambederat* dederunt, an e libris, nescio. ERN.

Omittere Tigranocerta] Ed. pr. *amittere Tigranocertam*. Ea duo verba confundi supra jam vidimus ad I4, 26. *Amittere* verum puto, cui centies alteram usitatus substitutum; quamquam et paulo ante est *omittere*. ERN. Bud. *Tigranocertam*. Mihi *omittere* rectius videtur, quod et Bud. habet.

Magnifice extollebant] Sic edidi ex ed. Puteol. quam expressit Beroaldus et Alciatus. Pro eo Rhen. e cod. Bud. ut opinor, reposuit *ac magnifica*, quod inde in omnes edd. venit, nisi quod quædam, et pro *ac*: et sic quoque MS. Guelf. Mureto tamen placebat magis *magnifice*; idque ego, ut Latinus, prætuli. Sed non celabo, in ed. pr. esse tantum *patrata extollebant*, quod fortasse opti-

mum. Eadem mox *Tigranocertis*, sine præpositione. ERN. Bud. præpos. habet. Idem *patrata ac magnifica*. Agr. *peracta ac m.*

Ut retuli] Cap. 3.

Cæsennius Pætus] Qui male in Dionis eclogis, quas nuper Fulvius Ursinus dedit, *Σένιος* scribitur. Enimvero *Καένιος Πάτρος* etiam in Josepho scribitur, dicturque Excidii 7, 21. (7.) An hic ipse, qui sub Nerone præfuerat, etiam parum bona fama? ætas haud neget. Lips. Add. ad I4, 29. ERN. Apud Grut. in th. Inscr. p. 651, 6. et passim legitur *Cæsennius*. In Dione etiam 62, 20. et ap. Josephum *Καένιος Πάτρος*.

Cui satis ad gl.] Hiller. Rac. 16. legit *cui non satis ad gl. erat*. Alias enim dicendum fuisset, *fuera*.

Funisulanus Vettonianus] Sic MS. Flor. ed. pr. *Funisulanus* etiam MS. Agr. *Funisulanus* his occurrit ap. Cic.

duodecimam Calavius Sabinus, regebant, Armeniam intrat, tristi omine : nam iam transgressu Euphratis, quem ponte transmittibat, nulla palam caussa, turbatus equus; qui Consularia insignia gestabat, retro evasit : hostiaque, quæ muniebantur, hibernaculis adsistens, semifacta opera fuga perrupit seque vallo extulit : et pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia, Parthus hostis missilibus telis decertat.

VIII. Ceterum Pætus, spretis omnibus, nec dum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ provisu, rapit exercitum trans montem Taurum "reciperandis," ut ferebat, "Tigranocertis, vastandisque regionibus, quas Corbulo integras omisisset." Et capta quædam castella : gloriæque et prædæ nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam cum cura, habuisset. Longinquis itineribus percursando, quæ obtineri nequibant ; corrupto, qui captus erat, commeatu, et instante jam hieme, reduxit exercitum, composuitque ad Cæsarem litteras, quasi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas.

IX. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præsiidiis inedit : et, ne ponti injiciendo impedimentum hostiles turmæ adferrent, (jam enim subjectis campis magna specie volitabant) naves magnitudine præstantes et connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque et balistis proturbat barbaros ; in quos saxa et hastæ longius permeabant, quam ut contrario sagittarum jactu adæquantur. Dein pons continuatus, collesque adversi per socias cohortes, post legionum castris occupantur, tanta celeritate et ostentatione virium, ut Parthi, omissio paratu invadendæ Syriæ, spem omnem in Armeniam verterent.

ad AN. 5. 4. 10, 15. Vulg. *Famisculanus* Vett. MSS. Bud. Guelf. *Flonibul*. Mox MS. Med. *transmittibat* : edd. omnes *transm*. ERN. Egregium titulum, qui ad hunc *Funtioleum* spectat, haud ita pridem repertum, exhibet Broterius. Multiplix in eo viri honores enumerantur.

Calavius Sabinus regebat] Freinsh. ad 6, 9. volebat *Calveius*, eandemque esse, qui H. 1, 48, memoratur. ERN. Bud. *regebant*. Recepit Rhen. Urinus volebat *Flavius Sabinus*.

Turbatus equus, qui] Mos infrequens, et inobservatus, de hoc equo. Geminum tamen locum habes in Plutarchi Crasso 36. qui inter prodigia pariter futuræ cladis æo narrat : ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφειδὸς κηκορημένος, βλεψεν ἐπιστάτας τὸν ἰσχυρὸν τῆς τῶ βασιλέως, ὑποβόρην ἤρα- λῶν. Mem Obsequens 129. inter ea quæ Pansa Consuli haud læta eveni- runt: *Equus phaleratus in ipsius con-*

spectu festinans concidit. Dionys. Ant. Rom. 10, 24. qua parte de L. Quinctio agit Dictatore jam electo : ὡς δὲ ἔγγυς ἦν, ἵππος τε αὐτῷ θαλάσσης κηκορημένος ὑπερτέτι προσήγον, καὶ πάλιν αἶμα ταῖς βάβυσις... ἰσθῆτας τοῦ ἀλουργῆς καὶ τὰ ἄλλα παράσημα, ὡς πρότερον ἦ τῶν Βασί- λεων ἐκνέσμετο ἀρχῇ, προσήεικον. Ut appareat, equum unum pluresve cum ornatu Imperatorio, et Consulari (si cum Magistratum Dux gessisset) e publico datos, non aliud, quam specimen et notam dignitatis. Tacitus hic Consularia insignia ait, quæ Cæsenius Pætus ille ipse est, qui ante annum Consul cum Petronio Turpiliano fuerat. LITÆ. At vid. ad 14, 29. ERN.

Spretis omnibus] Sic edd. omnes inde a Puteolano, MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. *omnibus*, solita istorum verborum confusione: id vitium etiam est in ed. J. F. Gron. ERN.

Et ne ponti] Bud. *ut ne ponti*.

X. Ibi Pætus, imminentium nescius, quintam legionem procul in Ponto habebat; reliquas promiscuis militum com-
meatibus infirmaverat; donec, adventare Vologesen magno et
inlenso agmine, auditum. Accitit legio duodecima, et, unde
famam aucti exercitus speraverat, prodita infrequentia; qua
tamen retineri castra et eludi Parthus tractu belli poterat, si
Pæto aut in suis, aut in alienis consiliis, constantia fuisset.
Verum, ubi a viris militaribus adversus urgentes casus firma-
tus erat, rursus, ne alienæ sententiæ indigens videretur, in
diversa ac deteriora transibat. Et tunc, relictis hibernis, "non
fossam neque vallum sibi, sed corpora et arma in hostem
data," clamitans, duxit legiones, quasi prælio certaturus.
Deinde, amisso Centurione et paucis militibus, quos visendis
hostium copiis præmiserat, trepidus remeavit. Et, quia minus
acriter Vologeses institerat, vana rursus fiducia, tria millia
delecti peditis proximo Tauri jugo inposuit, quo transitum
Regis arcerent: alares quoque Pannonios, robur equitatus, in
parte campi locat. Conjunctum ac filius castello, cui Arsamosata
nomen est, abdit, data in præsidium cohorte, ac disperso
milite, qui, in uno habitus, vagum hostem promptius susten-
tasset. Ægre compulsum ferunt, ut instantem Corbuloni
fateretur: nec a Corbulone properatum, quo, gliscentibus
periculis, etiam subsidii laus augeretur. "Expediri" tamen
"itineri singula millia ex tribus legionibus, et alarios octin-
gentos, parem numerum e cohortibus," jussit.

XI. At Vologeses, quamvis, "obsessa a Pæto itinera,

[Unde famam etc.] MS. Flor. ed. pr. *fama speraverat*, quod recte J. Gron. monet corrigendum fuisse *fama sperata erat*. Sic 14, 62. ex *elusa erat* factum *eluserat*. Sed Puteol. potius correxit *famam speraverat*. (Sic et Bud.) Atque ita omnes post eum edidit. In Rhenani ed. sec. editum, nescio qua de causa, aut unde, *sperat*, quod Lipsius ceterique tenere omnes secuti sunt. Ego interea veterem lectionem reposui. Ceterum *fama sperata erat* verum puto. *Infrequentia* int. signorum: *infrequentia* signa sæpe Livius: sive etiam legionum. ERN. Bip. conjiciunt *proditur infrequentia*.

[Tria millia delecti peditis] Sic e MS. Flor. edidit Pichena, ceterique secuti: idem est in ed. pr. Intermedia edd. (et c. Bud.) *delectorum*. Post, pro quo Muretus malebat *quæ*: Gron. pater *qui*; quod verum puto. Mox *Arsamosata* etiam ed. pr. *Arsamosata* MS. Guef. Put. Ber. Alc. illud verius. Vid. Ryckius. Sed Polybius habet *Armosata*, et nummus musei me-

dicci, quod Broterius cum Harduino ad Plin. 6, 9. (10.) præfert. Non consentiunt semper barbaris in nominibus scriptores. In uno MS. Flor. (Bud.) ed. pr. Pichena cum seqq. Ceteri in *unum*. ERN. Rhen. e Bud. *Arsamosata*. Sic et Ptol. 5, 13. Nummus citatus spurius videtur Harduino. Rectius in eo ΣΑΜΟΖΑΤΕΩΝ, ut est ap. Vaill. in NN. Gr. Imp. p. 56.

[Et ægre comp.] Copulam habent MS. Fl. et edd. ante Rhenanum, qui delevit, nisi quod ed. pr. ut pro et: restituit Pichena. Si libri auctoritate Rhenanus delevit, proba. In MS. Guef. quidem non est a prima manu, sed supra adscripta. ERN. In Bud. fuerat ommissa, sed prima manus superposuit. Sufficiunt hæc, ut commode deleri queat.

[Instantem fateretur] Durum nihili semper visum. MS. Guef. *instatatem*. Credo verum esse *necessitatem*. ERN. Ferretus subaudit *vel hostem vel metum ex hoste*. Hiller. Rac. 10. supplet *tempestatem*, quæ sæpe pro periculo ponitur, ut ap. Cic. Cat. 1, 9. Vell. 2, 100.

hinc peditatu, inde equite," accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtrivit, uno tantum Centurione, Tarquitio Crescente, turrin, in qua præsidium agitabat, defendere auso, facta sæpius eruptione, et cæsis, qui barbarorum propius suggrediebantur, donec ignium jactu circumveniretur. Peditum si quis integer, longinqua et avia; vulnerati, castra repetivere: "virtutem Regis, sævitiam et copias gentium," cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum, qui eadem pavebant. Ne Dux quidem obniti adversis, sed cuncta militiæ munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, "veniret propere, signa et aquilas et nomen reliquum infelicitis exercitus tueretur: se fidem interim, donec vita suppeditet, retenturos."

XII. Ille interritus, et parte copiarum apud Syriam relicta, ut munimenta Euphrati inposita retinerentur; qua proximum et commeatibus non egenum, regionem Commagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petivit. Comitabantur exercitum, præter alia sueta bello, magna vis camelorum, onusta frumenti, ut simul hostem famemque depelleret. Primum e percussis Pactium, primipili Centurionem, obvium habuit, dein plerosque militum; quos, diversas fugæ causas obtinentes, "redire ad signa, et clementiam Pæti experiri" monebat; "se nisi victoribus inमितem esse." Simul suas legiones

Hinc peditatu, inde equite] MS. Bud. *hinc equite*. Post Faernus *sed* debebat, quod est sane alienum ac durum. Deinde *factaque* MS. Flor. (Bud.) ed. pr. Denique *per longinqua* vitiose ed. Puteol. et seqq. *per* natum e terminatione præcedentis verbi: abest ab ed. pr. delevit Rhen. ERN. *Hinc...hinc* est et ap. Liv. 39, 11.

Circumveniretur] Bud. *circumveniretur*: et mox *Nec Dux q.*

Missis iterum] Sic MSS. Flor. Bud. Agr. edd. pr. Rhen. et seqq. omnes. At codd. Ox. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. item, quod natum e compendio scripturæ: et sæpe in MSS. istæ voces confunduntur. V. Burm. ad Suet. Cæs. 36. Drakenb. ad Liv. epit. 14. Freinsh. conjiciebat *identidem*. *Mox retenturos* bene editum a Pichena ex MS. Flor. est etiam in (Bud. et) ed. pr. In ceteris ante Pichenam *est retenturum*: item post *sueta bello*, pro *assueta*. ERN. Sic scil. Flor. item Bud.

Vis camelorum] De usu camelorum in bello v. Schel. ad Hygin. p. 94. *Frumenti* MSS. Flor. (Bud. Agr.) Guelf. edd. pr. Put. ceteræque vet. omnes, etiam Lipe. priores: at in ultima s. sexta *frumento*, quod deinde in se-

quentes edd. propagatum est. Etiam Plaut. Aul. 4, 2. 4. *aulam onustam auri* dixit. Itaque veterem lectionem servavi; sive Tacitus ipse sic scripsit, quod non abhorret, sive librariis antiquariis debetur. ERN.

Pactium primipili Centurionem] At supra 13, 36. perfunctum eo honore ait: *Curam præsidiorum Pactio Orfito primipili honore perfuncto mandat.* LIPS. Agr. Pacuvium.

Se nisi victoribus inमितem esse] Frustra exercet acumen suum Salpeterius homo optimus, quum obscuri nihil sit. Non enim, si 13, 36. *Pactius Orphitus primipilaris* jussu Corbulonis præsidio præpositus commemoratur, et hic *Pactius Centurio primipili* a Pæto venire dicitur, ideo et omnes milites hic obvios Corbuloni Ducem eum cum Pæto mutasse necesse est. Lib. 13, 40. sunt cum Corbulone tertio et sexta legio et decima: eandem obtinet hoc lib. c. 6. Pætus quartam et quintam et duodecimam. Nec *diversas fugæ causas obtinere* est falsis nominibus uti Corbulonis sævi, Pæti mitis. Eoque nec ulciscitur hic Corbulo quicquam privati doloris, neque amara irrisione ludit; sed voce plena gravitatis et disciplinæ pro-

adire, hortari, priorum admonere, novam gloriam ostendere: "nos vicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana, dumque in iis legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus praecipua servati civis corona Imperatoria manu tribueretur, quod illud et quantum decus, ubi par eorum numerus aspiceretur, qui adtulissent salutem, et qui accepissent?" His atque talibus in commune alacres, (et erant, quos pericula fratrum aut propinquorum propriis stimulis incenderent) continuu diu noctuque iter properabant.

XIII. Roque intentius Vologeses premere obsessos, modo valum legionum, modo castellum, quo inbellis aetas defendebatur, adpugnare, propius incedens, quam mos Parthis, si ea temeritate hostem in praedium eliceret. At illi vix contuberniis extracti: nec aliud quam munimenta propugnabant: pars jussu Ducis, et alii propria ignavia, ut Corbulonem opperi-

fugos redire ad signa, et duci, cui a Caesare attributi essent, causam probare jubet, si forte videretur illis; se nullam fugae excusationem accipere, nec desertoribus ignoscere. GRON. Nec veniam daturum ante, quam victoria emendassent peccatum. Ita sensus bonus efficitur. Sed tamen ita videtur esse debere, *immittem fore*. Et ne sic quidem satis mihi hic sensus cum reliqua Corbulonis oratione consentire videtur. Forte melius victores intelliguntur Parthi. Se immittem et ultorem venisse non militibus Romanis, sed victoribus Parthis. ERM.

Quod illud et q. d.] Agr. Quod illud esse et q. d.

Numerus adpisceretur] Male adpisceretur, etiam non ignorem Plantum et Tacitum ipsam alibi adpiscendi verbum παδύτιν; esse usoa. LIPS. Placet etiam Freinshemio, receptique Fichena, qui testatur in MS. Fl. esse *adpisceretur*, ut alibi; quod recipere Ryckius et J. Gron. Si maxime legamus *adpisceretur*, tamen nulla commoda sententia efficitur. Nam per numerus servantium et servatorum, quomodo deinceps auget? Immo magnus servatorum numerus auget, praesertim in paucitate servantium. Aliud hic quid et acutius latent, necesse est, si non frigidissimum verborum lusus captavit Tacitus. *Adpiscit* est verbum usitatum in his praemiis. Plinius 7, 30. (31.) *omnium triumphorum laurcam adepti majorem*. Ergo intellige coronam civicam: servatores eam adpiscuntur, ob servatos in castris milites; servati, ob auxilium cohortibus Romanis latum, quae Tigranocertis obsidebantur

ante, sed eorum adventu liberatas sunt. Vid. c. 8. Corona civica autem non propria sensus intelligenda, sed tropice, ut in talibus solet, pro decore, honore, et gloria. Ita tamen probabilem sensum arbitror existere. Neque vero tales sententiae ad vivum resuscandae. Acumen quassitum est in eo, quod etiam servati quodammodo honorem servantium consequuntur; quod habet aliquid παπαδύτιν. Ceterum offender etiam eorum, quod melius abesset: an Tacitus dedit eam, vel coronam? ERM. Bud. *adpisceretur*. Paschalius Lipsii conjecturam probat. Bip. lectionem Flor. recipere. Quod ad rem, acceptam ab Imperatore coronam civis servatus servatori civi dabit. V. Gell. 5, 6. Cf. Cupe- rus in Expl. gemmae Aug. ap. Polen. t. 2. p. 204.

His atque talibus] V. ad 14, 60. extra. Post *adpugnare* bene e MS. Flor. Fichena. V. 2, 81. MS. Agr. (Bud.) ed. pr. *ad pugnare*: vulgo *oppugnare*. Mox nec aliud add. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. alios ne aliud. ERM. *Adpugnare* est et 4, 48.

Aut metu] De lectione hujus loci optime Rhenanus, qui metu delevit et pro aut scripsit ut. Ex ignavia ut, littera male repetita, ignavia aut, factum. Suppleverunt metu, qui nesciebant, ignaviam hic nihil aliud esse quam metum. Saepo veteres has voces, *ignavia*, *seculus*, *ignavia*, *seculites*, usurpant in illis, quibus abest virtus aut viro digna audacia, quos *poltrons* dicimus. Illis, inquit, abunde magnum erat munimenta defendere: nonnullis, quia edixerat dux, ne quis castris exiret;

entes, ac, si vis ingrueret, provisis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis: "neque eandem vim Samnitibus, Italico populo, aut Hispanis, ac Parthis, Romani Imperii æmula. Validam quoque et laudatam antiquitatem, quotiens Fortuna contra daret, saluti consuluisse." Qua desperatione exercitus Dux subactus, primas tamen litteras ad Vologesen, non supplices, sed in modum querentis composuit, "quod pro Armeniis, semper Romanæ ditionis, aut subjectis Regi quem Imperator delegisset, hostilia faceret: pacem ex æquo utilem: nec præsentia tantum spectaret: ipsum adversus duas legiones, totis regni viribus advenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum juvarent."

XIV. Ad ea Vologeses, nihil pro caussa, sed "opperiendos sibi fratres, Pacorum ac Tiridaten," rescripsit: "locum illis tempusque consilio destinatum, quo de Armenia cernerent;

aliis non aliter facturis, si signa ferri jussisset (ita erant percussi) præferentes, se tanquam in stativis Corbulonem expectare. *Ut opperientes*, quemadmodum præcedenti libro, *utque cruebantur*. Ibid. *provisis exemplis* pari lepore Ovid. Met. 9, 506. ubi Byblis: *At non Æolidæ thalamos timuere sororum. Unde sed hos novi? cur hac exempla paravi?* Gron. Hæc bene Gron. Cum igitur metu non sit in MS. Flor. (et Agr.) ed. pr. sed tantum aut Corbulonem; in Budensi autem ut non aut, Rhenani correctionem secutus sum, quam etiam Ryckius adoptavit. Metu primus edidit Putcol. quem Ber. et Alc. secuti sunt. Revocavit Berneggerus. ERN. De Bud. cod. sic habeto. Metu plane deest, non a l. m. tantum, ut refert Ryckius; dein non habet ut, sed aut, quod ex ingenio bene emendavit Rhen. Pichenæ non displicebat aut metu, modo a libris foret.

Aut Pænis Rom. Imperii æmulis] Freinsh. corrigit aut Hispanis: respici enim ad Numantinam cladem; nec ullas hic Pænorum partes. Recte ille: sed non satis. Lege, *Nec eandem vim Samnitibus, Italico populo, aut Hispanis, quam Parthis, Romani imperii æmulis*. Gron. Quod Jac. Gron. Samnitas et Pænos iteum conjungi objicit in Germ. c. 37. id nihil est. Ibi de cladibus Romano Pop. illatis univæse dicitur; hic de exercitu sub jugum misso, quod a Pænis alienum est. Pænos correxit, qui meminerat, eos sæpe Romani Imperii æmulos dici. Quod Broterius negat, Numantinos æmulos imperii R. fuisse, id sane speciosum est; sed ea verba non ad vivum rescanda. Fuere certe Romanis valde periculosi. ERN.

Bip. legunt, *neque e. v. Samn. Numantino p. ac Parthis etc.* Recte ac Parthis in textum recipere; sed ingrata repetitio est vocis Numantino. Malo Gronovium sequi. Librarii, quum Hispanos mutassent in Pænos, omisere quam vel ac Parthis, quasi superflua, quas vero deesse, omnes sentiunt interpretes.

Q. F. contra daret] Bud. contradicere, quod recte rejecit Rhen. Cf. H. 1, 65.

Pacem ex æquo utilem] Bud. utili. Inde Rhen. placebat pace ex æquo utili. Mox Bud. ne præ.

Quid de Arm. cernerent] MS. Guelf. qui, quod accipiendum pro quo; quod e vet. cod. laudat Ursinus, et est in MS. Agr. Ed. pr. quod. Unde mihi non dubium est, hic qui aut quo legendum esse. Quo et quod millies in libris confunduntur: et h. l. etiam e seq. voce littera adhæsit: qui autem pro quo sæpe, ut sp. Liv. 3, 39. in MS. Guelf. membranaceo. Atque etiam verbum cernere accusativum illum quid vel quod plane respuit, cum absolute dicatur, ut omnes sciunt. Itaque sic correxi. Secutus nos est Broterius. In ceteris Gronovio assentier, nec probo Ryckium, qui e MS. Agr. rescripsit, locum illis tempusque consilio destinatum, quo de Armenia cernerent, quod se fastigique dignum Arsacidarum; quas interpolata esse, in promptu est. Et tamen probat etiam Grævius, ep. ad Heins. t. 4. Coll. Burm. p. 187. etiam Heinsius illis: sed ante p. 158. conjecerat Grævius adjecisse Deos dignam Arsacida rem: Heinsius autem p. 163. dignum vi Arsacidarum—statuere ex Ann. 2, 3. id.

(adjecisse Deos dignum Arsacidarum) simul et de legionibus Romanis statuerent." Missi post a Pæto nuntii, et "Regis colloquium" petatum, qui Vasacen, Præfectum equitatus, ire jussit. Tum Pætus, "Lucullos, Pompeios, et si quæ Cæsares obtinendæ donandæve Armeniæ egerant;" Vasaces, "imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos," memoravit. Et multum invicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterum testis iis quæ pepigissent, adhibetur. Placuitque "liberari obsidio legiones, et decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque et commeatus Parthis tradi: quibus perpetratis, copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos."

XV. Interim flumini Arsanis (is castra præfluebat) pontem

que placebat Grævio p. 170. ERN. *Illis* omnino rectius puto. Mox Bud. habet *quid*. Tò *cernere* explicat Zinzerling in Crit. juven. promuls. c. 3. per *certare*, ut ap. Ennium, Plautum, Virg. etc. Sed potius est pro decernere.

Adjecisse Deos dignum] Locus de quo tria verba non possum hincere. LIPS. Ego vero locum hunc sanum integrumque et tantum explicandum contendo. Sensus, ut brevissime dicam: tum temporis hoc ipso in loco fore opportunum consultare, quid decernerent de Armeniæ possessione simul, et (quam Dii rem dederint dignam Arsacidarum majestate) quid statuerent de legionibus Romanis, quam illis legem pacis darent. *Consilio quid cernerent*, breviter est, quo tractaretur, quid decernerent, quem finem controversiæ de Armenia imponent. Ut 13, 56. *Arbitrium quid darent, quid admitterent*. *Adjecisse Deos*. Deum benignitate accessisse materiam deliberandi multo ampliorem et vix speratam, sed dignissimam magnitudine Parthia, nimirum, quid placeat fieri de legionibus Romanis: adeo eas in potestatem esse. Vel, Deos fecisse, ut ipse adicere superiori orationi sequentia verba posset. Seneca de benef. 1, 10. *Ceterum idem semper de nobis pronuntiare debemus, malos esse nos, malos fuisse (virtutis adficiam) et futuros esse.* Hæserunt in hoc verbo et apud Livium 10, 7. GRON. Bip. conjiciunt *dignum regno Arsacidarum* et intelligunt *Armeniam*. Verum *dignum* cum genitivo occurrit et alibi, ut recte monet Zinzerling l. c. per ellipsin scilicet.

Et si quæ Cæsares] Sic conjecit Pichena e scriptura MS. Flor. et *si quaces*, ut est etiam in ed. pr. Berneccerus recepit, quem omnes deinde secuti sunt.

Superiores, *si qui Duces*; quod est in MS. Guelf. Sane post Pompeium nulli Duces, sed Cæsares de Armenia aliqui egerant. Mox MS. Fl. (Bud. Agr.) ed. pr. *largiendive pro donandive*; quod cum Ryck. et Gron. secutus sum. Alterum verbum variavit: credibile est etiam, hoc variasse Tacitum. *Imaginem* et *vim* illustrat Heinsius ad Vellei. p. 259. ERN. Bud. et *si quaces*: unde 2. m. et *si qui duces*. Agr. et *Scipiones*, pessime. *Cæsares* Pichena dedit, secutus Freinshemius. *Vasaces* Rhen. e Bud. prius legebatur *Vasates*. Mox Bud. *memorat*.

Fluvio Arsameti] Non alibi lectus nobis hic Arsametes: et omnino arbitramur falsum. Magis, quia in Dionis fragmentis (edidit haud ita pridem Fulvius Ursinus) hic ipse fluvius *Arsanias* dicitur. Verba Dionis 62, 21. Ἀφῆκεν αὐτὸν προδιδυμολογησάμενος, ἵνα τὸν ποταμὸν αὐτῷ Ἀρσανίαν ζυγῶσσι. Nominat et ante, Πάριον τῷ πρὸς Ἀρσανίᾳ ποταμῷ ὄδραν. *Randetan* (oppidum, sive vicum ubi Pætus obsessus) ad *Arsaniam fluvium sitam*. Plinius quoque *Arsaniam* agnoscit, et in Euphratem labi facit 5, 24. (20.) Sed et Plutarchus in Lucullo 31. Itaque corrigi prorsus velim in Tacito *Fluvio Arsanis (etenim is castra præfl.)* litteris postremis in aliam vocalem reformatis. Emendabis iterum infra. LIPS. *Arsanis etenim* receptum a Pichena. Sane et MS. Fl. Agr. ed. pr. *Arsanieti*, sed *etenim* cum Ryckio omisi; quippe sola Lipsii conjectura nixum. *Præfluebat* ed. pr. Rhenanus et seq. At media inter ed. pr. et Rhen. *perfluebat*, et sic MS. Guelf. (et Bud.) male: sic 11, 37. *pergressus et pergressus* confusa. ERN. Bud. *flumini Arsameti*. Pro is castra pr. J. Gron. malebat *cis c. pr.*

inposuit, specie sibi illud iter expedientis: sed Parthi, quasi documentum victoriæ, jusserant: namque iis usui fuit: nostri per diversum iere. Addidit rumor, "sub jugum missas legiones," et alia ex rebus infaustis, quorum simulacrum ab Armeniis usurpatum est. Namque et munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum excederet, et circumsteteret vias, captiva olim mancipia, aut jumenta adgnoscentes abstrahentesque. Raptæ etiam vestes, retenta arma, pavido milite et concedente, ne qua prælii causa existeret. Vologeses, armis et corporibus cæsorum adgregatis, quo cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quærebat, postquam superbiam expleverat. Flumen Arsaniam elephanto insidens, et proximus quisque Regem vi equorum perrupere, quia rumor incesserat, "pontem cessurum oneri dolo fabricantium:" sed qui ingredi ausi sunt, validum et fidum intellexere.

Specie sibi illud iter experientis] Immo *expedientis* Grotius ait; et sic videtur fuisse in MS. Guelf. a prima manu, sed correctum alia in *experienti*. Syllabæ *ped.* clara adhuc vestigia. Et correxissem statim locum, nisi dubius fuisset ob librum Guelf. utrum *expedientis*, an *expediendi* scribendum esset. *Sibi* nullo modo patitur *experientis*. Nunc, cum Broterius *expedientis* in MSS. duobus reperit, recepi; ut ille fecit. ERN. Bud. *experientis* et a 2. m. *experienti*. *Expedientis* jam Lipsius conjiciebat in marg. edit. 1. Bip. præferunt *experientis* i. e. *tentantis*.

Namque iis usui fuit] Ex Taciti sequenti narratione iudices legendum neque *iis usui fuit*. Et firmat certe Dio, qui in hac re (ut sæpe) velut interpret Taciti l. c. 'ἵνα τῇ ποταμῷ Ἀρσανίαν ζεύξωνται οὐχ ὅτι γασφράς ἰδεῖτο (περὶ γὰρ αὐτὸν διεληλύθει) ἀλλ' ἵνα ἐπαίξῃται σφίσι, ἐπὶ κρείττων αὐτῶν ἦ. LIPS. Placet Pichena et alia. Contra disputat Freinsh. qui tamen se torquet in verbis Dionis περὶ γὰρ αὐτὸν διεληλύθει, non assecutus magis, quam Lipsius, sensum. *Pedes et sine ponte flumen transierat*, nempe adveniensi. Itaque etiam abiens poterat sic facere. ERN.

Addidit rumor] Cui rumori Suet. 39. etiam fidem habet. LIPS. Mox *namque et*, item *excederet* MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. omnes et inde a Pichena recentiores: ceteræ *nam et*, *decederet*, quod e superioribus repetitum a Rhenano. Sed hic intelligendum *munimentis castrorum*, non *Armenia*.

ERN. Bud. *namque mun.* dein *decederet*, quod recepit Rhen.

Adgnoscentes] Bud. *adnoscentes*. Sic passim.

Adgregatis] Heins. dabat *aggreratis* instar tropæi.

Fama moderationis] Ed. pr. addit *nam*: atque id manus secunda, Candidi sc. adjecerat in MS. Guelf. Mox idem cod. (et Bud.) in *elephanta*. ERN.

Proximus quisque Regi vi equorum] Suspicio de loci defectu. Nonne plerique Parthorum in equis, (talibus illorum militia) non solum proximi Regis? certe. Adde quod Dio l. c. disertim narrat: *Regem quidem elephanto, alios sine usu ullo pontis, ut prius, transisse.* Αὐτὸς μὲν (ὁ Βασιλεὺς) ἐπ' ἰδιόφαντος, οἱ δὲ ἄλλοι, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἀνεγώρσαν. Itaque fidenter, fortasse et feliciter, expleo: *et proximus quisque Regi, alii vi equorum perr.* Hac mente Rex quidem in elephanto, et in simili bellua ejus exemplo primores transisere, aliud vulgus in equis. LIPS. MSS. Flor. Guelf. (Bud.) Agr. ed. pr. *Regem*, quod exprimendum curavi; etenim est exquisitius: unde mutatum hic, ut centies alibi, in notioem casum. Sic et MSS. alii ap. Broterium. Lipsius sine necessitate alii addi vult. Proximi Regi secuti sunt eum: cetera multitudo libere et varie vel ponte, vel natando transiere. Mox *fidum* firmat etiam ed. pr. MS. (Bud. et) Corb. at *firmum* ceteræ edd. ante Rhen. et MS. Guelf. ERN.

XVI. Ceterum obsessis adeo suppeditavisse rem frumentariam constitit, ut horreis ignem injicerent: contraque prodiderit Corbulo, "Parthos inopes copiarum, et pabulo adtrito, relicturos oppugnationem, neque se plus tridui itinere abfuisse." Adiecit, "jurejurando Pæti cautum apud signa, adstantibus iis, quos testificando Rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur litteræ Neronis, an paci adnueret." Quæ ut augendæ infamiæ composita, sic reliqua non in obscuro habentur: una die quadraginta millium spatium emensum esse Pætum, desertis passim sauciis; neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quam si terga in acie vertissent. Corbulo, cum suis copiis apud ripam Euphratis obviis, non eam speciem insignium et armorum prætulit, ut diversitatem exprobraret: mæsti manipuli, ac vicem commilitonum miserantes, ne lacrimis quidem temperare: vix præ fletu usurpata consalutatio. Deceßerat certamen virtutis et ambitio gloriæ, felicitum hominum adfectus: sola misericordia valebat, et apud minores magis.

Contraque prodiderit Corbulo] In commentariis, opinor, aut historia harum rerum. Plinius certe Corbulonem inter scriptores censuit, Indice lib. 5. et 6. Lrps. Contra Ryekius inter amicos potius et epistolis ad Imperatorem ea prodidiße Corbulonem putat, quia, si in iusta historia, non videretur, Tacitum ei fuisse contradicendum.

Itinere] Sic Rhen. e Bud. prius legebatur itinere.

Cautum apud signa] Specta, juvenis: juramenta Romanorum apud signa, id est, uti ego interpretor, apud principia: illic enim signa; et plerisque castrorum solennes actus apud principia notabis celebratos. Dabo exempla, et labore meo levabo tuum. Jus in principis dictum. Lælius 28, 24. *Tribunos tamen jura reddere in principis sinebant.* Edicta ibi proposita. Vulcatius in Avidio Cassio 6. *Nam statim et ad signa edici jussit, et programma in parietibus fixit, ut, si quis cinctus inveniretur in Daphne, discinctus rediret.* Litteræ lectæ et habitæ allocutiones. Spartianus in Pescennio 4. *Itaque nisi litteras recitandas ad signa, quibus, etc.* Tacitus 1, 67. *Contractos in principia milites jussit cum silentio audire.* Castigatio et interdum animadversio ibi. Suet. Oth. 1. *Ausus est milites quondam capite punire, et quidem ante principia se coram.* Frontinus Stratag. 4, 1, 15. *M. Cato memoria tradidit, in facto comprehensis deatras esse præcias, aut, si lenius ani-*

mavertere voluissent, in principis sanguinem miserum. Signum etiam pugnae propositum. Iulianus Orig. 19, 22. *Stansata prius quam dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio et indicium futurae pugnae.* Lrps. Mox referrentur MSS. edd. omnes veteres, nisi quod in MS. (Flor. Bud.) Guelf. ed. pr. referrentur. Pichena vulgo esse ait referantur, quod in Lips. reperi, e Rhen. sec. ductum. ERN.

Quadrag. mill.] Vide Veget. 1, 9.

Insignium et armorum] In Bud. copula deest. De re v. 1, 24. ubi non late legiones neque insignibus fulgentes: unde et hic Heins. pro eam conjiciebat latam.

Ut diversitatem exprobraret] i. e. ut pudorem illis incuteret, qui non eo apparatu venissent, sed longe dissimili, nempe qui fugientium esse solet. ERN. Cod. Agr. *adversitatem.*

Ne lacrimis quidem temperare] MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. omnes temperare, quod nescio cur in temperare mutavit Rhenanus, (ego scio, e Bud.) secutis omnibus, præter J. Gron. quocum vetus restitimus. Mox MS. Guelf. ut Budensis et ed. pr. vitiose consalutio. ERN.

Et apud minores magis] Minores hoc loco sunt inferiores fortuna. Et hoc magis miseratio usurpata, quia infelices illi longe deterioris conditionis erant, quam ipsi, nec invidia obstatet miserationi. ERN.

XVII. Ducum inter se brevis sermo secutus est. Hoc conquerente "inritum laborem : potuisse bellum fuga Parthorum finiri;" ille "integra utrique cuncta" respondit : "converterent aquilas et junoti invaderent Armeniam, abaccessu Vologesis infirmatam." "Non ea Imperatoris habere mandata," Corbulo : "periculo legionum commotum, e provincia egressum : quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoque optimam Fortunam orandam, ut pedes, confectus spatiis itinerum, alacrem et facilitate camporum prævenientem equitem adsequeretur." Exin Pætus per Cappadociam hibernavit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntii, "detraheret castella trans Euphraten, amnemque, ut olim, medium faceret:" ille, "Armeniam quoque diversis præsidiiis vacuam fieri," expostulabat. Et postremo concessit Rex : dirutaque, quæ ultra Euphraten communierat Corbulo, et Armenii sine arbitro relictis sunt.

XVIII. At Romæ tropæa de Parthis arcusque medio Capitolini montis sistebantur, decreta ab Senatu, integro adhuc bello, neque tum omissa, dum adspectui consulitur, sprete conscientia. Quin et, dissimulandis rerum externarum curis, Nero frumentum plebis, vetustate corruptum, in Tiberim jecit, quo securitatem annonæ ostentaret : cujus pretio nihil

Hæc conquerentium : inritum] Reddere sententiam possis, nescio an verba, si legas; *hic conqueri, tantum inritum laborem*; vel *hoc conquerente*. Brevis sermo ducum, inquit. Corbulo querebatur, frustra se properasse et laborem cum sumpsisse, cum ille auxilium non expectasset. Pætus contra integra omnia, etc. Palmerius noster malebat, *hujus conquerentis inritum laborem, illius integra utique omnia*. LIPS. *Hæc conquerentium* ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seq. At hoc MSS. Flor. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. Conjecturam Faerni aliorumque (Mur. Pich. Acid.) *hoc conquerente* recepit Bernec. cum seq. Mihi potius Tacitus scripsisse videtur *hic conquerenti*, et rō um adhesisse e terminatione verbi sequentis; quod genus vitii jam aliquoties observavimus. Mox Querneus Egreg. p. 65. b. *finiri* mutat in *finire*, ceteris servatis, ut vulgo edita sunt. ERN.

S. q. optimam Fortunam orandam] Quia Fortunæ nomen de Dea est, optimam mihi suspectum fit, cum in hac phrasi, quam et apud Lævium aut Ciceronem legi, nude dicatur. ERN. Ita 4; 7. *Modestiam precandam*. Mox Bud. *Dein P.*

Amnemque ut olim medium faceret] Sic MSS. Flor. Guelf. edd. vett. ante

Rhen. qui (e Bud.) induxit *ut omnium* : vetus restituit Pichena. Par ratio sequentis *dirutaque*. Rhenanus (e Bud.) dedit *diruptaque*, male; illud Pichena reddidit. Sed libri scripti et ed. pr. *diruta quæque*, transposita copia. ERN.

Armenii sine arbitro] Sic MSS. Flor. Agr. ed. pr. l. e. sine domino, ut l, 26. MSS. Oxon. (Bud.) Guelf. *sine arbitrio*, ex qua lectione factum ab editoribus (et in Bud. a 2. m.) *suo arbitrio*, quod habent omnes edd. præter J. Gron. qui vetus restituit. ERN.

Frumentum plebi] Sic (Bud. et) edd. omnes, pro quo Muretus malebat *pubblicum*; quod placet et Broterio, moto inscriptione ap. Gruterum (p. 244. 4.) ubi *plebs* dicitur accepisse *fr. publicum*. MS. Guelf. a pr. manu *plebi*; secunda supra adposuerat s. *Plebi* non spernam; quod plebi destinatum, dividendum servabatur in horreis. Vid. 2, 50. ERN.

Securitatem annonæ sistenteret] Ita scripti, nec punitet. Libri omnes, *sistentaret*: P. Faber Sem. 2, 16. *ostentaret*. Suspico, antiquis usurpatum *sistentare* pro ostentare; argumento etiam Plautini versus Truc. 2, 2, 14.—tu vero clurinum pecus Advenisti *huc sistentatum cum exornatis ossibus*. Sic enim duo manuscripti in Vatican. tertius,

additum est, quamvis ducentas ferme naves, portu in ipso, violentia tempestatis, et centum alias, Tiberi subvectas, fortuitus ignis absumpsisset. Tres dein Consulares, L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis præposuit, cum insectatione priorum Principum, “qui gravitate sumptuum justos redditus anteissent: se annum sexcenties sestertium Reipubl. largiri.”

XIX. Percrebuerat ea tempestate pravissimus mos, cum propinquis comitiis, aut sorte provinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, Præturasque et provincias inter patres sortiti, statim emitterent manu, quos adoptaverant. Qui magna cum invidia Senatum adeunt, “jus naturæ, labores educandi, adversus fraudem et artes et brevitatem adoptionis” enumerant: “satis pretii esse orbis, quod multa securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta et obvia haberent. Sibi promissa legum diu expectata

sustentatum: et in eodem poeta alibi, *extentatum* reperio. Si quis tamen *sustentaret* servat, possis interpretari, sustentatam servatamque ea ratione ipsam opinionem copiarum frumentariarum, cum et in Tiberim abjiceret leviter corruptum. LIPS. Scribe, *sic ostentaret*: nam *sustentare* alienum; *extentare* verbum nihili. GRON. Sed *id sic* friget, et inest jam in quo. Itaque malim simpliciter *ostentaret*, ut e MS. Agr. dedit Ryckius, et volebat Heinsius. ERN. Lips. olim conjiciebat *sue ostentaret*. Bip. *id sustentaret* exponunt per fulciret. Lall. recepit *ostentaret*, quod et mihi unice placet.

Tiberi subvectas] Cod. Bud. et Agr. *Tiberim*. Mox *absumpsisset* Rhen. e Bud. legebatur *absumpsisset*.

Ducennium Geminum] Qui sub Galba Præfectus urbi H. 1, 14. LIPS. De Pisonē v. 13, 31. De Pomp. Paulino 13, 53. et Sen. de Brev. vitæ c. 18.

Gravitate sumptuum justos redditus anteissent] Cur *justos redditus*? Reditus justī per Latinitatem sunt sufficientes ad sumtus necessarios. Nec, si legitimos, æquos, intelligas, sensus commodus est. An Tacitus dedit *publicos*, i. e. ærarii, quia Nero de suo se dicit dare quotannis ærario. ERN. Pro *anteissent*, quod videtur esse occupassent, vel justo citius absumpsissent, Bip. maluit *auxissent*.

Pravissimus mos] In MS. Flor. *pravissimos*, eademque manu correctum *pravus mos*, quod præfert J. Gron. Etiam in Guelf. *pravissimus* est a manu sec. deletō, quod ante erat, nova voce

versiculi finem longe excurrente, ut ante breviorē vocem ibi fuisse appareat. ERN. Bud. vulgatum tenet.

Orbi fictis adoptionibus] Quæ fraus olim etiam usurpata et reprehensa a Scipione his verbis (ap. Gell. 5, 19.): *In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre. Filium adoptivum tam procedere, quam si se natum habeat*. Quamquam censeo, Scipionem non aliud intellexisse, quam notionem Censoriam: et cum ii inquirerent, qui uxores, quinque liberos haberent; malo quodam more, eos qui adoptassent non habuisse pro improbiis. Adde ad Taciti lucem l. 2. D. De vacat. muner. LIPS.

Qui magna cum invidia] Sic edd. omnes. At qui, quod ad *patres* refertur, abest a MSS. Fl. Guelf. (Agr. Bud.) ed. pr. et commode abest. Itaque delevi. Vid. ad c. 4. Si tamen *qui est* a Tacito, arbitror transpositum, et ante *jus naturæ* ponendum: *adeunt, qui enumerant*. Sane *patres* longius abest ab *adeunt*. *Invidia* quid h. l. sit, vid. ad 4, 52. ERN. Restitui *qui cum* Bip. Non enim indicatur, si omittas, qui sint illi, qui Senatum adierint, scil. *patres veri*. Id qui habent Puteol. et seq.

Adeunt, jus naturæ, labores etc.] Sic hunc locum restituit Rhenanus. MSS. Fl. Bud. *adeuntibus naturæ*. Guelf. *adeunt; ubi naturæ, laboresque*, sed *id quæ* deletum. Ed. pr. *adeuntibus ne*. Ceteræ ante Rhen. *adeunt, ibi naturæ munus*. Pro *jus* possis etiam conjicere *vim*. Et sic e MS. Corb. notavit Broterius. ERN.

in ludibrium verti, quando quis sine solitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum vota repente adæquaret." Factum ex eo Senatusconsultum, "ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici juvaret, ac ne usurpandis quidem hereditatibus prodesset."

XX. Exin Claudius Timarchus, Cretensis, reus agitur, ceteris criminibus, ut solent prævalidi provincialium, et opibus nimis ad injurias minorum elati: una vox ejus usque ad contumeliam Senatus penetraverat, quod dictitasset, "in sua potestate situm, an Proconsulibus, qui Cretam obtinuissent, grates agerentur." Quam occasionem Pætus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat, "provincia Creta depellendum," hæc addidit: "Usu probatum est, P. C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia Cinciam rogationem; candidatorum ambitus Julias leges; Magistratuum avaritia Calpurnia scita pepererunt. Nam culpa, quam poena, tempore prior; emendari, quam peccare, posterius est. Ergo adversus novam provincialium superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium judicio esse."

XXI. "Olim quidem non modo Prætor, aut Consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viserent, et, quid de eujusque obsequio videretur, referrent: trepidabantque gentes de existimatione singulorum. At nunc colimus externos et adulamur: et quomodo ad nutum alicujus grates, ita promptius adcusatio decernitur: decernaturque et maneat pro-

Ne usurpandis quidem] Ne ad solidi capacitatem: argumento l. 51. D. de Legatis 11. Vide quæ notavi ad legem Papiam 3, 25. LIPS. *Quidem* abest a Bud. et abesse potest. De re v. et Gell. 5, 19.

Grates agerentur] Grates illæ non erant nihili; proderant ad sequentes honores. V. Plin. paneg. 71.

Hæc addidit] Bud. hoc add.

Cinctam rogat.] Notatis ad 11, 5, et 13, 42. adde Ranchini Var. Lect. 2, 7.

Nam culpa quam pana] Similis gnome in Tertull. *Nemo postfutura reprehendit, quæ ignorat futura: emendatio culpam non antecedit.* LIPS. Mox provincialiarum ante Pichenam edd. omnes; etiam MS. Guelf. nisi quod ed. pr. provinciam. ERN. Flor. provincialiarum: inde Pichenæ emendatio, ut Faernus jam conjecerat.

De existimatione singulorum] In MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. Put. est de existimatione, quod etiam esse potest de existimatione. Atque ita puto hic acci-

piendum. Nam legati, missi ad res inspiciendas, est *judicare*, h. e. *existimare*, non *æstimare*. V. Gron. ad Liv. 4, 41. 34, 2. Itaque *existimatio* dicitur de eo, cui potestas cognoscendi, judicandi data, quam fuisse tali legato, dubitari nequit. Quam ob rem sic edidimus. *Verbi existimationem* dixere etiam Cicero et Cæsar. Secutus est nos Broterius. ERN. Secutus et Lallum. Non Bip. qui restituerunt *existimatione*, provocantes ad Livii l. c. Sed is est in dubio. Parum, puto, interest.

Decernaturque et maneat] Si non fractus locus, scribo sententia ducente, *decernatur, ne maneat.* Nisi per ironiam hæc dicta capies, et simulata quadam concessione. Quo sensu nihil mutem. LIPS. Omnia sana sunt. ERN. Imo major in vulg. vis est. Lipsius ipse sensit in notis novissimis. Sic et Pich. et Freinsh. Ceterum hic sane gerundium a subaudito *fucultas* pendere potest, ut supra c. 5. forsan a voce *studium*. Aliis vide ad 2, 43. *Suam* non habet Bud.

vincialibus potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus falsa et precibus expressa perinde cohibeantur, quam malitia, quam crudelitas. Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quam dum offendimus. Quædam immo virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversum gratiam animus. Inde initia Magistratuum nostrorum meliora ferme, et finis inclinatur, dum, in modum candidatorum, suffragia conquirimus: quæ si arceantur, æquabilis atque constantius provinciæ regentur: nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita, vetita gratiarum actione, ambitio cohibebitur."

XXII. Magno adsensu celebrata sententia: non tamen Senatusconsultum perfici potuit, abnudentibus Consulibus ea de re relatum. Mox, auctore Principe, sanxere, "ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud Senatum Proprietoribus Proveconsulibus grates, neu quis ea legatione funge-

Perinde cohibeantur] (Sic Bud. sed) MS. Guelf. a sec. man. *cohibeatur*, ut volebat Acidalius. Si pluralis verus est, referendus simul ad malitiam et crudelitatem. ERN.

Virtutes odio sunt] Vulgo, qui eas gravatur. LIPS.

Et finis inclinatur] Primum et dictum pro *sed*, at, ut sæpe alias. V. ad 5, 3. *inclinatur*, intellige in partes deteriores. Mox Grossetus malebat *æquabilis* pro *æqualis*. Etsi hoc quoque defendi potest: tamen quia *æquabilis* est in ed. pr. et Sallustius sic conjunxit *æquabilis* atque *constantius* Catil. 2. ut inde haud dubie sumerit, *æquabilis* recepinus. Secutus nos est Broterius. ERN. Et Lall.

Ambitio cohibetur] Legerem *cohibetur*. LIPS. Verum est. ERN.

Abnudentibus Consulibus ea de re relatum] Atqui, licere Patribus, quoties *jus dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in ea postulare*, supra 13, 49. scripsit Tacitus: similique sententia 2, 38. lego, *A majoribus concessum egredi aliquando relationem, et, quod in commune conducatur, loco sententiæ promere*. Licuisset ergo Consulibus referre ea de re ad Patres; sed iis aliter visum. Jus relationis autem solis Consulibus; nec sine relatione perfici potuit ullum SC. Ideo Vespasiano concessum, VTI. ET. BENEDICTVM. HABERE. RELATIONEM. FACERE. REMITTERE. LICERET. Ideo sequentibus Principibus honoris causa datum jus tertie, quartæ, quintæ relationis; id est, me interprete, ut, quoties Consules ipsi non essent, tres nihilominus, quatuor aut quinque relationes facere possent, quas de re cumque iis visum. Sollennia relationum verba e

Suetonii Calig. 15. hæc didici: *Quod donum felixque sit C. Cæsari, de N. Patres conscripti, quid fieri placet?* LIPS. Lipsius igitur substantive cepit *relatum*, ut est etiam H. 1, 30. quamquam alio sensu. Alii videntur intellexisse *relatum* pro *relatum esse*: unde Boxhornius D. Heinsii correctionem probat: *nec. abn. C. ea de re relatum*. Schefferus in *Annal. Obs. Misc. t. 8. p. 292.* sic interpungit: *Consulibus: ea de re relatum. mox auctore Principe. Sanxere, ne etc.* Ingeniose, utique, et sic prope est in ed. pr. *Consulibus: ea de re latum mox auctore Principe sanxere*. Lipsius verum vidit. Quæ per egressionem relationis dicta erant, a Cons. erant ex integro referenda, si SCtum fieri deberet. V. ad 13, 26. Et Tacitum delectari hac forma verborum, notum est. ERN. *Relatum* pro relatione positum, noli dubitare. Noster et alibi eo substantivo utitur. V. H. 1, 30. et Germ. 3. Contra 2, 38. habet *egredi relationem*.

Sanxere, ne quis] Reperio, jam ante sanxisse id Augustum: de quo Dionis verba ista 56, 25. *Τῷ ὑπάρχοντι προσκαρ- ἡγγίλει, μηδὲν τῶν προστασσόντων αὐτοῖς ἀργόντων μήτε τῆς ἀρχῆς χρεῖν, μήτε ἑνὸς ἐξήκοντα ἡμερῶν μετὰ τὴν ἀπαλλαγῆναι σφᾶς, τιμὴν τινα δίδναι, ὅτι τινὲς μαρτυρίας παρ' αὐτῶν καὶ ἱκανοὺς προσκαρκαυάζουσιν, πολλὰ διὰ τούτων ἐκακόθεν.* Sed diversum tamen hoc Neronianum consultum; quoniam illud Augusti post diem permittit laudationes: hoc plane et plene tollit. LIPS.

Proveconsulibus] Vales. ad Amm. 30, 6. corrigit *Proqueconsulibus*, quod sane rectius; nam de utrisque pari modo cavetur. Et sæpe in his particulis pec-

retur." Iisdem Consulibus gymnasium ictu fulminis conflavit, effigiesque in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ, celebre Campaniæ oppidum, Pompei, magna ex parte proruit. Defunctaque virgo Vestalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.

A. U. 817. A. C. 64.

XXIII. Memmio Regulo, et Verginio Rufo coss. natam sibi ex Poppæa filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, adpellavitque *Augustam*, dato et Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. Jam Senatus "uterum Poppææ" commendaverat Diis, votaue publice susceperat; quæ multiplicata exsolutaque. Et additæ "supplicationes templumque Feconditati, et certamen ad exemplar Actiacæ religionis" decre-

catum: ut ap. Suet. Aug. 43. *majorum minorumque*, pro *minorumque*. ERN.

Motu terræ] Dissentit Seneca, qui Nat. Q. 6, l. ad sequentes Coss. refert hunc terræ motum expressim: *Pompeios celebrem Campaniæ urbem... desedisse terræ motu, Lucili, virorum optime, audivimus; et quidem diebus hibernis, quos vacari a tali periculo majores nostri solebant promittere.* (Observa. Ergo statim Consulibus novis, ut anni totius necessario in alterutro error sit.) *Nonis Februarii fuit hic motus, Regulo et Verginio Coss.* Et hercle tam adseverat id distincte, ut credam, vitium esse non Taciti, (non id convenit in fidei et diligentiae unicæ scriptorem) sed Ægisthi alicujus; cuius adulteria et trajectiones compluries agnosco in hac regia vere sponsa. LIPS. Dixi ad l. 68. (ubi *prorupere* non *prorumpere* volui in verbis Curtii) apud bene Latinos semper *πρωτὶκῶς*; poni *et* *proruere*. Auctor quidem Ætnæ vulgo v. 307. *rupes aliquas penitusque cavernas Proruere*. Sed cum Scaliger ibi testetur, vet. lib. habere *provehere*, censeo scribendum, *procidere*. Quemadmodum et apud Val. Flaccum 7, 599. *In caput inque humeros ipsa vi molis et iræ Procidit*, ubi editur *proruit*. Tale vitium et hic oblatum Tacito, qui scripserat, *Et motus terræ*. Ut Livius 22, 6. *Eum terræ motum, qui multarum urbium Italiæ magnas partes prostravit, montes lapsum ingenti proruit*. Senec. Nat. Q. 6, l. *hic motus Campaniam magna strage vexavit*. GRON. Verum puto. ERN. Probat et Lalleu. Sed sic dicendum fuerat *Pompeios*. Majorem cladem urbs hæc passa 16 annis post, incendio Vesuviano deleta, nostro demum ævo ex Orco

quasi suscitata. Detectæ faciem civibus suis exhibuit Cl. Hamiltonus, quam cum Germania communicarunt Bernoullius Berolinensis et Chr. G. de Murr, itemque G. H. Martini.

Memmio Regulo et Verginio Rufo Coss.] Restitue iis prænomena, quam ex lapide, præter mentem Onufrii Fastorum scriptoris, (ap. Grut. p. 8.) VOTVM. SOLVERVNT. L. M. L. VERGINIO. RVFO. C. MEMMIO. REGVLO. COSS. LIPS.

Locus puerperio colonia Antium fuit] Abest verbum *fuit* a MSS. Bud. Guelf. et aliis, ed. Rhen. et seqq. usque ad Pichenam. ERN. Qui dedit e Flor. et ed. Ven.

Jam Sen. uterum] Ante *uterum* legebatur *interim*, quod Rhen. sustulit: deerat in Bud. ubi 2. m. intrusit.

Templum Fecundæ] Huic Fecunditati celebrandæ Neronem cudi curasse, hariolatur Spanh. de Præst. NN. nummum, in quo pisces varii generis, symbolum scil. fecunditatis. V. diss. 4, 13. t. l. p. 231.

Ad exemplar Atticæ religionis] Panathenæ Atheniensium intelligi volunt, de quibus apud Græcos obviæ loci. Dubito; nam Panathenæis respondebant Romanæ Quinquatrus, nescio an hoc certamen novum. In libris etiam vacillare scripturam video; quorum Vaticanus optimus *accicæque præfert*, Farnesianus *anciæque*. An fuit *Actiacæ religionis*, sive potius *regionis*? Nec enim major hic, quam in aliis ludis, religio. Enimvero in Suetonio lego, Augusti 18. ab eo Principe institutos *Nicopolis apud Actium ludos quinquennales, quo celebrator ejus victoriæ memoria in posterum esset*. Et durasse eos ad inferiora

T 2

tum: "utque Fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Jovis locarentur: ludicrum circense, ut Juliæ genti apud Bovillas, ita Claudiae Domitiæque apud Antium ederetur:" quæ fluxa fuere, quartum intra mensem defuncta infante. Rursusque exortæ adulationes, censentium "honorem Divæ et pulvinar ædemque et Sacerdotem." Atque ipse ut lætitiæ, ita mœroris inmodicus egit. Adnotatum est, omni Senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum immoto animo prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepisse. Secutam dehinc vocem Cæsaris ferunt, qua, "reconciliatum se Thraseæ," apud Senecam jactaverit, ac Senecam Cæsari gratulatum. Unde gloria egregiis viris et pericula gliscebant.

XXIV. Inter quæ, veris principio, legati Parthorum mandata Regis Vologesis, litterasque in eandem formam, adtulere: "se priora et totiens jactata, super obtinenda Armenia, nunc omittere, quoniam Dii, quamvis potentium populorum arbitri, possessionem Parthis, non sine ignominia Romana, tradidissent. Nuper clausum Tigranem: post Patum legionesque, cum opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis adprobatam

tempora, Mamertinus in Paneg. docet c. 9. *Urbs Nicopolis considerat... et certamen ludicrum, lustris omnibus solitum frequentari, intermiserat temporis mastris deforme justitium.* Fuit autem certamen triplex, gymnicum, musicum, et equestre, ut Dio tradit 51, 1. Hæc mea olim mens, sed ut multa in hæc ἀρχαιολογία incerta, nec unquam eruenda, hic etiam dissentiant, et vir pereruditus (P. Faber) tuctur vulgatam lectionem, et explicat in Agonistici sui 3, 29. *LIPS.* *Actiææ* firmat ed. pr. quæ plane habet *actiææ*, quod est etiam in MS. Guelf. a manu sec. tamen. Nam ante fuit, ut e lemmate marginis patet, *atricæ*: e quo forte *atticæ* a Puteolano factum. Vulgata lectio, *atticæ*, inde a Puteolano editis obtinet. Mihi *Actiææ* placet, quod et cum Broterio recepi, qui et in MS. Reg. reperit, non *Antiatris* vel *Antiatina* Grotil, quod Ryckius probabat. Nam certaminis verbum indicat Græci ritus ludos fuisse; quales Actiaci. *Atticæ* si aliud esset, quam conjectura, non adeo displiceret: nam Græcorum certaminum forma sane ex Attica petita. Quis vero Actiaci ludi ab Augusto instituti, maximoque in honore erant, non abhorret, ad eorum exemplar certamen decretum esse. Quod J. Grævovius e lectione MS. Flor. conjicit *Acclerææ*, ab ἀέλιος, an alicui placere possit, dubito. *ERN.* *Atticæ* non est ex mera conjectura;

Bud. habet *Actice religionis*. P. Faber volebat *antice* i. e. *antiquæ*. Bip. cum Mureto legunt *Antianæ*, quod Antium Neronis patria fuit et colonia, Fortunæ templo celebra, quodque forma vocis ap. Plin. 3, 6. (12.) occurrit, in *Antiano Artura*. Verum certamina Antii celebrata in honorem Fortunæ, nullibi legitur; de Actio res nota. Itaque Gron. sequi malo et Brot. In cod. Agr. est *Antiacæ*.

Locarentur] Sic MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. J. Gron. Ceteri libri *collocarentur*. Parum refert. Nam verbum *locare* hic malim sensu ponendi, quam pro redemptoribus faciendum mandare, accipere. *ERN.*

Juliæ gentis apud Bovillas] 2, 41. *Sacrarium genti Juliæ effigiesque D. Augusto apud Bovillas dicuntur.* *LIPS.*

Honorem Divæ] Cf. 16, 6. et not. ad 16, 21. ubi nummus ea occasione casus.

Adnotatum est] Sic Rhen. e Bud. prius legebatur *adnotandum est*.

Unde gloria] Sic MSS. (Flor. Bud. etc.) et edd. vet. omnes. Non ergo vulgo est *gloriæ*, ut Pichena scribit. In Lipsianis reperi, in quas e Rhen. sec. fluxit, ubi est vitium operarum. Mox inter quæ MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. pr. Pich. seqq. Cetera inter. *ERN.*

vim: datum et lenitatis experimentum. Nec recusaturum Tiridaten, accipiendo diademati in urbem venire, nisi Sacerdotii religione adtineretur. Iturum ad signa et effigies Principis, ubi, legionibus coram, regnum auspicaretur."

XXV. Talibus Vologesis litteris, quia Pætus diversa, tamquam rebus integris, scribebat, interrogatus Centurio, qui cum legatis advenerat, "quo in statu Armenia esset?" "omnes inde Romanos excessisse," respondit. Tum intellecto barbarorum inrisu, qui peterent, quod eripuerant, consuluit inter primores civitatis Nero, "bellum anceps, an pax inhonesta placeret?" nec dubitatum de bello. Et Corbulo, tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cujus alterius inscitia rursum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur inriti remittuntur, cum donis tamen, unde spes fieret, non frustra eadem oraturum Tiridaten, si preces ipse adtulisset. Syriæque exsecutio Cincio, copiæ militares Corbuloni permissæ; et quintadecima legio, ducente Mario Celso, e Pannonia adjecta est. Scribitur Tetrarchis ac Regibus, Præfectisque et Procuratoribus, et qui Prætorum finitimas provincias regebant, "jussis Corbulonis obsequi: in tantum ferme modum aucta potestate, quem Populus Romanus Cn. Pompeio, bellum Piraticum gesturo, dederat. Regressum Pætum, cum graviora metueret, facetiis insectari satis habuit Cæsar, his ferme verbis: "Ignoscere se statim, ne, tam promptus in pavorem, longiore solitudine ægresceret."

Sacerdotii religione] Quenam hæc religio, docet Plin. 30, 2. (6.) Magus quippe fuit Tiridates, qui navigare non poterat, quoniam *exspuere in maria, aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam fas ei non erat.*

Ad effigies Principis] Quæ scil. inter signa colebantur.

An pax in hoste] Fortasse rectius, *an pax inhonesta placeret.* LIPS. Sic dudum Victorius correxerat ad Caton. R. R. c. 80. e vet. cod. qui habebat *inhosta*, h. e. Flor. ut docet Pichena. Recepti Pich. Vett. edd. a Puteol. *in hoste*, ut MS. (Bud.) Guelf. Ed. pr. *in hostes.* ERN.

Syriæque exsecutio] Exsecutionem pro administratione usurpat fortasse, uti alibi, *negotii ejus executionem libens suscepit.* Seneca: *Differam hæc in presenti. Desiderant enim longam et propriam executionem.* Addubito tamen, num leg. *Syriæque Sæz. Cincio.* LIPS. Pro *Cincio* MS. Flor. *Cicio*, MSS. Agr. (Bud.) Guelf. ed. pr. *Citio.* At Pighius legendum censet *Cestio*, probante Ryckio ad h. l. (et Lalleu.) quod recepit Brote-

rius. At vereor, ut rationes temporum recte subductæ sint. Pagius quidem ad a. C. 66. Cestium a. C. 65. demum in Syriam missum, et a. 66. belli Judaici initium factum putat. De quo, alio forte loco a nobis dicitur et commodius et diligentius. ERN.

Præfectis et Procuratoribus] Præfectos per enallagen dictos puto. Solus enim *Ægypti* Præses intelligendus. Et *Ægypti* statim mentio et militum inde acceptorum. *Procuratores* intelligendi, non rei privatae Cæsaris, sed qui provincias minores regerent, ut *Judæam.* ERN.

Quem Populus Rom.] Quem habent edd. inde a Rhenaño (e Bud.) omnes, MS. Guelf. idque probabat J. Fr. Gron. Edd. ante Rhen. *quam*, quod malebat Freinsh. *Quem* verum est, nisi *quam* factum est e *quantum*, ut sæpe alibi. Pro *in tantum* dici potest *in eum*: unde commodè sequi potest *quem.* De Pompeii infinito imperio, lege Gabinia accepto, v. Plutarcha. in Pomp. c. 46. p. 631. et Dion. Caes. 36, 6. ERN.

XXVI. At Corbulo, quarta et duodecima legionibus, quæ, fortissimo quoque amisso et ceteris exterritis, parum habiles proelio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem et crebris ac prosperis laboribus exercitum, in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam, quæ, per Pontum agens, expers cladis fuerat, simul quintadecimanos, recens adductos: et vexilla delectorum ex Illyrico et Ægypto, quodque alarum cohortiumque: et auxilia Regum in unum conducta apud Melitenen, qua transmittere Euphraten parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem vocat, orditurque magnifica “de auspiciis Imperatoris, rebusque a se gestis,” adversa “in inscitiam Pæti” declinans: multa auctoritate, quæ viro militari pro facundia erat.

XXVII. Mox iter, L. Lucullo quondam penetratum, apertis, quæ vetustas obseperat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legatos haud adspersus, adjungit iis Centuriones, cum mandatis non inmitibus: “non enim adhuc eo ventum, ut certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quædam Parthis evenisse, documento adversus superbiam: proinde et Tiridati conducere, intactum vastationibus regnum dono accipere; et Vologesen melius societate Romana, quam damnis mutuis, genti Parthorum consulturum. Scire, quantum intus discordiarum, quamque îndomitas et præferoces nationes regeret. Contra Imperatori suo innotam ubique pacem, et unum id bellum esse.” Simul consilio terrorem adjicere, et Megistanas Armenios, qui primi a nobis defecerant, pellit sedibus, castella

Apud Melitenen] Ptolemæo 6, 3. *Μελιτινή*, Susiane pars. LIPS. At hic Cappadociæ Melitene intelligenda, ut bene Ryckius. Nam illa longe ultra Euphraten: hanc Euphrates ab ortu præterfluit. Vid. Cellar. G. A. t. 2. p. 298. ERN.

Lustratum rite exercitum] Mos exercitum recens acceptum lustrare: exemplum aliud est Æmilii Paulli ap. Plut. in Æmil. c. 61. p. 274. τὴν δύναμιν ἡ Μακεδονία παρέλαβον, καὶ τὸν ἐκδύναμιον ἀντιλήσας, καθάπερ αὐτῆς; etc. item C. Flamini ap. Cic. de Divin. 1, 35. Idem factum ante, quam res geri inciperentur, ut a Cæsare B. G. 8, 52. Quomodo lustratio facta, notum est e Livio 1, 44. Mox Imperatoris habent MSS. (Bud.) et edd. pr. Imperatoris, quod vulgato Imperatoris prætuli. ERN.

Adversa in inscitiam Pæti declinans] Ita legendum vidit Freinsh. idque recte receptum. Vett. edd. vel adversam in inscitiam, ut ed. pr. aut adversam in-

scitiam, ut MS. Guelf. (Bud.) ed. Puteol. et seqq. usque ad Freinsh. Vid. supra 14, 38. ERN.

Iter L. Lucullo] Plutarchum lege. LIPS.

Non enim adhuc eo ventum] MS. Flor. (Bud.) ed. pr. nec enim adhuc. ERN.

Scire quantum] Sententiam adjuveris, si scribas *sciret*. LIPS. Immo intellige *se*. ERN. Si quid mutandum, mallet Freinsh. *sciri*. Sic et Heins.

Simul consilio] Comptior hac Freinsh. fore putat, si sic legamus: *simul, ut consilio terrorem adjiceret, Megistanas* etc. Placet. Sed infinitivum tamen et verbum finitum etiam alibi jungi vidimus. Vid. ad 12, 51. Mox ed. pr. *pepulit*. ERN. Probat Freinsh. conjecturam Lallein. Recepere Bip. Verum vulg. et alia ap. nostrum exempla habet. *Megistanas]* Summates, optimates. Cf. Suet. Cal. 5. et Marci 6, 21.

Pellit sedibus] Bud. *pellit a sedibus*. Sed mox cum barbaris delectus est.

eorum excindit, plana, edita, validos invalidosque pari metu complet.

XXVIII. Non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam barbaris habebatur, eoque consilium ejus fidum credebant: ergo Vologeses neque atrox in summam, et quibusdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diemque conloquio poscit. Tempus propinquum, locus, in quo nuper obsessæ cum Pæto legiones erant, cum a barbaris delectus esset, ob memoriam lætioris sibi rei, non est a Corbulone vitatus, ut dissimilitudo fortunæ gloriam auget. Neque infamia Pætiangebatur: quod eo maxime patuit, quia filio ejus, Tribuno, ducere manipulos atque operire reliquias malæ pugnae imperavit. Die pacta Tiberius Alexander, inlustris Eques Romanus, minister bello datus, et Vivianus Annius, gener Corbulonis, nondum Senatoria ætate, sed pro Legato quintæ legioni inpositus, in castra Tiridatis venire, honori ejus, ac, ne metueret insidias, tali pignore. Viceni dehinc equites adsumpti. Et, viso Corbulone, Rex prior equo desiluit: nec cunctatus Corbulo. Sed pedes uterque dexteras miscuere.

Ergo Vologeses neque atrox in summam] Sensus est: Vologesen, quoad summam rem, de qua agebatur, non ferocem ac durum fuisse; admisisse orationem legati; tantum inducias quibusdam præfecturis petisse, quas a Corbulone adflegebantur. Viris doctis, qui corruptum locum putarunt, tenebras, ut opinor, offudit rō neque, sequente et, de quo jam supra vidimus. ERN. H. 2, 16. *nil in summam profutura.* Freinsh. pro et volebat aut.

Cum—delectus esset] MS. Fl. (Bud.) ed. pr. est: unde J. Gronovius ad c. 10. vult *tum delectus est*—et deinde *Corbuloni non vitatus*, quod in iisdem libris est *Corbulo non vitatus*. Sed in hac lectione friget *tum*. Mox Rhen. (e Bud.) dedit *angebatur*, cum ante esset *angebatur*, quod etiam est in MS. Guelf. edd. Lips. Gryph. aliis: nec video, cur prorsus damnetur. Operiendis his reliquiis infamia Pæti tegebatur quodammodo. Sed tamen antecedentibus *angebatur* aptius videtur. Vir doctus in ed. Gryph. correxerat *agebatur*: frustra. ERN.

Operire reliquias malæ pugnae imperavit] *Operire* MS. Guelf. (Bud. a l. m.) edd. vet. omnes. *Operiri* edd. Lipsei male. Vid. ad c. 2. extr. ERN.

Tiberius Alexander] Qui Procurator Judææ post Caspium Fadum. Idem antea Alexandriæ Alabarches. Josephus 20, 5. Lips. Mox Ægypto præfectus.

H. 1, 11, 2, 79. filius Alexandri, Alabarchæ Alexandriæ: teste Josepho A. 20, 3. qui Philonis Judæi frater. ib. 18, 10.

Minister bello datus] i. e. adjutor, exactor, arbiter adjunctus a Nerone. V. Gronov. Obs. 2, 20. ERN.

Vivianus] MS. Flor. ed. pr. *Vinianus*; quod cum J. Gron. verum puto. MS. Agr. *Vimanus*, idem est, si mutatum in *m*. MSS. plures ap. Brotierum, Guelf. edd. inde a Puteol. *Vivianus*. ERN. Bud. *Vivanus*.

Nondum Senatoria ætate] Quæ est annus vigesimus quintus, ut alibi monui Lips.

Honore ejus] Honori emendavit Lipsius, Pichena recepit. Atqui H. 1, 44. *non honore Galbæ*. Adde Obs. 4, 16. Gron. Bip. quoque *recepere honori*. Bud. *honore*.

Dexteras miscuere] Quod apud Persas sanctissimi fœderis. Josephus 18, 9. 'Ο δὲ Ἀράβατος τοὺς τε πατρῷους Θεοὺς ἐπώνυμο, μὴδὲ κακὴν δράσειν αὐτοῦς... καὶ τὴν δεξιὰν ἰδοῦν. ὅπερ μὴ γινέσθαι παρὰ πᾶσι τοῖς ἐκείνῃ βαρβάρους παράδειγμα τοῦ θαρσεῖν γίνεσθαι τοῖς Ῥωμαίοις. Οὐ γὰρ ἂν ψεύσασθαι τις διεξῶν ἐπ' αὐτοῦ δόσεως γενομένης, οὐδὲ πιστεύειν ἐνδοξάσειεν, εἰ τοιαῦτα ἀσφαλείας ὕψους γίνοντο, παρὰ τῶν ἐν ὑποφύλῃ ἀδικήσεων κατιστηνόντων. Firmat Gemistus Plethon l. 2. De rebus Græc. *Persarum rex Mentorem, quod dextram dedisset, (maxima enim*

XXIX. Exin Romanus laudat juvenem, "omissis præcipitibus, tuta et salutaria capessentem." Ille "de nobilitate generis" multum præfatus, cetera temperanter adjungit: "Iturum quippe Romam, laturumque novum Cæsari decus, non adversis Parthorum rebus supplicem Arsaciden." Tum placuit, Tiridaten ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere: et colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interjectis, magna utrimque specie, inde eques compositus per turmas, et insignibus patriis, hinc agmina legionum stetero, fulgentibus aquilis signisque et simulacris Deum, in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, et sedes effigiem Neronis, sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subjecit: magnis apud cunctos animorum motibus; quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes aut obaidio: "at nunc versos casus: iturum Tiridaten ostentui gentibus, quanto minus quam captivum?"

XXX. Addidit gloriæ Corbulo comitatem epulasque: et ro-

hæc apud Persas fides) conservavit.
LIPS.

Signique et simulacris Deum] Videnda, si lubet, quæ de signis in Militia scripsi. Multa et varia fuerunt et clypeis imaginibusque ornata; et ideo sic disposita et erecta comparat cum *Deum templo*. Ita enim distinguendum videtur: quia simulacra etsi Deorum ibi fortasse, pleraque tamen Principum erant, et qui rerum tunc potiebantur. Nisi quis censet, ad ornatum, in sollemni illa velut pompa, etiam statuas Deorum adhibitas et dispositas; quod in aliorum arbitrio et opinione relinquo. LIPS. Immo *simulacris Deum* conjungendum. Dii in signis culti, et inter eos Caesarum imagines. Unde apud Manilium 1, 797. Augustus dicitur Julium Cæsarem per signa videre, magnumque Quirinum in cæta Divum: quod huc referebat Rupertus in epist. Reines. p. 670. ERN. Humani quid hic passus Rupertus. Ex mente Manilii *per signa cælestia Tonantem socium habet Augustus, cælum regens*. Saniora dat Stewech. ad Veget. 2, 6. p. 122.

Sedes effigiem Neronis] De ea re Dio in Eclogis nuper publicatis (in ed. Reim. 62, 23.): 'Ἀλλὰ καὶ βῆμα βῆλ' ἔχον. Καὶ ἐν αὐτῷ εἰσὶν τοῦ Νέρωνος ἱερὰ ἑστάντα. Similis sedes sive suggestus etiam Romæ in castris Prætoris. Tacitus H. 1, 36. *In suggestu, in quo paulo ante aurea Gallæ statua fuerat, medium inter signa Othonom collocant.* Ergo statua hæc, ut apparet, in sede:

exemplo scilicet Deorum, qui sic plerumque ficti. Plinius Paneg. 52. *Jamdudum illi radiatum caput, et media inter Deos sedes, auro staret aut ebore.*
LIPS.

Cæsis ex more victimis] Eum morem suggerunt Claudianus De laud. Stilic. 1, 59.—*penetralibus ignem Sacratum rapuere adytis, ritumque juvencos Chaldaeo stravere Magi. Rex ipse micantem Inclinat dextra patetram, secretaque Belli, Et vaga testatur volventem sidera Mithram.* Et Sidonius Paneg. Leonis (vel Anthemii bis Cos.) v. 83.—*Magis juratur ad illis Ignis et unda Deus: necnon rata pacta futura Hic Divos testatur avos. Chaldaus in exilis Pontificum de more scænx arcana peregit Murmura.*—Strabo etiam aliquid de ritu victimas immolandi l. 15. p. 732. Μερσίαντος δὲ τοῦ μέγου τὰ κρία τοῦ ἑφηγουμένου τῆν λειτουργίαν, ἀπῆλθον διὰ μέντοι, τοῖς θεοῖς οὐδὲν ἀπονέμοντας μέγας. Τῆς γὰρ ψυχῆς φασὶ τοῦ ἡερίου διδοῦναι τὸν οὐδὲν, ἀλλοῦ δὲ οὐδέν. Ὅμως δὲ τοῦ ἡερίου τι μικρὸν τιδίσαν, ὡς λίγους τινος ἐν τῷ πῦρ. Docte ergo de omento Catullus inseruit c. 90. *Gnatus ut accepto veneretur carmine Divos, Omentum in flamma pingue liquefaciens: ut ante me vulgavit magnus filiarum Mnemosynes antistes.* LIPS.

Et rogitante Rege causas] Videtur edidisse Tacitus rogitantem Regem. Id enim requirunt his respondentia, admiratione præci moris affectu. GRON.

gitante Rege caussas, quotiens novum aliquid adverterat: ut, initia vigiliarum per Centurionem nuntiari, convivium buccina dimitti, et structam ante Augurale aram subdita face accendi;

Per Centurionem nuntiari] Qui vigiliis ordine obibant. H. 2, 29. *Varus, deflagrante paulatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigiliis Centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* Obibat ergo Centurio, et rediens nuntiabat Duci recte habere. Polybium vide 6, 34. *LIPS. Nuntiari* edd. pr. Rhen. (e Bud.) sqq. omnes. Et mediæ et MS. Guelf. *enunciari.* *ERN.*

Convivium buccina dimitti] Circuivi olim hunc ritum, non tetigi. At nunc in manum mihi dat Polybius 14, 3. *Est ea Romanis consuetudo, ut tempore convivendi, cuncti tubicines ac buccinatores ad tentorium Ducis personent, ad hoc, ut nocturnas custodias suis locis per id temporis constituant.* O locum opportunum, et huic rei unicum! e quo etiam Livio lux, qui morem hunc, sed obscurius, tangit 30, 5. *Tribunis edicit, ut, ubi Prætorio dimisso signa concinuisent, extemplo educerent e castris legiones.* Ita, ut imperaverat, signa sub occasum solis efferrî sunt cæpta. Scribit uterque de Scipionis astu, quo castra Syphacis clam invasit. Germanorum principum mos nescio an originem trahat istinc. Certe receptum Dynastis etiam hodie, ut convivium ineant ad sonum tubæ. Quod ipsum Alexandrum Maceatam fecisse observo, ex Athenæo 12, 9. *Ἐγίνετο δὲ τὰ δείπνα πρὸς σάλπιγγα, τότε μὲν ἐν τοῖς γάμοις, καὶ ἄλλως δὲ ἂν, ὅτε τύχει σπανοδοιοῦμενος, ὥστε πᾶν εἰδέναι τὸ στρατόπεδον.* At enim, quia hic de fine et de buccina tantum, videsis me in Militia Rom. Dial. 5, 9. propius certiusque hæc explicantem. *LIPS. Athenæus 4, 2. ἵως ἰσάκτισε τὸ εἰωθὸς τοῦ τελευταίου δείπνου σημεῖον. Τοῦτο γὰρ τὸ μακροχρόνιον ὁδοῦ εἶδος ἐν ταῖς πολυανδρώπαις λυαγαῖς γινόμενον.* *GRON.*

Structa ante augurale] Hæsi et in hoc loco olim: quæ nunc quidem perambulo levi pede. Lego, *structam ante augurale aram.* Non enim vult structum aliquid accensumve ante aram fuisse (non ille mos) sed in ipsa, quam collocat ante augurale, locum in dextra Prætorii parte, ut docuimus ex Hygini verbis 2, 13. Sed quis iste ritus? nisi fallor, ille ipse qui in privatorum etiam conviviiis, carpendi aliquid e dapibus et libandi in honorem Deorum: hoc tamen

discrimine, quod vulgo in focum libamenta ea illata, sedem scilicet Larium: hic in aram, paullo augustius, et pro splendore Imperatoris. Et de libatione quidem varii testes: proprie ad hunc morem isti, Homerus in Achillis convivio 9, 219. — *Θεοῖσι δὲ πῶσαι ἀνέγει Πάτροκλον δὲ ἱταῖρον. Ὅ δ' ἐν πυρὶ βάλλει θυγάς.* Dionysius Antiq. 4, 2. *Ἀπὸ τῆς ἱστίας τῶν Βασιλέων, ἧς ἑς ἄλλας τε συντελεῖται ῥωμαίων λειτουργίαι, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν δειπνῶν ἀπαρχὰς ἀγίζουσι.* Plutarchus de Fort. Rom. c. 19. p. 323. *facti Ocrisiam ἀπέρματα καὶ λαιθεὶν λαμβάνουσαν ἀπὸ Βασιλικῆς τραπέζης, καὶ... ὁσπερ εἰώθει, τῷ πυρὶ πεσέλλουσαν.* Silius pulcherrime 7, 182. *Distinxit dulces epulas, nulloque cruore Polluta castus mensa Cerealia dona Attulit, ac primum Vestæ deterisit honorem Undique, et in mediam jecit libamina flammam.* Persius in patella poni et deferri solere ostendit 3, 26. — *cultrique foci securo patella.* Ubi vetus interpres: *Quia delibantiæ (puto delibatæ) dapes in ea positæ ad focum feruntur.* Inde patellarî Dii Plauto Cistell. 2, 1, 46. inde Varroni scriptum: *Deos colere, et dare in patellam μικρὸν κρίας.* Tibullus huc aspexit, Lares compellans 1, 1, 36. *Additis Divi: nec vos e paupere mensa Dona, nec e parvis spernite scitilibus.* Etiam Livius 39, 43. *Inter pocula atque epulas, ubi libare Diis dapes et bene precari mos esset.* Denique Horatius Sat. 2, 6, 66. — *vernæque procaces, Pasco libatis dapibus, satyricæ et ambiguo sensu: sive quia non pasceret vernas, nisi prius libatis dapibus; sive quia e libatis dapibus.* Et hoc postremum, ut religio poetæ fuit, magis censeam ex ejus mente. Non enim semper comburi libamenta ea mos, sæpe apponi tantum, et mox edi. Artemidorus hoc clare notat de sacrificiis eo cibo se sustentantibus 3, 3. *LIPS. Rectissime Lipsius. Unde merito hæc emendatio recepta a sequentibus editoribus. Structam etiam habent MSS. Flor. Guelf. Agr. edd. omnes ante Rhen. qui (e Bud.) male structa dedit, cum deberet augurale, pro auguralem, quod est in omnibus scr. et edd. ante Pichenam. ERN. Bud. auguralem.*

cuncta in majus adtollens, admiratione prisci moris adfecit. Postero die "spatium" oravit, "quo, tantum itineris aditurus, fratres ante matremque viseret : " obsidem interea filiam tradit litterasque supplices ad Neronem.

XXXI. Et digressus, Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis reperit, non incuriosum fratris : quippe et propriis nuntiis a Corbulone petierat, " ne quam imaginem servitii Tiridates perferret : neu ferrum traderet, aut complexu provincias obtinentium arceretur, foribusve eorum adsisteret : tantusque ei Romæ, quantus Consulibus, honor esset." Scilicet externæ superbix sueto non inerat notitia nostri : apud quos vis Imperii valet, inania transmittuntur.

XXXII. Eodem anno Cæsar nationes Alpium maritimarum in jus Latii transtulit. Equitum Romanorum locos sedilibus

Cuncta in majus attollens] Sic MSS. Flor. (Agr. Bud.) Guelf. edd. vet. omnes. Recentiores, jam Lipsianæ, extollens, e Rhen. sec. Ego vetus secutus sum. H. 2, 90. 3, 9. est laudibus attollere, et alibi quoque apud nostrum pro extollere dicitur. ERN.

Postremo die] Forte, *postero*. Nam noctem eam mansit, uti apparet ex vigiliis nuntiata. LIPS. *Postero* MS. Flor. edd. pr. Beroald. Alc. Pichen. et seqq. *Postremo* MSS. Guelf. Bud. ed. Puteol. Rhen. et seqq. usque ad Pichenam. Nos illud cum Lipsio probamus ; placebatque N. Heinsio. ERN. *Postremo* tuetur Rhen. ad totum tempus scil. respiciens, quo semel iterumque congressi sunt.

Neu ferrum traderet] Persæ enim et Parthi omnes semper de more cincti. Ammianus 3, 6. *Omnes promiscue vel inter epulas festosque dies gladiis cincti cernuntur ; quem Græcorum veterum morem primos abjecisse Athenienses, Thucydides est auctor.* At de ritu ponendi apud Magistratus ferri, in Electis mihi dictum, cap. de lictoribus. LIPS.

Aut complexu] Duplex ritus. Priorem illustro e Spartiani Severo, de quo Legato Africæ c. 2. *In ea legatione, cum cum quidam municipum suorum Lepitimus, præcedentibus fascibus, ut antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub clogio præconis cecidit. Legatum Populi Rom. homo plebeius temere amplecti noli. Interdicti ergo provinciales complexu. Sed nec in fores statim illis aditus : uti eleganter Salvianus de Gubernat. 3, 82. Intra janus non modo illustrium potestatum, sed etiam Præsidum aut Præpo-*

ditorum, non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut judex vocaverit, aut negotium traxerit, aut ipso honoris proprii dignitas introire permiserit ; ita ut, si quispiam fuerit insolenter ingressus, aut cadatur, aut propellatur, aut aliqua vercundix atque existimationis suæ labe multetur. Quod augendæ dignitati usurpatum a Præsidibus ; uti privatim a quibusdam per superbiam Romæ. LIPS.

Tantusque ei Romæ] Ei ex Flor. a Pichena additum, quod est etiam in ed. pr. (Contra deest in Bud.) Mox *inerat* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. J. Gron. Ceteri erat. Iis porro imperii MS. Flor. teste J. Gronovio, scil. in excerptis, quibus usus est Ryckius. Mirum, Pichenam, qui conjiciebat legendum esse *vis*, id in codice Flor. non vidisse. Sed ita in MSS. scribitur *jus et vis*, ut facile etiam a legentibus permutentur. In codice quidem Agr. *vis* esse testatur Ryckius. In meis libris omnibus est *jus*. Sed *vis* verum est, nam opponuntur *inania* : ideoque cum Freinsh. Gron. Ryckio secutus sum. Vid. Heins. ad Velleium p. 258. ERN. In Bud. Rhen. legit *jus*. Dubia lectio est. Magis videtur *vis* legendum.

Equitum Rom. locos] Recte et ordine capienda hæc legendaque, ne cum aliis abeas errabundus. Ita autem in circo sedendi (nam de theatro alius mihi locus) res fuit. Ad Augusti ævum spectaculum id Senatus, Eques, Plebes inibant indiscreti : nam Roscia lex et Julia theatralis, de scena tantum caverant, non de curulibus ludis. Qui quoniam antiquissimi, religione quadam, censeo, et simul non alienandæ plebi, servatus in iis mos

plebis anteposuit apud circum; namque ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil, nisi de quatuordecim ordinibus, sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora: sed feminarum inlustrium Senatorumque plures per arenam foedati sunt.

A. U. 818. A. C. 65.

XXXIII. C. Lecanio, M. Licinio coss. acriore in dies

priscus. Cornelio Cinna demum et Valerio Messalla coss. a. u. 758. mutavit Augustus. Dio 55, 22. Καὶ τὰς ἱπποδρομίας χωρὶς μὲν οἱ βουλευταὶ, χωρὶς δὲ οἱ ἱππεῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ πλὴθους ἔλθον, ὁ καὶ οὖν γήγνηται. Sed ita, ut saltem juberet seorsim spectare Senatam, seorsim Equitem: non tamen loca illis certa assignaret stataque. Itaque in alia atque alia regione circi spectabant (sedilibus videlicet his aut illis a plebe occupatis) donec tollendae confusioni Claudius Imp. Senatui attribuit certam mansuramque sedem. Suet. 21. Circo Maximo, marmoreis carceribus atque metis . . . exculto, propria Senatoribus constituit loca, promiscue spectare solitis. Ait promiscue: magis vere proprieque, vage. Eam enim Suetonij mentem esse, libens Dionii concedo, rem eam explicanti cum cura, 60, 7. Ἐώραν μὲν πού καὶ πρότερον ἐν αὐτῷ (de circo praedixit) βῆκα καὶ κατὰ σφᾶς ὡς ἑκαστοί, τὲ, τι βουλευόν καὶ τὸ ἱππεύον καὶ ὁ δμιλος, ἀφ' ὧν περ τοῦτ' ἐπορεύθη. Οὐ μόντοι καὶ τεταγμένα σφῆσι χωρία ἀπιδίδυντο. Ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τήν τε ἔδραν τὴν οὖν οὖσαν τοῖς βουλευταῖς ἀπέκρινε. Καὶ προσέτι τοῖς ἑτάλοις σφᾶν ἐτίρωσθι πού, καὶ ἐν γε ἰδιωτικῇ ἰσθμῇ. Διάσασθαι, ἐπίτροφε. Sed Claudius Senatui tantum; Equiti ecce nunc Nero. Sueton. 11. Circensibus loca Equiti secreta a ceteris tribuit. Plinius 8, 7. satis ostendit nova exaedificata ea loca fuisse: *Cæsar Dictator*, inquit, *curiæ arenam circumdedit, quos Nero Princeps sustulit, Equiti loca addens. Quod in fine verborum Dionis est, nolim negligas.* Nam etiam post loca divisa promiscue licuit spectare Senatoribus, sed in veste, ut ait, privata. Exemplum in Plinio epist. 9, 23. ubi Corn. Tacitus hic ipse noster in Equestribus spectat, etsi Senator. *Numquam majorem, ait Plinius, cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Corn. Taciti.* Narrabat, *sedisse se circensibus proximum Equiti Rom.* etc. Hæc satis ad Taciti mentem: nam de linea, de cancellis, de loco feminarum alibi dico ubertim. LIPS.

Sedilibus, quod induxit Rhen. (e Bud.) etiam ed. pr. habet. ERN.

Indiscreti inibant] Sic infra, *Inisse cum domesticam scenam.* LIPS. *Inibant* etiam MS. Guelf. (Bud.) Edd. ante Rhenanum omnes *ibant*. Post *priora* ante Rhen. (qui e Bud.) ed. pr. Ceteræ et MS. Guelf. *priori*. Ceterum id intelligendum de iis, quos XIV gradus non capiebant, in tantum aucto Equitum numero. ERN.

Feminarum inlustrium Senatorumque] Cur invertitis, censores? Non enim, inquit, probabile, feminas descendisse in arenam. Boni viri, quam bene sentiunt de sexu, quo nihil abruptius, cum semel frenum excussit ingenti pudoris! Sed discite et credite priscis, non in caveam solum feminas venisse, sed in arenam. Juvenalem omitto Satyra 6, 255. sq. Suetonius ecce in Domit. 4. *Venationes gladiatorumque et noctibus ad lychnuchos dedit: nec virorum modo pugnas, sed et feminarum.* Et Statius de iisdem ludis Silv. 1, 6, 53. *Stat sexus rudis insciusque ferri, Et pugnas capit improbus viriles.* Credas, ad Tanaim feruntque Phasim Thermodonticas calere turmas. Adeoque id verum et vulgatum, ut Severo imperante cavendum SC. fuerit *μηκέτι μηδεμίαν γυναῖκα μονομαχείν.* ait in Severo Xiphil. 75, 16. LIPS. Hæc opposita Rhenano, qui edidit f. i. s. *filiorum plures*; e MS. Bud. ut puto. (Sic est.) *Filiorum* etiam Guelf. habet, idque editum usque ad Lipsium: abest ab omnibus ante Rhen. edd. Gruterus autem pro *feminarum* legendum putat *familiarum*. Audiendus Lipsius. ERN. De *nobilibus funera sua vendentibus* vide et Juven. 8, 192. Cf. et 14, 14. ap. nostrum.

C. Lecanio] Ap. Plin. 26, 1. (4.) vocatur Q. nam non videtur ab hoc diversus ille. Sed hic constanter omnes libri C. In utro vitium sit, haud facile dictu. Quæ ibi in nota de hoc Lecanio et Dalecampio repetuntur ab Harduino, corrigi possunt e Ryckio ad h. l. aut Lambecio Bibl. Vindob. 2, 7. ERN.

cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi : nam adhuc per domum, aut hortos, cecinerat, juvenalibus ludis, quos, ut parum celebres et tantæ voci angustos, spernebat. Non tamen Romæ incipere ausus, Neapolim, quasi Græcam urbem, delegit : “ inde initium fore, ut transgressus in Achaiam, insignesque et antiquitus sacras coronas adeptus, majore fama studia civium eliceret.” Ergo contractum oppidanorum vulgus, et quos e proximis coloniis et municipiis ejus rei fama civerat ; quique Cæsarem per honorem, aut varios usus sectantur, etiam militum manipuli, theatrum Neapolitanorum complent.

XXXIV. Illic, plerique ut arbitrabantur, triste, ut ipse, providum potius et secundis Numinibus, evenit : nam egresso, qui adfuerat, populo, vacuum et sine ullius noxa, theatrum conlapsum est. Ergo, per compositos cantus, grates Diis atque ipsam recentis casus fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriæ trajectus, apud Beneventum interim consedit, ubi gladiatorium munus a Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdissima ejus aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus ; primo in contumelias adsumtus ; deinde optimi cujusque criminatione eo usque valuit, ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos præmineret.

XXXV. Ejus munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem a sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia, super Junie

Cupidine adigebatur] Lipsius ubi h. 1. citat ad 14, 15. legit *agitabatur*. An ex ingenio ?

Aut hortos] Bud. a 1. m. et hortos. De juvenalibus ludis v. 14, 15.

Non tamen Romæ incipere ausus] Sic primus edidit Pichena e recentioribus, deleto *scenas*, e judicio Lipsii (in marg. ed. 2. sqq.) et MS. Flor. At sic dudum ed. pr. Similiter *scenis* deletum, quod post *transgressus* est in MS. Guelf. (Bud.) ed. Rhen. sqq. at non in edd. ante Rhen. Lips. et seqq. Paullo post pro *civerat* Rhen. (e Bud.) Ald. Gryph. acciverat. ERN. Scil. prius ut in Bud. legebatur *v. t. R. inc. scenis ausus* : et mox ut *transgr. scenis*.

Arbitrabantur] Bud. arbitrantur.

Gladiatorium munus] Sic Pich. e Flor. Ast Rhen. e Bud. *gladiatorum m.*

Vatinius inter fœdissima ejus aulæ ostenta] De hoc sutore Vatinio Martial. 14, 96. *Vitia sutoris calicem monumenta Vatinii Accipe, sed nasus longior ille fuit* ; cujus epigrammatis argutiam non cepit Turnebus. (Adv. 9,

24.) Ego sententiam puto, cum quatuor nasos oblongos haberet ille Vatinianus calix ; tamen longiorem is fuisse Vatinii nasum. Notatque callide eum, ut acrem et sagacem inquisitorem criminatoremque. Ita enim fuit. Xiphilinus eum, ait 63, 15. adeo hostem optimatibus fuisse, ut semper in ore haberet, *μῖσός τε, καὶ σάρα, ὅτι συγκλητικὸς εἶ*. De populo ipso Juvenalis 5, 46. *Tu Beneventani sutoris nomen habentem Siccabis calicem nasorum quattuor.* LIPS. In contumelias adsumtus ; ut esset inter copreas, ut Suetonius vocat Tib. 61. ridereturque ab aulicis. Muræus malebat *inter cont. ita contumelias* pro copreis, quod durum puto. Mox pro *valuit* Acidalius malebat *evaluit*. Deinde *malos* e MS. Fl. bene Pichena ; nam hæc constructio Corneliana. Rhen. (e Bud.) cum seqq. dederat *malis* ; ut est in ed. pr. (et c. Agr.) Ceteræ ante Rhen. etiam *alii*. MS. Guelf. ed. et *alii* præmineret. ERN. Pricæus ad Apul. Met. 6. p. 325. legit *magis præmineret*. Sed nil mutandum. Ibi Apul. quoque habet *præminents*.

Torg. Sil.] Consul a. 806. V. 12,

familiæ claritudinem, D. Augustum atavum ferebat. Jussi aduersatores objicere, "prodigum largitionibus, neque aliam spem quam in novis rebus esse: quin eum homines habere,

58. Prius Bud. *isdem pro isdem*, ut solet.

D. Augustum atavum] Sic scr. edd. omnes præter Ryckium, qui ex admonitione Ruperti ep. 60. p. 542. ad Reines. et Valesii ad Excerpt. Dionis 62, 27. edidit *atavum*. Fuisse enim fratrem M. et L. Silanorum, abnepotum Augusti, Agrippinæ fraude interfectorum 13, 1. Sed res mihi nondum satis liquida; de qua etiam Reinesius dubitabat. Itaque non ausus sum Ryckium imitari. EAX.

Jussi accusatores obj.] Sic edidit cum Ryckio pro *jussi id*, quod est in MS. Guelf. atque edd. omnibus, præter princ. Etiam in MS. Budensi *id* erat a manu sec. adscriptum. Nec est in Flor. Agr. nec sententia fert: non enim jussi sunt objicere genus, sed quæ sequuntur. EAX. Bud. *obicere*: sic ubiuis *adicere, inicere*, etc. quæ forma Ryckio displicet.

Prodigum largitionibus] Heins. forsan *largitionis*. Sed Plin. quoque H. N. 9, 17. (31.) *hoc pice prodigus*.

Nobiles habere, quos] Nobilium vox mihi suspecta, atque alii examinanti. Qui enim isti tam viles nobiles, qui alteri suæ sortis ad tale officium se submitterent? Imo nec Principes ipsi nobiles ad ea munera habebant, sed libertos. Primus Vitellius (verba Taciti H. 1, 58.) *ministra Principatus, per libertos agi solita, in Equites Romanos disposuit*. Sed nec ea dispositio firma; vix cepta abiit: eoque Spartianus c. 22. Hadrianum Imp. quasi primum auctorem ejus rei laudat: *Ab epistolis, a libellis, primus Equites Rom. habuit*. Dionis locus 52, 33. non me movet, oratione Mæcenatis ad Augustum; ubi suadet *ad epistolas et ad libellos adfutores quosdam ex Equitibus adsumi*. Nam id Dio inseruit (ut solet, et alias monui) ad ævi sui morem; atque illinc sumpsit. Sub Augusto certe non sic fuit. Quid ergo ad Taciti nunc locum? corruptum esse, et aut voceti eam *nobiles* exsecandam abjiciendamque esse, male infarctam; aut mutandam, *quin eum nonnullos habere*. LIPS. Merito hi *nobiles* suspecti Lipsio. Contra quem qui disputat (Boxhorn.) *Urðem, quam dicunt Romam, Melbæe, putavi Huic nostræ similem*. Nemo enim Principum Augustorum, a primo hujus nominis ad hunc dumtaxat, quemquam ingenuum, nedum nobilem,

adeo contempsit, ut ei hujusmodi officium delegaret. Hoc ille non cepisse ostendit sese, cum interpretatur Cæsares, more Principum malorum, ita depressisse veterem nobilitatem. Immo pudor hic erat Principum et suspectus non nobilitatis modo veteris recentisque, sed etiam civium et minimorum de plebe Quiritium, non abuti eis pro servis et libertis: his enim ista mandabantur. Quod igitur ne Princeps quidem audebat, quis tulisset in privato? Sed nec nobilium quicquam re atque existimatione integra vel se vel liberos suos sic abjiciebat, ut non dico apud aliquem inter nobiles clarissimum, sed vel apud Cæsarem, vernarum aut vindictæ suorum locum, quamvis lautum et libertinum patrimonium spondentem, subirent aut subire paterentur. Perditi autem et deplorati, ad bestias illi aut cultum se locare malebant. Itaque, quin sedeat hic ulcus, nihil ambigo. Spartianus de Hadriano l. c. *Ab epistolis et a libellis primus Equites Romanos habuit*. Nemo igitur ante illum. Accedit quod 16, 8. Tacitus hæc ipsa respiciens et quodammodo repetens: *præficeretque rationibus et libellis et epistolis libertos*. Hæc postrema vox, aut aliqua, quæ id genus familiarium significare possit, desideratur. Certum hoc, non arbitrarium, censeo. Quæ vero sit illa, querendum. Conjeciebam, *Quin eum domi lib. habere*. Illud *domi lib.* (i. libertos; quo compendio passim lapides antiqui) potuit injuria ævi et per ignorantiam liberiorum degenerare in *nobiles*. GRON. Lectio vulgata est a Rhenani conjectura. MSS. vett. edd. habent *qui ne ignobiles vel innobiles haberet vel habere*. Ryckius conjicit, *quin eum homines habere*. Jac. Gron. rejecta Ryckii conjectura, *quin eum vbi id et habere*, quod nemini, ut opinor, placebit. Broterius edidit *nec ignobiles h.* Mihi Ryckii ratio placet magis. Immo et *homines*, pro glossa deleverim: *nobiles* quidem vel non *ignobiles* hic locum non habent, ut e subjecta ratione patet: *nomina summa curæ* etc. Mox *appellet* ed. pr. Rhen. (e Bud.) et sqq. omnes. At MS. Guelf. Puteol. Ber. Alc. vir doctus in marg. Gryph. *appelaret*; quod prope magis placet, sc. ut referatur ad *jussi*, quod imperfectum requirit. EAX. Bud. *qui ne innobiles habere*. Inde Rhen. conjicit *quin eum*

quos ab epistolis et libellis et rationibus adpellet, nomina summæ curæ et meditamenta." Tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. Et, cum damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interscidit, secutaque Neronis oratio ex more: "quamvis sontem et defensionis merito diffisum, victurum tamen fuisse, si clementiam iudicis exspectasset."

XXXVI. Nec multo post, ommissa in præsens Achaia, (causæ in incerto fuere) urbem revisit; provincias Orientis, maxime Ægyptum, secretis imaginationibus agitans. Dehinc edicto testificatus, "non longam sui absentiam, et cuncta in Republica perinde inmotâ ac prospera fore;" super ea protectione adiit

vel *quin etiam nobiles habere*. Heins. parum abludit a scripto, conjectans, *quin cum non viles habere*. Magis inde recedunt Bip. vestigia legentes Gronovii et recipientes, *quin cum libertos habere*. Vulgatum tenet Gutherius de Off. dom. Aug. 3, 5, *nobiles ingenuos intelligens*, quorum res arctiores essent. Mihi Ryckii conjectura præferenda videtur, *quin cum homines*, ubi quis pro glossa in margine adjecerit *nobiles*, unde tandem orta vulgata lectio.

Nomina summæ curæ] Jam capio, olim caligavi. Hæc, inquit, nomina, *ab epistolis, a libellis*, sunt summæ curæ nomina, id est, Imperii et Principatus, nempe ejus meditamenta. Significat, eo ipso quod talia officia et nomenclaturas Torquatus in domo habeat, jam nunc incipere et meditari imperare. Cur enim has imagines ejus usurpat? Nam alii privati a manu habent, non ab *epistolis, libellis*, et talia: ac conveniunt in Principes solos. LIPS. Quia fere idem per idem interpretantur viri optimi, sic habet: ea esse nomina ministeriorum Principis, et quandam Principatus meditationem, prolixiorem, minus. GRON.

Omissa in præsens Achaia] In quam cantandi causa ivit, et libertate eam donavit, uti Sueton. alique tradidere. Illud Pausanias mirum 7, 17. *Neronem Græciæ libertatem reddidisse, sine ullo Imperii detrimento; quoniam pro ea Sardiniam prædixit insulam in provincia formam redegerit*. Aberrat; et intelligi voluit Alpes Cottianas, quæ solæ cum Ponto Polemoniaco in provinciam a Nerone redactæ. Sardinia quidem, una cum Sicilia, prima provinciarum.

ADD. Interpreti hercules succenseo (etsi fido alias et docto, Romulus Amauseus est) qui me, ut injuste Pausa-

niam arguerem, fecit. Nam ipsum Græce nuper editum cum vidi, (antea numquam fuit copia) verba ejus in aliam sententiam hæc reperi, Ach. 17. καὶ ἐλεύθερον ὁ Νέρων τὴν Ἑλλάδα ἀφῆκεν ἀπάντων, ἀλλὰ γὰρ πρὸς θεῶν ποιησάμενος τὸν Ῥωμαίων. Σαρδὰ γὰρ τὴν τῶν ἐς τὰ μάλιστα εὐδαίμονα, ἀπὲρ Ἑλλάδος σφίσι ἀντίδοκεν. Quorum verborum vera hæc sententia: *Omnium immunem et liberam Nero relinquit Græciam, permutatione quadam cum Populo Romano facta. Sardiniam enim insulam beatam et uberem pro Græcia ei attribuit*. Ita palam latius erroris illius Pausanias liberatur; qui non hoc vult, ut Sardinia tunc demum provincia sit facta, non hercules, non; sed ut cum populo permutata. Hoc tamen ipsum an vere? ambigis jure; quia Strabo libro ultimo, et Dio 53, 12. Sardiniam jam inde a prima divisione Augusti collocant inter populares. Quod si mutatum a mediis Principibus, Dionem id non monuisse profecto mirum est. LIPS. Mox ed. pr. *causæ incertæ fuere*. MS. Reg. *machinationibus*, sed cum obelo. Ita Urbinus et Muretus volebant: male. In illius itineris cogitatione nullis machinationibus opus erat. ERN. Acid. quoque rejicit.

Dehinc edicto] *Dehinc* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. *ceteraque veteres*. *Dein* est a Rhenano, quod in omnibus ceteris est. Pro *edicto* MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. *aliæque veteres dicto*; male. Vid. ad 14, 63. *Edicto* primus dedit Rhenanus (ex ingenio). Mox *perinde* bene e MS. Flor. Pichena. Ed. pr. (et Bud. a l. m.) *is reperiendi*. Ceteri scr. (et Bud. a 2. m.) et edd. *exinde*. Sensus: omnia bene se habitura, non minus, quam si ipse Romæ esset. ERN.

capitolium. Illic veneratus Deos, cum Vestæ quoque templum inisset, repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione nunquam timore vacuus, deseruit inceptum, "cunctas sibi curas amore patriæ leviores" dictitans. "Vidisse civium mœstos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti adversum fortuita adspectu Principis refoveri. Ergo, ut in privatis necessitudinibus proxima pignora prævalerent, ita Populum Romanum vim plurimam habere, parendumque retinenti." Hæc atque talia plebi volentia fuere, voluptatum cupidine, et, quæ præcipua cura est, rei frumentariæ angustias, si abesset, metuenti. Senatus et primores in incerto erant, procul an coram atrocior haberetur: dehinc, quæ natura magnis timoribus, deterius credebant, quod evenerat.

XXXVII. Ipse, quo fidem acquireret, nihil usquam perinde lætum sibi, publicis locis struere convivia, totaque urbe quasi domo uti. Et celeberrimæ luxu fama que epulæ fuere, quas a Tigellino paratas, ut exemplum referam, ne sæpius eadem prodigientia narranda sit. Igitur in stagno Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum convivium aliarum tractu navium moveretur: naves auro et ebore distinctæ: remigisque

Illic veneratus Deos] Sic MS. Flor. ed. pr. et sic edidit Pichena. Ceteri, *veneraturos*. MS. Guelf. *veneraturus*. Illud quidem (scil. vulgatum) sensus requirit. ERN. Bud. non habet *illic*, sed addit *cap. veneraturus Deos*.

Plebi volentia] Sic MSS. Flor. Bud. (a 2. m.) Guelf. edd. vett. nisi quod vitio, ut opinor, operarum in ed. Put. Ber. *volentia*: (sic Bud. a 1. m.) illud restituit bene Pichena illustratque Lipsius ad H. 3, 52. Rhenanus ediderat e conjectura *volenti*, quod elegans, et Taciti stilo conveniens, si a libris scriptis esset, illustraturque ab ipso ad h. l. et aliis passim: sed, ut sæpe dixi, non necesse est credere Tacitum semper eodem modo loqui. *Volentia* sunt grata, jucunda. ERN. Gracianus, quem Rhen. requirebat, occurrit 1, 59. H. 3, 43. Agr. 18. placebat et Ferreto. Sic et Sall. fr. hist. 4. *Volentia plebi facturus*.

Nihil usquam perinde lætum sibi] Mihi hoc lucet. Vertranium malle, (item Faernum) *nihil usquam periculosum sibi*, insipientia est. Clare hoc ait: Nero, uti reipsa ostenderet, nullum sibi locum præ Roma esse: struxit in publico convivia, etc. LIPS. Codices hic turbant. Flor. *locum locis*. Bud. *perinde locum sibi lætum publ. locis*: inde Rhen. conjectura;

nihil usquam periculosum sibi, lætus p. l. etc. Sed ipse vulg. tenet.

Publicis locis struere convivia] Suet. 27. *Cænitabatque nonnunquam et in publico, Naumachia præclusa, vel Martio Campo, vel Circo Maximo*. LIPS. Mox a Tig. par. MS. Flor. ed. pr. quæ vera lectio: hinc factum quasi Tig. in MS. Guelf. (Bud. a 1. m.) edd. Puteol. Ber. Alc. unde correctione Rhen. factum, *quas Tigellino*. Vetus restituit Pichena: et sic notatum in marg. Gryph. Deinde *exemplum referam* MS. Fl. ed. Rhen. seqq. nisi quod Bernecc. Gron. Ryckius *exemplar*. MS. (Bud.) Guelf. et Put. Riv. *exemplum feram*. Beroald. Alc. *exempla referam*; unde *exemplar* natum. ERN.

Famaque] Cod. Agr. *infamiaque*: glossa.

In stagno Agrippæ] Cujus mentio Straboni; itemque memoris, de quo hic, l. 13. p. 590. de Lampsaco: Ἐνταῦθα δὲ μετρήσκειν Ἀγρίππας τὸν πεπρωμένον Λαόντα, Λυσίππου ἔργον. Ἀνδρῆς δὲ ἐν τῷ ἄλσει τῷ μεταδὲ τῆς ἑλμῆς καὶ τοῦ Εὐφρόνου. Ammianus, puto, idem intellexit 29, 6. *Inter quæ porticum excitavit ingentem lavacro Agrippæ contiguum, Boni Eventus cognomine*. LIPS. *Aliarum tractu navium*] Sic atque

exoleti per aetates et scientiam libidinum componebantur: volucres et feras diversis e terris et animalia maris Oceano ab usque petiverat: crepidinibus stagni lupanaria adstant, inlustribus feminis completa: contra scorta visibantur, nudis corporibus: jam gestus motusque obsceni: et, postquam tenebrae incedebant, quantum iuxta nemoris, et circumjecta tecta, consonare cantu et luminibus clarescere. Ipse, per licita atque illicita foedatus, nihil flagitii reliquerat, quo corruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen *Pythagoræ* fuit, in modum solennium conjugiorum denupsisset. Inditum Imperatori flammeum: visi Auspices, dos et genialis torus et faces nu-

hoc ordine verba in ed. pr. haud dubie suavius, quam quod post Pich. (e Flor.) editur *convivium navium a. t. Navium* non est in MS. (Bud.) Guelf. a pr. man. sed a sec. in margine: abest item ab ceteris edd. ante Pich. Putavi posse intelligi *navium*, propter verbum *aliarum*. Broterius putat, me ignorasse rates, nec ratem a rate agi posse. Immo bene novi et vidi rates; et intellexi non rates vulgari, sed poetarum sensu, in primis *naves actuarias*, quas in rate majori movenda commemorat Lavius 21, 28. nam statim post discrete *naves* appellantur. Quia *aliarum*, servato *navium*, durius est, forte quis putet verum esse *actuariarum*. Mox pro *maris* Oc. a. u. Heinsius malebat *maris* Oc. a. u. Verum puto. Non animalia marina petiverat, sed terrestria. Si marina ex Oceano belluae, quæ stagno innarent, dixisset *animalia maris Oceani*, sive e *maris* Oceano, non *Oceano ab usque*. EBN. Duri quid habeat vulg. lectio, non video; nec mutandum quidquam censeo: rates et *naves* synonymæ sunt, ratis ergo *aliarum tractu navium* bene mota dicitur. *Multarum* malebant Bip. Sed, si multæ sunt, aliæ sunt. Potest ratis alio quoque modo moveri, puta contis, remis, quod hic non factum indicatur.

[*Inlustribus feminis completa*] Corripo in hac sententia Sueton. 27. *Insignes gæneæ et matronarum institutio copas imitantium*, legoque, *institoria*, pro locis ipsis. LIPS.

[*Et contra*] Et non habet Bud. Bene abest.

[*Nudis corporibus*] Ita receptum in prostittuta, ut nudæ ostenderent quidquid sui. Juvenalis 6, 122.—*tum nuda papillis Constitit auratis*. Lamprius Heligab. 26. *Et, cum ad meretrices habitu muliebri processisset, papilla ejecta*.

Optime omnium Dio, in eodem monstro 79, 13. Γυνὸς τε ἀνὰ τῆς θύρας αὐτοῦ ἰσθῶς, ὥσπερ αἱ πόρται, καὶ τὸ σπένδιον χρυσοῖς κρυφαῖς ἐξηρτημένον διασίων, τοὺς τε παρίοντας ἀδρᾶ τε καὶ κεκλασμένην τῇ φωνῇ προεταίριζέμενος. LIPS.

[*Et, postquam tenebrae incedebant*] Sic omnes scr. (et ipse Bud.) et edd. At Rhenanus et Heinsius ap. Ryckium malunt *incedebant*: male. *Incedebant* est oriebantur, ingruiebant, se intendebant, uti Lavius loquitur 1, 57. Vide 3, 26. Etiam ap. Silium 8, 339. hoc genus loquendi tentatum est ab Heinsio et Drakenb. qui tamen mutat sententiam, et *incedere* ibi et h. l. defendit ad Liv. l. c. EBN.

[*Cui nomen Pythagoræ*] At Doryphorum vocat Suetonius 29. facitque eum Neronis libertum. Enimvero errare Tranquillum aio, quoniam Doryphorus ante mortuus. Tacitus 14, 66. *Eodem anno potissimos libertorum veneno interfecisse creditus est: Doryphorum, ut adversatum nuptiis Poppeæ*. A Tacito etiam Dio stat 62, 28. LIPS. Sed Suetonius in alia re Doryphorum memorat. Et potuit alius hoc nomine esse. EBN. *Pythagoram* Sulp. quoque Severus appellat.

[*Misi auspices duo*] E. Sulpicio Severo, qui locum hunc transcripsit, aperte leg. videtur *auspices, dos et gen*. Melius etiam *visi* quam *misi*. Verba Sulpicii l. 2. *Inditum Imperatori flammeum, dos et genialis torus et faces nuptiales: cuncta denique, quæ vel in feminis non sine verecundia conspiciuntur, spectata*. Victor de hac re c. 6. *Amictus nubentium virginum specie, palam Senatu, dote data, in manum convenit*. Sed et in Suetonio 28. mentio dotis: nec hercle in his legiti-

ptiales: cuncta denique spectata, quæ etiam in femina nox operit.

XXXVIII. Sequitur clades, forte, an dolo Principis, incertum; (nam utrumque auctores prodidere) sed omnibus, quæ huic urbi per violentiam ignium acciderunt, gravior atque atrocior. Initium in ea parte circi ortum, quæ Palatino Cælioque montibus contigua est: ubi per tabernas, quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur, simul coeptus ignis et statim validus, ac vento citus, longitudinem circi contripuit: neque enim domus munimentis septæ, vel templâ muris cincta, aut quid aliud moræ interjacebat. Inpetu pervagatum incendium plana primum, deinde in edita adsurgens, et rursum inferiora populando, anteit remedia velocitate mali, et obnoxia urbe arctis itineribus hucque et illuc flexis, atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta parentium feminarum, fessa senum ac rudis pueritiæ ætas,

mis nuptiis omitti debuit. LIPS. *Dos* firmat etiam MS. Fl. ap. J. Gron. ad h. l. nec de eo dubitandum: in MS. Guelf. *duos* est a sec. manu; in litura sunt *uo*, ultima in non rasa charta; sed duas literas erasas et ultimam s fuisse apparet. *Visi* est e conjectura Rhenani, quam recipere Bernecc. Gron. uterque, Ryckius. Scripti et edd. *vett. misit*; recentiores quidam, ut Lipsius, *missi*. *Visi* verum esse non credo, quia statim sequitur *spectata*. Jac. Gronovius conjiciebat *instita*: non male. Heinsius in margine Morell. plane deiebat *missi* vel *misit*. ERN. Bud. *misit auspices Deos*. Vix est, ut non adsentiar Hillero, qui Rac. 21. verba *visi auspices* prorsus expungit, quippe a Severo ommissa, qui presso pede hic Tacitum sequitur.

An dolo Pr. incertum] Adserunt hoc clare Suet. 38. et Dio 62, 16.

Gravior atque atrocior] Bud. *gravius atque atrocius*.

Per tabernas, quibus] Nam ibi, id est, in Velabro olearii. Plautus Capt. 3, 1, 29. *De compacto rem gerunt, quasi in Velabro olearii*. Ideo a Victore in regione 11 Circi Maximi, locata ædes *Herculis Olvarii*. Sed et Thurarius vicus istic. Denique purpura serica, aliæque merces. Martialis 11, 28. *Nec nisi prima vellet de Thusco vellera vico*. LIPS. Videtur tabernas intelligere extra circum in vico. At ego intelligo tabernas, quæ in parte externa circi fuere, auctore Dionysio Halic. 3, 68. p. 201. *ἐξελθὼν πρὸς τὸν ἐνδοξότατον ἐν τῇ αὐτῇ ἀγορᾷ μνηστῆρος, ἱερῶν ἱερῶν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐκ ἐκείνῃς ἐν τῇ αὐτῇ*. Officinæ hic quidem, sed et hæ tabernæ, in hisque materiæ alendo

igni. Clarum est locum Taciti insipienti accurate, in ipso circo ceptum incendium, et quidem in tabernis, quæ in ea parte circi essent. ERN.

Et rursum] Rursus abque copula. Bud. *Et rursus* Flor.

Enormibus vicis] Livius 5, 55. post Gallicum incendium, id excusat. *Pestinatim curam exemit vicos dirigendi, dum omisso sui alienique discrimine, in vacuo ædificant: et addit, formam urbis esse occupatæ magis, quam divitæ similem*. LIPS. Mox ad hoc ed. pr. Rhen. (e Bud.) seqq. at MS. Guelf. edd. Put. Ber. *adhæc*, quod eodem redit. ERN.

Fessa ætate aut] Sentio corruptionem et amolior: *Fessa, aut rudis pueritiæ ætas*, superfluenti voce inducta. Describit in incendio infirmi sexus pavorem et ætatis. *Ætas infirma duplex, pueritia, senectus*. Hanc noster vocat fessam. 14, 33. *Si quos imbellis ætas aut fessa ætas attinuerat*. H. 1, 12. *Fessa jam ætate Galbæ*. Annal. 1, 46. *An Augustum fessa ætate totiens in Germaniam commeari potuisse?* LIPS. Varie tentatus locus. Ryckius e cod. Agr. dedit *fessa senum ac rudis pueritiæ ætas*; cui favet cod. Ursini, in quo erat *fessa ætate senes*. At J. Gronovius repudiavit ob similitudinem constructionis, maultuque delerit atque. Id argumentum nihil est. Nam similitudinis istius plura in Tacito haud corrupta exempla occurrunt. Ceterum, quia illius codicis suspecta fides, non ausus sum Ryckium imitari, ut fecit Broterius. Neque porro video, quare J. Gronovius senes feminas tan-

quique sibi, quique aliis consulebant, dum trahunt invalidos, aut opperiantur, pars morans, pars festinans, cuncta impediabant: et sæpe, dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumveniebantur: vel, si in proxima evaserant, illis quoque igni conreptis, etiam, quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremo, quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis, diurni quoque victus, alii caritate suorum, quos eripere nequiverant, quamvis patente effugio, interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis, restinguere prohibentium, et quia alii palam faces jaciebant, atque esse sibi auctorem vociferabantur: sive ut raptus licentius exerceret, seu jussu.

XXXIX. Eo in tempore Nero, Antii agens, non ante in urbem regressus est, quam domui ejus, qua palatium et Mæcenatis hortos continuaverat, ignis propinquaret. Neque tamen sisti potuit, quin et palatium et domus et cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato et profugo campum Martis ac monumenta Agrippæ; hortos quinetiam suos patefecit: et subitaria ædificia extruxit, quæ multi-

tum intelligi velit. Immo senes universi et ætas tenera cuncta impedimento erant. Pichenæ placebat *fessa ætas*, aut *r. p. æ.* Lector eligat. Post pro *pars morans* in MSS. Flor. et Reg. *pars mora*; quod non displicet. ERN. Optima mihi via lectio cod. Agr. Nec obstat, quod is codex passim sit interpolatus; non raro enim plane habet egregia. Freinsh. volebat *fessa ætas* aut *rudis pueritia*. Bip. codicem Ursini sequuntur. Hüller. Rac. 20. legit *fessa ætatis* aut *rudis pueritiæ* (deleto *ætas*). Bud. vulgatum servat *fessa etate* aut *rudis pueritiæ etas*; nisi quod pro *fessa* habet *feta*, ut sæpe hac duplici utitur. Idem mox *pars morans*.

In eodem casu reperiebantur] Aut delendum est *et ciam*, ut sit, *illis quoque igni correptis, quæ longinqua crediderant*; aut scribendum, *reperiebant*, hoc sensu: illi ipsi, qui evaserant in proxima, quæ tuta putabant, ubi viderunt, se frustra gavisos et instare ignem, properarunt ulterius ad quæ non accessurum periculum certe persuasum habebant: sed illa quoque correpta flammis reperiebant. GRON.

Fortunis diurni quoque victus] Vix credam, sic dedisse Tacitum. Qui enim modus loquendi, *fortunæ diurni victus*? An fuit *diurni inopia victus*, aut excidit verbum, unde genitivus penderet? aut *diurno q. victu*, ut placet Broterio? ERN. Bip. arrepta conjectura Erne-

stii, legunt *diurni inopes victus*. Hüller. l. c. servat vulg. *fortunæ* scil. facultates sunt omnis generis, adeoque et victus.

Nequiverant] Bud. *nequirant*. *Vociferabantur*] Ed. pr. *vociferabant*: et sic correxit manus sec. in MS. Guelf. cum ante fuisset vulgatum: similiter ap. Varr. R. R. 3, 9. *vociferant* magno consensu librorum: sed sæpe in hac voce formam activam librarii dederunt. V. Drakenb. ad Liv. 7, 12, 8, 38. Mox MS. Guelf. ed. pr. *jussum*, quod non spernendum videtur. Melius tamen videtur *jussi*, ut Huetius corregebat. ERN.

Eo in tempore] Grotius corregebat, *Eo enim tempore*, quod valde placet Broterio. ERN. Sed v. idem 13, 47.

Mæcenatis hortos continuaverat] Horti Mæcenatiani in Esquilis. Bis autem a Nerone edificata domus, productaque ad Esquilias ipsas. Suet. 31. *Domum a Palatio Esquilias usque fecit; quam primo transitoriam, mox, incendio absumptam restitutamque, auream nominavit*. Priorem ergo nunc intellige. LIPS.

Monumenta Agrippæ] Quæ plura in eo campo. Vide Dionem 54, 28. LIPS. Qualis thesaurus, pantheon. In loco Dionis non nisi monumenti sepulchralis Agrippæ sit mentio, quod itidem in campo Martio.

itudinem inopem acciperent : subvectaque utensilia ab Ostia et propinquis municipiis ; pretiumque frumenti minutum usque ad ternos nummos. Quæ, quamquam popularia, in irritum cadebant, quia pervaserat rumor, “ ipso tempore flagrantis urbis, inisse eum domesticam scenam, et cecinisse Trojanum excidium, præsentia mala vetustis cladibus adsimulantem.”

XL. Sexto demum die, apud imas Esquilias, finis incendio factus, prorutis per immensum ædificiis, ut continuæ violentiæ campus et velut vacuum cælum occurreret. Nec dum posito metu, redibat levius rursum grassatus ignis, patulis

Municipiis] Bud. *beneficiis*, manifesto errore.

Pretiumque frumenti minutum] Apparet ergo, non plane gratuitum frumentum fuisse; nisi tamen intelligit de eo, quod supra annonarium modum supraque mensuram tesseram capiebant. Sane et antea mentio pretii fuit c. 18. *Frumenti pretio nihil additum est, quamvis ducentas fere naues*, etc. itemque post hoc libro c. 72. *Addiditque militibus sine pretio frumentum*, quo antea ex modo annona utebantur. Hæc autem ratio conciliandi favoris pulchre et ex sui sæcli ritu descripta Luciano in Julii persona 3, 54. *Quoque modo vanos populi conciret amores: Gnaeus, et trarum causas, et summa favoris Annona momenta trahi: namque adærit urbes Sola fames, emitturque metus, cum regne potentes Vulgus alunt: necit plebes jejuna timere*. LIPS. De utensilibus dictum ad 1, 70. ERN.

In irritum cadebant] Sic et c. 51. Utrobique Bud. absque præpositione: contra H. 3, 53. habet in irritum.

Pervaserat rumor] MSS. Guelf. Harl. *rumore*. Ed. pr. *rumori*: sive ultima littera e seq. voce adhasit, sive fuit in ipso tempore. Sed vulgatum verum puto. (Sic Bud.) Est enim solennis formula dicendi. Vid. Drakenb. ad Liv. 5, 12. ERN.

Sexto demum die] At Suetonius ait, sex dies septemque noctes ea clade sævitum. Uterque longe abit a lapide prisco, qui novenos commemorat dies, Romæ ad Basilicum Petri, EX. VOTO. SVCEPTO. QVOD. DIV. ERAT. NEGLECTVM. NEC. REDDITVM. INCENDIOR. ARCENDORVM. CAVSSA. QVANDO. VRBS. PEL. NOVEM. DIES. ARSIT. NE-RONIANIS. TEMPORIBVS. ET. HAC. LEGE. DEDICATA. EST. NÆ. CVL. LI-CEAT. INTRA. HOS. TERMINOS. AEDIFICIVM. EXSTEVERE. Conciliari fa-

cile noster potest, quia mox addit, ignem rediisse. Primum ut incendium sex dierum fuerit; alterum, trium. Suetonium, aut lapidem certe, non excuso. LIPS. Fragmentum inscr. edidit etiam Reines. Cl. 7. n. 19. non memor, integram esse apud Gruterum 61, 3. ERN.

Prorutis per immensum ædificiis] Lege omnino *prorutis*, de quo verbo diximus ad 1, 68. Incendium *prorumpit* et mare *prorupit* et similia: sed *ædes prorumpuntur*, ut incendium ruina extingatur. GRON. Sic placebat et Groslotio; recta. Vid. Intt. ad Cæsar. B. G. 3, 26. ubi similiter libri MSS. *prorupit*, ut alibi. Add. Drakenb. ad Liv. 4, 29. Recepit et Broterius. ERN. Item Lall. Bip.

*Redibat. * Levius]* Inussi notam: tamen legi potest, sententia incolumi, *rediit, at levius rursum grassatus ignis*. LIPS. Distinctio Lipsii est a Rhenano; quæ nunc est, a Pichena. MSS. mire turbant, ut haud liceat aliquid certi extricare. Flor. *necdum p' metus aut rediebat levio*. i. *rursum grassatus ignis*. Guelf. *necdum post metus aut residebat levio: nec dum posito metu satis credebatur, cum levio rursum grassatus ignis*: quæ sunt e duobus codd. ducta, ut facile apparet, Agric. *nec dum posito, metus redibat non levio, et rursum grassatus ignis*: quod recepit Ryekius. Alteram lectionem MS. Guelf. Muretus pro conjectura dedit, eaque est etiam in edd. Put. Beroald. Ed. pr. *necdum metus post aut redibat levio, et rursum grassatus ignis*. Quod Rhenanus dedit, *necdum posito metu redibat. Levio* etc. omnes deinde secuti sunt usque ad Pichenam: quod Heinsius in margine Morell. corrigit, addito haud ante *levio*. Larga materia est exercendi conjecturas, exitum vix habituras. Broterius e vestigiis MS. Corb. et ed. pr. textum sic concinnavit: *nec dum p.*

magis urbis locis; eoque strages hominum minor: delubra Deum et porticus amœnitati dicatæ latius procidere. Plusque infamiæ id incendium habuit, quia prædiis Tigellini Æmilianis proruperat: videbaturque Nero condendæ urbis novæ et cognomento suo adpellandæ gloriam querere. Quippè in regiones quatuordecim Roma dividitur: quarum quatuor integræ manebant, tres solo tenus dejectæ: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera et semiusta.

XLI. Domuum, et insularum et templorum, quæ amissasunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed vetustissima religione, quod Servius Tullius Lunæ, et Magna ara fanumque, quæ præsentī Herculi Arcas Euander sacraverat, ædesque Statoris Jovis, vota Romulo, Numæque regia, et delubrum Vestæ, cum Penatibus Populi Romani, exusta. Jam opes, tot victoriis quæsītæ, et Græcarum artium decora, exin monumenta inge-

metu, redibat haud levis, et rursum grassatus ignis. Cur autem non haud leviter r. gr. ignis, sed etc. Nam ignis levis omanino non admodum placet. ERN. Bud. a l. m. necdum post metu redibat levis rursum gr. i. Bene Rhen. inde dedit necdum posito metu. Bene dein Acid. vidit legendum levius grassatus ignis, quia scil. patulis locis et strages hom. minor. Itaque cum Hillero Rac. 20. repono: *necd. pos. metu, redibat levius r. gr. i.* Bip. malunt *necd. posito*, (sedato incendio) *metus redibat haud levis*, vel, quod longe nimium aberrat, *necdum penitus deserviebat clades et r. gr. i.*

Tigellini Æmilianis] Puto legendum in *Æmilianis*. Æmiliana enim locus extra urbem ad campum Martium, conjunctus tamen continensque urbi. Varro R. R. 3, 2. *Eorum ædificia, qui habitant extra portam Flumentanam, aut in Æmilianis*. Sueton. Claudio 18. *Cum Æmiliana pertinentiæ arderent*. Est tamen in ipsa urbe et vicus Æmilianus regione VII, nominatus Sex. Rufo. LIPS. Sic placebat etiam Casaub. ad Suet. Claud. 1. c. et Heinsio in marg. Morell. Verum puto cum Ryckio. In MS. Guelf. manus sec. erasit ultimam litteram in *Æmilianis*. ERN.

Videbaturque Nero] Sulpicius Severus Sac. Histor. 1. 2. mutuatus hoc est a Taëto: *Sed opinio omnium invidiam incendi in Principem retorquebat, credebaturque Imperator gloriam innovandæ urbis quæsisse*. LIPS.

In reg. XIV.] Lapis ap. Grut. p. 249, 8. MAGISTRI VICORVM REGIONVM XIV.

Scr. Tullius Lunæ] Templum Lunæ in Aventino reperio: apud Livium 40, 2. *Forem ex æde Lunæ, quæ in Aventino est, raptam tulit*, etc. Rufus in regione XII. *Templum Lunæ in Aventino magnum*. Ovidius Fast. 3, 883. *Luna regis menses: huius quoque tempora mensis Finit Aventino Luna colenda iugo*. Suspicebar de Lua matre antea: sed fallo. LIPS. Cod. Agr. *Lucina*.

Præsentī Herculi] Rem narrat Liv. 1, 7. Dion. Hal. 1, 40. Contra Ovid. Fast. 1, 581. ipsum sibi Herculem constituisse, ait, *quæ maxima dicitur ara*.

Ædes Jovis Statoris] Tres ejus columnæ hodieque supersunt.

Cum Penatibus Pop. R.] Potest intelligi de Diis patriis, quorum simulacra Troja ab Ænea in Italiam allata, et in æde Vestæ servari credebantur. Atque etiam est nummus ap. Lips. de Vesta c. 9. in quo inscriptio *Vesta Penates P. R.* nisi malis intelligere ædem Deorum Penatium, quam cum regia Numæ et templo Vestæ conjungit, et in regione octava ponit S. Rufus. Sic capit Oudend. ad Sueton. Aug. 76. et sic capi posse jam monuit Lipsius l. c. ERN.

Græcarum artium decora] Statuæ et tabulæ magnorum artificum. LIPS.

Monimenta ingeniorum] Libri veterum scripti, multi ab ipsis auctoribus, qui in privatis aut publicis bibliothecis perierunt. O justam querelam! et si tunc, quid nunc post barbaros dicam? Jure laboramus in restituendis. LIPS.

niorum antiqua et incorrupta: quamvis, in tanta resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerint, quæ reparari nequibant. Fuere, qui adnotarent, XIV Kalend. Sextiles principium incendii hujus ortum, quo et Senones captam urbem inflammaverant: alii eo usque cura progressi sunt, ut totidem annos mensesque et dies inter utraque incendia numerent.

XLII. Ceterum Nero usus est patriæ ruinis, extruxitque domum, in qua haud perinde gemmæ et aurum miraculo essent, solita pridem et luxu vulgata, quam arva et stagna et in modum solitudinum hinc silvæ, inde aperta spatia et prospectus; magistris et machinatoribus Severo et Celere, quibus ingenium et audacia erat, etiam quæ natura denegavisset, per artem tentare, et viribus Principis inludere. Namque,

Incorrupta] Bip. putant igne corrupta, quæ tamen reparari poterant. Lall. probat *quæritas*.

Quamvis in tanta etc.] *Quamvis* refero ad multa, et corrigo supra *opes t. v. quæritas*. Ac fortasse etiam *quamvis* loco motum est; nam jungi adjectivo suo solet. Seniores meminerant permulta decora et monumenta etc. quæ reparari nequibant, cum urbs ipsa longe pulchrior resurrexisset. Alias oratio non constat. Ceterum libri scr. et edd. fluctuant inter *meminerint* et *meminerant*: hoc verum puto. ERN. *Meminerint* Bud. et Flor. Rectius omnino. Præferunt et Bip. Aliquid vitii hic hæere videtur.

XIV Kal. Sextiles] Satis mirus ille dierum concursus et convenientia, et ab arcanis Providentiæ causis. Sicut et in templo Hierosolymitano, Josephus notat, 6, 4. Excidii, eodem mense et die a Tito incensum, quo olim a Babylonio rege fuisset. Quis autem proprie ille dies Romani incendii? notatur a Tacito *decimusquartus Kal. Sextilium*; sed cum manifesto errore vel librarii, vel ipsius potius, ut vult vir doctissimus in Temporum emendatione l. 5. p. 472. *Nam omnes veteres, inquit, incendium illud evenisse non XIV, sed XVI Kalend. Sextilis tradunt*. Fateor, miratum me cum legerem, et Taciti causa sedulo inquisivisse. Sed profecto omnis me ratio fugit, aut hic virum illum magnum; et a capite rem inquisivi in Excurs. A. Lips. Magnus Scaliger diem cladis Aliensis in animo habuit, eumque confudit cum die occupatæ et incensæ urbis. Atque ipse errorem in ed. tertia correxit, ut jam notavit Ryckius. ERN.

Inflammaverant] Ed. pr. (et c.

Agri) *inflammaverint*, quod ipsum quoque rectum; et præferrem, si plures libri haberent. ERN. Bud. *inflammaverant*.

Totidem annos mensesque] Tricæ curiosorum hominum, quas non extrico. Computem ab urbe condita? dispar ratio. A Troja incensa? æque dispar. Facile collectu tibi ex Fastis. Ut mihi nunc videntur, tenebræ sunt, quas non illustret ipse Phebus. Lips. Si de iis, qui tempore incendii vixere, loquitur, ut ante, verum vidit Acidalius, qui corrigi voluit *numerarent*; si de scriptoribus, *numerent* quoque rectum est. Sed illud probo. ERN. Ad tricæ curiosorum hominum refer commentum Sam. Petiti, qui Obs. 2, 13. legendum perhibet, ut *Thoth* *totidem annos* — *numcraret*.

Usus est patriæ ruinis] Obscurius dictum. De spatio intelligit Pichena; quod sequentibus maxime convenit. Videndum tamen, an etiam respiciat id, quod Sueton. 38. tradit: *pollicitus cadaverum et ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit*: et infra c. 52. dicitur domum extruxisse civium spoliis. ERN.

Arva et stagna] Suet. c. 34. et Martialis magis distincte loca ipsa describens 1, 2, 5. *Hic, ubi conspicui venerabiles amphitheatri Erigitur moles, stagna Neronis erant. Hic, ubi miramur velocia munera, thermas, Abs-tulerat miseris tecta superbus ager*. Lips.

Inde aperta spatia] Bud. *hinc ap. sp.* ut supra c. 11.

Viribus pr. inludere] Sic H. 2, 94. *pecunia inludere*. Simile illud Sallustij Cat. 20. *postremo omnibus modis*

"ab lacu Averno navigabilem fossam usque ad ostia Tiberina depressuros," promiserant, squalenti littore, aut per montes adversos: neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam Pomptinae paludes: cetera abrupta, aut arentia; ac, si perumpi possent, intolerandus labor, nec satis caussae. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Averno juga connixus est: manentque vestigia inritae spei.

XLIII. Ceterum, urbis quae domui supererant, non, ut post Gallica incendia, nulla distinctione, nec passim erecta, sed dimensis vicorum ordinibus et latis viarum spatiis,

pecuniam trahunt, vexant: ubi v. Cort. ERN.

Ab lacu Averno] Plinius 14, 6. (8.) *Antea Caeubo erat generositas, quod jam intercidit, et incuria coloni locique angustia: magis tamen fossa Neronis, quam a Baiano lacu Ostiam usque navigabilem inchoaverat.* LIPS. Mox ad depressuros in margine Guelf. *defossuros*; quae est glossa. Illud elegans. Cic. Verr. 5, 27. *saxum in mirandam altitudinem depressum*: et non uno loco Plinius major, in delectu talium verborum curiosus. ERN.

Squalenti littore] id est arido, sine arboribus, aut frondibus, aut herbis, et vix aqua, omni prorsus carens humiditate. Sive Pichena bene. Est autem Graecum (ex *αἰσχροῦ*) et poeticum; quod genus non refigit Tacitus: sic *squalentes campi, arenae, squalida arva.* V. Drakenb. ad Silium 12, 373. Usus tamen est et Curtius 7, 4. sed paullo aliter: *squalida siccitate regio.* At ed. pr. habet *sequenti*; et sic correctum in MS. Guelf. cum ante fuisset *squalenti*. *Sequens litus* eleganter dicitur, quod est in locis mollibus et planis, ubi nulla saxa, montesve occurrunt, nec difficilis fodientium labor, ut *cera sequi* ap. Plin. ep. 7, 9. Ac, si oppositio esset inter litus sequens, et quod per montes duceretur, praeferebam: nunc sequentia sane *squalenti* desiderant, nec est oppositio talis. ERN.

Connixus] Bud. *enixus*, unde Rhen. forsam *annixus*.

Ceterum urbis] Mullerus corrigit, *cetera urbis, quae* etc. in ceteris nobiscum sentit. Placeret, si quid praecederet, ad quod illa *cetera* referri possent. Nunc, quoniam tantum addere aliquid velle videtur iis, quae de conatis Neronis dixerat, *ceterum* aptius videtur. ERN.

Quae domus supererant] Pugnati in se sententia. Si enim supererant, quomodo erectae? quod in dirutas incen-

dasque convenit. Putarim legend. *quae domus perierant.* LIPS. Hoc dicit Tacitus: Ceterum domus in locis, quae urbi, post tantum spatii detractum, et regia sua immensa occupatum, reliqua fecerat Nero, aedificatae, non ut etc. Tanta parte recisa, quae supererant struendae domus urbis, seu quibus urbs censeretur et habitaretur, non erectae etc. Posset et urbi legi; sed necesse non est. GRON. Bona sententia est et rebus consentiens, quam ante indicavit Salinerius probavitque Pichena, sed quam e verbis non eruas. Hinc cum Ryckio et Gronovio recepi *domui*, quod hic in Flor. se vidisse testatur, Pichena non vidit: intelligoque domum Neronis. Sed verbum *erecta* non convenit, quia neutraliter capiendum est, *quae supererant*, quod necessarium est per Latinitatem, cum Ryckius contra consuetudinem loquendi intelligat *partes*. Itaque correxi *erecta* e MS. Guelf. Reg. ed. pr. Sed idem MS. Guelf. habet *domuum*: nec Tacito alienum, *quae domuum*. Edd. ante Ryckium omnes *domus*. Domos aedificandas hic locum non habere, patet etiam ex eo, quod mox *aedificiorum* frigidum et supervacuum foret. ERN. Bud. *domus*, sed in marg. a 2. m. *domuum*, et mox *erecta*. Hae Bip. placent, qui dederunt *quae domuum sup...erecta* hoc sensu; quod ceterum urbis erat ex iis, quae domuum supererant, s. ex reliquiis, exstructa aedificia. Verum Ryckii et Gronovii, quos et Brot. et Lall. sequuntur, potiori mihi videtur sententia, quia cap. praeced. immensam illam novam Neronis domum, quae urbis fere instar esset, descripserat auctor, unde quae sequuntur sic bene coherent: *quae isti immensae domui supererant* etc. Adde, quod *domui* in Regio cod. quoque reperit Lallein.

Non ut post Gall. inc.] Cf. Liv. 5, 55,

cohibitaque ædificiorum altitudine ac patefactis areis, additisque porticibus, quæ frontem insularum protegerent. "Eas porticus," Nero "sua pecunia exstructurum, purgatasque areas dominis traditurum," pollicitus est. Addidit præmia, pro cuiusque ordine et rei familiaris copiis: finivitque tempus, intra quod effectis domibus aut insulis adipiscerentur. "Ruderi accipiendo Ostienses paludes" destinabat, "utique naves, quæ frumentum Tiberi subvectassent, onustæ rudere decurrerent: ædificiaque ipsa, certa sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanove solidarentur; quod is lapis ignibus impervius est. Jam aqua, privatorum licentia intercepta, quo largior et pluribus locis in publicum flueret, custodes et

Cohibita ædificiorum altitudine] Quod jam ante Augustus fecerat, eadem fini; id est, ad incendia arcenda et maxime ruinas, Strabo l. 6. p. 235. *Πρὸς δὲ τὰς συμπεπτώσεις τὰ ὄψη τῶν καινῶν οικοδομημάτων καθελόν, καὶ καλύψας ἐξελθόν ποδῶν ὁ τὸ πρὸς ταῖς ἰδοῖς ταῖς δημοσίαις.* Sed et ante Augustum Rutilius orationem dixerat, De modo ædificiorum. Et Augustus quidem pedes 70 tollere permisit: Trajanus dumtaxat 60; ut notat Sex. Aurelius epit. 13. qui modus fortasse et Neronianus fuit. LIRS. Cupula e Flor. accessit et Agr. per Ryckium. Est etiam in ed. pr. (In Bud. deest.) Mox *cas* MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. ed. pr. et vet. omnes. Casu *casque* irrepit in Rhen. sec. inde in Lips. ERN.

Adipiscerentur] Ryck. e Flor. *aptiscerentur*.

Quæ frumentum Tiberi subvectassent] Sic MS. Guelf. (Agr.) ut edidit Rhen. (e Bud.) cum seqq. at MS. Flor. ed. pr. *subvecta essent*, non *subvectæ*, ut edd. Puteol. Bernald. male. Ut e passivis interdum contractione activa facta, vid. ad 14, 62. sic distractione passiva. Sic mox c. 45. pro *oravisse* ed. pr. *oratus esse*. Utiq. MSS. Flor. Guelf. edd. vet. ante Rhenanum, qui (e Bud.) dedit *utque*. Vetus restituit J. Gron. ERN. Similia occurrunt in *illatus* et *illatum esse* 13, 17. et *propulsasse* et *propulsatos esse* apud Apulei. in Apol. ubi v. Pric. ad p. 39.

Saxo Gabino Albanove] Eadem vis Sabino lapidi tributa ab Isidoro 16, 4. *Sabinus lapis*, inquit, *fuscus addito oleo etiam lucere fertur*. Est et quidam *viridis lapis vehementer igni resistens*. Sed corrigo, *Gabinus*, e Strabone l. c. p. 238. *Γάβιοι μὲν ἐν τῇ Πραινεστίνῃ ὁδῷ καμένη, λατόμοις ἔχουσα ὑποργὸν τῇ ῥωμῇ μέγιστα τῶν ἄλλων.* De his simi-

libusque lapidibus imperviis igni vide Vitruvium 2, 7. LIRS. Confundit cum saxo e lautumis Gabinis lapidem Sabinum, et perperam apud Isidorum hunc in illud commutat. Lapis Sabinus e silicem genere fuit, et propterea non sic aptus ædificiis. Clare Plinius 36, 18. (29.) e quo transcripsit Isidorus: *Varro tradit, Sabinum silicem fuscum addito oleo etiam lucere*. Altera verborum Isidori pars de lapide viridi itidem e Plinio est l. d. c. 22. (49.) Reinesius ERN.

Albanove] Sic MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. ed. pr. Put. Ber. Que casu, ut opinor, irrepit in ed. Rhen. unde ad ceteras propagatum. Vetus restituit e MSS. Ryckius. Mox dedimus *ignibus*, quod habent MSS. Flor. (Bud. Agr.) Guelf. edd. vet. ante Rhen. omnes: quod jam e Flor. dedit J. Gronov. ERN. Pich. dedit *igni*. Sic jam Rhen.

Quo largior etc.] Freinsh. *quo delectum cupit*, planiorem sic locum fore ratus.

Custodes] Puto custodes istos castellariorum appellatos, quia dividualis (uti veteres dicebant) sive castellis aquarum Præfecti. Lapis Romæ (ap. Grut. p. 601, 7.): CLEMENTI. CAESARVM. N. SERVO. CASTELLARIO. AQVAE. CLAVDIAE. De castellis Hesychnus, Vitruvius, Plinius, et Jurisconsulti, tit. D. De aqua quotidiana. Sed et ad tutelam aquarum familiae publicæ instituta: *quæ in aliquot ministeriorum species diducuntur, villicis, castellariorum, curatores, silicarios, tectores, aliosque opifices*, ait Frontinus l. 2. LIRS. Mihi omnia hic sana et integra. Tis ut non requiro cum Faerno, quippe quod ex superiori, *utque naves*, intellectu repetam *ad hoc tantum: custodes accipio ἱκισκῆσθαι* et procuratores,

subsidia reprimendis ignibus in propatulo quisque haberet : nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambi- rentur." Ea, ex utilitate accepta, decorem quoque novæ urbi adtulere. Erant tamen, qui crederent, "veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiae itinerum et altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur : at nunc patulam latitudinem, et nulla umbra defensam, graviore æstu ardescere."

XLIV. Et hæc quidem humanis consiliis providebantur. Mox petita Diis piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano et Cereri Proserpinæque, ac propitiata Juno per matronas, primum in capitolio, deinde apud proximum mare ; unde hausta aqua templum et simulacrum Deæ prosperum est ; et sellisternia ac pervigilia celebravere

aquas publicas privatorum licentia intercepti prohibitorum, et eas uberiores crebrioresque præstitorios : et ad hoc vocabulum subaudio ex sequente membro verbum haberet. *Aqua*, antehac privatorum licentia intercepta etc. *custodes haberet*, i. e. constituerentur ac præessent castellis et salientibus passim in publico certi homines, qui operam darent, ne tantum inde ducerent derivarentque in suum privati, ut partim siccarentur, alibi parum humoris ejacularentur. Habes in lapidd. antiquis (ap. Grut. p. 483.) : L. VARRONIO. L. F. PAL. CAPITONI. SCRIBAE. AEDILICIO. etc. CVRATORI. AQVAVM. Item (ib. p. 381.) : L. CAESONIUS. C. F. QVIR. LVCILLVS. MACER. VFINIANVS. etc. CVRATOR. AQVAVM. ET. MINVCIÆ. Item : M. GRANIVS. M. F. M. N. CERDO. CVR. AQVÆ. ALLIFIS. Denique paterfamilias quisque in propatulo, sive in vestibulis sedium, subsidia reprimendis ignibus haberet, hoc est, quodvis instrumentum incendiis compescendis ; si non omnia singuli, ac nemo non aliqua et fere complura. GRON. Freinsh. *custodes* intelligit servos, *insularios* dictos, insulis scil. ob latronum aut ignium metum adpositos. Zinzerling in Crit. juv. prom. c. 39. pro *custodes* reponi vult *siphones*, quorum quippe mentio in apparatu simili ap. Plin. ep. 10, 42. et Ulp. l. 12. § 18. D. de instr. leg. In Bud. voc. *custodes* 2. m. addidit *imposuit*, ut mox, *post ambirentur, statuit*.

Mox petita a Diis piacula] Deleo prepositionem ; vult enim conquesta piacula sive sacrificia piacularia et sacra, quæ Diis fierent. GRON. Recte, ut judicat etiam Ryckius. Itaque non dubitavi delere, cum minus perspicua

passim in hoc scriptore recepta sint vulgo. Petita sunt piacula e Sibyllinis libris, non a Diis, sed ea facta Diis, ut statim traditur : mox *Deum placamenta*. Ceterum initium hujus capituli illustrare conatus est Vignolius, Bero-linensis nuper sacerdos, in Hist. Crit. de la Républ. des lettres, t. 8. p. 81. seqq. parum feliciter, ut speciminibus aliquot mox proferendis patebit. ERN. *Vulcano et Cereri* etc.] Vignolius videtur existimasse, hæc sacra facta diebus festis, cuique in Calendario Rom. sacris. Nam eos dies indagat, et hinc argumenta ducit pro tempore ortæ persecutionis adversus Christianos. Frustra. Extraordinarie istæ supplicationes fuere, quæ die factæ sunt ea, quam Cæsar vel Senatus decrevisset. ERN.

Prosperum] Cod. Agr. *perspersum*. *Lectisternia ac pervigilia*] Probe omnino *lectisternia*, cum tamen in vet. Budensi et Flor. sit *sellisternia* : non nefas suspicari *sellisternia* ; ut intelligat feminas, (receptissimo tunc ritu) corpora in humum abjicere, ad aras Deorum repisse. Lucan. 2, 30. *Hæ lacrimis sparsere Deos, hæ pectora duro Adficere solo*. Statius Silv. 5, 1, 162. . . *omnibus aris Ilacrimat, signatque fores et pectore terget Limina*. Et in Livio, Polybio, Apuleio, exempla. LIPS. At ego non dubitavi cum Ryckio et J. Gronovio recipere *sellisternia*, quod præter MS. Flor. et Bud. etiam Guelf. a manu prima habuit, sed correctum est alio atramento in *lectisternia*, sed ita, ut omnes literæ veteres adhuc appareant. *Sellisternia* proprie Deabus, *lectisternia* Diis, ut clarum e loco Valer. M. 2, 1. 2. et *sellisterniorum*. etiam alibi mentio :

feminae, quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus Principis, aut Deum placamentis, decedebat infamia, quin jussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, et quaesitissimis poenis adfecit, quos, per flagitia invidios, vulgus *Christianos* adpellabat. Auctor nominis ejus Christus, Tiberio imperitante, per Procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat: repressaque in praesens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modo per Judaeam, originem ejus mali, sed per urbem etiam, quo cuncta undique atrocita aut pudenda confluent celebranturque. Igitur primo conrepti, qui fatebantur, deinde, indicio eorum, multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis, convicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contexti, laniatu canum interirent, aut

quae loca diligenter collegit Chimentellus de honore bisell. c. 31. Adde Ryck. ad h. l. *Sellisternia* etiam probat Grav. ad Cic. Har. R. c. 27. At Vignolius l. c. p. 151. utrumque verbum locum habere putat; quod ap. Livium 5, 13. *lecti strati* dicuntur *Apollini, Latonae, Dianae, Herculi, Mercurio, Neptuno*. Add. 22, 10. Ceterum omnes edd. ante Ryckium *lectisternia*. EBN. Sic et c. Agr. Ita et Bud. in marg.

Sed non ope humana] Hæc et quæ sequuntur transcripsit iterum Sulpicius l. 2. *Neque ulla re Nero efficiebat, quin ab eo jussum incendium putaretur. Igitur vertit invidiam in Christianos, actaque in innoxios crudelissimæ quaestiones: quin et novæ mortes excogitata, ut ferarum tergis contexti laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi, aut flamma usti. Plerique in id reservati, ut, cum defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur.* LIPS.

Quaestitissimis] Bud. *exquisitissimis*.

Vulgus Christianos appellabat] Sive *Christianos*, ut scribere per inscitiam illi: quod nomen ortum demum observo imperio Claudii extremo. Suidas: *Ἐπὶ Κλαυδίου Βασιλέως Ῥωμαίων, Πέτρον τοῦ Ἀποστόλου χειροτονήσαντος Εὐδίου ἐν Ἀντιοχείᾳ, μετανομάσθησαι οἱ πάλοι λεγόμενοι Ναζαῖροι καὶ Γαλιλαῖοι, Χριστιανοί.* Sed et Judæi appellati antea, quod frustra negitant quidam. Aperte Arrianus 2, 9. *Ὅταν τινα ἱεραποτερίζοιτα ὄντων, εὐώδωμεν λέγειν, Οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται. Ὅταν δ' ἀναλαβῇ τὸ πάθος, τὸ τοῦ βιβλαμίνου καὶ ἡρμίνου, τότε καὶ ἔστι τῷ ὄντι καὶ καλεῖ-*

ται Ἰουδαῖος. Ait, τοῦ βιβλαμίνου: qui ergo tincti et baptizati, præter Christianos? Suetonius Claud. 25. *Judæos, impulsore Chresto, assidue tumultuantes, Roma expulit.* LIPS. Mox qui ante Tiberio cum J. Gronovio delevi, quia nec in ed. pr. est: quod passim Tacito additum, ut supra c. 4, 19. EBN. Abest et a Flor. Sed Bud. habet. De nomine *Chrestus* v. Lact. D. Inst. 1, 4, 7.

Pontium Pilatum] Qui sextus Procurator Judææ, cum potestate Præsidis, fuit. Vide Josephum Antiq. 18, 3. Miror autem, cur *Syriæ Procuratorem*, nimis diffuse, Tertullianus dicat in Apol. 21. Pontio Pilato Syriam tunc ex parte Romana procuranti. LIPS.

Exit. superstitio] Cf. Act. 18, 2. Plin. ep. 10, 97.

Primo] Flor. et Bud. *primum*.

Odio humani generis] Faernum legisse aiunt, *Odio generis convicti*. Sed non ea mens Taciti: est ipsa, quam H. 5, 5. expressit de Judæis: *Apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed adversus omnes alios hostile odium.* Et Arnobius dicit l. 1. Christianis hoc obiectum; quia scilicet diversa omnia in moribus et sacris, itemque contagem et congressum eorum, theatra et circos, fugiebant. LIPS. Convicti scripti (in his Bud.) et edd. ante J. Gron. omnes, præter Flor. unde hic (et Pichena) edidit *conjuncti*; quod ille (et Pich.) interpretatur, confessis adjuncti sunt: sed id verba in crimine, deinde odio g. h. non patiuntur, nec sensus inde commodus crui potest. Cic. pro Sulla c. 30. *quoties quisquam est in hoc scelere convictus;*

crucibus adfixi, aut flammandi, atque, ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, et circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel curriculo insistens. Unde, quamquam adversus fontes et novissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, sed in sævitiam unius, absumerentur.

XLV. Interea conferendis pecuniis pervastata Italia, provinciae eversee, sociique populi et quæ civitatum liberæ vocantur. Inque eam prædam etiam Dii cessere, spoliatis in urbe templis, egestoque auro, quod triumphis, quod votis, omnis

et sic aliquoties Suet. ut Claud. 14. ubi quoque male cod. Harlem. *conjunctos*. Tit. 9. ubi liber scr. *convinctos*. Mox MS. Guelf. *ea percunctibus*, ut e Bud. edidit Rhenanus. ERN.

Aut flammandi] Videtur significare Sulpicius l. c. ut *ferarum tergis connecti lantatu canum interirent*. Multi crucibus affixi aut flammausti. Plerique in id reservati, ut, ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Sive malis alimentis, aut materia. H. 2, 21. *fraude illata ignis alimenta credidit*. Ovidius Met. 14, 583. *picem et ceras alimentaque cætera flammæ Muciber urebat*. GRON., *Flammandi* scr. (in his Bud.) et add. omnes præter cod. Agr. in quo *flammati*, quod placet Ryckio. Sed sive hoc, sive illud placeat, sive aliud quid, rō atque molestum est; quod mihi delendum videtur. *Flammare*, et supplicium hoc illustrat Scaliger Emend. temp. p. 471. ERN. De isto cruciatu v. et Juven. 8, 235. Ex Sulpicii verbis Tacitum emendare parat Hiller Rac. 20. legit quippe aut *flammati* plerique, ubi def. etc.

In usum nocturni luminis] Pro lychno et lucerna. Credo Juvenalem ad hoc sævitiae genus spectasse l, 155. *Pone Tigellinum: tæda lucebis in illa, Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant*: quos versus scio et vulgus interpretum, et egregium Turnebum, longe secius accipere. Ceterum prima hæc exercita in nostrum nomen crudelitas; sanguinis dico: nam Claudius antea tantum expulerat. Sueton. 25. Tertull. Apol. 5. *Consulte commentarios vestros, in illis reportatis, Neronem primum in hanc sectam, tum maxime Romæ orientem, Cesariano gladio ferocisse*. LIPS. MSS. Flor. (Bud.) Oxon. Guelf. ed. pr. in usu. ERN.

Circense ludicrum edebat] His iterum mire arguitur Vignolius et fallitur. Miratur, nec Lipsium, nec Ryckium aliquid suæ adnotationis ad hæc verba dedisse. Ipse e verbis *plebi permixtus* colligit, sermonem esse de *ludis plebeiis*; eorum initium fuisse, ex Kalendarii indicio, d. XV Nov. unde planissimum esse contendit, adfectionem Christianorum Neronianam cepisse d. XV Nov. Αἴποι. Extraordinarii isti ludi fuere, quales Nero et alias, cupidus istius artificii circensis, edidit, auctore Tacito, in hortis suis. Ludi plebei editi sunt ab Ædilibus Curul. auctore Cicer. Verr. 5, 14. Nec e verbis *permixtus plebi* ullo modo colligi potest, plebeios ludos fuisse. ERN. Plebei quoque Ædiles plebeios ludos celebrabant. Liv. 31, 4.

Vel circulo insistens] Ego persevero legere vel *curricula*, sententia plane volente. Nero, inquit, interdum quasi spectator immiscebatur plebi, interdum currii insistebat, ut aurigator. Proprie insistebant. Plinius Epist. 9, 6. *Quo magis miror tot milia virorum, tam pueriliter, identidem currentes equos, insistentes curribus homines, videre*. At Neronem curru rexisse, nimis notum: Plinium leviter emendo, 28, 17. (72.) *Feruntque et Neronem Principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario (imo trigarium) approbare vellet*. Approbare trigarium, valet, ostendere se legitimum aurigam et agitatoremequorum. LIPS. *Curriculo* MS. Agr. unde recepit Ryckius, quod vel sic recipiendum erat, sensu et verbo *insistens* flagitante: supra 14, 14. de eodem Nerone: *vetus illi cura erat curriculo quadrigarum insistere*. ERN. Bud. circulo.

Inque eam prædam] Bud. in *eamque prædam*.

Auro, quod triumphis] Aurum et tri-

Populi Romani ætas prospere, aut in metu, sacraverat. Enimvero, per Asiam atque Achaiam non dona tantum, sed simulacra Numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Carinate. Ille libertus, cuicumque flagitio promptus; hic, Græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat.

umphis, coronarium capio; quod jam per alios innotuit: sive etiam, quod ab Imperatoribus per triumphos illatum. E votis, quod Senatus in re trepida Jovi aliisque Diis vovebat. Petronius 88. *Ipse Senatus, recti bonique præceptor, mille pondo auri capitolio promittere solet.* Aut ipsi Consules Prætoresve, in provincias et ad bellum ituri. Livi 31, 9. *Ludos Jovi, donumque vovere Consulem, cui provincia Macedonia evenisset, jussit.* Ib. c. 14. *Tum P. Sulpicius, secundum vota in capitolio nuncupata, paludatus cum lictoribus profectus.* Et exempla in Livio sparsim. LIPS. De auro e triumphis, posterior ratio vera. Sæpe ap. Livium, Plinium, aliosque commemorantur illatæ templis a triumphantibus res pretiosæ ex auro; quæ domi habere religio erat, malebantque ad ornanda templis Deorum, quam suas domos conferre, ut Cicero etiam in Verrinis docet. Querneus Egreg. c. 14. p. 60. intelligit manubias a pecuniam e præda divendita, cujus pars templis illata. Male. Ea pecunia in ærarium illata est. Mox pro *prospera Acidalius prospera re*; quod probat. ERN.

Simulacra Numinum abripienduntur] Pausanias 10, 7. *Non postremo Neronis impietatem Dei donaria effugere potuerunt. Is enim æneas quingentas, partim Deorum, partim hominum, sustulit imagines.* Plinius ait 34, 8. (19, 23.) clarissima quasque signorum violentia Neronis in urbem convecta, et in sellulis domus aureæ disposita fuisse. LIPS.

Acrato ac Secundo] Prior horum nominatus et Dion Chrysostomo, et tota res et rapina hæc denarrata: sed nomen corruptum est in libris. Verba in oratione, quam *Rhodiacam* inscripsit: *Ἰστέ γὰρ Ἀκράτων ἦκε μόνος, τὴν οἰκουμένην σχεδὸν ἅπασαν περιελθὼν, τοῦτον χάριν, καὶ μετὰ καμνῶν παρὰ τὴν μηδεμίαν, ὡς κερδαίνει ἦκε.* Corrupta, inquam, priora palam, et viri duo doctissimi mederi prætentantur: ego faciam. In scripto codice aiunt esse: *Ἀκράτων ἦκε μόνος.* Lego, *ἵππε γὰρ, Ἀκράτος καὶ ἵππος, τὴν οἰκουμένην.* Vertenda: No-

stis enim, Acratus ille, omnem orbem fere pervagatus, illius rei gratia (statuas auferendi, et talia ornamenta) et nullum pagum etiam aut vicum omittens, ut huc etiam venerit. Hæc vera lectio, et Tacitus firmat, quod ad nomen attinet: in re autem, lucem a Dione etiam ipse capit, capietque locum totum vide. Volebam etiam legere, *Ἀκράτος τοῦ ἡγεμόνος*, ex vulgata editione; quod esset, *Acratus Principis*, libertus scilicet aut servus: sed verius habeo, quod dixi. LIPS. In ed. Morelli fol. Par. 1623. is homo dicitur Κράτων.

Secundo Carinate] Suspiciari possis, Rhetorem illum esse, quem Dio 59, 20. scribit a Caio in exilium missum, quia contra Tyrannos declamitaverat; quemque Juvenalis tangit 7, 204. *Sicut Thrasymachus probat exitus, atque Secundi Carinæ.* Tinctum eum eloquentia litterarumque studiis, Taciti consequa verba indicant. LIPS. MS. Fl. (Bud.) Guelf. *Caprinæ*. Ab ed. pr. plane abest. In margine Guelf. nomen scriptum eo compendio, quod in Flor. auctore J. Gronovio: unde patet id esse *Caprinæ*, non *Caprenatæ*, ut legebat Pichena. ERN.

Ore tenus exercitus] h. e. ut posset de philosophia, virtutibus vitisque, Græcorum more, disserere. Nescio, quare offendant hic loquendi modus Rhenanum, qui ore tenus auctoritate MS. Bud. deleri malebat, nec sic dici putabat. Immo oppositio hoc verbum desiderat, et commode sic dicitur. Exercuerat se homo Græca doctrina hactenus, ut ore ac lingua se philosophum probaret. Adde 16, 32. ERN.

Non induerat] Tentabam, imbuerat. Nunc adfirmo vulgatam scripturam: et perplacet metaphorâ honestas, qua ipsa usus Agellius 2, 29. de Æsopo fabulatore; qui, inquit, *res salubriter ac perspicaciter animadversas in mentes animosque hominum cum audienti quadam illecebra induit*; non, ut corrumpunt, *inducit*. LIPS. Verbum *inducere*, ad hunc modum dictum ex Gr. *ἰδύσασθαι*, copiose illustrat et h. l. *inducrat* defendit Gataker. Advers. 1, 9. ERN. Claud. in 2. Cons. Stil. 121. *his mori-*

Ferebatur "Seneca, quo invidiam sacrilegii a semet averteret, longinqui ruris secessum oravisse, et, postquam non concedebatur, ficta valetudine, quasi æger nervis, cubiculum non egressus." Tradidere quidam, "venenum ei per libertum ipsius, cui nomen *Cleonicus*, paratum jussu Neronis; vitatumque a Seneca, proditione liberti, seu propria formidine, dum simplici victu et agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, proficiente aqua vitam tolerat."

XLVI. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Prænestæ, tentata eruptione, præsidio militis, qui custos aderat, coerciti sunt; jam "Spartacum et vetera mala" rumoribus ferente populo, ut est novarum rerum cupiens pavidusque. Nec multo post clades rei navalis accipitur; non bello; quippe haud alias tam inmotæ pax: sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero jusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores, quamvis sæviente pelago, a Formiis movere: et gravi Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis littoribus impacti, trirremium plerasque et minora navigia passim amiserunt.

XLVII. Fine anni vulgantur prodigia, imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non alias crebrior, et sidus cometes,

bus induit annos. Hoc loco motus, simulque frequenti apud nostrum usu contrario metaphorico vocis *exuere* motus, P. Faber Sem. 2, 16. ab emendando loco manum abstinuit. Cf. et Barth. ad Claud. Arnz. ad Plin. Paneg. c. 81. Burm. ad Petron. c. 4. Vide et Gell. 2, 29.

Ferebatur Seneca] Rhen. e Bud. sic restituit: prius erat *ferebant Senecam*.

Oravisse] Ed. prima *oratus esse*. Respicit ad c. 43. ubi *subvectassent*.

Valetudine] Bud. solet *valetud.*

Dum persimplici victu] In tantis opibus magna et rara abstinentiæ laus. Ipse de se Ep. 84. (83.) *Panis deinde siccus et sine mensa prandium, post quod non sunt lavandæ manus. Dormio minimum. Consuetudinem meam nosti: brevissimo somno utor et quasi intervigilo: ubi ex veteri libro adsero, et quasi interjungo, ab aurigis metaphor.* Ep. 109. (108.) *Inde in omnem vitam unguento abstinemus, quoniam optimus odor in corpore est nullus. Inde vino caret stomachus: inde in omnem vitam balneum fugimus: et plura ibidem.* LIPS. MS. Flor. *persimplici*, quod receptum a Pichena. Vulgo ante *pro simplici*. Mox MS. Bud. *tolerabat*, forte *toleraret*. ERN. Bud. bene *dum simplici victu*. Sic Rhen. Habet tamen et noster c. 48. *perseverum*.

Qui custos adesset] MS. Corb. *ad-*

rat. ERN. Sic et c. Agr. *Recepi cum Bip.*

Mala rumoribus] Hic pessime Bud. *malorum moribus*. Mox *pro ferente* Heins. conjicit *serente*, haud ita male.

Dum promontorium Miseni] Classis Romana in portu Misensi ordinariam stationem habebat, uti Alexandrina Puteolis, ut Strabo 17. p. 793. indicat. Promontorium hoc infame naufragiis, uti e Seneca colligas epist. 78. (77.) ubi de Alexandrinis navibus: *Cum intravere Capreas et promontorium, ex quo Alta procelloso speculatur vertice Pallas, ceteræ velo jubentur esse contentæ.* Statius Silv. 3, 2, 23. *Prima salutavit Capreas, et margine dextro Sparsit Tyrrhæna Mareotica vina Minervæ.* Libabant ergo procellosæ illi Palladi nautæ, periculo maris defuncti. LIPS.

Et sidus cometes sanguine illustri semper Neroni expiatum] Grotius debet semper, quod raro cometæ apparent; nec nisi semel ante apparuerat cometes sub Neronis imperio. (a. u. 813. cf. 14, 22.) Ergo mallem Neroni delere, aut pro eo tyranni legere; quod melius. Auctor mihi Sueton. Ner. 36. ubi de eodem comete agit: *Ut ex Babilo astrologo didicit, solere Reges talia ostenta corde aliqua illustri capiare, atque a scmet in capita procerum depellere etc.* ERN.

sanguine inlustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorumve animalium partus abjecti in publicum, aut in sacrificiis, quibus gravidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placentino, viam propter, natus vitulus, cui caput in crure esset: secutaque haruspicum interpretatio: "parari rerum humanarum aliud caput; sed non fore validum, neque occultum; quia in utero repressum, aut iter juxta editum sit."

A. U. 819. A. C. 66.

XLVIII. Ineunt deinde Consulatum Silius Nerva et Atticus Vestinus, cœpta simul et aucta conjuratione, in quam certatim nomina dederant, Senatores, Eques, miles, feminæ etiam, cum odio Neronis, tum favore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignesque familias paterna nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes. Namque facundiam tuendis civibus exercebat, largitionem adversus amicos, et ignotis quoque comi sermone et congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul gravitas morum, aut voluptatum parsimonia: lenitati ac magnificentiæ, et aliquando luxui indulgebat: idque pluribus probatur, qui, in tanta vitiorum dulcedine, summum Imperium non restrictum nec perseverum volunt.

XLIX. Initium conjurationi non a cupidine ipsius fuit:

Gravidas hostias immolare] Pauca super eo sacrorum ritu. Trahere huc possis illud Festi: *Confeta rus, quæ cum omni fetu adhibebatur ad sacrificium*. LIPS. Adde eundem Festum in *horda*: quem locum jam laudavit Ryckius. ERN.

Quia in utero repressum] Intellige: quia caput jam in utero loco suo motum et retro versum sit, ut cum crure demum prodierit; s. brevius, corruptum ac vitiatum sit. Cic. Brut. 4. *omnis fetus repressus, exustusque flos stirpium veteris uberatis exaruit*. Porro vel et legendum, vel aut pro et accipiendum. Muretus corripbat *at*, quod et ipsum rectum: et quod idem *non in u. r.* id probare cum Broterio non possum, qui adeo in textum recepit: nam *iter juxta editum* refertur necessario ad alterum membrum *neque occultum*: prius igitur ad imbecillitatem; quare negatio locum non habet. ERN.

Silius Nerva] E fastis et lapidibus *Silanus Nerva*. LIPS. Sic etiam Perizonio placebat, item Norisio in ep. Consulari. Vid. tamen ad 4, 68. ERN. Sed ibi ex lapid. *Silanus*.

Facundiam tuendis civibus] Has omnes laudes ejus cecinit quicumque

ille adolescens poeta, in Panegyrico ad Pisonem. LIPS. Mox MS. Reg. *largitiones*, non male. Deinde malim *comis sermone et congressu*; etai vulgatum quoque ferri posse video. ERN. Bip. malunt *communis*, ut ap. Nepotem in Attico 3. *communis infimis*. Adde Cic. ad Div. ep. 4, 9.

Lenitati ac magnificentiæ] Verbum *lenitati* nimis bonum est, quam ut h. l. aptum sit: et *gravitas* videtur requirere *levitati*. Levitas autem est in sumtibus ad captandam gratiam, aut ad speciem majorem induendam. ERN.

Pluribus probatur] Aut ita dicuntur h. l. *plures*, ut οἱ πολλοί, etiam πολλοίς, ap. Græcos de populo; aut legendum mox volebant, si de majori hominum, qui tum fuere, numero intelligatur. ERN.

Non a cupidine] Ego quoque cum J. Gronovio *cupidine* recepi, quod id etiam in MS. Guelf. ed. pr. reperi. Ceteræ edd. omnes *cupiditate*, quod tamen eodem redit. Ante *conjurationis* MSS. plures et ed. pr. Vulgatum exquisitius est. ERN. *Cupidine* habent et Flor. Agr. Bud. Hic etiam *conjurationi*, sed Agr. *conjurationis*.

nec tamen facile memoraverim, quis primus auctor, ejus instinctu concitum sit, quod tam multi sumpserunt. Promptissimos Subrium Flavium, Tribunum Prætoris cohortis, et Sulpicium Asprum Centurionem exstitisse, constantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiusque Lateranus, Consul designatus, vivida odia intulere. Lucanum propriæ causæ accendebant, quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratque ostentare, vanus æmulatione. Lateranum, Consulem designatum, nulla injuria, sed amor Reipubl. sociavit. At Flavius Scevinus et Afranius Quinctianus, uterque Senatorii ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capessivere: nam Scevino dissoluta luxu mens, et proinde vita somno languida: Quinctianus mollitia corporis infamis, et a Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias ultum ibat.

L. Ergo, dum "scelera Principis, et finem adesse Imperii, deligendumque, qui fessis rebus succurreret," inter se aut inter amicos jaciunt, adgregavere Tullium Senecionem, Cervarium Proculum, Vulcatium Araricum, Julium Tugurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, Equites Romanos: ex quibus Senecio, e præcipua familiaritate Neronis, speciem amicitiae etiam tum retinens, eo pluribus

Subrium Flavium] Dioni 62, 24. dicitur Σούβριος; Φλάβιος et statim Σουλπίκιος Ἄσπρος, qui nostro est *Asper*. LIPS. Ex Tacito emendandum esse Dionem, recte judicat Reimarusa.

Premebat Nero] Sed idem tamen post mortem famam ei non invidit, id est legi et edi permisit. Hoc vult inscriptio vetus (ap. Grut. p. 354, 2. qui eam suspectam habet): M. ANNAEO LVCANO CORDVBENSI POETAE BENEFICIO NERONIS FAMA SERVATA. Gaude liberrime poetarum: litasti genio Aeternitatis. LIPS.

Prohibueratque ostentare, vanus assimulatione] Quinquennali ludicro, cum Orpheum Lucanus recitasset, coronatus contra Neronem est; quod ægre tulit vitæharedus Princeps. Statius Silv. 2, 7, 58. *Ingratus Nero dulcibus theatris, Et noster tibi præferatur Orpheus.* Sed quid sibi vult hic *vanus assimulatione*? An, quod Nero vano et irrito conatu assimilare et reddere Lucani versus voluit? Ita scriberes *assimilatione*. Sed non placet: ne Farnesianum quidem scriptum, *vana assimulatione*. Lego elarius, *vanus æmulatione*. LIPS. *Æmulatione* placet etiam Ursino et Freinschemio, sed simul *vana: vanus æmulatione* Helinsio in marg. Morell. *Vanus assimulatione*, non intelligo.

Ostentare pro ostendere, i. e. edere, recitare etc. ERN. Bip. sequuntur Lipsii conjecturam. Sequor et ego. Freinsch. volebat *vanissima æmulatione*, quod ad vulg. probe accedit. Jac. Gron. in subsidium vulgatæ lectionis adfert ex 16, 17. *adsimulatas Lucani literas*.

Afranius Quinctianus] MS. Guelf. edd. veteres plures *Quintilianus*. ERN. Bud. *Quintianus*.

Quinctianus molli corpore] Farnes. *mollitie corporis*. Ita Latinis dicta, ἡ δὲ λεία νόσος. Ovidius: *Mollis erat, fucilleque viris Pacantius heros*. LIPS. Sed MS. Flor. *mollitia corporis*. Ed. pr. *mollitie*: idque receptum Pichenr. Vid. ad 11, 2. ERN. Bud. *mollis corpore*.

Et finem adesse Imperii] MS. Reg. Agr. Corb. ed. pr. *Imperio*, melius e Taciti more. ERN. Bud. *Imperii*.

Antonium Natalem] Non arbitror illum esse, quem Seneca cum probro describit ep. 87. *Nuper Natalis tam improbe lingua, quam impura, in cujus ore femina purgabantur*. LIPS.

Senecio e præcipua] Ergon' ille, qui 13, 12. una cum Othone familiarissimus Neroni ostenditur, libidinum ejus in Acten administer et interpres? Putem: sed ibi Claudius Senecio dicitur, hic Tullius. Itaque me sustineo. LIPS.

periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat: ceteris spes ex novis rebus petebatur. Adscitæ sunt, super Subrium et Sulpicius, de quibus retuli, militares manus, Granus Silvanus et Statius Proximus, Tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus et Venetus Paullus Centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo Præfecto videbatur, quem, vita famaue laudatum, per sævitiam impudicitiamque Tigellius in animo Principis anteibat, fatigabatque criminationibus, ac sæpe in metum adduxerat, quasi "adulterum Agrippinæ, et desiderio ejus ultioni intentum." Igitur, ubi conjuratis, Præfectum quoque Prætorii in partes descendisse, crebro ipsius sermone facta fides; promptius jam de tempore ac loco cædis agitabant. Et "cepisse inpetum". Subrius Flavius ferebatur, "in scena canentem Neronem adgrediendi; aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus." Hic occasio solitudinis; ibi ipsa frequentia, tanti decoris testis, pulcherrimum animum exstimulaverant; nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus adversa.

LI. Interim cunctantibus prolatantibusque spem ac metum, Epicharis quædam, incertum quonam modo sciscitata, (neque illi ante ulla rerum honestarum cura fuerat) accendere et arguere conjuratos; ac postremo lentitudinis eorum pertæsa, et in Campania agens, primores classiariorum Misenensium labefacere, et conscientia inligare connixa est tali initio. Erat

Super Subrium] Libri mei, per Subrium. LIPS.

Granus Silvanus] Bud. Gaius Silvanus.

Maximus Scaurus] Spanhem. de Us. et Pr. Num. t. 2. p. 37. corrigit *Mamercus*, quod nusquam Scauris hoc cognominis tribuitur. De antiquioribus temporibus concedo. At his temporibus cognomina multiplicata; unde nihil certi sine libris dici posse arbitror. ERN.

Aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret] Conjiciebam: *cum madens vino per noctem*. GRON. Mulieris malit, aurea in domo, quæ sc. ita ampla, ut urbis instar haberet. c. 42. Cf. mox c. 52. Prodest etiam, quod sequitur, *huc illuc*, quod ædibus aptius videtur, quam urbi. Sic placebat et Mureto, non probante Broterio, qui cum Huestio de incensa domo Neronis accipit. Sed conjuratos voluisse domum Neronis incendere, vix credam. ERN. Non video, cur non, qui tollere monstrum hominis parabant, domo ejus ignem inficere tentassent. Sic vanæ sunt doctorem conjecturæ, et sanus locus.

Acid. ardente exponere crebris luminibus et facibus industri. Bip. placet conjectura GRON. quam emendant ita: *cum madens homo*, sic pro indignitate scil. collato 13, 25. Cum incendio, cujus ipse Nero exemplum dederat, bene convenit ista *huc illuc cursatio*. At Heins. dabat *marcente domo*, i. e. familia nocturnis comensationibus marcida.

Spem ac metum] Nec male, *spe ac metu*. LIPS. Probat Acidalius, coniciens etiam *spem inter ac metum*. Vulgatum interpretor conatum cum *spe ac metu* conjunctum. Vid. ad 14, 63. supra c. 42. *spes inrita* pro conatu inrito. ERN.

Quonam modo sciscitata] id est, unde aut per quem odorata de conjuratione. Sperne Vertranii *suscitata*. LIPS. Mox *accendere et arguere* est accendere arguendo, velut ignavos esse ac tardos etc. Post *labefacere* est avertere a fide in Neronem. ERN.

Erat Chiliarchus] Ita libri. Vulgo *navarchus*. Bene Chiliarchus, pro Tribuno: sicut et Centuriones reperies plus semel in classe. LIPS. *Navarchus* etiam MSS. (Bud.) Guelf. et alii, at

Chiliarchus in ea classe Volusius Proculus, occidendæ matris Neronis inter ministros, non ex magnitudine sceleris provectus, ut rebatur. Is mulieri olim cognitus, seu recens orta amicitia, dum "merita erga Neronem sua, et quam in inritum cecidissent," aperit, adjicitque questus, et "destinationem vindictæ, si facultas oriretur," spem dedit, posse inPELLI, et plures conciliare: nec leve auxilium in classe; crebras occasiones; quia Nero multo apud Puteolos et Misenum maris usu lætatur. Ergo Epicharis plura: et omnia scelera Principis orditur: "neque se jactare, quod inane esset; provisum, quoniam modo pœnas eversæ Reipublicæ daret: accingeretur modo navare operam, et militum acerrimos ducere in partes, ac digna pretia exspectaret." Nomina tamen conjuratorum reticuit. Unde Proculi indicium inritum fuit, quamvis ea, quæ audierat, ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, et cum indice composita, nullis testibus innixum facile confutavit. Sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone, haud falsa esse, etiam quæ vera non probabantur.

ed. pr. *Chiliarchus*, et MSS. Reg. Corb. ERN.

Si facultas oriretur] MS. Guelf. *oreretur* a manu pr. ut sæpe in scriptis. Ceterum promptum esset conjicere *offerretur*. ERN.

Ergo Epicharis plura: et omnia] Pichena interpretatur, plura promisit et conjunctionem aperuit. Si Tacitus sic scripsit, vix alius sensus esse potest; nisi quod non de conjunctione capiam, quam sequentibus prodit. Sed sane nimis abrupta hæc oratio; unde plerisque corruptus locus videtur: neque tamen adhuc satis commodam emendationem vidi. Sensus quidem hic desideratur: Ergo hoc initio oblato perficiendi consilium, accendere animum hominis tentans, addit dictis plura, quæ hanc vim habitura sperat, de injuria ei facta. ERN.

Neque Senatui quid manere] Vatic. codicis scripturam (quæ et Flor. et Agr.) expressi: nec dissentit Farnesianus, nisi quod refert, *quod manere*. (Sic et Bud.) Quis Castor aut Pollux liberat me ab hoc æstu? Forte, *neque se nautam quidem manere*; quasi attollens conjuratorum puerum splendoremque id dicat mulier: etiam ipso cessante, provisum viris melioribus quomodo nefarius ille pœnas daret. LIPS. Non lubet conjecturas virorum doctorum adscribere. Adeo parum in iis opis ad locum sanandum, adeo longe a scriptura et sensu recedunt institutæ orationis. Ego conjeci Tacitum scripsisse *neque salvi quid*

manere. Est conclusio orationis de sceleribus Principis et facinoribus: hinc commodus transitus ad *pœnas eversæ Reipublicæ*: Reipublicæ eversæ aptissimum *nihil salvi*. *Eversæ* bene e Flor. Pichena. Sic etiam MS. Guelf. ed. pr. omnesque ante Rhen. qui primus (e Bud.) *veræ* dedit: quod tamen etiam sic dicitur apud nostrum (3, 54.) probaturque Gronovio ad Senec. de Benef. 5, 16. ERN. Lall. supplet *potestatis* quid ac *dignitatis*, quod non plane spernendum. Hiller. Rac. 19. levi mutatione efficit, *ne Senatum quidem manere*, scil. in fide, quo sensu id verbi H. 1, 76. et passim. Sic fere jam Grotius, qui conjiciebat, *neque Senatui fidem manere*. Bip. e lectione Puteolani, qui, cod. Genuensi usus, ita dedit: *neque Senatui quod inane esset*, quod secuti Rhen. et Alciatus, ingeniose exculpunt, quod vero perquam simile: *neque se jactare, quod inane esset*. Recipiendum puto; verum cum Rhen. tollendum quod sequitur *sed*, ex posteriori syllaba vocis præcedentis ortum.

Navare operam] Sic habent MSS. Flor. (Bud.) Oxon. Guelf. et mox *ducere*. Recte. Nam sic *accingi* construitur. Unde bene receptum a Ryckio et J. Gronovio. Edd. antea omnes *navaret ac duceret*. Mox edd. ante Rhen. MS. Guelf. vitiose *multum pro militum*. ERN. Bud. *militum*.

Quæ vera n. probabantur] i. e. quorum veritas nondum, ob testium defectum, patebat. MSS. Reg. Guelf. *pro-*

LII. Conjuratis tamen, metu prodicionis permotis, placitum maturare cædem apud Baias in villa Pisonis; cujus amœnitate captus Cæsar creber eo ventitabat, balneâsque et epulas inibat, omissis excubiis et fortunæ suæ mole. Sed abnuvit Piso, "invidiam" prætendens, "si sacra mensæ, Diique hospitales cæde qualiscumque Principis cruentarentur: melius apud urbem, in illa invisa et spoliis civium exstructa domo, vel in publico patratturos, quod pro Republica suscepissent." Hæc in commune: ceterum timore occulto, ne L. Silanus, eximia nobilitate disciplinaque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus, imperium invaderet; prompte daturis operam, qui a conjuratione integri essent, quique miserarentur Neronem, tamquam per scelus interfectum. Plerique, "Vestini quoque Consulis acre ingenium vitavisse Pisonem" crediderunt, "ne ad libertatem moveretur, vel, delecto Imperatore alio, sui muneris Rempublicam faceret." Etenim expers conjurationis erat; quamvis super eo crimine Nero vetus adversus insontem odium expleverit.

LIII. Tandem statuere, circensium ludorum die, qui

dantur, solenni in libris Taciti aberratione, ut sæpe vidimus. Add. c. 59. Rectum etiam esset *probarentur*: sed *probabantur* (Bud. et) omnes edd. et a Tacito non abhorrens. Mox *permotis*, quod e Flor. addidit Pichena, etiam MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. et vett. omnes. In recentioribus et Lipsianis excidit, casu, ut opinor. Idem pro *cujus amœnitate* legendum putat quo, *cujus amœn.* ex quo facile fieri potuit *quocius, cujus*. Heinsius autem *creber eo* ap. Ryckium, et in marg. Morell. Lipsius *crebro eo*. ERN. Hic Heinsium sequor cum Bip. Bud. pro *placitum* habet *placuit*, et mox *balnea*.

Fortunæ suæ mole] Intelligi posse putavi, nixus vel fretus. Ac veritus sum, ne tale verbum exciderit; esset enim durior ellipsis. Sed pendet ab *omissis*, et intelligendum est, *et fortunæ suæ mole omissa*, i. e. apparatu solito, comitatu etc. Sic *ὄγκος* dicitur Græcia. Josephus 18, 6, 9. *ὄγκος παραγμάτων* de imperio. ERN.

Ne L. Silanus] De quo inferius 16, 7. sq. LIPS. Augusti abnepos, filius ejus, de quo 13, 1.

A conjuratione integri] MS. Bud. *conjurationem*: unde Rhenanus corripbat *conjuratione*, quod est in ed. pr. aut *conjurationis*. Ceteri libri in vulgato consentiunt, quod verum puto. ERN. Verba Rhenani male cepit Gron. Rhen. scil. refert, in Bud. esse *conjurationis integri*, quod legendum *conju-*

ratione aut conjurationis integri. Ipse tamen servat vulg. cum præpositione, quæ omissa in Bud.

Ne a libertate moveretur] VATIC. *ne ad libertatem moraretur*. Ducit me sententia, ut legam, *ne aut libertatem moliretur*. Duplex videlicet a Vestino metus: ne aut homo acer ad libertatem populum vocaret, aut alium a Pisone Principem deligeret. LIPS. Videndum an fuerit, *ne a libertate moveretur*. Justinus 2, 9. *Hujus virtute cum admonita civitas libertatis esset*. GRON. Lectio VATIC. cod. est etiam in libro Agric. ed. pr. unde Brot. recepit *ad libertatem*. Vulgata est in MSS. Flor. (Bud.) Guelf. et in edd. inde a Puteol. omnibus: eamque veram puto. *Libertate moveri* dicitur, qui dulcedine ejus captus, ejus maxime rationem habet: ut pecunia moveri amantes pecunias, qui ejus spem in omnibus sequuntur. Si a displiceat, possis corrigere aut, præsertim cum libri quidam habeant *ad*. ERN. Pichenam si audias, cod. Flor. habet *ne ad libertatem moreretur*, unde bene ex ipsius et Muræti et aliorum sententia, *ne ad libertatem Populo Rom. restituendam moveretur*. Gruterus malebat *Libertate* scil. Dea. Ceterum quoad sensum non differt lectio, quam probat Ernesti et sequitur Lall.

Die, qui Cereri celebratur] Qui dies pridie Idus Aprilis, ita notatus Kalen-

Cereri celebratur, exsequi destinata; quia Cæsar, rarus egressu, domoque aut hortis clausus, ad ludicra circi ventitabat, promptioresque aditus erant lætitia spectaculi. Ordinem insidiis composuerant, "ut Lateranus, quasi subsidium rei familiari oraret, deprecabundus et genibus Principis accedens, prosterneret incautum premeretque, animi validus et corpore ingens: tum jacentem et inpeditum Tribuni et Centuriones, et ceterorum ut quisque audentiæ habuisset, accurrerent trucidarentque;" primas sibi partes expostulante Scevino, qui pugionem templo Salutis (in Etruria), sive, ut alii tradidere, Fortunæ Ferentino in oppido, detraxerat, gestabatque vel-

dario veteri: LVDI CERERI. et biduo ante LVDI IN CIRCO. Infra noster: utque circensium Cerealiū ludicrum, pluribus equorum cursibus celebraretur. Dio 47, 40. inter prodigia refert, quod *Ædiles Cereri, loco circensium et equestrium ludorum, gladiatorios exhibuerint.* Ovidium adde Fast. 4, 389. sq. et nomen veterem: MEMMIUS ARD. CERIALIA PREIMIUS FECIT. Quod Cæsaris et Tulli ævo factum. Vide Politianum Miscell. c. 85. LIPS. MS. Guelf. ed. pr. *diem*, male. Broterius bene, ut opinor, e Calendariis antiquis docet diem XIX Apr. intelligendum, s. XIII Kal. Mai. *Domoque* etiam ed. pr. ut FL. MS. ERN. Bud. *domo*. De nummo v. Eckhel in Doctr. NN. vett. vol. 5. p. 252.

Genibus Pr. accedens] Sic bene Rhen. (ex ingenio) Edd. superiores omnes, MS. Guelf. (et Bud.) *accedens*. Mox *ingens*, quod idem (e Bud.) dedit MS. Guelf. ed. pr. ceteræ ante Rhen. *vigens*. ERN. *Corpore ingens*, ut H. 1, 53. Bip. magis placet *vigens*.

Ut quisque audentiæ] Lectio a Vatic. est. Farnes. *audacia habuisset*: corrupte triti libri, *audivisset*. LIPS. *Audentiæ* etiam ed. pr. MS. Guelf. *audacia*, et edd. ante Rhen. qui induxit, nescio quare, *audivisset*, (ego scio e Bud.) quod servatum est ad Lipsium usque. ERN.

Templo Salutis in Etruria] Quantum intelligere potui, sic plerique capiunt, ut templo, sive Salutis, sive Fortunæ fuerit in Ferentino oppido Etruriæ: unde Cluverius corrigit *Ferentino*, ut est ap. Sueton. Oth. 1. quod probabat Ryckius: recepit Broterius. Omninoque nullos *Ferentanos* agnoscit J. F. Gron. ad Liv. 9, 16. etsi Strabo 1. 5. p. 226. diserte *Æpirum* Etruriæ memorat. Sed dubium esse potest, an in *Etruria* etiam ad oppidum Ferentanum

referendum sit. Saltem modus loquendi vix pati videtur. Dixisset opinor: *templo Salutis, s. u. a. t. Fortunæ, Ferentino in Etruria oppido*. Si porro in *Etruria* proprie ad Salutis templum refertur, ut videtur voluisse Heinsius, qui in margine Morell. verbis *Ferent. in oppido* adscripsit in *Subinis*: nimis indefinite locus templi et contra consuetudinem accurate scribentium indicatur. Itaque putem, in *Etruria* esse e nota addita verbis *Ferent. in oppido*, qualis illa Heinsiana, quæ postea in textum irrepsit. Atque sic definitio illa loci Ferentano in oppido erit communis utrique, aut templum Salutis Romanum intelligeretur, quod in monte Quirinali fuit votum a Junio Bubulco et pictum a Q. Fabio. Id templum Salutis simpliciter centies apud veteres dicitur, ut apud Obsequentem c. 71. 103. sed illud verius. Nam c. 55. inducitur ipse Scevinus dicens, pugionem illum olim regione patria cultum fuisse. ERN. Uncinis includenda in *Etruria*, quippe e marg. intrusa. *Ferentino* rectius dici videtur. Ap. Strabonem quoque *Æpirum*. In fine pro *regione patria* legendum *religione patria*.

Detraherat] Ut donaria in templis, cum consecrantur, *reponi*, sic, cum auferuntur, *detrahi* proprie dicuntur. Sic plane, ut apud nostrum, *gladius delubro detractus* ap. Suet. Vit. 8. *Detracta templis dona* Ner. 32. *Detrahi* etiam clypei, imagines dicuntur suspensæ in templis, aut curiis etc. ERN.

Gestabatque velut] Gestabatne pugionem? non is mos Romæ, et per hanc vanitatem homo se palam retexisset. Aliud omnino verbi fuisse suspicor: *servabatque, jactabatque*, aut tale. LIPS. *Jactabat* placet Heinsio. ERN. Bip. reddunt, *amabat*, maxime colebat.

ut magno operi sacrum. "Interim Piso apud ædem Cereris opperiretur, unde eum Præfectus Fenius et ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antonia, Claudii Cæsaris filia, ad eliciendum vulgi favorem:" quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamvis absurdum videretur, aut inanem ad spem Antoniam nomen et periculum commodavisse, aut Pisonem, notum amore uxoris, alii matrimonio se obstrinxisse; nisi si cupido dominandi cunctis adfectibus flagrantior est.

LIV. Sed mirum, quam inter diversi generis, ordinis, ætatis, sexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint; donec proditio cœpit et domo Scevini; qui pridie insidiarum multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignavit; promptum vagina pugionem, de qua supra retuli, "vetustate obtusum" increpans, "asperari saxo, et in

Magni operis sacrum] Pichena ex Flor. colligit, *magno operi*. Neque ego olim male, *magno operis*, multitudinis numero. LIPS. Vulgatum tamen Græcismo posset defendi. Apollonius Rhodius 2, 688. Εἰ δ' αἶψ' ἂν ἴδῃ σοι μὲν ἰδού' Ἀπόλλωνος τῆν δ' ἑλθὼν καλῶμεν. Strabo l. 14. p. 682. Εἰ δ' ἄπρα Πηδάλιον, εἰς τὴν ὑπὲρ κείται λάφος τραχὺς, ἑλκὴλδης, τραπέζοι δὲ, ἑλκὸς Ἀφροδίτης. Lucianus Hermotimo 40. Κάλλως ἀργυρὰ πρόκειται ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ. Nam *magno operis* omnino male. Plinius 11, 37. (63.) *Lupi dexter cantus in magno habetur operibus*. GRON. MS. (Bud.) Guelf. *magni operis*: sic edd. ante Pich. præter pr. quæ habet *magno operis*, ut in cod. Agr. quod idem est cum Flor. *magno operis*. Ceterum *genitivus* non male defenditur a Gronovio. Sic dixit ipse Cicero Verr. 1, 18. *inania horum Deorum sacra putatur*, et similiter alii. ERN. Pro *magni operis* Bip. vellent *magno opere*.

Quamvis absurdum videretur et inane, aut ipsi Antoniam nomen et periculum commodavisse] Rodolphus peracute, aut inani spei Antoniam. Hi tales homines, si ad criticam serio se dedissent, quid non pervidissent? Et tamen nos Pelai placemus nobis in hæc machera. LIPS. Quod nunc est in textu debetur Pichena, qui sic correxit e Flor. lectione *aut inane aut spem*, quæ est etiam in ed. pr. Prius aut etiam est in MS. Guelf. Quod Agricola tribuit Lipsius pro conjectura, est in MS. Agr. unde Ryckius in textum recepit: quem sequeter, si istius edicis idonea auctoritas esset. ERN. V. et notata ad c. 56. ubi quid

simile. In cod. Agr. ubi *aut spem*, in marg. additur a L. m. *alii ad*, quod indicatur, alia exempla habere *inane ad spem*; inde conjectura Pichena, teste Gron.

Sed mirum, quam inter diversi generis, ordinis, ætatis, sexus, taciturnitate omnia cohibita] Certe mirum, in lubrico et præpeti hoc sermonis. Simile plane, quod Claudianus miratur, conspersione militari in Rufinum 2, 283.—*ne quisquam tanta de plebe repperit, Proderet incautus qui corda minantia verbis. Quæ non posteritas, quæ nem mirabitur ætas, Tanti consilium vulgi potuisse taceri, Aut factus tam grande tegi?* Et plura, quæ addit. LIPS. Duce Rhen. e Bud. prius *divites*. Cf. H. 2, 56.

Donec proditio cœpit] Plutarchus de Garrul. 9. longe aliter elatam et apertam narrat conjunctionem. Sed ne tibi imponat, non istam. Duplex enim in Neronem conjuratio, Pisoniana et Vinicianæ, ut auctor Sueton. 36. Ad Vinicianam ergo refer illa Plutarchi. LIPS. Plutarchum quoque de Pisoniana loqui, docet Ryckius ex eo, quod Vinicianæ Beneventi conflata et detecta, auctore Suet. Ner. 30. Apud Plutarchum autem Romæ mentio. ERN.

Et in mucrone ardescere iussit] Lucanus 7, 130. *nisi cotibus asper Exarsit mucro*. Forte tamen. Cornetius, *et mucrone ardescere iussit*. GRON. In *mucrone* Tacito dignius puto. J. Gronovius comparabat e c. 63. *membris in eum pallorem albertibus*. H. 1, 43. *in eadem ardere*. Et ea lectio est in MS. Flor. (Agr. et) ed. pr. Ceteri scripti et edd. usque ad Bernec. sine præ-

mucronem ardescere" jussit; eamque curam liberto Milicho mandavit. Simul adfluentius solito convivium initum: servorum carissimi libertate, et alii pecunia donati: atque ipse moestus et magnæ cogitationis manifestus erat, quamvis lætitiâ vagis sermonibus simularet. Postremo "vulneribus ligamenta, quibus sistitur sanguis, parare" eundem Milichum monet; sive gnarum conjurationis et illuc usque fidum, seu nescium et tunc primum adreptis suspicionibus, ut plerique tradidere de consequentibus. Nam, cum secum servilis animus præmia perfidiæ reputavit, simulque immensa pecunia et potentia obversabantur, cessit fas et salus patroni, et acceptæ libertatis memoria. Etenim uxoris quoque consilium adsumpserat, muliebre ac deterius: quippe ultro metum intentabat, "multosque adstitisse liberos ac servos, qui eadem viderint: nihil profuturum unius silentium: at præmia penes unum fore, qui indicio prævenisset."

LV. Igitur, cœpta luce, Milichus in hortos Servilianos pergit: et, cum foribus arceretur, "magna et atrocia adferre" dictitans, deductusque ab janitoribus ad libertum Neronis, Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, "urgens periculum, graves conjurationes," et cetera, quæ audierat conjectaveratque, docet. Telum quoque in necem ejus paratum ostendit, accirque reum jussit. Is raptus per milites, et defensionem orsus, "ferrum, cujus argueretur, olim religione patria cultum, et in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum," respondit. "Tabulas testamenti sæpius a se, et incustodita dierum observatione, signatas. Pecunias et libertates servis et ante dono datas, sed ideo tunc largius, quia, tenui jam re familiari et instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enimvero liberales semper epulas struxisse, et vitam amenam et duris judici-

positione. ERN. Sic Bud. Ap. Lucan. quoque 7, 139. *cotibus asper exarsit mucro.*

Magna cogitationis manifestus] Seneca in Controv. 2, 5. (13.) *Tyrannus suspicatus est, sive isti aliquid excidit, sive magna consilia non bene vultus tegit.* LIPS.

Vagis sermonibus] Cod. Agr. variis. Sed *vagi sermones* et ap. Claudian. in Probi et Ol. Cons. 1, 31. *Vagus rumor* H. 3, 25.

Parare eundem Milichum] Sententia apta est: tamen libri illud verbi redarguunt: quorum partim *fortiebat eundem*; alii, *partiebatque*; nonnulli, *partiebatur*. Quid veri, quæro. LIPS. Primum est MS. Bud. alterum Flor. et Guelf. tertium ed. pr. *Parare* Puteol. edidit, nescio an e MS. ERN. Forsan e cod. Genuensi. Hiller. Rac. 34. conjicit *ligamenta . . . sarrire.*

Et illuc usque fidum] Sic MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. ante Rhen. omnes; in hujus ed. primum compareret *hucusque*, quod vitio operarum inductum puto: sed id tenere omnes usque ad J. Gronov. ERN.

De consequentibus] Grotius conjiciebat *conscientiis*; male. Tradere est historicorum. Intellego de scriptoribus, qui post illa tempora vixere ac scripsere. Sic Cicero dixit *consequens* et *posterum tempus* synonymice. ERN. Brot. explicat de istorum mandatorum consequentiis. Heims. pro glossa habet.

In hortos Servilianos] Cf. H. 3, 38. Suet. 47.

Epaphroditum] Qui a libellis fuit, de quo Suetonius Neron. 49. Et Domit. 14. Est ille ipse, cui nobilis servus Epictetus fuit. Suidas et Arrianus I, 1. LIPS.

bus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla jussu suo, sed, quia cetera palam vana objecisset, adungere crimen, ut sese pariter indicem et testem faceret." Adjicit dictis constantiam: incusat ultro "intestabilem et consceleratum," tanta vocis ac vultus securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset, "Antonium Natalem multa cum Scevino ac secreto conlocutum, et esse utrosque C. Pisonis intimos."

LVI. Ergo accitur Natalis: et diversi interrogantur, "quisnam is sermo, qua de re fuisset?" cum exorta suspicio, quia non congruentia responderant: inditaque vincla. Et tormentorum adspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis, totius conspirationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisone primum fatetur. Deinde adjicit Annæum Senecam, sive internuntius inter eum Pisonemque fuit, sive ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum, cognito Natalis indicio, Scevinus quoque, pari inbecillitate, an cuncta jam patefacta credens, nec ullum silentii emolumentum, edidit ceteros: ex quibus Lucanus Quinctianusque et Senecio diu abnuere. Post, promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Atillam matrem suam, Quinctianus Glitium Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum præcipuos, nominavere.

LVII. Atque interim Nero recordatus, Volusii Proculi

Adungere crimen visum se—facere] Non erat hoc crimen, fomenta parasse; sed conjurasse. Itaque legam, *crimini, cuius se pariter indicem et testem faceret*. Et vero libri etiam quidam *faceret* præferunt. LIPS. Mihi sedet, Acidalium rem acu tetigisse: *adungere crimen, cuius*; i. e. adicere hanc quoque calamitiam, quam et deferat ipse, et sibi tanquam testi credi velit. GRON. Lectio, quæ in textu hodie est, inducta est a Pichena, ut consentanea scripturæ MS. Flor. cademque est in MS. Agr. (nec ex ingenio Agr. ut Pich. putabat) ante jam prolata et probata a Modio ep. 15. At MS. Flor. Jac. Gron. contendit, potius Acidalii conjecturæ favere. Est in codice 1; *sic*. Ex quo ego neque *ut sese* neque *cuius se* eruam. Est enim *iussisse*: unde quidam liber Gronovio citatus etiam habuit *iussisse*. MS. Guelf. edd. a Putzol. omnes usque ad Pichenam *visum*: *se—facere*. MS. Bud. *vixisse*; ed. pr. *divisse*. *Pariter—faceret*. ERN. Ex lectione Bud. *vixisse* Rhenanus conjiciebat leg. *nixum* *se p. ind. et t. f.*

Ac secreto collocutum] Farnes. *secretæ*, et ad oram, *Seneca*: non proba. Statim e libris edidi, *An cuncta jam*

patefacta credens; non ut (et in Bud.) obtinuerat, *ante*. Notum et creberrimum Tacito dicendi genus. LIPS. *Secreta* etiam MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. quod recepit Broterius. ERN.

Ergo accitur Natalis] Sic MSS. Flor. Guelf. Agr. edd. ante. Rhenanum omnes, qui (e Bud.) edidit *accitus*. Vetus cum Ryckio restituimus. ERN.

Cum exorta susp.] Bud. tum. Mox c. Agr. *Sed form. adsp.*

Conjuratioris] Sic Thapaeus. At Flor. Bud. et edd. vet. *conspirationis*. Dein Bud. male *magis ignarus*. Pro *peritior* Faernus dabat *paratior*, sed simul mutat *arguendi in argenti*, *Pricæus in argenti*, scil. Neroni. Bip. legunt *arguendi promitior*. Lall. *apertior*, quod placet, quippe proxime ad vulg. accedens. Sic Cic. pro Mur. 25. *ut semper fuit apertissimus*.

Quinctianus] Bud. *Quintilianus*.

Glitium Gallum] Ita scribendum nomen, non *Glicium*. Frequens in lapidibus *Glitiorum* mentio. V. Grut. in ind. Sed *Glitii* quoque *Galli* epitaphium, ante duo sæcula Veis reperiunt, exhibet Nardinus in Veis ant. 2, 2. Cf. thes. Ital. ant. t. 8. parte 3. p. 56.

indicio Epicharin adtineri, ratusque muliebre corpus impar dolori, "tormentis dilacerari" jubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium, ne a femina spernerentur, pervicere, quin objecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemptus. Postero, cum ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellæ, (nam dissolutis membris insistere nequibat) vinclo fasciæ, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit cervicem, et, corporis pondere connisa, tenuem jam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier, in tanta necessitate, alienos ac prope ignotos protegendo, cum ingenui et viri et Equites Romani Senatoresque, intacti tormentis, carissima suorum quisque pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque et Senecio et Quinctianus passim consocios edere, magis magisque pavido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepeisset.

LVIII. Quin et urbem, per manipulos occupatis mœnibus, incesso etiam mari et amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per fora, per domos, rura quoque et proxima municipiorum, pedites equitesque, permixti Germanis, quibus fidebat Princeps, quasi externis. Continua hinc et juncta agmina trahi, ac foribus hortorum adjacere. Atque, ubi dicendam ad causam introissent, "lætatum erga conjuratos, sed fortuitus sermo et subiti occursus, si convivium, si spectaculum simul inissent," pro crimine accipi: cum, super Neronis ac

Gestamine sellæ] Eadem sævitia est, quam tangit Ammianus 20, 2. *Pro-miscue juvenes atque, membris omnibus capti, ad supplicia sellis gestatoriis dacebantur.* LIPS. De fascia pectorali mulierum, quæ et *strophium* dicitur, v. quos citavi in *Clav. Cicer. in strophium.* ERN. Cf. Non. Marc. 14, 8.

Connisa] Bud. *connixa*.

Senatoresque intacti tormentis] Ita Farnes. optime. Vatic. *intactis*, littera una redundante. Ex quo fonte vulgatus error, *in tantis*. Res clara. Insigni laude, ait, dignanda libertina mulier, quæ toties pressa constanter indicare abnuerit ignotos; cum viri et Senatores etiam proxima pignora sua proderent sine tormentis. LIPS. *Intacti* placuerat ante Faerpo, Agr. *Intactis* etiam MS. Flor. ed. pr. At MS. (Bud.) Guelf. *in tantis* vitiose, ut omnes edd. a Puteol. usque ad Lipsium. ERN.

Carissima suorum quisque pignorum proderent] Sic recte MSS. Fl. Guelf. edd. ante Rhem. omnes, qui (e Bud.) dedit *carissima quoque* s. p. Vetus re-

stituit Pichena. ERN. In Bud. legitur *pignora*.

Lætatum erga conjuratos] Arrisise aliquando quacumque occasione cuiquam e conjuratis; frontem exporrexisset, et vultum hilariorem finxisse ad adventum, aspectum, obitum, occursum, alloquium, dictum, gestum motumve alicujus. Nihil hic suspectum, GROS. *Lætatum* MS. Guelf. ed. pr. In ed. Put. est *lætatum*, vitio operarum; sed id servatum usque ad Rhemanum, qui *lætatum* (e Bud.) restituit. Verum post dedi *sed fortuitus sermo*, ut est in MS. Guelf. et aliis ap. Broterium, edd. pr. Puteol. Ap. Beroaldum vitio operarum irrepsit *si*, (nam alioqui sequitur Puteolanum) quod temere propagatum est. Sensus est: non modo lætatum esse erga conjuratos crimen erat, sed etiam cum iis forte collocutum etc. Variat deinde orationem et pergit, *si convivium* etc. Non modo omitti ante *sed*, supra jam vidimus, estque non rarum in Tacito. ERN. *Si fort. sermo* est et in Bud. et bonum sensum exhibet; præstat tamen *sed*. Bip. mallet. et: parum refert.

Tigellini sævas percunctationes; Feniſius quoque Rufus violenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed, quo fidem inſcitiae pararet, atrox adverſus ſocios. Idem Subrio Flavio adſiſtenti adnuentique, an inter ipſam cognitionem deſtringeret gladium, cædemque patraret, renuit, infregitque inpetum jam manum ad capulum referentis.

LIX. Fuere, qui, prodita conjuratione, dum auditur Miliſchus, dum dubitat Scevinus, hortarentur Piſonem, “pergere in caſtra, aut roſtra eſcendere, ſtudiaque militum et populi tentare: ſi conatibus ejus conſcii adgregarentur, ſecuturos etiam integros: magnamque motæ rei famam, quæ plurimum in novis conſiliis valeret. Nihil adverſum hoc Neroni proviſum: etiam fortes viros ſubitis terreri; nedum ille ſcenicus, Tigellino ſcilicet cum pellicibus ſuis comitante, arma contra ciceret. Multa experiendo conſieri, quæ ſegnibus ardua videntur. Fruſtra ſilentium et fidem in tot conſciorum animis et corporibus ſperari. Cruciatu aut præmio cuncta pervia eſſe. Venturos, qui ipſum quoque vincirent, poſtremo indigna nece adficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Rempublicam, dum auxilia libertati invocat. Miles potius deeſſet, et plebes deſereret; dum ipſe majoribus, dum poſteris, ſi vita præriperetur, mortem adprobaret?” Inmotus hiſ, et paullulum in publico verſatus, poſt domi ſecretus, animum adverſum ſuprema firmabat, donec manus mili-

Sed quo fidem] Acid. et Freinſhem. mallent et q. f. Mox Bud. *stringeret.*

Retinuit, infregitque] Faernus dum *renuit* legebat: probaturque a quibuſdam libris, et rectum eſt. Annuerat Flavius, iſte renuit. LIPS. *Renuit* MSS. Flor. et alii, ed. pr. (At Bud. *retinuit, infregit imp.* Sed *renuit* probat etiam Pricæus ad Apul. Met. 6. p. 300. Pichena putat, ſcriptum fuiſſe *rennuit* indeque ortum *retinuit.*) Paulo ante Ryckius e MS. Agr. dedit *innuenti*, ut placuerat Acidalio. At etiam *annuere* pro *innuere* dicitur, ut ap. Cicer. pro Quint. c. 5. *ſimul atque ſibi hiſ annuiſſet, Numeraturum ſe dicebat*, ut omnes ſcripti; ſed et ibi contra liberos Lambinus edidit *innuiſſet*: male, ut judicant Gruterus et Paſſeratiuſ. Reperit tamen Broteriuſ *innuentique* et in tribus aliis MSS. ERN. Bud. *annuenti.*

Roſtra eſcendere] Libri ſcripti. LIPS. Vulgo ante *conſcendere.* ERN. Sic Bud.

Multa conſieri] Sic bene e Flor. (et ed. Ven.) Pichena pro *ſieri*, quod eſt in omnibus aliis. Mox MS. Guelf. *conſociorum*, male. V. ad 4, 33. Verbo

corporibus reſpicitur ad tormenta, quæ pauca corpora perferre ac vincere poſſunt. Poſt *cruciatu* pro dativo accipiendum. Atque etiam ed. pr. *cruciatu*, ſicut cod. Reg. ERN. Bud. *conſciorum... cruciatu.*

Miles potius deeſſet] Delevi dum et punctum feci, ut Acidaliuſ volebat, quia non modo ſic MS. Flor. ſed etiam (Bud.) Guelf. in quo male manuſ ſec. ſupra adſcripſit dum. Atque ita plane ſenſus deſiderat. Meliuſ eſſe deſeri a milite et plebe, et Reip. canaſa mori cum gloria. Mox *inmotuſ hiſ* e MS. Guelf. ed. pr. dedi pro *iſt.* Illa eſt Corneliana formula. ERN. Bud. *inmotuſ hiſ.* Sic ſolet iſte codex. Mox habet *quiſ Nero*, puto *quiſ* pro *quibuſ.* Sed bene vulg.

Animum firmabat] Sic recte MS. Flor. edd. vett. ante Rhen. (qui [e Bud.] dedit *firmat*, quod eſt etiam in Guelf. cf. c. 51. extr.) ſequitur enim *adventret*, pro quo rectiuſ eſſet *advenit.* Reſtituit Pichena. Contra bene mox Rhen. (ex ingenio) edidit *tamquam.* Edd. ſuperiores omnes et MS. Guelf. (et Bud.) *quamquam.* ERN.

tum adveniret, quos Nero tirones aut stipendiis recentes delegerat: nam vetus miles timebatur, tamquam favore inbutus. Obiit, abruptis brachiorum venis. Testamentum foedis adversus Neronem adulationibus amori uxoris dedit; quam degenerem, et sola corporis forma commendatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla; priori marito, Domitius Silus: hic patientia, illa inpudicitia, Pisonis infamiam propagavere.

LX. Proximam necem Plautii Laterani, Consulis designati, Nero adjungit, adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permetteret. Raptus in locum servilibus poenis sepositum, manu Statii, Tribuni, trucidatur, plenus constantis silentii, nec Tribuno objiciens eandem conscientiam. Sequitur caedes Annae Senecae, latissima Principi, non quia conjurationis manifestum compererat;

Recens stipendiis] Heins. malebat *stipendit*, ut 4, 52. *recens Praeturae*, sed et illud ex ipsius ingenio. Cf. notata ad 1, 41:

Nomen mulieris] Sic omnes scr. et edd. non *mulier*, ut Acidalio placebat. *Arria* MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. Puteol. *Arria* ed. Beroald. seqq. omnes, nescio, an e libris scr. Etiam *Atrii* et *Atriae* reperiuntur. *Silius* Rhen. (e Bud.) sqq. MSS. Guelf. at MS. Flor. *Silus*, ed. pr. *Silius*. Edd. ante Rhen. *Silius*, male: de cognomine *Silus* v. *Drakenb.* ad Liv. 32, 28. ERN.

Breve mortis arbitrium] Profecto breve. Nam Nero mori jussit non amplius quam horarium spatium dabat. LIPS.

Servilibus poenis sepositum] Disce ergo clare, lector, locum certum fuisse in poenam servorum viliumque capitum. Quem illum? *Sestertium*, ut opinor. Ita enim locus, non Romae, sed extra urbem, ubi cruces, patibula defixa, cadavera abjecta, aliaque quae ad supplicia plebis. Plutarchus in Galba 28. Τὸν δὲ Γάλλα τοῖς Πατροσίου καὶ Οὐπελλίου δούλοις ἔδωκ' ἑσσαντο. Λαβόντες δὲ ἱκίνοιο, καὶ πάντα τρέπον αἰκισμένοι καὶ καθυβριστὰς, ἔβησαν ἢ τοὺς ἀπὸ τῶν Καισάρων κολαζομένους θανατοῦσιν. Ὁ δὲ τόπος ἡσιόεστιον καλεῖται. Extra urbem, dico, is locus (errant qui de Gemoniis suspicantur) vel nominis argumento. Sic enim dictus, quia semitertio ab urbe milliari. Ea quidem ratio appellandi recepta Romanis. Ita *Septimum*, Palatium sub urbe, Justiniani, l. 34. C. De donation. *Decimum*, suburbium Carthagini Procopio. *Septimum*, Ho-

stiense, Symmachi villa, ep. 6, 8. *Quartum* Latinae, apud eundem 9, 64. *Quartum* Pollionis, ap. Martialem 3, 20. Credo, fuisse extra portam Esquilinam: et odorari videor corruptionem ejus verbi in commentatore Horatii, uti Cruquius, sedulae industriae interpres, eum edidit ad Epod. 5. *Esquilinus mons Romae ex septem montibus. Hinc Esquilina porta Romae dicitur, ad sessorium, ubi certus erat locus sepulchrorum ad corpora pauperum aut sceleratorum viliumque comburenda, aut canibus proficienda. Legerim ad sestertium. Sicut in Vita Cypriani: Cum venisset ad eum locum, qua dicitur Sextus, quarto ab urbe milliari: emendatum ab aliis recte, sestertius. LIPS.*

Plenus constantis silentii] Egregii viri mortem plenius Arrianus descripsit 1, l. Λατρεανὴς τις ἐν Ῥώμῃ κελυσθεὶς ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἀποκεφαλίσθη, ἰταίνας τρέχλον, καὶ πληγὰς, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν πληγὴν ἀσθενῆ γενόμενῃ ἐπ' ὄλγον συνελκυσθεὶς, πάλιν ἐξέστηεν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πρότερον, προσελθόντι Ἐπαφροδίτῃ τῷ ἀπελευθερῶν τοῦ Νέρωνος, καὶ ἀνακρίναντι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ συγκρουσθῆναι, Ἄς τι δίλω, φησὶ, ἐγὼ σου τῷ κυρίῳ. O excelsum animum et supra omnem hanc terrenam faciem! LIPS.

Conjunctionis manifestum compererat] MSS. Flor. Oxon. non habent *manifestum*, placetque J. Gronovio, quod *manifestus conjunctionis*, et *compertus conjunctionis* nil differunt. *Manifesto compertus* bene dici, ipse agnoscit. Accipe igitur adjectivum dictum pro adverbio: in salvo erit vulgata lectio. Mox uti MSS. Flor. Guelf. ed.

sed ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat. Solus quippe Natalis et hactenus prompsit: "missum se ad ægrotum Senecam, uti viseret conquerereturque, cur Pisonem aditu arceret? melius fore, si amicitiam familiari congressu exercuissent." Et respondisse Senecam: "sermone mutuos et crebra conloquia neutri conducere: ceterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti." Hæc ferre Cranius Silvanus, Tribunus Prætoriae cohortis, et, "an dicta Natalis suaque responsa nosceret," percunctari Senecam jubetur. Is, forte, an prudens, ad eum diem ex Campania remeaverat, quartumque apud lapidem, suburbanum rure, substiterat. Illo propinqua vespera Tribunus venit, et villam globis militum sepsit. Tum ipsi, cum Pompeia Paullina uxore et amicis duobus epulanti, mandata Imperatoris edidit.

LXI. Seneca, "missum ad se Natalem, conquestumque nomine Pisonis, quod a visendo eo prohiberetur, seque rationem valetudinis et amorem quietis excusavisse," respondit. "Cur salutem privati hominis incolumitati suæ anteferebat, causam non habuisse: nec sibi promptum in adulationes ingenium: idque nulli magis gnarum, quam Neroni, qui sæpius libertatem Senecæ, quam servitium expertus esset." Ubi hæc a Tribuno relata sunt, Poppæa et Tigellino coram, quod erat sævientium Principi intimum consiliorum, interrogat, "an Seneca voluntariam mortem pararet?" Tum Tribunus, "nulla pavoris signa, nihil triste in verbis ejus aut vultu deprehensum," confirmavit. Ergo "regredi, et indicere mortem" jubetur. Tradit Fabius Rusticus, "non eo, quo venerat, itinere reditum, sed flexisse ad Fenium,

pr. ERN. Bud. habet *manifestum compererat*. Mox ut f. gr. *quoniam*. Dein *exercuisset*.

Tribunus cohortis] Sic post Lipsianas operarum vitio editum, ad Jac. Gronovium, qui restituit *prætoriae*, quod MSS. et edd. veteres habent. ERN. Bud. *Granius S. prætoriae coh.*

Ex Campania] Ubi extremis annis multus fuit, rarior in aula, et sapientiæ studiis occupatus. *Epistolæ* ibi et *Questiones Naturales* sub hoc tempus structæ. LIPS.

Quartumque apud lapidem] In villa sua Nomentana, ut volunt, qui vitam nobis scribere. Sed ambigo, quia Nomentum longius aberat et duodecimo fere lapide. Nisi si tractus eo versus hucusque Nomentanus diceretur. LIPS.

Villam globis militum sepsit] *Globis* non *globus* MSS. FL. (Agr. Bud.) Guelf. ed. pr. unde recipere non dubitavi. Sic et cod. Reg. at Corb. *globus*. Ad invadendum *globus* sufficit: ad obsidendos omnes villæ aditus *globi* requiruntur. ERN.

Cum Pompeia Paullina uxore] Quam nobilissimam feminam Dio appellat; filiam forteam Pompeii Paulini, qui supra Consularis dicitur, et vectigalibus publicis præpositus. LIPS. Mox a visendo MSS. Flor. Guelf. a man. sec. edd. vett. ante Rhen. Ryck. Gronov. Rhenanus (Bud. secutus) deleverat præpositionem, quæ et MSS. tribus ap. Broterium abest. Item *seque* FL. (Bud.) Guelf. ed. pr. quod restituit Pichena. Guelf. etiam *ratione et amore* ut edd. ante Pich. præter pr. ERN. Bud. *rationes val. et amore q.* Sed sub *s* punctum positum delendum indicat et leg. *ratione*.

Nec sibi promptum] Ipse de se ad Neronem: *Non blandiar auribus tuis; nec enim mihi hic mos est. Maluerim veris offendere, quam placere adulando*. LIPS.

Nulla pavoris signa] Lege hæc cum sequentibus; et admitte, sodes, calumnias Dionis. LIPS.

Itinere reditum, sed] MS. Guelf. *reditum*. MS. Reg. et ed. pr. *reditum*. ERN. Bud. *reditum*.

Præfectum, et expositis Cæsaris jussis, an obtemperaret," interrogavisse; monitumque ab eo, "ut exsequeretur;" fatali omnium ignavia: nam et Silvanus inter conjuratos erat, augeratque scelera, in quorum ultionem consenserat. Voci tamen et adspectui pepercit. Intromisitque ad Senecam unum ex Centurionibus, qui "necessitatem ultimam" denuntiaret.

LXII. Ille interritus poscit "testamenti tabulas:" ac, denegante Centurione, conversus ad amicos, "quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur," quod unum jam et pulcherrimum habebat, "imaginem vitæ suæ relinquere," testatur: "cujus si memores essent, bonarum artium famam, tum constantis amicitiae laturos." Simul lacrimas eorum, modo sermone, modo intentior, in modum coercentis, ad firmitudinem revocat, rogicans; "ubi præcepta sapientiae? ubi tot per annos meditata ratio adversum imminentia? Cui enim ignaram fuisse aevitiam Neronis? Neque aliud superesse, post matrem fratremque interfectos, quam ut educatoris præceptorisque necem adjiceret."

LXIII. Ubi hæc atque talia in commune disseruit, complectitur uxorem, et, paullulum adversus præsentem fortitu-

Quod unum jam et tamen pulcherrimum] Et tamen MS. Flor. (et ed. Ven.) teste J. Gron. Guelf. ed. pr. et ætate ante Rhen. qui (e Bud.) fecit *jam tamen et*. Pichena velut e MS. Flor. et ed. Puteol. *jam atamen*, quod falsum est, et secuti sunt tamen omnes usque ad Ryckium, qui velut e Flor. dedit *jam tamen pulch.* Sed et tamen restituit J. Gron. Mihi vero illud *tamen* friget; et alias Tacitus et pro at sæpe, sed semper sine *tamen*; unde vereor, ne ex *jam et* natum sit. Deinde *habeat* e Flor. edidere Ryckius et J. Gron. Conjunctivus hic quidem melior, sed *haberet* esse deberet, non *habeat*, quia præcedit *prohiberetur*. Itaque *habeat* servavi, quod e Taciti persona dictum accipe; nam, si Seneca dixisset, jactantius foret: quare etiam *habeat* displicet. Aliis quoque locis tales indicativos vidimus, quos dixi accipiendos esse e persona narrantis, ut sæpe etiam apud Livium. ERN. Bud. *hebat* vitiose pro *habebat*. Certatim *habeat* recipere post Ryckium et J. Gron. Brot. Lall. Bip. Verum recte monet ERN. jactantiam istam ingenio Senecæ non convenire. Sunt ergo verba Taciti, quod litteris mutatis indicavi, servato *habeat*, quod ERN. restituit, et delet *tamen*, quod sensum turbat. Sic sentit et Hiller. Rac. 15.

Cujus si memores essent, etc.] Fæ-

nus debebat *bonarum artium*: at Muræus et Acidalius pro *tam* legunt *tum*, quod placet Ryckio, estque illo lenius, placuitque viro docto in marg. Gryph. Melius, opinor, deleatur. ERN. Bud. pro *tam* habet *jam*. Bip. sub ea voce latere putant *æternam*, et *bonarum artium* uncinis includunt, tanquam spuria. Mihi secus videtur. Si imaginem vitæ suæ intueantur et sequantur amici, fore spondet moriturus Seneca, ut et *bonarum artium* et *constantis amicitiae famam ferant*. Sic demum plenus loco sensus constat. Ergo incidendum post *essent*, non post *artium*, et pro *tam* legendum *tum*. Is hujus particula usus admodum frequens est, omissio, cui alias respondit, cum vel *tum* prioris membri.

Velut in commune] Semper mihi visum est frigere *velut*, nec ulla causa est, cur addatur. Vere enim ista in commune disseruit. Ecce MS. Guelf. habet *ultro*, i. e. insuper, amplius, alia plura disseruit. Sed MS. Reg. non habet *velut*; itaque cum Broterio delevi. ERN. Bene deest et in Bud.

Adversus præsentem formidinem molitus] Liber Flor. *fortitudinem*; quod Pichena explicat, contra ingentem ac præsentem fortitudinem. At ego *formidinem* retineam; sed a Seneca amoliar in uxorem, legamque *mollitiam*. Quod si de Seneca, legam,

dinem mollitus, rogat oratque, "temperaret dolori, nec æternum susciperet, sed, in contemplatione vitæ per virtutem actæ, desiderium mariti solatis honestis toleraret." Illa contra, "sibi quoque destinatam mortem," adseverat, manumque percussoris exposcit. Tum Seneca, gloriæ ejus non adversus, simul amore, ne sibi unice dilectam ad injurias relinqueret: "Vitæ," inquit, "delinimenta monstraveram tibi, tu mortis decus mavis: non invidebo exemplo. Sit hujus tam fortis exitus constantia penes utrosque par, claritudinis plus in tuo fine." Post quæ eodem ictu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus et parvo victu tenuatum lenta effugia

adversus præsentia formidine mollitus. Nimirum ad aspectu illo complexuque amatae et amantis uxoris, et cogitatione instantium, sensit metus aliquos motus; sed compressit et evicit, statimque uxorem ad robur etiam hortatur. LIPS. Scribendum, *paullulum adversus præsentem formidine mollitus* diximus Obs. 2, 20. GRON. Nempe adversus præsentem uxorem mollitus est cogitatione periculi, in quo ipsa esset: qui est percommodus et loco aptissimus sensus. Sed nescio, cur adversus *præsentem* dixerit, et quæ vis isti verbo: nam et ante præsens erat, et sufficiebat *eam*. Contra, etiam fero, et credo Senecam mollitum paullulum fuisse; homo enim erat, et sensu humanitatis non vacuus; tamen mihi non satis coherere videntur. *mollitur et orat.* Itaque fateor mihi placere *mollitus*, quod in MS. Guelf. et ed. pr. extat, et haud dubie e scriptis sumtum a Mureto. Broterius sic et in MSS. duobus reperit. *Moliri adversus formidinem*, elegantissimum genus loquendi, quod a librariis esse non credo. Ita sensus optimus procedit. Quædam in commune dixerat: jam quædam proprie uxori dicturus, eam amplectitur. Hic vero movetur humanus animus aliquo timore, non de se, sed de uxore, quam amabat vehementer. Sed non vult sentire motum istum, ne ob sit confirmatio uxorem: igitur contra molitur pugnatque opprimere, ne erumpat. Sic ap. Virgil. *Æneas* 4, 332. *obnixus curam sub corde premebat. Tandem pauca refert.* His de causis non dubitavi recipere. Idem placebat viro docto in marg. Gryph. recepitque Broterius. *Mollita* pro *mollita* etiam MS. Guelf. H. 1, 73. Add. ad 14, 14 apud Terent. *Heaut.* 2, 2, 11. in vet. edd. quibusdam est, dum *mollitur*, pro *molluntur*. EMAN. Bud.

vulg. exprimit. Mihi lectio Pichenæ potior videtur. Eam recipio cum Bip.

Rogat oratque] Bud. *orat rogatque.*

Temperaret dolori, ne æternum susciperet] Legendum *temperaret dolorem æternum suscipere*. Vide 2. Obs. 20. GRON. Recte. *Dolorem* MS. Fl. Guelf. ERN. Flor. *temp. dolorem æt. susciperet*. Inde emendatio Gronovii, recisa una litterula. Sed bene habet vulg. quod et in Bud. Pro *ne* tamen recte cum Heinio *ne* vel *neve*, vel cum Bip. *nec* ponetur. Lalle. Gronovium sequitur. Bud. mox *delinimenta*.

Ne æternum susciperet] Quid hic turbent aut rescribant, nescio; creber et velut ex formula sermo erat de *æterno*, id est, magno et insolabili dolore. Lucretius 3, 921. — *æternumque Nulla dies nobis macerem e pectore tollet*. In lapidibus: *Æterno dolore adfectus*. Rogat ergo parce et modice, id est sapienter, dolere. LIPS.

Parvo victu tenuatum] Cuilibet in mentem veniat *parco*; nam *parcus* *victus* cui ignotus? Itaque cum J. Gron. in Flor. vidisse se testatus esset, primum scriptum fuisse *parco*, deinde deleto verbo inscriptum *parvo*, et ipse et Ryckius receperunt *parco*. Ego servo *parco*. Nam, *parvum victum* dici posse, nec J. Gronovius negat: et dicitur h. l. melius quam *parcus*; nam non solum parum cibi summis indicat, sed etiam tenuem, levem, a quo parum nutrimenti ac succi venerit, ut noster ipse narrat supra c. 45. ubi *persimplicem victum* vocat; qui est *parvus*, non *parcus*. Parro non illa recens manus fuit, quæ pro *parcus* *parvus* rescripsit, sed, ut ipse fatetur, vetus. Nempe librarius scripserat *parco*, dein cum rursus insepexit exemplar suum,

sanguini præbebat, crurum quoque et poplitum venas abrum-
pit. Sævisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum
uxoris infringeret, atque ipse visendo ejus tormenta ad inpa-
tientiam delaberetur, suadet, "in aliud cubiculum abscedere."
Et novissimo quoque momento suppeditante eloquentia, ad-
vocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quæ, in vulgus edita
ejus verbis, invertere supersedeo.

LXIV. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac, ne
glisceret invidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hor-
tantibus militibus, servi libertique obligant brachia, premunt
sanguinem, incertum an ignaræ: nam, ut est vulgus ad deter-
iora promptum, non defuere, qui crederent, "donec inplaca-
bilem Neronem timuerit, famam sociatæ cum marito mortis
petivisse: deinde, oblata mitiore spe, blandimentis vitæ evi-
ctam:" cui addidit paucos postea annos, laudabili in mari-
tum memoria, et ore ac membris in eum pallorem alben-
tibus, ut ostentui esset, multum vitalis spiritus egestum. Seneca
interim, durante tractu et lentitudine mortis, Statium An-
næum, diu sibi amicitiae fide et arte medicinæ probatum, orat,
"provisum pridem venenum," quo damnati publico Athenien-
sium judicio exstinguerentur, promeret: adlatumque hausit
frustra, frigidus jam artus, et clauso corpore adversum vim

vidit parvo. Itaque correxit. Ed. pr. habet cum parvo v. Fuit forte in MS. Bud. parvo.

Suadet in aliud cubiculum absce-
dere] Abscedere MS. Guelf. edd. ante
Rhen. omnes. Rhen. e MS. Bud. abs-
cederet, quod omnes secuti sunt. ERN.
In Bud. est absceder et nov. lineola r
r imposita, quam videtur non atten-
disse Rhen. unde ad sequaces ejus er-
ror defluxit.

Invertere supersedeo] Meis, adeoque
aliis verbis narrare. Invertere idem
est, quod commutare, commutatis ver-
bis dicere; non pervertere, corrumpere,
ut accepit Rhenanus, qui propterea ma-
lebat innectere. Sic oratio conversa et
mutata ap. Cicer. Partit. c. 7. i. e. aliis
atque aliis verbis expressa. ERN. Hiller.
Rac. 15. pro invertere forsan leg.
conjicit inserere vel inferre. Heins. in-
sertare.

Inhibere mortem] Ita primus edidit
Freinsh. e conjectura Rhenani, idque
omnes secuti sunt exemplum, præter
Ryckium. Imperat abest a MSS. Flor.
Bud. ed. pr. Inhiberi contra habent
omnes scz. et edd. unde suspicio non
levis, imperat potius excidisse. Quia
Broterius inhiberi imperat in tribus
MSS. reperit, habentque edd. Put.

Rivii etc. cum ipso recepi. Inhiberi
est impediri. ERN. Quum codd. ha-
beant inhiberi, est clare patet, omis-
sum esse imperat, quod in aliis bene
suppletur.

Incertum an ignaræ] i. e. an ita
jam e sanguinis nimia detractio-
ne defecerit animo, ut non intelligeret ac
sentiret, sibi obligari brachia. Nullo
modo cum Acidalio tentandum ingra-
tæ, pro invita. ERN.

Mitior spe] C. Agr. meliore; glossa.
Et lentitudine mortis] Sic MSS.
Guelf. (Bud.) et alii ap. Broterium:
edd. Put. Riv. Lips. sqq. At vet. len-
titudine; vitiose. Tractus durante int.
sanguinis; qui dicitur trahi, cum per
venas emittitur. Sensus: cum san-
guis nimis diu fluere tardaque effun-
deretur, adeoque nimis lentam mortem
fore appareret. ERN.

Venenum, quo] Cicutam. LIPS.
Frigidus jam artus] Sic habent
MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. Itaque
cum J. Gronovio recepi, cum præter-
tim et Tacitus et alii historici hunc
Græcismum non refugiant. V. J. F.
Gron. ad H. 1, 42. et J. Gron. ad h. l.
MSS. Flor. et Bud. etiam clauso cor-
pore. Ultima verba male Gruterus
pro glossa habet. ERN.

veneni. Postremo stagnum calidæ aquæ introiit, respergens proximos servorum, addita voce, "Libare se liquorem illum Jovi Liberatori." Exin balneo inlatus, et vapore ejus examinatus, sine ullo funeris solenni crematur. Ita codicillis præscripserat, cum etiam tum prædives et præpotens supremis suis consularet.

LXV. Fama fuit, Subrium Flavium cum Centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, destinavisse, "ut, post occisum opera Pisonis Neronem, Piso quoque interficeretur, tradereturque Imperium Senecæ, quasi insontibus claritudine virtutum ad summum fastigium delecto." Quin et verba Flavii vulgabantur: "Non referre dedecori, si citharædus demoveretur et tragædus succederet:" quia, ut Nero cithara, ita Piso tragico ornatu caneat.

LXVI. Ceterum militaris quoque conspiratio non ultra fefellit, accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscium et inquisitorem non tolerabant. Ergo in-

Stagnum calidæ aquæ] Non solet: et scribit ipse, in omnem vitam balneo se abstinuisse: sed nunc usurpat primum et postremum, maturandæ morti, et ut sanguis efflueret, vel ut venenum in calidum corpus permearet. *Stagnum* autem intelligit solum, opinor. LIPS.

Libare se liquorem] Ita Thræseas moriturus 16, 35. *Libemus, inquit, Jovi Liberatori.* Causa viris magnis, hujus in supremis joci, a more Græciæ, qui discessuri e convivio libabant Jovi Servatori; sic isti e vita, Jovi Liberatori. Athenæus 15, 5. in fragmento, quod Canterus, olim amicus noster, publicavit: τῷ δὲ μετὰ δειπνῶν κεκραμένῳ πρώτῳ προσδιδόμην ποτηρίῳ διὰ σωτήρα ἐπιλέγουσι. Suidas in Ἀγαθοῦ Δαίμ. "Ἐξος ἦγον οἱ παλαιοί, μετὰ τὸ δειπνῶν πίνειν Ἀγαθοῦ Δαίμονος, ἐπιρροφούντες ἀκρατον, καὶ τοῦτο λέγειν Ἀγαθοῦ Δαίμονος. Ἄλλοι δὲ φασὶ τὸ πρώτῳ ποτήριον οἶτῳ λέγεσθαι, χωρίζεσθαι δὲ μέλλοντες, διὸς σωτήρος. Adde huc, si vis, plura ab Erasmo in Chil. 2, 8, 1. in Prov. Servatori tertius. LIPS.

Balneo illatus] Siceo et Laconico, ut videtur: nam addit vapore examinatum, acri illo et ardenti. LIPS. Mox perscripserat edd. Puteol. Ber. Alc. ERN. Bud. prescripserat.

Cum etiam tum prædives, etc.] hoc est, quos scripserat eo tempore, quo adhuc divitiis, potentiam haberet, nondum demotus cura rerum publ. Nam morte denunciata non licuisse testamentum scribere, supra vidimus. Pro etiam

tum Heinsius et Ryckius etiam num, qua correctione et alibi usi sumus. ERN.

Occisum opera Pisonis] Sic MSS. Flor. Guelf. ed. pr. Restituit primus Pichena; superiores ceteræ omnes op. (Bud. opere.) Mox insonti claritudine virtutum, (h. e. propterea, quod virtutibus, sine cujusquam noxa, ad eam claritudinem, dignitatemque venisset) scripti et edd. omnes præter Flor. qui habet insontib', et ed. pr. insontibus: unde Pichena conjicit insonti et clar. v. ut jam conjecerat Acidalius. ERN. Bip. adripiunt insontibus Flor. cod. quod optime convenit. Intelligitur ab insontibus (crimine necati Neronis) delecto. Habet insontibus et pr. ed. Amat noster omittere præpositiones e, in, ab. Sic 6, 41. Macedonibus sitæ.

Si cithar. demoveretur] Sic J. Gron. e Flor. bene 13, 14. demovet Pallan. tem cura rerum: ex quo loco et altum supra correximus. Consentiant MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. Etiam sine libris corrigendus locus erat. Non referre dedecori est non minui dedecus, non prodesset ad dedecus minuendum. ERN. Ryck. dedecori habet pro genit. adjectivi subaudito guid.

Accensis quoque indicibus ad prodendum Fenium Rufum] Vocem quoque addunt MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. pr. Put. Ber. Alc. Rhem. etc. unde casu excidisse postea puto. Nam in Lips. desidero. ERN. Ex superiori linea huc irrepsisse id particula puto, delendum omnino.

stanti minitantiue renidens Scevinus, "neminem," ait, "plura scire, quam ipsum." Hortaturque ultro, "redderet tam bono Principi vicem." Non vox adversum ea Fenio, non silentium, sed verba sua præpediens et pavoris manifestus, ceterisque, ac maxime Cervario Proculo Equite, ad convincendum eum connisis, jussu Imperatoris a Cassio milite, qui ob insigne corporis robur adstabat, conripitur vinciturque.

LXVII. Mox eorundem indicio Subrius Flavius Tribunus pervertitur, primo "dissimilitudinem morum" ad defensionem trahens, "neque se armatum cum inernibus et effeminatis tantum facinus consociaturum:" dein, postquam urgebatur, confessionis gloriam amplexus, interrogatusque a Nerone, quibus caussis ad oblivionem sacramenti processisset: "Oderam te," inquit: "nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti: odisse corpi, postquam parricida matris et uxoris, et auriga, et histrio, et incendiarius extitisti." Ipsa retuli verba, quia non, ut Senecæ, vulgata erant: nec minus nosci decebat militaris viri sensus incomptos et validos. Nihil

Renitens Scevinus] Imo, *renidens*: et statim, *redderet jam bono Principi vicem*. LIPS. Dudum sic rescribere oportuit. Nam sic MSS. Flor. Guelf. edd. pr. Put. Beroald. In ed. Alciati operum vitio (nam Beroaldum exprimit) irrepsit *renitens*, idque propagatum usque ad Pichenam. Lipsium modestia critica impedit in textu repone *renidens*. Adeo sæpe maghi viri errata typographica per modestiam non audent tollere. ERN. Rhen. *renitens* e Bud.

Verba sua præpediens] MS. Guelf. a man. sec. *propediens*; item mox cum *Vario Proculo*. ERN. Bud. *præpediens*.

Eorundem indicio] E Flor. Pich. consentiunt MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. Ceteri eorum. Copula et, post *inernibus* ab eodem inserta, est et in ed. pr. item infra post *auriga*, ubi etiam MS. Guelf. et edd. ante Rhen. habent. (Utrique in Bud. deest.) MS. Oxon. etiam *inernis*; quod et ipsum recte dici constat, et a nostro alibi hæc forma usurpatur, ut H. 3, 6. ERN.

Oblivionem sacramenti] Non temere sacramenti mentio: nam milites sub Imp. ante omnia jurabant in Principis salutem. Pulchre Arrianus 1, 14. Τῷ Θεῷ ἰδοὺ καὶ ἡμεῖς ὁρκούμεν ὅτι, ὅσοι οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι. Ἄλλ' ἰκίνοινται τὴν μισθοφορίαν λαμβάνοντες ἀκούουσι, πάντων προσηύχον τὴν τοῦ Καίσαρος σωτηρίαν. Tertull. allusit docte, ut solet, De co-

rona militis 11. ubi dissuadet Christiane militiam: *Credimusne, humanum sacramentum divino superduci licere; et in alium dominum respondere post Christum; et ejurare patrem ac matrem et omnem proximum, quos et lex honorari præcepit?* Nam expressit propemodum formulam ipsam; quam attentus lector hauriet e Suet. Calig. 15. *De sororibus auctor fuit, ut omnibus sacramentis adjiceretur, Neque me liber osque meos cariores habeo, quam Caium et sorores ejus; ubi scribendum aio, habebō. Quid juramentum Dio etiam communicare cum Senatoribus videtur, in acta jurantibus anno novo, de ipso Caio 59, 9. Περὶ δὲ τοῦ Αἰγυπτίου τοῦ τοῦ Γαίου τῆς ἄλλης, ὥσπερ εἰδιστο, καὶ ἐστὶ καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων, καὶ ἀδελφῶν καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ προτιμήσωσιν, ὡς μοι.* Apposite ergo hic Nero a milite querit, cur, oblitus sacramenti, perditum ire voluerit, in cuius salutem juraverat. LIPS. Post eum Broterio, et auriga, addita copula, editi e MS. Corb. ERN. Flor. habet *πολυπρόθετον*. Sed Bud. ita *p. parricida m. et ux. auriga ystrio et inc. fuisti*.

Et incommos, et validos] Assentior Rhenano *incommos, sed validos*. LIPS. Immo et armatur MS. Guelf. add. vet. omnibus: nec mutandum erat a Pichena sine libris, et *sed* inducendum, quod omnes deinde secuti sunt. Nam sæpissime Tacitus et sic ponit, restituiturque supra c. 62. Adde notata

in illa conjuratione gravius auribus Neronis accidisse constitit, qui, ut faciendis sceleribus promptus, ita audiendi, quæ faceret, insolens erat. Poena Flavii Veiano Nigro Tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi jussit, quam Flavius, ut "humilem et angustam" increpans, circumstantibus militibus, "Ne hoc quidem," inquit, "ex disciplina:" admonitusque, fortiter protendere cervicem, "Utinam," ait, "tu tam fortiter ferias." Et ille multum tremens, cum vix duobus ictibus caput amputavisset, sævitiam apud Neronem jactavit, "sesquiplaga interfectum a se" dicendo.

LXVIII. Proximum constantiæ exemplum Sulpicius Asper Centurio præbuit: percunctanti Neroni, "cur in cædem suam conspiravisset?" breviter respondens, "non aliter tot flagitiis ejus subveniri potuisse." Tum jussam poenam subiit.

ad 5, 3. Sed nimis multa exempla observavimus, quæ notare supersedimus. Ceterum sententia sumta est, ut per multas alias, e Livio 4, 41. *Adversus hæc Tempantii oratio inconsta fuisse dicitur, ceterum milititer gravis.* Si esset mutandum, scriberem tamen at.

ERN. *Et validos*] Hæc desunt in Bud. Rhen. spuria credebatur, et leg. putabat sed inconstas, non sed validos, ut Lipsius refert.

Veiano Nigro Tribuno] Tribuni ergo interdum supplicium ipsi manu sua sumebant. Uti supra c. 60. *Lateranus manu Statii Tribuni trucidatur*, cui caput incisum esse, ex Arriano didicimus. Et 11, 38. *Messallina ictu Tribuni transfigitur.* Apud Senecam etiam scriptum ep. 4. *Catus Cæsar jussit Lepidum Decio Tribuno præbere cervicem.* Notari volo; nam alias speculatores fere ad supplicia sumenda destinati; non insignes milites. LIPS.

Scrobem effodi jussit] V. Lips. ad 1, 61. Adde Gruterum in Suspicion. libello, unde huc excerptus locus in edd. Grenoviorum. Sed MS. Bud. habuit *angustum*; unde Rhen. fecit *quem F. a. h. c. angustum*: quod nunc est, e vet. cod. protulerat Faernus et recepit Pichena. Sed *quomvis* tamen est in MSS. Guelf. Bud. edd. vet. ante Rhen. unde Freinsh. conjiciebat *qua visa*. ERN.

Ne hoc q. inquit, ex disc.] Bud. ne h. q. ex d. inquit. Tales transpositiones frequentes habet ille codex, quas notare nil attinet. Semel indicasse sufficiat.

Protendere cervicem] Habitum hunc eorum, qui gladio ferendi, describit Panegyristes in Theodosii laudatione 41. *poplitum flectere, cervicem extendere ad plagam fortasse non unam.*

Quod supplicii genus tamen ignotum Reip. priscae, etiam in militia. Ideo Lucanus 8, 673. — *nondum artis erat caput ense rotare.* Cæpit sub Imp. statimque in creberrimo usu. A militia cæpisse credo, et in milites primo aque militibus usurpatum. Suet. Calig. 32. *Miles, decollandi artifex, quibuscumque e custodia capita amputabat.* Seneca de Ira 1, 16. *Damnatus extra vallum deductus est, et jam cervicem porrigebat, cum subito apparuit ille commilito, qui occiens videbatur.* Tunc Centurio supplicio præpositus condere gladium speculatorem jubet: et exempla obvia post Augustum. Honestior autem poena gladii, quam securis, ab eaque mente illam Antonini Caracallæ vocem capio ap. Spartian. 4. cum securi Papiniani occisus esset, *Gladio te exsequi oportuit meum jussu.* Xenophon eleganter de Cyri expedit. 2, 6. de cæde Menonis Thessali: *Μὴτ' δὲ τὴν τῶν ἄλλων θάνατον στρατηγῶν τιμωρηθεὶς ὑπὲρ βασιλείας ἀπέθανεν, οὐκ ὥσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοί, ἀποτυφθέντες τὰς κεφαλὰς, ὅπιοι κἀλλιστος θάνατον ἰδοῦναι εἶναι, ἀλλὰ ζῶν αἰκισθεὶς ἐναντιόν, ὡς πομπῆς, λήγεται τελευτῆς τυχεῖν.* LIPS. Admonitusque est e MS. Flor. a Pichena: sic et ed. pr. Ceteri scr. et edd. veteres sine copula. ERN.

Sesquiplaga interfectum] Caligula præceptum: *Ita feri, ut mori se sentiat.* LIPS. Suet. 30.

Subveniri posse] Legi voluit obveniri optimas et doctissimus Faber: interpretaturque resisti et obviam iri. Probabili per se conjecturæ fidem demit Suetonius, qui ad hæc ipse verba respiciens scripsit c. 36. *Cum quidam crimen ultro faterentur, nonnulli etiam impetrarent, tamquam aliter illi*

Nec ceteri Centuriones in perpetiendis suppliciis degenerare. At non Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit. Opperiebatur Nero, ut Vestinus quoque Consul in crimen traheretur, violentum et infensum ratus: sed ex conjuratis consilia cum Vestino non miscuerant, quidam, vetustis in eum simultatibus, plures, quia præcipientem et insociabilem credebant. Ceterum Neronis odium adversus Vestinum ex intima sodalitate cœperat, dum hic ignaviam Principis penitus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, sæpe asperis facetiis inlusus; quæ, ubi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. Accesserat repens caussa, quod Vestinus Statilium Messalinam matrimonio sibi junxerat, haud nescius, inter adulteros ejus et Cæsarem esse.

LXIX. Igitur, non crimine, non adcusatore existente, quia speciem judicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus, Gerelanum Tribunum cum cohorte militum in-

non possent, nisi morte, succurrere, de-
decorato flagitiis omnibus. Et clare
Dio, qui 62, 24. vertit: Ὅτι ἄλλως οὐ
βουλήσασαι οὐκ ἔδυνάμην. Sententia ergo
animosior tenenda, ex horum scripto
et interpretamento, videtur. LIPS.
Cicero de Verr. 1, 3. ut ego hunc unum
ejusmodi reum post hominum memo-
riam fuisse arbitrer, cui damnum ex-
pediret. Seneca ep. 77. Hoc itis re-
spondendum est, quibus succursura
mors est. Noster 6, 49. Perpulisset
juvenem ad ea, quorum effugium non
nisi morte inveniret. GRON. Ceterum
libri variant inter potuisse et posse.
Illud melioribus libris nititur; est
enim in MSS. Flor. Guelf. edd. primis;
et convenit Græcis Dionis, qui habet
ἐδυνάμην. Dionem autem e Tacito
hausisse, supra notatum est. Posse,
a Rhenano e Bud. editum, propaga-
tum est usque ad Pichetiam; et aptius
est, magisque consentit loco Suetonii.
Mox degenerare MSS. ed. pr. Rhen.
(e Bud.) et seqq. i. e. se degeneres et
timidos ostendere. Denegare vitiose
Puteol. Riv. Ber. Alc. EBN.

Sed ex conjuratis] Hæc est lectio
vett. librorum Flor. Guelf. Oxon. etc.
Etiam ed. pr. et conjuratis, vitio ope-
rarum pro ex. Ordo verborum est,
quidam ex conjuratis, vetustis in eum
simulatibus, consilia non miscuerant,
plures, etc. Itaque non dubitavi reci-
pere pro vulgato conjurati. Secutus
est Broterius. Probabat etiam valde
J. Gron. sed non recepit; recepturus,
haud dubie, si plurium librorum con-
sensum cognitum habuisset. Modus

loquendi jam supra notatus est. Etiam
infra c. 71. pro e tribunis Gramius,
quidam dedere et Tribunus. EBN.
Bud. et conjurati, quæ copula sane
male posita ostendit aliter legendum.
Mox Bud. Neroni.

Ex intima s.] MSS. Reg. Corb. ed.
pr. ex nimia. Vulgatum melius. EBN.
Bud. ex intima; quod rectius omnino, ut
e seq. penitus patet. Servant quoque
Brot. et Lall. Secus visum Bip. qui
provocant ad Mart. 12, 34.

Ferociam amici] Haud dubie, animi.
LIPS. Immo amici verum est. (Sic
Bud.) Metuebat hominem, qui etiam
amicus tamen ferocia in amicum ute-
retur. Et Tacitus semper ferociam
simpliciter dicit. Mox dedi repens
caussa e Guelf. et ed. pr. et vett. om-
nibus, (sic et Bud.) quod, ut sæpe
alias, vitio operarum mutatum in re-
cens, in ed. Lips. EBN.

Statilium Messalinam] Quæ postea
Neroni uxor. Sueton. 35. LIPS. Cf.
Ryck. ad 2, 1.

Et Cæsarem] Sic Rhen. dedit e
Bud. Legebatur prius ad C.

Quia speciem judicis induere non po-
terat] Judicis verum est, atque ita ha-
bent Guelf. Puteol. Beroald. Alc. At
(Flor. et Agr. et) ed. pr. indicis, vi-
tiose. Rhen. (e Bud.) edidit indicis,
male. Freinsh. judicis restituit. (ex ed.
Ven.) Deinde Guelf. inducere, solenni
varietate. EBN. Bud. induere. Rhen.
indicis non spernendum judicabat
Ryck. Sed is dabat indicis.

Gerelanum trib.] Reinesius in mar-
gine conjicit Ceretanum. EBN.

mittit; jubetque "prævenire conatus Consulis, occupare velut arcem ejus, opprimere delectam juventutem;" quia Vestinus imminentes foro ædes decoraque servitia et pari ætate habebat. Cuncta eo die munia Consulis inpleverat, conviviumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu; cum ingressi milites, "vocari eum a Tribuno," dixere. Ille, nihil demoratus, exsurgit: et omnia simul properantur: clauditur cubiculo, præsto est medicus, abscinduntur venæ, vicens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita voce, qua semet miseraretur. Circumdati interim custodia, qui simul discubuerant, nec, nisi propecta nocte, omisi sunt, postquam pavorem eorum, ex mensa exitium opperientium, et imaginatus et inridens Nero, "satis supplicii fuisse," ait, "pro epulis Consularibus."

LXX. Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is, profluente sanguine, ubi frigescere pedes manusque et paulatim ab extremis cedere spiritum, fervido adhuc et compote mentis pectore, intelligit; recordatus carmen a se compositum, quo vulneratum militem, per ejusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos retulit: eaque illi suprema vox fuit. Senecio posthac et Quinctianus et Scævinius, non ex priore vitæ mollitia, mox reliqui conjuratorum perire, nullo facto dictove memorando.

LXXI. Sed compleri interim urbs funeribus, capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico

Decoraque servitia et pari ætate] Existimo, pædagogia describit: id est, cœtum elegantium puerorum, quos composita veste, facie, capillis, in publico habebant, et plerumque una ætate: sic dicta, quia sub pædago. Martialis 3, 56, 30. *Et, pædago non jubente, lascivi Parere gaudent villico capillati.* Plura super istis in Excursu B. Lips. Copulam et non habet Bud.

Conviviumque celebrat] Sic MSS. Flor. Guelf. ed. pr. Recte; nam sequitur *exsurgit*, sc. e convivio: non ergo *celebrat*, ut Puteol. Ber. Alc. unde Rhen. (sed e Bud.) fecit *celebrat*. Vetus restituit Pichena. ERN.

An diss. metu] Sic Rhen. e Bud. Legebatur prius *aut*.

Miseraretur] Bud. male *miserere*. tur.

Omissi sunt] Sic MSS. Flor. Guelf. ed. Puteol. quod recepi, etiam alterum *emissi*, quod reliquæ edd. habent, etiam bonum sensum habet. Sed *omissi* melius, quia maxime hic respicitur ad diæcesum custodiæ. Omissi sunt ergo a custodibus. Verbum *omittere* et nostro et aliis dicitur de iis, quæ non

custodimus: ut munimenta *omittere* 4, 51. ERN. Rhen. *emissi*. Bud. tamen *omissa*, vitiose licet pro *omissi*.

Ex mensa exitium opperientium] Non dubitavimus servare *ex mensa*, quod e conjectura Franc. Medicis recepit Freinsh. Firmant MSS. Flor. (Agr.) Guelf. edd. ante Rhen. omnes, qui habent *et mensæ*. Rhenanus edidit cum seqq. *imminens*, quod sane hic frigit: non imminerebat exitium, sed opperiebantur velut imminens. ERN. Bud. habet *in mensæ*; hinc emendatio Rhenani, cui vulg. *et mensæ* enorme mendum est visum. Secus judicat Ryckius. Non dubium tamen, quin *ex mensa* vera sit lectio.

M. Annæi] Sic feliciter restituit Rhen. (ex ingenio.) Libri omnes varie corrupti in hoc nomine. ERN.

Versus ipsos retulit] Sunt haud dubie isti 3, 635. *Scinditur avulsus, nec sicut vulnere sanguis Emicuit lentus, ruptis cadit undique venis, Discursusque animæ diversa in membra meatibus Interceptus aquis.* LIPS. Vertranus credebat intelligi versus 9, 805—814. *Quinctianus]* Bud. *Quintilianus*.

interfectis, agere grates Deis, ornare lauru domum, genua ipsius advolvi et dextram oculis fatigare. Atque ille, gaudium id credens, Antonii Natalis et Cervarii Proculi festinata indicia inopunitate remuneratur: Milichus, præmiis ditatus, *Conservatoris* sibi nomen, Græco ejus rei vocabulo, adsumpsit. E Tribunis Granus Silvanus, quamvis absolutus, sua manu cecidit: Statius Proximus veniam, quam ab Imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. Exuti dehinc Tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Statius Domitius, "quasi Principem non quidem odissent, sed tamen existimarentur." Novio Prisco, per amicitiam Senecæ, et Glitio Gallo atque Annio Pollioni, infamatis magis, quam convictis, data exsilia. Priscum Antonia Flaccilla conjux comitata est; Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum et integris opibus, post adeptis; quæ utraque gloriam ejus auxere. Pellitur et Rufus Crispinus, occasione conjurationis, sed Neroni invisus, quod Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Verginium Flaccum et Musonium Rufum

[*Ornare lauru domum*] De hoc ritu v. Plin. 15, 30. (39.)

[*Genua ipsius*] i. e. Neronis: quod non notassem, nisi Pichenam ad Deos retulisse viderem. Et est exquisitor ratio hujus pronominalis pro nomine usurpandi, cum ex oppositione intelligi, ad quod referatur, potest: opponuntur *Dii* et *ipse*. Sic sæpe Græci. Auctor Homerus 3. Iliad. α. ἑώρας;—αὐτὸς, ἴσως i. e. corpora. ERN.

[*E Tribunis Granus S.*] Bud. Et *Tribunus Gaius*.

[*Vanitate exitus corrupti*] Faernus *velocitate* legebat pro *vanitate*, quod Ursinus probabat. Probarem et ego, si libri auctoritate niteretur. Sensus enim commodus: mors paullo post consecuta irritam veniam fecit. Sed vulgatum eodem modo accipere licet: quamquam verbum *vanitate* aliquid amplius indicare videtur, nempe in quo culpa fuit Statii, ut sensit etiam Mullerus. ERN.

[*Sed t. existimarentur*] Hæc est lectio omnium scriptorum et edd. ante Pichenam. *Existimarentur* de more scriptum in MSS. (Bud. quoque) et edd. primis. Pichena de sola conjectura dedit *extimerentur*; quod omnes post eam edidere, cum sit ab sententia alienum. Si non oderunt Principem, quare extimerentur? At etiam ii non ferendi, qui putantur odisse Principem. ERN. Rhen. bene *existimarentur* reddidit *existimarentur*. Bip. præferunt *extimerentur*.

[*Novio Prisco per a.*] In MS. Guelph.

manus sec. *Navio*. *Novius Priscus* occurrit ap. Gruterum p. 104. n. 6. Ryckius et alii dedere *Nonio*. Sed pro legendum videtur *propter*. Vix enim credam dici recte, *exitum datur per amicitiam*. Compendium scripturæ locum corruptioni fecit, unde sæpe hæc verba confusa. Vid. Drakenb. ad Liv. Epit. 84. ERN. Bud. *Novio Prisco per i. e. ob am. S.* Sic 1, 24. *per officium*. Cf. index.

[*Egnatia Maximilla*] In NN. ap. Ursinum occurrit *Egnatius Massmus*. Cf. Spanh. de Præst. NN. t. 2. dia. 10. p. 71.

[*Rufus Crisp.*] Flor. Bud. *Rufinus*. Agr. *Ruffius*. Sed v. 12, 42, 13, 45.

[*Quæ utraque gloriam ejus auxere*] Sic dedimus e MSS. et edd. vet. Ante erat *eis*, quod sive casu irrepit, sive culpa ejus, qui hoc ad utramque pertinere putabat. Primum reperi in ed. Lips. sed sine admonitione. *Ejus* etiam Broterius edidit. Ceterum non negem, mihi quæ utraque duriora videri. Et quorsum additus *utraque* dicamus? An forte fuit a Tacito: *magnis utraque pr.—quæ gloriam eis auxere*. ERN. Bud. *ejus*.

[*Verginium Rufum*] Mancus locus: censeoque imminsa voce legendum, *Verginium et Musonium Rufum*; aut, *Verginium et Rufum*. Ecce enim de Musonio causam statim subiecit ejus pulsus: et Dio 62, 27. narrata conjuratione, Ῥοῖφος μέντοι Μουσόνιος, inquit, ὁ φιλόσοφος ἐπὶ τοῦτον ἐπυράδεν. Sed

claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia juvenum eloquentia, Musonius praeceptis sapientiae, fovebat. Cluvieno Quietio, Julio Agrippae, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Julio Altino, velut in agmen et numerum, Aegaei maris insulae permittuntur. At Cadicia, uxor Scevini, et Cæsonius Maximus, Italia prohibentur, reos fuisse se, tantum poena experti. Atilla, mater Annæi Lucani, sine absolutione, sine supplicio dissimulata.

LXXII. Quibus perpetratis, Nero, et concione militum habita, bina nummum millia viritim manipularibus divisit, additque sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonae utebantur. Tum, quasi gesta bello expositurus, vocat Senatum, et triumphale decus Petronio Turpiliano Consulari, Cocceio Nervæ Prætori designato, Tigellino Præfecto Prætorii tri-

Verginius iste quis est? Non enim ille, opinor, illustris, de cujus exilio non apud Tacitum, non apud Plinium usquam lectum. Et quomodo potuit? qui Germaniae et legionibus praefuit his ipsis annis? Fuerit ergo ejus ævi Rhetor, quem Persii vetusta vita commemorat. *Studuit*, inquit, *apud Grammaticum Remmum Palæmonem et apud Rhetorem Verginium Flaccum*. Ubi tamen vetustus codex B. Vulcanii *Flavum* habet. Est ille ipse, de quo Fabius 3, 1, 21. *Scriptis de eadem materia* (Rhetoricorum) *non pauca Cornificius, Celsus, et Lænas, et ceteris nostræ Verginius, Plinius, Rusticus*; nominatque et alias. LIP. Bip. *Virginitum Fl. et Musonium Rufum*. Musonii nomen addendum, patet e seq. De eo Philostr. v. Apoll. 4, 12, 7, 16. *Virginus* apud Quintil. et alibi memoratur, 3, 6, 44. 4, 1, 23. 7, 4, 24. et 11, 3, 126. ubi *Flavius* cognominatur: hinc emendatio Bip. quam sequor. *Virginitum* in *Verginitum* mutarunt librarii ut *Virgilium* in *Vergilium*. Bud. habet *Virginitum Rufum*. Ceterum cognomen potius *Flaccus* fuerit, ut est in vita Persii: nam *Flavius* nomen gentis esse solet; est tamen et cognominis loco c. 50.

Cæsonius Maximus] Scrib. *Cæsonius*, et Martiali ab hac historia funderanda lux. 7, 43. ad Ovidium quendam: *Maximus illo tuus, Ovidi, Cæsonius hic est, Cujus adhuc vultum vivida cera tenet. Hunc Nero damnavit, sed tu dammare Neronem Ausus es, et profugit, non tua fasa, sequi. Equora per Scyllæ magnus comes exulis isti, qui modo nolueras Consulsi ire comes. Si victura meis mandantur nomina chartis, Et fas est cineri me superesse meo: Audet hæc præsens venturaque*

turba, fuisse illi te, Seneca quod fuit ille suo. Ubi discis, et Consullem fuisse hunc Cæsonium, et inter Senecæ amicos; quæ causa certe damnationis. LIP. Recepit Pichena primus. ERN. Adde et sequens epigramma 44. Bud. habet *Cæsonius*.

Atilla mater L.] MS. Bud. Fl. ed. pr. *Acilia*. (Agr. *Acillia*.) Guelf. a. pr. m. *Atinia*, sec. *Atilia*, ut habent vet. edd. Puteol. Ber. etc. ERN. Respice ad c. 56.

In supplicio] Romana editio, *sine absolutione, sine supplicio*, probissime. LIP. Sic et MS. Fl. *sia suppl.* unde rec. Pich. ERN. Bud. *in supplicio*.

Addiditque sine pretio frumentum] Suet. Neron. 10. *Constituit Prætorianis cohortibus frumentum menstruum gratuitum*. Severus Imp. modum frumenti etiam auxit, de quo Herodianus 3, 25. *Καὶ τὸ σιτηραῖον αὐτοῖς πρῶτος ἡύξησε, καὶ δακτυλοῖς χρυσῶς χρησάσθαι ἐπέτρεψε*. Iterumque Antoninus ejus F. patrata cæde Getæ. Idem scriptor 4, 9. *Προστίθησι δὲ τῷ σιτηραίῳ ἄλλο τοῦ τελευρήνου ἡμῶν*. LIP.

Petronio Turpiliano] Hoc verum. Scr. (in his Bud.) et edd. vet. *Turpiano*, male, ut patet e libro superiori, c. 29. (et 39.) Mox *apud palatium quoque* MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. qui (e Bud.) primus quoque post eorum posuit: restituit Pichena. Denique *dedit etiam ante Consularis adest* a MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. pr. Puteol. unde recte deletum a Bernec. Primus dedit Beroaldus, nescio unde, aut quo casu, cum alias Puteolanum sequatur. ERN. Pro *Præfecto Pr.* Bud. habet *Præfecturam Prætorii*. Verum ea dignitate jam erat ornatus. Cf. 14, 51. Nec nexus verborum id admittit.

buit; Tigellinum et Nervam ita extollens, ut super triumphales in foro imagines, apud palatium quoque effigies eorum sisteret: Consularia insignia Nymphidio; de quo, quia nunc primum oblatus est, pauca repetam: nam et ipse pars Romanarum cladum erit. Igitur matre libertina ortus, quæ corpus decorum inter servos liberosque Principum vulgaverat, ex C. Cæsare se genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus et torvo vultu erat; sive C. Cæsar, scortorum quoque cupiens, etiam matri ejus inludit.

LXXIII. Sed Nero, vocato Senatu, oratione inter Patres habita, edictum apud populum et conlata in libros indicia confessionesque damnatorum adjunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, "tamquam viros insontes ob invidiam aut metum exstinxisset." Ceterum cœptam adultamque et revictam conjurationem, neque tunc dubitare, quibus verum noscendi cura erat, et fatentur, qui post interitum Neronis in urbem regressi sunt. At in Senatu cunctis, ut cuique plurimum meroris, in adulationem demissis, Junium Gallionem, Senecæ fratris morte pavidum, et pro sua incolumitate supplicem, increpuit Salienus Clemens, "hostem et parricidam" vocans: donec consensu Patrum deterritus est, "ne publicis malis abuti ad occasionem privati odii videretur, neu composita aut oblitterata mansuetudine Principis novam ad sævitiam retraheret."

Forte quadam] Bud. *sorte quadam*, ut ap. Liv. 36, 35. Sed utrumque recte dicitur. Nam et ap. Liv. 1, 4. legitur *forte quadam*.

Vocato Senatu] Hæc verba mihi suspecta sunt, quia jam paucis versiculis ante Senatum Nero vocasse dicitur. Si de alio conventu Senatus hic sermo, quod non abnuam, tamen non credibile mihi, hæc verba esse ab elegante scriptore. Saltem addidisset *iterum*, aut aliud quid. ERN.

Tamquam viros insontes] MSS. Flor. (Bud. Agr.) Guelf. et edd. vett. magno consensu *viros et insontes*; unde Freinæhemio placebat *claros et insontes*. Faernus autem addit *claros*, quod probo. ERN. Bip. emendant *veros*, i. e. *sinceros*, *justos*, et *insontes*. Mox Bud. *nec tunc*.

Et fatentur] Ergo, quo tempore Tacitus ista scripsit, ii adhuc vivere. Quod ni sit, legendum *fatebantur*, idque mihi vero similis videtur. Pro imperfecto præsens irrepsisse in Tacitum non uno loco vidimus. ERN.

Ut cuique plurimum meroris] E jactura suorum scilicet. Hi maxime effusi in adulationem, ne dolere viderentur. ERN.

Junium Gallionem] Quem Nero post interfecit. Dio 58, 18. In Eusebio autem clarius: *Junius Annaeus Gallio, frater Senecæ, egregius declamator, propria se manu interfecit, mortem ejus Nerone in suam præsentiam differente*. Hoc confert illud Chronicon in annum hunc eundem, quo Lucanus et Seneca occisi. Mirum, in Tacito nihil esse, si tamen hoc tempore ea cædes. LIPS. Ultima verba Eusebii male addita. V. Ryck. ad h. l. qui Gallionem, cum Usseio et aliis, putat esse eum, cujus in Actis Apostol. 18, 12. mentio. ERN.

Neu compositam et oblitteratam mansuet. etc.] Prave scriptum, et in contumeliam Neronis. Valde scilicet Principem laudent, si oblitteratam clementiam ejus dicant, id est, abolitam et sepultam. Ne dubita scribere, *composita et oblitterata mansuetudine Principis*. Hoc volunt; ne ea, quæ oblitterata jam essent et tantum non deleta ex animo Principis, ille renovaret, et novæ sævitiae materiam suggereret. LIPS. *Compositam* aut vel *et oblitteratam mansuetudinem* scr. et edd. omnes. Lipsii correctionem recipere inde a Bernecc. omnes. Possa etiam conjicere, excidisse *re*, cum scr.

LXXIV. Tum "dona et grates Deis" decernuntur, "priusque honos Soli, (cui est vetus sedes apud circum, in quo facinus parabatur) qui occulta conjunctionis Numine retexisset: utque Circensium Cerealiū ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur: mensisque Aprilis *Neronis* cognomen acciperet: templum Saluti exstrueretur eo loci, ex quo Scevinus ferrum prompserat." Ipse eum pugionem apud capitolium sacravit, inscripsitque "Jovi Vindici." In præsens haud animadversum: post arma Julii Vindicis, ad auspicium et præsagium futuræ ultionis trahebatur. Reperio in commentariis Senatus, Cerialē Aniciū, Consulē designatū, pro sententiā dixisse, "ut templum D. Neroni quam maturime publica pecunia poneretur." Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale fastigium egresso, et venerationem

ptum fuisset neu composita re et oblitterata, mansuetudinem p. n. a. s. retraheret: inde compositam et oblitteratam facta, ut ad mansuetudinem referrentur. ERN. Bip. neu compositam i. e. pacatam aut oblitteratam i. e. ultione criminum obscuratam ad n. s. r. Sed Lipsii correctio absque dubio optima, planissima. In codd. frequenter per errorem ablativis in fine lineola accusativi index imposita, quod omnino hic in Bud. factum, et dubio procul in aliis.

Decreta dona et grates Deis decernuntur] *τὸ decernuntur* redundat, ut opinor. LIPS. Dubius sum tamen, utrum decreta an decernuntur aboleam: neque enim minus belle, Tum dona et grates Deis decernuntur. GRON. JAC. Gronovius aliter succurrere voluit, legendum censens, tum cetera dona: male. Nam quæ supra c. 71. Milicho, Petronio, aliis, data, dona vocari non possunt. Intelliguntur dona Diis data, quæ cum supplicatione (nam de ea capiendæ grates) junguntur et ap. Liv. 36, 2. Dona et grates Diis sunt, quæ ibi dicuntur supplicatio et dona ad omnia pulvinaria. Ceterum non abhorret animus, in decreta latere aliud verbum, quod nondum mihi succurrit. Lipsianam rationem defendere licet e 16, 1. ubi temere additum *latuerint* post occulta. ERN. Juretus volebat decora dona. Hiller. Rac. 18. discreta. Tollo decreta.

Ædes apud circum] De qua Tertull. de Spectaculis 8. LIPS. Post mensis quoque A. MSS. Reg. Corb. ed. pr. quod recepit Broterius. ERN. et Bip. Bud. mensisque. Parum interest.

Apud capitolium sacravit] Ritu veteri et recepto. Suet. Cal. 24. Tres gladios in necem suam præparatos, Marti ultori, addito elogio, consecravit. Idem Vitellio 10. Pugionem, quo se Otho occiderat, in Agrippinensem coloniam misit, Marti dedicandum. Dio in Antonino Caracalla: 77, 23. Καὶ τὸ ξίφος, δι' ὃ τὸν ἀδελφὸν ἐκτετόναι, ἀναδίδου τῷ Θυῖ ἱερὸν ἔργον. Sed et apud Græcos Olympias gladium, quo Rex (Philippus) percussus erat, Apollini sub nomine Myrtales consecravit, ait Justinus 9, 7. Tertull. pulchre de Resurr. carnis: Gladius bene de bello cruentus, et melior homicida, laudem suam consecratione pensabit. LIPS.

In præsens haud animadversum] Sensus: Tum quidem (*παρρηχήμα*, ut Xenophon, aliique) nemo animum advertit, et præsagium aliquod in ea re notavit. Acidalius addebat quod; Freinsh. melius *id*: sed neutrum necessarium puto. Vulgatum Taciti mori aptius. ERN.

Post arma Julii Vind.] Suet. 40.

Venerationem hominum] Muretus et Ursinus corrigebant Numinum: JAC. Gronovius *celitum*. Numinam placebat etiam Schurzleischio. Oppositionis lex tale quid desiderat. Mortalis fastigio opponitur veneratio Numinum: MSS. et edd. vett. addunt item ante hominum, quod sustulit Rhenanus. Broterius e MS. Reg. et sensu dedit *ven. Deum*, non male. ERN. Illud item ortum erat e vitiosa scriptura, quam Bud. servat, veneratio item hom. pro venerationem hom. Non video, quomodo Rhen. asserere poterit, item non esse in libro manuscripto. Ipse dedit venerationem, emendans

hominum merito, quorundam dolo ad omina sui exitus vertebatur: nam Deum honor Principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit.

scil. Bip. sic locum constituunt: et ven. merito: item, hominum quorundam ad omina dolo, i. e. inani solertia rebus, ubi evenere, omina querendi, in signum exitus, praesagium mortis, vertetur. Mihi simplicior longe emendatio in mentem venit, quam Hillero etiam placuisse video Rac. 19. quorundam dolo ad omina sui exitus verteteretur, vel, ut Hill. vertebatur.

Quod ad omina olim sui exitus vertetur] Liquida apertaue sententia. Olim tantum sit significatione futuri; quod pueris non ignotum. At nostri critici (Rhen. sic conjectabat) ex Budensi codice, quod clam ad omen ac dolum, legunt, non sine meo risu. LIPS. Suspicabar ex scriptura Flor. Fuerunt tamen, quos id omen propinqui exitus adverteret. Tertio enim post anno periit. H. 2, 70. Lætus ultro et tam propinquæ sortis ignarus: et c. 5. exitu demum Neronis positus oditi in medium consilire: item c. 48. mereri se festinato exitu clementiam victoris. GRON. Scriptura FL. est: quorundam ad omnia dolum sui exitus verteteretur. Sic

et Bad. et Guelf. nisi quod hic dolo, ed. pr. solum. Lectio vulgata est a Puteolano. In quorundam putem latere aliud quid. Nam quod hic durum et parum aptum. Broterius dedit q. a. o. solum sui e. v. quod nullo modo placet. ERN.

Nam Deum honor Principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit] Tertull. pulchre et apposite huic rei Apol. 34. Si non de mendacio erubescit ejusmodi adulatio, hominem Deum appellando, timeat saltem de infausto: Maledictum est, ante apotheosin, Deum Cæsarem nuncupare. LIPS. Falsum id in Augusto, liquet ex Horatio et Manilio, inquit Huetius. At vir doctiss. non attendit, Augustum quidem poetis dictum esse Deum, et in provinciis aras et sacra habuisse; verum non in urbe. Neronem in provinciis appellatum fuisse Deum, testatur nummus ex ære minimo, ab Harduino laudatus in Sel. Opp. p. 724. ΝΕΡΩΝ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΘΕΟΣ capite laureato. Ex aversa parte, ΙΟΤΑΙΟC ΑΝΑΡΟΝΙΚΟC ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ ΑΑΟΔΙΚΕΩΝ. Sic Broterius.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU DIVI AUGUSTI
ANNALIUM
LIBER SEXTUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. 2. Inludit fortuna vanitati Neronis per Bassum, qui thesaurum in Numidia defossum jactat, quem 3. Nero frustra quærit. 4. Lustrali certamine victoria cantus oblata Neroni et corona facundiæ. 5. In eo spectaculo auditorum molestia et Vespasiani periculum. 6. Poppæam mortuam laudat Nero apud rostra. 7.—9. Pulsi Cassius et Silanus necantur. 10. 11. L. Vetus cum Sextia socru et Pollutia filia perit. 12. Adcusatoris præmia. Mensium nova nomina. 13. Turbine ventorum vastata Campania. Pestilentia. Lugdunensem cladem Princeps solatur. 14. 15. Sosiani fraude Chaldæorum consultores, P. Anteius et Ostorius Scapula, delati mortem jussi properant. 16. Taciti super tot cladibus querelæ. 17. Rufius Crispinus coactus se interficit. Mella falsis litteris circumventus, similique arte Cerialis. 18. 19. C. Petronius, erudito luxu notus, Tigellini invidia exosus, venas sibi incidit, flagitia Principi codicillis exprobrat. 20. inde Siliæ exilium. 21. 22. Thræseam Pætum adcusant Cossutianus et Eprius; 23. Baream Soranum Ostorius Sabinus. 24. Ad Neronem codicillos dat Thræsea. Is Patres vocari jubet. 25. 26. Consultat Thræsea, an in curia defensionem tentet. 27. Nero Senatum armis obsidet, infrequentiam Patrum arguit. 28. 29. Marcellus Eprius Thræseam, Helvidium, Agrippinum, Montanum, 30. Ostorius Baream cum filia Servilia adcusant. 31. Eorum miserabilis defensio in Senatu. 32. Egnatius pseudostoicus perfide in Soranum agit; cui 33. Cassius Asclepiodotus egregiam fidem præstat. Thræseæ, Sorano, Serviliæ datur mortis arbitrium. Helvidius, Paconius, Italia pulsi. Montanus patri concessus. Adcusatores remunerati. 34. Thræsea libat Jovi Liberatori. Anni unius hæc gesta, quia reliqua libri Fatum invidit.

C. SUETONIO, L. PONTIO TELESINO, COSS.

A. U. 819. A. C. 66.

I. INLUSIT dehinc Neroni fortuna, per vanitatem ipsius et promissa Cesellii Bassi; qui, origine Pœnus, mente turbida,

Et promissa] Ita e Flor. Pichena fuit in Guelf. estque in MSS. trididit. Idem (in Bud. et) a manu pr. bus ap. Broterium, ed. (Ven.) Puteol.

nocturnæ quietis imaginem ad spem haud dubiam retraxit: vectusque Romam, Principis aditum emeratus, expromit, "reperit in agro suo specum altitudine immensa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, sed rudi et antiquo pondere: lateres quippe prægraves jacere, adstantibus parte alia columnis; quæ per tantum ævi occulta augendis præsentibus bonis. Ceterum, ut conjectura demonstraret, Didonem Fenissam, Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidisse, ne novus populus nimia pecunia lasciviret, aut Reges Numidarum, et alias infensi, cupidine auri ad bellum accenderentur."

II. Igitur Nero, non auctoris, non ipsius negotii fide satis spectata, nec missis, per quos nosceret, an vera adfer-

Riv. At edd. pr. Beroald. ex *promisso*, quod etiam est a manu sec. in Guelf. Reg. et edd. omnibus usque ad Pichenam. Lectionem MS. Fl. dubiam facit tamen Jac. Gronovius: non quo ipse aliam notarit, sed, quod frater et *promisso* notavit, quod ille Tacito non indignum docet. In quo non fallitur. Sed frater fortasse falsus est. Argumentum e Beroaldo nihili est. Falsum enim, eum hos libros e Flor. edidisse. Ceterum, si et *promisso* libri idonei certa auctoritate firmaretur, id præferrem. ERN. In Regio quoque cod. Lall. reperit ex *promisso*, putatque Tacitum dedisse et *promisso*, ut 1, 2. *quum ferocissimi per acies aut præcipatione cecidissent.* Mox c. Agr. et Principia.

Mente turbida] i. e. male sana, furiosa; pro quo verbo *turbidus* sæpe apud poetas dicitur. In MS. Guelf. marg. pro varia lect. notatur *torvida*. Sed est idem verbum alia et inusitati scriptura. *Bussum* Equitem Rom. vocat Sueton. Ner. 31. *Retraxit* pro more istius ætatis pro simplici *traxit* dicitur, quod alias in hac forma dicitur. V. ad Suet. Aug. c. 77. ERN.

Præsentibus bonis latuerint] *Latuerint* non est in MSS. Flor. Bud. ed. pr. et bene deletum. Non opinor occulta addidisset Tacitus; si *latuerint* dedisset; quod ceterum est in MS. Guelf. edd. (Ven. et) ceteris omnibus, usque ad Bernec. ERN.

Demonstrat] Sic legitur hodie e conjectura Freinshemii cum in omnibus scr. (Bud. quoque) et edd. sit *demonstrat*; quod vitiosum esse, dubitari non potest. Sed in Guelf. syllaba ultima crassa est, et in litura scriptum t, fuitque, quantum oculis adsequi licuit, *demonstratis* vel *demonstraret*: hoc verum puto. Syllabam illam imperfecti sæpe in MSS. Taciti excidisse, sæpe

monuimus. Secutus nos est Broterius. ERN.

Didonem Fenissam] Hæc scriptura est MS. Flor. (et Bud.) quæ et in edd. Lips. Freinsh. Gronoviorum reperitur, et a J. Gronovio defenditur. MS. Guelf. (et Agr.) *Phenissam*, et edd. vet. omnes. (et Ryck.) Ex eodem Flor. J. Gronov. dare voluit *Dido*, quæ forma est ap. Virgil. Æn. 4, 383. sed operæ non paruerunt. ERN.

Et alias infensi] Heins. conjicit leg. et.

Nec missis visoribus] Ita *invisores* Apuleius dixit, etsi alio quodam sensu, 1. Florido: *Siquis forte in hoc pulcherrimo cœtu ex illis invisoribus meis malignus sedet.* Mirum, ni Sallustio quoque hæc vox restituenda apud Fabium 9, 3. *Unde usque eo processum est, ut non penititum, pro non acturo penitentiam; et visuros, ad videndum missos idem auctor (Sallustius) dixerit.* Puto *visores*: et hinc sumsisse nostrum. LIPS. Hæc conjectura Lipsii fugit novissimos Quintilianii editores. Est autem vana: nam de verbis sermo est, non substantivis; et participium ibi esse debere, docet præcedens alterum insolens *penititum*. Minor, non potius conjecisse, legendum hic ex illo loco *visuris*. *Visoribus* omnes libri. Ut supra *visere* pro inspicere; ita h. l. *visor*. Sed ego plane pro insititio habeo. Nam et supervacuum est, et longe elegantius, *missis, qui noscerent.* Cum nemo alius scriptor bonus hoc verbo usus sit, credo in margine scriptum fuisse, et hinc in textum venisse. Nam, qui veteres codices tractant, non ignorant, sæpe in margine verba scripta esse a possessoribus codd. quibus indicaretur, de quo in textu ageretur. Talium magna copia in MS. Guelf. diversa manu scriptorum. Sic et in ed. pr. post c. 17.

rentur, auget ultro rumorem, mittitque, qui velut paratam prædam aveherent. Dantur triremes et delectum remigium juvandæ festinationi: nec aliud per illos dies populus creduli-

ante verba, *ad simulatis Lucani literis*, legitur, *finguntur literæ*; quod clarum est in margine scriptum migrasse in textum. Adde in primis exemplum luculentum ex ed. pr. ad Hist. 1, 89. et *flabra Aquilonis* H. 2, 98. *vineæ* 3, 20. ut alia taceam. Et similia in aliis libris veteribus scriptis et editis reperi. *Visores*, barbara ætate dicti, qui ad rem inspiciendam mitterentur, de qua lis, quæstio esset: ipsam inspectionem dixere *visum*, *visionem*: etiam testes, qui rei gestæ interfuis- sent, *visores* appellati, ut Cangius docet in lexico. Delevit et Broterius. ERN. *Visoribus* habet etiam Bud. Servavit Lall. Retinent Bip. qui similia alibi occurrere docent, *risores*, *provisores*, *assores*, *notores*, *cupitores*. Probarem, ni vocem, antiquis insuetam auctoribus, medio ævo tritam fuisse nossem, unde facile potest a sciolo quodam margini esse adlita.

An vera adferrentur] Sic edd. Puteol. Beroaldi, Alc. Gronoviorum, Ryckii. At MSS. edd. pr. Rhen. (e Bud.) usque ad J. F. Gron. *assererentur*. Flor. lectionem dubiam facit, quod ibi est *adferre* et deinde initio sequentis versiculi *rentur*, in eoque MS. cum vox dividitur, ultima syllaba fere repetitur ab initio alterius versus: unde colligunt, scribam *adferrentur* dare voluisse. Ego *assererentur* verum esse non credo: sed propter consensum librorum suspicor fuisse *asseverarentur*, ut supra pro *asseveravit* vidimus *asseruit* 2, 83. et mox c. 3. de eadem re eodemque homine: *dum hunc vel illum locum promissi specus adseverat*. Adsentitur Broterius. ERN. Sic et Mur. Acidal.

Velut partem prædam] Legit *paratam* Acidalius. Idque mihi, cum primum hunc locum legi, in mentem venit, adeoque necessarium visum est, ut *partem* pro mendo typographico haberem: quod secus esse, deinde ex aliis libris didici. Itaque non dubitavi, etiam contra libros recipere, æquis, ut spero, intelligentibus omnibus. Primum: *præda* *parta* per: Latinitatem aliter dici non potest, nisi de præda ea, quæ labore constet, aut opera quacunque tua, ut *pax* *parta*, *divitiæ* *partæ*, et alia similia. At *præda parata* est, quæ sine sudore et sanguine venit, estque solenne talis prædæ epitheton,

ut apud Ovid. Her. 8, 82. pro qua et *oblatam* dixit Met. 3, 246. Noster in seqq. *obvias opes* et a Diis delatas vocat; item c. 3. *oblata*. Similiter *victoria parata*, apud Petronium c. 15. ubi recte Burmannus Livio 5, 6. in simili loco *paratam victoriam*, pro *parta* reddi vult, quod, recipiendum et sine libris, in MSS. inventum deinde, recepit Drakenborchius; qui plura ibi congescit, pluribus locis sic correctum recte, ostendit, sæpissimeque in uno Livio ea verba commutata. ERN. Bud. male *partem prædam veherent*.

Prædam aveherent] Sic edidi pro *adveherent*, quod est in libris, quos vidi, omnibus, receptique etiam Broterius. Nam etiam hoc quoque sensum habet, intellectu *Romæ*: tamen illud est legitimum verbum et ordinarium in hac re: et sæpe ei illud substitutum est in MSS. quippe etiam *avehere aliquid domum* dicitur, non *advehere*, ut imperiti librarii subinde dedere, apud Liv. 9, 4. 45, 33. et *Carthaginem avehere* 38, 42. ubi itidem prope omnes libri *advehere*. Ut adeo non dubitandum, quin hic quoque *aveherent* verum sit. V. Drakenb. ad Liv. 9, 4. Aliter est infra c. 14. ubi *missæ liburnicæ*, *advehiturque Sosianus*. Nam ille arcessendus, adducendus erat, ut ederet indicium. ERN.

Dantur triremes et delectum navigium juvandæ festinationi] Valde placet Boxhornii conjectura, *delectum remigium*. Vide quæ notamus ad Liv. 26, 51. Gron. Rectissime Jac. Gronovius quidem defendit vulgatum, intelligitque naves, oneri avehendo delectas; sed vir doctissimus non attendit satis verba *juvandæ festinationi*, quæ sine *remigium* intelligi non possunt. *Remigium* est multitudo remigum. ERN. Occurrit et alibi apud nostrum. V. 3; 1. 14, 39.

Nec aliud per illos dies populus plus credulitate] Fecellerat me optimus Pichena; opinatus in MS. esse *populus plus*: unde tentabam, quod dictum est: nam *populum* et *plebem* sæpe distingui ex Livio. Plinioque notavimus ad Senecam de ira 3, 18. Sed, ipso libro Florentiæ inspecto, inveni nil aliud quam *populi*, quod est *populus*, non *populus plus*; statimque emendavi conjecturam meam aliquot annis ante, quam suam Marcus proderet, cui

tate, prudentes diversa fama, tulere. Ac forte quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur : a narratoribus oratoribusque præcipua materia in laudem Principis adsumpta est : "non enim tantum solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed nova ubertate provenire terram, et obvias opes deferre Deos ;" quæque alia, summa facundia nec minore adulatione, servilia fingeant, securi de facilitate credentis.

III. Gliscebat interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblati, quas multos per annos prodigeret. Quin et inde jam largiebatur ; et divitiarum expectatio inter caussas paupertatis publicæ erat : nam Bassus, effosso agro suo latisque circum arvis, dum hunc vel

tamen laudem suam non invidemus. GRON. *Pichena populus plus non e MS. Flor. sed ed. Veneta (et nonnullis aliis) laudat. Boxhornius verum vidit. Plus abest et a MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. Rhen. sqq. Habet Pateol. Bez. Alc. Tum iidem omnes prodentis, quod cum nil aliud esset quam prudentes (ut supra torvida pro turbida et sexcenta alia), cepere librarii pro genitivo participii a prodere, et ei rei numerum verbi accommodare, dederuntque tulerat, pro tulerunt, aut ut e Flor. editur, tulere. Prudentes tulere primus edidit Gronovius, quod verum est. Miror Ryckium recipere dubitasse. Terminatio at videtur nata ex ac, quod non est in MS. Guelf. EBN. Nec in Bud. Idem tulerat.*

Oratoribusque præcipua VATIC. (et Bud.) *ab aratoribus oratoribusque. Legeim, ac rhetoribus oratoribusque ; vel, ac vatibus oratoribusque. Certe, et vates et oratores musico illo agone certasse scimus. LIPS. Etiam Flor. anaratoribus oratoribusque. At MS. Guelf. ed. pr. aliæque vet. ut VATIC. In Agr. libro ab auctoribus, quod placet Ryckio, qui de poetis accipit, quos tamen auctores ita simpliciter, et nulla ante carminis mentione facta, dici non docet, nec doceri potest : de historicis dicitur. JAC. GRONOVIVS pro certo venditat, inque textum recipit ab actoribus, quod imitari non audeo. Nam de poetis hic sermonem esse, clarum est. Ii actores non dicuntur. Mihi Lipsianum ac vatibus magis placet, sive potius, ut minus a vestigiis corruptæ scripturæ recedatur, ab cantoribus. Nam musicum certamen fuit, et carmina canebantur ab auctoribus. Nero ipse sua carmina, certe quæ sua putari volebat, cecinit : et c. 4. junguntur victoria cantus et facundia corona, et c. 21. Thrasea canit in ludis*

Patavinis tragico habitu, haud dubie suum carmen. Spero non improbaturos viros doctos hanc correctionem. A vatibus recepit Broterius. EBN. Pich. volebat ab adulatoribus, quia mox adulationis mentio. Hill. Rac. 16. vel hoc probat vel Lipsii ac vatibus. Bip. legunt a narratoribus, i. e. poetis, quibus scil. tribuuntur narrationes, narratiuncula ap. Quint. 2. 4. 1. 9. Etsi hoc non satis arideat, recipiendum puto, quippe quod proxime ad Flor. lectionem accedit.

Provenire terras Nova ubertate provenire terras est novo genere factus esse fecundas et fertiles. Sic Plautus in Turcul. 2, 4, 33. *Cumque bene provenisti salva, gaudeo. Et eadem fabula 2, 6, 35. Cum tu recte provenisti, cumque es aucta liberis, Gratulor.* GRON. *Terram MSS. Flor. Guelf. (Bud.) et alii, ed. pr. quod recepi. Edd. ceteræ ante Rhen. terræ : locus ipse verbi indicat, id verum non esse. Rhenanus dedit (ex ingenio) terra cum seqq. At a Lipsio inde editum terras. Post servilia vereor, ne ingenia exciderit. Nam servilia intelligi possunt in adulatione, nec iis aptum verbum fingebant. EBN. Reg. etiam terram ap. Lall. Servilia accusandi casu dici ostendit sequens secuti : intelliguntur commenta putida, ingenuis viris indigna. V. Hill. Rac. 16.*

Veteres opes Cf. Sueton. 41. *Effosso agro* Simillima stultitia Pompeii exercitum incidit, cum is in eadem Africa, contra Domitium et Iarbam, militaret. Nam, cum quidam thesauros aliquos casu reperissent, fuere, qui dicerent persuaderentque, totum eum locum auri plenum, a cladibus Pænorum ibi repositi. Atque ita miles avidus ad fodiendum se dedit per plures dies, Pompeio ridente simul et indignante, tantam illam multitudinem stulta

illum locum promissi specus adseverat, sequunturque non modo milites, sed populus agrestium, efficiendo operi adsumptus, tandem, posita vecordia, "non falsa ante somnia sua, seque tunc primum elusum," admirans, pudorem et metum morte voluntaria effugit. Quidam, "vinctum, ac mox dimissum," tradidere, "ademptis bonis, in locum regiae gazæ."

IV. Interea Senatus, propinquo jam lustrali certamine, ut dedecus averteret, offert Imperatori "victoriam cantus," adjicitque "facundiae coronam," qua ludicra deformitas velaretur. Sed Nero, "nihil ambitu, nec potestate Senatus opus esse," dictitans, "se æquum adversus æmulos, et religione judicium meritam laudem adsecuturum," primo carmen in scena reci-

avaritia et labore fatigari; donec tandem fessi et iriti clamarent, *Duceret jam quo vellet, satis se poenarum stultitiæ suæ dedisse.* Plut. in Pomp. c. 11. LIPS. ERN.

Dum hunc vel illum locum, etc.] Ita MSS. Flor. (Bud.) edd. inde a Puteol. omnes, nisi quod hic (et Bud.) habet *promi*, vitio, ut opinor, operarum, sequente, ut solet, Rivio: quod Beroaldus correxit *promissi*. Ed. pr. MS. Agr. non habent *promissi specus*. At MSS. Oxon. Guelf. *dum hoc vel illo loco promi specus*. Mox antea e Flor. recepit Pichena, cum seqq. Ego ante servavi, quod omnes alii libri (et Bud.) habent, ut multitudo *ἡμωσιολαύτων* viaretur. ERN.

Seque tunc primum el.] Tunc sane referri potest ad tempus, quo somnium habuit: sed melius puto *nunc*. Bene opponuntur *antea et nunc*; non *antea et tunc*. Pro *primum* Broterius malit *primo* e MS. Reg. et ed. pr. Sed id sensus non patitur. ERN. Bud. *primsim*. Bud. quoque *tunc*. Nec video, cur non æque opponi possit *ante*.

Lustrali certamine] Sive quinquenniali. Quod hic quidem anno sexto celebrari, miratur vir doctissimus, et erroris, cui latebra non sit, pene Tacitum accusat. Nam debebat quinto celebrari, inquit, quatuor dumtaxat annis interjectis. An distulisse Nerone aliquis dixerit? ille vero anteveneri solet, cupidine certaminum, et ante præstitutam diem revocare, quod Suetonius in Nerone 21. scripsit. Hæc vir ille magnus. Ego autem siquid video, aut firmiter numero, abnuo Tacitum ultra quintum annum produxisse. Ecce institutum est Nerone IV, Cornelio Coss. a. u. 813. nunc secundo editur Silio et Attico Coss. a. 818. Certe ab illo ad istum

ipei anni quatuor intersunt, et quinto nunc anno editur; aut omnes calculi me fallunt. LIPS. Vir magnus est Scaliger Em. temp. p. 469. 470. Petavius Doctr. Temp. L. 11. c. 15. defendit Tacitum, ex eo, quod iste agone quinquennialis fuerit, i. e. quinque solidis annis vertentibus instauratus, ad modum lustru Romani, non Olympiadis. Victoriam Neronis alteram, ab Eusebio notatam, non fuisse secundi agonis Neronæi, de quo Tacitus. Sane Tacitus ipse *secundum lustrum* vocat: de annis quinque solidis id in hoc agone accipiendum esse, constare hodie ait Pagius Crit. Bar. ad a. C. 60. Cum eum agona *ad modum Græcorum certaminum* institutum sæpe idem dicit, id de ritu et genere ludorum potius, quam tempore accipiendum. Neque tamen commode Eusebius de aliis certaminis corona accipitur, quod quale fuerit et qua de causa institutum, non dixerit utique Petavius. Quid? quod etiam sic anni non conveniunt. Nam primum agona recte dicit ab Eusebio conferri in a. periodi Jul. 4772. secundum a Tacito conferri in a. 4778. Atqui Suetonius etiam ante legitimum tempus revocatum dicit; quod non nisi de secundo accipi potest, partim propter modum loquendi, quo Suetonius utitur; partim quia bis tantum illum agona celebravit Nero. Sed hæc aliis diligentius excutienda relinquimus. Mox *adjicitque*, quod e Flor. edidit Pichena, etiam in Guelf. et ed. pr. De *ambitus* dictum ad l. 15. ERN. Bud. *adicitque*, more suo.

Se æquum] Quasi diceret, se æqualem et parem in hoc certamine. Sed non displicet, quod olim conjecti, *seque unum adversus am.* LIPS. Prius melius. *Seque* conjiciebat Acidalius. ERN. Deleto *et ante relig.*

tat : mox, flagitante vulgo, “ut omnia studia sua publicaret,” (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans; ne fessus resideret, ne sudorem, nisi ea, quam indutui gerebat, veste detergeret; ut nulla oris aut narium excrementa viserentur. Postremo flexus genu, et cœtum illum manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pavore. Et plebs quidem urbis, histronum quoque gestus juvare solita, personabat certis modis plausuque composito. Crederes lætari : ac fortasse lætabantur, per incuriam publici flagitii.

V. Sed qui remotis e municipiis, severamque adhuc et

Excrementa viserentur] MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. *viserent*, subaudi, *spectatores*. Puteolanus ex eo fecit *viserentur*, quod omnes secuti sunt. **EXX.**

Flexus genu] Imo et sollemnia histronum verba hæc pronuncians, *Κύριοι μου σύμβουλοι μου ἀκούσατε*. Ex quo intelligis, quid principium apud Suet. sit Nero 21. *Utque constitit peracto principio, Niobem se cantaturum per Cluvium Rufum pronuntiavit.* Anteloquium scilicet illud citharædicum, emendandi favoris; uti et principia quædam, legitimo carmine, olim oratorum. De adoratione manu, dico ad H. 1. **LIPS.** Parabat, ut videtur, ad c. 36. *adorare vulgum*, notare quædam, sed promissis non stetit.

Et cætum illum manu veneratus] In culpa ponit Tacitus. Tamen Imperatoribus postea id servatum, ut solenni ritu populum adorarent in circo. Claudianus pulchre De VI Cons. Honorii 611. *O quantum populo secreti numinis addit Imperii prævens species! quantumque rependit Majestas alterna vicem! cum regia circi Connexum gradibus, veneratur purpura, vulgus; Consensuque cavæ sublati in æthera vallis Plebis adorata reboat fragor.* **LIPS.** Mox plebs urbis MSS. ed. pr. **Rhen.** (e Bud.) etc. at Puteol. Riv. Ber. Alc. *verbis*, male. *Juvare gestus*, est favore, plausu, incitare studium histronis. **Liv.** 1, 25. *tam clamore Romani adjuvant militem suum*; quod idem c. 12. vocat favore addere animum. **EXX.**

Certis modis plausuque composito] Ars enim, si displicet, utriusque rei; acclamandi et plaudendi. Itaque addit, cum manibus neactis fatiscerent, turbarent *gnaros*. In edicto Theoderici Regis ad populum Rom. ep. 1, 31. *Varian. Cassiodori: Soletis æra ipsum mellisvisis implere clamoribus, et uno sono dicere, quod ipsas quoque belluas*

delectet audire: profertis voces organo dulciores; et ita sub quadam harmonia citharæ concavum theatrum per vos resonat, ut tonos possit quilibet credere, quam clamores. Modulatum hunc clamorem concentum appellat Plinius in Paneg. c. 2. *Et populus quidem Rom. dilectum Principum servat, quantoque paullo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat.* Dio 73, 2. *Εὐρύδῳς ἰκδοῖ*, in Pertinace: *Ὅσα τὴ σιωδασὶν ἐν τοῖς θεάτροις ἐν τῇ τοῦ Κορυμβίου θεῶντῃ εὐρύδῳς πρὸς ἰκδοῖ*, ταῦτα τότε μετασχηματίζοντες ἐς τὸ γελούστων ἐξῆδον. Vide quædam hujus rei ad H. 1. **LIPS.** Respicit ad H. 1, 35. *ruere in plausus*, sed et hic tacet.

Per injuriam p. f.] Hoc nullum sensum habet. *Incuriam* correxere Acidalius et Boxhornius, idque cuivis in mentem veniat; quod est evidentissimum signum. Unde recipere non dubitavi. **EXX.** Sequuntur **Lall.** et **Bip.** Sequor et ego. Contra **Broterius** vulg. tenet, et cum **Huetio** ita exponit: etsi sibi injuria per publicum hoc flagitium fieret, et magnum sibi dedecus conscisceretur. Verum præpositio *per* causæ vim habet, et male sic in adversativam detorqueatur.

Severamque adhuc] **Rod. Agricola** legebat, *severa*que, et, *retinente Italia*. **LIPS.** Recepit **Freinsh.** cum seqq. **Ryckius** autem ex ipso cod. Agr. dedit et adhuc antiqui: nihil refert. Scripti et edd. vett. omnes *severamque a. c. a. m. retinentes Italiam*, quod restituit **Broterius**. Sane ob unum item librum non mutanda erat lectio, quæ tamen explicari potest. Mox *longinquas* edidit **Pichena** velut e **Flor.** pro *longas*. Sed in codice illo est *longus*, quod nihil aliud est quam *longus*. Sic illam scripturam in **MS. Livii** capit **Drakenb.** ad 4, 18. Enimvero omnes alii libri habent *longas*: et, *longus* pro *longinquus* dici, hodie notissimum est.

antiqui moris retinentes Italiam, quique, per longas provincias, lasciviæ inexpertum, officio legationum aut privata utilitate, adveniant, neque ad aspectum illum tolerare, neque labori inhonesto sufficere; cum manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnavos, ac sæpe a militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum in pari clamore aut silentio segni præteriret. Constitit, plerosque Equitum, dum per angustias aditus et ingruentem multitudinem enituntur, obtritos, et alios, dum diem noctemque sedilibus continuant, morbo exitiabili conreptos: quippe gravior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palam, et pluribus occultis, ut nomina ac vultus, alacritatem, tristitiamque coeuntium scrutarentur. Unde tenuioribus statim inrogata supplicia, adversus inlustres dissimulatum ad præsens et mox redditum odium. Ferebantque "Vespasianum, tamquam somno conniveret, a Phœbo liberto increpitum, ægreque meliorum precibus obtectum: mox imminem perniciem majore fato effugisse."

VI. Post finem ludicri, Poppæa mortem obiit, fortuita mariti iracundia, a quo gravida ictu calcis adfecta est: neque

Vid. Drakenb. l. e. et ad Sil. 6, 628. Itaque longas restitui. ERN. Agricola lectionem probat Acid. recepit Lallem. Bud. servat vulgatam, quæ bonum sensum fundit, quicquid contradicat Ryckius. Olim Pichena, nuper Brot. et Bip. quoque retinere. Dein Bud. habet longas. Bip. dedere longinquas. Mox Bud. lasciviam experti, male.

Officio legationum] De his legationibus urbium v. l. 4. D. de Legat.

Quippe gravior inerat metus] O ludos, o ineptias, sed cruentas et tristes! Nam mors comes aut exilium, si quis segniter audivisset scilicet hunc Phœbum. Philostratus scite narrat 4, 39. Apollonium venisse Romam et in hospitium quoddam per hæc tempora divertisse. Ibi autem hominem quandam, scenico habitu, citharam tenentem et pulsantem, cantantem etiam, sed rudi et absona voce, superventisse, qui solitus esset urbem ita perambulare et Neronis carmina cantillare: quæ siquis aut negligentius audisset, aut mercedem condignam non dedisset, ab eo tamquam impietatis reus conviciis petebatur et in carcerem ducebatur. Chordam præterea, usu detritam et fractam, quæ in ipsa Neroniana cithara fuisset, ut citharum aliquid in arcu ferebat; atque eam emptam sibi duabus minis ferebat: nec cuiquam

porro venditurum, nisi qui præstantissimus in ea arte esset, et aliquando Pythiis victisset. Atque addit, Apollonium ipsum et comites ejus, cum adfici non viderentur, accusatos, ab eo, ut divine vocis contemptores, sed mercedula, tamen data hominem placasse. LIPS. Mox pro redditum odium Grossetius (in Syll. Burm. t. l. p. 353.) malebat editum: id firmari posset e 4, 35. sed ibi vid. ERN. In Bud. a l. m. erat editum; inde 2. m. fecit redditum.

Vespasianum a Phœbo] Hoc igitur periculum Romæ adiit, ut hic Tacitus; sed simile in Achaia, de quo Suetonius Vespas. 4. Peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cum cantante eo aut discederet, aut præsens obdormisceret, gravissimam contraxit offensam; prohibitusque non contuberno modo, sed etiam publica salutatione. Itaque sæpius in ista re subrusticus et vere Sabinus vir peccavit. Quod porro ad Phœbum, is libertus admissionum fuit, ex Suet. Vespas. 14. De eo lapis: T. L. CLAUDIO. AVG. L. PHOEBO. CLAUDIA. PANATYCHIS. LIPS.

Majore fato effugisse] Videtur respexisse ad poetis jactata futa magna, majora: de quibus copiose Bentlei. ad Horat. Ep. 2, 1, 6. Sensus: quia majoribus rebus destinatus erat, nec posset adeo a Nerone perimi. ERN.

enim venenum crediderim, quamvis quidam scriptores tradant, odio magis, quam ex fide: quippe liberorum cupiens, et amoris uxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos; sed, Regum externorum consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Juliorum infertur. Ductæ tamen publicæ exsequiæ, laudavitque ipse apud rostra "formam ejus, et quod divinæ infantis parens fuisset," aliaque fortunæ munera pro virtutibus.

VII. Mortem Poppææ, ut palam tristem, ita recordantibus lætam, ob impudicitiam ejus sævitiamque, nova insuper invidia Nero complevit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum: quod primum indicium mali: neque in longum dilatum est. Sed Silanus additur: nullo crimine, nisi quod Cassius opibus vetustis et gravitate morum, Silanus claritudine generis et modesta juvenia, præcellebant. Igitur missa ad Senatum oratione, "removendos a Republica utrosque," disseruit: objectavitque Cassio, "quod inter imagines majorum etiam C. Cassii effigiem coluisset, ita inscriptam: *Dux Partium*: quippe semina belli civilis et defectionem a domo Cæsaris

Ut Romanus mos] Cod. Agr. Romanus.

Differtum odoribus] Plinius de Arabia 12, 18. (41.) *Perit rerum adfirmant, non ferre tantum annuo fæta, quantum Nero Princeps novissimo Poppææ suæ die concremaverit.* LIPS. Si non combusta Poppæa in rogo, quomodo concrematur tantum aromatis? Nam ante dixerat Plinius, aromata adhiberi *arendis defunctis*. Plinius videtur audisse, absument tantum in funere Poppææ, et retulisse hic, e more solito, ad combustionem. Tacitus audiendus. ERN.

Tumulo Juliorum] Supra 3, 4. et 9. *tumulus Augusti et Cæsaris* salutatur.

Divinæ infantis parens] V. 15, 23.

Ita recordantibus lætam] Muretus redondentibus, quod illi palam opponitur. Acidalius probat (it. Laill.). Certe vulgatum vitiosum est. Forte fuit, *ita lætam, recordantibus impud. e. s.* Mox eleganter Acidalius, *neque in longum dilatus est*: sed non necessario. Intellige *malum*. ERN. *Recordantibus*, i. e. in mentem revocantibus flagitia Poppææ. Sic sensus plenus, nec quicquam mutandum. Multo minus admittenda expositio Bip. qui reddunt; cogitantibus sibi posse accidere, quæ aliis. Cf. Hiller. Rac. 18.

C. Cassium] De hoc cf. 6, 15, 12,

11. 12. Plin. ep. 7, 24. De Silano 15, 52.

Silanus] Suspicio eumpse esse, cui postea statua in foro posita, curante Capitone. Qua de re Plinii epistola tota 1, 17. ad Corn. Titianum. Corrupte hoc nomen scriptum in Comm. Juvenalis ad illud Sat. 1, 33. — *magni delator amici. Heliodorum dicit Stoi. cum Philosophum, qui Licinium Silanum condiscipulum suum... testimonio oppressit.* Lege *L. Junium*. LIPS. Post *objectatumque* MS. Corb. (et Agr.) non male. ERN.

Duci partium] Budensis codex *Dux*, non male. Hæc autem historia est, quam eleganter Ambros. 1. Offic. tangit. *Si tyranni aliquis habeat imaginem, nonne obnoxius est damnationi?* Memini, legisse me quendam capitali supplicio damnatos, quia Bruti et Cassii interfectorum Cæsaris imagines asservarent. De titulis autem imaginum scripsi in Electis, 1, 29. LIPS. Forte ita vitiosum est. Ita mollior dativus. Nam non potuit esse in imagine scriptum *Duci partium*, quasi ea imago ipsi consecrata esset, et honori ejus posita; quia fuit inter ceteras gentis imagines, sed in titulis nomini subjectis fuit etiam *Dux partium* Pompeianarum. Miror, hoc Broterium non assecutum esse. ERN. Lectio Bud. unice vera. Expressi. Paulo ante Bud. non habet etiam. Commodè potest abesse.

quæsitam. Ac, ne memoria tantum infensi nominis ad discordias uteretur, adsumpsisse L. Silanum, juvenem genere nobilem, animo præruptum, quem novis rebus ostentaret."

VIII. Ipsum dehinc Silanum increpuit *isdem*, quibus patruum ejus Torquatum, "tamquam disponderet jam Imperii curas, præficeretque rationibus et libellis et epistolis libertos:" inania simul et falsa: nam Silanus, intentior metu et exitio patrui, ad præcavendum exterritus erat. Inducit posthac, vocabulo indicum, qui in Lepidam, Cassii uxorem, Silani amitam, "incestum cum fratris filio et diros sacrorum ritus" confingerent. Trahebantur, ut conscii, Vulcatius Tullinus ac Marcellus Cornelius, Senatores, et Calpurnius Fabatus, Eques Romanus; qui, adpellato Principe, instantem damnationem frustrati, mox Neronem, circa summa scelera distentum, quasi minores evasere.

IX. Tunc consulto Senatus "Cassio et Silano exsilia" decernuntur; "de Lepida Cæsar statueret." Deportatusque in insulam Sardiniam Cassius, et senectus ejus exspectabatur.

Ac ut memoria] Lego *ac ne*. LIPS. Frustra interpretantur, quod vitiosum est. Recte Lipsius et Faernus, *ac ne*. Hoc enim significat; et, quasi non sufficeret infamis ac damnati hominis memoriam renovasse palamque coluisse, (quod quid aliud, quam parricidium ejus probare et ad simile scelus præsentis vocare?) adjunxisse partibus, etc. Vel etiam: Et, ne ad rebellionem stimulantem una hostis Cæsarum imagine niteretur, in qua præter nomen nihil est additamenti, adsumpsisse Silanum, etc. GRON. Res ita evidens est, ut ne recipere non dubitarim; præsertim, cum ut ne sit quidem in Florent. ERN. Nec in Bud. nec Agr. nec Regio Lall. Credo, id *ne* ob sequentem syllabam *me* excidisse et ab hac esse absorptam.

Animo præruptum] Non *promptum*, ex Vaticano. Præruptus, uti præfractus, de iis, qui rigida effranique audacia sunt. Ita Cicerone pro Roscio Amer. 24. *Prorupta audacia*, dicta. LIPS. *Præruptum* MS. Flor. (Bud.) et a pr. manu fuit in Guelf. at sec. mutavit in *promptum*; quod est etiam in (cod. Agr. et) edd. pr. ceterisque usque ad Lipsium. *Prærupta dominatio* est 5, 3. ERN.

Disponderet Imperii curas] Cf. 15, 35.

Inania] Bud. et *inania*. Sic et Flor. et Ven. sed Pichena sustulit copulam.

Ad præcavendum exterritus] Frustra in hac forma loquendi hærent Ur-

sinus et Gruterus et Heinsius, qua aliquoties usus est ante Tacitus. Vid. ad 2, 62. ERN.

Lepidam] Duas filias C. Appio Silano peperit Æmilia Paulla; Juniana Calvinam, de qua 12, 4, 8. et hanc Juniam Lepidam. RYCK.

Vulcatius Tullinus] Credo, *Tertullinus*: supervixitque ad principatum Vespasiani H. 4, 9. *Vulcatius Tertullinus tribunus plebei intercessit*. LIPS. Bud. *Volcatius*.

Marcellus Cornelius] Quem Galba deinde interfecit H. 1, 37. *Quam gloriam ad Principatum attulit, nisi occisi Obultronti Sabini et Cornelii Marcelli in Hispania?* Noto eo, quia Tacitus ipse admonet, evasisse eos hoc discrimen et Neroni superfuisset. LIPS.

Calpurnius Fabatus] Ille prosocer Plinii Secundi. LIPS. Ad quem pertinet inscriptio ap. Gruter. p. 382. quam ad h. l. protulere Alciatus et Ryckius. ERN. Cf. Plin. ep. 5, 12, 7, 32.

Tunc consulto Senatus] Sic MSS. Flor. Bud. Agr. Guelf. ed. pr. quod recepit Ryckius. Ceteræ edd. *Senatusconsulto*. ERN. In Flor. et Bud. est *consulto Senatu*, quod probat Vertranus.

Senatus jus exspectabatur] Vulnus, cui non medeor. Palmerius legit (ita ab Hieron. Berchemio accepti, veteri meo amico) *Senatus jussus spectabatur*. Franc. Medices, et senectus ejus *exspectabatur*. At de exsilio Cassii convenienter cum Tacito Pomponius

Silanus, tamquam Naxum deveheretur, Ostiam amotus: post municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clauditur. Illic, indignissimum casum sapienter tolerans, a Centurione, ad cædem misso, conripitur: suadentique, "venas abrumpere," "animum quidem morti destinatum," ait, "sed non permittere percussori gloriam ministerii." At Centurio, quamvis inermem, prævalidum tamen, et iræ quam timori propiorem cernens, premi a militibus jubet. Nec omisit Silanus obniti et intendere ictus, quantum manibus nudis valebat, donec a Centurione vulneribus adversis, tamquam in pugna, caderet.

X. Haud minus prompte L. Vetus, socrusque ejus, Sextia, et Pollutia filia, necem subiere; invisi Principi, tamquam vivendo exprobrarent, interfectum esse Rubellium Plautum, generum Lucii Veteris. Sed initium detegendæ sævitiae præbuit, interservis patroni rebus, ad adcusandum transgrediens Fortunatus libertus, adscito Claudio Demiano, quem, ob flagitia vinctum a Vetere, Asiæ Proconsule, exsolvit Nero, in præmium adcusationis. Quod ubi cognitum reo, seque et liberum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta custodia circumdant. Aderat filia, super ingruens periculum, longo dolore atrox, ex quo percussor Plauti, mariti sui, viderat: cruentamque cervicem ejus amplexa, servabat sanguinem et vestes respersas; vidua, inplexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi quæ mortem arcerent.

De orig. juris: *Caius Cassius Longinus plurimum in civitate auctoritatis habuit, donec cum Cæsar (Nero, non Claudius, uti censent) pelleret; expulsusque ab eo in Sardiniam, revocatus a Vespasiano.* De eximia ejus scientia noster 12, 12. *Ea tempestate Cassius ceteros præminebat peritiam legum.* Plinius Epist. 7, 24. *Lætor, quod domus C. Cassii, hujus qui Cassianæ scholæ princeps et parens fuit, serviet domino non minori.* LIPS. *Acu rem tetigit Fr. Medices.* Sic 13, 33. *P. Celerem, quia absolute nequibat Cæsar, traxit, senecta donec mortem obiret.* GRON. *Recepi senectus ejus; est enim evidens, ita legendum esse. Certe ejus habent libri boni, Flor. Agr. Guelf. (Bud. Reg. ap. Lall.) ed. pr. Id igitur repudiari non debet. Itaque, si maxime Tacitus non scripsit senectus ejus, sed aliud quid, tamen tolerabilius est senatus mutari in senectus, quam ejus in jus; unde nulla sententia commoda fit, cum illud clarum et Tacito dignum sit. Quo magis veniam facti me consecuturum spero. Heinsius insuper malebat respectabatur, i. e. considerabatur: existimabant, cum senex esset,*

etiam sponte mox moriturum. ERN. Supra 11, 26. habes etiam *senectam opperiri.*

Pollutia] Supra 14, 22. dicitur *Antistia*, quod verum nomen a patre Antistio, ni duplex illi nomen fuerit. Sic Lallem.

Interfectum esse] Ferendum utcunque. Sed mihi probabile, veram scripturam fuisse *interfectum a se*. Dicitur quidem *exprobrare* etiam cum infinito; sed tamen plerumque, præsertim apud nostrum, cum accusativo; estque sic haud paullo elegantius. Mox ad *accusandum* MSS. Flor. Guelf. (Bud. Agr.) ed. pr. Put. Ber. Alc. Rhen. Recentiores vulgo *accusationem*. ERN.

Sang. et vestes resp.] Cod. Agr. *sanguine vestes respersas.*

Vidua inplexa luctu continuo] *Inplexa* natum ex superioris lineæ iterata voce *amplexa*, Acidalius putat. Habet aliquam speciem: et ita mollius adderetur *nec ullis alimentis*, ubi male Ryckius e cod. Agr. addidit *usa*. Sed ego nil mutō. Cic. Tusc. 5, 1. *angoribus et molestiis implicati animi.* Sequentes ablativi absolute capiendi: hac varietate sæpe Tacitus utitur. V. c. 1, 15. init. ERN. Tril-

Tum, hortante patre, Neapolin pergit. Et, quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, "audiret insontem, nevé Consulatus sui quondam conlegam dederet liberto," modo muliebri ejulatu, aliquando, sexum egressa, voce infensa, clamatibat, donec Princeps immobilem se precibus, invidiæ, juxta ostendit.

XI. Ergo nuntiat patri, "abjicere spem, et uti necessitate." Simul adfertur, "parari cognitionem Senatus et trucem sententiam." Nec defuere, qui monerent, "magna ex parte hæredem Cæsarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere:" quod adspersus, ne vitam, proxime libertatem actam, novissimo servitio fœdaret, largitur in servos, quantum aderat pecuniæ: et, "si qua asportari possent, sibi quemque deducere, tres modo lectulos ad suprema retineri," jubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt venas, properique, et singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur: pater filiam, avia neptem, illa utrosque intuens, et certatim precantes "labenti animæ celerem exitum, ut relinquerent suos superstites et morituros." Servavitque ordinem fortuna: ac seniores prius, tum cui prima ætas, extinguntur. Adcusati post sepulturam, decretumque "ut more majorum punirentur." Et Nero intercessit, "mortem sine

lerus Obs. crit. 3, 2. leg. suadet *impleta*; Bip. *inflexa*. Bud. *implexa*. Locus Cic. allegatus huic vulgato favet. Nec obstat vox soni similis lineæ præcedentis; sic paullo post etiam *egressus, egressa*, propius sese contingunt.

Quondam collegam] Primo imperii ejus anno. LIPS. *Liberto dederet* Ciceronianum est, h. e. in liberti gratiam condemnaret insontem. Rosc. Amer. c. 3. et alibi. Noster iterum c. 20. EAN.

Immobilem se precibus et invidiæ juxta ostendit] Fortassis, *invidia*, nec precibus nec reverentia famæ, aut maligni rumoris metu moveri. GRON. Ryckius probat *invidia*, quam scil. Neroni excitabat Veteris filia. Bip. recepere. Bud. habet *invidiæ juxta* absque copula: bene, ut videtur. Adverbialiter sumpta particula cum dandi casu struitur, credo, rectius quam cum ablativo. V. similem locum ap. Liv. 24, 10.

Ut relinquerent] Sic omnes scr. et edd. præter Flor. (et Bud.) qui habet *relinqueret*; quod recepit Jac. Gronovius, referens ad animam labentem. Mox pro *prima* Acidalius malebat *proxima*, quod non displicet, quia præcessit *prius*. Post *extinguitur* MSS. Bud. Gueff. Agr. ed. pr. Vulgatum

melius, quia exquisitius. EAN. Bud. *seniorem*. Flor. *seniore*. Acid. volebat *seniores*, quod rectum videtur; intelliguntur Vetus et Sextia, tum *prima ætas* est juvenus scil. Pollutiæ. *Proxima* pro glossa habet Bip. idque merito.

Mors majorum] Quid hoc, v. 2, 32. et ap. Suet. 49.

Mortem sine arbitrio permittens] Cl. Faber his hunc locum attigit. Primo ei visum legere, *mortem libere arbitrio*; post maluit, *suo arbitrio*. Quod postremum magni vatissimum jure placet: magis tamen meum, *mortem sine arbitrio*. Et adseverem, eam Cornelii scripturam esse, a Flor. etiam codice, ut postea comperi, approbatam. *Mors sine arbitrio*, libera, sine domino, sine judice. Simile 1, 26. *An præmia sub dominis, pœnas sine arbitrio esse?* LIPS. Scribendum esse, *mortem sine arbitrio remittens*, docuimus Obs. 4, 2. GRON. *Sine arbitrio* plerique libri scripti, et edd. vet. Pichena et Ryckius, Freinsh. recepere *sine arbitrio*; quod sane melius. Quia Broterius in MSS. tribus reperit, recepi et ipse. EAN. Faber Sem. 1, 4, 2, 7. prius volebat *ejus arbitrio*, dein *libero vel suo*. Bud. habet *sine arbitrio*. Pichena in Flor. et Ryckius in Agr. rapere *sine arbitrio*, quod om-

arbitro" permittens. Ea, cædibus peractis, ludibria adiciebantur.

XII. P. Gallus, Eques Romanus, quod Fenio Rufo intimus et Veteri non alienus fuerat, aqua atque igni prohibitus est. Liberto et adcusatori præmium operæ, locus in theatro inter viatores Tribunicios, datur. Et mensis, qui Aprilem, eumdemque *Neroneum*, sequebatur, *Maius Claudii*, Junius *Germanici*, vocabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito, qui id censuerat, "ideo Junium mensem transmissum, quia duo jam Torquati, ob scelera interfecti, infaustum nomen Junium fecissent."

XIII. Tot facinoribus fœdum annum etiam Dii tempestibus et morhis insignivere. Vastata Campania turbine ventorum, qui villas, arbusta, fruges passim disjecit: pertulitque violentiam ad vicina urbi: in qua omne mortalium genus vis pestilentie depopulabatur, nulla cœli intemperie, quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus, complebantur: non sexus, non ætas periculo vacua: servitia perinde et ingenua plebes raptim exstingui, inter con-

nino præstat. Mox de Fenio Rufo v. 16, 66, 68.

Inter viatores Tribunicios] Qui spectasse videntur non abjecto a Tribunio loco, uti ad obsequia apparere possent. Hoc autem inter præmia; quia Tribunos honestissimo loco spectasse, vel hinc colligas, quod Cæsari Julio inter honores decretum: ut semper sella curuli sederet, excepto per ludos: tum enim sessio ei in Tribunico subsellio, inter eos, qui quoque anno Tribuni essent, concedebatur. Dio 44, 4. Itemque postea Augusto, ut in subelliis Tribunorum plebis sederet. Dio 49, 16. LIPS. De viatoribus multa Marcellus Donatus ad h. l. ERN.

Neroneum] Cf. 15, 74.

Junius Germanici] Obhæreo. Series quidem mensium ita postulat: sed, si *Junius* in hoc numero, quomodo additur *Junium transmissum*, quia infaustus esset? Itaque olim reponebam, *Julius Germanici*. Sed libri mihi opponuntur, itemque ratio, quod facta injuria D. Julio videtur, si illi mensis suus ademptus. Quid dicam? verba tamen sequentia de Junio abnuunt, etiam alii conantur pro *transmissum* rescribere *transnominatum*. LIPS. Si *transmissum* cum Freinshemio explices omissum e Fastis nomine, obliteratum ejus mensis nomen, in dedecus familie Junie, nihil restet difficultatis; idque placet Ryckio. Sed vereor, ut *transmittere mensem Junium* hoc significet. Nam *transmittere* ali-

quid est tacere, silere, non, ei nomen adimere. Broterius *mensem* deleri vult; nescio quo. ERN. *Transmittere* omnino est præterire, negligere, sicque oblivioni tradere. Cf. 4, 21, 55, 15, 31.

Cornelio Orfito] Is Consul a. 804. V. 12, 41.

Duo jam Torquati] Cf. 13, 35. et 16, 8.

Infaustum nomen Junium fecissent] Emendavit sic Lipsius, et firmat Florent. qui habet, *nomen junctum*. At ed. pr. ceteri libri *Junii tum*; male. Forte fuit *Juniorum*. ERN. Bud. quoque *junctum*.

Ad vicina urbi] Sic MSS. Reg. Agr. ed. pr. At sequentes ad *mania urbis*, ut MSS. Flor. Guelf. In MS. Bud. Oxon. *mania vicina urbi*. J. Gron. probat *mania urbis*; et intelligit sedes urbis. Ceterum patet falsum esse, quod ille ait, *vicina urbi* esse a Rhevano, qui in ed. pr. et sec. habet *mania urbis*, ut Aldus, Gryphius. Revocavit Lips. ERN. Ast Rhen. legendum suadet *vicina urbi*, ut H. 4, 46.

Vis pestilentie] De hoc morbo Suet. 39.

Perinde et ingenua plebes] Dedi et ex ed. pr. pro vulgato *ac*; quod non solet ante vocalem dici, et in nostro quoque supra aliquoties e libris emendatum. MS. Guelf. (et Bud.) plane caret copula. Sed facilius et hic excidebat, quam *ac*. Hist. 4, 43. *perinde divos et eloquentia clarus*. ERN.

jugum et liberorum lamenta; qui, dum adsident, dum deflent, sæpe eodem rogo cremabantur. Equitum Senatorumque interitus, quamvis promiscui, minus flebiles erant; tamquam communi mortalitate sævitiam Principis prævenirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonensem Africamque et Asiam habitus sunt, supplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetudine fessi sacramento solvebantur. Cladem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est Princeps, ut amissa urbi reponerent: quam pecuniam Lugdunenses ante obtulerant, turbidis casibus.

A. U. 820. A. C. 67.

XIV. C. Suetonio, L. Telesino coss. Antistius Sosianus, factitatis in Neronem carminibus probrosis, exsilio, ut dixi, multatus, postquam, id honoris indicibus, tamque promptum ad cædes Principem, accepit, inquires animo, et occasioem haud segnis, Pammenem, ejusdem loci exsulem et Chaldaeorum arte famosum, eoque multorum amicitii innexum, similitudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios et consultationes non frustra ratus, simul annuum pecuniam a P. Anteio ministrari cognoscit. Neque nescium habebat, Anteium caritate Agrippinæ invisum Neroni, opesque ejus præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamque caussam multis exitio esse. Igitur, interceptis Anteii litteris, furatus etiam libellos, quibus dies genitilis ejus et eventura secretis Pammenis occultabantur, simul repertis, quæ de ortu vitaque Ostorii Scapulæ composita erant, scribit ad Principem,

Delectus] Bud. *dilectus*. Mox *validine*.

Cladem Lugdunensem] Cladem ex incendio conceptam, quod denarrat et deplorat Seneca epistola tota 92. Accidit centesimo anno a colonia deducta, eodem Seneca observante: ut solatium hoc tarde adhibitum a Nerone sit, septimo post incendium anno. Nam deducta Lugdunum a Munatio Planco a. u. 711. *Lips.* Hujus cladis vestigia et nunc apparere Lugdunum docemur ab auctore Antiquitatum Lugdunensium p. 248. qui tamen de summa pecuniæ a Nerone date non recte sentit. *ERN.*

L. Telesino coss.] Nomen ei L. Pontius Telesinus ex Velleio. Laudat ut philosophum et insignem virum plus uno loco Philostratus 4, 40. 7, 11. (8, 12.) eundemque exulasse ea re sub Nerone scribit. *Lips.* Immo C. Luccius vel Lucius Telesinus, ut *Inscr.* (ap. Grut. p. 1102.) demonstratum Bœperto ep. 48. p. 447. Adde Ryckium ad h. l. et Pagium Crit. Bar. ad M. a. Unde putem, fuisse in Tacito Lucio Telesino, et librariorum, qui prænomen esse putarent, hinc

dedisse L. Telesino. Prænomen ei C. unde Ryckius putat, Tacitum scripsisse Caiis Suetonio et Lucio vel Luccio Teles. ut 14, 1. volebat. *ERN.*

Ut dixi] Cf. 14, 48.

Innizum] Rectius *innerum* Lipsius et Freinsh. putant. Bene. *ERN.* Bud. *annizum*.

Nuntios et consolationes] Omnino lego *consultationes*: et jam notavit Pichena, sic in Flor. esse. Verbum ejus artis. Juvenalis 6, 574.—*quæ nullum consulti, et jam Consultur.* Noster c. 30. *Quæ caritate erga parentem non tamen aliud consultaverat, quàm de incolumitate domus.* Paulo ante scribo, *multorum amicitii innerum*, non *innizum*. *Lips.* *Consultationes* habet et ed. pr. Itaque non solo Flor. nititur. Nec comparem huic *consultatores* Ryckii et cod. Agr. Recte recepit Pichena. *Simul etiam* Guelf. ed. pr. *Ceteræ ante Rhen. simulque.* *ERN.* *Consultationes* astrologorum, auspicium, forsan et magicas. Bud. *consolationes*, et mox *simul nuntiam*.

Ostorii Scapulæ] Cf. 12, 31. 14, 48.

z 2

"magna se, et quæ incolumitati ejus conducirerent, adlaturum, si brevem exsilii veniam inpetravisset: quippe Anteium et Ostorium inninere rebus, et sua Cæsarisque fata scrutari." Exim missæ liburnicæ, advehiturque propere Sosianus. Ac, vulgato ejus indicio, inter damnatos magis, quam inter reos, Anteius Ostoriusque habebantur: adeo ut testamentum Antei nemo obsignaret, nisi Tigellinus auctor exstisset. Monitus prius Anteius, "ut supremas tabulas moraretur." Atque ille, hausto veneno, tarditatem ejus perosus, intercisus venis, mortem adproperavit.

XV. Ostorius longinquis in agris, apud finem Ligurum, id temporis erat: eo missus Centurio, qui cædem ejus maturaret. Causa festinandi ex eo oriebatur, quod Ostorius multa militari fama, et civicam coronam apud Britanniam meritis, ingenti corporis robore armorumque scientia, metum Neroni fecerat, ne invaderet pavidum semper, et reperta nuper conjuratione magis exterritum. Igitur Centurio, ubi effugia villæ clausit, jussa Imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem adversum hostes sæpe spectatam in se vertit. Et, quia venæ, quamquam interruptæ, parum sanguinis effundebant,

Monitus pr. Anteius] Accidit alius et Freinsh. malebant ablativos. Sed libri constanter vulgatum servant, idque satis commodum est. Nam quod Flor. *monitus pr. Anteius*, error librarii est. Tigellinus negabat, periculum signatoribus fore; sed Anteium bene facturum, si nihil cunctaretur, sed ocius testamentum scriptum morte ratum faceret. Testamentum morantur, qui non moriuntur, ut id cognosci et ad effectum venire non possit. ERN. Ablativos habet cod. Agr. quod probant Ryck. et Lall. Bud. ubi via Pontietum nominat.

Apud finem Ligurum] Non aspernabilis forte conjectura nostra, apud Fanum Ligurum. Is locus Templum alio nomine dictus. In vita Agricolæ c. 7. *Classis Othoniana licenter vaga, dum in Templo (Liguricæ pars est) hostiliter populatur.* Livius tamen 33, 37. *Finem Ligurum* etiam appellat: *Redeuntes inde Ligurum extremo fine, agmen Romanum incidunt;* sed alio, nisi fallor, et communi magis sensu. LIPS. Aliud exemplum e Livio attulit Rhenanus. Omnino sæpe is *finem* in singulari hoc sensu dixit. V. Gronov. ad 38, 15. item Drak. ibid. alitque locis. Itaque nihil hic mutandum. ERN.

Ex eo oriebatur] Gruterus has voces abundare, nec ab auctore manasse putat. Prius verum; et sufficiebat *causæ festi-*

nandi, vel *causæ festi. ex eo.* Sed non propterea hæc non a Tacito, qui innumerabilibus locis brevitatē legem migravit, ut jam aliquoties monuimus. Si velimus severi esse, totum illud *causæ f. ex e. o.* abesse potest. Sed contra libros in talibus nil tentandum. Ed. pr. habet illa quidem *exoriebatur*; sed hic eo absorptum esse facile patet. Add. ad 2, 47. ERN.

Civicam coronam] Filii ergo M. Ostorii ista mors. Nam de eo 12, 31. scriptum: *Qua pugna filius Legati M. Ostorius servati civis decus meruit.* Pater sane in ipsa Britannia obiit. LIPS.

Ne invaderet pavidum semper] Intell. post *invaderet*, se: in reliquis brevitate usus Tacitus, in ratione timoris reddenda. Nihil hic tentandum. ERN. Bip. legunt in *pavidum*, quod Puteol. habet *invaderetur*, hanc terminationem ex præpos. in ortum rati. Freinsh. inde volebat ut *pavidum*.

Jussa Imperatoris] Ita primus dedit Beroaldus, nescio unde. Nam in ed. Puteol. est *jussa inde*. MS. Flor. in p. Gwelf. Oxon. *inde post.* Bud. in post. Ostorio, unde Rhenanus conjicit *jussa max vel post*: ed. pr. *jussa in. P. Ostorio*, quod e Flor. ductum videtur. Huic Ostorio prænomen M. fuisse e 12, 31. patet, non P. ERN.

hactenus manu servi usus, ut innotam pugionem extolleret, adpressit dextram ejus, juguloque occurrit.

XVI. Etiam si bella externa et obitas pro Republica mortes tanta casuum similitudine memorarem; meque ipsam satietas cepisset, aliorumque tedium expectarem, quamvis honestos civium exitus, tristes tamen et continuos adspernantium. At nunc patientia servilis, tantumque sanguinis domi perditam, fatigant animum, et mœstitia restringunt. Neque aliam defensionem ab iis, quibus ista noseantur, exegerim, quam, ne oderint tam segniter pereuntes. Ira illa Numinum in res Romanas fuit, quam non, ut in cladibus exercituum aut captivitate urbium, semel editam transire licet. Detur hoc inlustrium virorum posteritati, ut, quomodo exsequis a promiscua sepultura separantur, ita, in traditione supremorum, accipiant habeantque propriam memoriam.

XVII. Paucos quippe intra dies, eodem agmine, Annæus Mella, Cerialis Amicius, Rufius Crispinus, ac C. Petronius cecidere. Mella et Crispinus, Equites Romani, dignitate Senatoria: nam hic quondam Præfectus Prætorii, et Consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine conjurationis in Sardiniam exactus, accepto jussæ mortis nuntio, semet interfecit. Mella, quibus Gallio et Seneca, parentibus natus, petitione honorum abstinuerat per ambitionem præposteram, ut Eques Romanus Consularibus potentia æquaretur: simul

Quam ne oderim tam segniter per-
centes] Causam reddit, cur non ode-
rit, hoc est, non omiserit eorum men-
tionem. Id enim *odisse* vocat. Non
aliter me defendam, quam ut rogem,
concedant mihi, non odiasse et punire
silentio ignaviam sic, inest pecorum,
cædi æ præbentium: vel, cum viri
fortes forent, quorum mortis contem-
ptus usui magno esse potuisset, ita
mortem perdetent. Nestor apud Ovi-
dium Met. 12, 575. *Nec tamen ulterius,*
quam fortia facta silendo, Uliacear
fratres. GRON. Verissime. Rhema-
nus, Lipsius, Grotius malebant ode-
runt. At ista non foret defensio et
excusatio Taciti, quæ hic desideratur.
Oderim libri omnes (etiam Bud.) præ-
ter cod. Agn. qui habet *oderint*. *De-*
fensio pro excusatione dicta. Nullo
alio nomine me ab iis excusatum ha-
beri velim, defendique hoc institutum
meum. Sequens sententia est a Cice-
rone, qui bellum civile ita excusat.
Mox ed. pr. *semel cædita*: et edd. ante
Rhen. omnes *ac sepultura*, male. ERN.
Recte puto Bip. reposuisse *oderint*.
Petit a læteribus auctor, ut defensio.

nem hanc segniter pereuntem admit-
tant, neque eos oderint, cum fatalis
Deorum ira subit. Dent igitur ille-
rum posteritati, ut inlustrium nomi-
num memoria conservetur. Mox Bud.
edicto. Deia a *proxima sepultura*,
male. *Captivitas urbium* occurrit et
H. 3, 70.

Annæus Mella] Bud. *Mela*. Mox
Rufius Crisp. sed respice ad 12, 42.

Ac Petronius] Sic MSS. Flor. Guelf.
edd. ante Rhen. omnes, qui primus, ex
ingenio, prænomen C. addidit. Si e MSS.
id natum ex ultima *re ac*. Broterius
putat esse T. Petronium, de quo Plin.
37, 2. (7.) et auctorem libri, cæsus pare-
extat. ERN. Quum mox C. *Petronius*
iterum dicatur, nil obstat, quo minus
et hic; saltem cod. Flor. et Agn. c. 18.
sic habent. Item Bud.

Dignitate Senatoria] Non enim re-
vera Senatores, sed epibus ac splen-
dore cuius Senatorum para. Equites
illustres. LIPS. Vide ad 11, 4.

Quondam Præfectus Prætorii] Sub
Claudio 11, 1. LIPS. *Nuper*... *ex-*
actus. Cf. 15, 71. Bud. *nuperius*
De Gallione v. 15, 73.

adquirendæ pecuniæ brevius iter credebat, per procurationes administrandis Principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adjumentum claritudinis: quo interfecto, dum rem familiarem ejus acriter requirit, adcausatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. "Mixta inter patrem filiumque conjurationis scientia" fingitur, adsimulatis Lucani litteris; quas inspectas Nero "ferri ad eum" jussit, opibus ejus inhians. At Mella, quæ tum promptissima mortis via, exsolvit venas: scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generumque ejus, Cossutianum Capitonem, erogabat, quo cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitii querens, ita scripsisse: "se quidem mori nullis supplicii caussis; Rufum autem Crispinum et Anicium Cerialem vita frui, infensos Principi:" quæ composita credebantur; de Crispino, quia interfectus erat, de Ceriale, ut interficeretur: neque enim multo post vim sibi adtulit, minore quam ceteri miseratione, quia proditam C. Cæsari conjurationem ab eo meminerant.

XVIII. De C. Petronio pauca supra repetenda sunt. Nam

Per procurationes] Ad quas soli equites aut liberi admissi. LIPS. Cf. 2, 69.

Dum rem familiarem] De Annæo Mella sermo est, qui pater Lucani. Atqui de illo Eusebianum Chron. L. *Annæus Mella, Seneca frater et Galionis, bona Lucani filii sui a Nerone promeretur.* Quæ si vera lectio, opinandum a fisco aut fiscalibus quædam abrepta et retenta. Sed ego ambigo, neque censo publicata bona, quia sua manu cecidit et damnationem prævenit. Quod si est, bene in Eusebio corrigas, et ad hæc Taciti: *ob bona Lucani filii sui a Nerone perimitur.* LIPS. Nempe Fabius ille videtur debuisse Lucano certis nominibus; quæ dum nimis diligenter exigit, ejus odium commovit. Debebat ille Mella in animo habere illud Versis ap. Cicer. Verr. 1, 48. in re adventitia et hereditaria non oportere nimis diligentem et attentum esse. EXX. De Lucani opibus v. Juven. 7, 79.

Ita scripsisset, se quidem mori nullis supplicii caussis] Tacitum reliquias censo; *Additur, codicillis, tamquam de iniquitate exitii querentem, scripsisse.* GRON. Placet. MSS. et edd. in vulg. consentiunt, nisi quod inter scripsisse et scripsisset fluctuant. Edd. pp. Rhen. (e Bud.) seqq. hoc habent, Puteol. Ber. illud, itemque MS. Guelf. Mox tamen est e Flor. Ceteri scr.

(Bud. quoque) et edd. autem. EXX. Sequor cum Bip. Puteolani lectionem, eo quo distinxit modo. Dein negat Ryckius, in Flor. legi tamen; potius ibi est autem, quod et recepit. Ego quoque aptius puto.

Conjunctionem] Conjunctionem Æmilii Lepidi, de qua Suetonius Cal. 24. et Dio 59, 22. LIPS.

De C. Petronio] Quem viri docti eum censent, cujus fragmenta hodie purissimas impuritatibus. De quo etiam delibero; sicut et de prænominibus, quod apud Plinium 37, 2. (7.) Titus est; itemque Plutarchum in libello, Πῶς ἂν τις διαφύγοι τὸν κλέακα τοῦ φίλου c. 35. p. 60. Loqui eos de hoc eodem, res indicio est. Plinii verba: *Titus Petronius Consularis moriturus, invidia Neronis Principis, ut mensam ejus exheredaret, trullam murichinam cccc. ns. emptam fregit.* Plutarchi: "Ἡ τοῦ ἀσάτου καὶ πολυτελείᾳ; εἰς μικρολογίαν καὶ βυκαρίαν ἐνδιέλωσιν, ὥσπερ Νέρωνι Τίτος Πετρώνιος. Reperio et Publium Petronium, nisi fallor, hunc eundem: de quo ita Scholiastes vetus Juvenalis, in illud 6, 698. *sed clamat Pontia, feci.* Pontia, inquit, Publii Petronii filia, quam Nero convictam (lego, quem N. convictum) in crimine conjurationis damnavit. Nam Pontia quidem ob aliud scelus veneno extincta est, ut addit. LIPS. *Supra repetenda phrasia Salustii, pro qua alii, altius repet.* Vid.

illi dies per somnum, nox officiis et oblectamentis vitæ transigebatur: utque alios industria, ita hunc ignavia ad famam protulerat: habebaturque non ganeo et profligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaque ejus quanto solutiora et quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratius, in speciem simplicitatis, accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ, et mox Consul, vigentem se ac parem negotiis ostendit: dein revolutus ad vitia, seu vitiorum imitatione, inter paucos familiarium Neroni adsumptus est, elegantiae arbiter; dum nihil amœnum et molle adfluentia putat, nisi quod ei Petronius adprobavisset. Unde invidia Tigellini, quasi adversus æmulum et scientia voluptatum potiore. Ergo crudelitatem Principis, cui ceteræ libidines cedebant, adgreditur, amicitiam Scevini Petronio objectans, corrupto ad indicium servo, ademptaque defensione, et majore parte familiæ in vincla raptâ.

XIX. Forte illis diebus Campaniam petiverat Cæsar, et Cumas usque progressus Petronius illic adtinebatur. Nec tulit ultra timoris aut spei moras: neque tamen præceps vitam expulit, sed incisas venas, ut libitum, obligatas, aperire rursum et adloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiæ gloriam peteret. Audiebatque referentes, nihil de immortalitate animæ et sapientium placitis, sed levia carmina et faciles versus. Servorum alios largitione, quosdam verberibus adfe-

Cort. ad Catil. c. 5. (cf. Jug. c. 5.) Tum pauca supra MSS. Flor. Guelf. ed. pr. alique vet. quod temere inversum est inde a Rhenano, qui (e Bud.) dedit de C. Petronio supra. Pauca r. s. male. Nihil de eo supra. Ern. Negat Ryck. itemque Lalleu. Petronium Arbitrum hic posse intelligi.

Illi dies per somnum] Vide verum hunc adversapedem, ut Latini appellant. Dies noster illi nox erat, et nox pro die. Pulchre omnino istos homines vtre perversos Seneca describit et culpât ep. 123. (122.) *Lucet? somni tempus. Quies est?* (pro nocte quietem dixit: atque ita locum interpretor ac distinguo) *nunc exerceamur, nunc gestemur, nunc prædeamus. Jam lux propius accedit? tempus est carere.* Ac plura ibi de lucifugis illis vide. Adde et hæc Lampridii in Heliog. 28. *Trajecit et dierum actus noctibus et nocturnos diebus, æstimans hoc inter instrumenta luxurie: ita ut sero de somno surgeret et saltari inciperet, mane autem dormire inceptaret.* LIPA. Officia antelucana adpellat Plinius ep. 3, 12. Cf. et Suet. Aug. 78. Symm. ep. 1, 23.

Ac dicta factaque] Ac deest in Bud.

Proconsul Bithyniæ] Sic omnes scripti et edd. Vid. ad 2, 52. Mox vigentem MS. (Bud.) Guelf. ed. Rhen. seqq. At ceteræ vet. *ingentem*. Ern. Respicit ad 15, 53. Fuit autem Proconsul prius quam Consul, quia Bithynia provincia Consularis; mox Consul, inter suffectos, puta.

Seu vitiorum imitationem] Sic MS. Guelf. edd. vet. omnes. MS. Flor. (et Bud. et ed.) Rhen. *imitatione*; quod unice probat J. Gron. Ita sensus est, seu quia ad vitia revolutus est, seu quia imitabatur; et ablativus ille absolutus cum participio conjunctus, quo nil frequentius Tacito. Vid. supra ad c. 10. Sed hic mihi tamen accusativus melior. Dubitat Tacitus, utrum vitia, an imitationem vitiorum, dicere debeat. Ern. Potior lectio Flor. et Bud. quam recipio cum Bip. Mox in Bud. est *Neronis*.

Præceps vitam] Elegans est Acidalii conjectura *per præceps*. Mox Guelf. a man. sec. ad *Hibitum*, item qd. pr. Ern.

Faciles versus] Sunt ludicri, jocosî,

cit: inñit epulas, somno indulsit, ut, quamquam coacta mors, fortuitas similis esset. Ne codicillis quidem (quod plerique pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia Principis, sub nominibus exoletorum feminarumque et novitate cujusque stupri, præscripsit, atque obsignata misit Neroni: fregitque amulum, ne mox usui esset ad faciendâ pericula.

XX. Ambigenti Neroni, quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Siliâ, matrimonio Senatoris haud ignota, et ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquam familiaris: agitur in exsilium, tamquam non siluisset, quæ viderat pertuleratque, proprio odio. At Minucium Thermum, Prætura functum, Tigellini simultatibus deditit, quia libertus Thermi quædam de Tigellino criminosè detulerat, quæ cruciatibus tormentorum ipse, patronus ejus nece immerita lueret.

XXI. Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam excindere concupivit, interfecto Thræsea Pæto et Barea Sorano, olim utrisque infensus, et accedentibus causis in Thræseam: quod Senatu egressus est, cum de

de rebus amatoriis et similibus. Mox quamquam ed. pr. Rhen. sqq. ceteros veteres quasi; at MS. Guelf. utque coacta m. ERN. Bud. quam, unde Rhen. bene quamquam.

Inñit et vias, s. i.] Marklandus Ep. crit. ad Harum p. 89. eleganter corrigi epulas. Vias inire, non convenit ingenio Petronii et huic temporî. ERN. Bene epulas recipere Bip. quos sequor. Sic et 15, 52.

Ne mox usui esset etc.] Ut in adimulatis Lucani litteris. V. c. 17.

Proprio odio] Veram puto Freinsheimii correctionem: pertuleratque. Proprio odio hanc; Num. Th. p. f. Tigellini simultatibus deditit. Mox MS. Fl. ed. pr. Municius, unde Rykius faciebat Minucius, recte: nam ejus gentis cognomen Thermi. Deditit porro MS. Guelf. edd. Puteol. seqq. omnes. At Flor. Bud. Agr. ed. pr. deditum. Etiam in Guelf. man. sec. addidit um in fine. Illud verum est. ERN. Minucium omnino scribendum. Bud. Numicium et ubi vis Tigellinum imbet.

Lucret] Acid. conjicit scrib. luere pro luerunt, quod Laik. probat.

Thræsea Pæto] Cujus gentile nomen adhuc quero. Nam Dio 61, 15. P. Thræseam Pætum saltem appellat. Marmor vetus suadet Valerium fuisse. C. DOMITIO. DEXTRO. IL. L. VALERIO. MESSEALLA. THRASIA. FRISCO. COS.

Quod etsi de alio, ex cognomine tamen suspicemur de gente. Thræseas hic admirator unicus Catonis, de cujus vita librum scripsit, indicante Plutarcho. Laudes ejus sparse in Tacito, Arriano, Dione; sed ante alia egregium elogium de illo ipsius Neronis, in Plutarchi libello Πολιτικῶν παραγελμάτων, 33. p. 810. Ait, Νέρων ὀλέγοντο ἱεροσώδεις ἢ κτίται, τὸν Θρακίαν μάλιστα μισῶν καὶ φοβούμενος, θῆρας, θηκαλοῦντες νινος, ὡς κακῶς κακρμήνου καὶ ἀδικῶς. Ἐβούλετο δὲ, ἴσθι, Θρακίας οὕτως ἐπὶ φιλεῖν, ὡς δικαστὴς δριστὴς ἐστιν. Salve, o salve, vir magne, et inter Romanos sapientes sanctum mihi nomen. Tu magnum decus Gallicæ gentis: tu ornamentum Romanæ curiæ: tu aureum sidus tenebrosi illius ævi. Tus inter homines, non hominis, vita: nova probitas, constantia, gravitas; et vitæ mortisque æquabilis tenor. LIPS.

Barea Sorano] Qui ille est nominatus Boethio de Consolat. l. prosa 3. LIPS. Hic ordo nominum est e Flor. a Pichena receptus, quem et habet (Bud. et) ed. pr. Ceteri Barea Soranum primo loco ponunt. ERN.

Quod Senatu egressus est] Muretus et Acidalius malebant esset, probatque Pichena. Immo erat (nam mox præbuerat), si quid mutandum. Malim certe eri, quam esset, cum et indicativus sequatur, et paulo post iterum hoc tempore usus est, cecusuti, obi-

Agrippina referretur, ut memoravi; quodque juvenalium ludicro parum expetibilem operam præbuerat: eaque offensio altius penetrabat, quia idem Thræsea Patavii, unde ortus erat, ludis cesticis, a Trojano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat: die quoque, quo Prætor Antistius, ob probra in Neronem composita, ad mortem damnabatur, mitiora censuit obtinuitque: et, cum Deum honores Poppææ decernerentur,

nuitque. Omnino Tacitus hoc loco non est satis constans in temporibus. ERN. *Ut memoravi.* V. 14, 12.

Parum expectabilem operam] i. e. expectationi non respondentem. Et sic MSS. Flor. Guelf. edd. vet. ante Rhenanum; nisi quod Flor. inserit *et*; ed. pr. et *inexpectabilem*. *Expetibilis* est a Rhenano, incertum an e MS. Et, cum hoc verbum non magis apud alios reperitur, quam illud, veterem potius, et a MSS. firmatam lectionem sequendam putavi. ERN. *Expetibilem* clare habet Bud. Tò *parum* ad præbuerat referunt Bip. perinde esse videtur ad verbum an ad adjectivum referas.

Ludis cesticis a Trojano Antenore institutis] Quid cæstibus cum cantu? Cecinisse enim hic dicitur Thræseas, non pugnasce; et a Dione 62, 26. *τραγῳδίας ὑποκρινάμενος ἐν Πατάω τῇ πατρίδι*, ita enim scribendum, (Patavinus quia Thræseas) non *πατάω*. Sed crederem, ut fit, tempore auctiores ornatioresque eos ludos factos, et ad cæstus scenica etiam certamina adjecta. Turbat nos tamen et moratur Vatic. qui *cetastis* refert. Scriptura, de qua nihil hiscam. Apud Lævium 10, 2. navale certamen annuum est Patavii; sed nihil ad istud. Agon item Drepanitanus apud Sidonium in Abitaco suo ep. 2, 2. ad exemplar Trojanæ superstitionis, pariter nihil istuc. Dio hoc tantum monet, fuisse *ἑπταετηρῆς*, tricennale spectaculum. LIPS. *Cetastis* etiam MS. Flor. et ed. pr. Neque abludit Guelf. (et Bud.) in quo *cetastis* pro *cetastis* scriptum. Sed ex hac scriptura *cetastis* forte Puteolanum puto effluxisse *cesticis*, a *cestu*; quia tale certamen apud Virgilium 5, 69, 420. in Sicilia presente Ænea celebratum, ut Trojanus iste ludus fuisse videatur: sane etiam Romæ in antiquissimis ludis, qui Romani deinde dicti, ap. Liv. 1, 35. *pugiles* commemorantur. Pro eo Grotio placebat *cysticis*, in quibus et ipsi pugiles certant, ut patet inter alia ex inscriptione ap. Reines. CL. 5. n. 44.

Sed Pignori in Origg. Patav. mavult *Iselasticis*, quod verbum fere corruptum est a librariis Latinis, ut apud Suetonium Calig. 20. Si legamus potius *Selasticis*, ut in inscriptionibus fere est, sane conveniet valde codd. scripturæ. Dubitatio est duplex, primo, an credibile, selastica ab Trojano instituta; deinde, unde cantus tragicum in selasticis. Huic facile occurram ex eo, quod etiam in Græcia in istis ludis paulatim omnis generis certamina oratorum, poetarum etc. instituta, cum in illo tanto conventu quisque artem suam ostentando inclarescere cuperet. Ex altera me nondum expedit. ERN. Nil hic temere mutandum, Ryckius bene monet. *Cæstus Trojanus* Virgilius memorat. In istis ludis duplex potuit spectaculum obtinuisse, gymnium et musicum, ut in quinquennali Neapolitano, de quo 14, 19. *Selastici* ludi male dicuntur pro *iselasticis*. Cf. Fabri agonistica 2, 10. Neque huc faciunt *astici* ludi, de quibus cogitat Acidalius, et videri potest Ern. ad Suet. Cal. 20.

Habitu tragico] In Bud. additur *ornatus*.

De, quo Pr. Antistius] Cf. 14, 48. *Cum Deum honores etc.*] *Deum* e MS. Bud. edidit Rhen. (ut 15, 74.) Ante erat *divini*, quod et Guelf. habet. MS. Agr. ed. pr. *deinde*. De divinis honoribus Poppææ decretis nihil noster; at Dio, cuius locum ex Vales. Exc. 63. (26.) adduxit Ryckius. Recepi deinde *decernerentur*, ut Latinitas considerat, et viris doctis (Faerno, Acidalius) dudum placuit, quod id clare est in Guelf. sed idem jam e cod. Agr. receperat Ryckius. Mox idem Guelf. et Flor. (et Bud.) *interfuerit*: unde conficio fuisse *interfuerat*, ut supra plusquamperfectum post perfectum. Nam *interfuerit* alienum est. Et sic reperit Broterius. In MS. Flor. etiam Reg. ed. pr. post *iniquus*, pro *intimicus*. ERN. Bud. *intimicus*, et supra *decernuntur*. Ceterum, quod ad divinos honores Poppææ, extant nummi duo aenei, in quibus hinc DIVA. CLAVD.

sponte absens, funeri non interfuit. Quæ obliterari non sinebat Capito Cossutianus, præter animum ad flagitia præcipientem, inimicus Thræasæ, quod auctoritate ejus concidisset, juvantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.

XXII. Quin et illa objectabat: "principio anni vitare Thræeam solenne jusjurandum: nuncupationibus votorum non adesse, quamvis Quindecimviri Sacerdotio præditum: nunquam pro salute Principis, aut cælesti voce immolavisse: assiduum olim et indefessum, qui vulgaribus quoque Patrum consultis semet fautorem aut adversarium ostenderet, triennio non introiisse curiam: nuperrimeque, cum ad coercendos Silanum et Veterem certatim concurreretur, privatis potius clientium negotiis vacavisse: secessionem jam id et partes, et, si idem multi audeant, bellum esse. Ut quondam C. Cæsarem," inquit, "et M. Catonem, ita nunc te, Nero, et Thræeam avida discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores, vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectantur, rigidi et tristes, quo tibi lasciviam exprobrent. Huic uni incolumitas

NER. F. templum rotundum, intra quod signum muliebre stans; illinc DIVA. POPPÆA. AVG. templum distylum, in quo mulier sedens, sin. C. C. Vid. Eckhel Doctr. NN. vet. vol. 6. p. 287. Cf. et Reimar. ad l. c. Dionis.

Sponte absens] Non justa de causa. Interrogant] Sic Cic. pro domo 29. Quis me lege interrogavit. Cf. et de Legg. 3, 3.

Principio anni vitare Thræeam solenne jusjurandum] Cujus multa memoria in Tacito aliisque. Ideo ordine rem exposui in Excursu A. LIPS.

Nuncupationibus votorum non adesse] De quibus 4, 17. (13, 11.) Pontifices eorumque exemplo ceteri Sacerdotes cum pro incolumitate Principis vota susciperent. Sueton. Neron. 46. Votorum nuncupatione, magna jam ordinum frequentia, viz repertæ Capitoli claves. Plura huic rei et opportuna in Excursu B. LIPS.

Aut cælesti voce immolavisse] Indignor, cum lego, imo non indignor, ut nunc ætas mea est et peritia ludibriorum in re humana. En summates illi viri, genere, dignitate, sapientia, titulum criminis accipiunt, quem pudeat memorasse. Sed eadem Philostratus 5, 7. Accusationes quot et quantas e phœatris oriri censes, cum delatores ita redarguunt? Non venisti auditum Neronem: aut venisti quidem, sed negligenter et non attente audisti: risisti plane, non plausisti: nec pro ipsius

voce sacrificasti, ut clarior liquidiorque esset. LIPS. Paulo post, MS. Reg. ostentaret pro ostenderet, non male. Mox si idem multi Fl. Guelf. ed. pr. Put. Ber. In Rhen. ed. casu transpositum si multi idem, unde fluxit in ceteras. ENX. Non casu, sed ex Bud De memorato crimine Thræasæ v. et Dio 62, 26.

Nuperrimeque] Copula non est in Bud.

Quo tibi lasciviam] Sic e Flor. edit Pich. in quo erat quod tibi, sicut in ed. pr. repeti, in Bud. Rhenanus, qui jam conjectit, quo tibi, legendum esse. Ceteri scr. et edd. qui tibi; in quo puto esse qui pro quo, ut alibi. ENX. Bud. habet quod tibi, unde e Rhen. emendatio.

Incolumitas tua sine arte] Sentio, abesse vocem, quam volenti Cornelio reddo, incolumitas tua sine cura, artes sine honore. Prius membrum ad nuncupationem omisam votorum spectat, quæ pro incolumitate Principis; alterum ad id, quod nunquam immolarit pro cælesti voce. LIPS. Videtur Flor. significare, Huic uni incolumitas tua, tuæ artes, sine honore. GRON. Nam is liber habet artes; ceteri vulgatum. Lipsiana ratio mihi magis placet. ENX. Lipsii emendatio probatur Broterio, istius æque ac Gronovii Lallemand; posteriorum recipere Bip. quos sequor.

tua, tuæ artes, sine honore. Prosperas Principis res spernit; etiamne luctibus et doloribus non satiatur? Ejusdem animi est, Poppæam Divam non credere, cujus in acta D. Augusti, et D. Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna Populi Romani per provincias, per exercitus, curatius leguntur, ut noscatur, quid Thræsea non fecerit. Aut trans-eamus ad illa instituta, si potiora sunt; aut nova cupientibus auferatur dux et auctor. Ista secta Tuberones et Favonios, veteri quoque Reip. ingrata nomina, genuit. Ut Imperium evertant, libertatem præferunt: si perverterint, libertatem ipsam adgredientur. Frustra Cassium amovisti, si gliscere et vigere Brutorum æmulos passurus es. Denique nihil ipse de Thræsea scripseris, disceptatorem Senatam nobis relinque." Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero; adjicitque Marcellum Eprum, acri eloquentia.

XXIII. At Baream Soranum jam sibi Ostorius Sabinus, Eques Romanus, poposcérat reum, ex Proconsulatu Asiæ, in qua offensiones Principis auxit justitia atque industria, et quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumperat: vimque civitatis Pergamenæ, prohibentis Acratum, Cæsaris libertum, statuas et picturas avehere, inultam omiserat. Sed

Prosperas res spernit etc.] Hæc ut per concessionem dicta accipi debent: et forte scripsit Tacitus *spernat*. Id non intelligens Ryckius, præferebat mox codicis sui (Agr.) scripturam *etiamnum* sine interrogatione, male. Vulgatum verum et elegans est. ERN. Bud. *etiamne*. Bip. præferunt *etiamnum*.

Spernit religiones] Recte sic. At Flor. ed. pr. cod. (Bud.) Agr. *legiones*, vitiose. ERN.

Diurna P. R.] Vide Suet. Cæs. 20.

Curatius leguntur] Ita restitui, confusione librorum motus, qui ad vocem ignobiliorem adhæserant. Itaque *curiatum* aut *curantium* (sic Bud.) fere legas. At ita ante Tacitum Sallustius Jug. 16. (19.) *curatissime accepit*: et Ammianus; *Domicilia cuncta curatius ritu Romano instructa*. Noster 14, 21. *Ludos curatius editos*. LIPS. Bene Lipsius. Cod. Guelf. plane *accuratius*, quod etiam ex aliis notat Broterius. Ed. pr. *curatum*. ERN.

Ista secta Tuberones et Favonios] Stoicorum sectam vitium hoc hominis culpât, et qui eam secuti. Tuberonem intelligit Q. Ælium, qui in epulo publico hædinis pellibus stravit lectos Punicanos et vasa Samia exposuit. Cicero in Bruto 31. Valerius 7, 5, 1. alii. que. Agellius 1, 22. *Tubero juris civilis antistes et Stoica doctrina seciator*. Idem ille est, qui Lucullum

Xerxem togatum appellabat, Plutarcho memorante in Luc. 39. Favonius est Catonis ille simia, de quo Suet. August. 13. et Valerius Max. 2, 10, 8. Plutarchus in Bruto 34. Vidi tamen qui *Fannios* hic reponeret, imperite. LIPS. De *Tuberone* cf. Voss. de Hist. Lat. 1, 12.

Libertatem præferunt] i. e. ostentant, ejus studium jactant: sive, si mavis, imperio meliorem dicunt. Mox *libertatem* ante ipsam e Flor. bene inseruit Pichena; fuitque et in libro unde ed. pr. ducta est. Nam in ea est *libertatem ipsam aggr.* Sed exciderunt verba *libertatem præferunt: si perverterint*: causa in promptu est. ERN. In Bud. legitur *lib. ipsam eredientur*.

Cassium amovisti] Respice ad c. 9. Mox c. Agr. *iræ*.

Ostorius Sabinus] Mutant libri. Alii, *sibi Torius*. Vatic. *Subitorius*. Flexit me, ut *Ostorius* scriberem, locus infra, de hoc ipso: *Ostorio duodecies, et Quæstoria insignia tribuuntur*. LIPS. Sed et ibi Flor. (et Bud.) *Torius*: Guelf. et ed. pr. h. l. *subitorius*, altero loco *Torius*, tertio *Ostrio* ille, hæc *Ostorio*. Ut in ed. pr. sic in ceteris. ERN. In Bud. deest *Sabinus*. Bip. conjiciunt leg. *Obultronius Sabinus*, de quo 13, 28. *Acratum]* Cf. 15, 45.

Inultam omiserat] Vatic. Male vulgo, *invitam*. LIPS. *Inultam* etiam Guelf.

crimini dabatur "amicitia Plauti, et ambitio conciliandæ provinciae ad spes novas." Tempus damnationi delectum, quo Tiridates accipiendo Armeniae regno adventabat: ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur, an, ut magnitudinem Imperatoriam cæde insignium virorum, quasi regio facinore, ostentaret.

XXIV. Igitur, omni civitate ad excipiendum Principem spectandumque Regem effusa, Thræsea, occursum prohibitus, non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens "objecta, et expurgaturum" adseverans, "si notitiam criminum et copiam difuendi habuisset." Eos codicillos Nero properanter accepit, spe, exterritum Thræseam scripsisse, per quæ claritudinem Principis extolleret, suamque famam dehonestaret. Quod ubi non evenit, vultumque et spiritus et libertatem insontis ultro extimuit, "vocari Patres" jubet. Tum Thræsea inter proximos consultavit, "tentaretne defensionem, an sperneret." Diversa consilia adferebantur.

XXV. Quibus intrari curiam placebat, "securus esse de constantia ejus," dixerunt: "nihil dicturum, nisi quo gloriam auget. Segnes et pavidos supremis suis secretum circumdare. Adspiceret populus vivum, morti obvium, audiret Senatus voces, quasi ex aliquo numine, supra humanos: posse ipso

ed. pr. Rhen. (e Bud.) Ceteræ ante Rhen. *multam* solenni aberratione. Post Rhen. irropeit in Gryphianam, opinor, invitam, operarum vitio. EBN. *Amicitia Plauti*] Vide de *Plauto* 14, 57, 58. Mox Bud. *damnationis*.

Ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur] Sic omnes libri. Sensus est; dum rumores et sermones hominum occuparentur externis. Sed modus loquendi est durior. Acidalius addi volebat *versis*: Grutero placebat *ad externa rumorum*. EBN. Acidalii conjecturam probat Lalleu. Hiller. Rac. 18. loco *rumoribus* legi jubet *ruentibus*. Vulgatam bene tuentur Bip. in qua nil duri Sensus; ubi homines in urbe occupantur externis.

Thræsea occursum prohibitus] Quod signum scilicet Principis indignantis, et a se atque adspectu suo spernentis. Tale Vespasiano factum ab eodem Nerone, apud Suetonium in Vesp. 4. *Prohibitus non contubernio modo, sed etiam publica salutatione*. Atque, ut ibi ille salutatione prohibitus, sic iste occursum. LIPS.

Non demisit animum] Bud. *dimisit*.

Exterritum Thræseam sensit] Sen-

tentia necum malit, *scripsisse*; et quod prævidi, firmat Flor. nunc codex. LIPS. *Scriptisse* etiam cod. Agr. ed. pr. Sed iidem libri Guelf. (Bud. et Agr.) edd. Put. Ber. etiam sæpe. Rhenanus (ex ing.) edidit *spe*. *Sensisse* defendit J. F. Gronovius ep. ad Salmas. a. 1638. scripta, itemque Obs. 2, 4. p. 239. ut *sensisse* sit, eos sensus concepisse, declarasse, sicut ap. Ciceronem sæpe *libere sentire*, et supra 15, 67. *sensus validi*. EBN. Bud. *sensisse*. Gronovii epist. extat in Burm. Syll. t. 2. p. 573.

Vocari patres jubet] Sic Flor. Agr. (Bud.) Guelf. ed. pr. Ceteræ *jussit*. Illud verius. Mox *esse se* volebat Grosliotius. EBN.

Secretum circumdare] Bene mei libri, præ quod vulgo, *otium dare*. LIPS. Sic et Flor. Guelf. ed. pr. EBN. Recipere certatim recentiores editores. Bud. habet *secretum otium circumdare*, nullo sensu.

Supra humanas] Sic omnes præter Flor. et ed. pr. ubi *humanos* i. e. homines; quod illustrat post alios Ryckius, probatque cum J. Gronovio. Ante pro *ex aliquo*, quod edidit Rhenanus (e Bud.) estque et in Fl. ed. pr. alii habent *ex quodam*, ut Guelf. Put.

miraculo etiam Neronem permoveri: sin crudelitati insisteret, distingui certe apud posteros memoriam honesti exitus ab ignavia per silentium pereuntium."

XXVI. Contra, qui opperiendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem: "sed ludibria et contumelias imminere. Subtraheret aures conviciis et probris. Non solum Cossutianum aut Eprium ad scelus promptos: superesse, qui forsitan manus ictusque per inmanitatem ausuri: etiam bonos metu sequi. Detraheret potius Senatui, quem perornavisset, infamiam tanti flagitii; et relinqueret incertum, quid, viso Thrasea reo, decreturi Patres fuerint. Ut Neronem flagitiorum pudor caperet, inrita spe agitari: multoque magis timendum, ne in conjugem, in familiam, in cetera pignora ejus seviret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum vestigiis et studiis vitam duxerit, eorum gloria peteret finem." Aderat consilio Rusticus Arulenus, flagrans juvenis, et cupidine laudis offerebat, "ae intercessurum Senatusconsulto:" nam plebis Tribunus erat. Cohibuit spiritus ejus Thrasea, "ne vana et reo non profutura, intercessori exitiosa, inciperet. Sibi actam etatem, et tot per annos continuum vitæ ordinem non deserendum: illi initium Magistratum, et integra, quæ supersint. Multum ante secum expenderet, quod, tali in tempore,

Ber. eodem redit. ERN. *Humanos* pro humano genere habet et Varro ap. Non. Marc. 2, 98. Cf. et Cic. ad Att. 13, 21. Justin. 42, 3.

Sin crudelitati insisteret] Sic Guelf. edd. vett. Rhenanus edidit *sin crudelitas persisteret*. Vetus restituit Pichena. Flor. ed. pr. *si in crud.* sed eodem spectat. ERN. Bud. *crudelitati persisteret*.

De ipso Thrasea eadem] Cod. Agr. nihil de ipso Thrasea.

Superesse, qui forsitan manus ictusque per inmanitatem Augusti*] Animam agenti loco aquam sic affuderim: ictusque parent. *Inmanitatem Augusti etiam bonos metu sequi.* LIPS. Melius Acidalius *ictusque p. i. ausuri sint val ausint*, et Grotius *auderent*. *Ausuri* malunt Salinerius et Ryckius, quam ego hic non concoquo. Domi enim cur non proloquerentur, quæ sentirent? Broterius conjicit *intendant*, deleto *Augusti*. Quod longius a libris recedit. An scripsit Tacitus, qui forsitan ad manus ictusque, ut referatur ad *promptos*? Nec *Augusti* nomen satis defenditur a Ryckio e Suet. Ner. 46. etai J. Gronovio placebat defensio. Nam ibi Senatores alloquuntur Neronem: in quo genere sane ausitatus nomen, nemo ambigit. In narrationibus aut talibus sermonibus,

etiam ubi vituperarentur, Augustos vocari solitos Imperatores, id quidem doceri debebat. Tum *per inmanitatem* e consuetudine Latine loquendi, haud dubie referendum ad agentem. Sed sine libris melioribus vix aliquid extricari potest. ERN. Cod. Agr. *per imm.* *Aug. intendant* a l. m. tum a 2. m. *ingererent*. *Intendant* simili loco noster habet etiam 3, 36. H. 1, 69, 3, 31. Cum Ryckio facit Hiller. Rac. 18. firmiorem stomachum professus. *Auderent* probat Lällem. *recepere* Bip. Fa-teor, mihi non liquere, et conjecturam Boxhornii placere præ reliquis. Eam proinde exhibui. Minime recedit a vulgato. Sed ante etiam, quod nonnulli intrudunt, non habet Bud.

Senatui, quem perornavisset] Puto leg. *quem semper ornasset*. LIPS. *Perornavisset* eat semper et ad hunc usque diem, ad finem usque, ut bene monet Freinsh. Sic *pervigilare* 4, 34. et similia. Ed. pr. (et cod. Bud.) *infamia*. Atque etiam in Guelf. signum literæ m erasum est. ERN.

Plebis Trib.] Flor. *plebi*, quod recepit J. Gron. Post *tali in tempore*, quod e Flor. edidit Pichena, etiam ed. pr. ab aliis (et Bud.) in abest. ERN.

Cohibuit spiritus ejus] Bud. *spem ejus*.

capessendæ Reipublicæ iter ingrederetur." Ceterum ipse, an venire in Senatum deceret, meditationi suæ reliquit.

XXVII. At postera luce, duæ Prætoris cohortes armatæ templum Genetricis Veneris insedere. Aditum Senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladiis: dispersique per fora ac basilicas cunei militares: inter quorum aspectus et minas ingressi curiam Senatores. Et oratio Principis per Quæstorem ejus audita est: nemine nominatim compellato, Patres arguebat, "quod publica munia desererent, eorumque exemplo Equites Rom. ad segnitiam verterentur." Etenim, quid mirum, e longinquis provinciis haud venire, cum plerique, adepti Consulatum et Sacerdotia, horum potius amœnitati inservirent?" quod velut telum adripere adcusatores.

XXVIII. Et, initium faciente Cossutiano, majore vi Marcellus, "summam Rempublicam agi," clamitabat: "contumacia inferiorum lenitatem imperitantis deminui. Nimium mites ad eam diem Patres, qui Thræseam descendentem, qui generum ejus, Helvidium Priscum, in iisdem furoribus, simul Paconium Agrippinum, paterni in Principes odii hæredem,

Genetricis Veneris] MS. Flor. *Genetricis*, quæ scriptura et in nummis inscriptionibusque occurrit, et in aliis MSS. libris. V. Oudend. ad Sueton. Cæsar. c. 61. ERM.

Per Quæstorem ejus] Non enim cuilibet e Quæstorum collegio id munus, sed Candidatis Principis. l. 1. De offic. Quæstoris. Ideo Tacitus expressim, *Quæstorem ejus*. Et in lapidibus aliquoties, *QVÆSTOR. AVG.* Reliqua ad hunc ritum trita. LIPS. Mox MS. *Fl. uterentur pro verterentur*, quod in ceteris omnibus: hoc melius. ERM. De Quæstore Aug. v. Suet. Aug. 65. Dio 54, 25. Cassiod. ep. 4, 4. et l. 6. form. 5. Cf. Guther. de Offic. dom. Aug. 2, 18. Bud. clare *verterentur*. Bip. præferunt *uterentur*.

Eorumque exemplo] Bud. *codemque ex.*

Longinquis provinciis adveniri] *Divinabam, haud venire*; nec tamen sententiæ plene consulum. Melius sic: *quid mirum nec longinquis provinciis subvenire*; vel *provinciis adverti*. LIPS. Recepit *haud venire* Pichena, quod in Flor. est *hadveniri*. Sed J. Gronovius id esse putat non *adveniri*, ut Grotius voluerat. Sed vide, an dici possit, *homines in urbem, vel Senatum non adveniunt*. Immo *veniunt* est verbum in ea re legitimum. Pro e Guelf. ed. pr. etc. est, vitiose: non esse orationem directam, verbum *inservirent* docet. ERM. Bud. *adveniri*. Acid. volebat *haud adveniri*. Hoc verbum

compositum omnino usurpari, puta, ubi de longo itinere sermo, ex Cic. N. D. 3, 23. contra Ern. probat Hiller, Rac. 18. De re ipsa v. 12, 23. 11, 25. Mox Bud. *corripuere*.

Summam Remp. agi] Sic post Ryckium et J. Gron. (it. Mur. Acid.) editi auctore MS. Flor. Ceteri libri omnes *Reipubl.* quod non minus rectum est. V. 12, 5. ERM. Bud. r. p.

Helvid. Priscum] Cf. Plin. ep. 3, 11, 7, 19, 9, 13. Vide et infra H. 4, 5.

Paconium Agrippinum] Hic ille Agrippinus e Stoica domo, laudatus Epicteto et Arriano; quorum verba ad hanc historiam dabo. Epicteti Electis (ap. Stob. Serm. 7. et in Opp. Epicteti ed. Schweigh. t. 3. fragm. 56.) διὰ τοῦτο ἱκανῶς Ἀγrippίνου δίκαιον, ὅτι πλείστον ἄξιός ἀπὸρ γενόμενος, εὐδαιμόνεια ἐκείνους ἰαυτὸν, ἀλλ' αἱ καὶ ἄλλος τις αὐτὸν ἐκείναι, ἡγεύεσθαι. ἐτ' ἐταῖμον: καὶ ποτε μέλλοντι ἀριστήσῃ αὐτῷ, ἐκείνησιν ἰλέγων, ὅτι φύγειν αὐτὸν κελύει Νέρων. καὶ δὲ ἴσθι, Οὐκ οὐδὲν, εἰπὼν, ἐν Ἀριστεῖ ἀριστήσωμεν. Arriani l. 1. Ἀπὸ γυμνασίου αὐτῷ, ὅτι κρήνη ἐν συγκλήτῳ. Ἀγαθὴ τύχη. Ἀλλ' ἤλθον ἢ πέμψῃ. (intellige *hora*, non *die*, ut male in versione Lat.) Ταύτῃ δ' ἐλθὼν γυμνασάμενος ψυχρολουτήσιν. Ἀπὸ λουτρῶν καὶ γυμνασάμενος. Γυμνασάμενός τις αὐτῷ, ἔλθ', ὅτι κατακίρμαι. Φυγῇ, φησὶν, ἢ θανάτῳ; Φυγῇ. Τὰ ἐπαρχοντα τίς; Οὐκ ἀφ' ὧν εἰς Ἀριστεῖν οὐκ ἀπὸ λουτρῶν ἀριστήσωμεν. Tacito ista lucem dabunt, dum paulle

et Curtium Montanum, detestanda carmina facitantes, eludere impune sinerent. Requiere se in Senatu Consularem, in votis Sacerdotem, in jurejurando civem: nisi, contra instituta et caerimonias majorum, proditorem palam et hostem Thræsea induisset. Denique ageret Senatorem, et Principis obtractatores protegere solitus, veniret, censeret, quid corrigi aut mutari vellet: facilius perlaturus singula increpantem, quam nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias sine damno exercituum, displicere? Ne hominem, bonis publicis mœstum, et qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exsilium suum, ambitionis pravæ compotem facerent. Non illi consulta hæc, non Magistratus aut Romanam urbem videri. Abrumperet vitam ab ea civitate, cujus caritatem olim, nunc et adspectum exuisset."

XXIX. Cum per hæc atque talia Marcellus, ut erat torvus et minax, voce, vultu, oculis ardesceret; non illa nota et

inferius sit, *pulsus cum Italia*. Sed, cur Marcellus paterni odii in Principes heredem Agrippinum calumniatur? Propter patrem ejus Paconium, qui majestatis reus sub Tiberio perit. Eruo e Suetonii Tiber. 61. *Interrogatum eum a quodam nano, adstante menæ inter copreas* (ita leg. non *Ca-preas*) cur Paconius majestatis reus tamdiu viveret? statim quidem petulantium linguæ objurgasse, ceterum post paucos dies scripsisse Senatui, ut de pena Paconii quamprimum statueret. Ideo Tacitus mox: Quid Agrippino objectum, nisi tristem patris fortunam? quando et ille perinde innocens Tiberii servitia concidisset. LIPS. Bud. Ragonium. Sic et Puteol.

Curtium Montanum] Cujus mentio H. 4, 40. 42. LIPS.

Eludere sinerent] In animo videtur habuisse locum Cic. pro Mil. c. 12. *se posse eludere Remp. in istis suis cogitatis furoribus*. ERN.

Requiere se in Senatu] Ego nulum alium sensum hinc extrico, nisi quem edidit Pichena, ut *requiere* se dictum sit, pro *requisitum* se, quod verba, nri induisset, desiderant. Et supra notavimus, ubi futura non usitata satis sint, presentia poni. At Frainsh. sic capit: si negaret, se esse proditorem et hostem, querere, cur in Senatu non veniret. Bona sententia, sed ea non in verbis, quantum mihi licet adsequi. ERN. Tria, quæ hic criminari dantur Thræseæ, referuntur ad ea, quæ ipsi objecta c. 22. *Induere hostem* dicitur, ut mox *exuere caritatem*,

et apud Lactant. de mort. persec. c. 9. contrario sensu *exuere socerum*. Cf. Cuperus ad h. l. Paullo ante pro contra Bip. posuere *contemnens*.

Agere Senatorem] Cod. Agr. *ageret*, egregie. Nam diu abeans male diceretur *agere Senatorem solitus*. Recte potius, *ageret, veniret, censeret*. Recipere Bip. Sequor.

Et Principis obtractatores protegere solitus] Taciti manum fuisse censeo: Denique *agere Senatorem, ut Principis obtractatores protegeret, solitus, veniret, etc.* GRON.

Quam nunc silentium perferrent] En calumniam! Viri boni silentio etiam apud Tyrannum peccant. Audi illa apud Senecam, Œdipo 523. sq. CR. *Tacere liceat: nulla libertas minor A Rege petitur. Œd. sæpe vel lingua magis Regi atque regno muta libertas obest*. LIPS.

Pacem illi per orbem terræ] Huc procul dubio trahendi nummi Neronis, de quibus post alios egit Eckhel in Doctr. NN. vet. vol. 6. p. 273. In eorum postica legitur: PACE. P. R. TERRA. MARIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. item: PACE. P. R. VBIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT.

Ut erat torvus] Ita edidit Pichena e vestigiis MS. Flor. in quo *steret*. Eam correctionem veram puto. Nec ceteræ lectiones, ut Guelf. Agr. ed. *pr. vinceret*; Puteol. Beroald. et seqq. *invoheretur*, ullo modo coeunt cum verbo *ardesceret*: omninoque nullum aliud verbum, quod a cum pendat, desideratur. Brevitatem orationis voluerunt ex-

celebritate periculorum sueta jam Senatus mœstitia, sed novus et altior pavor, manus et tela militum cernentibus: simul ipsius Thrasæ venerabilis species obversabatur: et erant, qui "Helvidium quoque" miserarentur, "innoxie adfinitatis pœnas daturum. Quid Agrippino objectum, nisi tristem patris fortunam? quando et ille, perinde innocens, Tiberii sævitia concidisset. Enimvero Montanum probæ juventæ, neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi."

XXX. Atque interim Ostorius Sabinus, Sorani adulator, ingreditur, orditurque "de amicitia Rubellii Plauti, quodque Proconsulatum Asiæ Soranus, pro claritate, sibi potius adcommodatum, quam ex utilitate communi egisset, alendo seditiones civitatum." Vetera hæc: sed recens, et quod discrimini patris filiam connectebat, "quod pecuniam Magis dilargita esset." Acciderat sane pietate Serviliæ: id enim nomen puellæ fuit: quæ, caritate erga parentem, simul imprudentia ætatis, non tamen aliud consultaverat, quam de "incolumitate domus, et an placabilis Nero, an cognitio Senatus nihil atrox adferret."

plicare, qui *vinceret* vel *inveheretur* addidere. Sensus enim est: cum his atque talibus inveheretur, idque ea vehementia, ut ardor animi e vultu et oculis eluceret. MS. Bud. habuit *verteret*, quod vergit ad lectionem Flor. ERN. Bip. recepere *verteret*, et sumunt intransitive pro *verteretur* in *speciem torvi* etc. Mihi id nimis durum videtur, potiorque emendatio Pichena. Sic noster etiam 1, 41. ut erat recens dolore et ira.

Celebritate periculorum] Cum Rheno lego *crebritate*. LIPS. Nescio, quid *celebritate* ita offenderit viros doctos, quod exquisitius pro *crebritate* dici, hodie notissimum est: unde, cum omnes scripti et edd. ante Freinsh. habeant, (nam non Lipsius recepit, ut putat Ryckius) id cum Ryckio restitui. Cicer. ep. 7, 2. nos hic *multitudine* et *celebritate* iudiciorum, et novis legibus ita *distinemur*. Ubi item Lambinus tentat *crebritate*, ast in margine tamen adposuit. Mox Bud. *ultior* pavor; sed in margine *altior*, quod Tacito dignius. ERN. Flor. Bud. Agr. *celebritate*. Lipsius quidem non recepit *crebritate*, ast in margine tamen adposuit. Mox Bud. *ultior*.

Quia protulerit ingenium] Poeticam facultatem ostendisset. Suetonius artem dixit; Plinius junior studia sua *proferre*. Acidalius sed addi volebat, quod est in MS. Agr. Mox idem Acidalius malebat *accusationem ingreditur* (ut 6, 4.) velut alioqui *ingreditur orditurque* idem forent. Immo *ingreditur int.*

curiam, Senatum. Erat enim Eques modo, expectabatque foris, dum tempus esset. ERN. Sed non habet Bud. Idem mox *Torius*, ut c. 23.

Proconsul Asiæ] Melius, *Proconsulatum*. LIPS. Recepit Pichena; putatque vulgatum inde natum, quod *Procos.* scriptum esset, ut in MS. Flor. ERN. Bud. *proconsul*.

Sed recens, discriminis patris filiam connectebat] Ego ex Flor. codice (qui habet et quot *discrimini*) rō quot, ut supervacuum recidendum puto. Prorsus enim Taciti fuit: *Vetera hæc, sed recens, et discrimini patris filiam connectebat*. In duobus prioribus membris orationis intelligi voluit verbum substantivum. GRON. Pichena malebat et quod; Freinsh. id quod. In utroque incommodum, rō quod bis parum suaviter concurreret. Itaque magis placet Jac. Gron. et quo. ERN. Cod. Agr. et quod, bene. Recepere et Bip. Bud. sed recens *discrimen patris in filiam connectebat*. Lall. probat et quo.

Pecuniam Magis dilargita] Cape ad lucem historiarum Scholiastæ hanc notam, ad illud Juvenal. 6, 552.—*faciet, quod deferat, ipse. Egnatium Philozophum significat, qui filiam Barcæ Sorani, quam cum ipse ad magicam descendisset, hortatus detulit Neroni. Sed velim obiter corrigi: quam, cum ipse ad magicam descendisset hortatu, Neroni detulit. LIPS.* In ed. Henningii legitur, ipse ad magicam descendere esset hortatus.

Igitur accita est in Senatum, steteruntque diversi ante tribunal Consulum, grandis ævo parens, contra filia, intra vicesimum ætatis annum, nuper marito, Annio Pollione, in exilium pulso, viduata desolataque; ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula videbatur.

XXXI. Tum interrogante adcusatore, "an cultus dotales, an detractum cervici monile venum dedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris contraheret?" primum strata humi, longoque fletu et silentio, post, altaria et aram complexa, "Nullos," inquit, "inpios Deos, nullas devotiones, nec aliud infelicibus precibus invocavi, quam ut hunc optimum patrem tu, Cæsar, et vos, Patres, servaretis incolumem. Sic gemmas et vestes et dignitatis insignia dedi, quomodo, si sanguinem et vitam poposcissent. Viderint isti, antehac mihi ignoti, quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, nisi inter Numina, fuit. Nescit tamen miserrimus pater: et, si crimen est, sola deliqui."

XXXII. Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatque, "non illam in provinciam secum profectam, non Plauto per ætatem nosci potuisse: non criminibus mariti connexam: nimis tantum pietatis ream separarent, atque ipse quamcumque sortem subiret." Simul in amplexus occurrentis filiae ruebat, nisi interjecti lictores utrisque obstitissent. Mox datus testibus locus: et, quantum misericordiæ severità adcusationis permoverat, tantum iræ P. Egnatius testis concivit. Cliens hic Sorani, et tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat, habitu et ore ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterum animo perfi-

In exilium pulso] Nuper inter conjuratos. LIPS. Cf. 15, 71.

Altaria et aram complexa] Utrum aram Victoris intelligit, quæ ante curiam; an altaria et aram Veneris Genetricis, in cuius templo nunc Senatus? LIPS. Hoc verum. Similiter ista jungit Plinius Paneg. c. 1. *inter aras et altaria*: sermo autem de templo Jovis Capitolini. ERN. Altaria et aram hic pro eodem usurpari monet Minutolus de templis ap. Sallengre t. 1. p. 111. neque huc facere quicquam discrimen, quod notat Serv. ad Virg. Æn. 6, 124.

Tu, Cæsar, et vos, Patres] Copula abest a Flor. (Agr.) et ed. pr. Quia est narrantis oratio, copulam non rejiciam. ERN. Bud. habet.

Separarent, atque ipse] Sic MSS. Flor. Agr. ed. pr. *Atque* etiam est in Guelf. sed *ipse* excidit. (Sic et in Bud.) Ceteri omnes *separarent a se*. Illud haud dubie melius, ut jam Ryckio Gro-

novioque receptum. Sensus est: separarent modo causam filiae a sua; tum se facile ac libenter omnes penas toleraturum. Observanda elegantia in *atque*, ut in illo archimimi ap. Suet. Vesp. 19. *centum sibi sestertia darent, ac se vel in Tiberim projicerent*. ERN.

Quantum misericordiæ] Præclare librl. Vulgo *quantum nunc*; errore ex concisa ratione scribendi, *nunc*. Ingenio suo pridem hanc correctionem vindicaverat Faernus; nec invideo ego, nec culpo. LIPS. Idem in libris reperere. Vertranius (in Vatic.), et Ursinus. Sic plane et edit. pr. Et in Guelf. in marg. additum fuit, sed erasum, ut tamen adhuc assequi oculis liceat. ERN. Bud. *nunc*.

Honesti et exercitii] Suadeo scribas, *honesti exercitus*, ex sententiæ ductu. LIPS. Recepit Pichena, eumque secuti omnes, contra libros. Sed veterem lectionem defendit Gronovius Obs. 2, 4. p. 234. et explicat, cuius is habitus,

diosus, subdolos, avaritiam ac libidinem occultans: quæ postquam pecunia reclusa sunt, dedit exemplum præcavendi, quomodo fraudibus involutos aut flagitiis commaculatos, sic specie bonarum artium falsos, et amicitiae fallaces.

XXXIII. Idem tamen dies et honestum exemplum tulit Cassii Asclepiodoti; qui, magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranum celebraverat, labentem non deseruit: exutusque omnibus fortunis et in exilium actus; æquitate Deum erga bona malaque documenta. Thrasæ Soranoque et Serviliæ datur mortis arbitrium. Helvidius et Paconius Italia depelluntur. Montanus patri concessus est, prædicto, ne in Republica haberetur. Adcusatoribus,

ea frons, quæ præferat imaginem hominis honesti et firmi atque exerciti philosophi; eamque rationem adversus Ryckium, temere cod. Flor. auctoritate nism, defendit late Jac. Gronovius. Mihi tamen ne sic quidem perussum est, ut Lipsii correctionem repudiem, quam et neuter Gronovius ausus est e textu ejicere. Durius mihi videtur dictum, *auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat ore et habitu ad exprimendam imaginem h. et e. nec ullo modo concoquo os et habitum ad exprimendum aliquid, pro exprimente*. Cur non potius dixisset *ore et habitu exprimens imaginem honesti et exerciti*? quod erat in promptu. Nunc clarum est, ut opinor, voluisse alio modo dicere, quod 15, 45. dixerat: *Græca doctrina ore tenuis exercitus, animum bonis artibus non induerat*. Huic simillimum est, *ore et habitu exercitus ad exprimendam imaginem honesti, ceterum animo perfidiosus, etc.* Non hoc simplicius ac melius est, quam illud, quod sine argutiis defendi et explicari non potest? *Imago honesti dicitur, ut apud Ciceronem sæpe species, simulacrum honesti, virtutis*. Mox copulam et ante subdolos delevi, auctoribus codd. Flor. Guelf. ERN. (Sic et Bud.) Lipsii conjecturam firmat cod. Agr. Bip. in subsidium advocant 15, 45. *Græca doctrina ore tenuis exercitus*. Dudum probarat Faernus. *Dere ipsa v. et H. 4, 10. Sic et Juven. 3, 115. Stoicus occidit Boream, delator amicum*.

Cassii Asclepiodoti] Xiphilino 62, 26. dicitur *Caspianus Asclepiodotus* Nicænus, et a Galba ab exilio revocatus narratur.

Labentem non deseruit] Cod. Agr. et Reg. *labentem*, unde edidere Ryckius, Lallemanus, et Brot. *Labentem* verum est, quod bene opponitur *florenti*, non *labentem*. Sic *domus labens* ap. Virgi-

lium, i. e. ruens ad interitum. ERN. *Bud. labentem*.

Æquitate Deum erga] Depravatio, quam adnoto, non tollo. Nisi placet eum *innoxium*, et dicere, Deos hæc iisdem oculis adspexisse, æquos bonis malisque exemplis et sine cura nostri. LIPS. Quicquid dicant, *innoxium* Tacitus, aut patitur sensus, qui pios etiam et divinæ providentiæ adsectores sæpe turbant, cum viderent scelus præmia, virtutem supplicia sequi. *Æquitatem* vocat indifferenter aliquid ferre, nihil ad id commoveri. Ut Cicero Agrar. 1, 5. *Quantum tibi agri vendat, ut alias omittam, socer tuus? et (si ego ejus æquitatem animi novi) non invitatus*. Adde Observ. 17. GRON. Recte. Et est similis sententia supra 14, 12. ERN. Ab Epicureismi labe liberant nostrum Bip. itemque Hiller. Rac. 14. Sed Gronovius ipse animadvertit, quos sensus, occasione rerum hic gestarum, iste sit passus.

Paconius] Ita hic Bud. et Puteol.

Prædicto, ne in Rep.] Accipio, ut Romæ quidem esse ei liceret, sed, procul ab honore omni et publicis muneribus, vitam ageret privatam. LIPS. Formulam patri concessus est, pro in patris gratiam veniam accepit, illustrare alii. V. Clav. Cic. in h. v. ERN. Ab interpretatione Lipsii recedit P. Faber de Magg. Rom. c. 1. ap. Salengre t. 3. p. 1121. Scil. Montano præceptum, ne filium haberet in urbe, sed rus relegaret. Sic Rempublicam esse Romam urbem, ut ap. Vell. 2, 45. ubi M. Cato a Republica (i. e. urbe) relegatur, et in Cyprum Quæstor cum jure Prætorio mittitur; itemque ap. Sall. Cat. 19. ubi Piso Quæstor pro Prætoris missus dicitur in Hispaniam cit. ut a Republica procul abesset.

Eprio et Cossutiano, quinquagies sestertium singulis; Ostorio duodecies et Quæstoria insignia tribuuntur.

XXXIV. Tum ad Thræseam, in hortis agentem, Quæstor Consulis missus vesperscente jam die. Inlustrium virorum seminarumque cœtus frequentes egerat, maxime intentus Demetrio, Cynicæ institutionis doctore; cum quo, ut conjectare erat intentione vultus et auditis, si qua clarius proloquebantur, de natura animæ et dissociatione spiritus corporisque inquirebat: donec advenit Domitius Cæcilianus, ex intimis amicis, et ei, quid Senatus censuisset, exposuit. Igitur flentes

Quæstor Consulis missus] Consulum ergo proprius aliquis Quæstor? Apparet e Dione, qui in actis anni 716. scribit, *Ap. Claudium et C. Norbanum Consules primos binos Quæstores habuisse*. Si id non sit, scribam, *Quæstor Consuli missus*, id esset, a Consule missus. Quod fieri solere observamus in iis qui damnati a Senatu: nam Consul, ejus caput; administer autem Consulis, Quæstor. Dio 58, 4. de Geminio Rufo: *Καὶ μὰ τὸν τοῦ ταύρου ἐπὶ δικαιοσύνη αὐτοῦ πορίντα, αὐτὸς τε αὐτὸν ἔτρωσε, καὶ ἐκείνῳ διέλας τὸ πρῶμα, Ἀρκάγιλον, ἔφη, τῇ γερουσίᾳ, ὅτι ἀνὴρ οὕτως ἀποδύνηται*. LIPS.

Demetrio, Cynicæ institutionis] Quæ secta revera a Stoica tunica tantum distat; id est, quod nudius et invercundius Cynici, quæ velant et tegunt leviter Stoici. Demetrii hujus laus apud Philostratum 4, 25. de vita Apollonii, Senecam de Benef. 7, 8. cujus verba: *Paullo ante Demetrium retuli, quem mihi videtur rerum natura nostris temporibus tulisse, ut ostenderet, nec illum a nobis corrupti, nec nos (omnino scribo, et nos; ita enim concludit, ne aut exemplum sæculo, aut convicium deesset) ab illo corripere posse: virum exactæ (licet neget ipse) sapientiæ, firmæque in his quæ præposuit, constantiæ*. Et Epist. 63. (62.) *Demetrium virorum optimum mecum circumfero, et relictis conchyliatis, cum illo seminudo loquor, illum admiror*. Vox ejus magni animi ad Neronem, *ἐκείλεις μοι δῶνατορ σοὶ δ' ἡ φῆσις*, apud Arrianum I, 25. LIPS.

Et auditus, si qua] MSS. Flor. Agr. (Bud.) ed. pr. *auditis*. Eodem vergit Guelf. *auditus*. Præfert J. Gron. *Suspicio tamen esse potest, ut ad hæsiisse e sequente si, atque inde auditis et auditus natum*. ERN. *Auditus* probat Lallem. Recepi cum Bipont.

Igitur flentes queritantesque] Omnes scripti et edd. vett. *queritantes*, nisi quod nonnulli, ut ed. pr. MS. Agr.

querentes. *Quiritantes* conjectura est Rhenani, quam nec ipse recipere ausus est, recepta post tacite a Lipsio, ut opinor, et ad ceteras edd. propagata. Non ignoro, dubitari a doctis viris de verbo *queritandi*, et librarios subinde hoc verbum dedisse, ubi alii rectius alterum, ut apud Livium 39, 8. 10. 40, 9. quibus in locis vid. Drakenb. Diligentissime omnium de hoc verbo egit Schwarzius ad Plinii Paneg. c. 29. ubi omnes scripti, præter unum Saliburgensem, habent *queritantibus sociis*, et edd. veteres omnes; recentiores a Livineio inde *quiritantibus*, sine librorum vett. auctoritate. Is autem ita decernit: usum hic magis spectandum, quam analogiam, quæ sane ferat *queritare*: in ista varietate librorum tutius scribi ubique *quiritare*, donec e poeta exemplum proferatur, ubi e quantitate syllabæ secundæ de vera scriptura judicari possit: denique verbo *quiritandi* adhæsiisse notionem *querendi*, et pro hoc dictum accipi posse. Bene. Interim omnibus in locis, v. c. Livii, ubi libri variant, intelligitur non merus questus, ut h. l. sed qui cum clamore conjunctus sit, et cum imploratione auxilii. In illo ipso loco Plinii *quiritantibus sociis* non est simpliciter *querentibus sociis*, (quamquam sæpe apud Ciceronem et Livium *queri socii* dicuntur, hoc est, injurias ad Senatum Populumque deferre) sed *fidem Pop. Rom. implorantibus*, quod ipsum sæpe apud Ciceronem dicuntur facere, item confugere ad fidem S. P. Q. R. Atqui talis imploratio fidei et auxilii h. l. intelligi non potest, nisi forte, quæ usitata illa formula fiat, *proh Deum atque hominum fidem!* Deinde, si nullum illud verbum est, qui fit, ut librarii tam multi tam sæpe variisque in locis dederint? Nam alienum verbum substituit frequentissimum, sed verbum tamen. Denique in aliis locis variant tamen MSS. et vett. edd. at hic consentiunt. Igitur, etsi

queritantesque, qui aderant, “*facessere propere*” Thræsea, “*neu pericula sua miscerent cum sorte damnati,*” hortatur. Arriamque, tentantem mariti suprema et exemplum Arriæ matris sequi, monet, “*retinere vitam, filiæque communi subsidium unicum non adimere.*”

XXXV. Tum progressus in porticum, illic a Quæstore reperitur, lætitiæ propior, quia Helvidium, generum suum, Italia tantum arceri cognoverat. Accepto dehinc Senatus-consulto, Helvidium et Demetrium in cubiculum inducit: porrectisque utriusque brachii venis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius vocato Quæstore, “*Libemus,*” inquit, “*Jovi Liberatori. Specta, juvenis: et omen quidem Dii prohibeant; ceterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis.*” Post, lentitudine exitus graves cruciatus adferente, obversis in Demetrium ***

non definire audeo *queritare* esse verbum probum, tamen scripturam MSS. et edd. veterum malui dare, quam meam conjecturam; facile interim passurus, si quis Tacitum *quiritantes* scripsisse malit, a quo ipse non valde abhorreo. ERN. Ap. Plin. ep. 6, 20. *infantium queritatus.*

Facessere] Heins. mallet *facesseren*. Tum cod. Agr. *misceren*, quod et Heins. probat, et Bip. admittere, non male. Bud. *miscere*.

Exemplum Arriæ matris sequi] Arria mater uxor fuit Cæcinæ Pæti, qui in partibus Scriboniani contra Claudium. Ideo ad mortem actus. Sed prævit uxor, æterno et inaudito exemplo, semet feriendo; extractumque pugionem marito porrigendo cum voce, *Pæte, non dolet.* Plinium lege ep. 3, 16. ad Nepotem. Martialis de hac heroina 1, 14. *Casta tuo gladium cum traderet Arria Pæto, Quem de visceribus traxerat ipsa suis: Siqua fides, Vulnus quod feci non dolet, inquit; Sed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.* In Zonara 11, 9. et Dion. 60, 16. eadem narratio; sed corrupte verba Græca, τὰ, οὐκ ἀλγόν; et in puerili mendo Xylander, *puer, non dolet.* Scribe, Πάτρε, οὐκ ἀλγόν. Hanc Arriam Scholiastes in vita Persii notat fuisse poetæ illi cognatam. *Ipec Persius*, inquit, *decem fere annis summe dilectus apud Thræseam est, ita ut peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam ejus Arriam uxorem habente.* Quid est autem, diligere apud Thræseam? Solocus sermo. MS. Vul-

canii, *apethithræsea.* Facile correctu, a *Pæto Thræsea.* Commentarii autem hujus, parum adhuc pervulgati, auctoritate sæpe nitor: quis carpet? doctus ille, probus: immo in pleraque parte et probi. Utinam hodie sic commentemur! Debemus eum P. Pitheco JC. viro doctrinæ, judicii, vitæ directæ. LIPS. Artificum quoque manus exercuisse putatur egregium id Arriæ majoris facinus. Extat Romæ in hortis Ludovisiis par signorum e marmore, ipsam cum Pæto representans, ut videtur, licet alii ad Pyramum et Thisben referant. V. Perrier segm. nobil. stat. n. 32.

Porrectisque u. b. venis] Sic libri, nisi quod (cod. Agr. et) ed. pr. *productisque*; unde possis conjicere *perruptisque*. Sed vulgatum verum puto; nec video, cur displiceat Acidalio et Freinshemio. Copula a Pichena addita est, et in (Bud. et) Guelf. ed. pr. Mox ed. pr. *fudit*; Guelf. *effundit*, quod non adeo displicet; nam hæc fecit et dixit, dum cruor effunditur. Idem liber mox *super adspargens*, item *expediat*, ut Flor. (Bud.) edd. pr. Puteol. Beroaldi sqq. irrepsit deinde *expedit*. Pichena vetus restituit. ERN. Bud. *superspergens*: tum *libamus*.

Obversis in Demetrium] Multa et libro huic et Neronianæ historiæ deesse, clarum. Duo anni dicendi supersunt, in quibus de adventu Tiridatis, de conjuratione Vinicianæ, de motu Vindiciæ, aliæque, digna quæ a magno auctore tradita legeremus, si Fatis ita visum fuisset. LIPS.

TOMI SECUNDI FINIS.

LONDINI: EXUDEBAT T. DAVISON, WHITEFRIARS.

